Analele Dobrogei

1929 FASC. 1—12

www.ziuaconstanta.ro

ANUL X, 1929 FASC. 1–12

ANALELE DOBROGEI

Revista Soc. Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

Cernăuţi 1929

Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei"

12792

www.ziuaconstanta.ro

Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, profesor universitar, Cernăuţi.

Redacţia nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

www.ziuaconstanta.ro

II 808
I 475/919
MUZEUL REGIONAL R.P.R. CONSTANȚA
Inv. 371

Informaţiuni etnografice şi mişcări de populaţiune în Basarabia sudică şi Dobrogea

în veacurile XVIII şi XIX,

cu specială privire la coloniile bulgăreşti din aceste regiuni.

Cercetând cu atenţie harta Sudului Basarabiei, nu fără oarecare surprindere se pot constata două lucruri: întâi o nomenclatură cu totul deosebită de centrul şi partea nordică a aceleaşi provincii, unde numirile sunt în mare parte româneşti, sau au o formă adaptată graiului nostru şi, în al doilea rând, o mare asemănare a acestei toponimii sudice cu aceia ce se întâlneşte în Dobrogea nordică şi centrală.

Din punct de vedere al toponimiei şi Dobrogea prezintă mari asemănări, în special dela Brăila în sus, pe malul Dunărei, cu numirile de localităţi ce se găsesc dincolo, peste Dunăre, pe celalt mal, în Brăila şi Ialomiţa, înfăţişându-se astfel o serie de dublete pe aceste ambe maluri ale Dunărei: Coslugea — Coslugeni, Satul-Nou — Sat-Noeni; apoi Beilic, Cocargea, Olfina, Mârleanul şi o serie de Popine şi Grădişte ce se găsesc atât pe malul muntenesc cât şi pe cel dobrogean [1]).

In Basarabia sudică găsim numiri ca: Topalu, Cartal, Ienichioi, Baş-chioi, Goliţa (Galiţa ?), Frecăţei, Satu-Nou, Cişmea, Hagi-Abdula, Caragaci, Bisericuţa, Taraclia, Cairaclia, Congaz, Cubei, Pandaclia, Iselia, Taşlâc, Taş-bunar, Capaclia, Vaïsal, etc. cărora se găsesc, aproape la toate, corespondente în provincia dobrogeană.

Această asemănare sub aspectul nomenclaturii geografice între Basarabia sudică şi Dobrogea, ca şi între aceasta din urmă şi câmpia munteană din faţa ei ne arată anumite populaţiuni idenfice, care au trăit, în timp, pe aceste locuri. Locuitorii au fost aceiaşi pe ambele maluri ale Dunărei, dela Brăila în jos până la Silistra; ei erau Români, cari au roit de pe un mal pe celălat după cum erau împrejurările istorice, sau după anumite necesităţi economice. — Nu rare ori câmpia muntenească în părţile Călăraşilor şi de aici încolo spre apus a fost un loc de adăpost chiar pentru creştinii de pe celalt mal dunărean, ce-şi găseau adăpost la noi.

Basarabia sudică, Bugeacul, fiind o stepă fără nici o apărare dinspre răsărit, de unde în cursul istoriei au roit tot felul de neamuri

[1]) C. Brătescu: *Contributions à la question de la Dobrogea* în *La Dobrogea roumaine*, Bucarest 1919, pg. 83—84.

599/1964
k217/70
www.ziuaconstanta.ro

spre Dunărea de jos şi spre lumea romano-bizantină a Peninsulei-Balcanice, — acoperită cu erburi adundente şi întinse, a fost un fel de *nadă*, care a atras către ea popoare diferite, printre care şi unele de neam mongolic.

Aşa de mare era asemănarea între Dobrogea interioară şi maritimă şi regiunea de la nordul gurilor Dunărei, ce se întindea departe înăuntrul şesurilor de deasupra Mării-Negre, încât numele celei dintâi, *Scythia minor*, s'a dat tocmai prin asemănare cu adevărata Scythie, locuite din cea mai îndepărtată anticitate de populaţiuni mişcătoare cu acelaş nume.

Când anumite vicisitudini istorice au adus mai târziu la aceste hotare basarabo-dobrogene ciocnirile războinice continue între Ruşi şi Turci, aceste regiuni au avut foarte mult de suferit; şi a doua jumătate a veacului al XVIII şi întâia a celui următor însemnează schimbări şi prefaceri mari petrecute aici, care au contribuit într'o măsură hotărîtoare la fixarea actualului aspect etnografic a celor două maluri ale Dunărei de la Galaţi spre vărsare, precum şi în interiorul Dobrogei ca şi al Basarabiei sudice.

Asupra unora din aceste prefaceri şi mişcări etnografice ne propunem să inzistăm în cele ce urmează.

Intr'o foarte mare măsură nomenclatura sudului Basarabiei şi a Dobrogei vechi şi nouă este turco-tătară, ceia ce presupune aşezări stabile ale acestor neamuri în aceste ţinuturi încă de foarte timpuriu.

Valurile mişcătoare ale Tătarilor, ce au stăpânit odată toată Rusia sudică şi care au ameninţat într'un moment dat Europa, se întindeau între 1334—1335, adică tocmai în preajma descălicatului Moldovei şi a expasiunii Ţării-Româneşti a Basarabilor „în spre părţile tătăreşti" — şi asupra Basarabiei sudice şi asupra Dobrogei nordice până în regiunea Babadagului, ceia ce însemnează că ambele maluri dela Dunărea de jos au fost năpădite de roiurile „coşurilor" tătăreşti, formând o unitate sub aspectul etnografic.

Călătorul arab *Ibn Batutah*, străbătând aşezările tătăreşti din stepele ponto-caspice şi deasupra Mării-Negre şi ajungând apoi la *Baba-Saltuc*, Babadagul de azi, spune că acesta „este cel din urmă pe care-l stăpânesc Tătarii. Intre el şi începutul împărăţiei greceşti sunt 18 zile de mers într'un pustiu în întregime lipsit de oameni. Din aceste 18 zile, opt le treci fără să găseşti apă. Prin urmare îţi faci proviziuni pentru acest timp şi le pui în care, în burdufuri mari şi mici. Intrarăm în acest deşert în timpul frigului. Nu avurăm nevoie aşa dar de multă apă. Tătarii duceau lapte în burdufuri mari, îl amestecau cu dughie fiartă şi-l beau; asta le stingea setea pe deplin [1]).

Atraşi mai cu seamă de comerţul însemnat care se făcea în

---

[1]) *Voyages d'Ibn Batutah* par C. Defrémery et le Dr. Sanguinetti, Paris 1854, în Analele Dobrogei IV (1923) pg. 147 de C. Brătescu. (Despre o aşezare tătărească în Dobrogea, la 1263, vezi: Al. P. Arbore, *Contribuţiuni la aşezările Tătarilor şi Turcilor în Dobrogea*, în Arhiva Dobrogei vol. II (1919).

www.ziuaconstanta.ro

părţile gurilor Dunărei cu Răsăritul, pentru a lua zeciuială şi vamă, ei s'au aşezat încă de foarte timpuriu la Cetatea-Albă [1]).

Incetul cu încetul drâmbele tătăreşti umplu Bugeacul, venind din pustiul de dincolo de Nistru ; astfel cetele din hoarda Edissan, aşezate în apropierea raialei Akkermanului, cunoscute şi sub numele de *Tatari Bialogrodeni*, au fost întărite şi sporite de alte drâmbe din alte cete, care au căpătat cu timpul numele ţinutului locuit, numindu-se, după Bugeac, *Tatari Bugeceni*. Felul cum s'a făcut această colonizare tătărească ne-o relatează D. Cantemir în felul următor : „Bugeacul s'a dat spre locuinţă Tătarilor Nogăeni, cari se zic, unii din Bugiac, alţii din Bialgorod, pentrucă pe la 1568 hanul Crimeii, cercând din ordinul lui Selim II să împreuneze Donul cu Volga, mai bine de 30.000 familii de Nogăeni, din cei ce erau supuşi Ţarului rusesc, se desfăcură de Ruşi şi se retrăseseră în Crimeia. Dară, fiindcă această peninsulă nu-i încăpea pe toţi, li se dăduse alt loc de aşezare în ţinutul Bugeacului. In curgerea timpului, mai venind apoi şi alte mai multe familii de Nogai, aşa se înmulţiră aceşti Tătari, încât astăzi mai că nu sânt mai puţini la număr decât celelalte oarde scitice. Se împart în două, *Orak-Ugli* şi *Orumbeth-Ugli* şi-şi păstrează genealogiile cu îngrijire. După datina lor părintească, viaţa şi-o petrec pe câmp liber ; târguri nu au, afară de *Căuşani*, lângă râul Botna, care atinge prea puţin acest pământ" [2]).

Triburile *Orak-Ugli* se intinsese pe câmpiile dintre Sărata şi Cogâlnic, pe râul Ciaga şi Esky-onus ; cele ale lui *Orumbeg-Ugli* în părţile Ialpugului şi afluenţilor săi, adică Salcea, Buic-Ialpu şi Ulipa ; tabără *Ismail-Canessi* pe Catlabug ; tabăra *Edissan* în jud. Akkerman pe malurile râuleţelor Alcale-dere, Adji-dere, Sărata-Celebi, Baiu şi Ciaga.

In 1585 François de Pavie, seigneur de Fourquevauls, trecând prin sudul Basarabiei, înfăţişează acest ţinut în felul următor : „Du long de ceste coste, en divers endroicts, nous voyons des familles, qui changeoient de demeure de temps à autre, suivant que la commodité et l'herbage des lieux les y retient ; chascune desquelles n'a autre couvert pour maison que des chariots à quatre roues, fort longs, dans lesquels ils ont plusieurs estages, et au bout d'iceux un moulin à vent de quatre ou de six voiles, pour faire leur farine ; et ceux sont trainez avec divers paires de chevaux, ou boeufs, partout, où ils veulent" [3]).

O asemenea populaţiune mişcătoare nu puteau fi decât Tătarii veniţi din Crimeia şi cari, nefiind aşezaţi încă în sate, cutreierau în stare nomadă ţinutul.

De la 1601 înainte izvoarele amintesc într'una de „*Tartari Bu-*

---

[1]) N. Iorga : *Chilia şi Cetatea Albă*, pg. 36.
[2]) D. Cantemir : *Descrierea Moldovei*, ed. Academiei, Bucureşti 1875, pg. 19.
[3]) N. Iorga : *Acte şi fragmente cu privire la Istoria Românilor*, Bucureşti 1895, pg. 34.

www.ziuaconstanta.ro

cyakensis", în sudul Basarabiei, întrebuinţaţi de Turci în diferitele lor războaie împotriva ţinuturilor creştine vecine [1]).

Satele lor erau puţine la început; mai apoi sporiră până la 300, numindu-se, parte din ele, după posesorii lor ca: Orak-Mârza, Dzan-Mârza, Kan-Mârza, Kasu-Mârza, Korac-Mârza, ş. a. *Tatar-Bunarul* a ajuns una din cele mai însemnate localităţi ale regiunii, iar Bugeacul întreg s'a transformat într'o provincie sau „olat" al „Hăniei sau Crăiei Crâmului" [2]). Acest „*Tatarlâc*" [3]), despre care se face menţiune în documentele şi informaţiunile contemporane, ne arată precis că acum este vorba de o aşezare solidă a lor în aceste ţinuturi, care a dăinuit în tot decursul veacului al XVIII, până ce această regiune a trecut în stăpânirea Ruşilor. „Numărul satelor a crescut dela 60, câte erau pe vremea lui Bandini, la mai bine de 300. Alături cu dânşii, vechea populaţiune românească se mai menţine în cătune şi până astăzi partea de către Dunăre a Basarabiei e plină de nume româneşti" [4]). Intărirea elementului tătăresc la sfârşitul veacului al XIV-lea s'a făcut şi în dauna celui românesc, care a fost desrădăcinat şi înlocuit, după cum ne arată chiar şi o veche mărturie ce zice: „ei nici întru aceasta vre un adevăr n'au descoperit, găsind pricină că *pe aceste locuri au fost locuinţa Tătarilor* şi că cele mai multi sălişti ar fi făcute din vremea locuinţii lor, însă nici această a lor arătare nu este adevărată, *căci Tătarii au avut locuinţa tot prin săliştile celi vechi moldoveneşti*; iar alti sălişti di sate n'au mai adaos de cât numai pi locurile ce au avut câşle, unde este şi câte un izvor" [5]).

Acest lucru se poate susţine cu atât mai mult, cu cât Românii se găseau locuind chiar mai jos de această regiune, şi anume în delta Dunărei, în veacul XV [6]).

In Bugeac ei locuiau în *auluri*, sate, care mai târziu nu mai făceau impresia unor sălaşe momentane, ci ele erau aşezări în toată forma „cu case de vălătuci, acoperite cu paie, ferestele goale vara, acoperite cu hârtie iarna" — ; aici se creşteau numeroase turme de oi şi cirezi de vite. Plugăria se făcea destul de dezvoltată, cultivându-se grâul care lua şi calea Constantinopolei, peste vadul dela Isaccea, pe unde trecea drumul mare. De aceia s'au şi desvoltat o sumedenie de oraşe ca Ismailul, Cetatea-Albă, Chilia, Căuşanii, Tabacul (Comratul), Renii, Troianul, Câşla, cu o întreagă populaţiune de Armeni şi de Evrei, ce făceau pe negustorii sau pe misiţii.

E foarte probabil că „*Tartari Dobriczen*", sau „*Tartari Dobriczenses*", pomeniţi pentru anii 1512 şi 1514 ca aduşi din Taurico Chersoneso şi aşezaţi în Dobrogea, să fi venit pe această cale a usca-

---

1) N. Iorga: *Chilia şi Cetatea Albă*, pg. 217—242.
2) I. Nistor: *Istoria Basarabiei*, Cernăuţi 1923, pg. 126—127.
3) N. Iorga: *Basarabia noastră*, Vălenii de munte 1912, pg. 51.
4) N. Iorga: *Chilia şi Cetatea Albă*, pg. 260—261.
5) L. T. Boga: *Populaţia în Basarabia* (monografie), Chişinău 1926, pg. 64.
6) G. Vâlsan: *Graiul Românesc*, I pg. 145—148; G. Vâlsan: *Dunărea de jos în viaţa poporului român* în Graiul românesc, I pg. 197—212.

www.zuaconstanta.ro

tului ce trecea prin Basarabia sudică, unde au şi rămas unii dintr'înşii ademeniţi de bogăţia ierburilor şi alte condiţiuni excelente pentru viaţa nomadă şi unde-i întâlneşte mai târziu François de Pavie de Fourquevaults [1]).

Trifon Corobeinicov, mergând la 1593 la Constantinopol şi trecând prin „Câmpul lui Dobrici" (Dobrogea), pomeneşte de Tătarii cari atunci se aşezaseră lângă Babadag şi „Caraus" [2]).

In veacurile XVII şi XVIII Dobrogea este intens populată de elementul turco-tătar. Turcii au fost aşezaţi aici poate imediat după lupta de la Varna, ca şi în Bulgaria răsăriteană, iar efectul acestei colonizări a fost că toponimia Dobrogei ia o înfăţişare turcească, păstrată în cea mai mare parte şi până astăzi. După cum în Bugeac aşezările tătăreşti au înlocuit elementul românesc ce se găsea sporadic acolo, după cum am văzut mai sus, tot asemenea s'a întâmplat în răsăritul Bulgariei, unde, în faţa marilor prefaceri aduse de Turci prin colonizările lor în Halkokondila, Filipopol şi Starazagora, în timpul lui Murad I, şi în regiunea dintre Filipopol şi Balcani, făcute sub Baiazid I, cam pe la sfârşitul veacului al XIV, — populaţiunea creştină, câtă va fi fost, s'a simţit nevoită să se refugieze în *munţi*. Pe amândouă versantele Balcanilor, în Bulgaria răsăriteană, s'a produs atunci o colonizare lentă, ce s'a întins până la Dunăre, transformând acest ţinut, din motive strategice, într'o regiune, curat turcească [3]). Atunci la 1445 populaţiune bulgărească în număr de 12.000 s'a refugiat în Muntenia la Vlad Dracul [4]), pentru ca, după închierea păcii, 4.000 din aceşti refugiaţi să se reîntoarcă de unde plecaseră [5]). In 1507 probabil că iarăşi fugise un număr de Bulgari, fiindcă Turcii propuneau lui Radu, voevodul muntean, ca să dispună să se întoarcă cei 4—5000 de Bulgari refugiaţi pe teritoriul său [6]). La sfârşitul veacului XVI, în vremea lui Mihai Viteazul, au mai avut loc asemenea exoduri de populaţiune [7]). Erau aşa de tulburi lucrurile în Balcani, în cât populaţiunea fugea în toate părţile, trecând chiar Adriatica, după cum s'a întâmplat cu un număr de Bulgari, cari, după cucerirea Ohridei de Turci, au fugit tocmai în Italia [8]).

In aceste vremuri de intensă viaţă şi colonizare turco-tătară

---

1) *Acta Tomiciana*, vol. II No. XCVI pg. 103, No. CXXVII pg. 129; vol. III pg. 112 (anul 1512); vol III No. MDXIV, pg. 170 (anul 1514): „Habet insuper Turcarum imperator Tartaros proprios ex praedicto *Taurico Chersoneso* acquisitos et in colonia nuncupata *Dobricza* ad Danubium trans Moldaviam seu Valachiam locatos, quorum tria ciriciter millia nula accersiti mercede militant . . .".

2) N. Iorga: *Istoria Românilor prin călători*, Bucureşti 1928, pg. 261.

3) A. Ischirkoff: *Die Bevölkerung in Bulgarien und ihre Siedlungsverhältnisse* în Petermann's Mitteilungen 1911; N. Staneff: *Geschichte der Bulgaren*, Leipzig 1917, pg. 4—5.

4) N. Iorga: *Studii şi Documente*, III Bucureşti (1901), pg. XXVI.

5) Schwandtner: *Scriptores rerum hungaricarum*, Viena 1746, II pg. 40.

6) N. Iorga: *Studii şi documente*, III pg. XLII.

7) *Hurmuzachi* XII (No. DCXXXIX) pg. 420, o ştire din 1598. Decemvrie 4, din Veneţia, arată că Mihai Viteazul ar fi aşezat Bulgari în Valachia.

8) N. Staneff, *l. c.*, pg. 7 nota 1.

www.ziuaconstanta.ro

Aceste mari mişcări de populaţiune, care încep să se producă în a doua jumătate a veacului XVIII sunt provocate şi de stările din ce în ce mai rele care stăpânesc Impărăţia turcească. Situaţiunea aproape neatârnată şi puterea nelimitată a Paşilor, influenţa marilor familii asupra treburilor publice şi mai cu seamă sistemul de a se arenda strângerea dărilor statului, au făcut ca puterea centrală să slăbească, ducând Impărăţia la dezordine şi la ruină. Bande întregi de Kârjalii, rămaşi fără nici o ocupaţiune, străbăteau jăfuind Bulgaria şi Tracia. După pacea de la Şistov din 1791 cu Austria şi cea din 1792 de la Iaşi cu Rusia s'a obţinut ca o parte din Ienicerii aflaţi în Constantinopol să fie îndepărtaţi în partea răsăriteană a munţilor Rodope în aşteptarea plăţilor de bani ce li se făgăduise. Când au aflat însă că vistieria statului e goală, atunci au început, organizaţi în cete, să jefuiască ţinuturile vecine. Aceştia sunt Kârjaliii, numiţi după localitatea unde fuseseră aşezaţi în Rodope. Aianii de la Dunăre, cărora li se dăduse în seamă apărarea acestor foarte importante graniţe, stăteau în Nicopole, Rusciuc şi Silistra şi se considerau ca nişte căpetenii de sine stătătoare, făcând ce voiau [1]).

Pe lângă aceste cauze, ce provocau slăbirea puterii turceşti şi întinderea anarhiei, ducând la nesiguranţă şi arbitrar, cu puternice resfrângeri mai ales asupra populaţiunii creştine, răsăritul Bulgariei a avut încă şi mai mult de suferit după urma numeroaselor expediţiuni ce le făceau armatele turceşti în diferitele războaie pe drumurile peste Balcani, prin regiunea Şumla-Rusciuc-Silistra, în spre Muntenia şi Basarabia. Când asemenea trupe se mişcau, ele se hrăneau, în bună parte, pe costul populaţiunii de acolo, ce era obligată să susţină aprovizionarea; când învinşii Jeniceri se înforceau, atunci marşurile lor se transformau într'un adevărat pârjol. Flămânzi, aproape goi, desculţi, arzând de turbare, se împrăştiau în cete prin sate şi pustiiau tot ce întâlneau în cale. Creştinii considerau trecerea Jenicerilor ca şi grozăvia Ciumei. Femeile şi fetele frumoase le luau cu ei în captivitate; scăpa numai cine lua calea muntelui sau pădurilor. Locuitorii fugeau ori de câte ori vedeau venind un grup de oameni şi de aceia descrierile de călătorie ale diferitor trimişi austriaci pentru diferite solii în Balcani şi la Poartă observă că oamenii din localităţile aşezate pe lângă drumuri fug cu toate animalele lor în păduri, unde stau ascunşi până ce călătorii pornesc de acolo mai departe, din care cauză le era foarte greu acestora să se aprovizioneze cu mâncare, sau să găsească mijloace de transport prin mijlocul populaţiunii băştinaşe.

Incă mai de demult, numeroşi negustori din Raguza, ce străbăteau Bulgaria pentru anumite afaceri comerciale şi cari se găseau răspândiţi şi în partea răsăriteană a ei, adică în Deliorman [2]) şi Balcanii estici, suferind anumite prădăciuni şi neajunsuri din partea arbi-

---

[1]) N. Iorga: *Geschichte des osmanischen Reiches*, vol. V, pg. 105—106.

[2]) Al. P. Arbore: *Câteva însemnări etno-istorice asupra Dobrogei în veacul de mijloc: Raguzanii.* (Analele Dobrogei III pg. 43, 44).

www.ziuaconstanta.ro

MUZEUL REGIONAL DOBROGEA R. P. R.

trarului şi lăcomiei Turcilor, au început în călătoriile lor să răspândească în populaţiunea creştină ideia unei viitoare eliberări de sub acest jug apăsător. Negustorii Pavel Dkortiči şi Petru Sorkočevici au fost printre cei dintâi cari au aţâţat spiritele la revoltă. Când s'a întâmplat la 1594 invazia lui Sigismund Bathory peste Dunăre în Bulgaria, atunci cei doi Raguzani au încercat să răscoale populaţiunea din răsăritul Bulgariei şi anume din Prowadia, Warna, Rusciuc, Şumla şi Târnova. Punctul central al acestei mişcări a fost Târnova, unde s'a şi ales un fel de rege, un oarecare Sişman III, ce trebuia să se tragă din ultima dinastie bulgară. Nefiind bine organizată, mişcarea a fost repede înăbuşită de către Sinan Paşa cu ienicerii lui, veniţi la Târnova; Şişman fugi spre Rusia, locuitorii au fost prădaţi fără cruţare şi omorîţi, iar cei ce au căutat să scape de răzbunarea turcească, în număr mai mare de 16.000 Bulgari din răsăritul provinciei, s'au aşezat în Muntenia [1]).

Când din a doua jumătate a veacului XVIII şi mai cu seamă între 1792 şi 1804, populaţiunea creştină din Balcani a fost într'adevăr terorizată de nelegiuirile bandelor turceşti organizate, exodul acesteia nu s'a mai oprit în munţii şi pădurile propriei lor ţări, ci locuitorii Bulgariei au început să-şi „ieie lumea în cap", căutând adăpost şi siguranţă în ţări străine şi îndepărtate.

Ruşii au înţeles să se folosească de această situaţiune creiată în Balcani prin lipsa de energie, autoritate şi înţelegere a conducătorilor statului turcesc, cari nu puteau sau nu cercau să tămăduiască relele de care suferea Impărăţia. Ceia ce recunoşteau ei ca un punct programatic al acţiunii lor orientale şi mai cu seamă balcanice era stăpânirea coastelor Mării-Negre şi preponderanţa flotei lor în această mare şi în cea de Azov. Pentru aceasta, între altele, aveau nevoie să afişeze şi să speculeze cât mai mult chestiunea eliberării creştinilor din Balcani, peste cari numai puteau să-şi croiască drum spre Marea-Egeie. De aceia, începând din mijlocul veacului XVIII, prin războaiele duse, Rusia va cerca să se apropie din ce în ce de Marea-Negră şi Basarabia.

Sub Caterina II şi Alexandru I imperiul rusesc se mări considerabil luând şi regiuni nouă, pe care le-a alcătuit într'o mare unitate, numită *Noua Rusie* (Novorossia). Prima grijă a administraţiunii ruseşti a fost să populeze aceste întinderi nesfârşite şi pustii de deasupra Mării—Negre, din Cuban şi până la Prut, unde se întindea Rusia, după 1812, cu oameni aduşi din alte regiuni din afară de hotare, de oarece populaţiunea ei nu era aşa de deasă ca aceasta să poată fi adusă din chiar interiorul ei. De aceia s'a găsit soluţiunea ca să se adreseze străinătăţii.

Astfel s'a început în domnia Ecaterinei II, cu ucazul din 29 Dec. 1752, urmat de manifestul din 4 Decembrie 1762, prin care se propunea populaţiunilor străine să se aşeze în Rusia, şi cu acela

---

[1]) G. Staneff: *Geschichte der Bulgaren*, pg. 27—28.

www.ziuaconstanta.ro

din 22 Iulie 1763, ce stabilea şi condiţiile în care urmau să se stabilească noii colonişti, — o eră de momeală pentru tot felul de neamuri şi din toate părţile, ca să se populeze aceasta întinsă regiune aproape pustie.

Acest din urmă manifest este baza pe care s'au făcut aşezările de populaţiune şi în sudul Basarabiei [1]).

Atraşi de această propagandă rusească, bine susţinută prin diferiţi agenţi trimişi în acest scop şi exasperaţi de suferinţele îndurate în propria lor ţară, locuitorii din Bulgaria răsăriteană au început să se îndrepte spre Rusia sudică.

Fluxul de populaţiune, pornit din sud-estul Bulgariei spre aceste regiuni, n'a ajuns decât până la Dunăre, unde încetul pe încetul cea mai mare parte dintre aceşti fugari s'au aşezat în regiunile despopulate din nord-estul Bulgariei [2]).

Regiunile cele care trebuiau mai intens populate în sudul Rusiei erau: Bahmutskom, Ecaterinoslav, Odesa, Tiraspol, Chersonul şi Basarabia. În ele s'au aşezat, între 1740—1846, diferite populaţiuni deosebite şi'n special: Francezi, Germani, Israeliţi, Ţigani, Anglicani, Spanioli, Bulgari, Sârbi, Cehi şi Moldoveni.

Din populaţiunea bulgărească fugară din sudul Bulgariei spre nord, cea dintâi colonie, în număr de 620 familii, a fost aşezată în guvernământul Chersonului între 1752—1754.

În 1773—1774, din iniţiativa grafului Rumianţov, 400 colonişti bulgari din ţinutul Silistra, satul Flatară (Alfatar) au fost colonizaţi în satul Olâşanka, aproape de Olviopol, în guv. Herson.

Între 1769—1791 s'au atras şi primit în Basarabia sudică, în districtele Ismail, Chilia, Bender, Akkerman, Chişinău şi Reni, mai cu seamă Bulgari. Aceştia nu veneau numai singuri, ci de cele mai multe ori se ţineau după armatele ruseşti în retragere. Astfel călătorul Hacquet în 1783 ne spune că, scoborându-se de la Bârlad spre Fălciu, întâlneşte trupele lui Suwarov în retragere de la Galaţi spre Tecuci, târând după sine bejenari cu vitele, Români, dar şi Tatari, Bulgari, Lipoveni, Ţigani, Evrei, Caraiţi" [3]). Aţâţaţi de emisarii ruşi, locuitorii din Bulgaria răsăriteană trebuie să se fi revoltat împotriva stăpânirii turceşti. O notiţă laconică a lui Raicevich către Kannitz pomeneşte la 2 Maiu 1783 despre anumite dezordini în Deliorman. „Li disordini di Deli—Orman continuano, senza che si possa sapere il positivo" [4]). În număr mai mare Bulgarii au trecut Dunărea în Moldova, de unde apoi, cu voia Domnitorilor, s'au aşezat în Basarabia între 1789—91, după ce alţii se stabiliseră aici şi în 1787. În 1806 cete nouă de Bulgari s'au aşezat în Bugeac în satele părăsite de Tătari [5]). Între

---

[1]) H. S. Derjavine: *Bolgarskia Kolonii vă Rossii* (Tavriceskaia, Hersonskaia i Bessaravskaia guvernii) în *Sbornicul* Academiei bulgare vol XXIX, Sofia 1914, pg. 30.

[2]) Lj. Miletici: *Das Ostbulgarische*, Wien 1903, coloana 13.

[3]) N. Iorga: *Istoria Românilor prin călători*, Bucureşti 1929, vol III, pg. 28.

[4]) Hurmuzachi XIX (partea I) No. LXXXV, pg. 97.

[5]) Zamfir C. Arbure: *Basarabia în secolul XIX*, Bucureşti 1899, pg. 101.

www.ziuaconstanta.ro

1801—1812 s'a produs una din cele mai de seamă emigrări spre Basarbia.

La 17 Iulie 1810 Martin, consul în Principate, constată într'un raport către Champigny, că prin Iaşi treceau coloane de prizonieri compuse mai ales din copii şi femei. După informaţiunile pe care le căpătase el, anunţă deasemenea că prin Galaţi trecuseră, dela începutul războiului, mai mult de 16,000 indivizi, Turci, Bulgari şi Sârbi [1]. Kutusof, uzând de forţă, duse cu dânsul în 1811 peste Prut pe Bulgarii din Rusciuc [2]. Şi cei din Şiştov trebuiau să fie transportaţi în anul 1810 în Rusia; informaţia adaugă că 8'000 familii bulgare au părăsit sălaşurile lor cu aceiaşi destinaţie ca şi cei luaţi din Razgrad, Silistra şi din alte părţi [3].

Politica pe care o urmărea Rusia prin aceste războaie era de a distruge tot ceia ce era între Balcani şi Dunăre. „Les seuls avantages apparents que nous puissions par consequent tirer d'une expedition pareille — en supposant qu'elle reussisse — serait de detruire tout ce pu'il y a de villages entre les Balkans et le Danube et d'en emmener les habitants en Moldavie „[4]. De asemenea se spune precis că se urmăria transportarea locuitorilor din Dobrogea şi Bulgaria în Basarabia şi districtul Odesa. „L'avantage le plus réel que la Russie ait retiré jusq'à présent de la guerre actuelle c'est d'avoir envoyé les habitants du *Dobroudje* et de la Bulgarie, peupler la *Bessarabie* et même le gouvernemet d'Odessa" [5].

Convoiurile de Bulgari, pornite din Bulgaria răsăriteană, ce rătăceau prin Dobrogea, sunt trecute cu forţa în Basarabia. Astfel o armată rusească, care în 1809 opera în Dobrogea, surprinde în mănăstirea aşezată la 5—6 Km. de Isaccea, — adică Cocoş — 1200 de ţărani Bulgari, ce se pregătiau să fugă, — şi-i transportă în Basarabia. La 2/14 August, când Tulcea a fost ocupată de generalul Bulatov, populaţiunea acestui oraş fuge spre Babadag, dar 1500 de locuitori din aceştia au fost prinşi şi trecuţi în Basarabia, împreună cu căruţe, bagaje şi animale [6].

Se pare că această imigraţiune în Basarabia, dintre 1806—1812, a fost una din cele mai numeroase, de oarece acuma au venit aici şi mulţi miliţieni-haiduci conduşi de un oarecare Vatichioti. Acesta era recunoscut de guvernul rus, servindu-i acestuia ca agent în timpul răsboiului, pentru care serviciu el a fost numit *nacialnic* asupra tuturor coloniilor bulgare din Basarabia.

Toţi aceşti fugari s'au aşezat la început pe pământul boerilor Moldoveni, şi numai în urma reclamaţiunilor acestora au fost ridicaţi

---

1). *Hurmuzachi* XVI No. MDCCLXV, pg. 861.

2). *Ibidem* pg. 871; cf. C. Robert: *Les Slaves de la Turquie*, 2 vol., Paris 1844, II. pg. 326.

3). *Hurmuzachi* XVI No. MDCCLXXX, pg. 383.

4) *Hurmuzachi* III Supl. I No. LI, pg. 371.

5) Ibidem

6) Langeron: Journal des campagnes faites au service de la Russie (1809) în *Hurmuzachi*-Odobescu III Supl. I (1709—1812), pg. 176.

www.ziuaconstanta.ro

de acolo şi stabiliţi pe pământurile statului, care nu erau decât intinderile devenite pustii prin plecarea Tatarilor şi pe care statul rusesc le confiscase, însuşindu-şi-le.

Pe lângă aceşti Bulgari, veniţi direct peste Dunăre şi Dobrogea, în acelaş interval dintre 1806—1812 au mai venit în Basabia vre-o 400—500 de familii bulgare din Bulgaria, prin Brăila, sau unele din chiar *raiaua* brăileană„ împrăştiindu-se prin 32 sate din prejurul Leovei şi ocupând nişte pământuri particulare. Această imigraţiune a Bulgarilor în Moldova de jos a dat naştere multor procese de revendicare a proprietăţilor călcate de emigranţi" [1]).

Toţi aceşti colonişti veniţi în acest interval, 1806—1812, erau cunoscuţi de locuitorii Basarabiei sub numele de *Bulgari noi*, spre deosebire de *Bulgarii vechi* , aşezaţi mai înainte.

„Această deosebirie a dispărut acum, dar se află menţionată în toate documentele de acum jumătate secol. Când pe temeiul cap. 4 din Tractatul de pace de la Bucureşti, supuşii otomani au căpătat amnistia şi dreptul de a se întoarce pe la căminele lor, peste 3.000 de familii venite din Bulgaria n'au voit să beneficieze de amnistie şi au rămas în Basarabia. Unii din ei s'au stabilit ca orăşeni prin fortăreţele aproape distruse de Ruşi, adică la Ismail, Chilia, Akkerman şi Bender ; alţii s'au aşezat ca târgoveţi la Chişinău şi Reni (comuna Timarova). Prin aceste oraşe s'au stabilit peste 1.200 de familii, iar cea mai mare parte din immigranţi se aşezară în Bugeac, prin satele părăsite de Tatari, ocupând un spaţiu ca de 900 verste pătrate din Judeţele Akkerman, Bender şi Cahul. Aceste pământuri, împreună cu lacurile sărate, au fost declarate Domeniu al statului, deşi mulţi din boerii moldoveni revendicau drepturi de proprietate asupra lor" [2]).

Printre aceşti colonişti, 32 de familii de raia bulgare, numite „*musait*", ce aparţineau unei geamii din Constantinopol, s'au aşezat în următoarele sate din Basarabia, unde au trăit nesupărate alături de ordaua Tatarilor, până la plecarea acestora de aici : Chadjichioi, Cazi — Iaşlî, Bai-Maclî, Tomai, Coşdamgalî, Malo-Carbaul, Tartaul-Otlarî, Ciobolaccî, Otlarî şi Şamailî.

Tatarii ocupau în mod samavolnic în sudul Basarabiei o întindere de pământ numit „*ichisait*", cotropit de la boerii moldoveni, cari îl revendicau mereu şi pentru care s'au deslănţuit o serie de procese, isprăvite parte pe la 1820, iar altele stinse prin moartea revendicatorilor. Pe un asemenea domeniu „ichisait" găsim 12 familii de Bulgari, locuind în următoarele sate tătărăşti : Chisat, Chisei — mare şi mic, Ciubalaccî — Tatar, Bai — Maclî, Cichermezî, Caşdamagolî — mare, Barciac, Aluat, Simdâc, etc.

Toţi aceşti noi veniţi sunt numiţi în statisticele şi rapoartele contemporane „*Băjănari de peste Dunăre*", ceea ce însemnează că ei veniau de pe malul opus al fluviului, adică prin şi din Dobrogea. Faptul

---

[1]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 105—106.
[2]) Ibidem

www.ziuaconstanta.ro

ce trebuieşte subliniat este că aceşti băjănari nu erau numai Bulgari, ci o mare parte sunt Moldoveni locuind de multă vreme în Dobrogea, veniţi pe partea nordică a ei, probabil mai de mult, tot din Basarabia şi pe cari îi silesc să se refugieze înapoi în Basarabia războaiele acestea înverşunate dintre Ruşi şi Turci.

Când Divanul Moldovei, înainte de anexarea Basarabiei din 1812, spre a putea calcula veniturile vistieriei, a hotărît să facă un recensământ al populaţiei, acesta, terminat în Octomvrie 1911, constată un număr total de 2487 familii de „bejenari de peste Dunăre" stabilite în sudul Basarabiei, din care 1479 familii cu 6171 locuitori erau Bulgari şi Găgăuţi şi 1008 familii cu 4047 locuitori erau Români „veniţi mai ales din satele Dobrogene". Prezentând o importanţă deosebită rezultatele acestei statistice pentru situaţiunea etnografică a Bugeacului, dăm mai jos cifrele populaţiunii după dosarul No. 3.146 din Direcţiunea regională a Arhivei Statului din Chişinău[1]).

Recensământul Bulgarilor din Bugeac alcătuit în luna Octombrie anul 1811.

No. cor.	Numele satelor	Numărul familiilor	Numărul locuitorilor
	Ţinutul Tomarova		
1	Tomarova (Reni) . . .	68	284
2	Cişme Chioi	16	65
3	Otului Chioi	66	275
4	Caragaci	27	109
5	Cartalu Petricichi . .	12	47
6	Bolboca	53	238
7	Curciu	26	109
8	Volcăneşti	55	211
	Ţinutul Ismail		
9	Babili.	3	11
10	Cubei	73	374
11	Satalâc Agi	16	81
12	Dolutioi	17	61
	Ţinutul Bender		
13	Enichioi	28	123
14	Comceac	53	197
15	Chiriet	5	23
16	Dizghinge	4	15
17	Bejghioz	18	70
18	Hirştau	10	53
19	Beşalma	20	77
20	Comgaz	12	53
21	Enitioi	28	123
22	Eschichele	4	18
	Ţinutul Greceni		
23	Pelinei Silişte	5	24
24	Pelinei	12	68
25	Ceşdamgaş	68	268
26	Şamaili	71	344
27	Cazaclia	4	17
28	Luceşti	33	153
29	Taraclia	66	271
30	Ciobalacci Tatar . . .	12	53
31	Cojdamgali	46	190
32	Tiusuliu	36	167
33	Tiusuliu Mare	16	70
34	Chiat	26	111
35	Docuz	25	110
36	Aluat	8	37
37	Ciomai	75	296
38	Hagichioi	23	92
39	Burceac	29	115
40	Ciucurmeşi	22	93
41	Baimacli	15	66
42	Tartaul	15	59
43	Chirgan	2	3
44	Tartaul	37	156
	De reportat . . .		

[1]) L. T. Boga : *Populaţia in Basarabia* (monografie), pg. 64, 66.

www.ziuaconstanta.ro

No. cor.	Numele satelor	Numărul familiilor	Numărul locuitorilor
	Report . . .		
	Ţinutul Codru		
45	Capacli	4	20
46	Ciotma	8	28
47	Sisiul	11	47
48	Sidic	15	55
49	Taracli	10	45
50	Ischichioi	9	40
51	Enichioi	31	118
52	Ischichioi	17	67
53	Daimacli	15	49
	Ţinutul Hotărniceni		
54	Tomai	28	130
55	Orac Murza	10	44
56	Ceadâr	11	38
57	Chiusulu	22	89
	Ţinutul Fălciu		
58	Peicam	29	98
59	Popeni	4	21
60	Tighileci	5	13
	Total general . . .	1479	6171

Recensământul Moldovenilor veniţi de peste Dunăre şi stabiliţi în Bugeac, alcătuit în luna Octombrie anul 1811.

No. cor.	Numele satelor	Numărul familiilor	Numărul locuitorilor
	Ţinutul Tomarova		
1	Tomarova (Reni) . .	223	844
2	Anadol	37	148
3	Frecăţei	68	254
4	Cişmechioi	16	65
5	Coronevca	13	58
6	Cartal Petricichi . . .	75	299
7	Cartal	110	453
8	Enichioi	90	343
9	Barta	24	99
10	Impuţita	7	29
11	Volcăneşti	7	24
12	Brânza	6	28
13	Slobozia	11	52
14	Bubneşti	61	266
15	Chisliţa	9	30
16	Vadul Boului	39	154
17	Giurgiuleşti	84	319
18	Mândreşti	21	90
	Ţinutul Ismail		
19	Babili	20	85
20	Comcia	47	247
21	Ediburno	8	35
	Ţinutul Greceni		
22	Cazaclia	25	109
23	Tartaul	7	22
	Total general . . .	1008	4047

Pe la 1812, în Bugeac se numărau deja peste 2.800 familii bulgare [1]). Derjavin ne dă, pentru acelaş an, cifra de 20.000 de suflete, de populaţiune bulgărească [2]).

Deşi cifrele nu corespund, mai ales cu ceia ce spune Derjavin, dăm mai jos statistica pe care a făcut-o administraţia rusească în Basarabia după răpirea din 1812, când guvernul central a cerut lămuriri cu privire la numărul populaţiunei din această nouă provincie anexată Imperiului.

[1]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 105.
[2]) Derjavin: *Bolgarskia Kolonii vă Rossii*, pg. 14, tabloul statistic.

www.ziuaconstanta.ro

Basarabia propriu zisă.

No. cor.	ŢINUTURILE	Oraşe	Sate	Locuitori
1	Bender			
2	Acherman	4	70	2789
3	Chilia			
4	Căuşani			
5	Reni sau Tomarova	1	19	516
6	Ismail	1	5	120
	Total . . .	6	94	3425
	La cari dacă mai adăugăm ceia ce se cuprinde din această regiune în „Moldova de dincoace de Prut", şi anume ţinutul:			
	Greceni	—	14	990
	Hotărniceni [1])	—	17	2812

Avem numărul general al populaţiunii, al satelor şi oraşelor din această regiune sudică basarabeană.

Pentru anul 1817 avem următoarea situaţiune demografică, indicată de tabloul ce urmează:

Manuscriptul lui Swiniin de la 1816 Iunie 1, publicat în traducere românească în lucrarea D-lui Z. C. Arbure, *Basarabia în veacul XIX*, cuprinde multe informaţiuni etnografice asupra Basarabiei.

În ţinutul *Benderului* se găseau la 1814, 3.293 familii de Moldoveni, Ruteni, Bulgari, Greci, Evrei; oraşul *Akkerman* avea 4.112 suflete, iar la *Chilia* populaţiunea oraşului se compunea din 774 Moldoveni de sex bărbătesc şi 592 de sex femeiesc; Ruteni: 900 bărbaţi şi 344 femei; Ruşi: 293 bărbaţi şi 178 femei (Lipoveni); Greci: 28; Bulgari 38; Ţigani: 40; Evrei: 33 bărbaţi şi 29 femei. Ţinutul *Tomarova* era locuit de 2.220 suflete de sex masculin, Moldoveni, Greci, Bulgari şi Ţigani; el aparţinea în întregime statului, iar la „Ismail şi Reni sutimi de case părăsite de Turci, au fost declarate proprietatea statului". Oraşul *Tucikof* a fost construit pe la

[1]) „Actul de danie (din 1775 a lui Grigore-Alexandru-Ghica) arată hotarele acestei fâşâi de ţară, care în sud coincideau cu hindichiul lui Halil-Paşa, adică cu vechiul hotar al Bugeacului, iar în nord începeau în valea Lăpuşnei la Cărpineni, tăiau Cogâlnicul mai sus de Bozieni, traversau Botnişoara şi Botna ceva mai sus de împreunarea lor, şi de acolo dueeau spre est, atingând valea Calenderului mai sus de Gemeni, la marginea raialei dela Ţighinea. Fâşia aceasta forma ocolul *Hotărniceni*, care în 1817 cuprindea 21 de sate şi 4 selişti. Mai jos de Hotărniceni era ocolul *Codrului*, care se mărginea în sud cu ţinutul Greceni, ambele aşezate între Prut şi hotarul Bugeacului. „*Hotărâtura*" aceasta s'a făcut de Nicolae Rosetti în 1781 sub Constantin Vodă-Moruzi. După pierderea Hotinului mai rămăsese Moldovei ţinuturile Sorocei, Orheiului, Lăpuşnei, Chigheciului şi Grecenilor. Tot restul Basarabiei era sub stăpânirea turco-tătară" [I. Nistor: *Istoria Basarabiei*, pg. 211—212].

www.ziuaconstanta.ro

1810 lângă cetatea Ismail, „la 1812 în acest orăşel erau deja peste 1700 de case, formând strade bine aliniate, dar pe la 1815 din toate aceste construcţiuni n'au mai rămas în picioare decât abia 834 case, având o populaţiune de 6.795 suflete de toate neamurile, majoritatea fiind Bulgari şi Ruşi".

Ţinutul *Greceni* avea „locuitori birnici" 2.226 (?), parte Bulgari, parte Moldoveni; ţinutul *Codrului*, compus din 22 sate şi un târguşor, era locuit de 914 familii (?) şi anume: 3.036 bărbaţi şi 6.322 femei. Cea mai mare parte erau Moldoveni, restul Bulgari, Ruteni şi Evrei. Din acest ţinut, imediat după alipirea Basarabiei, 290 de familii au fugit peste Prut în Moldova.

Populaţiunea ţinutului *Hotărnicesc* se compunea din 3.445 suflete de sex bărbătesc, din cari: Moldoveni birnici 2.819, mazili 57, Bulgari 407, Evrei 19, preoţi 53, diaconi 24, paraclisieri 22, fiind format din 21 sate şi nici un târguşor şi aparţinând în întregime (1816) boerului Ioan Balş.

Din acest ţinut au fugit peste Prut, dela 1812, 906 suflete.

După recensământul executat în cursul anului 1817, se găseau în sudul Basarabiei următoarele cifre:

Treptele sociale ale locuitorilor	Familii	Bărbaţi	Femei
Jud. Tighina:			
Preoţi, diaconi, cântăreţi şi paraclisieri .	228	581	559
Mazăli şi ruptaşi	127	331	304
Ţărani	6485	16.313	16.112
Locuitori urbani afară de Armeni şi Evrei	2650	6744	6506
Armeni	153	392	373
Evrei	260	655	644
Colonişti	1528	4109	4065
Jud. Ismail:			
Preoţi, diaconi, cântăreţi şi paraclisieri .	166	415	415
Mazăli şi ruptaşi	73	284	281
Ţărani	3324	8509	8111
Locuitori urbani afară de Armeni şi Evrei	4034	10.186	9984
Armeni	96	259	231
Evrei	125	314	311
Jud. Greceni:			
Preoţi, diaconi, cântăreţi şi paraclisieri .	69	173	172
Mazăli şi ruptaşi	9	24	21
Ţărani	1936	5045	4635
Evrei	25	69	56

De oarece curentul de emigraţie al Bulgarilor se accentua din ce în ce mai mult, de aceia s'a simţit nevoia ca să se fixeze satele

www.ziuaconstanta.ro

în care ei trebuiau să se aşeze, pentru a nu mai da naştere la o mulţime de reclamaţiuni mai cu seamă din partea boerilor moldoveni, fiindcă mulţi din aceşti *băjenari* se aşezau în unele sate de pe moşiile lor. Pentru aceia la 29 Decembrie 1819 s'a alcătuit o listă „înalt întărită" „a ocoalelor ce sunt înfiinţate în oblastia Basarabiei pentru aşezarea Bulgarilor şi a altor strămutaţi de peste Dunăre". — Această listă cuprindea următoarele ocoale şi sate:

I. Ocolul Prutului

Satele: 1. Colibaş; 2. Brânză; 3. Vălenii; 4. Slobozia; 5. Boboeştii sau Suraenii; 6. Chişliţa; 7. Vadu Boului; 8. Jurgiuleşti; 9. Mândreştii; 10. Anadolca; 11. Frecăţeii; 12. Bujorca; 13. Cişmechioĭ; 14. Volcăneşti.

Ocolul acesta se află între râul Prutului, valul lui Traian cel din jos, râul şi lacul Cahulului şi Dunărea.

II. Ocolul Cahulului

Satele: 1. Cartal; 2. Satul nou; 3. Barta; 4. Carahaţi; 5. Bugeac, Necrasovţi; 6. Itiulia; 7. Hagi-Abdul; 8. Curcĭ; 9. Imputita; 10. Balboca.

Ocolul acesta se află între lacurile Ialpuhului şi al Cahulului, râul Cahul, valul lui Traian cel din jos şi Dunăre.

III. Ocolul Ismailului

Satele: 1. Taraclia; 2. Tatar-Copceak; 3. Cubei; 4. Satalic-Hagi; 5. Cairaclia; 6. Bolgrad (Tabac); 7. Caracurt; 8. Cişmea-Văruită; 9. Babele; 10. Duluchioi; 11. Taş-Bunar; 12. Ciişea; 13. Irdek-Burno cu câşlile; 14. Şichirli-Chitai.

Hotarele acestui ocol se megieşesc cu lacul şi părăul Ialpuhului în sus până la revărsarea râului Lunga, în sus de satul Taraclia, cât va trebui de la punctul acesta în linie dreaptă până la râul Catlabuh, şi cu acest râu în jos până la revărsarea lui în ghiolul de aceiaşi numire.

IV. Ocolul Bugeacului

Satele: 1. Traian; 2. Valea Perjei; 3. Cot-Chitai; 4. Lunga; 5. Haidar; 6. Tomai; 7. Baurci; 8. Cazaiaclia; 9. Beş-Alma; 10. Congaz; 11. Cioc-Maidan; 12. Chirsov; 13. Bezghioş; 14. Comrat; 15. Djoltai; 16. Avdorma; 17. Chiriet; 18. Disginge; 19. Enichioi.

„Hotarele acestui ocol se încep de la revărsarea râului Lunga în Ialpuh, în sus pe el, pe dincolo de satul Desginge, cât va trebui de la acest punct spre obârşia râului Lunga până la hotarele coloniilor nemţeşti, şi pe lângă ele până la obârşia râului Taşlic, ocolind satul

599 4217/70
www.ziuaconstanta.ro

Ienichioi, prin ghiolul Chitai până la Catlabuh în paralel cu valul lui Traian.

Ocolul acesta, cuprinzând în sine un loc deşert, se va putea împărţi în două ocoale, când se vor strămuta pe el bejenarii de peste Dunăre, de pe pământurile proprietăreşti din oraşe şi parte din ocoalele Prutului şi Cahulului, în care nu ajunge pământ după numărul locuitorilor" [1]).

În preajma anului 1819 peste 200 de familii de Bulgari ştim că erau aşezate în 11 sate pe pământul particular dimprejurul comunei urbane Leova; acest lucru ni-l arată hotărîrea judecătorească dată cu prilejul procesului iscat între adevăraţii proprietari ai pământului şi colonişti, sentinţă care-i declara pe aceştia vecini ai proprietarilor de pământ, fără putinţă de a-şi mai schimba locuinţa, din care cauză ei au petiţionat către Împăratul Rusiei, cerând să fie puşi sub administraţiunea generalului I. N. Inzoff, Bulgar de origine şi care era administratorul Bulgarilor din guvernământul Herson şi Crimeia.

Raportul prezentat împăratului cu acest prilej stabileşte următorul număr al coloniştilor aflaţi în Basarabia pe la 1819 [2]):

	Familii vechi	Familii nouă	Total
1. Pe domeniul Statului (în Bugeac)	1.196	3.316	4.512
2. In urbea Ismail	143	261	404
„ „ Chilia	14	4	18
„ „ Reni	5	189	194
„ „ Akkerman	2	68	70
„ „ Bender	16	7	23
„ „ Chişinău	507	14	521
3. Pe locurile ichisait şi musait (din judeţul *Cahul*)	205	305	510
4. Pe moşiile boerilor	206	74	280
Totalul familiilor . . .	2.294	4.238	6.532

În termen mediu aceste familii de colonişti alcătuiau o proporţiune de peste 24.000 locuitori Bulgari de ambe sexe, cifră care coincide cu aceia dată de Derjavin pentru acelaş an, şi care era de asemenea 24.000 de suflete [3]).

Informaţiunile din lucrarea citată a lui Zamfir C. Arbure ne arată că Împăratul Alexandru I a dat un manifest pe numele generalului Inzof, dându-i acestei populaţiuni bulgare o organizaţiune administrativă specială, urmat apoi de un alt *ukaz* imperial, prin care Bulgarii „au căpătat o chartă, în care se specifică toate drepturile şi privilegiile ce li se dau lor şi descendenţilor lor".

Manifestul imperial împărţea coloniştii Bulgari din Basarabia, din punct de vedere administrativ, în patru ocoale şi anume:

---

1) Reprodus după Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 696—697.
2) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 106—107.
3) Derjavin: *l. c.*, pg. 14, tabloul statistic.

www.ziuaconstanta.ro

I ocol al Prutului	cu 14 sate	având	1.108	familii
II „ „ Cahulului	„ 10 sate	„	947	„
III „ „ Ismailului	„ 14 sate	„	1.556	„
IV „ „ Bugeacului	„ 19 sate	„	1.506	„
Total . . .	57 sate	având	5.117	familii

Populaţiunea coloniilor se înmulţeşte, de oarece vedem că în anul 1821 ea atingea cifra de 8.891 familii, cu 46.598 locuitori, între cari erau 32.000 Bulgari, iar restul de 2.500 familii îl alcătuiau Românii, Grecii şi Arnăuţii. Cifra pe care o găsim reprezentând pe Bulgari în tabloul statistic de la pg. 14 a lucrării lui Derjavin pentru anul 1821 este tot 32.000 de suflete.

O altă statistică ne arată pentru anul 1821 în toate coloniile basarabene bulgăreşti 7735 de familii de colonişti cu 20.711 membri bărbaţi şi 17.312 femei formând un total de 38.023 de suflete, împărţite în felul următor după districte [1]):

	Case	Familii	Locuitori		
			bărbaţi	femei	ambele sexe
Regiunea Prutului . . .	1.220	1.462	3.626	3.255	6.881
„ Cahul . . .	906	1.076	2.778	2.521	5.299
„ Ismail . . .	2.082	2.599	6.922	5.744	12.666
„ Bugeacului .	2.078	2.898	7.385	5.792	13.177
Total . . .	6.286	7.735	20.711	17.312	38.023

Cu un an mai înainte, în 1820, găsim undeva că populaţiunea bulgărească număra 150.000 de suflete, cifră pe care o socotim exagerată, fiindcă însuşi autorul ei se îndoeşte de exactitatea acesteia, de oarece adaugă imediat: „Alle Berechnungen der Statistiker beruhen auf wenig haltbaren Gründen; niergends fiindet man eine zuverlaessige Zählung, überall nur ungefaehre Schätzung nach zum Theil wilkürlichen Voraussetzungen“ [2]).

Pământurile pustii, care se găseau în Noua Rusie şi Bugeac, au atras chiar Moldovenii din Basarabia nordică.

Moldovenii au trecut dincolo de Nistru începând de la anii 1753—1765, în număr de 1800 oameni, mărind cetele căzăceşti, continuând apoi această trecere între 1791 şi 1803 şi aşezându-se în stepele de la Ociacof, în lungul Nistrului, în satele *Ovidiopol, Maiaki, Dubăsarii-noi, Tiraspol, Slobozia Hanului, Ananiev, Bobrineţu, Balta*, unde s'au amestecat cu Rutenii. La 1792, un ukaz din 27 Ianuarie dă la 26 boeri moldoveni moşii în judeţele Tiraspol şi

[1]) I. Altman: *Die Bulgaren-Colonien in Bessarabien* în Zeitschrift für Allgemeine Erdkunde, Band V, Berlin (1855), pg. 302.

[2]) *Europäische Türkei* în Neueste Länder- und Völkerkunde, Prag 1820, Bd. XIII, pg. 135.

www.ziuaconstanta.ro

Ananiev, în întindere de 260.000 deseatine, pe care în curs de 9 ani de zile s'au aşezat, venind din Basarabia, mii de Români, formându-se acolo 20 de sate.

Alte cete de Români din nordul Basarabiei au trecut Nistrul în stepele Ociacovului golite de Tatari, aşezându-se între limanul Telegul şi râul Bug şi formând satele româneşti *Taşina, Berezina, Boldana, Cantacuzovca*; satul ultim îşi trage numele dela boerii Ion şi Nicolae Contacuzino, veniţi acolo pe la 1790.

Am amintit aceste migraţiuni româneşti dincolo peste Nistru, de şi au prea puţină atingere cu subiectul nostru, pentru a se vedea că şi între Moldoveni se produse asemenea mişcări de populaţiune in spre pământurile pustii. La început, după ce Basarabia a trecut sub stăpânirea rusească, ţăranii moldoveni au început să emigreze, în special peste Prut, fugind de *„robia muscălească"*. Aceste emigrări n'au încetat dincolo de hotarele Basarabiei, decât după ce noua ocârmuire i-a asigurat că vechile datini şi obiceiuri pământeşti vor fi respectate. Unii din aceşti ţărani moldoveni s'au aşezat în Bugeac, întemeind o mulţime de sate ca: Spinoasa, Tambur, Căprioara, Frumuşica-Nouă şi Veche, Catargiu, Satu-Nou, Bulboca, Moldovanca, Moruzeni, Varatic, Răzleanca, Ialpugeni, Valea-Perjului, Buzoaia, Grădina, Baba, Fântâna zânelor şi Cişmeaua-Văruită. În aceste două din urmă Moldovenii au fost deslocuiţi şi asimilaţi de coloniştii bulgari veniţi mai târziu [1]). Când asemenea valuri de populaţiune nu se mai produc peste Nistru după 1812, anul anexării Basarabiei, din cauză că stâpânirea rusească oferă asemenea locuri goale în chiar coprinsul provinciei însăşi, atunci vedem că Bugeacul nostru primeşte, pe la 1820, peste 9000 de familii române din partea de nord a Basarabiei, care se aşează pe la Bolgrad, Doluchioi, Erdec-Burnu, Babel, Hadji-Abdula, formând satele *Barta, Satul-nou, Impuţita, Văruita, Frecăţei* şi altele [2]). Derjavin relatează că numărul coloniştilor moldoveni aşezaţi în sudul Basarabiei la 1819 se ridica la 24.000 de suflete [3]).

Această afluenţă de populaţiune din nordul provinciei se revarsă spre sudul ei, de oarece guvernul rus a creiat un domeniu nou de colonizare în acest sud, format din 57.000 deseatine pământ în Iudeţul Cahul şi 454.000 deseatine pământ în judeţul Akkerman. Aşa se şi explică de ce în anul 1822, peste 244 de familii bulgare din judeţul Chişinău s'au mişcat spre sud, aşezându-se în aceste ţinuturi. Aşezări de populaţiune în sudul Basarabiei, prin asemenea mişcări lăuntrice în massa locuitorilor dela nord spre sud, au dăinuit până pe la 1829—1830, când evenimentele provocate de războiul ruso-turc (1828—1829), au deslănţuit vremuri de cumpănă grea şi de pribegie pentru locuitorii din Rumelia şi Bulgaria răsăriteană, ce-au fost siliţi ca, în masse compacte, să fugă spre Rusia „pravoslavnică şi liberatoare", aşezându-se în coprinsul ei şi în special în Basarabia sudică, unde valurile lor,

---

1) I. Nistor: *Istoria Basarabiei*, pg. 294.
2) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 123.
3) Derjavin: *l. c.*, pg. 10.

www.ziuaconstanta.ro

inaintând din spre sud, au oprit orice mişcare de populaţiune ce-ar mai fi venit dinspre nord.

Într'adevăr, în timpul expediţiei lui *Dibici Zabalkanski* s'ar fi provocat cea mai mare emigrare, socotită la vre-o 25.000 de familii ce-au străbătut Dobrogea, de la sud către nord, spre Basarabia [1]).

Tratatul încheiat în 1829 la Adrianopol stabilea permisiunea locuitorilor din Rumelia şi Bulgaria de a se retrage în Rusia.

„Par le traité d'Adrianople, signé le 14 Septembre 1829, dans le but de mettre fin à la guerre entre la Russie et l'Empire Ottoman, il a été decidé que ceux des habitants de la Roumelie et de la Bulgarie qui voudraient se retirer sur le territoire russe, pourraient le faire librement et sans être inquietés. Un certain nombre des paysans bulgares, entrainés par des motifs religieux, s'étaient compromis pour les Russes pendant le cours des hostilités. Ils profitèrent seuls de la stipulation du traité de paix, et se retirèrent, avec leurs familles, dans la Bessarabie, ou des terres leur furrent concedées" [2]).

Când armatele expediţionare ale lui Dibici Zabalkanski au început să se retragă, după semnarea păcii, s'a întâmplat în această populaţiune creştină o turburare grozavă. „Delegaţiuni apăreau înaintea generalului, implorându-l ca şi Bulgaria să fie eliberată de sub jugul turcesc. Populaţiunea apuca pe ofiţerii şi soldaţii ruşi de mantale şi nu voia să-i lase să plece; — când s'a aflat că întoarcerea armatelor ruseşti în patrie s'a executat deja, atunci numeroasa populaţiune de aici şi-a încărcat hainele şi gospodăria casei pe căruţe şi a pornit-o înainte să se aşeze în Rusia" [3]).

Mărturia contemporană a lui Hector de Béarn *(Quelques souvenirs d' une campagne en Turquie:* Paris 1828*)*, care vede cu ochii lui convoiurile de familii prin Dobrogea, îndreptându-se spre Basarabia, este de cel mai mare interes şi de aceia o reproducem, aidoma, după traducerea din Analele Dobrogei IX (1928) pg. 198. La No. 34 „Beidaoud", se spune: „Un mare număr de familii bulgare, fugind de cruzimea şi tirania turcească, veniseră să ceară protecţiune şi azil de la Ţar. Li se dase pământ în Basarabia; într'acolo se'ndreptau aceşti nenorociţi, cu puţinul pe care-l putuseră lua cu ei în învălmăşeala fugii. Poposiţi lângă o fântână pe jumătate ruinată, te uitai cu groază la mizeria şi suferinţa care li-erau întipărite în faţă; în timpul când le împărţeam ajutoare, ne atraseră privirea doi copilaşi tare frumoşi: Prinţul *Trubeţcoi* se aproprie de unul dintr'înşii şi începu să-l mângâie pe căpuşorul lui blond, dar sărmanul copilaş fu apucat de-odată de

---

1) Al. P. Arbore: *Aşezările Bulgarilor* în Arhiva Dobrogei I. (1916) pg. 32

2) Petrescu şi D. Sturza: *Acte şi documente relative la România*, III No. 802 pg. 1083—1084.

3) N. Staneff. *Geschichte der Bulgaren*, pg. 66. Fr. Bradaška: *Die Slaven in der Türkei* în Petermann's Mittheilungen 1869 pg. 441—458; *Le Globe* (journal géografique) Genève 1870, IX pg. 1870; *Unsere Tage* (Braunschweig), 1865 pg. 481; 1861 pg. 755; S. Lejean: *Ethnographie de la Turquie d'Europe* (Ergänzungsheft zu Petermann's Mittheilungen 1861 pg. 29; St. Romansky: *Carte ethnographique de la Nouvelle Dobroudja roumaine*, Sofia, 1916 pg. 11—13.

www.ziuaconstanta.ro

niște convulsiuni strașnice, încât fu potolit cu mare greutate. Ni se spuse că Turcii îi măcelăriseră părinții în fața lui chiar și că de atunci sărmanul copilaș credea acă are să-i taie și lui capul, așa cum pățiseră părinții lui. Nevoia și mizeria puseseră până într'atâta stăpânire pe acești nenorociți, încât părinții căutau să-și vândă copiii, ca să-i poată scăpa cu viață. Așa vroi să-mi vândă mie un moșneag, pe preț de 40 de ruble, pe cele două fiice ale sale culcate la picioarele lui, într'o căruță ca vai de lume. Le sculă, bietul, să le pot vedea și eu — și să mă conving că are marfă bună; și într'adevăr că cea mai mare era destul de frumoasă; dar suferința era întipărită adânc în obrajii ei slăbiți și palizi și în ochii ei negri puteai vedea cea mai sfâșietoare expresie a durerii".

Mărturii din 7 Iunie 1829 spun că, pe la 5 Mai acelaș an, peste 70.000 de suflete acopereau toate drumurile ce duceau din Bulgaria spre Dunăre [1]). În acest drum de emigrare coloniștii bulgari au trecut Dunărea pe la Gura Ialomiței, Brăila, Galați, Isaccea și Tulcea [2]).

Unii dintr'inșii — cei din Silistra și din împrejurimi — văzând că Basarabia și Rusia sudică e prea departe, și fiind deprinși de veacuri să-și caute adăpost în ținutul din față, peste Dunăre, adică în Muntenia, fac jalbă, la 6 Iunie 1836, către Domnie, ca să li se permită așezarea lor la Călărași, în Ialomița. . . . „Vestindu-ți că, având noi hotărîrea neschimbată ca, la retragerea de aici a împărătești lor oștiri, să plecăm și noi și cei mai mulți din locuitori pentru ca să ne odihnim cu totul în mijlocul fraților noștri creștini, — (deci Te rugăm) să binevoești, domnește și părintește, miluindu-ne pe toți, ca să ne așezi sub înalta-Ți umbrire și să ne orânduești a rămânea la Călărași, cu legături nedesfăcute, ca să ne cunoaștem întru toate., noi și ai noștri, nesupărați și liberi de orice venit ce s'ar cuveni moșmanului (sic) sau domnului moșiei, și noi vom fi gata să dăm fiecare cât se va crede că trebuie și e drept pentru fiecare stânjen, după puterea fiecăruia".

Ei se rugau să fie primiți acolo „pentru ca să nu ne depărtăm de la țara noastră, căci Călărașii îi știm de mult văzându-i cu ochii noștri, și nu-l deosebim de Silistra și de împrejurimile ei" [3]).

O parte însemnată din populațiunea chiar a orașului Silistra trebuie să fi căutat să treacă Dunărea. Nu putem să precizăm anume câți vor fi fost aceștia. Știm numai că Silistra avea la 1833, o populațiune de 20.000 locuitori [4]), iar în 1835 numărul lor era același, adică tot 20.000 [5]) Numărul locuitorilor se micșorase în preajma

---

[1]) S. Zanetov: *Bălgarskite Kolonii vă Russia* in Periodicesko Spisanie (XLVIII) 1895 pg. 858, 875.

[2]) N. H. Palanzow: *Bălgarskite Kolonii vă Russia* in Periodicesko Spisanie 1895 (LI) pg. 311.

[3]) N. Iorga: *Studii și documente*, XI pg. 39—41.

[4]) Fr. K. Hoffman: *Die Erde und ihre Bewohner*, Wien 1833, pg. 332.

[5]) F. Rougemont: *Précis d'Ethnographie, de statistique et de geographie historique*, Neuchâtel 1835—1837, I pg. 177.

www.ziuaconstanta.ro

anului 1833, fiindcă oraşul acesta, care fusese distrus în 1810, se refăcuse, având 20.000 loc. la 1819 [1]) şi numărând 24.000 la asediul Ruşilor din 1828 [2]).

Aceşti fugari din Bulgaria, ce se îndreptau spre Dobrogea şi Rusia, erau în cea mai mare parte din Şumla, Slivno, Provadia, de dincolo de Balcani, din Tracia orientală şi anume din Lozengrad, de lângă Adrianopole, din Stara-Zagora, din Iamboli şi din Slivno, din care cauză se numesc şi *Trakiitzi* sau „oameni de dincolo de munte" sau şi mai precis: Odrinţi, Glavanţi (de la numele Satului Glavan, regiunea Kavakli), Zagorţi etc.

Războaiele dintre 1828 şi 1829 au produs o adevărată deşelenire a populaţiunii şi în Dobrogea: de aceia numărul tuturor locuitorilor din această provincie de abia dacă atingea cifra de 40.000 loc. — fiind cam 5 loc. pe Km. p. — aşa după cum se arată pe marea hartă rusească din preajma anului 1838,—după aceste pârjoluri provocate de luptele desfăşurate pe aici. Mai cu seamă regiunea cuprinsă între lanţul de dealuri acoperite cu păduri, ce se întind de la Măcin la Babadag şi graniţa veche a Dobrogei — Mangalia — Silistra — , unde elementul mohamedan era mai numeros, *a fost pustiită cu desăvârşire de armatele ruseşti.* Un număr foarte mare de sate în-semnate pe hartă ca pustii, însemnează că au fost părăsite de către populaţiunea, care trebuie să fi fost în majoritate musulmană. Asemenea nelegiuri şi jafuri le-au făcut şi armatele turceşti. Călătorul *Hector de Béarn,* ce-a străbătut Dobrogea în 1828, spune textual că, întovărăşind armata rusească de ocupaţiune „da, din loc în loc, de sate părăsite. Inamicul, retrăgându-se spre interior, *lua toată populaţia cu el,* distrugea tot ce nu putea fi luat şi adesea otrăvea şi fântânile. Dacă vreun cătun nu s'ar fi supus imediat ordinului de plecare al autorităţilor militare turceşti, — era prădat, dat pradă flăcărilor, iar bieţii locuitori ucişi fără milă. La *Berdahule* ne-am oprit câteva ceasuri. Mai multe case arse şi nişte urme de sânge arătau că acest sat a fost teatrul cruzimii armatelor turceşti; şi în adevăr că am găsit într'o cocioabă, unde venisem după umbră, mai multe cadavre fără capete, ascunse prost în nişte gunoi, iar într'un colţ am dat de un nenorocit, care murise în chinurile groaznice ale ţepei". La Karatai „din lagărul situat pe un loc aplecat, se zăriau trei sate părăsite, unde se găsiră proviziuni de nutreţ pentru vite si grâne — uitate, fără îndoială, în zăpăceala şi în învălmăşala fugii [3]). Ceia ce trebuie să fie remarcat

---

[1]) A. C. Gaspari: *Lehrbuch der Erdbeschreibung,* Weimar 1919 pg. 528.

[2]) F. Kanitz: *Donau—Bulgarien und der Balkan,* Leipzig 1882, III pg. 270, Pentru stările din Dobrogea se poate aminti, ca ceva demn de insemnat, că la anul 1819 *Caraharmanul* era amintit încă ca un fel de port la mare. Astfel în lucrarea lui H. A. S. Dearborn: *A memoir on the commerce and navigation of the Black Sea, and the trade and maritime Geography of Turkey and Egypt.* Boston 1819, t. I pg. 202, vorbindu-se despre Bulgaria se spune: „the towns on the seacoast are Varna. Kalekria, Balchak, Mangolia, Keustengi, and Kara — Kerman;

[3]) Analele Dobrogei, IX (1928) pg. 193.

www.ziuaconstanta.ro

cu acest prilej este felul cum au fost ocupate aceste sate însemnate pe hartă ca nelocuite, — şi de către ce anume populaţiune.

Am arătat şi în altă parte că Bulgarii locuesc în Dobrogea veche, în mod însemnat, de-abea de la începutul veacului XIX [1]). În masse compacte se găsesc în regiunea marilor lacuri şi anume în satele: Başchioi, Beidaut, Canlâ-Bugeac, Casimcea, Congaz, Caranasuf, Ceamurlia de sus, Ceamurlia de jos, Caramanchioi, Casapchioi, Potur etc. Dintre acestea harta rusească ne arată pustiite pe următoarele: Beidaut, Casimcea, Caranasuf, Ceamurlia de jos, Ceamurlia de sus, Caramanchioi, Potur etc.

Prin urmare numai după 1828—1829 şi anume după 1833 [2]), când s'a întâmplat o emigrare înapoi a Bulgarilor din sudul Basarabiei, în spre ţinuturile lor originare din Bulgaria, s'au aşezat majoritatea acestor Bulgari prin satele pustiite, precum şi prin cele care numărau puţini locuitori [3]).

Numărul cel mare de emigranţi Bulgari cu prilejul evenimentelor dintre 1828—1829, a fost îndreptat de Ruşi spre Bugeac, unii din ei venind în Basarabia prin Odesa, unde erau debarcaţi din vapoare ce-i transportau din diferite porturi ale Turciei, iar alţii veniau deadreptul de peste Dunăre prin Dobrogea. Umplându-se baracele din portul Odesa cu aceşti emigranţi, „guvernatorul oraşului, Principele Voronzoff, îngrijat de marele număr al Bulgarilor sosiţi, raportă faptul Împăratului Nicolae I, care dete un *ukaz*, prin care ordona ca emigranţii industriaşi, adică vieri, pescari şi marinari, să fie stabiliţi prin oraşe ca târgoveţi, ceilalţi prin satele din Bugeac" [4]).

La 1835, după informaţiunile *nacialnicului* coloniilor bulgare, Budkoff, date guvernului rusesc, erau în Basarabia 35 colonii, repartizate în 5 ocoluri administrative şi anume:

Colonii vechi . . .	5.837 familii bulgare
Colonii nouă . . .	3.804 familii bulgare
Total	9.641

Derjavin găseşte la 1835 în Basarabia 55.630 suflete, iar la 1837 numărul coloniştilor bulgari era de 66.900 suflete [5]),

Foametea cu ciuma, care au început să bântuie în Basarabia, precum şi administraţiunea din ce în ce mai rea a Ruşilor, resimţită de populaţiune prin opera de jaf şi spoliaţiune desfăşurată mai cu seamă de funcţionărime, au făcut ca situaţiunea coloniştilor să se înrăutăţească în aşa fel, încât s'a format un curent de emigrare din Basarabia în alte părţi şi în special în spre Dobrogea şi Bulgaria răsăriteană de unde plecaseră ei.

---

[1]) Al. P. Arbore: *Aşezările Bulgarilor* în Arhiva Dobrogei, 1916 I, pg. 17—60.
[2]) C. Ireček: *das Fürstentum Bulgarien*, pg. 50.
[3]) cf. Al. P. Arbore: *din Etnografia Dobrogei: Populaţiunea Dobrogei după o hartă rusească*, în Analele Dobrogei IV (1923), pg. 329—334.
[4]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 108.
[5]) Derjavin: *l. c.*, pg. 10.

www.ziuaconstanta.ro

Astfel contele Kiselev raporta Împăratului în mod verbal: „Scriam, Majestate, şi confirm acuma: Guvernatorul H. nu numai pradă averea, ci suge sângele nefericiţilor locuitori din Basarabia. Se vinde orice funcţiune, totul are preţ şi ispravnicii sunt nevoiţi să fie nişte hoţi mai mult decât alţii, deoarece plătesc pentru posturile lor dela 20 şi până la 30 de mii ruble. Ca să dovedesc cât de nefastă este administrarea de azi din Basarabia, aş dori să porunciţi, Majestate, de a vă prezenta o notiţă de câţi locuitori au fost în Basarabia la 1812, la încheierea păcii câţi colonişti bulgari au venit la noi şi pe urmă câţi locuitori au emigrat preferând jugul turcesc, aşa de greu pentru dânşii, administrării noastre. Afară de aceasta trebuiesc cercetate şi achiziţiunile făcute de domnii funcţionari şi îmbogăţirea lor neproporţională; din numărul acesta nu exclud pe guvernatorul Basarabiei" [1]).

Pricipele Kurakin scria Ministrului de poliţie Viazmitinov, la Petersburg: „Într'adevăr, va fi un lucru foarte regretabil dacă această regiune, Basarabia, care până acum a fost aşa de populată şi fertilă şi a cărei achiziţiune a costat atât de scump Statul, va fi, în fine, pustiită" [2]).

Consilierul de stat A. Baicov, funcţionar în Ministerul de externe din Petersburg, trimis de guvernul rus pentru controlarea informaţiunilor defavorabile administraţiei din Basarabia, scrie la începutul anulni 1813: „Ţăranii ne mai fiind în stare a suporta birurile grele şi taxele ilegale la cari sunt supuşi, sunt siliţi să-şi părăsească vetrele şi să fugă peste Prut, pentru a se aşeza în părţile Imperiului turcesc (adică în Moldova rămasă). Într'adevăr, ar fi păcat dacă această ţară, până acum atât de populată şi atât de bogată în produse, ar fi condamnată pustiirii" [3]).

La 1817 Capo d'Istria comunica lui Bahmetiev, general guvernatorul Basarabiei: „tout ce que nous revient de vos environs c'est-à-dire de provinces russes et des Principautés. ne dispose pas favorablement pour l'administration actuelle de la Bessarabie. Les emigrations continuent, les paysans sont vexés et le désordre qui avait signalé d'une manière aussi affligeante le gouvernement du general Hartingh paraît encore subsister" [4]).

Episcopul Dimitrie al Benderului şi Akkermanului comunica Mitropolitului Gavriil că în jud. Akkerman locuitorii părăsiau satele lor, în multe din ele ne mai rămânând decât preoţii [5]). Pe la începutul anului 1814, aproape 3.000 de familii de Moldoveni au fugit peste Prut [6]).

---

[1]) V. Zablotzki-Desiatovski: *Contele P. D. Kisselev şi epoca lui*, vol. I. pg. 33. apud *Basarabia*, pg. 170.

[2]) *Memoriile societăţii imperiale de Istorie şi Antichităţi din Odesa*, XXII, pg. 118, apud *Basarabia*, pg. 170.

[3]) *Buletinul societăţii de istorie şi arheologie din Odesa* XXII, apud *Basarabia*, pg. 171.

[4]) Casso: *Rusia la Dunăre*, pg. 202, 203.

[5]) *Arhiva consistoriului din Chişinău*, anul 1812, No. 32.

[6]) P. Gore: *Anexarea Basarabiei* în monografia *Basarabia*, pg. 171.

www.ziuaconstanta.ro

Deşi pe la 1830 diferite informaţiuni ne arată numărul coloniştilor la 70.000 suflete [1]), totuş, fie că această cifră era scăzută deja, fie că ea se micşorează după aceia, fapt e că o mare parte din aceşti colonişti începuseră să fugă din Basarabia, îndreptându-se spre Dobrogea şi regiunile din Bulgaria răsăriteană de unde veniseră. Atunci un număr de 3.000 familii dintre aceştia, neputându-şi găsi adăpostul căutat sau neobicinuindu-se cu împrejurările de acolo, ameninţate pe de altă parte de foame şi de ciumă, s'au văzut silite să se reîntoarcă în patrie, trecând Dunărea, desigur în Dobrogea, pe unde ducea drumul cel mai sigur înapoi [2]).

Exodul populaţiunii din Bugeac nu se mărginea numai la coloniştii bulgari, ci el cuprindea şi alte neamuri precum Moldovenii, Polonii, Germanii şi chiar Ruşii propriu zişi. Un raport al unui agent polon arată la 1 Sept. 1848, că: „La Dobrodja est le paradis terrestre des malheureux échappés à l'enfer de la Russie. Chaque année cette puissance malgré la grande vigilance qu'elle déploit, fournit son contingent d'émmigrés en Turquie. Quelques centaines d'allemands ont quitté la Bessarabie pour se coloniser ici.

S'étant fait rayas, tous ces émigrés jouissent du bien être général, et, à part quelques vexations, résultat de l'intérêt privé de quelques Ayans ou de quelques Beylikci, ils sont heureux, benissant le sultan et sont prêts à verser le sang pour lui. Ennemis acharnés des Russes, la propagande de ceux-ci ne peut trouver prise que parmi les populations bulgares, nombreuses dans la partie méridionale de la Dobroudza".

În timp ce Ruşii, Polonii, Moldovenii sunt credincioşi Turciei, Grecii sunt înverşunaţi împotriva stăpânirii turceşti, ceea ce a făcut pe aceasta să ia măsuri de siguranţă împotriva lor. Interesantă este afirmaţiunea că la această dată partea de nord a Dobrogei şi anume, credem, regiunea limitrofă marilor lacuri, era populată de Bulgari, cari se aşezaseră aici între 1829—1848.

Se adaugă următoarea listă a localităţilor locuite de Ruteni (Maloruşi), a căror ocupaţiune era agricultura; ei mai locuiau, în afară de satele înşirate aici, şi prin oraşe, sau se găseau izolaţi ca pescari în băltile şi pe braţele Dunărei [3]).

Lista satelor locuite de Cazaci din Dobrogea:

Cercul Tulcea

Câşla	cu 7	case de Ruşi,	15	de Turci	şi	Moldoveni
Parcheş	„ 8	„ „ Cazaci,	20	„	„	„
Prislav	„ 15	„ „ „	30	„	„	„

[1]) Wilhelm Ruland: *Geschichte der Bulgaren*, Berlin 1911, pg. 61.

[2]) Z. C. Arbore: *l. c.*, pg. 108; I. Altman: *Die Bolgaren-Colonien in Bessarabien*, Zschr. f. Allg. Erdkunde Bd. V., Berlin 1855, pg. 302.

[3]) P. P. Panaitescu: *O statistică a Dobrogei din 1849* în Graiul românesc 1928 (II), pg. 82—86.

www.ziuaconstanta.ro

Telița	cu 35	case	de Cazaci,	—	de	Turci	și Moldoveni
Frecăței	„ 10	„	„ „	10	„	„	„
Kataloi	„ 5	„	„ „	15	„	„	„
Kali Keui (Calica)	„ 10	„	„ „	90	„	„	„
Hadji-Gheuli (Agighiol)	„ 7	„	„ Bulgari,	15	„	„	„
Beștepe	„ 10	„	„ —	—	„	„	„
Sabangia	„ 6	„	„ Cazaci,	12	„	„	„

Cercul Isaccea

Rachelul (pe Dunăre)	cu 10	case	de Cazaci,	10	de	Turci	și Moldoveni
Luncavița	„ 7	„	„ „	25	„	„	„
Meidanchioi	„ 15	„	„ „	5	„	„	„
Geaferka	„ 20	„	„ „	—	„	„	„
Hanciarca	„ 20	„	„ „	—	„	„	„

Cercul Măcin

Jijila	cu 10	case	de Cazaci,	20	de	Turci	și Moldov.
Pisica	„ 8	„	„ „	22	„	„	„
Zatoca	„ 4	„	„ „	—	„	„	„
Ghecet vis-à-vis de Galați	„ 20	„	„ „	—	„	„	„
Azaclău	„ 25	„	„ „	—	„	„	„
Turcoaia	„ 10	„	„ „	30	„	„	„
Cincilar	„ 10	„	„ „	25	„	„	„
Picineaga	„ 10	„	„ „	5	„	„	„
Ak-Punar	„ 5	„	„ „	10	„	„	și 5 de „
Greci	„ 5	„	„ „	10	„	„	și 10 „ „
Camena (pe Dunăre)	„ 30	„	„ Lipoveni	—			—

Cercul Babadag

Ortachioi	cu 5	case	de Ruși,	20	de	Turci	și Moldoveni
Ciucurova	„ 30	„	„ „	—	„	„	„
Teche	„ 7	„	„ „	10	„	„	„
Camena	„ 4	„	„ „	5	„	„	„
Slava	„ 30	„	„ Lipov.	—	„	„	„
Caucagia	„ 35	„	„ Ruși				
Beidauf	„ 7	„	„ „	45	case	de	Bulgari
Ciamurlia	„ 5	„	„ „	30	„	„	„
Hamamgia	„ 10	„	„ „	20	„	„	„
Canlâ-Bugeac	„ 15	„	„ „	20	„	„	Tatari
Jurilofca	„ 65	„	„ „	—			
Câșla	„ 5	„	„ „	15	„	„	Tatari
Caramanchioi	„ 6	„	„ „	35	„	„	Bulgari
Ienisala	„ 10	„	„ „	20	„	„	Moldoveni
Zebil	„ 6	„	„ „	5	„	„	„
Siriteny (Sarichioi)	„ 100	„	„ „	25	„	„	„

www.ziuaconstanta.ro

Satu-Nou	cu	20	case	de	Ruşi	15	de Turci	şi Moldoveni
Camber	„	5	„	„	„	25	„ „	„
Casapchioi	„	10	„	„	„	15	„ „	„
Periclia	„	8	„	„	„	10	de Bulgari	10 de Moldov.
Tavcheret	„	5	„	„	„	15	„ Turci	

Cercul Constanţa

Seimeni	cu	5	case	de	Ruşi şi	20	de	Moldoveni
Cochirleni	„	10	„	„	„	20	„	„
Boaschioi	„	5	„	„	„	10	„	„
Ienichioi	„	5	„	„	„	20	„	„
Raşova	„	8	„	„	„	40	„	„
Anadolchioi	„	15	„	„	„	5	„	„
Safichioi	„	5	„	„	„	10	„	„
Siutghiol (la Marea Neagră)	„	10	„	„	„	—		

Cercul Hârşova

Ostrov	cu	5	case	de	Ruşi,	30	case de	Moldoveni
Daia-chioi (Dăeni)	„	10	„	„	„	40	„ „	„
Groapa Ciobanului	„	5	„	„	„	30	„ „	„
Topalu	„	8	„	„	„	60	„ „	„
Seimeni	„	5	„	„	„	20	„ „	„
Dizdilar	„	50	„	„	Lipoveni	—		

Cercul Mangaliei

Tachlibunar (Taşbunar)	25	case	de	Ruşi	
Tuzla	8	„	„	„	şi câţiva Turci

Cercul Silistra

Beilic	cu	10	case	de	Ruşi şi	30	case de	Moldoveni
Perjoaia	„	25	„	„	„	—		
Adachioi	„	10	„	„	„	60	(fără indicaţie)	
Parachioi	„	5	„	„	„	25	case de	Moldoveni
Kalipetrovo	„	5	„	„	„	50	„ „	Bulgari
Satu Nou (pe lac)	„	10	„	„	„	20	(fără indicaţie)	
Badjah	„	20	„	„	„	30	case de	Bulgari
Aidemir	„	5	„	„	„	40	„ „	„
Popchioi	„	8	„	„	„	—		
Tatariţa	„	60	„	„	Lipoveni	—		

Tendinţa Rusiei de a stăpâni gurile Dunărei a atras o serie de intervenţiuni războinice şi negociaţiuni diplomatice, care au provocat mişcări *silite* în populaţiunea de pe malurile braţelor marelui fluviu, sau chiar din regiunea dobrogeană învecinată lor, ca şi din delta Du-

www.ziuaconstanta.ro

nărei. Când Strogonow, ambasadorul Rusiei la Constantinopol pretinse în 1817 ca hotarul împărăţiei, pe care o reprezenta el, să cuprindă şi o parte din deltă, din cauză că Dunărea îşi schimbă uneori cursul, zicea el, şi face graniţa nesigură, — Reis-Efendi propuse ca locuitorii, cari aparţineau Turciei şi cari locuiau în Chilia-Veche, să se strămute la o mare distanţă la malul stâng, aşa cum se fixase prin tratatul de pace. Atunci locuitorii acestia au fost mutaţi în localitatea *Beştepe*, de pe malul dobrogean al Dunărei. In care Beştepe, căci atunci erau două: Beştepea turcească şi Beştepea moldovenească, — nu ştim sigur. Probabil însă că ei se vor fi aşezat în Beştepea moldovenească, adică Mahmudia, ai cărei locuitori şi astăzi încă se numesc cu mândrie „Moldoveni".

Printre instrucţiunile pe care Rumianţov, ministrul afacerilor străine ale Rusiei, le trimite ambasadorului rus de la Paris, comitele Tolstoi, în 11 Ianuarie 1908, cu ocaziunea unui proiect de pace între Ruşi şi Turci —, după ce se spune că trebuie ca braţul Sulina să fie hotarul între cele două ţări, ca fiind singurul navigabil, se adauge c'ar fi mai folositor dacă frontiera s'ar întinde *până la lacurile Babadag şi Razim.*

Neavând informaţiunile necesare, nu putem şti negociaţiunile care s'au urmat în această privinţă. Fapt sigur e că în protocoalele redactate în 1830 cu ocasiunea limitării frunteriei, se spune ca, deacoo de unde braţul Sf. Gheorghe se desparte de Sulina, pe o distanţă de două ore adâncime spre sud, nu va fi îngăduit ca să existe vre-o aşezare omenească de nici un fel, afară de posturile de carantină necesare.

Pentru aducerea la îndeplinire a celor hotărîte în acest tratat, comisiunea însărcinată cu fixarea graniţei şi executarea dispoziţiunilor luate a chemat în ziua de 3 Noembrie 1830 pe fruntaşii satelor cuprinse în această regiune şi le-a pus în vedere ca să se retragă, părăsind satele şi luându-şi cu ei animalele şi toată gospodăria mişcătoare pe care o aveau.

Aceste sate erau: *Prislav, Beş-Tepea moldovenească* (Mahmudia de azi), *Beş-Tepea turcească* (satul Beş-Tepe de astăzi) ce făceau parte câteşi trele din districtul Tulcea; apoi *Caraibil, Sarinasuf, Dunavăţ, Ahmet-Fakâ, Bei-Condjac* (Bei-Bugeac?), care se numărau printre satele aparţinând districtului Babadag. Morughiolul de astăzi era pustiu, nelocuit. In satul Dunavăţ, locuit odinioară de către Lipovenii necrasovţi, găsim pomeniţi la 1830 pe „Moldoveni" ca pescari.

In urma acestor dispoziţiuni de evacuare, credem că locuitorii din Prislav şi Beştepe se vor fi ridicat din satele lor, părăsindu-le, şi se vor fi mutat, aşezându-se în Tulcea. Şi până astăzi partea de Sud-Est a oraşului acesta are două mahalele locuite de Români, care se numesc: a *Prislăvenilor* şi a *Beştepenilor*. Locuitorii acestia s'au aşezat mai întâiu pe dealul taberii de azi şi numai după războiu s'au mutat pe dealul de est, unde se găsesc şi în prezent.

Stabilindu-se aici din îndemnul unui oarecare Niculae Gâscă,

www.ziuaconstanta.ro

un pios român, s'au adus şi icoanele bisericii româneşti din satul Beştepe şi s'au aşezat într'o bisericuţă de scânduri, făcută în pripă pe locul unde se află biserica Sf. Nicolae de astăzi, catedrala oraşului Tulcea, păstrându-şi mai departe tot patronul Sf. Nicolae pe care îl avea şi la Beştepe.

Locuitorii din Sarinasuf şi Caraibil s'au aşezat prin alte sate şi mai cu seamă în Zebil. Marea hartă rusească din 1835 însemnează regiunea noastră ca o regiune neutră: „*Neutralnoe prostranstvo*". ceia ce e mai curios e că unele sate sunt menţionate ca existente încă, iar altele ca distruse, în felul următor: *Tulcea* avea 113 locuitori, iar *Tulcea veche*, spre răsărit de cea dintâiu, numai 20; *Malcoci*, sat devastat, pustiu; *Prislava*, sat pustiu; *Karasuat*, pe malul stâng al braţului Sf. Gheorghe, în baltă, ceva mai la răsărit de Prislava, avea 60 de locuitori; *Beştepea-turcească* 39; *Beştepea-moldovenească* însemnată cu o cruce, ceia ce arată ca era populată de creştini, avea 72 locuitori; *Raia* care era pe unde este astăzi Morughiolul, avea 96 locuitori; *Dunavăţul de sus*, însemnat ca sat de creştini, 40 de loc.; localitatea *Carabair*, menţionată ca cetate; în locul satului Beibugeac de azi se află însemnat *Kolod*, ceia ce însemna, cred, stână pe lângă o fântână; satele *Sarinasuf* şi *Caraibil* sunt arătate ca existente, fără să ni se dea numărul locuitorilor; de asemenea şi satul *Sarighiol*, iar în locul satului *Calica* de azi şi pe malul răsăritean al lacului Agighiol sunt însemnate iarăşi două localităţi *Kolod*; *Agighiolul* avea 42 locuitori şi *Sarichioiul* 134. Urmează după aceia, spre apus, satele care se menţin şi astăzi, dar care nu mai interesează pentru chestiunea noastră.

Harta etnografică alăturată pe lângă lucrarea lui I. Ionescu „*Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*" ne arată la 1850 pustie această regiune, însemnând numai ca existente odinioară satele pe care le-am văzut nevoite să se strămute, dar care atunci — la 1850 — numai existau. Aceste localităţi erau următoarele: *Prislava*, *Beştepea-turcească*, *Beştepea-moldovenească*, *Dunavăţ*, *Tort-Karaboni* — la locul „Sărături" între Sarinasuf şi Beibugeac, — *Sarinasuf*, *Caraibil*, *Amolfaki* (între Caraibil şi Calica, acolo unde se termină dealul Sarighiolului, la sud de cota 82, în margina băltilor ce se desfac din lacul Razim şi unde se vede astăzi vechiul cimitir turcesc), *Micomanti*, la răsărit de Calica.

Pe la 1856—57 vedem că aceste sate încep a se înfiripa din nou, datorită populaţiunii ce începe să se mişte spre această regiune, pustie până acum, şi aceasta de bună seamă că numai după ce, cele trei judeţe din sudul Basarabiei fiind alipite din nou la Moldova, a trebuit în mod normal să dispară şi regiunea neutră prin tratatul despre care am amintit mai sus [1]).

Este destul de evidentă mişcarea de populare la acest hotar,

---

[1]) Al. P. Arbore: *Cotul Bugeacului* (O încercare de reconstruire istorică a unui ţinut de hotar dobrogean), în Analele Dobrogei II (1921), pg. 351—355.

www.ziuaconstanta.ro

datorită în cea mai mare parte evenimentelor istorice provocate de conflictele dintre cele două mari împărăţii în lupă.

In 1843 Bulgarii sunt pomeniţi dincolo de Dunăre, locuind într'o regiune mărginită de Ismail, Kalpac şi Fălciu, iar de aici către sud „laengs dem Gige-Flusse, der hier die Grenze zwischen Russland und der Wallachei, zwischen den Wallachen und den Bulgaren bis zur Donau hinab bildet; es sind hier 89 grosse bulgarische Colonien mit einigen Staedten, etwa 70.000 Koepfte stark [1])".

Pentru regiunile din dreapta Dunărei, ştim că la 1846 Turtucaia avea 6.000 loc., iar Silistra 30.000, fără să se indice naţionalitatea lor [2]); la 1848 Silistra număra 25.000 loc. [3]), iar peste un an, în 1849, ea este pomenită cu 20.000 loc., iar Isaccea ne este înfăţişată ca o cetate, „Festung" [4]).

O notiţă din 1847, care ne informează despre anumite stări national-economice din Bulgaria, după ce ne arată pe Bulgari ca *colonişti* şi negustori în Muntenia, Moldova şi Basarabia, pomeneşte pe Tatari în număr de 25.000 de suflete, locuind în 30 de localităţi între Bazargic şi Hârşova şi ocupându-se în cea mai mare parte cu creşterea vitelor. Autorul găsia că populaţiunea oraşelor dobrogene, Silistra, Hârşova şi Babadagul, era formată jumătate din element creştin şi jumătate din cel turcesc, pe când în Tulcea, Balcic şi alte oraşe ale interiorului Bulgariei populaţiunea creştină era predominantă. Cea mai amestecată populaţiune o găsia în Dobrogea şi anume în districtele („Ajanaten") Măcin, Isaccea şi Tulcea. Se aflau acolo, pe lângă Turci, Bulgari şi Români, chiar şi urmaşi ai Cazacilor Zaporojeni, apoi Lipoveni din Basarabia şi Moldova, precum şi Greci din Arhipelag şi Ionieni. In toate oraşele de comerţ se găseau Evrei numeroşi, parte Spanioli, parte de origină polonă. Mocanii se aflau cu numeroase turme de oi, căutând iarba Dobrogei; cifra lor o evalua la 3000. In Balcic, Tulcea, Măcin, Silistra, se găseau câteva sute de negustori unguri, dalmatini, italieni şi germani din Ardeal. Se mai aminteşte că, în timpul ultimului războiu ruso-turc, multe familii bulgăreşti au emigrat din Şiştov, Târnova, Gabrova şi Silistra, aşezându-se în Bucureşti, Galaţi şi Ismail [5]).

Silistra avea, la 1853, între 20—30.000 locuitori [6]); împrejurul acestui oraş se aşezase populaţiune bulgărească în locul celei turceşti, care se împuţinase în urma ultimului războiu. Mai înainte oraşul

---

[1]) *Slaven, Russen, Germanen*, Leipzig 1843, pg. 106; cf. H. Berghaus: *Die Völker des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft.* Brüssel und Leipzig 1845—1847, Bd. II, pg. 314.

[2]) A. I. Gross-Hoffinger: *Die Donau vom Ursprung bis in das Schwarze Meer*, Wien 1846, pg. 236.

[3]) I. Hain: *Reine und Militär-Geographie*, Wien 1848, pg. 653,

[4]) W. Hoffmann: *Handbuch der Geographie*, Leipzig und Wien 1849, p. 307.

[5]) *Journal des österreichischen Lloyd*, Triest XII (1847), pg. 427.

[6]) *Die russische-türkische Grenze in militärischer Beziehung* în Ergänzungs-Conversationslexikon (1854), Bd. IX, pg. 85.

www.ziuaconstanta.ro

avea mai mult de 20.000 de suflete, iar pașalâcul Silistra ar fi avut pe atunci 200—300.000 de suflete, această populațiune locuind mai mult în reg. Silistrei propriu zise, căci Dobrogea era pustie, — „mais le pais de Dobrutscha est fort désert".

In regiunea Silistra „le fond de la population est essentiellement bulgare, mais les Mahométans y sont assez nombreux, soit qu'ils descendent des Turcs asiatiques, soit surtout des Bulgares devenus Mahométans. Ces derniers forment à eux seuls des bourgs et des villages, surtout à l'entour de Schoumla et de Silistrie" [1]).

Fluxul și refluxul populațiunilor dintre cele două ținuturi de pe ambele maluri ale Dunărei, din Basarabia sudică și Dobrogea, se poate constata mai ales în numărul locuitorilor din orașe, pentru care avem anumite informațiuni sporadice.

Astfel, viceconsulul austriac din Tulcea ne arată situațiunea populațiunii acestui oraș în 1852, care, așezat între „Ciattale di S. Giorgio" și „Ciattale d'Ismail", își ridicase populațiunea sa, ce cu câțiva ani mai înainte de-abia atingea cifra de 6000 suflete, la aceia de 16—17.000 de capete „grösstentheils aus Bessarabien geflüchtete Russen (ca. 8000), Moldauer (3000), Bulgaren (3000), Griechen, Ionier (zusammen 2000), nur wenige Türken (400), Armenier (400), Hebräer (100) und noch weniger österreichische Unterthanen aus Siebenbürgen (kaum 100)"). In afară de acești a se mai găseau în ținutul Tulcea ciobani ardeleni cu turmele lor în număr mare „theils um dort den Winter zuzubringen, theils auch während der milden Jahreszeit auf den Weideplätzen lagernd" [2]).

Cea mai mare parte dintre Bulgarii din Basarabia sudică, ce nu s'au putut împăca cu stările de lucruri de acolo, s'au întors înapoi în patria lor, peste Dobrogea, mai cu seamă după 1856, când, în urma tratatului de la Paris, cele trei județe din sudul Basarabiei fuseseră retrocedate Moldovei. Ce număr va fi atins atunci această emigrare bulgărească, nu știm.

Cu șase ani înainte de a se produce acest eveniment, cunoaștem cu deamănunțul situațiunea coloniilor bulgărești din Basarabia, după temeinicul studiu al lui I. Altmann [3]).

Acesta, reproducând cercetările statistice îndelungate pe care le făcuse la fața locului Peter v. Köppen, — care la rându-i întregise cercetările lui Skalkowskij din lucrarea lui „*Bolgarskija kolonii w Bessarabii i Noworossiiskim Kraje*..." (1848) — arată că în 1850 numărul coloniștilor se ridicase la 85.461 suflete și anume: 44.115 bărbați, 41.346 femei.

Peter v. Köppen a stat, pentru aceste cercetări etnografice,

---

[1]) A. Boué: *Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe*, Vienne 1854, t. I., pg. 107.

[2]) *Austria* (Zeitung für Handel und Gewerbe, öffentliche Bauten und Verkehrsmittel). Wien, 1852, pg. 2487.

[3]) *Die Bolgaren-Colonien in Bessarabien* în Zeitschrift für Allgemeine Erdkunde, Bd. 5, Berlin 1855, pg. 301—310.

www.ziuaconstanta.ro

multă vreme la fața locului în Basarabia; ca să obțină amănunte suficiente și sigure asupra deosebirilor de origine ale coloniștilor, care se accentuau din ce în ce mai mult în mijlocul acestor colonii bulgărești, el a determinat să facă aceste constatări pe cel mai bătrân din ținutul Ismailului, pe Ștefan Semenovici Panov, care era bulgar de origină și care lua parte la administrațiunea coloniei.

Pe baza cercetărilor lui Ștefan Semenovici Panov, naționalitatea acestor 85.461 coloniști era următoarea:

	sex bărbătesc	sex femeiesc	ambele sexe
Bulgari	35.908	33.637	69.525
Țigani bulgari	29	27	56
Moldoveni sau Valachi[1]) .	6.649	6.186	12.850
Maloruși (Ruși mici) . .	732	708	1.440
Arnăuți[2])	686	642	1.328
Greci	141	166	307
În total	44.115	41.346	85.461

Aceasta dă, exprimat în procente: 81.353 pct. Bulgari
0.066 „ Țigani bulgari
14.983 „ Valahi
1.685 „ Maloruși
1.554 „ Arnăuți
0.357 „ Greci.

Dintre acești coloniști, cei cari vorbesc bulgărește sunt originari din Macedonia și Rumelia și se numesc în Basarabia *Bulgari negri*; cei cari vorbesc turcește își avuseseră mai înainte locuințele în Dobrogea și în regiunea Varna și erau cunoscuți aici sub numele de *Găgăuți*. Aceștia au emigrat în Basarabia între 1807 și 1812; Bulgarii negri au venit, în parte, odată cu ei și anume cei din Macedonia, iar cei din Rumelia au venit, o parte, în 1830 și chiar mai târziu Cei mai mulți dintre acești Bulgari vorbeau 3—4 limbi și anume, în afară de limba bulgară, ei cunoșteau limbele turcă, română și chiar pe cea rusească; printre ei unii știau și limba greacă.

Urmașii celor emigrați din Macedonia se serveau de alfabetul cirilic, iar cei cari proveniau din Rumelia întrebuințau alfabetul grecesc; Găgăuții vorbiau turcește, întrebuințând literele românești: „Die Schriftzeichen der türkisch redenden Gagausen endlich sind walachische".

Ca îmbrăcăminte, locuitorii proveniți din Rumelia aveau portul turcesc, pe când cei din Macedonia aveau costumul bulgăresc.

[1]) Sate întregi nu sunt locuite în regiunea Coloniilor bulgărești, absolut de loc de Bulgari, ci de Valahi, cari aici se numesc Moldoveni, și de Maloruși.

[2]) Arnăuții sunt originari din Dewho, la vest de Kama (nota lui Peter v. Köppen).

www.ziuaconstanta.ro

„Coloniştii s'au împrăştiat prin cele 83 aşa numite colonii bulgăreşti; zicem peste aşa numitele, nu numai fiindcă locuitorii de mai înainte ai regiunilor unde se găseau actualele aşezări bulgăreşti nu erau Bulgari, dar fiind că şi alţi colonişti de religiune ortodoxă au năvălit cu Bulgarii din Rusia, ca: Greci, Arnăuţi, Români şi alţii precum Ruşi, ai căror înaintaşi fuseseră necredincioşi faţă de patria lor şi cari de bună voie şi convinşi se întorceau din nou în patrie" (pg. 302).

Între cei 69.525 Bulgari, după cifra indicată mai sus, sunt 12.056 (17.341 pct.) Macedoneni, 18.816 (27.064 pct.) Rumelioţi şi 17.129 (24.637 pct.) amestecaţi, a căror origină nu se poate hotărî precis dacă e rumeliotă sau macedoneană. În general sunt 48.001 sau 69.042 pct. Bulgari negri, în timp ce numărul Găgăuţilor era 21.424, adică 30.958 pct.

Numărul celor cari vorbiau bulgăreşte, din Rumelia sau Macedonia, faţă de acela al Găgăuţilor, era de 100 : 44.81.

Dacă s'ar însemna numărul celor amestecaţi cu 17.129 indivizi, aparţinând în părţi egale ramurii macedonene sau rumeliote, s'ar putea stabili în mijlocul populaţiunii Bulgarilor negri:

20.620 macedoneni, adică 42.957 pct.
27.381 rumelioţi, „ 57.043. „

Cele 83 de colonii bulgăreşti din Basarabia stăteau, dela 1819, alături de coloniile bulgare din Tauria şi Chersones, sub curatela specială instituită de împăratul Alexandru pentru străinii, aşezaţi în sudul Rusiei. În Basarabia ele se împărţeau în felul următor:

I. Regiunea Ismailului avea 16 colonii cu 25.106 indivizi de ambele sexe şi 127.004 deseatine, 1.402 Quadrat-Shashen pământ de cultură şi 1.974 deseatine, 1.207 Qu. Shash. teren necultivabil [1]).

Aceste colonii sunt organizate model, posedând o populaţiune numeroasă şi înstărită şi, din acest punct de vedere, ele întrec cu mult unele oraşe din regiune. Cea mai puternică dintre toate coloniile bulgare din acest district era *Bolgradul*, la vărsarea râului Ialpug în lacul cu acelaş nume, localitate care datează din anul 1819, având o populaţiune de 8.214 suflete, dintre care 8.053 Bulgari, 78 Români, 11 Maloruşi, 37 Arnăuţi şi 35 Greci, posedând o întindere de pământ de 22.531 deseatine teren cultivabil şi 224 deseatine, 618 qu. Shash. pământ necultivabil.

Autorul ne dă pentru acest ţinut următorul tablou statistic ce cuprinde toate populaţiunile existente în el:

---

[1]) O deseatină, care cuprinde 2.400 quadrat-Shashen sau quadrat-Faden, este egală cu 2.94000 (livländische Loofstelen), şi e egală cu 3.19550 arpens de Paris, cu 1.09250 hectare, cu 2.69972 acre engleze şi cu 4.27890 Morgeni prusiaci (nota autorului I. A.).

www.ziuaconstanta.ro

	INDIVIZI		
	de sex bărbătesc	de sex femeiesc	ambele sexe
2.285 familii bulgăreşti cu .	11.188	10.507	21.695
254 familii româneşti cu .	1.042	936	1.978
27 fam. de Maloruşi cu .	128	117	245
119 fam. de Arnăuţi cu .	561	536	1.097
5 familii greceşti cu . .	19	16	35
6 familii de Ţigani cu .	29	27	56
Total 2.696 familii cu . .	12.967	12.139	25.106

Alte colonii bogate în populaţiune, în afară de Bolgrad, în această regiune sunt următoarele:

Taraclia, înfiinţată la 1819, cu 2.067 locuitori şi 9.752 deseatine pământ cultivabil;

Tatar-Copciac, înfiinţată la 1812, având 1.421 locuitori cu 7.681 deseatine pământ cultivabil;

Kubei, din anul 1819, cu 1.361 locuitori şi 8.280 des. arabile;

Taş-Bunar, din anul 1819, cu 1.191 loc. şi 9.120 des. arabile;

Cişmeaua-Văruită, din anul 1820, aşezată pe lacul Ialpug, între Ismail şi Bolgrad, cu 1.184 locuitori şi 7.860 deseatine arabile;

Ciischia, numită şi Grădina, pe râul Catlabug, cu 1.167 locuitori şi 7.800 deseatine arabile;

Vaisal, dela anul 1830, aşezat la începutul văii Taşbunar, cu 1.160 locuitori (printre cari şi 56 familii Ţigani) având 7.722 deseatine şi 1.402 qu. Shash. arabile;

Babel sau *Babeli*, dela anul 1819, pe malul stâng al lacului Ialpug, cu 1.133 locuitori şi 8.263 deseatine arabile;

Numai 6 (şase) colonii au sub 1.000 locuitori şi anume:

Noul Trojan, din anul 1819, pe Catlapug, cu 984 locuitori;

Tabac, înfiinţat la 1819, pe malul stâng al râului Ialpug, cu 975 locuitori [1]);

---

[1]) Hector de Béarn în 1828 spune că Bolgradul (mai înainte numit Tabac) era o colonie nouă, care nu număra nici 7 ani de existenţă şi care era compusă din Bulgari, Moldoveni şi câţiva Evrei, cărora li s'au acordat mari privilegii numai să se fixeze acolo: „dar pământul impropriu pentru vegetaţie din cauza unor săruri vătămătoare cu care este impregnat, nu îngăduie să crească nici un copac, cu toate osteneliile şi truda locuitorilor" (*Analele Dobrogei*, IX (1928) pg. 190). La cererea coloniştilor de a se transforma satul Tabac în târg, prin decizia din 29 Dec. 1819. li s'a admis acest lucru; neplăcându-le însă acest loc, Tabacul, ei au început să se tragă spre podişul puţin înclinat de pe malul Ialpugului, întemeind în 1820 oraşul Bolgrad, devenit după aceia reşedinţa Curatorului coloniştilor bulgari din Basarabia (I. Titorov: *Bulgarii în Basarabia* (bulgăreşte) Sofia 1903, pg. 64). După trecerea, în 1855, a celor trei judeţe din sudul Basarabiei la Moldova, el devine capitala judeţului cu acelaş nume.

Populaţia oraşului Bolgrad, în anul 1827, se ridica la 2.179 suflete, compusă aproape exclusiv din Bulgari (Români erau numai 9 suflete). La 1870 se găseau

www.ziuaconstanta.ro

Dolukioi, dela 1819, pe lacul Catlabug, la vărsarea lui în Dunăre, cu 913 locuitori;

Dermen-Dere, dela 1830, aşezat la începutut văii Saftian, între lacurile Ialpug şi Catlabug, cu 739 locuitori;

Cairaclia, din 1819, cu 718 locuitori;

Erde-burnu, dela 1819, pe lacul Catlabug, cu 668 locuitori.

II. Districtul Cahul avea 19 colonii cu 17.875 indivizi de ambele genuri, repartizaţi după naţionalităţi astfel:

	INDIVIZI		
	sex bărbătesc	sex femeiesc	ambele sexuri
1.068 familii bulgăreşti cu .	4.526	4.199	8.725
1.280 familii româneşti cu .	4.502	4.242	8.744
11 fam. de Maloruşi cu .	64	54	118
4 fam. de Arnăuţi cu .	29	21	50
34 familii greceşti cu . .	104	134	238
Total 2.397 familii cu . .	9.225	8.650	17.875

Ca întindere de pământ posedau aceste 19 colonii 97.302 des. 1.704 qu. Shash pământ arabil şi 4.902 deseatine, 878 qu. Shash. teren necultivabil.

Cea mai mare dintre aceste colonii era *Volcăneştii*, întemeiată ca atare în 1819, pe râul Cahul, cu 2.284 locuitori (dintre cari 1.623 erau Bulgari, 417 Români, 61 Maloruşi, 41 Arnăuţi şi 142 Greci). Poseda peste 11.994 deseatine pământ de cultură.

După Volcăneşti, cele mai populate colonii erau:

Cişmea-Chioi, întemeiată la 1819, la oarecare depărtare pe dreapta râului Cahul, având multe izvoare, de unde şi-a luat şi numele; avea 1.410 locuitori cu 8.164 deseatine pământ cultivabil;

Karagaci, colonie întemeiată la 1819, pe stânga lacului Cahul, cu 1.381 locuitori şi 6.120 deseatine pământ cultivabil;

Slobozia sau *Slobozia-mare*, o veche localitate moldovenească la Prut, întemeiată colonie în 1819 cu 1.181 locuitori şi 7.637 des. pământ de cultură;

Curcì, colonie din 1819, pe malul drept al lacului Ialpug, faţă în faţă de Bolgrad, cu 1.074 loc. şi 6.090 des. pământ de cultură;

Hagi-Abdula, colonie din 1819, pe râul Cahul, cu 1.005 loc. şi 6.402 deseatine pământ cultivabil;

Toate celelalte colonii aveau sub 1.000 locuitori şi anume:

Satu nou, numit şi Jeni-chioi, la coada lacului Ialpug cu 904 loc.;

Împuţita, pe malul drept al lacului Ialpug, cu 983 locuitori;

9.616 suflete, la 1882 10.179, iar în 1926 16.298, din cari Români 1.417, Bulgari 10.855, Evrei 1.936, Ruşi 1.459 şi restul diferite naţionalităţi (Şt. Ciobanu: *Oraşele* în monografia *Basarabia*, pag. 97).

www.ziuaconstanta.ro

Frecăţei, pe malul drept al lacului Cahul, cu 956 locuitori;
Etuliea, la vărsarea râului Cahul în lacul cu acelaş nume, cu 773 locuitori;
Colibaşi, pe Balaci, un râu vecin Prutului, cu 738 locuitori;
Barta, pe malul drept al lacului Ialpug, cu 696 locuitori;
Giurgiuleşti, pe malul stâng al Prutului, cu 687 locuitori;
Cartal, la Dunăre, în faţa Isaccei, cu 684 locuitori;
Anadolka, lângă orăşelul Reni, cu 680 locuitori;
Văleni, la Prut, cu 578 locuitori;
Brânza, la Prut, cu 449 locuitori;
Câşliţa, pe malul stâng al Prutului, cu 367 locuitori,

III. Ţinutul Bugeacului de jos avea 28 de colonii (după informaţiunile celor mai mulţi) cu 20.611 indivizi de ambele sexe. Aceştia constau din:

	INDIVIZI		
	sex bărbătesc	sex femeiesc	ambele sexuri
2.384 familii bulgăreşti cu .	10.409	9.788	20.197
58 fam. de Maloruşi cu .	206	208	414
Total 2.442 familii cu . .	10.615	9.996	20.611

Alte naţionalităţi nu se întâlneau aici.

Ca întindere aceste 28 de colonii posedau 176.155 deseatine, 277 qu. Shash. pământ de cultură şi 241 deseatine, 262 qu. Shash. pământ necultivabil.

Cea mai mare din aceste colonii era *Pandaclia* sau Funducli, întemeiată la 1830 pe valea Catlabugului ce se întinde la nord de lacul cu acelaş nume, având 1.046 loc. cu 4.980 des. pământ de cultură.

În acest ţinut, în afară de cea de mai sus, mai era numai o colonie, cu un număr de locuitori mai mare de 1.000 şi anume *Şichirli-Kitai*, întemeiată în 1819, pe malul stâng al lacului Catlabug, cu 1.042 locuitori şi 7.380 deseatine pământ cultivabil.

Toate celelalte colonii aveau un număr de locuitori sub 1.000 de suflete şi anume:

Dimitrieva, pe Valea Perjii, cu 970 locuitori;
Staro-Troian, numit de obicei de Bulgari Miniceva, la capătul de sus al lacului Kitai, cu 940 locuitori;
Hasan-Batâr, pe micul Catlabug, cu 919 locuitori;
Celi-Oglu, astăzi Sulugli, pe râul Taşlâc ce se varsă în lacul Kitai, cu 911 locuitori;
Fântâna Zânelor, în valea Jeni-chioi, pe drumul dela Akkerman la Ismail, cu 898 locuitori;
Delşiler, pe valea Bahtşalia, cu 889 locuitori;
Devlet-Agaci, pe râul Ali-Aga, cu 877 locuitori;

www.ziuaconstanta.ro

Iserlia, pe râul Kurgiş-Kitai, cu 877 locuitori;
Ciumlechioi, pe micul Kurgiş, cu 870 locuitori;
Ieni-chioi, pe stânga lacului Kitai, cu 856 locuitori;
Banova, pe marele Katlabug, cu 766 locuitori;
Burguci, pe valea Dracul, cu 765 locuitori;
Culevcea, pe râul Adgi-dere, cu 758 locuitori;
Dulmen şi *Ghiulumen*, pe valea Hajduloi, care dă spre râul Kurgiş, cu 714 locuitori;
Kod-Kitai, pe râul Kurgiş-Kitai, cu 712 locuitori;
Camcic, pe malul stâng al râului Sărata, cu 670 locuitori;
Kuparan, pe malul stâng al Kurghişului mic, cu 666 locuitori;
Goliţa, pe malul drept al Katlabugului mic, cu 659 locuitori;
Satalâc-Hadji, pe malul drept al micului Katlabug, cu 643 loc.;
Zadunaieva, pe părăiaşul Kurghiş-Kitai, cu 615 locuitori;
Glavan, pe malul stâng al părăiaşului Ali-Aga, cu 606 loc.;
Ivanova, pe râul Kurghiş, în faţa trecerii văii Valea-Perjii, cu 595 locuitori;
Tropoklo, pe dreapta vărsării râului Sărata în lacul Kunduk, cu 483 locuitori;
Karagaciul-Nou, pe părăiaşul Mahal care curge în lacul sărat Şahan, cu 351 locuitori;
Novo-Pocrovka, pe părăiaşul Jeni-Kioi, cu 306 locuitori;
Eskipolos, pe dreapta lacului Kunduk, cu 207 locuitori.

IV. Ţinul Bugeacului de sus avea 20 colonii cu 21.869 suflete, de ambele sexe, repartizate astfel:

	INDIVIZI		
	sex bărbătesc	sex femeiesc	ambele sexuri
2.298 familii bulgăreşti cu .	9.785	9.123	18.908
291 familii româueşti cu .	1.075	1.008	2.083
97 fam. de Maloruşi cu .	334	329	663
31 fam. de Arnăuţi cu .	96	85	181
5 familii greceşti cu . .	18	16	34
Total 2.722 familii cu . .	11.308	10.561	21.869

Teritoriul posedat de aceste 20 de colonii cuprindea 137.810 deseatine 755 qu. Ssash pământ cultivabil şi 3067 deseatine 1823 qu. Ss. necultivabil.

Cea mai populată dintre acestea era *Comratul*, colonie întemeiată la 1819 pe malul drept al râului Ialpug. Număra 4160 locuitori (între cari 3323 Bulgari, 607 Români, 33 Maloruşi, 164 Arnăuţi şi 33 Greci) şi poseda 20.100 des. pământ de cultură.

Cele mai populate colonii, imediat după Bolgrad, erau:

www.ziuaconstanta.ro

Kirsov, numită de bulgari şi Başchioi, pe malul drept al râului Ialpug, existând din anul 1830, cu 1668 loc. şi 8130 des. pământ de cultură ;

Cazaiaclia, colonie existând dela 1819, întemeiată însă în 1812 pe valea Kara-Türkmen şi Kara-Ciocrac, care dau în părăul Lunga, având 1334 loc. cu 8702 des. teren arabil ;

Congaz, colonie dela 1819, întemeiat însă în 1811 pe malul drept al Ialpugului, cu 1314 loc. şi 6540 des. teren de cultură ;

Valea-Perjii, colonie din 1819, pe valea cu acelaş nume, care dă către râul Kurgiş-Kitai, cu 1310 loc. şi 7590 deseatine teren de cultură ;

Disginjé, colonie dela 1819, întemeiată la 1812, pe valea cu acelaş nume, cu 9120 des. pământ cultivabil ;

Tvardiţa, din 1830, în partea superioară a văii Kurgiş-Kitai, cu 1242 loc. şi 7208 des. teren de cultură ;

Ciadâr-Lunga, colonie din 1819, pe râul Lunga, cu 1208 loc. şi 7680 des. pământ arabil ;

Baurci, colonie din 1819, înfiinţată în 1812, pe valea Kara-Türkmen, cu 1029 loc. şi 6420 des. teren cultivabil;

In acest ţinut erau încă 11 colonii, cu populaţie sub 1000 loc. şi anume :

Kirjutné, pe stânga pârâiaşului Lunguţa cu 995 loc. ;
Tamai, pe dreapta Lunguţei cu 970 loc. ;
Beş-almà, pe malul stâng al râului Ialpug cu 923 loc. ;
Cioc-maidan, aşezat pe o vale, cu 703 loc. :
Besgios sau *Beş-gös*, pe râul Lunga, cu 613 loc. ;
Avdarma, la începutul văii cu acelaş nume, care dă în albia râului Lunga, cu 593 loc. ;
Haidar, pe râul Lunguţa, cu 579 loc. ;
Kiriet-Lunga, pe valea Kiriet, care dă în râul Lunga, cu 562 loc.;
Ferapontievca, pe malul drept al râului Lunguţa, cu 536 loc. ;
Başcalia, pe valea cu acelaş nume, care dă în Lunguţa, cu 446 loc.;
Dşoltai, pe valea Dşoltai, în partea dreaptă a râului Lunga, cu 398 loc.

Având toate aceste numere, ajungem la încheierea că atunci se găseau în cele 83 colonii bulgăreşti ale Basarabiei :

8031	familii bulgăreşti	cu	69.525	de	suflete	de	ambele	sexe
1825	familii româneşti	„	12.805	„	„	„	„	„
193	familii de Maloruşi	„	1.440	„	„	„	„	„
154	familii de Arnăuţi	„	1.328	„	„	„	„	„
44	familii greceşti	„	307	„	„	„	„	„

Prin urmare era un total de 10.247 familii de colonişti cu 85.461 indivizi de sex bărbătesc şi femeiesc.

www.ziuaconstanta.ro

Adăugând şi pământurile comunităţii bisericeşti, proprietatea generală a ţinutului aparţinând acestor colonii numără 598.693 deseatine sau 118.79 mile pătrate geografice, aşa că în aşezările bulgăreşti se găseau 719 locuitori pe fiecare milă pătrată, repartizându-se, în medie, câte 13,57 deseatine fiecărui suflet bărbătesc, dintre care 11.96 deseatine erau numai pământ de cultură.

In 1859, din totalul populaţiunii basarabene care era de 909.926 loc. cu 3,155.532 deseatine de pământ, Bulgarii din Basarabia erau în număr de 57.000 loc. cu 30.670 deseatine teren, locuind în 46 de colonii [1]).

După războiul Crimeii şi încheierea păcii din 1856, odată cu trecerea celor trei judeţe sudice basarabene la Moldova, Turcia căpătă şi regiunea deltei Dunărei, „sumpfige unbewohnbare". Rusia pierdea înfloritoarele orăşele de acolo, ca Kilia cu 7000 loc., Renii cu 7300 loc., şi „Tutschoff" cu cetatea Ismailului, cu o populaţiune de 26.300 loc.

Numărul populaţiunii din această regiune retrocedată era de 50—60.000 de Români, 50—55.000 Ruşi şi 15.000 Bulgari. Socotim că pentru aceste două neamuri din urmă cifrele trebuesc inversate, fiindcă populaţiunea bulgară atingea numărul de 50—55.000, aşa după cum se constată şi din alte informaţiuni contimporane. Se mai găseau 10—20.000 Evrei, Ţigani, Greci şi Arnăuţi. In total, sudul Basarabiei avea o populaţiune de 130—140.000 suflete, formând 1/6 din totalul populaţiunii provinciei întregi [2]).

Asupra Dobrogei avem, în această vreme, următoarele informaţiuni statistice: la 1856 Constanţa ne este înfăţisată cu o populaţiune ce nu trece de trei mii de suflete, din care 500 erau Greci, îndeletnicindu-se cu comerţul; Mangalia avea o populaţiune „composée exclusivement de Bulgares Musulmans qui ne surpasse pas mille âmes"; Kavarna era locuită exclusiv de 500 creştini ortodocşi, supuşi otomani şi de câţiva Greci şi Ionieni, şi Balcicul atingea cifra de aproape 4000 loc., dintre cari mai mult de 500 erau creştini [3]).

In 1857, Silistra avea 20.000 loc., Hârşova 4000, Babadagul 10.000, Constanţa 4000 şi Turtucaia 6.000 [4]).

Fără indicarea naţionalităţilor, în preajma anului 1860, Turtucaia avea 6.000 loc., Silistra 20.000, Raşova 8.000, Babadagul 10.000 şi Varna 16.000 [5]).

---

[1]) Derjavin: *l. c.*, pg. 12.

[2]) *Grenzberichtigung in Bessarabien* în Austria, Wochenschrift für Volkswirtschaft und Statistik, Wien, VIII (1856) pg. 223.

[3]) A. Papadopoulo-Vretos: *La Bulgarie ancienne et moderne sous le rapport géografique, historique, arhéologique, statistique et comerciale.* Saint-Petersbourg 1856, pg. 187, 190, 192, 197.

[4]) H. O. Killmeyer: *Militär-Geographie von Europa mit den asiatisch-russischen und asiatisch-afrikanisch-türkischen Ländern.* Stuttgart 1857, pg. 279, 281.

[5]) W. Eder: *Handbuch der allgemeinen Erdkunde, der Länder- und Staatenkunde*, Darmstadt 1860, pg. 806.

www.zaiaconstanta.ro

Sudul Basarabiei ar fi avut la 1856 cam 85.461 de colonişti [1]), cifră pe care o cunoaştem din amănunţita înfăţişare a acestui ţinut, făcută de I. Altman şi expusă mai înainte.

In 1861, după statistica oficială rusească, Basarabia sudică avea 43 sate sau colonii bulgare, care se despărţeau în trei ocoluri administrative: ocolul *Bugeacului-de-sus* cu 16 sate, ocolul *Bugeacului-de-jos* cu 19 sate şi ocolul *Ismailului* cu 5 sate. In toate aceste sate se găsea o populaţiune de 48.216 loc., din cari 24.883 erau bărbaţi şi 23.333 femei [2]).

Cum vedem, populaţiunea era în scădere faţă de anii anteriori şi în special de 1850, ceia ce ne arată că numărul locuitorilor bulgari se micşorase, datorită probabil unei emigrări întâmplată la 1856, când situaţiunea politică schimbându-se, ei nu se vor fi împăcat tocmai bine cu noul regim românesc.

Când la 1861, Nusred-Bey, căruia Poarta îi încredinţase sarcina colonizării Tătarilor din sudul Crimeii în Dobrogea şi Bulgaria, — porunci ca aceşti Tătari emigraţi să fie aşezaţi în cele mai înstărite şi frumoase sate de Bulgari şi de alţi creştini şi ca acelora să li se clădească de către populaţiunea creştină case şi adăposturi de vite, precum şi să li se dea cele mai bune ogoare fără nici o despăgubire — atunci Bulgarii în special, nemai putând suporta sarcinile din ce în ce mai grele ce apăsau pe umerii lor şi momiţi de propaganda rusească ce activă în mijlocul lor, au început să emigreze iarăşi spre Rusia, provocând un nou val de colonişti ce s'au aşezat în Crimeia.

Numărul lor se ridică la 10.000 suflete. Cu cât plecau mai mulţi, cu atât cei rămaşi acasă erau mai apăsaţi, fiind mai puţini şi trebuind să facă faţă muncilor impuse în favoarea Tatarilor noi sosiţi din Crimeia. Aceste greutăţi se resfrângeau numai asupra Bulgarilor ortodocşi, de oarece intervenţia austriacă scutise pe Bulgarii catolici să fie supuşi la aceleaşi îndatoriri faţă de Tătari ca şi cei dintâi [3]).

Cei 10.000 Bulgari porniţi de acasă au fost ademeniţi de făgăduelile consulului rus Paikow, ca să se aşeze în Crimeia, ocupând locurile rămase goale prin plecarea Tătarilor de acolo spre Turcia şi Dobrogea. Negăsind aproape nimic în Crimeia din ceia ce li se făgăduise, Bulgarii emigraţi aici au cerut promisiune din partea stăpânirei turceşti să se reîntoarcă înapoi în patrie, unde s'au şi reîntors cei mai mulţi, rămânând în Crimeia cam vre-o 1000, şi cam tot atâţia s'au aşezat în România, pe moşiile boereşti [4]). In acest drum de reîntoarcere mulţi dintr'înşii s'au aşezat în Dobrogea.

---

[1]) *Ergänzungs-Conversationslexikon.* Herausgegeben von einem Verein von Gelehrten, Künstler und Fachmännern unter der Redaktion von Dr. Fr. Steger, Leipzig und Meissen 1856. XI Bd. pg. 402.

[2]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 109.

[3]) F. Kannitz: *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1875—1879, Bd. I. pg. 41; *Allgemeine Zeitung*, anul 1876 No. 71 şi 73, pg. 1054.

[4]) Fr. Bradasca: *Die Slaven in der Türkei* în Petermann's Mittheilungen 1869 pg. 448.

www.ziuaconstanta.ro

In locul acestor emigranţi plecaţi spre nordul Mării-Negre, Turcii au aşezat Tatari din Crimeia şi Cerchezi siliţi să fugă din Caucaz în urma războaielor victorioase purtate de Ruşi în acele regiuni. *Nusredn Bey, ridicat în ultimul timp la rangul de Paşă, a hotărît ca numirile topice rurale să fie schimbate cu numiri turceşti.* In Iulie 1864, după statistica oficială turcească, numărul Cerchezilor sosiţi era de 20.000 (70.000 suflete). Din totalul de 150—200.000 de Cercheji aduşi de Turci din Caucaz în Peninsula Balcanică, 10.000 au fost aşezaţi în Dobrogea, Şistov, Nikopoli şi Rusciuc [1]). C. Jireček dă cifră de 400.000 pentru Cerchezii sosiţi în Turcia europeană [2]).

Peters găseşte pe Cercheji în Băltăgeşti, aşezaţi în 67 case, în *Giulpunar* (Fântâna rozelor) şi într'un sat, *Subaschi*, la sud de Raşova. Ei se mai aflau încă în *Slava-cerchezească, Armutlia, Ortachioi, Canlâ-Bugeac, Camber, Isaccea, Accadân, Başchioi, Atmagea* [3]).

In 1865 ei se întâlneau la Constanţa în cârduri mari, refugiaţi, muritori de foame şi îmbrăcaţi în zdrenţe, veniţi aici ca să moară ca muştele. Trăiau în aşa mizerie, încât părinţii îşi propuneau copiii spre vânzare străinilor ce treceau pe acolo.

Tătarii sosiţi cam în aceiaş vreme cu aceşti Cerchezi din Rusia, locuiau în centrul Dobrogei şi mai cu seamă în Megidia, unde ei atingeau numărul de 20.000 [4]).

In această vreme de prefaceri etnografice continue ale regiunilor Basarabiei sudice şi Dobrogei în preajma anului 1863 — Dobrogea şi delta Dunărei, redată Turciei prin pacea din 1856, erau conduse de administraţia centrală dela Tulcea. Intreagă această regiune se împărţia în 3 livas sau provincii: Tulcea, Sulina şi Constanţa; deasemenea ea se mai subîmpărţia în 11 cazale, de care ţineau cam 246 de sate, cu o populaţiune totală de 169.500 suflete, dintre care 12.000 erau Tătari, nestabiliţi încă definitiv, ci locuind în satele Kabail, ale vechilor Tătari dobrogeni. Informaţiunea contemporană ni-i arată veniţi în anul 1855, în număr cam de 16.000; în anul 1860 şi 1861 emigraţiunea luase proporţii mari, atingând cifra de 60.000 persoane, aşa că totalul lor se ridică cam la 82.000 de capete, provincia meritându-şi pe drept numele de *Dobrogea tătărească*.

După Tătari elementul slav forma populaţiunea predominantă, ridicându-se cam la cifra de 45.000 de suflete, reprezentând cam jumătatea celorlalte populaţiuni; din punct de vedere al limbii, ei se împărţeau în Bulgari şi Ruşi, urmând după aceia Polonii; Ilirii (Sârbii?) erau reprezentaţi numai într'un număr neînsemnat. După religiune, popu-

---

[1]) F. Kannitz: *Die Tscherkessen-Emigration nach der Donau.* Historisch-äthnographische Skizze in Oesterreichische Revue Wien, II (1864) pg. 191 şi III (1865) pg. 238; Ad. H. Daniel: *Handbuch der Geographie.* Leipzig 1875, pg. 45.

[2]) *Das Fürstentum Bulgarien*, pg. 146, Wien.

[3]) Al. P. Arbore: *Câteva însemnări asupra Cerchezilor, Grecilor şi Arabilor în Dobrogea* în Analele Dobrogei (1922) III pg. 504—506.

[4]) C. I. Karadja în An. Dobrogei 1923 (IV) pg. 118—119, după lucrarea: Olympe Andouard: *L'orient et ses peuplades*, Paris 1867.

www.ziuaconstanta.ro

lațiunea slavă se putea împărți în Bulgari, Lipoveni și Ruși ce formau majoritatea, apoi în Poloni, Iliri, Mnemolaci, Subotnici și Scopți. Bulgarii erau cei mai numeroși dintre celelalte naționalități, numărând 25.000 de suflete; Rușii, Lipovenii, Mnemolacii etc., formau restul populațiunii slave; Polonii și Ilirii atingeau cifra de abia câteva sute.

Moldo-Valahii se numărau la 12.000, iar restul populațiunii îl formau Grecii, Evreii, Germanii și Armenii.

In orașul Tulcea se găseau cam 22.000 loc., grupați în cartiere sau mahalale, după naționalități sau religiune. Pe aceste baze populațiunea orașului se putea înfățișa în felul următor [1]):

Naționalitate	*Religiune*	*Numărul de capete*
Turci	Musulmani	600
Tatari	"	500
Bulgari	Greco-bulgari (ortodocși)	6000
Ruși	Greco-ruși (ortodocși)	2500
	Lipoveni	2500
	Mnemolaci	300
	Scopți	200
	Subotnici	200
Armeni	Armeni și Catolici	200
Moldoveni	Greco-Moldoveni (ortodocși)	4000
Germani	Catolici și protestanți	400
Greci	Greci-neuniți (ortodocși)	1500
Evrei	Israeliți	1500
Poloni	Catolici	200
Alții	de alte confesiuni	1400

Alte informațiuni consulare din 1867 arată că Dobrogea ținea atunci, după noul sistem al vilaetelor, de guvernatorul general din Rusciuc. Din cauza așezării ei și mai cu seamă datorită amestecului diferitelor populațiuni, printre care predomină elementul tătăresc, Dobrogea poate să fie considerată ca o provincie aparte, având un caimacan cu reședința la Tulcea, capitala întregului ținut dobrogean, de care atârnă mudirii de la Sulina, Constanța, Megidia și Măcin.

Ultima numărătoare a populațiunii se făcuse din porunca cârmuirii la începutul anului 1866. Deși nu se publicase încă rezultatele ei, consulatul austriac, pe baza informațiunilor avute și a materialului strâns prin propriile-i mijloace, era în stare să dea o statistică a acestei provincii.

Cifra populațiunii Dobrogei era 179.000 oameni, din cari 54.800 loc. băștinași, — 58.000 Tătari și Cerchezi veniți de curând în această provincie și așezați la țară, 44.000 locuind în orașele Tulcea, Constanța,

---

[1]) L. Viscovich: *Zur Statistik der Dobrudscha* în Austria, Wochenschrift für Volkswirtschaft und Statistik, Wien 1863, XV. Jhg. pg. 698 și 716.

www.ziuaconstanta.ro

Măcin şi Sulina, iar 22.000 în oraşul Megidia. Impărţirea aproximativă — exceptându-se populaţiunea străină ce nu era stabilă şi cei însărcinaţi cu paza — a acestei populaţiuni era următoarea:

	Locuitori băştinaşi	*Colonişti Tătari şi Cercheji.*
Oraşul Tulcea	19.000	800
Satele care aparţineau districtului Tulcea .	2.425	460
Babadagul cu satele	21.615	6200
Sulina cu satele	5.000	—
Constanţa şi Megidia cu satele	14.750	35.000
Mangalia cu satele	2.990	16.750
Hârşova cu satele	9.375	16.000
Măcin şi Isaccea cu satele	19.465	1.900
Mahmudia sau Beştepe	1.245	5.416
Total	95.865	82.926
	178.791	

Locuitorii băştinaşi (ursprüngliche) se împărţeau în Bulgari, Ruşi, Lipoveni, Poloni, Turci, Moldoveni, Germani, Greci, Evrei şi Armeni. Toate aceste naţionalităţi se găseau reprezentate în oraşul Tulcea, în vreme ce în provincie, mai cu seamă în urma aşezării Tatarilor şi Cerchezilor ce-au avut loc între 1858 şi 1866, elementul musulman era predominant. Cu privire la cei ce ţineau de ritul creştin, colonia bulgărească era cea mai numeroasă şi însemnată; după aceasta urmau Ruşii şi Moldoveni [1]).

Pentru anul 1867, ştim din altă parte că populaţiunea Silistrei avea 10.000 locuitori [2]).

La 1870 se afirma iarăşi că populaţiunea Dobrogei era foarte eterogenă *„et les Bulgares sont loin d'y dominer"* [3]).

In preajma anului 1877 se observă din nou oarecari variaţiuni în populaţia Dobrogei, provocate mai cu seamă de evenimentele politice şi războinice ce aduceau nesiguranţă, jaf şi importante mişcări de populaţiune.

La 1875 Silistra avea între 20—30.000 loc [4]). In 1876 se găseau la Tulcea 600 de Germani. Bulgarii erau în plină mişcare, din nou spre Basarabia, de oarece se aflau atunci 100.000 în Basarabia rusească, 50.000 în Basarabia românească şi 100.000 în diferite părţi în România [5]).

---

[1]) *Tultscha im 1867* (Consularbericht) în Austria, Wochenschrift f. Volkswirtschaft und Statistik, XIX (1867) Wien, pg. 1056.

[2]) *Annales des Voyages*, Paris 1867 t. I pg. 246.

[3]) *Le Globe* (journal géographique), Génève 1870 pg. 124—125.

[4]) A. A. Chammerer: *Handbuch der neuesten Erdkunde dem Unterrichte und den Freunden dieser Wissenschaft gewidmet*, Kempten 1875, pg. 333.

[5]) H. E. Kilian: *The Bulgarians* în Fraser's Magazine vol. XIV, London 1876, pg. 537—560.

www.ziuaconstanta.ro

Pentru Silistra aflăm la 1877 cifra de 8.000 loc [1]), iar o altă informaţiune din acelaş an ne dă numărul de 10.000 loc. [2]), ceia ce faţă de cifrele anilor anetriori arată o descreştere de populaţiune, provocată de fuga în bună parte a elementului bulgăresc, fie peste Dunăre, în Ialomiţa, fie spre Basarabia, din cauza evenimentelor războinice. Când aceste vremi tulburi s'au liniştit, atunci populaţiunea a început să se reîntoarcă la vetre, de oarece în 1879 aflăm că Silistra se împărţea în 7 mahalale locuite de Turci, Bulgari, Români, Armeni, Greci, Spanioli şi Ţigani, cu un număr de 1390 de case, în care locuiau 2.915 familii turceşti şi câteva tătăreşti, 529 bulgăreşti, 210 româneşti, 140 armeneşti, 115 greceşti, 65 evreeşti şi 58 familii de Ţigani; aceştia din urmă se găseau în afara cetăţii, pe malul Dunărei, în aproximativ 20 case [3]).

Când la 1876 au început să se manifeste anumite mişcări ale Bulgarilor pentru eliberarea lor de sub jugul turcesc, Cerchezii din Dobrogea, în ura lor înverşunată împotriva Ruşilor au început să se dedea la o adevărată operă de jaf în această provincie. Satele de Bulgari în deosebi au fost devastate fără milă, din care cauză populaţiunea înspăimântată a părăsit satele în massă, aşa cum s'a întâmplat cu locuitorii din *Enichioi, Congaz* etc., refugiindu-se în Tulcea şi lăsându-şi toată averea la discreţia jăfuitorilor. Chiar populaţia mai înstărită din Tulcea a început să fugă, trecând în Basarabia, la Ismail, sau refugiindu-se la Galaţi, Brăila etc. şi chiar la Viena. Atunci a fost incendiată o bună parte din centrul oraşului Tulcea. [4]),

Numărul Românilor din năuntrul Dobrogei şi de pe malul Dunărei era, la 1877, de 80.000 suflete; Tătarii veniţi din Taurida erau 100.000, la cari se mai adăugau Cerchezii, al căror număr nu se precizează pentru această provincie [5]).

După ce lucrurile s'au potolit şi Turcii au fost înfrânţi, credem că o bună parte din populaţiunea dobrogeană, refugiată mai cu seamă peste celalt mal în Basarabia, va fi început să se aşeze din nou în satele dobrogene de unde plecase. Partea nordică a Dobrogei o găsim din nou populată cu *Moldoveni*, la 1878, al căror număr se ridica la 33.000, la cari se mai adăugau şi câteva mii de Ardeleni, locuind cu toţii în sate şi oraşe.

In *Tulcea* erau 5000; de asemenea se găseau în număr mare în *Măcin* (1000), în *Mahmudia, Isaccea* (Vadul lui Isac). In frumosul sat *Greci* erau 400—500. Aproape neamestecaţi cu alte neamuri se mai găseau în satele: *Saranus* (Sarinasuf), *Caraibil, Sari-*

---

[1]) Ad. G. Kloeden: *Handbuch der physischen Geographie*, Berlin 1873—1877, 3 Bd. 1. III p. 710.

[2]) *La ligne du Danube* in Revue militaire de l'étranger, Paris 1877, Janvier-Juin pg. 32.

[3]) F. Kanitz: *Donau, Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1882, B. III pg. 270.

[4]) B. Cotov: *Cerchezii* în Analele Dobrogei 1921 (II) pg. 411—415.

[5]) F. Bianconi: *Ethnographie et statistique de la Turquie d'Europe et de la Grèce* etc., Paris 1877, pg. 38.

www.ziuaconstanta.ro

ghiol, (Lacul galben), *Agighiol* (Lacul amar), *Calica*, *Sabangi*, *Cătăluiul*, *Nalbant*, *Câşla*, *Somova*, *Parchiş*, *Rachel*, *Luncaviţa*. In regiunea păduroasă se întâlnesc la *Geaferca* (Ţufirca) şi *Taiţa*. In faţa Galaţilor în *Văcăreni*, *Garbina* (Carpina) şi *Jijila*; spre sud de Măcin în *Turcoaia*, *Satu-nou* şi *Peceneaga*.

Probă că elementul românesc de pe malul Dunărei, de la Galaţi şi până la vărsarea ei în mare, este în cea mai mare parte din Basarabia, este faptul că unii din cei mai bătrâni locuitori păstrează încă amintirea locurilor de unde au venit în Dobrogea.

— „Tata 'neu îi din Basarabia, di pila Ceamaşăn", îmi spunea un bătrân de peste 70 de ani din satul Sarinasuf; — „Părinţii 'nei di pi Tulcea sânt. In Tulcea au vinit din Rusâia" — declara o femeie de 55 de ani, din Beibugeac; — „Pochi vineau din Basarabia şâ Moldova. Sâ m'aibă duplumi di pochie nu sâ pomenia", — spunea un alt locuiter de 75 ani, din Beibugeac; — „Tata 'neu a venit din Moldova, cu vaci; îi zâcia Hudrii Buga. A vinit la Nălbantu ca burlac, şâ mama a vinit la Satu-Nou", ştia să spună, despre părinţii săi, un bătrân de 77 ani, tot din Sarinasuf [1]).

Locuitorii români din comuna Nalbant provin din satele basarabene *Albota* şi *Musaitu* şi s'au aşezat aici în primăvara anului 1830 [2]).

Amestecaţi cu mocanii, Moldovenii se găseau în marele sat *Dăienii* şi *Fântâna Berbecului* (Koiumbunar), la *Igrumat*, *Cemşiler*, *Araklar* ş. a.

Imprejurul Rasovei erau curat româneşti *Cochirlenii* şi *Satul român* (Olachioi). Românii se întindeau mai departe în Dobrogea, locuind la un loc, mai mult sau mai puţin, cu Tatarii şi Bulgarii.

Mocanii ardeleni, întrucât erau aşezaţi şi nu umblau pribegind din loc în loc cu turmele lor, ocupau satele *Văruş*, *Gârliţa* şi *Groapa Ciobanului*.

Pe lângă multe biserici şi o seamă de şcoli, Românii mai aveau două mănăstiri: *Cocoşul* şi *Niculiţelul*.

Ca să complectăm, după acelaş izvor, înfăţişarea etnografică a Dobrogei la 1878, putem să adăugăm încă următoarele: *Tatarii* formau majoritatea relativă a populaţiunii de ţară. Parte erau aşezaţi de mult; un număr mai mare de 60.000, fiind izgoniţi din Rusia la 1856, au venit în Dobrogea, unde se ocupau cu plugăria, creşterea vitelor şi făcând pe chirigii din lăuntrul ţării spre malul Mării-Negre.

Osmanii se aflau în paşalâcul Tulcei în număr de abia 2500.

Cerchezii fuseseră aduşi în număr de 20.000

Germanii locuiau în patru sate: la Malcoci vre-o 30 de familii catolice din Germania de sud, la Cataloi 20 familii, la Ciucurova

---

[1]) Al. P. Arbore: *De vorbă cu ţăranii dobrogeni* în An. Dobrogei IV (1923) pg. 324—328.

[2]) Pr. V. Ursăcescu: *Monografia parohiei Nalbant*, Tulcea 1908, pg. 6.

www.ziuaconstanta.ro

30 familii amestecate cu Români, Ruşi şi Tatari şi la Falkenhain (Atmagea) 50 familii, cu o biserică nouă şi preot din Rusia.

Grecii nu erau plugari decât într'un singur sat, Alibeichioi, cam 30—40 familii. Ceilalţi erau negustori, cârciumari, cafegii în oraşe şi sate.

Ruşii de toate cultele şi *Bulgarii* vor fi fost cam 22—23.000. Bulgarii se ocupau cu negoţul şi plugăria, iar Ruşii în mare parte cu pescuitul morunilor şi prepararea icrelor [1]).

Peste un an, la 1879, aflăm că Silistra avea 12.000 locuitori [2]).

Pentru stările din Basarabia românească, adică jud. Cahul, Bolgrad şi Ismail, la 1878, găsim numărul de 150.000 loc. în părţi aproape egale, Români şi Bulgari. Pe lângă aceştia se mai găseau 6000 Lipoveni (Ruşi), 6000 Evrei (Români) şi 300 protestanţi, Germani şi Unguri [3]).

Numărul populaţiunii bulgăreşti după 1877 va creşte în Basarabia nu prin alimentări cu populaţiune ce vine de peste Dunăre, ci datorită naşterilor, aşa că se poate vedea din tabloul ce urmează că între 1869, când populaţiunea coloniilor bulgăreşti era de 64.344 suflete şi 1897, când atinge cifra de 103.225 suflete, această populaţiune aproape s'a îndoit.

Tablou aproximativ de desfăşurarea coloniilor bulgare în Basarabia între 1801—1897 [1]).

1801-1805	1812	1819	1821	1829	1835	1837	1844	1847	1858	1859	1864	1867	1869	1897
—	20.000	24.000	32.000	32.875	56.630	57.960	—	—	35.882	57.000	—	60.000	64.344	103.225

[1]) Ziarul *Timpul*, Bucureşti, anul III (1878) No. 193 din 2 Septembrie.

[2]) *Die Bevölkerung Bulgariens* în Globus (Braunschweig) 1879, XXXVI pg. 256.

[3]) E. Haan: *Rumänisch-Bessarabien* în Oesterreichische Monatschrift für den Orient, Wien 1878 pg. 48:

[1]) După Derjavin *l. c.*, pg. 13, 14, 15.

www.ziuaconstanta.ro

Tabloul populaţiunii Basarabiei în anul 1897 cu specificarea aparte a coloniştilor bulgari [1]).

	Totalul populaţiunii de ambele sexe	Numărul total al populaţiunii bulgare			No. % al populaţiunii bulgare
		Bărbaţi	Femei	Total	
Basarabia	1,935.412	52.806	50.419	103.225	5.33 %

Populaţiunea Basarabiei, orăşenească şi săteasca, cu indicarea pop. bulgare din acest punct de vedere la 1897 [1]).

	Totalul pop. comune	Populaţiunea orăşenească	Populaţiunea săteasca	Totalul pop. bulgăreşti	Populaţia bulgară orăşăn.	Populaţia bulgară săteasca
Basarabia	1,935.412	293.332	1,642.080	103.225	11.571	91.654

La anul 1897 populaţiunea bulgărească, de 103.225 suflete, se împărţea după ţinuturi în felul următor [1]):

Ţinutul Chişinăului	1.095
Oraşul Chişinău	925
Ţinutul Akkerman	56.541
Oraşul Akkerman	288
Ţinutul Benderului	14.833
Oraşul Bender	112
Ţinutul Bălţilor	31
Oraşul Bălţi	7
Ţinutul Ismailului	30.587
Oraşul Ismail	936
Oraşul Bolgrad	8.478
Oraşul Chilia	87
Oraşul Cahul	79
Oraşul Reni	650
Ţinutul Orheiului	98
Oraşul Orheiu	5
Ţinutul Soroca	30
Oraşul Soroca	2
Ţinutul Hotin	10
Oraşul Hotin	2
Total	103.225

1) Derjavin, *l. c.*, pg. 16—17.

www.ziuaconstanta.ro

Tabloul coloniilor bulgăreşti din gubernia Basarabiei cu populaţie curat bulgărească la 1910, după lucrarea citată a lui Derjavin pg. 26—27.

No. cor.	Numele coloniei	Numărul curţilor	Numărul sufletelor de ambele sexe	Deseatinele de pământ	
				Indivizibil	propriu (personal)
	Ţinutul Akkermanului				
1	Ivanovca-Bolgarskia	300	1892	5932	—
2	Devlet-Agaci	418	3052	6420	—
3	Dimitrovca	548	3544	6661	—
4	Diolmeni	370	2714	4261	—
5	Iserlia	416	2191	5160	—
6	Kuporani	359	2304	4714	—
7	Novo-Troian	530	3569	6585	—
8	Satalâc-Hadja	382	2508	5100	—
9	Ciişia	807	.5136	7800	—
10	Ciumlechioi	427	3837	4915	—
11	Cubea	769	4817	8151	—
12	Bolgaria	155	1756	3875	—
13	Goliţa (Karamarin)	360	2444	4840.40	150
14	Cairaclia	213	1375	3282	—
15	Calâcevo	350	2278	6748	1064
16	Pandaclia	550	3205	6274.00	—
17	Taraclia	912	6404	9632	950
18	Tatar-Kopceac	872	4973	7769	—
19	Culevcea	528	4683	5693	—
20	Camcic	340	3117	3750	—
21	Galan-Batâr	480	3044	6075.80	1026
22	Glavan	380	2405	6216.80	—
23	Deljiler	447	2807	7791	—
24	Zadunaevo	347	2047	—	6245.50
25	Kod-Kitai	399	2569	5988.50	450
26	Selioglâ	502	3123	6416.50	—
	Ţinutul Benderului				
27	Comrat	1271	8396	20206	—
28	Beşalma	506	2730	6740.80	—
29	Dezghinje	590	3110	9351.80	—
30	Kirsovo (Başchioi)	526	3212	7846.40	—
31	Tomai	530	2676	7458.50	—
32	Cioc-Maidan (Carlâc)	340	2340	6768.80	—
33	Batâr	302	1860	1561.25	434
34	Ceadâr-Lunga	795	4467	7755.50	—
35	Avdorma	363	1813	5838	—
36	Baurci	548	2707	5408.80	—
37	Beş-Ghioz (Cupca)	378	1829	4807	—
38	Valea-Perjii	596	3512	7673.50	—
39	Gaidar	323	1681	4412.60	—
40	Djoltai	210	1051	3105	—
41	Cazaiaclia	700	3782	8607.50	—
42	Kiriet-Lunga	305	1768	5196	—
43	Kiriotna (Korten)	600	3259	4761.60	—
44	Tvardiţa	605	4269	7293.80	—

www.ziuaconstanta.ro

No. cor.	Numele coloniei	Numărul curţilor	Numărul sufletelor de ambele sexe	Deseatinele de pământ	
				indivizibil	propriu (personal)
	Raionul Bolgrad				
45	Anadol	297	1446	—	3419
46	Vanovca	150	980	—	3779
47	Bolboca	489	2608	—	5699
48	Vaisal	390	2365	—	7638
49	Volcăneşti	712	4525	—	11935
50	Dermender	188	1183	—	4075
51	Dolchioi	1078	2522(?)	—	5381
52	Enichioi	300	1972	—	5540
53	Impuţita	150	1154	—	3770
54	Cairaclia	153	1074	—	5104
55	Caragaci	350	2220	—	6059
56	Congaz	724	440(?)	—	10091
57	Curci	413	2601	—	6267
58	Staro-Troian	280	1626	—	5400
59	Tabac	212	1276	—	1654
60	Taşbunar	278	1650	—	7336
61	Fântâna zânelor (Crinicica) .	238	1549	—	4528
62	Sichirlichitai	432	2932	—	8766
63	Cişmeaua-Văruită (Ciuşrulii) .	409	3351	—	7690
64	Cişmechioi	501	2990	—	8102
65	Etiulia	241	1396	—	3749

Asupra oraşelor din sudul Basarabiei, neamintite până acum, datele statistice din studiul d-lui St. Ciobanu, publicat în monografia jubilară *Basarabia* (Chişinău 1926), ne arată următoarea situaţiune:

Chilia-Nouă avea la 1827, 3671 de locuitori, din care 1694 erau Români, iar la 1912 se găseau 17.200 locuitori. La 1808 avea 478 gospodari, din 393 Moldoveni, 58 Ruşi şi 27 Evrei supuşi Ruşi.

Renii cuprindeau în 1827, 2.066 suflete, din cari Români erau 669. Între 1787—1791 Ruşii aduc şi aşează în Reni un număr de Bulgari şi Găgăuţi, cari, ca şi un număr de Greci refugiaţi aici în 1821, n'au schimbat înfăţişarea moldovenească a târguşorului.

În 1892 se găseau 6.946 suflete, iar azi (1926) se află 15.593 loc., din cari 6.467 Români, 3.953 Ruşi, 2.753 Evrei, 556 Greci, 499 Bulgari, 712 Găgăuţi şi 99 alte naţionalităţi.

Leova, pe malul Prutului, s'a înfiripat la începutul veacului al XVII. Astăzi are o populaţiune de 3.442 de suflete, compusă din Evrei, Greci şi puţini Români.

Cetatea-Albă avea la 1808 o populaţiune moldovenească, formată din 334 gospodari, din cari 168 Moldoveni, 58 Ruşi, 18 Evrei şi 16 Sârbi. Când la 1812, locuitorii Moldoveni din Şaba fug peste Prut, încep să se aşeze în mahalaua moldovenească a oraşului, *Păpuşoi*, fugari Rusi din ce în ce mai mulţi. La 1 Iunie 1816, în oraş se găseau 4.112 locuitori, iar în 1827 această populaţiune se ridică

www.ziuaconstanta.ro

la 9.750 de suflete, din cari Moldoveni rămăsese numai 1.032, în-mulţindu-se elementul rusesc.

În 1854, Cetatea-Albă avea 21.164 de locuitori, în 1859 — 22.162, iar în anul 1912 — 38.621, din cari Moldovenii se considerau numai 15%.

Cahulul este creaţiunea lui Teodorov, fostul guvernator al Basarabiei, care în 1838 s'a hotărît să facă un oraş pe moşia sa, cumpărată de la principesa Cantacuzino; şi astfel din sătişorul Frumoasa a crescut şi s'a dezvoltat oraşul de astăzi. Când acest orăşel devine românesc după 1856, el a fost cumpărat de către proprietarul Cara-Vasile, familiei căruia aparţine şi astăzi.

În 1890 Cahulul avea o populaţiune de 6.115 suflete, compusă din Români, Evrei, Greci, Bulgari şi Ruşi. Astăzi populaţiunea lui atinge 12.000 de suflete, din care 5000 dintre aceştia sunt Români.

Ismailul număra la 1816, 6.795 locuitori; în 1827 avea 9.012 loc., din cari Românii atingeau cifra de 1.272 suflete. La 1892 în el se găseau 31.271 de suflete, în 1912 — 34.000, iar în 1925 Ismailul are 38.309 de locuitori stabili din cari Români, — 4.170 de suflete.

O mare parte din populaţiunea aşa zisă bulgărească din sudul Basarabiei este formată din Găgăuţi, cari nu sunt Bulgari, ci resturile enigmatice încă ale unei populaţiuni sau ale unor amestecuri de neamuri vechi. Părerile învăţaţilor diferă încă în legătură cu origina acestor resturi de popor [1]).

În regiunea Comrat şi Ciadârlunga, cu excepţia a două sate, din care unul este locuit de Bulgari şi altul de Maloruşi, toate celelalte sunt locuite de Găgăuţi şi anume: Comrat, Beşalma, Dizindja, Ciocmaidan, Chipciac, Avdarma, Djaltai, Tomai, Carlâc, Baschioi, Valea-Perjii (aceste două sate din urmă au pe jumătate şi populaţiune bulgară); toate acestea sunt în districtul Comrat. În regiunea Ciadârlunga sunt: Ciadârlunga, Kirietlunga, Kopeni, Baurci, Haidar, Cazaiaclâ, Alexandrovca şi Dimitrievca. În districtul Ismail satele Congaz, Tabac, Enichioi, Caracurt, Frecăţei, Bulboca, Cişmechioi, Curci, Volcăneşti şi Iutuluc sau Etulia sunt locuite exclusiv de Găgăuţi; de asemenea ei, amestecaţi cu Bulgari, locuesc în Bulgaria, Bolgrad, Caragaci, Taşbunar şi Traian, iar amestecaţi cu Ruşi şi Moldoveni la Larianca [2]).

Tot din vremea emigrării Găgăuţilor din Bulgaria răsăriteană spre Basarabia mai există un sat de Găgăuţi şi în judeţul Fălciu, anume *Tupilaţi*, precum şi cele trei sate dobrogene: Beidaut,

---

[1]) Părerile cele mai curente asupra Găgăuţilor le-am expus în *Arhiva Dobrogei* (1916) I pg. 23—24. Să se vadă încă St. Romansky: *Carte ethnographique de la nouvelle Dobrodja roumaine*, pg. 20—25 şi N. Iorga: *Bulletin de l'Institut de l'Europe sud-orientale*, 1915, pg. 242 etc.

[2]) V. A. Mochkoff: *Găgăuţii din districtul Bender* în Revista etnografică (ruseşte) XLIV (1900) No. 1 pg. 7 apud. St. Romansky: *Carte ethnographique*, pg. 20 nota 1.

www.ziuaconstanta.ro

Aghighiol şi Eschibaba, locuite de o asemenea populaţiune, amestecată cu Bulgari şi Români, ca în Agighiol din judeţul Tulcea.

* * *

O adevărată populaţiune mişcătoare în aceste ţinuturi basarabene şi dobrogene a fost aceia a ciobanilor.

Bogăţia erburilor şi calitatea lor în Basarabia sudică şi în special în Bugeac ca şi în Dobrogea, desprimăvărarea timpurie precum şi clima dulce din apropierea mării au făcut ca aceste regiuni să fie foarte cercetate de păstori. În special sudul Dobrogei nu are decât „două anotimpuri: o vară foarte caldă şi uscată, dar temperată pe ţărm de răcoarea mării şi o iarnă fără zăpezi şi fără îngheţ, dar cu ceaţă umedă şi rece, cu vânturi brusce şi schimbătoare, cu zgomotele mării întărîtate şi livide. Pe la sfârşitul lui Februarie liniştea începe. În Martie primăvara şi-a întins covoarele de erburi. De la sfârşitul lui Martie o repede ascensiune a termometrului face ca într'o singură lună, vara caldă, deplină, să puie stăpânire pe toată coasta. Luna Mai transformă unele colţuri în raiuri, cum se văd numai la cinematograf" [1]).

După ocuparea Basarabiei de către Ruşi, reclama făcută de aceştia pentru a atrage şi coloniza populaţiunea pe pământurile întinse din sud au făcut ca mulţi ciobani cu oile să treacă într'acolo.

Cu toate încercările şi publicaţiunile ce se fac în Ardeal din partea guvernului austriac, în 1812, de-a nu se mai permite trecerea păstorilor în Basarabia sudică, de unde nu se mai întorceau, totuşi se constată de agentul austriac Manzoli, din Galaţi, că „s'au trecut deja multe turme de oi şi cai din Ardeal în spre Basarabia şi că oierii cari le conduceau nu-l ascultau de fel. Cu toate aceste admonieri, turmele de oi curgeau într'una în spre pământul roditor al Basarabiei, mai cu seamă supt conducerea unui antreprenor cu numele de Ferig, aşa că la mijlocul lunii Septembrie 1812 se găseau deja vre-o 40 de turme acolo cu un contingent de 1500 oi şi mulţi cai. Acest număr era mereu în creştere şi, cu toate că nu prea avem detalii speciale despre viaţa păstorilor din Basarabia, vedem că guvernul Ardealului urmări şi mai departe această chestiune, care interesa deaproape economia naţională a Ardealului, care perdu mult în urma acestei emigraţiuni de oameni şi animale, obvenită aşa pe neaşteptate. Am însă impresiunea că emigranţii nu şi-au găsit rostul şi folosul nădăjduit în provincia puţin cunoscută de ei, de oarece guvernul rus — la intervenţia curţii din Viena — dădu voie ca oile să se întoarcă în Ardeal; până la 12 Iunie 1815 nu s'au mânat mai mult de 50.000 de oi îndărăt în Ardeal şi stăpânii vitelor aşteptau numai la permisul privitor la scoaterea cailor din ţară, căci primul

---

[1]) G.n Vâsla: *Coasta de argint* în Buletinul soc. geografice 1925 (XLIV), pg. 67—68.

www.ziuaconstanta.ro

permis se referise şi la mânarea vitelor mari şi cornute. Unii dintre oieri nu puteau însă aştepta ieşirea permisului şi se întorceau pe furiş — cu mari pagube — pe la „Vadul lui Isac", trecând Prutul cu caii înot" [1]).

În Basarabia veniau în transhumanţă în special păstorii din munţii Gurghiului, mai ales din Făncel, numiţi în săcuime „Bârsani". Aceştia treceau pe la Tulgheş şi Prisăcani şi se îndreptau spre Piatra, Roman, Vaslui şi Huşi, pe unde iernau. „De multe ori nu se opriau aici spre iernare, ci treceau Prutul pe la Leova şi coborau până în jurul „Boligradului". Ba se ştie că în anii tare secetoşi treceau chiar şi în Letea. În cazul acesta nu se mai reîntorceau pe acelaş drum, ci veneau pe la Focşani, Oituz, pe Olt în sus şi Munţii Gurghiului" [2]).

Unii din aceşti păstori s'au aşezat definitiv în Basarabia, unde în zilele noastre „prin aceste sate mai locuesc şi peste 100 de familii de mocani, cari se ocupă aci cu creşterea vitelor" [3]).

Am arătat altădată pe larg ce-a însemnat Dobrogea pentru adăpostul păstorilor ardeleni şi a celor din vechea ţară, cari căutau adăpost şi păşunat aici şi cum, datorită acestei transhumanţe, s'a înregistrat o mişcare de populaţiune dinspre apusul ţinuturilor româneşti spre Dobrogea şi viceversa, care a dat o puternică alimentare populaţiunii băştinaşe româneşti dobrogene, prin aşezările stabile ce s'au creiat aici [4]).

Cu toate piedicile ce li se puneau din partea stăpânirii austriace, Ardelenii au trecut mai departe în Dobrogea, căci după raportul vice consulului austriac de la Galaţi, la începutul anului 1818 „Ardelenii îşi trecură pe la Brăila şi Hârşova peste 10.000 de oi şi 1500 de cai în 60 de turme, peste Dunăre, poposind şi stabilindu-se în comunele Babadag, Ederles, Constanţa şi Hârşova" [5]). Plătiau câte 4 parale de oaie la Brăila, iar dincolo de Măcin câte alte 2 parale. Plăteau şi Turcilor în localitatea unde se opriau, iar când erau declaraţi supuşi turci „aveau să dea numai un bir de 12 piastri pe an; aşa că economii de vite erau atât de mulţumiţi, încât au declarat pe faţă că stau mai vârtos între Turci, decât în Basarabia, unde au suferit multe supărări de la Ruşi" [6]).

Cu toate aceste declaraţiuni de simpatie faţă de Turci, aceasta nu i-a împiedicat pe Mocanii din Dobrogea ca, atunci când pe la 1860 Reşid-Paşa le-a cerut să se facă raiale sau supuşi turci în Dobrogea, ori să plece, o mare parte dintr'înşii au şi trecut cu turmele

---

[1]) A. Veress: *Păstoritul Ardelenilor în Moldova şi Ţara-Românească*, An. Academiei române, mem. secţiei istorice, tom. VII, Bucureşti 1927, pg. 76—77.

[2]) Nicolae Dragomir: *Din trecutul oierilor mărgineni la Săliste şi comunele din jur* în Lucrările inst. de geografie al Universităţii din Cluj, II (1924—1925) pg. 248.

[3]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 107.

[4]) Al. P. Arbore: *O încercare de reconstruire a trecutului Românilor în Dobrogea* în Analele Dobrogei III No. 2 şi extras aparte pg. 29—40.

[5]) A. Veress: *l. c.*, pg. 77.

[6]) Ibidem.

www.ziuaconstanta.ro

lor în Basarabia, lucru dovedit prin aceia că, prin 1878—79, Mocanii nu mai aveau în Dobrogea decât vre-o 80—90 mii de oi [1]). Când însă Dobrogea a fost dată Românilor la 1878 şi ni s'a luat sudul Basarabiei, din nou, atunci ciobanii se întorc înapoi de unde plecaseră aşezându-se mare parte în Dobrogea. „Când ne-au luat Ruşii Basarabia, noi am trecut Dunărea aici în Dobrogea. Se întindeau cârdurile de oi dela Reni, ca poştile. Toate drumurile erau numai un behăit şi convoiuri cu bejenie. Dobrogea era pustie şi sălbatecă" [2]).

Ciobanii ardeleni mai cu seamă, după ce treceau ori pe unde Dunărea în Dobrogea, se resfirau în toate părţile: unii o apucau spre Tulcea, alţii spre Constanţa sau Mangalia, sau în spre regiunea cea mai preferată pentru iernare, care era cea din jurul „Pazargicului" (Bazargic), — Valea Batovei, — Balcicului, „Sumenei" (Şumlei) şi chiar Varnei, unde ajungeau numai târziu, pe la Crăciun [3]). Îndreptându-se către Varna, apucau drumul Lomului, apoi mergeau pe la Răzgrad, „Enipăzar" şi înaintau spre Şumen. Cei cari mergeau spre Bazargic şi treceau Dunărea pe la Rusciuc sau Silistra, făceau un drum mai lung, anume cunoscut de toţi ciobanii.

Ei treceau pe lângă unele localităţi ca Turtucaia şi Popina, aproape *curat româneşti*. În tot drumul până spre Bazargic sau Şumla, unii din ei rămâneau prin satele întâlnite în cale. Amintirile orale ale ciobanilor ardeleni ce-au pribegit odinioară pe aici, acum bătrâni în satele ardelene, arată că în apropierea Bazargicului ei „rămâneau prin satele mai apropiate prin: Ghelengic, Cabasacal, Izibei, „Hoşcadan" (Hoscodam), Başbunar, Suiugiuc, Ciacârcea etc.; alţii înaintau mai spre răsărit şi miază-noapte-răsărit pe la: „Ianalâc" (Hanlâc), „Satul cu pădurea lui Oprean (Toicuiusu), — unde şi-a belit oile un oarecare Oprean, — Gurdumanu" (Curdoman), „Satu fără apă" (Cuiuchioi), „Satul cu gardurile" (Carlibechioi), „Satu lui Ghibuleţ" (Cara-Omer), — unde şi-a belit oile un oarecare Ghibu —, apoi pe la „Satu cu paele" (Gerzalar) — au dat paie la oi —, Ciair-Carman, „Vărzările" (Caralia şi Durbalia), Ciamurlia de lângă Vărzării ş. a.; în fine alţii înaintau către mare pe la Sususchioi, „Satul popii" (Ciairlighiol) — a fost un preot creştin în el —, „Cele trei sate împreunate" (Duvaniuvasâ), Tokceilar, „Tekia" (Teke), Ecrene, care nu avea decât 2—3 case, Balcic, unde mergeau după sare şi mălaiu" [4]).

Pribegia populaţiunii româneşti din Ardeal, mai cu seamă spre Dobrogea, trebuie să fi fost considerabilă şi-o cunoaştem în parte din ceia ce-am spus altă dată privitor la ea. Putem adăuga că, pentru protecţiunea lor se înfiinţase două vice-consulate, la Hârşova şi Rusciuc; la Hârşova se afla şi „*Srărostia mocanilor*".

Însemnările contemporane, din 1845, arată că o mare parte dintre

---

[1]) St. Meteş: *Păstorii ardeleni în Principatele române*, Arad 1925, pg. 149.
[2]) Ibidem.
[3]) N. Dragomir: *l. c.*, pg. 236.
[4]) N. Dragomir: *l. c.*, pg. 239.

www.ziuaconstanta.ro

ciobanii ardeleni nu se mai întorceau acasă, ci rămâneau în Dobrogea, ca stabili, din care cauză erau împinşi la plata dărilor. Pe lângă aceasta numărul oerilor migratori era încă destul de mare, după cum se constată dintr'o statistică publicată de curând [1]). După aceasta, Mocanii ardeleni din ţinuturile Braşov, Făgăraş, Sibiiu, Mercurea, Mediaşi, Cohalm, Breţc, Hunedoara, Trei-Scaune, Alba-Iulia, Orăştie, Sebeş, — invadase Dobrogea la 1845, umblând cu turmele lor în districtele Hârşova, Babadag, Mangalia, Tulcea, Silistra, Măcin, Constanţa, Isaccea, Balcic, Bazargic, Varna cu un număr formidabil de oi şi mai puţin cai şi vite cornute.

În Basarabia se găseau de asemenea păstori ardeleni, unii din ei ajungând cu turmele lor până în Crimeia şi Caucaz [2]).

In regiunea Mangalia, Constanţa, Hârşova şi Ostrov au cutrierat odinioară şi păstori bulgari cu turmele lor, veniţi mai cu seamă din regiunea Cotel. Până la războiul din 1877—1878, toată această regiune era presărată cu câşle, ţinute de Bulgarii din Cotel din satele apropiate *Gradetz, Jeravna, Medven* etc. Aceste câşle numărau până la 3—4000 de oi fiecare, mai multe sute de cai, vite cornute etc. Bulgarii de la asemenea instalaţiuni păstoreşti îşi petreceau viaţa aici, constituind o populaţiune aproape stabilă, grupaţi într'un fel de cooperative de 30—40 membri; ei se întorceau rar în Bulgaria, pe lângă familiile lor, pe care nu le puteau aduce în Dobrogea din cauza Tatarilor şi Turcilor [3]). Din aceşti păstori s'au populat apoi cu populaţiune bulgărească unele sate ca *Kopucci, Tuzla, Techirghiol, Anadolchioi,* apoi unele din regiunea Megidia, Hârşova şi Ostrov şi chiar o parte din oraşul Constanţa —, când viaţa păstorească a început să decadă [4]).

In 43 de sate din această regiune se găseau câşle bulgăreşti.

* * *

După publicarea manifestelor împărăteşti ale lui Alexandru I din 1813 şi 1814 şi răspândirea lor în toate ţinuturile unde locuia element german, s'a început un curent de emigrare în aceste ţinuturi ale Basarabiei sudice. Cea mai mare parte dintre noii colonişti germani, au venit din provinciile polono-prusiace, unde se aşezase încă din 1803 o mare mulţime de colonişti proveniţi din diferite părţi ale Rusiei şi ale Suabiei, cei dintăi siliţi de împrejurările războinice şi de

---

[1]) G. Vâslan: *Mocanii în Dobrogea la 1845* în Graiul românesc 1928 (II) pg. 41—46. Cf. I. Georgescu: *15 ani de transumanţă în Ţările române* (1782—1797) în An. Dobrogei (V—VI) (1924—1925) pg. 41—42.

[2]) *Gazeta Transilvaniei* anii 1881 Iulie 11 şi 12, — 1882 Iulie 25, — 1884 Maiu 20.

[3]) I. Ev. Gheşov: *Obcaritu otu Kotlensko i jitvaritu otu Tarnovsko*, în Periodicesko Spisanie XXXII—XXXIII (1890) 310—326 (pg. 311—312).

[4]) St. Romansky: *Le caractère ethnique de la Dobroudja* în La Dobroudja. Sofia, 1918. pg. 178—179. Ziarul *Farul Constanţei* (II) No. 36—37 din 18 şi 25 Ianuarie 1881, dă cifra Bulgarilor din acel judeţ la 8429 suflete, făcând menţiune şi de câşlele bulgăreşti din această regiune.

www.ziuaconstanta.ro

sărăcie, iar cei din Suabia cercând să scape de urmările intoleranței religioase și căutând să aibă o cât mai mare și mai liberală îngăduială în această privință. Negăsindu-și nici aici liniștea și mijloacele necesare pentru o viață ticnită și productivă din cauza grelelor condițiuni de muncă ce li se impuneau din partea marilor proprietari poloni, au primit cu cea mai mare bucurie ca să se așeze în Basarabia.

Acești coloniști se împart în Germani de nord și de sud. Cei dintâi sunt originari din Prusia, Meclenburg și sunt cunoscuți sub numele de „Kaschuben". Germanii din sud se trag din Würtemberg, Baden, Bavaria, din regiunea Rinului, Hessa, Saxonia și-s cunoscuți în genere ca „Schwaben". — Un mare număr din coloniștii germani din Basarabia au venit aici de dincolo de Nistru, din guvernământul Chersonului [1]).

In anii 1813 și 1814 se înființară cele dintâi trei colonii germane în Basarabia: *Tarutino* și *Borodino* cu coloniști de confesiune evangelică și *Krasna* cu populațiune catolică. Erau atunci 1.143 familii germane ce s'au așezat dealungul apelor Cogâlnic, Ceaga și Sărata. Tot din acestia s'au întemeiat și coloniile *Kulm, Maloiaroslavăț, Crasnoie, Leipzig, Cleaștița* și *Katzbach*. In 1816 s'au înființat următoarele colonii: *Fère-Champenoise, Brienne, Paris* și *Arcis*. In 1917 colonia *Teplitz*, cu 96 familii venite din Germania, iar mai apoi sub domnia lui Niculae I în anul 1833, au sosit din Würtenberg coloniști noi, cari au creiat colonia *Gradenthal*, iar la 1834 colnia *Lichtenthal*. La 1836 a luat ființă colonia *Dennevitz*, la 1839 colonia *Platz* și la 1842 colonia *Hofnungsthal*. După aceia s'au mai înfiripat satele nemțești: *Sărata, Rosenfeld, Mariafeld, Olendorf, Sophienthal* și *Sabolota* [2]).

Se poate aminti ca ceva curios, că șase din aceste așezări au rămas fără nume și apoi, când li s'au dat numiri după unele din cele vechi, li s'a adăugat la urmă și un număr de ordine; fiindcă pronunțarea unor asemenea numiri era prea grea, le-a rămas la unele din ele numai numărul de ordine, așa că astăzi în loc de Fèrechampenoise No. 11, se zice numai 11, înțelegându-se prin această cifră numele satului mai sus amintit.

După trecere de vre-o 50 de ani, această populațiune s'a înmulțit în așa măsură, că s'a simțit nevoia unor nouă așezări. Aceste fundațiuni nouă s'au ridicat pe pământuri cumpărate, sau care au fost luate în arendă pe un interval de timp, rămânând după aceia locuitorilor ca proprietate deplină. Astfel, după 1860 s'au ridicat satele *Eigenheim, Posttal, Mannsburg*, din apropierea orașului Cetatea Albă.

Intre 1824—1828, pe când Basarabia era administrată de comitele Woronzoff, comitele Palavacini a provocat emigrarea unor

---

[1]) Dr. Karl Stumpp: *Die deutschen Kolonien im Schwarzenmeergebiet*, Stuttgart 1922, pg. 32—33.

[2]) Z. C. Arbure: *l. c.*, pg. 103; I. Nistor: *Istoria Basarabiei*, pg. 295.

www.ziuaconstanta.ro

Francezi elveţieni din cantonul Lausanne, de confesiune reformată. ce s'au aşezat la *Şaba* şi *Şabalata* lângă Akkerman.

La 1861 populaţiunea germană din Basarabia se compunea din 24.159 locuitori de ambe sexe, şi anume 12.294 bărbaţi şi 11.865 femei, cari locuiau în 24 sate sau colonii, în trei ocoluri: întâiul ocol cu 10 sate, al doilea cu 11 sate şi al treilea cu 3 sate.

Următorul tablou ne arată creşterea pe ani a coloniilor nemţeşti din Basarabia, cu numărul de curţi (Chutora) [1]:

1770	1801	1831	1861	1891
până la 1800	până la 1830	până la 1860	până la 1890	până la 1914
—	20	11	38	30

Necunoscute	Total general
12	111.

După confesiune, Germanii din Basarabia erau în 1897:

Evangelici	Catolici	In anul 1911	1897
57.931	4914	62.845	60.206

Din cauza condiţiunilor în care se făcuse colonizările în sudul Rusiei prin legea din 19 Martie 1764, pământul neputându-se vinde, amaneta, sau împărţi, el rămânând prin moştenire copilului celui mai mic, iar în cazul când lipseau moştenitori bărbaţi, devenia proprietatea celui dintâiu bărbat ce intra în acea familie prin căsătorie, — cât şi din cauza anilor de secetă abătuţi de-a rândul asupra ţinuturilor din sudul Rusiei şi Basarabiei, a ciumei din 1837, precum şi datorită evenimentelor provocate de războiul Crimeii din 1856, ca şi desfiinţarea tuturor privilegiilor sub care trăiseră aceşti colonişti până acum prin legea din 1871, după care dată au început să se recruteze cei dintâi soldaţi şi din rândurile coloniştilor germani, — situaţiune înăsprită încă prin legea din 1890 ce interzicea tuturor străinilor nu numai să cumpere pământ şi proprietăţi, dar chiar să are şi să samene pe pământ rusesc, fiind opriţi de a-şi construi biserici şi impunându-li-se (1891) limba rusească ca obligatorie şi în şcoală, — s'au format curente de emigraţiune în sânul populaţiunii germane din sudul Rusiei şi mai cu seamă din Basarabia de jos, unde se găseau înfloritoare colonii germane, unii locuitori ducându-se în Statele Unite şi Canada, alţii în Dacota şi Curlanda, iar unii s'au îndreptat, aşezându-se, în Dobrogea.

Incepând de la 1840 o samă de colonişti germani din Rusia şi sudul Basarabiei, după rătăciri pe la Botoşani, Baia, Vaslui, Ploeşti şi Bordusani, la 12 km. nord de Feteşti, au început să se aşeze în Dobrogea în trei perioade, în timp de 50 de ani, adică între 1840 şi 1891.

Din întâia perioadă (1840—1856) avem coloniile Dobrogene: Tulcea, Malcoci, Atmagea, Cataloi şi Ciucurova în partea de nord

[1]) Karl Stumpp: *Die deutschen Kolonien im Schwarzenmeergebiet*, pg. 33.

www.ziuaconstanta.ro

a acestui ţinut. — Din a doua perioadă (1873—1883) sunt: Cogelac, Tariverde, Făclia, Caramurat, Colilia, Constanţa şi Cogealia. Colonişţii vin aici din coloniile basarabene: Mannsburg, Kulm, Katzbach, Berezina, Alte-Elf, Klöstitz, Leipzig, Neu-Arcis, Tarutino, Borodino, Paris, Crasna, precum şi din Mannheim gubernia Chersonului.

In sfârşit, din a treia perioadă (1890—1891), s'au format coloniile compacte Cobadin şi Sarighiol, precum s'au stabilit şi aşezări răzleţe la Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmantacâ şi Viile noi, la Constanţa. Toţi aceştia provin din coloniile basarabene Tarutino şi Minciuna, unii chiar din Caucaz [1]).

Ei se mai găseau însemnaţi încă pe harta lui L. Colescu, după recensământul populaţiei din Ianuarie 1913 în: Seimenii-mari (268), Canara (562), Anadolchioi (242) Hasi-Duluc (129), Techir-ghiol (61), Alacap (120), Osmancea (62), Taflageac (33) şi Docuz-Aci (194), precum şi în Cernavoda, Tuzla, Bazargic (1370), Ciobancuius (50), Gepanchioi (60). [2]).

* * *

Gurile Dunărei au fost un punct de atracţie pentru pescarii ucrainieni, ce trăiau din pescuit. Deasemenea Cazacii ucrainieni cunoşteau de mult calea spre albia dunăreană şi este explicabil de ce atunci când o parte din aceşti Cazaci, fiind izgoniţi de către *Tekeliem*, un han tătăresc, din lagărele lor numite *sici*, în anul 1775, ei s'au îndreptat spre gurile Dunării, ca la ei acasă, ducând un traiu liber ca pescari şi agricultori. De aici s'a întâmplat o emigrare a lor spre Basarabia în vremea lui Alexandru I, la 1807, când aşezându-se acolo au format două polcuri căzăceşti: *polcul Bugeacului* şi *polcul Dunărei*. Unii din ei rămânând în Basarabia s'au statornicit în Bugeac, formând acolo coloniile sau *staniţile* militare din judeţul Cetăţii-Albe: *Acmangit, Staro-Cozare* şi *Volontirofca*. Pentru serviciile aduse Ruşilor în războiul ruso-turc din 1828—1829, aceşti Cazaci au fost răsplătiţi prin danii de pământuri şi prin alte dărnicii de tot felul.

Pe lângă ei s'au mai aşezat şi alţi Ruşi în Bugeac, întemeind satele: *Nicolaevska, Constantinovca, Cercheşti, Marinovca, Mihailovca, Uspenscaia, Carnolevca, Stapanovca* ş. a.

Atât din Basarabia cât mai cu seamă direct din Rusia s'au produs mişcări de populaţiune *lipovenească* şi *malo-rusă* sau *ruteană* către Dobrogea, unde se găseşte astăzi o apreciabilă populaţiune de acest fel, locuind în oraşele de pe lângă gurile Dunărei şi mai cu seamă în unele sate din delta Dunărei de pe malurile marelui fluviu, cât şi din regiunea marilor lacuri şi lagune dobrogene [3]).

---

[1]) I. Georgescu: *Coloniile germane din Dobrogea* în Analele Dobrogei VII (1926), pg. 17—58.

[2]) Al. P. Arbore: *Coloniile germane din Basarabia şi din Dobrogea; câteva precizări* în Analele Dobrogei II (1921), pg. 471—483.

[3]) Despre felul cum s'a aşezat această populaţiune în Dobrogea ne-am ocupat amănunţit în studiul nostru: *Aşezările Lipovenilor şi Ruşilor*, publicat în Arhiva Dobrogei, vol. III (1920), pg. 1—23.

www.ziuaconstanta.ro

Acolo unde este mai mult decât evident ce rol mare au avut mişcările de populaţiune din veacul al XIX mai cu seamă, asupra caracterului etnic al celor două provincii despre care ne ocupăm în acest studiu şi în special asupra Dobrogei, este în ceia ce priveşte populaţiunea bulgărească. După urma evenimentelor istorice şi sociale expuse mai sus, Dobrogea a fost presărată cu element bulgăresc, care pretutindeni este *nou*, venit tocmai din Balcani sau de dincolo de aceşti munţi, din anumite părţi ale Bulgariei răsăritene.

Având prilejul să complectăm unele lucruri cu privire la elementul bulgăresc din Dobrogea, despre care ne-am mai ocupat şi altă dată (vezi *Aşezările Bulgarilor* în Arhiva Dobrogei 1916 vol. I pg. 17—60), am putea să împărţim această populaţiune din vechea Dobroge românească în patru grupe:

I. Grupul Babadag-Tulcea, care este şi cel mai mare; II. grupul Silistra-Megidia; III. grupul Măcin; şi IV. grupul Constanţa Mangalia, care este cel mai mic şi care nu constitue în general decât o prelungire a grupului Babadag-Tulcea. Cele mai mari sate bulgăreşti din grupul prim, la sud de Babadag sunt următoarele: Casapchioi, Caranasuf, Sariurt, Sarighiol, Beidaut, Potur, Hamamgia, Ciamurlia de sus, Camena, Ciamurlia de jos, Paşa-câşla şi Caramanchioi; la nord de Babadag: Başchioi, Camber şi Hagilar.

Amestecaţi cu alte naţionalităţi se mai găsesc în această parte Bulgari în: Nalbant, Agighiol, Sarighiol şi Alibeychioi în regiunea Tulcea; la sud de Babadag în Tocsof, Şeremet, Palazul mic. Populaţiunea actuală din aceste ultime trei sate este aşezată aici după 1854.

De asemenea, sate având şi populaţiune bulgară la nord de Babadag sunt: Canlâbugeac, Caucagi, Eskibaba, Gargalâcul mic, Taşaul; la nord de Babadag: Zebil, Sarinasuf, Frecăţei, Cataloi, Jenichioi, Congaz, Cineli, Meidanchioi.

Deşi St. Romansky mai adaugă la acestea satele Pârlita, numită de el „jadis purement bulgare" şi Câşla, probabil cel de lângă Tulcea, ştim precis că acestea n'au în ele absolut de loc populaţiune bulgărească şi nici nu credem, după realităţile ce le cunoaştem de la faţa locului, să fie avut vre-odată. Deasemenea este o mare greşală când afirmă el că la Isaccea, Mahmudia şi mai cu seamă la Niculiţel ar fi Bulgari, ceia ce constitue o mare inexactitate [1]).

Ei se mai găsesc în număr mic într'adevăr la Beştepe, sat nepomenit de Romansky.

După războiul din 1877—1878, Bulgarii „réussirent à s'instaler dans un série de villages anciennement turcs, tatars, ou circassiens" care, de la sud la nord, sunt următoarele: Gargalâcul-mare, Caraorman, Peleflia, Duingi, Chirşlic, Inam-Cişme, Râmnicul de jos, Casimcea, Alifac, Testemel, Armuflia, Tristenic, Akcadân, etc. „Les colons bulgares de ces villages sont originaires des villages bulgares

---

[1]) St. Romansky: *Le caractère ethnique de la Dobroudja* în lucrarea la Dobroudja, Sofia 1918, pg. 173.

www.ziuaconstanta.ro

voisins et surtout de Saryurt, Ciamurlia de sus, Sarighiol, Beidaut, Casapchioi, Caranasuf, Kamena" [1]).

In Tocsof, locuitorii bulgari provin din Hamamgia, la Caucagi se găsesc Bulgari din Camena; în satul Testemel populaţiunea bulgărească s'a stabilit în 1890, venind numai din satul Ciamurlia de sus.

In al doilea grup al satelor bulgare din Dobrogea veche, din regiunea Silistra-Megidia, urma de populaţiune veche cunoscută sub numele de Grebenţi nu se găseşte decât la Almalău şi Gârliţa. „La plupart des autres villages sont peuplés de Bulgares depuis la première moitié du siècle ecoulé" [2]).

Aceste sate sunt: Canlia, Galiţa, Lipniţa, Esechioi, Cuiugiuc, Bugeac, Dobromirul din vale, Ghiubunar, Enişenli, Hasarlâc, Jenige. Deşi Romanschy adaugă la acestea şi satele Coslugea, Mahmud-Cuiusu şi Chioseler, totuşi acestea, după harta statistică şi etnografică a lui Colescu, nu coprind de loc populaţiune bulgărească.

Populaţiunea bulgărească din satele Caranlâc, Câşla şi Demirgea, după ocuparea Dobrogei de către Români, a trecut dincolo de vechea frontieră, aşezându-se în împrejurimele Dobriciului; iar Bulgarii din Canlia şi Bugeac au populat satul Garvănul de jos, pe când cei din Gârliţa şi Galiţa s'au aşezat în Garvănul de sus. In 1878 satul Dobrominul din deal a fost populat cu Bulgari din satul Hasarlâc.

In număr sporadic Bulgarii se mai găsesc în localităţile de pe marginea Dunărei ca Ostrov, Rasova, Oltina etc.

In regiunea a treia, cel mai însemnat sat bulgăresc este Cerna. Din acest sat, după plecarea Turcilor în 1877—1878, Bulgarii s'au mai împrăştiat prin satele vecine: Acbunar, Cârjelari, Giaferca, Jaila. In acest din urmă sat Bulgarii au mai venit din Satu-nou. Nu cunoaştem, după cum afirmă Romansky, Bulgari în satele neaoşe româneşti ca Luncaviţa, Văcăreni, Pecineaga, Ostrov, Dăeni şi Gârliciu. Este deci un mare neadevăr afirmaţiunea sa.

Grupul al patrulea de sate bulgăreşti din regiunea Constanţa-Mangalia, cuprinde localităţile: Ilanlâc, la vechea frontieră, Copucci, Tuzla, Techirghiol, Anadolchioi, cu Bulgari exclusiv din Cotel, după cum sunt şi cei din Constanţa. Sporadic ei se mai găsesc în Megidia, Hârşova şi Ostrov.

In ce priveşte locul de origină al Bulgarilor dobrogeni, situaţiunea este următoarea:

Incepând cu oraşul *Tulcea*, locuitorii din el provin unii din satele din prejur, adică din judeţ, iar alţii sunt veniţi direct din Cotel şi Şumla, aşezându-se ca negustori.

In *Frecăţei*, sunt Români şi Bulgari din diferite părţi.

In *Beştepe* sunt Bulgari originari din diferite părţi. *Enichioi* (astăzi M. Cogălniceanu) coprinde *Zaralii* din spre Stara-Zagora, vorbind diatectul în *ăt*. *In Agighiol* sunt Găgăuţi, Greci şi Bulgari, dinspre satul Coparan, plasa Anchial şi Bulgari cari, înainte de a se

[1]) *Ibidem*, pg. 174.
[2]) *Ibidem*, pg. 175.

www.ziuaconstanta.ro

aşeza aici au stat în satul Hamamgia. Un Găgăuţ din acest sat îmi spunea că e din părţile Turtucaiei şi că el a venit de acolo în Dobrogea, fără să mai fi fos prin Basarabia. Cunoştea de aproape Bucureştii, de oare de copil mic petrecuse prin împrejurimile lui.

In *Congaz*, sunt *sikovci* din satul Cercovna, plasa Provadia şi unii dinspre Stara-Zagora. Alţii sunt emigranţi din 1828 dintre vechii locuitori ai satului Gebege (Belovo) plasa Varna. Cu toate acestea nu s'au aşezat de atunci în aceste sate, ci vor mai fi umblat rătăcind, de oarece la 1850, în harta etnografică a lui I. Ionescu e arătat ca sat curat tătărăsc. De abia după 1861, Peters ne spune că locuiau şi Bulgari. Socotim deci că greşit crede Miletici că sunt aici din 1828.

Hagilarul coprinde Bulgari de origină necunoscută. In *Nalbant* sunt locuitori din Iambol cari vorbesc dialectul cu *ăt*. La *Cineli* sunt adrianopoleni, iar în *Alibeichioi*, Greci din satul *Acdere*, din apropierea Varnei şi puţini Bulgari.

Başchioul are Iambolii cu dialectul în *ăt*.

Armutlia „sat turcesc cu puţini Bulgari" spune Miletici, fără a indica origina lor. Astăzi Turci aproape nu există. La 1850, se vede după harta lui I. Ionescu dela Brad că e locuit satul numai de Tatari.

Se poate că după plecarea Tătarilor mulţi Bulgari din Camber, sat vecin, precum şi din alte părţi, — poate chiar noi colonişti din Basarabia — să. se fi stabilit aici.

In *Satu-nou* sunt Bulgari din diferite părţi. Cei din *Camber* provin din satul *Glavani* (Kavaclii). Peters [1]) spune că atunci locuiau în Camber şi Moldoveni laolaltă cu Bulgarii. In *Cerna* sunt mulţi Bulgari. Unii sunt din satul *Dragojevo*, districtul Preslav, alţii din satele *Sniadovo* şi *Ris*. Toţi vorbesc dialectul în o, afară de cei din Ris. *Babadagul* coprindea în 1902, o mie de suflete de Bulgari proveniţi din diferite părţi. *Kamena* are Bulgari de origine necunoscută. In *Ceamurlia de sus* sunt *šikovci* din satele sârbe Crivna, Ravna şi altele din plasa Provadia. Limba lor prezintă particularităţile dialectului în o. De asemenea se află şi în *Ceamurlia de jos* amestecaţi din satele sârbe (plasa Provadia), din satul Dragoevo (pl. Preslav) şi Trakiiţi din regiunea Iambolului. La *Eskibaba* puţini Bulgari — Giăgăuţii sunt din diferite părţi. *Beidautul* este populat cu Găgăuţi din satul Hambarla-Karaagaci şi Slivneni din satul Haidar şi altele. Graiul e cel caracterizat prin *ăt*. Vorbind dialectul în o şi provenind din satele Dragoevo, Ris, Sniadovo (plasa Preslav) şi din Tracia sunt Bulgarii din *Paşa-Câşla*; de asemenea tot din *Sniadovo* sunt şi cei din *Potur*. Dintre aceştia, din Potur se trage şi o parte a Bulgarilor din Sarinasuf, de lângă Mahmudia.

Dragoevceni, din satul Dragoevo, plasa Preslav, amestecaţi cu alţii din Sniadovo, Ris şi Trakiitzi din Tracia, aşa numiţii „*Tokani*" sunt locuitorii de la *Kasapchioi*, pe când la Caranasuf ei sunt din

---

[1]) *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobrudscha* în Denkschriften der K. K. Akademie der Wissenschaften Wien, 1866, pg. 52.

www.ziuaconstanta.ro

Ris şi Sníadovo. In *Sarighiolul bulgăresc,* Bulgarii sunt Sikovci din Şumla şi Provadia. Graiul acestora ca şi al acelora din Casap=chioi este cel în o. La *Sariurt* sunt Iambolii cu dialectul în *ăt,* ca şi cei din *Hamamgia,* cari provin din Slivnen şi Iambol.

In *Alifaca, Testemel* şi *Inan=Cişme* sunt Bulgari din timpuri recente.

In *Ghiolpunar* sunt adrianopoleni şi în *Demirge* din Iambol; în *Dobromir,* adrianopoleni; la *Parachioi,* Bulgari emigraţi din diferite părţi; în *Garvănul mare şi mic,* emigranţi amestecaţi, veniţi aici după 1877, în locul Turcilor. *Lipniţa* cuprinde slivneni şi iamboleni cu graiul în *ăt; Câşla,* cavaclii, din satul Glavan; în *Canlia,* ercheceni şi galiceni; în *Cuiugiuc,* slivneni cu dialectul *ăt;* în *Gârliţa,* slivneni cu acelaş dialect; în *Galiţa* sicovţi şi slivneni din preajma Slivnei cu dialectul în o ca şi acei din *Esechioi* cari sunt sicovţi. In acest din urmă sat locuiau la un loc, odinioară, Turci şi Bulgari. Cei dintăi au emigrat, rămânând astăzi numai Bulgari.

Bugeacul e locuit jumătate de Bulgari cu graiul caracterizat prin *ăt* şi originari din preajma Slivnei şi Iambolului, iar cealaltă jumătate de Români.

Jumătatea populaţiunii bugare din *Almalău* e din Grebenci, iar cealaltă jumătate sunt sicovţi. Aceştia din urmă s'au fixat aici la 1812 şi provin din satele: Enevo (Iánevo), Caspicean, Ravna, Krivna şi Marcovcea din plăşile Novipazar şi Provadia. Cei din Caspicean au stat la 1812 în Călăraşi, iar apoi o parte din ei au trecut înapoi, fixându=se în Almalău. La aceşti fugari din jurul Silistrei se va fi referind poate o reclamaţiune care constată aşezarea lor forţată şi fo=losinţa bălţilor pentru vânatul peştelui —, în ţinutul Ialomiţei.

Afară de Bulgarii din satele înşirate mai sus din vechea Dobroge românească, ei se mai aflau împrăştiati printr'o mulţime de alte sate, însă într'un număr mai mic, mai cu seamă ca negustori şi cârciumari [1]).

In Dobrogea nouă românească (Silistra şi Bazargic) Bulgarii sunt colonişti din regiunile Şumla, Slivno, Provadia şi din Tracia orientală, dela Lozengrad de lângă Adrianopole, din Stara=zagora, din Iambol, din care cauză, cum am amintit şi mai înainte, se numesc *Trakiiţi,* sau „oameni de dincolo de munte", sau şi mai precis: *Odrinţi, Glavanţi* (dela numele satului Glavan, regiunea Kavakli), *Zagorţi* etc.

Ei se găsesc în ţinutul Balcicului şi anume la *Şabla, Duran=Culac, Satâlmâş* şi *Gheicciler;* mai numeroşi se află în regiunea Dobrici şi anume în satul *Esibey* (veniţi din Stara=Zagora) şi în satele *Vladimirovo* şi *Basaurt* (Glavanţi), *Cainargeaua=mică* (din Iamboli), *Golémo=Alâcichioi* şi multe altele; se găsesc încă în re=giunea Curtbunar, ca la *Atmagea, Konak, Karapelit, Kairak* şi la *Arabagi* (pretutindeni Glavanţi), ca şi în regiunea Silistra, de ex. la *Alfatar* (din Slivno), *Gurghengic* (Slivno şi Iamboli), *Kranovo* şi

[1]) Toate informaţiunile privitoare la ei sunt luate din Lj. Miletici, *Das Ost=bulgarische,* Lj. Miletici: *Staroto bulgarsko naselenie vă seaveroiztocina Bulgaria,* Sofia 1902.

www.ziuaconstanta.ro

Alifakâ (Glavanţi). In această regiune nu sunt numai locuitorii proveniţi din Balcani, ci unii au venit aici din vechea Dobroge românească şi din Basarabia, puţină vreme după eliberarea Bulgariei.

De aceştia se găsesc la *Dobrici* şi *Osmanfacâ* (sosiţi dela Babadag în 1884), de loc însă din Slivno şi Jamboli, apoi în *Sredno-Ciamurli* veniţi dela Comrat din Basarabia, originari din Tracia. Se mai află încă la *Curtbunar*, de ex. la *Arabagi*, de loc din regiunea Iamboli, proveniţi însă din satul Canlia, din vechea Dobroge românească.

Cei veniţi în 1879 din regiunea Adrianopole şi Lozengard sunt mult mai numeroşi, — şi păstrându-şi mai bine decât toţi ceilalţi limba şi portul se găsesc în regiunea Balcicului la *Teke* (unde sunt din Vaisal, regiunea Adrianopol), *Ciatalar* (din Kruşevo şi Kula, regiunea Lozengrad), *Gueciler* si *Alaklise* (regiunea Adrianopole); la *Carabahlâ, Serdimen, Sususchioi*, distr. Dobrici, sunt toţi colonişti veniţi din regiunea Adrianopole etc.: iar în regiunea Turtucaiei, la *Antimovo* şi *Cuzgunluc*, coloniştii sunt din Lozengad.

Balcangiii, originari din Balcani, au colonizat încetul cu încetul Cadrilaterul de astăzi încă din epoca turcească şi după eliberarea Bulgariei, aşezându-se la Dobrici şi aiurea şi cumpărând pământuri, după ce o bună bucată de vreme cei din Cotel au umblat ca ciobani dealungul şi latul Dobrogei. In această provincie ei sunt mai cu seamă din satele Erkeci şi Guliţa. După pacea dela Adrianopol (1829) cea mai mare parte a venit aşezându-se în regiunea Balcicului, ca de ex. cei din *Sarâmusa*, originari din Erkeci.

In regiunea Dobriciului lipsesc urmele graiului bulgăresc în -O, cel vechiu, şi aceasta ne arată că nu avem de aface cu o populaţiune veche, ci locuitorii sunt veniţi de curând din Balcani şi Tracia [1]). Vechii locuitori — dacă vor fi fost, adăogăm noi — zice Miletici, parte s'au turcit, parte s'au nimicit, iar parte au emigrat în România şi Basarabia.

Dacă regiunea Dobriciului şi Balcicului a fost colonizată de preferinţă de colonişti noi din Tracia şi Balcani, în drumul lor de emigraţie spre Rusia şi Basarabia, sau întorcându-se nemulţumiţi de acolo înapoi spre patrie, — „în partea occidentală, în spre Silistra şi Turtucaia, elementul colonisator este împrumutat de la *vechea populaţie a Bulgariei nord-estice*, cunoscută sub numele de „*Hârcioi*" sau „*Erlii*", ce se mai găseşte încă în regiunea Razgard, Şumla şi Provadia. Prin limba sa această populaţiune se aproprie de vechea populaţiune deja amintită, a regiunii Silistra, tot aşa şi prin elementele fundamentale ale portului său. O mare parte din această populaţiune s'a stabilit în aşezările de astăzi ale Dobrogei nouă româneşti la începutul veacului trecut şi mai cu seamă către 1810 şi după războiul ruso-turc din 1828—1829" [2]).

Cei mai mulţi din aceşti locuitori sunt din regiunea Iambol şi

---

[1]) Lj. Miletici: *Das Ostbulgarische*, col. 27.
[2]) St. Romansky: *Carte ethnographique . . .*, pg. 14.

www.ziuaconstanta.ro

Adrianopol, din satele Erkeci, Gulița și altele din regiunea Razgard și din satele așa numite *Sârt* din Șumen-Provadia ; aceștia din urmă cari trăiesc amestecați cu locuitorii de munte și cu cei proveniți din Tracia, sunt desemnați de chiar aceștia cu numele de *Sikovci*. Miletici spune că în regiunea Silistra, Curtbunar, Acadânlar și Turtucaia ar mai fi găsit — „Zu meiner-Verwunderung" — rămășițe din vechea populațiune ce a supraveţuit războaielor ruso-turce. Acești vechi locuitori ce vorbesc deasemenea dialectul în -O și cari se deosebesc prea puțin de emigranții din Razgard și de Sikovci, sunt cunoscuți sub numele de „*Grébenci*" [1]), din cauza unei podoabe de forma unui pieptene, pe care nu de multă vreme o purtau femeile pe cap.

Acești Grebenci, cari se numesc și Hârcioi, de multe ori s'au refugiat peste Dunăre în Muntenia, întorcându-se apoi, după ce treceau vremurile grele, în locurile lor de pe celalt mal. Și astăzi se găsesc sate locuite de ei între Giurgiu și Oltenița. Ei se mai numesc și *Elijci*, dela vorba turcească *Eli* = câmpie, fiindcă locuiesc în șesul Dunărei. In satele muntene Ciacu și Ciocănești din Ialomița, locuesc Grebenci și Elíjci. Ei se mai găsesc în satele Ulmeni, Surlari, Luica, Pârlita și altele din Ilfov.

Urmând mai departe expunerea noastră, în special după lucrările lui Miletici, Grebenci se găsesc în următoarele așezări :

— „Un sat curat de Grebenci este *Popina*, lângă Dunăre, la vest de Silistra ; în satul apropiat *Vétren*, trăesc Grebenți amestecați cu câțiva noi locuitori din Balcani. Jumătatea loc. din satul vecin *Srébârna*, constă din Grebenci. In satul *Ajdemir* sunt numai 4—5 familii de Grebenci. Aproape jumătate din locuitorii din *Kalipétrovo* constă din Grebenci, cealaltă jumătate — din Sikovci. Satul *Malko-Káinargea* (Cainargeaua-mică) la sud-est de Silistra, este aproape exclusiv locuit de Grebenci. Chiar și dincoace de granița română (veche adăugăm noi) la răsărit de Silistra trăiesc Grebenci în satul *Almalău*, amestecați pe jumătate cu Sikovci. Din Almalău s'au colonizat cu Grebenci satul Topci, care era nu mult mai înainte curat turcesc. Grebenci cu Sikovci amestecați locuiesc acum în satul *Hadârcelebi*,, care era turcesc, și după ce Turcii, nu de multă vreme, au emigrat, au venit în locul lor pomeniții Bulgari din Almalău.

In ținutul Akadânlar trăesc Grebenci în satele *Gárvan* și *Hagiakioi*, La *Haschioi* sunt multe familii de „Grebenci" din satul românesc Ciocănești, pomenit mai sus, emigrați după războiul ultim ruso-turc. De asemenea se găsesc Grebenci sosiți de curând din satul Ciocănești și în satul *Doimușlar*.

In ținutul Turtucaiei s'a menținut vechea populațiune în satele *Kadâchioi*, *Star-Smil*, *Sarsânlar*, *Belica* și *Denizler*. In *Spancevo*, sunt amestecați locuitorii cu cei veniți din munți ; în *Bréslen* sunt puțini locuitori vechi, majoritatea sunt așezați de curând din *Dranovo*. Acelaș trebuie să fie cazul și în Spancevo. Sikovcii, înrudiți cu Gre-

[1]) Miletici : *Das Ostbulgarische*, col. 28.

www.ziuaconstanta.ro

bencii, locuiesc cu aceştia la un loc în *Kalipetrovo*; aceştia provin din satele Sârt: Cercovna, Kosovéc, Márcovec, Derekchioi şi Aiazma (reg. Provadia); în *Pândâcli* Sikovcii au venit nu de multă vreme din satul românesc Almalău, după ce Turcii au emigrat din Pândâcli. In *Hadar-Celebi*, *Topci* şi *Cainargeaua-mare* (Golema-Cainargea) — toate în distr. Kurtbunar — trăesc Sikovci amestecaţi cu Grebenci. Satele *Oluclù* şi *Ghiulerchioi*, care mai înainte erau curat turceşti, au astăzi locuitori bulgari, mai cu seamă din satul Calipetrov, unde locuesc Sikovci şi Grebenci.

Emigranţi din vechile sate de Hârcioi din districtul Razgard sunt în *Caràorman* (distr. Silistra) şi anume mai cu seamă din satele Kabácolac şi Hârsovo; deasemenea se află în *Brâcima*, amestecaţi cu Macedoneni („Arnăuţi") din satul Cará-arnaut de lângă Razgard. (Vezi lucrarea mea asupra „Arnăuţilor" dela Silistra în Periodicesko Spisanie 1900, No. 10). — Din Cabacolac, Hârsovo şi Arnautchioi sunt emigranţi şi în *Babuc*, *Caraomur* (distr. Silistra), *Sánovo* şi *Vischioi* (distr. Turtucaia) [1]).

* * *

Epoca după 1877—1878, cu ocuparea întregei Basarabii de către Ruşi şi stăpânirea Dobrogei de Români, aduce o linişte, manifestată şi prin încetarea mişcărilor de populaţiune în număr însemnat. Cum era şi firesc însă, elementul românesc se întăreşte în Dobrogea veche prin colonizările de veterani din războiul pentru independenţă din 1877, ca şi prin altfel de colonişti ce vin mai cu seamă din Muntenia ca ţărani lucrători de pământ. Oraşele capătă o afluenţă deosebită de populaţiune prin viaţa prosperă care se anunţă ca şi prin lumea de funcţionari aduşi de administraţia noului stat. Elementul turcofătar a emigrat simţitor spre Turcia, datorită mai cu seamă propagandei ce se făcu în mijlocul ei.

In noua Dobroge românească — Cadrilaterul —, după 1877-78, până la 1913, se înţelege că elementul bulgăresc a fost acela care a propăşit, datorită sprijinului şi politicei urmărită în acest sens de tânărul stat bulgar. Inmulţirea Bulgarilor aici s'a făcut mai cu seamă în paguba elementului musulman, care decădea, fie din cauza emigrărilor lui în spre ţinuturile Turciei europene sau asiatice, fie datorită situaţiunii curioase a acestui element faţă de viaţa modernă cu care nu se putea aclimatiza şi din care cauză el începe să ofilească şi să se împuţineze. Mare parte din aceşti Bulgari vin aici din Dobrogea românească şi chiar din Basarabia.

Din şi înspre Basarabia încetează deasemenea orice mişcări de populaţiuni datorită măsurilor straşnice pe care le iau Ruşii la supravegherea acestor hotare româneşti-dunărene, pentru ca provincia basarabeană să fiie ţinută într'o completă izolare, urmărindu-se prin aceasta rusificarea şi îndreptarea întregei ei vieţi economice şi sociale spre Rusia sudică, cu oraşul central Odesa.

[1]) Lj. Miletici: *Das Ostbulgarische* col. 28, 29, 30.

www.ziuaconstanta.ro

Populaţiunile stabilite până la 1878 în Basarabia sudică şi Dobrogea sunt aproape aceleaşi, alcătuind un fel de mozaic mai accentuat spre Dobrogea.

Conlocuirea acestor neamuri, venite din toate părţile, a făcut ca, pe lângă păstrarea unor însuşiri şi deprinderi de viaţă specială fiecăreia, să se săvârşească şi unele împrumuturi de la unele la altele, care împrumuturi au dat naştere unei vieţi populare particulare acestor regiuni, aşa că cineva care vine din spre apus se găseşte aici într'o lume şi o atmosferă specială şi unică, care pare că este un fel de punte de trecere dela Europa la lumea asiatică. De aceia am şi încercat studiul la olaltă a acestor două regiuni care, deşi despărţite printr'un hotar natural aşa de însemnat cum e Dunărea, totuşi alcătuiesc o lume aparte, aproape identică în ambele părţi.

„*Tout ce pays est un magnifique laboratoire d'ethnologie*" zice foarte potrivit E. Pittard, cu privire la Dobrogea [1]). Având un asemenea material etnologic şi etnografiic, unic în Europa, este de cel mai mare interes ca ştiinţa românească în special să procedeze la studiul lui amănunţit şi sistematic, pentru a nu se mai repeta şi aici greşala ce s'a făcut aiurea şi altădată la noi, de a fi contribuabilii acestei ştiinţe străine, cunoscându-ne astfel ţara şi realităţile din ea prin mentalitatea şi munca altora.

II.

Localităţilile populate din noua Dobroge românească

După lucrarea lui St. Romansky : *Carte ethnographique de la nouvelle Dobroudja roumaine,* Sofia (Imprimerie de la cour royale I. Kadeła) 1915. Extrait de la revue de l'Academie des sciences bulgare (XI)

„In noua Dobroge românească sunt 394 localităţi populate : 5 oraşe şi 389 sate (între care un cătun). Printre oraşe două sunt pe litoralul Mării-Negre (Balcicul şi Cavarna) ; două pe Dunăre (Silistra şi Turtucaia) şi unul în interiorul ţării (Dobriciul).

Din punct de vedere administrativ, în ajunul trecerii lor sub dominaţiunea românească, aceste localităţi populate se repartizau în 7 arondismente, făcând parte din două departamente bulgăreşti, acela al Varnei şi acela al Rusciucului, şi anume arondisementele Balcic, Dobrici, Curtbunar şi Varna (partea rivală) din departamentul Varnei şi acela al Silistrei, Turtucaiei şi Razgradului din departamentul Rusciucului" (pg. 33).

Am ţinut să reproducem textual această parte din lucrarea d-lui St. Romansky, pentru interesul deosebit ce-l prezintă ea în cunoaşterea amănunţită, până la cel mai mic detaliu etnografic, al localităţilor din cele două judeţe noui ale Dobrogei româneşti. Aceasta este cu atât mai de folos, cu cât se poate urmări aproape istoricul fiecărei lo-

[1]) Eugène Pittard : *Les peuples des Balkans,* Paris 1920, pg. 49.

www.ziuaconstanta.ro

calităţi după cum de altmintreli mărturiseşte chiar autorul când spune: „De plus, partout où cela a été possible, l'histoire ethnique de chaque village est racontée brièvement, l'auteur ayant mis à profit, pour ce faire, en dehors des recherches ethnographiques correspondantes, les résultats imprimés des recensements antérieurs de la population, à savoir: . . . . " [1]) (pg. 34—35).

Ahmatlar, reşedinţă de comună, districtul Turtucaia; situat cam la 20 km S de Turtucaia, cu 799 loc.: 627 Turci, 120 Ţigani, 33 Bulgari, 14 Armeni (1 din ei vorbind bulgara), 2 Români, 2 loc. naţionalitate necunoscută. Turcii şi Ţiganii sunt vechea populaţie a satului şi numărul lor tinde să crească. Bulgarii, a căror majoritate o formează bărbaţii, sunt veniţi în timpul ultimilor ani.

Aidemir, reşedinţă de comună, districtul Silistra; la 7 km la Vest de acest oraş; 2321 loc.: 1611 Bulgari, 578 Români (2 bărbaţi vorbind bulgara), 20 Ţigani, 8 Turci şi 4 Ruşi. O parte din populaţia bulgară (1120 în 1881) este veche, „Elüţi" sau „Grebenţi", dar cea mai mare parte se compune din „Hârţoi" imigraţi din satele Kabakolak şi Hârşova şi Bulgari macedoneni („Arnăuţi") din satul Caraarnăut, districtul Razgrad şi de locuitori din Balcani stabiliţi acolo, întotdeauna după 1828. (Vezi Miletici, v. p. b. 161, 163 şi următoarele şi în special asupra Macedonenilor. articolul aceluiaş autor, „Arnăuţii" în regiunea Silistra şi urmele sunetelor nazale în limba lor, Revista periodică LXI, Sofia 1900). Românii (360 loc. în 1881) s'au stabilit aici înainte de desrobirea Bulgariei.

Aidogdu, comuna Bosna, districtul Silistra; 583 loc.: 455 Turci, 86 Ţigani (36 suflete vorbind turca), 38 Bulgari şi 4 Armeni. Puţinii Bulgari s'au fixat aici mai mult în timpul ultimilor ani (în 1888, pentru prima dată, se semnalează 7 suflete: 5 bărbaţi şi 2 femei). Populaţia turcă s'a dublat după desrobire (în 1881 ea număra 229 loc.).

Aidînbey comuna Pcelarova (Elibei), districtul Dobrici; (H. O. Bazargic): 346 loc.: 314 Tatari (4 bărbaţi vorbind turca), 22 Ţigani, 6 bărbaţi Bulgari, 3 Armeni şi 1 Român. În ceeace priveşte originea acestor Tătari este interesant de notat că în 1881, 72 loc. din întreaga populaţie (213 loc.) erau născuţi în Rusia.

Aidânciofa, comuna Ghelengic, districtul Dobrici; 166 loc.: 112 Bulgari, 2 bărbaţi Turci, 2 bărbaţi Români şi 1 Tătar. Cătunul curat bulgar chiar din timpul desrobirei (cu 61 loc. în 1881).

Aiorman, reşedinţă de comună, districtul Dobrici; 8 km la Sud de acest oraş; 498 loc.: 286 Turci, 202 Bulgari, 9 Germani şi 1 Armean. Sat turc, unde Bulgari sunt noii veniţi exclusiv în timpul celor 10 ultimi ani (în 1900 nu erau aici decât 50 Bulgari). Numărul Turcilor (376 loc. în 1900) a scăzut.

Aivatkioi, comuna Dokcelar, districtul Silistra, cu 142 locuitori: 137 Turci (în 1881, 93 suflete), 4 Armeni şi 1 Bulgar.

Akbunar, reşedinţă de comună, districtul Kurtbunar; 31 km la Sud de Silistra şi 35 km N. O. de Dobrici, cu 693 loc.: 398 Turci, 227 Bulgari, 54 Ţigani, (33 vorbind turca), 8 Armeni şi 6 Greci. La început, satul complect turc (320 lo-

---

[1]) Pentru stabilirea populaţiunii autorul declară că a întrebuinţat între alte lucrări, mai cu seamă pe aceia a lui Miletici: *Staroto bulgarsko naselenie vă seaveroiztocina Bulgarie* (Sofia 1902) (Vechea populaţiune bulgărească din Bulgaria nord-estică), care se găseşte totdeauna amintită sub prescurtarea V, p. C.

www.ziuaconstanta.ro

cuitori în 1881), în timpul celor două ultime zecimi de ani veniră să se fixeze deasemeni imigranţi bulgari din satul Babuk, districtul Silistra şi de aiurea (Miletici, v. p. b. 166).

Akkandinlar, reşedinţă de comună, districtul Silistra, la 35 km S de acest oraş, cu 1234 loc.: 1030 Turci, 180 Bulgari, 11 Armeni, 7 Ruşi şi 6 bărbaţi Ţigani. Bulgarii (8 bărbaţi în 1881) s'au fixat aici puţin câte puţin după desrobire. Turcii sunt „Kâzâlbaşi" (vezi Gadzanov „Anzeiger al Academiei din Viena" pentru 1912, No. III. p. 7.

Akîndji. comuna Durankulak, districtul Balcic, pe vechea frontieră bulgaro-română, 214 loc.: 118 Bulgari, 68 Turci, 14 Tătari (13 vorbind turca), 5 Armeni (vorbind toţi turca), 5 Ţigani, 3 bărbaţi Greci şi 1 Găgăuţă. Turcii, cari în 1900 atinseseră cifra de 107 suflete, în timpul ultimilor ani au emigrat. Bulgarti (66 loc. în 1881) sunt coloniştі veniţi de aiurea.

Alaklise, comuna Teke, districtul Balcic; 309 loc.: 260 Bulgari, 30 Ţigani (4 vorbind turca), 16 Turci şi 3 femei Găgăuţe. Bulgarii (135 loc. în 1881) sunt imigraţi din Adrianopole. Miletici (v. p. b. 154) zice că în acest sat se găseau Găgăuţi bătrâni de pe coastele Mării Negre.

Aleksandria (Kapakli), comuna Hardali, distr. Dobrici; 617 loc.: 556 Bulgari, 46 Ţigani (44 vorbind turca), 3 bărbaţi Români (1 din ei vorbind bulgara), 1 Turc şi 1 Armean. Bulgarii (396 loc. în 1888) sunt veniţi după desrobirea vechei Dobroge române (în zisul an 222 persoane din locuitorii acestui sat erau născuţi dincolo de frontieră). Turcii (132 loc. în 1888) au emigrat în cea mai mare parte.

Alfatar, comună independentă, distr. Silistra, la 20 km S. de Silistra, cu 3222 loc.; 3172 Bulgari, 20 Ţigani (15 dintre ei vorbind turca şi 5 femei — româna), 13 Turci, 8 bărbaţi Albanezi, 6 Români, 2 bărbaţi Greci şi 1 Armean. Vechea populaţie bulgară a acestui sat a emigrat în 1773 în Basarabia şi s'a instalat în satul Olchanka, distr. Bobrineţ, guvernământul Cherson (v. Skalkowski, Coloniile bulgare din Basarabia, Odesa 1848, p. 5), în timp ce aici vin să se stabilească în urmă, emigraţi din regiunea Slivno (Miletici, V. p. b. 164 şi următ.). Astfel, după desrobire, Alfatarul devine din nou un mare sat bulgar (2039 loc., dintre care 1927 Bulgari în 1881). Se mai găseau acolo Turci, dar foarte puţini (27 în 1881) şi deasemeni puţini Români (65 în 1881) al căror număr a scăzut cu totul (7 loc. în 1900).

Alianife (Alikalfa), comuna Ezibei, distr. Dobrici, cu 134 loc.: 89 Germani, 22 Bulgari, 12 Ruşi, 9 Turci, 1 Român şi 1 Olandez. Vechiu sat turcesc (în 1900 se mai aflau 110 Turci) în care s'au fixat imigraţii bulgari (în 1888 se aflau 22 loc.) Ruşi din Basarabia (24 loc. în 1900) şi, în timpul ultimilor zece ani, deasemeni Germani.

Alifak, com. Caraorman, distr. Silistra, aproape de vechea frontieră bulgaro-română, 490 loc. toţi Bulgari Se aflau aici imigraţi din satul Glavan, distr. Kavakli de unde şi numele lor de „Glavanţi" (Miletici, v. p. b. 165),

Alicalfa, v. *Alianife*.

Alâcikioi, Golemo, v. *Golemo-Alâcikioi*.

Alâcichioi, Malko, v. *Malko-Alâcichioi*.

Anascik, v. *Cerkovno*.

Antimovo, (Kuzgun, Kuzgunluk), comună independentă (înainte aparţinea comunei Viskioi), distr. Turtucaia; la 10 km S.-E. de Turtucaia: 789 locuitori, dintre cari 603 Bulgari, 164 Turci, 15 Români şi 7 Ţigani (vorbind turca). Acest sat a fost

www.ziuaconstanta.ro

altădată un sat cerchezesc. Bulgarii sunt noi imigraţi din Lozengrad (Miletici, V. p. b. 167), şi îndată după desrobire (1881) numărau 121, au crescut încă cu vremea, în timp ce Turcii (328 în 1871) au scăzut pe jumătate prin emigrare. Românii sunt veniţi după desrobirea Bulgariei (în 1881 se afla numai un singur Român, în 1900—27; după aceia ei au scăzut.

Aptaal, comuna Hardali, distr. Dobrici; 588 locuitori: 356 Turci, 174 Bulgari, 21 Ţigani (3 vorbind turca), 15 Ruşi, 11 Români, 8 Armeni şi 3 Tatari (vorbind toţi turca). Bulgarii sunt aproape toţi coloniştі veniţi în cursul ultimilor 10 ani (în 1900 nu se aflau decât 31).

Arabagi, comuna Beybunar, distr. Kurtbunar; 793 loc.: 502 Bulgari, 277 Turci, 13 Ţigani (vorbind turca) şi 1 Tatar. Turcii (369 în 1881) au emigrat în parte în timpul ultimilor ani. Bulgarii (în 1881 nu se aflau decât 7 bărbaţi) sunt noi veniţi, „Glavanţi" (din satul Glavan, distr. Kavakli) şi vechi locuitori ai satului Canlî, în vechea Dobroge română (Miletici, V. p. b. 166).

Arabagi, comuna Ezibei, distr. Dobrici; 130 loc.: 85 Tatari, 34 Turci, 6 Germani, 4 Ruşi şi un Bulgar. O parte din Turci (89 loc. în 1881) a emigrat.

Arabadgilar, com. Sarsînlar, distr. Turtucaia; 954 loc.: 779 Turci, 136 Bulgari, 31 Ţigani, 5 Armeni şi 3 Români. Numărul Turcilor (în 1881, 513 loc.) este puţin crescut. Evlia Celebi încă în 1651 semnalează acest sat, ca sat turcesc (v. Revista periodică LXX, Sofia, 660). Bulgarii s'au fixat aici în timpul ultimilor zece ani (până în 1900 erau 12 loc.).

Araklar, v. *Kruşovo*.

Aratmagea, comuna Beybunar, distr. Kurtbunar; 382 loc.: 353 Bulgari, 25 Ţigani (17 dintre ei vorbind turca şi 1 româna), 3 Români (bărbaţi), şi 1 Turc. Bulgarii (354 în 1881) sunt „Glavanţi". (Miletici, V. p. b. 166).

Acmutli, reşedinţă de comună, distr. Dobrici; la 30 km N. de acest oraş; 628 loc.: 599 Bulgari, 14 Ţigani, 5 Albanezi, 3 bărbaţi Greci, 2 bărbaţi Turci, 2 bărbaţi Români, 2 Armeni şi 1 Ungur. Sat cu totul bulgar, populat de vechii imigraţi înaintea desrobirei (Miletici, V. p. b. 158).

Arnautkuiusu, comuna Kadievo, distr. Dobrici; 507 loc,: 339 Bulgari, 94 Turci, 68 Ţigani, 5 Români şi 1 Armean. Bulgarii (53 loc, în 1881) sunt veniţi aici din Tracia. Un mare număr de emigranţi Bulgari s'au instalat în acest sat în timpul ultimilor zece ani, în urma emigrării Turcilor (în 1900 se aflau 229 Turci şi înaintea acestei date, încă mai mulţi).

Arnautlar, com. Gargalie, distr. Balcic; 33 loc.: 28 Bulgari şi 5 Turci. Înainte se aflau aici numeroşi Bulgari (56 suflete în 1881).

Asen, Ţar, v. *Ţar-Asen*.

Asvatkioi, reşedinţă de comună, distr. Turtucaia; cam 25 km S. E. de Turtucaia; cu 1374 loc.: 844 Bulgari, 426 Turci, 97 Ţigani (29 loc. dintre ei vorbind turca) şi 7 Armeni. La început, sat turcesc; după desrobire numărul Turcilor a scăzut de jumătate. Bulgarii s'au fixat aici aproape exclusiv în timpul ultimilor zece ani.

At, reşedinţă de comună, unul din cele două sate din districtul Razgrad trecut sub dominaţia română, situat pe noua frontieră bulgaro-română, cu 717 loc.: 705 Turci şi 12 Bulgari).

Avdulla, reşedinţă de comună, distr. Kurtbunar, cam 40 km N. V. de Dobrici şi la 37 km Sud de Silistra; 1650 loc.: 1052 Turci, 552 Bulgari, 38 Ţigani,

www.ziuaconstanta.ro

4 Armeni, 2 bărbaţi Români, 1 German şi 1 Unguroaică. Bulgarii s'au stabilit în timpul ultimilor ani (în 1881 erau 7 bărbaţi, în 1900 34 suflete).

Avdullar, com. Dokcelar, distr. Silistra ; 240 loc. : 226 Turci, 13 Armeni şi 1 bărbat Bulgar. Populaţia turcă (215 în 1881) n'a mai crescut.

Azaplar, comuna Armutli, distr. Dobrici ; 889 loc. : 478 Bulgari, 368 Turci, 27 Ţigani (dintre cari 12 vorbind turca), 9 Armeni şi 7 Tatari. Satul era la început turcesc, dar mai în urmă o parte din Turci a emigrat. Bulgarii (25 în 1893) sunt colonişti cât se poate de noi, veniţi din diferitele ţinuturi, mai ales din vechea Dobroge română (în 1900, 107 locuitori erau născuţi în această provincie).

Babuk, comună independentă, distr. Silistra, la 12 km S. de Silistra, cu 2471 loc. : 2435 Bulgari, 29 Ţigani, 4 Greci, 2 bărbaţi Turci şi 1 Albanez. Mare sat bulgar, a cărui populaţie (1840 Bulgari lângă 7 Turci şi 2 alţi diferiţi în 1881) este compusă din imigraţi, de cele mai multe ori din distr. Razgrad, o veche populaţiune („Erlii") originari din satele Hârşova şi Kabakolak, în care sunt amestecaţi deasemeni Bulgari macedoneni („Arnăuţi") din Karaarnăut, fără a mai socoti coloniştii din regiunea Slivno (Miletici, v. p. b. 164, 141 ; Revista periodică LXI, Sofia, p. 626).

Baharkioi, com. Sinîrenimahle, distr. Silistra ; 693 loc. : 643 Turci, 32 Bulgari şi 18 Tatari. De la desrobire numărul Turcilor (275 în 1881) a crescut mai mult de jumătate. Bulgarii au venit în timpul ultimilor ani.

Bailerkioi, com. Sinîrenimahle, distr. Silistra ; 600 loc. : 538 Turci, 55 Bulgari, 4 Tatari (vorbind turca) şi 3 Ţigani (vorbind deasemeni turca). Bulgarii se fixară în ultimii zece ani (în 1900 erau 10 suflete).

Bairiamubunar, reşedinţă de comună, distr. Kurtbunar ; 30 km N. O. de Dobrici ; 808 loc. : 529 Turci, 226 Bulgari, 52 Ţigani (6 vorbind turca) şi 1 Român. La început satul complect turc (în 1881 se aflau 480 Turci, 41 alţi mahomedani, Ţigani probabil şi numai 1 Bulgar). Bulgarii au venit aici din satele de prin prejur, de cele mai multe ori din timpul ultimilor zece ani.

Balabanlar, reşedinţă de comună, distr. Silistra ; 27 km S. O. de Silistra ; 552 loc. : 536 Turci, 15 Bulgari şi 1 Armean. Populaţia turcă aproape s'a dublat după desrobire.

Balcic, capitala districtului, depart. Varnei, situat pe litoralul Mării Negre, cu 6616 loc. : 3297 Bulgari (4 vorbind greaca, 2 româna, 2 bărbaţi rusa), 1842 Turci (7 bărbaţi vorbind albaneza), 628 Tatari (27 vorbind turca), 298 Ţigani (9 vorbind turca), 145 Greci (6 vorbind bulgara şi 4 turca), 126 Armeni (4 femei vorbind bulgara şi 4 bărbaţi turca), 76 Kurzi (72 vorbind turca), 63 Găgăuţi (5 vorbind bulgara) 60 Evrei, 28 bărbaţi englezi, 22 Germani, 11 Români (2 vorbind bulgara şi 3 turca), 3 Unguri, 3 bărbaţi Albanezi, 2 bărbaţi Francezi, 2 Circazieni (vorbind turca), 2 bărbaţi Sloveni (1 vorbind bulgara), 2 bărbaţi Polonezi, 1 femeie Rusă, 1 femeie Sârbă, 1 Muntenegrean, 1 Arab (vorbind turca), 1 Hindus şi 1 de naţionalitate necunoscută. Populaţia bulgară se compune din vechi şi noi coloniştі veniţi din diferite ţinuturi ; de la desrobire numărul său s'a dublat (în 1881 se aflau 1585 Bulgari). Numărul Grecilor în timpul acesta a scăzut la jumătate (în 1881 se aflau 283 suflete) ; ca Greci sunt socotiţi deasemeni un mare număr de Găgăuţi, care cu Turcii formau majoritatea populaţiei oraşului (Jirecek Cesty po Bulharsku 614). Englezii şi Curzii semnalaţi trebuiau să fi fost, probabil, echipagiile unor vase ancorate în port, în ziua recensământului.

Ballidgea, com. Aierman, distr. Dobrici ; pe drumul conducând la Varna, cu

www.ziuaconstanta.ro

722 locuit.: 382 Bulgari, 297 Turci, 16 Ţigani, 15 Armeni, 10 Tatari (9 vorbind turca) şi 2 bărbaţi Români. Bulgarii sunt colonişti noi veniţi de cele mai multe ori din împrejurime. (În 1881—7 suflete numai).

Baltadgienikioi, com. Balabanlar, distr. Silistra, 1587 locuit.: 1258 Turci, 287 Bulgari, 24 Ţigani (15 vorbind turca), 14 Armeni şi 4 bărbaţi Greci. După desrobire populaţia turcă şi-a dublat numărul. Bulgarii s'au instalat mai cu seamă în timpul uttimilor zece ani (1900 nu erau decât 12 bărbaţi).

Baraklar, com. Hasâkioseler, distr. Dobrici, 459 loc.: 419 Turci, 18 Bulgari, 16 Ţigani şi 6 Armeni. Puţinii Bulgari s'au stabilit în timpul ultimilor ani (în 1900 nu se affau decât 3 bărbaţi).

Başbunar, com. Gelendgic, distr. Dobrici, 290 loc.: 194 Bulgari şi 96 Turcii Bulgarii (136 în 1881) sunt vechi emigraţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158). Unii dintre Turci au emigrat în timpul ultimilor ani (în 1900 se aflau 132 de Turci).

Başhasârlâc, v. *Preselenci*.

Bazaurt, com. Enidge, distr. Dobrici, 968 loc.: 785 Bulgari, 131 Ţigani (2 vorbind turca), 39 Turci, 7 Români, 3 Tatari, 2 Greci şi 1 Rus. Bulgarii (380 în 1888) sunt în parte vechi emigraţi veniţi după pacea de la Adrianopole, din satul Glavan, distr. Kavakli (Miletici, V. p. b. 156) şi, în parte, noi veniţi din vechea Dobrogea română (în 1900 se aflau 95 suflete născute în zisa Dobroge). Turcii (734 n 1888) au emigrat puţin câte puţin, mai ales în timpul ultimilor zece ani (în 1900 se aflau încă 406 Turci).

Bazirghian, com. Bosna, distr. Silistra, 674 loc.: 555 Turci, 100 Bulgari, 16 Români (11 vorbind bulgara) şi 3 Armeni. Bulgarii s'au instalat aici mai mult în timpul ultimilor zece ani (în 1900 se relevă 10 suflete; 9 bărbaţi şi 1 femee). In cursul acestor ultimi ani au venit deasemeni Români (probabil Bulgari din România).

Beibunar, reşedinţă de comună, distr. Kurtbunar, la 30 km S-E. de Silistra, 852 loc.: 376 Bulgari, 368 Tatari, 87 Turci, 14 Ţigani, 4 bărbaţi Albanezi şi 3 Armeni. Altădată sat tătăresc (în 1881 cu 429 loc. toţi mahomedani, dintre cari numai 4 loc. erau Turci) unde veniră să se stabilească puţin câte puţin Bulgarii satului Almalâul şi împrejurimile sale (în vechea Dobroge română), mai ales vechea populaţie de „Grebenţi", vechi emigraţi din regiunea Provadia, numiţi „Şikovţi" şi alţii (Miletici, V. p. b. 166).

Belica, com. independentă, făcând parte înainte din com. Denizler, distr. Turtucaia, 15 km S. de Turtucaia, sat bulgăresc, cu 1309 loc.: 1014 Bulgari, 251 Turcii 36 Ţigani, 4 Români (1 vorbind bulgara), 3 Armeni şi 1 Albanez. Bulgarii acestui sat sunt „Grebenţi" (Miletici, V. p. b. 162) şi numărul lor a devenit triplu, de la desrobire (în 1881 se affau 336 suflete). Numărul Turcilor a scăzut, dar această descreştere este puţin însemnată.

Bezanova (Golemi-Kaciamac), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 203 loc.: 129 Bulgari şi 74 Turci. Bulgarii (în 1881 nu se aflau decât 10 bărbaţi) sunt colonişti veniţi din diferite ţinuturi ale Bulgariei.

Bilo (Sârtkioi), com. Spasovo, distr. Balcic, 220 loc.: 212 Bulgari, 7 Turci şi 1 Găgăuţă. Populat cu Bulgari până în ultimii ani, veniţi din diferite ţinuturi, chiar şi din vechea Dobroge română (în 1893 era populat de 32 Bulgari şi 23 Turci).

Bogdaili, com. Karali, distr. Dobrici, 361 loc.: 346 Bulgari (3 vorbind româna), 6 bărbaţi Albanezi, 5 Români, 2 bărbaţi Ruşi, 1 Turc şi 1 Ţigan. Populat de Bulgari (249 loc. în 1888), emigraţi din Tracia, înainte de desrobire (Miletici, V. p. b. 158).

www.ziuaconstanta.ro

Bogdailâciamurli, com. Karali, distr. Dobrici, 670 loc.: 655 Bulgari, 7 Turci, 4 Ţigani (vorbind toţi turca), 2 bărbaţi Tătari, 1 Român (vorbind bulgara) şi 1 Armean. Populat de colonişti bulgari, veniţi odinioară din Tracia (457 în 1888) (Miletici, V. p. b. 158), şi de un mic număr de Turci (56 în 1888) cari au emigrat succesiv aproape toţi.

Bogdankioi, v. Bogdanovo.

Bogdanovo (Bogdankioi), com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 557 loc.: 544 Bulgari, 7 Ţigani şi 6 Turci. Sat curat bulgăresc (220 loc. în 1881), populat cu colonişti din naintea desrobirei (Miletici. V. p. b. 158).

Boris, Ţar, V. Ţar Boris.

Bosna, reşedinţă de comună, distr. Silistra, cu 936 loc.: 589 Turci, 340 Ţigani (vorbind turca). 4 bărbaţi Bulgari şi 3 bărbaţi Armeni.

Botiovo, Novo, v. Novo-Botiovo.

Brâcima, com. Karaorman, distr. Silistra, 650 loc.: 648 Bulgari, 1 Grec şi 1 Ţigan (vorbind turca). Bulgarii sunt veniţi aicia în anul 1828 din regiunea Razgrad şi ei sunt „Arnăuţi" (Bulgari din Macedonia) din satul Karaarnăut şi „Erlii", din alte sate din regiunea Razgrad (Miletici, V. p. b. 164, Revista periodică LXI. Sofia p. 626 următ.). Această populaţie bulgară (718 suffete în 1881 şi 753 în 1886) s'a transportat în parte, în timpul ultimilor 20 de ani, în satul vecin Brâcimaenikioi.

Brâcimaenikioi, com. Karaorman, distr. Silistra, 278 loc. toţi Bulgari. La început satul curat turc (în 1881 se aflau 213 Turci şi 1 Bulgar). Locuitorii săi au emigrat în timpul ultimilor 20 de ani şi în locul lor au venit să se stabilească Bulgari, din satele de prinprejur: Brâcima, Karaorman şi altele, care sunt ele înşile formate din vechi colonişti veniţi din regiunea Razgrad (Miletici, V. p. b. 165).

Bâlgarski-Kosui, com. Dolno-Riahovo, distr. Turtucaia, 7 km E. de Turtucaia, pe malul unei mici mlăştine formată de Dunăre, cu 1365 loc.: 967 Bulgari, 300 Turci, 71 Ţigani (49 vorbind româna, 14 turca şi 8 bulgara), 17 Români (4 vorbind bulgara), 5 Armeni şi 5 Greci (4 vorbind bulgara). Bulgarii (490 în 1881) au crescut destul, Turcii deasemeni până la o oarecare măsură (în 1881 erau 179 suffete). Românii (40 suflete în 1881), al căror mic număr n'a variat de loc până la 1893, au scăzut cu totul de atunci (în 1900 se aflau 10 suflete).

Ţar Asen, com. Sânârenimahle, distr. Silistra, cu 468 loc.: 409 Bulgari, 55 Ţigani (37 dintre ei cu l. maternă română şi 9 turca) şi 4 Turci. Colonizat după desrobire de către Bulgarii din acelaş judeţ ca şi din alte ţinuturi ale Bulgariei.

Ţar Boris (Delnebeikioi), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 90 loc.: 74 Bulgari, 13 Turci, 2 bărbaţi Ruşi şi 1 German. Populaţia bulgară din acest sat (în prezent 70 de oameni şi 4 femei) nu era compusă de puţină vreme decât de bărbăţi (29 în 1900).

Ciairharman, com. Gelendgic, distr. Dobrici, 315 loc.: 308 Bulgari, 6 Ţigani (vorbind toţi turca) şi 1 Român. Populat de Bulgari (în 1881—104 loc.), veniţi din Tracia după desrobire (Miletici, V. p. b. 158).

Ciairlâghiol, com. Duvanjuvas, distr. Balcic, 256 loc.: 218 Bulgari, 22 Ţigani, 14 bărbaţi Turci, 1 Găgăuţ şi 1 Român. De curând colonizat de Bulgarii veniţi din diferite ţinuturi (în 1888 erau 119).

Ciairmahle, com. Bairiambunar, distr. Kurtbunar, 170 loc.: 52 Turci, 47 Ţigani, 33 Bulgari, 27 Germani, 5 Evrei, 5 bărbaţi Români şi 1 Sârb. Cea mai mare parte din Turci (322 în 188) a emigrat în aceşti ultimii ani. Bulgarii, ca şi Germanii, sunt colonişti recenţi.

www.ziuaconstanta.ro

Ciakârcia, com. Ezibei, distr. Dobrici, 299 loc.: 172 Tătari (3 vorbind turca), 118 Turci, 6 bărbaţi Români, 2 bărbaţi Bulgari şi 1 Rus.

Ciamurli, Golemo, v. Golemo-Ciamurli.

Ciamurli, Malko, v. Malko-Ciamurli.

Ciamurli, Sredno, v. Sredno-Ciamurli.

Cianakcilar, com. Ahmatlar, distr. Turtucaia, 317 loc.: 273 Turci, 27 Ţigani, (printre cari, 9 vorbind turca şi 2 bulgara), 16 Bulgari şi 1 Tătar. Numărul Turcilor s'a mărit puţin dela desrobire.

Ciatallar, com. Teke, distr. Balcic, cu 895 loc.: 434 Bulgari, 210 Tatari (11 dintre ei vorbind turca), 207 Turci, 24 Ţigani (5 vorbind bulgara), 8 Albanezi (2 bărbaţi vorbind bulgara), 7 Găgăuţi, 4 Armeni şi 1 Grec (vorbind bulgara). Bulgarii sunt noi veniţi din regiunea Lozengrad, anume din satele Kruşevo şi Kula (Miletici, V. p. b. 149 şi următ., 154). In 1900 se mai găseau încă 157 suflete originare din această regiune.

Ciauşkioi, com. Teke, distr. Balcic, pe noua frontieră bulgaro-română, cu 1068 loc.: 889 Găgăuţi, 128 Bulgari, 41 Ţigani (9 vorbind greaca), 5 bărbaţi Armeni, 3 Greci (1 femee vorbind bulgara) şi 2 bărbaţi Turci. Bulgarii sunt în parte colonişti, în parte Găgăuţi bulgarizaţi.

Ciauşmahle, com. Viskioi, distr. Turtucaia, 225 loc.: 188 Turci, 30 Bulgari şi 7 Ţigani. Numărul Turcilor (210 în 1881) a scăzut simţitor. Bulgarii s'au stabilit aici în timpul anilor 1880 ai secolului trecut; numărul lor (54 în 1888) a scăzut deasemeni.

Cerkovno (Anascik), com. Akkadânlar, distr. Silistra, 983 loc.: 565 Bulgari, 254 Tatari, 134 Turci şi 30 Ţigani (19 vorbind turca şi 2 bărbaţi bulgara). Populaţia turcă (201 loc. în 1881) a emigrat în parte şi în locul ei au venit Bulgari, cari lipseau aproape complet înainte (în 1881 se afla un singur Bulgar).

Cierno Oko (Karaghiozkuiusu), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 244 loc.: 182 Bulgari, 31 Ţigani (1 bărbat vorbind româna), 25 Turci, 5 Germani şi 1 Găgăuţ. Bulgarii (23 în 1888) sunt colonişti noi veniţi din diferite ţinuturi. Turcii (în 1893—245 suflete) au emigrat aproape toţi.

Ciflik-Musubei (Dolno-Musubei), com, Karali, distr. Dobrici, 433 loc.: 394 Bulgari, 25 Ţigani (1 bărbat vorbind turca), 11 Turci, 2 bărbaţi Români şi 1 Rus (vorbind bulgara). Bulgarii sunt colonişti veniţi mai ales din vechea Dobroge română (în 1900 se aflau 109 loc. născuţi în această provincie). Turcii (în 1900 se aflau încă 148 loc.), au emigrat aproape toţi.

Cifutkuiusu, com. Pcielarovo, distr. Dobrici, pe vechea frontieră bulgaro-română, cu 445 loc.: 324 Tatari, 73 Bulgari, 29 Turci, 15 Ruşi şi 4 Armeni. Sat turco-tatar, unde au venit să se stabilească de curând deasemeni Bulgari (în 1881 nu se aflau decât 13 bărbaţi) Ruşi şi alţii.

Ciirekci, com. Usulkioi, distr. Kurtbunar, pe noua frontieră bulgaro-română, cu 776 loc.: 461 Turci, 232 Bulgari şi 83 Ţigani (43 vorbind turca). Sat turc (528 loc. în 1881), unde în timpul ultimilor ani s'au stabilit deasemeni colonişti bulgari (în 1900 nu se aflau decât 11 suflete).

Ciller, com. Dokcielar, distr. Silistra, 952 loc.: 850 Turci, 76 Bulgari, 23 Ţigani (vorbind toţi turca) şi 3 Armeni. Bulgarii au venit în timpul celor două ultime decenii (în 1888 nu erau de loc Bulgari).

Ciobankuiusu, com. Pcielarovo, distr. Dobrici, 276 loc.: 130 Turci, 58 Ger-

www.ziuaconstanta.ro

mani, 50 Bulgari, 21 Sârbi, 7 Tatari, 4 Armeni, 4 Ţigani şi 2 bărbaţi Ruşi. Sat turco-tatar, unde în timpul acestor ultimi ani au venit să se stabilească Bulgari (în 1888 nu erau decât 13 bărbaţi), Germani, Sârbi şi alţii. Turcii (185 în 1900) au scăzut.

Cioral, Golemi, v. Golemi-Cioral.

Cioral, Malki, v. Malki-Cioral.

Ciukurovo, com. Teke, distr. Balcic, 154 loc.: 152 Bulgari 2 bărbaţi Turci. Bulgarii (108 în 1888) sunt colonişti veniţi din diferite ţinuturi.

Daidâr, com. Denizler, distr. Turtucaia, cu 1003 loc.; 593 Turci, 381 Bulgari, 23 Ţigani, 4 Armeni, o Tătăroaică şi 1 Român. Numărul Turcilor (545 în 1881) a crescut puţin. Bulgarii se stabiliră aproape exclusiv în cursul acestor ultimi zece ani (în 1888 se menţionează pentru prima dată 15 Bulgari, aceiaşi cifra revine în 1900).

Damada, com. Doccielar distr. Silistra, cu 469 loc.: 453 Turci, 8 Armeni, 5 Ţigani (cu l. mat. turca) şi 3 Bulgari (bărbaţi). Turcii (305 în 1881) au devenit mai numeroşi.

Dauldgilar, com. Asvatkioi, distr. Silistra, cu 518 loc.: 310 Turci, 123 Ţigani (69 cu limba maternă româna şi 54 turca), 77 Bulgari, 6 Tatari (toţi cu l. mat. turca) şi 2 Armeni. La început sat curat turcesc (182 în 1881), Bulgarii s'au stabilit aici în timpul ultimilor zece ani (în 1900 nu se găsea decât un singur Bulgar).

Dautlar, com. Beibunar, distr. Kurtbunar, cu 267 loc.: 219 Turci, 31 Tatari, 14 Ţigani şi 3 Bulgari (bărbaţi). Turcii 122 în 1881) s'au dublat de la desrobire.

Devedgikioi, com Hardali, distr. Dobrici, cu 688 loc.: 552 Bulgari, 80 Români, 29 Ruşi, 18 Turci, 7 Evrei şi 2 Albanezi (bărbaţi). Bulgarii (476 în 1888) sunt emigraţi recenţi din Basarabia, originari din satul Kossovtcea, regiunea Şumla (v. Miletici, V. p. b. 157), ca şi din Vechea Dobroge română (în 1888, 227 persoane erau născute în România). Ruşii, Românii şi alte naţionalităţi nu sunt aici decât din ultimii zece ani.

Deliisuflar, com. Viskioi, distr, Turtucaia, 758 loc.: 399 Turci, 351 Bulgari, 4 Armeni (1 bărbat printre aceştia cu limba maternă turca) şi 4 Ţigani (cu limba maternă turca). Numărul Turcilor (319 în 1881 a crescut puţin. Bulgarii au venit numai în cursul ultimilor zece ani (în 1900 nu se aflau acolo decât 2 Bulgari).

Deliiusufkuiusu, com. Karali, distr. Dobrici, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 579 loc.: 536 Bulgari, 35 Turci şi 8 Ţigani (cu l. mat. bulgara). Populaţia bulgară (337 în 1888), compusă mai ales din vechi imigraţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158) şi se mai aflau încă şi mai recenţi colonişti din vechea Dobroge română (în 1900 se aflau 73 persoane născute în această provincie).

Deliosmanlar, v. Vladimirovo.

Delnebeikioi, v. Ţar Boris.

Denizler, reşedinţă de comună, distr. Turtucaia, 12 km S. de Turtucaia, cu 1256 loc.: 823 Bulgari, 357 Turci şi 76 Ţigani (dintre cari 16 cu l. mat. turcă). Bulgarii, veche populaţie a „Grebenţilor" (Miletici, V. p. b. 162), au crescut foarte mult de la desrobire; ei depăşesc astăzi pe Turci, al căror număr n'a scăzut (în 1881 satul era locuit de 339 Bulgari şi 378 Turci).

Deremahle, com. Dokcelar, distr. Silistra, cu 502 loc.: 400 Turci, 86 Ţigani şi 16 Bulgari.

Diinekler, com. Sredno-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 310 loc.: 190 Turci, 77 Bulgari şi 41 Tatari. Bulgarii s'au stabilit în timpul ultimului deceniu (în 1900 nu se

www.ziuaconstanta.ro

afla acolo un singur Bulgar) în locul Turcilor emigraţi (în 1900 Turcii erau în număr de 273).

Dobrici, capitala districtului, dep. Varna, cu 17.146 loc.; 9.064 Bulgari, 3.232 Turci, 2.797 Tatari (198 vorbind turca), 1.105 Ţigani (139 vorbind turca şi 12 bulgara), 445 Armeni (26 vorbind turca), 229 Evrei (19 vorbind germana şi 4 rusa), 145 Greci (6 vorbind bulgara), 35 Albanezi (2 bărbaţi vorbind bulgara), 24 Români (1 bărbat vorbind bulgara), 16 Găgăuţi, 15 Cehi, 14 Ruşi (5 vorbind germana şi unul bulgara), 9 Germani, 5 Sârbi, 2 Elveţieni (vorbind germana), 2 Unguri, 2 Franţuji, 2 Croaţi (femei), 1 Dalmat, 1 Slovean şi o Slovacă. Numărul Bulgarilor (3.645 în 1881) a devenit, dela desrobire, aproape triplu, în timp ce acela al Turcilor (4.175 în 1881) a scăzut. Numărul Evreilor aproape s'a dublat (113 în 1881), precum şi acela al Grecilor (79 în 1881). Lj. Miletici (V. p. b. 155) descrie populaţia din Dobrici în modul următor: „În însuşi oraşul Dobrici, populaţia bulgară nu datează, cu puţine excepţiuni aproape, decât de 100 ani. Se găsesc acolo deasemeni Găgăuţi. Bulgarii sunt în cea mai mare parte din Kotel, dar se mai găsesc deasemeni din regiunea Gabrovo, Kopriştica; am găsit în acelaş timp câteva familii din Bela-Slatina. Pe lângă aceştia, au venit Bulgari din satele megieşe, originari din Tracia, astfel că oraşul reuneşte reprezentanţii aproape ai întregului element nou şi variat din populaţia bulgară a satelor vecine".

Dogrular, com. Balabanlar, distr. Silistra, cu 1.431 loc.: 1.304 Turci, 61 Bulgari, 54 Ţigani (dintre cari 7 vorbind turca) şi 12 Armeni. Populaţia turcă (639 în 1881) s'a dublat dela eliberare. Bulgarii s'au stabilit în cursul penultimului deceniu (în 1893 ei nu erau decât 6, în 1900 — 52).

Doimuslar, reşed. de comună, distr. Silistra, cam vreo 20 km S.-V. de Silistra, cu 1.191 loc.: 835 Bulgari, 277 Turci, 48 Ţigani (vorbind turca), 20 Sârbi, 8 Români şi 3 Armeni. Bulgarii sunt în parte „Grebenţi" din satul Ciocăneşti din România (Miletici, V. p. b. 162, 167) veniţi mai cu seamă în timpul anilor 1880 (în 1881 se găseau în acest sat 17 persoane născute în România, în 1888 se găseau deja 81), dar cea mai mare parte dintre coloniştii noi sunt veniţi din satele vecine (în 1888 se găseau 174 persoane născute în alte localităţi ale aceluiaşi despărţământ, în 1900 — 246), ca şi din alte ţinuturi ale Bulgariei.

Dokcelar, reşedinţă de comună, distr. Silistra, cam la 45 km. S.-O. de Silistra nu departe de noua frontieră româno-bulgară, cu 438 loc.: 422 Turci, 11 Bulgari şi 5 Armeni (dintre cari 4 vorbind turca).

Dolno-Musubei, v. *Ciflic-Musubei*

Dolno-Riahova, reşedinţă de comună, distr. Turtucaia, 15 km la Est de Turtucaia, cu 1070 loc.: 712 Turci, 287 Bulgari 43 Ţigani (dintre cari 5 vorbind turca) şi 28 Români (dintre cari 4 vorbind bulgara). Populaţia Bulgară (92 în 1881 s'a întreit de la eliberare; populaţia turcă (539 în 1881) s'a mărit deasemeni, în timp ce populaţia română n'a venit să se stabilească decât în timpul ultimului deceniu (în 1881 se găseau 7 Români, în 1900—2).

Duvaniuvasá, reşedinţă de comună, distr. Balcic, cam la 8 km N.-O. de Balcic, cu 559 loc.; 410 Turci, 80 Bulgari, 48 Tatari, 17 Ţigani, 1 Găgăuţ, 1 Grec, 1 Român (vorbind bulgara) şi 1 Albanez (vorbind turca). Bulgarii sunt noi veniţi (în 1881 ei erau 18). Turcii (205 în 1881) au devenit de două ori mai numeroşi.

Duraklar, com. Akkadânlar, distr. Silistra, cu 219 loc.: 124 Turci, 85 Bulgari, 5 Ţigani (vorbind româna), 3 Români şi 2 Ruşi (femei). La început, sat curat turcesc

www.ziuaconstanta.ro

(90 Turci în 1881) a cărui populaţie s'a îndoit până la 1900 (se găseau în acest an 186 loc. toţi Turci), în timpul ultimului deceniu s'au stabilit deasemeni Bulgari.

Durankulak, reşedinţă de comună, distr. Balcic, aproape de coastă, la 4 km. de vechea frontieră româno-bulgară, cu 609 loc.: 602 Bulgari, 6 Ruşi (bărbaţi) şi 1 Român, Sat curat bulgar, populat de vechi imigraţi din Tracia (v. Miletici, v. p. b. 154). Populaţia (338 Bulgari în 1881) s'a întreit aproape de la eliberare.

Duranlar, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 165 loc.: 150 Bulgari, 11 Turci, 3 Găgăuţi (bărbaţi) şi 1 Român. Vechiu sat turcesc (în 1881 nu se găseau decât 31 loc. toţi Turci), în care puţin câte puţin se stabiliră Bulgarii (în 1888 se găseau deja 38). Populaţia turcă (55 în 1900) a imigrat în timpul ultimilor ani,

Durasi, com. Karali, distr. Dobrici, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 495 loc.: 208 Tatari (4 vorbind turca), 148 Bulgari, 133 Turci, 5 Ţigani şi 1 Grec. Sat turco-tatar unde s'au stabilit deasemeni Bulgari numai în cursul ultimului deceniu (nu se găseau decât 20 în 1900).

Durbali, com. Pcielarova, distr. Dobrici, cu 371 loc.: 355 Bulgari, 7 Ţigani, 6 Români (bărbaţi, dintre cari 5 vorbind bulgara), 2 Armeni şi 1 Turc. Populat în timpul anilor 1880 de Bulgari (5 în 1881, 252 în 1888) imigraţi mai ales din vechea Dobroge română (în 1900 se găseau 79 persoane născute în această provincie) (v. Miletici, V. p. b. 158). Mai înainte se găseau deasemeni Turci (74 în 1888).

Durgutkalfa, com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 394 loc.: 219 Bulgari, 131 Turci, 27 Tatari (21 cu l. mat. turca), 9 Albanezi (1 bărbat cu l. mat. turca), 3 Sârbi (bărbaţi), 3 Karamanlii (bărbaţi) (dintre cari 2 cu l. mat. armeana, un altul-greaca), 1 Circazian şi 1 Român. Bulgarii (în 1881 nu se găseau decât 27 bărbaţi) au venit după eliberare (cf. Miletici, V. p. b. 158) mai ales din vechia Dobroge română şi Basarabia.

Durutlar, com. Usulkioi, distr. Kurtbunar, cu 277 loc.: 272 Turci şi 5 Armeni.

Dustubac, com. Kurtbunar, cu 628 loc.: 269 Turci, 239 Bulgari, 61 Români, 42 Ţigani, 9 Circasieni (cu l. mat. turcă), 7 Sârbi şi 1 Rus (cu l. mat. română). Sat altă dată turc (cu 425 Turci în 1881), a cărui populaţie a emigrat puţin în aceşti ultimi ani şi a făcut loc coloniştilor Bulgari (8 numai în 1900) şi Români, astfel încât astăzi satul este pe jumătate bulgar.

Dgiaferlinciorman, com. Duvaniuvasâ, distr. Balcic, cu 218 loc.: 205 Bulgari, 7 Turci (bărbaţi), 2 Români (bărbaţi) 2 Muntenegreni (bărbaţi), 1 Grec şi 1 Armean. Populat cu Bulgari (172 în 1881) veniţi din toate părţile.

Dgiaferfakâ, com. Durankulak, distr. Balcic, cu 161 loc.: 145 Bulgari, 13 Tatari (toţi cu l. mat. turcă) şi 3 Armeni (cu l. mat. bulgară). Populat cu Bulgari veniţi din diferite ţinuturi la începutul anilor 1890 (în 1893 se găseau 86 Bulgari şi 4 Turci, în timp ce în 1881 şi 1888 nu se găseau acolo decât câţiva Bulgari izolaţi (bărbaţi).

Ekàndjik, com. Akbunar, distr. Kurtbunar, cu 785 loc.: 614 Turci, 162 Bulgari, 5 Ţigani şi 4 Greci. Bulgarii sunt colonişti veniţi mai ales din satele vecine în timpul ultimilor două decenii.

Ekàsce, reşedinţă de comună, distr. Dobrici, 28 km O. de Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 2302 loc.: 1640 Turci, 453 Buglari, 89 Ruşi, 67 Români, 52 Ţigani (6 cu limba maternă turcă) şi 1 Armean. Mare sat turcesc (1552 Turci în 1881) unde au venit să se stabilească după eliberare colonişti bulgari (în 1881 nu se găseau decât 10 bărbaţi). In cursul ultimului deceniu s'au stabilit deasemeni Ruşi şi Români (în 1900 nu se găseà decât un singur Român).

www.ziuaconstanta.ro

Ekrene, com. Teke, distr. Balcic, sat mic şi foarte vechiu (Jireček, Cesty po Bulharsku 612) pe noua frontieră româno-bulgară şi marea Neagră, cu 566 loc.: 508 Bulgari (61 cu l. mat. română), 43 Turci, 8 Ţigani, 4 Români, 1 Armean, o Găgăuţă (cu l. mat. bulgară) şi o Greacă. Bulgarii sunt colonişti noi veniţi din regiunea Adrianopole (Miletici, V. p. b. 154).

Elibei, com Pargalâc, distr. Balcic, cu 210 locuit.: 198 Bulgari şi 12 Ţigani. Sat bulgăresc recent (86 în 1881) cu populaţie venită din diferite ţinuturi (Miletici, V. p. b. 154).

Elibei, v. Pcielarovo.

Embiemahle, com Ghelindgic, distr. Dobrici, cu 140 loc.: 125 Români, 11 Bulgari, 2 Găgăuţe (femei), 1 Rus şi o Greacă. Colonizat de curând de Românii din Ungaria (38 locuitori din populaţie în 1900 erau născuţi în Austro-Ungaria) şi de un mic număr de Bulgari.

Emirkioi, com. Tataratmagea, distr. Turtucaia, cu 675 locuit.: 483 Turci, 102 Bulgari, 77 Ţigani (toţi cu l. mat. turcă), 12 Armeni şi 1 Român. Bulgarii s'au stabilit numai în cursul ultimului deceniu. Populaţia turcă (406 în 1881) n'a scăzut.,

Emirler. com. Dokcelar, distr. Silistra, cu 311 locuit.: 310 Turci şi 1 Bulgar.

Emirler, v. Kalina.

Endgekioi, com. Ahmatlar, distr. Turtucaia, cu 803 locuit.: 791 Turci, 9 Armeni şi 3 Bulgari (bărbaţi). Populaţia turcă s'a dublat aproape de la eliberare.

Enidge, reşed. de com., distr. Dobrici, cu 904 locuit.: 511 Turci, 230 Bulgari, 154 Ţigani şi 9 Tatari (cu l. mat. turcă). Bulgarii (19 numai în 1888) sunt colonişti noi veniţi din ţinuturi diferite, precum şi vechea Dobroge română.

Enidgehaidar, com. Karali, distr. Dobrici, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 602 loc.: 601 Bulgari şi 1 Turc. Sat curat bulgăresc (456 Bulgari pe lângă 6 Turci în 1888), populat de colonişti veniţi din Tracia în epoca turcă. Miletici, V. p. b. 158).

Enimahle, com. Kadievo, distr. Dobrici, cu 703 locuit.: 645 Bulgari, 33 Ţigani şi 25 Turci. Populat de Bulgari (313 în 1881) veniţi mai ales din vechea Dobroge română şi din Tracia (în 1888, 25 persoane din populaţie erau născute în România, 17 — în Turcia) (cf. Miletici, V. p. b. 158).

Erdgi, com. Armutli, distr. Dobrici, cu 220 loc.: 157 Bulgari, 41 Ţigani, 18 Români, 2 Germane, 1 Turc şi 1 Albanez (vorbind bulgara). Sat turco-tatar, a cărui populaţie a emigrat în cursul ultimului deceniu şi a făcut loc coloniştilor Bulgari şi Români, aceştia în mic număr (în 1900 nu se găseau decât 5 Bulgari, pe lângă 197 Turci şi 196 Tatari, dar nici un singur Român).

Esetli, com. Karali, distr. Dobrici, cu 264 loc.: 260 Bulgari, 3 Români (2 cu limba maternă bulgara) şi 1 Turc. Înainte se găseau acolo mulţi Turci (130 în 1888), cari au emigrat în cursul ultimului deceniu (în 1900 se găseau încă 92). Bulgarii (146 în 1888 au venit de aiurea şi din vechea Dobroge română).

Esirdgea, com. Bairiambunar, distr. Kurtbunar, cu 441 loc.: 431 Turci şi 2 Armeni.

Etimeli, v. Sirakovo.

Evlekler, com. Duvaniuvasâ, distr. Balcic, cu 214 locuit.: 169 Turci, 24 Tatari (4 cu l. mat. turcă), 15 Bulgari şi 6 Găgăuţi.

Ezibei, reşed. de comună, distr. Dobrici, cu 833 loc.: 658 Bulgari, 161 Tatari,

www.ziuaconstanta.ro

9 Ţigani şi 5 Armeni. Bulgarii (418 în 1881) au venit aici în 1832 din satul Kozosmâdie, regiunea Stara Zagora (Miletici, V. p. b. 155 şi următ).

Fândâkli, com. Enidge, distr. Dobrici, cu 645 locuit.: 287 Turci, 261 Bulgari, 70 Ţigani, 16 Tatari (10 cu l. mat. turcă), 7 Armeni, 2 Greci (bărbaţi) şi 2 Români (bărbaţi). Sat turco-tatar unde au venit să se stabilească deasemeni Bulgari, după eliberare (în 1881 nu se găsea decât unul singur; în 1888 se socoteau deja 110), cea mai mare parte imigraţi din vechea Dobroge română şi regiunea Adrianopolei (Miletici, V. p. b. 158).

Garvan, com. independentă, distr. Silistra, la 30 km O. de acest oraş, cu 1361 locuitori.: 1354 Bulgari, 3 bărbaţi Turci, 3 bărbaţi Români (1 vorbind bulgara) şi 1 Armean (vorbind turca). Bulgarii sunt vechi locuitori „Grebenţi" (Miletici, V. p. b. 166 şi următ.). Statistica scoteă la iveală nu de mult un mic număr de Turci (în 1881—19 suflete, în 1888—50); puţin câte puţin în timpul acesta au emigrat.

Gargalâc, reşed. de com. distr. Balcic; 70 km N. E. de acest oraş; 424 loc.: 391 Bulgari, 23 Ţigani (dintre cari 10 vorbind bulgara şi 5-turca), 9 Turci şi 1 Găgăuţ (vorbind bulgara). Bulgarii (303 în 1881) sunt colonişti veniţi din diferite ţinuturi (cf. Miletici, V. p. b. 154).

Garibeia, v. Karapcia.

Gheikciler, com. Teke, distr. Balcic, cu 619 loc.: 468 Bulgari, 39 Turci, 8 Ţigani, 3 Armeni (vorbind turca) şi o Găgăuţă. Bulgarii au venit din Turcia, în parte în timpul Turcilor (1828) din regiunea Stara-Zagora, în parte, după desrobire, din regiunea Adrianopolei, din satele Vaissal, Tatarlar şi altele (Miletici, V. p. b. 149, 153 şi următ).

Ghelindgic, reşed. de com. distr. Dobrici, 6 km N.-E. de Dobrici; 714 loc.: 620 Bulgari, 72 Turci, 17 Ţigani, 3 bărbaţi Albanezi, şi 2 Tatari. Bulgarii (375 locuit. în 1881) sunt vechi colonişti veniţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158).

Gherzalar, com. Ghelendgic, distr. Dobrici; 65 loc.: 25 Turci, 20 Bulgari, 11 Germani, 5 bărbaţi Români, 3 Evrei şi 1 Rus. Sat turcesc (57 loc în 1881) a cărui populaţie a scăzut. În timpul acestor ultimi ani s'au stabilit câţiva Bulgari.

Ghiiorman, com. Şabla, distr. Balcic, 268 loc., 267 Bulgari şi 1 Român. Bulgarii sunt noi veniţi (în 1881 nu se găseau decât 24 loc.).

Ghiavurkuiusu, v. Gurkovo.

Ghiavursuiutciuk, reşed. de comună, distr. Balcic, cam la 5 km S.-E. de Kavarna pe coastă, cu 1791 loc.: 1696 Găgăuţi, 83 Bulgari (3 bărbaţi printre aceştia cu l. mat. greacă), 11 Greci şi 1 Turc. Mare sat găgăuţ (în 1881—797 Găgăuţi), a cărui populaţie s'a dublat după eliberare. Se remarcă un mic număr de Greci (32 în 1881), probabil Găgăuţi grecizaţi, astfel că Bulgarii (54 în 1881) după un deceniu sunt de trei ori mai numeroşi (159 în 1900). Pentru Găgăuţii acestui sat. V. Meletici, V. p. b. 19 (cu bibliografia).

Ghiore, com. Gargalâc, distr. Balcic; 625 loc.: 619 Bulgari, 3 bărbaţi Greci, 2 Turci şi 1 Tatar (cu l. mat. turcă). Vechiu sat turcesc, de curând colonizat de Bulgari veniţi din diferite ţinuturi (Miletici, V. p. b. 154).

Ghiullerkioi, com. Akbunar, distr. Kurtbunar; 1234 loc.: 904 Bulgari, 288 Turci, 32 Ţigani (27 cu l. mat. turcă), 8 Români şi 2 Armeni. Altă dată sat turcesc (în 1881 se găseau 385 loc.: Turci şi 94 alţi mahometani, dar nici un Bulgar, a carui populaţie a emigrat. Bulgarii sunt colonişti veniţi din satele Silistrei în ultimii ani, ca din Kalipetrovo, Alfatar şi din altă parte (Miletici, V. p. b. 166)

www.ziuaconstanta.ro

Ghiurgendgic. com. Karaorman, distr. Silistra; 650 loc.: 624 Bulgari, 24 Ţigani, şi 2 Români (bărbaţi). Sat cu populaţie curat bulgară (489 în 1881) — imigraţi din regiunea Slivno (satul Kermenli) şi regiunea Iamboli (Miletici, V. p. b. 165).

Ghiurghenli, com. Haradali, distr. Dobrici; 648 loc.: Turci, 249 Bulgari, 23 Ţigani (dintre cari 12 având ca limbă mat. turcă), 7 Armeni şi 3 Tatari (cu l. mat. turcă). Bulgarii (88 loc. în 1888) sunt imigraţi noi din vechea Dobroge română (Miletici, V. p. b, 158).

Golebina, com. Doimuşlar, distr. Silistra, cu 876 loc.: 781 Turci, 59 Bulgari, 29 Ţigani (23 vorbind turca) şi 7 Armeni. Populaţia turcă (372 loc. în 1881. s'a dublat după desrobire. Puţinii Bulgari au venit în ultimii ani.

Golebinaatmagea, com. Balbunar, distr. Silistra; 582 loc.: 274 Bulgari, 228 Turci, 72 Ţigani, 6 Tatari (vorbind turca), o Româncă şi 1 Grec.—Vechiu sat tătăresc (în 1900 se găseau 122 Tatari). Populaţia bulgară este în întregime nouă.

Golebinaciatalăgea, con. Doimuşlar, distr. Silistra; 335 loc.: 310 Bulgari, 12 Turci, 7 Români şi 6 Ţigani (vorbind turca). De altfel, sat cu totul turcesc (în 1881 el erà populat de 243 loc., toţi Turci), a cărui populaţie a emigrat puţin câte puţin (în 1888 au rămas 196 Turci; în 1893—135; şi în 1900 — numai 2 Turci), şi în locul ei s'au instalat Bulgarii, veniţi mai ales din satele vecine, precum şi din România (în 1893 se găseau în acest sat 52 loc. născuţi în România) (cf. Miletici, V. p. b. 167).

Golem — Karaaci, com. Beibunar, distr. Kurtbunar, 469 loc.: 224 Turci, 179 Bulgari, 59 Ţigani (3 vorbind turca şi 1 bărbat — româna), 6 Români (bărbaţi) şi 1 Tatar. Bulgarii sunt colonişti veniţi în ultimii ani (în 1900 nu se găseau în sat decât 6 Bulgari — bărbaţi).

Golema — Kainardgea, reşed. de comună distr. Silistra, cam la 25 Km. S-E de acest oraş, cu 623 locuit.: 576 Bulgari, 42 Ţigani (vorbind turca), 3 Cehi (vorbind germana), 2 bărbaţi Români (1 din ei vorbind bulgara). Bulgarii (193 în 1881) sunt colonişti veniţi mai ales din satul Almalâul (vechea Dobroge română) a cărui populaţie este un amestic de „Grebenţi" din ţară şi de colonişti originari din regiunea Şumla) „Şikovţi" (Miletici, V. p. b. 166). Emigranţilor bulgari din România (în 1888 se găseau în acest sat 53 loc. născuţi în România, în 1893—37 loc. au venit să li se adauge deasemeni Bulgari din alte ţinuturi ale Bulgariei, aşa că Bulgarii terminară a înlocui pe Turcii cari (146 loc. în 1881 şi 191 în 1888) au emigrat puţin câte puţin (în 1893 au mai rămas 85 loc., şi în 1900—6 loc).

Golemi — Cioral, v. Malinovo.

Golemi — Kaciamak, v. Bezanovo.

Golemo — Alicikioi, com. Ghelendgic, distr. Dobrici; 267 locuit. toţi Bulgari. Aceştia sunt vechi colonişti (în 1881 se găseau 139 locuit. şi 10 loc. Turci) veniţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158).

Golemo — Ciamurli, com. Sredno — Ciamurli, distr. Dobrici; 484 locuit.: 260 Bulgari, 106 Turci, 82 Tatari (3 bărbaţi vorbind turca), 30 Ţigani (1 bărbat vorbind turca) şi 6 Armeni. Populaţia bulgară este de dată recentă (70 locuit în 1881); ea este originară mai ales din vechea Dobroge română, mai cu seamă din satele Kataloi şi Enichioi, regiunea Babadag (Miletici, V. p. b. 157).

Goriţa (Ormandgic), com. Spasovo, distr. Balcic; 127 locuit.: 41 Bulgari, 40 Turci, 38 Germani, 7 Români şi un Rus.

www.ziuaconstanta.ro

Gorna Sarâdgea, v. Sarâgea.

Gorno — Kadievo (Gorno — Kadâkioi), com. Hardali, distr. Dobrici; 945 locuit.: 381 Turci, 302 Tatari, 173 Bulgari, 86 Ţigani şi 3 Armeni. Bulgarii sunt noi veniţi (până în 1888 nu se găseà încă nici un Bulgar), mai ales din vechea Dobroge română.

Gorno — Kadâkioi, v. Gorno — Kadievo.

Gorno — Musubei, v. Musubei.

Gurkovo (Ghiavurkuiusu), com. Duvaniuvasâ, distr. Balcic, cu 621 loc.: 606 Bulgari, 9 Găgăuţi, 3 bărbaţi Români, 2 bărbaţi Turci şi 1 Ţigan. De curând colonizate de Bulgari (274 în 1881) veniţi din diferite ţinuturi (Miletici, V. p. b. 154).

Hadgibairiam, v. Hadgi — Dimitâr.

Hadgi — Dimitâr (Hadgibairiam), com. Ghiavursuiutciuk, distr. Balcic, cu 218 locuit.: 209 Bulgari, 4 Turci (bărbaţi), 4 Găgăuţi (bărbaţi) şi 1 Român. Populat de curând de Bulgari veniţi din diferite ţinuturi (în 1881 nu se găseau acolo decât 25 locuit. toţi bărbaţi, dintre cari 22 Bulgari).

Hadgifaklar, com. Kovandgilar, distr. Turtucaia, pe noua frontieră bulgară — română, cu 483 loc.: 475 Turci, 5 Ţigani, 2 Bulgari (bărbaţi) şi 1 Albanez. Sat curat turcesc, a cărui populaţie (441 suflete în 1881) a crescut puţin de atunci.

Hadgikioi, com. Hardali, distr. Dobrici, cu 131 loc.: 83 Turci, 33 Bulgari, 10 Ţigani şi 5 Armeni. Bulgarii s'au fixat în timpul ultimului deceniu (în 1900 nu se găseau decât 11 bărbaţi).

Hadgiolar, com. Asvatkioi, distr. Turtucaia, cu 594 loc.; 420 Turci, 170 Bulgari, 2 bărbaţi Tatari, (unul din ei cu l. mat. turcă) şi 2 Armeni (cu l. mat. turcă). De altfel, sat complet turcesc (în 1881 cu 349 loc, toţi Turci) el păstrează fizionomia turcă până în ultimul deceniu, epocă în care s'au fixat deasemeni Bulgari (în 1900 nu era decât unul).

Hamzalar, com. Duvaniuvasî, distr. Balcic, cu 216 locuit.: 151 Bulgari, 51 Găgăuţi, 11 bărbaţi Turci, 1 Român, 1 Armean şi 1 Evreu. Bulgarii (19 suflete în 1881) sunt colonişti noi. Turcii erau mult mai numeroşi mai înainte (207 în 1888), dar au emigrat.

Hardali, reşed. de comună, distr. Dobrici, la 40 Km. N. de acest oraş, nu departe de vechea frontieră bulgaro — română, cu 778 loc.: 437 Turci, 310 Bulgari, 12 Ţigani, 11 Armeni, 6 Români şi 2 bărbaţi Tatari (cu l. mat. turcă). Bulgarii (189 suflete în 1888) au venit din vechea Dobroge română şi din prejurul Adrianopolului (Miletici, V. p. b. 158).

Harmankuiusu, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 289 loc.: 249 Tatari, 19 Bulgari, 7 bărbaţi Turci, 6 Armeni, 5 Ţigani şi 3 Evrei (dintre cari 1 bărbat cu l. mat. rusă). Bulgarii sunt colonişti noi.

Harmanlic, com. Pcelarovo. distr. Dobrici, cu 95 locuit.; 66 Bulgari, 15 Ruşi, 7 Slovaci, 5 Tatari (bărbaţi), 1 Român şi 1 German. Populat de curând de Bulgari veniţi din alte locuri (în 1893 erau 11 bărbaţi). Populaţia turcă (53 suflete în 1893) a emigrat în timpul ultimului deceniu.

Hasancea, com. Karali, distr. Dobrici, pe vechea frontieră bulgaro — română, cu 215 loc.: 120 Bulgari, 53 Turci, 21 Ruşi, 15 Tatari, 4 bărbaţi Români, 1 Găgăuţ, (cu l. mat. bulgară) şi 1 Ţigan (cu l. mat. română). La început, sat curat turcesc (156 loc. în 1888) unde în timpul ultimului deceniu, au venit să se stabilească colonişti Bulgari (în 1900 se găseau 4), precum şi Ruşi. Turcii au emigrat în parte.

www.ziuaconstanta.ro

Hasanfacă, com. Usulkioi, distr. Kurtbunar, cu 1122 loc.: 1085 Turci, 22 Bulgari, 10 Armeni şi 5 Ţigani. Sat turcesc (cu 781 Turci în 1881) unde s'au stabilit puţin câte puţin un mic număr de Bulgari.

Haskioi, reşed. de comună, distr. Silistra, cam la 27 Km. S-O. de Silistra, cu 1200 locuit.: 893 Bulgari (dintre cari 1 bărbat cu l. mat. greacă şi un altul — română), 280 Turci, 9 Armeni, 6 Români, 4 Greci, 4 bărbaţi Albanezi, 3 Unguri şi 1 Tatar (cu l. mat. turcă). Mai mult de jumătate din populaţia turcă (684 în 1881) a emigrat în timpul acestor ultimi ani. Bulgarii sunt colonişti noi — în parte „Armăuţi" (Bulgari macedoneni), veniţi din satele Aidemir şi Srebârna, în parte — „Erliiţi", ca şi „Grebenţi" din satul Ciocăneşti, în România, veniţi după eliberare (Miletici, V. p. b. 162, 167, 141; Rev. period. LXI, Sofia, p. 626).

Hasâkioseler, reşed. de comună, distr. Dobrici, 33 Km. N-O. de Dobrici, cu 1410 loc.: 744 Turci, 552 Bulgari, 67 Tatari (dintre cari 9 cu l. mat. turcă). 25 Ţigani, 19 Armeni (6 cu l. mat. turcă), şi 3 Greci (bărbaţi). Bulgarii (1 în 1881) sunt noi veniţi mai ales din vechea Dobroge română, mai ales în cursul ultimului deceniu, (în 1900 se găseau 256),

Hasârkuiusu, v. *Rogozina*.

Hasărlâc, com. Peielarovo, distr, Dobrici, pe vechea frontieră româno — bulgară, cu 318 loc.: 94 Tatari, 88 Ruşi, 40 Români, 37 Turci, 32 Bulgari, 17 Germani, 9 Armeni şi 1 Grec. Sat turco — tatar, unde au venit să se stabilească, în cursul ultimilor zece ani, Ruşi, Români, Bulgari (în 1900 nu şe găseau decât 11 bărbaţi), Germani etc. . .

Haşlâdgiakioi, com. Ghelindgic, distr. Dobrici, cu 183 loc.: 94 Bulgari, 84 Turci şi 5 Ţigani. Bulgarii sunt noi veniţi în timpul celor două ultime decenii (în 1888 nu se găseau decât 5).

Hodgiakioi, com. Doimuşlar, distr. Silistra, 384 loc.: 378 Bulgari, 4 Ţigani (cu l. mat. turcă), 1 Rus şi o Româncă. Populaţia bulgară (164 în 1881) este de dată veche, „Grebenţi" (Miletici, V. p. b. 162, 167), la cari s'au adăugat Bulgari din satele vecine, precum şi un oarecare număr de Bulgari din România (247 loc. în 1888, 141 erau născuţi în alte localităţi ale aceluiaş despărţământ şi 18 în România). Toţi aceşti colonişti au înlocuit populaţia turcă care emigrase (din 60 Turci în 1881 n'au mai rămas decât 2 bărbaţi în 1888).

Horozlar, com. Sarsânlar, distr. Turtucaia, cu 851 locuit.: 381 Bulgari, 216 Turci, 135 Tatari, 111 Ţigani, 5 Greci şi 3 Armeni. Populaţia bulgară (52 în 1881) a crescut simţitor de la eliberare în urma sosirii continui a noilor colonişti. Turcii (301 în 1881) au emigrat puţin.

Hoşkadem, com. Ghelendgic, distr. Dobrici, 385 locuit.: 257 Bulgari, 127 Turci şi 1 Român. Bulgarii (62 în 1881) sunt noi veniţi.

Hotuldgea, com. Kurtbunar, distr. Kurtbunar, cu 353 locuit.: 288 Turci şi 65 Bulgari. Bulgarii sunt noi veniţi din ultimul deceniu (în 1900 nu se găsea acolo decât un singur Bulgar.

Hâdârcielebi, com. Golema — Kainardgeá, distr. Silistra, 547 loc.: 510 Bulgari, 32 Ţigani (10 cu l. mat. turcă) şi 5 Români. La început sat curat turcesc (257 Turci în 1881) ai cărui locuitori au emigrat curând după eliberare (în 1888 n'au rămas dăcât 18 Turci). În locul lor s'au stabilit Bulgari, veniţi din vechea Dobroge română din satul Almalău, aproape de Silistra, unde Bulgarii sunt un amestec de vechi „Grebenţi", colonişti din regiunea Şumla, numiţi „Şikovţi" (Miletiici, V. p. b.

www.ziuaconstanta.ro

162, 166), dar mai ales din satele de prin prejur (în 1888 din 320 locuitori, 108 născuţi în România, mai bine zis în vechea Dobroge română, 119 în celelalte sate ale aceluiaş departament şi 9 în alte regiuni ale Bulgariei).

Hisândede, com, Ekisce, distr. Dobrici, 507 loc.: 367 Turci, 79 Tatari (4 cu l. mat. turcă), 31 Ţigani, 29 Bulgari şi 1 Armean. Bulgarii au venit în cursul celor două ultime decenii (în 1888 nu se găsea nici unul).

Huseinkioi, v. Viciovo.

Ibriammahle, com. Usulkioi, distr. Kurtbunar, aproape de nouă frontieră romano-bulgară, cu 132 loc. toţi Turci, al căror număr a scăzut puţin (în 1881 se găseau 180 loc.).

Idirizkuiusu, com. Duvaniuvasî, distr. Balcic, cu 41 loc. toţi bărbaţi: 29 Bulgari, 10 Turci, 1 Tatar şi 1 Slovac.

Ilanlâc, com. Ghelindgic, distr. Dobrici, cu 108 loc, : 93 Bulgari (21 cu l. mat. rusă), 7 Ruşi, 4 Germani, 2 bărbaţi Ţigani (1 cu l. mat. turcă), 1 Găgăuţ şi 1 Romîn. Bulgarii (85 în 1888) sunt noui veniţi.

Iridge, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 95 loc.: 92 Bulgari, 2 Turci (bărbaţi) şi 1 Român. Vechiu sat turcesc (în 1881—65 Turci şi numai 17 Bulgari, dintre cari o femee) de unde Turcii (89 în 1900) au emigrat toţi în cursul acestor ultimi ani. Bulgarii s'au stabilit unul câte unul.

Ismailkioi, com. Durankulak, distr. Balcic, cu 238 loc.: 235 Bulgari, 1 Român, 1 German (cu l. mat. turcă) şi o Găgăuţă. Populat pnţin cîte puţin după eliberare de colonişti veniţi din diferite locuri (în 1881 nu era populat decît de 10 Bulgari-bărbaţi.

Ialâceataldgea, com. Doimuşlar, distr. Silistra, cu 816 loc.: 406 Turci, 243 Bulgari, 98 Ţigani (34 cu l. mat. turcă), 49 Sîrbi (mai ales din Ungaria), 18 Romîni şi 2 Armeni. Numărul Turcilor (439 în 1891) a scăzut prin emigraţie. Bulgari (4 loc. în 1893) au venit mai ales în cursul ultimului deceniu (în 1900 erau 47 loc.). Se mai găsesc deasemeni Români şi Sârbi.

Ialâiuciorman, com. Şabla, distr. Balcic, cu 452 loc.: 386 Găgăuţi, 46 Bulgari, 9 Ţigani (cu l. mat. turcă), 6 Greci, 3 bărb. Turci şi 2 bărb. Români. Sat găgăuţ, în care s'au stabilit câţiva imigraţi Bulgari (în 1881 se găseau 16).

Ianâklar, com. Aiorman, distr. Dobrici, 204 loc.: 188 Bulgari, 14 Turci şi 2 bărb. Ţigani. Bulgarii (29 în 1881) sunt în parte vechi colonişti (Militeci v. p. b. 158). Turcii (142 în 1888) au emigrat aproape toţi.

Iaplâdgea, com. Gargalâc, distr. Balcic, 33 loc.: 32 Bulgari şi 1 Turc, toţi brăbaţi. Fermă.

Iastâkeilar, com. Aiorman, distr. Dobrici, 121 loc.: 68 Bulgari, 43 Turci, 5 bărbaţi Găgăuţi (2 cu l. mat. bulgară), 3 bărbaţi Tatari (2 cu l. mat. turcă), 1 Grec şi 1 Român (cu l. mat. bulgară). Bulgarii sunt colonişti veniţi în cursul celoz două ultime decenii. Turcii (98 în 1881) au emigrat puţin.

Iazâggilar. com. Şabla, distr. Balcic, cu 160 loc.: 114 Găgăuţi, 43 Bulgari, 2 bărbaţi Turci şi 1 Grec. Bulgarii (43 în 1881) sunt noui veniţi.

Iunuzcilar, com. Duvaniuvasâ, distr. Balcic, cu 206 loc.: 160 Bulgari, 38 Turci şi 8 Ţigani. Bulgarii sunt colonişti noui (în 1881 nu se găseau decât 14 bărbaţi). Turcii (83 în 1881) au emigrat în ultimii ani.

Iurgeciler, com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 208 loc.: 140 Bulgari, 41 Turci, 12 Ruşi, 10 Români, 4 Germani şi 1 Tatar. Sat turc (95 Turci în 1881), în care

www.ziuaconstanta.ro

după desrobire, s'au stabilit Bulgari, veniţi din diferite ţinuturi (în 1881 se găseau 4 bărbaţi).

Iuzghiubenlic, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 218 loc.: 171 Găgăuţi, 38 Bulgari, 4 bărbaţi Tatari (1 cu l. mat. turcă), 3 bărbaţi Turci, 1 Grec şi 1 Român. Sat găgăuţ, în care, în timpul primilor ani după desrobire, se găseau mai mulţi Bulgari ca astăzi (68 locuit. în 1881).

Kabasakal, com. Ghelendgic, distr, Dobrici, 265 loc.: 264 Bulgari şi 1 Ungur. Populat de Bulgari (199 în 1881), vechi imigraţi din Tracia (Miletici, v. p. b. 158).

Kaciamac, Golemi, v. *Golemi-Kaciamak*.

Kadievo (Kadâkioi), reşed. de comună, distr. Dobrici, la 15 Km. S. O. de acest oraş, pe noua frontieră bulgaro-română, 1684 loc.: 881 Bulgari, 745 Turci, 36 Ţigani (12 loc. cu l. mat. turcă), 10 Germani, 9 Armeni, 2 bărbaţi Greci şi o Găgăuţă. Bulgarii (358 suflete în 1881) sunt imigraţi mai ales din Tracia.

Kadievo. Gorno, v. *Gorno-Kadievo*.

Kadâkioi, comună independentă, ce făcuse parte odinioară din comuna Dolno-Riahovo, distr. Turtucaia, 18 Km E. de acest oraş, cu 1523 loc.: 1227 Bulgari (1 cu l. mat. română), 169 Ţigani (120 cu l. mat. turcă şi 6 română), 99 Turci, 22 Români, 3 Armeni, 2 bărbaţi Albanezi şi 1 feemee Rusă (cu l. mat. bulgară). Populaţia bulgară este veche (Miletici, v. p. b. 162). De la desrobire ea a crescut (în 1881 se găseau 519 loc.), în timp ce populaţia turcă (371 loc. în 1881) a scăzut. Numărul Românilor a rămas acelaş (în 1900 23 loc.).

Kadâkioi, v. *Kadievo*.

Kadâkioi, Gorno, v. *Gorno-Kadâkioi*.

Kaiabeikioi, com. Şabla, distr. Balcic, pe coostă mării, cu 260 loc.: 223 Bulgari, 26 Găgăuţi, 7 Greci, 3 Tatari (bărbaţi) şi 1 Român. De curând colonizat de Bulgari (140 în 1888) veniţi din diferite ţinuturi (Miletici, v. p. b. 154).

Kaibular, com. Golemo-Kainardgea, dist. Silistra, cu 899 loc.: 543 Turci, 218 Bulgari, 133 Ţigani (cu l. mat. turcă), 4 Armeni şi 1 Tatar (cu l. mat. turcă). Populaţia bulgară s'a instalat acolo în ultimii ani (în 1893 nu se găseau decât 15 loc. şi în 1900 — 35.

Kainardgea, Golema, v. *Golema-Kainardgea*.

Kainardgea, Malka, v. *Malka-Kainardgea*.

Kairiak, com. Beibunar, distr. Kurtbunar, cu 562 loc.: 502 Bulgari, 56 Ţigani (22 cu l. mat. română şi 6 turcă) şi 4 Turci. Bulgarii (284 în 1881) sunt un amestec de colonişti mult mai noui, veniţi din Tracia (142 locuitori ai satului în 1881 erau născuţi în Tracia) şi colonişti vechi „Glavanţi" (din satul Glavan, distr. Kavakli) (Miletici, v. p. b. 166).

Kalaidgidere, com. Durankulak,. distr. Balcic, 159 loc.: 150 Bulgari, 7 Găgăuţi şi 2 Ţigani (cu l. mat. turcă). Bulgarii (50 loc. în 1881) sunt noui veniţi. Turcii (în 1893 numărul lor s'a ridicat la 63) s'au expatriat în timpul celor douăzeci de ani din urmă.

Kalfakioi, com. Gargalâc, distr. Balcic, 18 loc.: nimic decât Bulgari, toţi bărbaţi. Fermă.

Kalimok, mahala din Turtucaia, situat la vest de acest oraş, cu 203 loc.: 181 Români şi 22 Bulgari. Românii (116 în 1900) au aceiaşi origină ca şi populaţia română din oraşul Turtucaia.

Kalina (Emirler), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 183 loc.: 88 Turci, 71

www.ziuaconstanta.ro

Bulgari, 14 Germani, 8 Ţigani, 1 Rus şi 1 Tatar. Altădată sat curat turcesc (cu 133 Turci şi numai un bărbat Bulgar în 1888), a cărui populaţie a emigrat în timpul celor două ultime decenii, făcând loc Bulgarilor veniţi din diferite ţinuturi.

Kalipetrovo, com. independentă, distr. Silistra, situată aproape de Silistra la S.-O. de acest oraş, cu 2785 loc.: 2780 Bulgari, 1 Român, 1 Armean, 1 Ţigan (cu l. mat. turcă) şi 2 necunoscuţi. Mare sat bulgar (2200 Bulgari în 1881), populat cu „Grebenţi" şi imigraţi din distr. Provadia numiţi „Sicovţi", stabiliţi acolo spre 1810 (Miletici, v. p. b. 168).

Kalikci, com. Durankulak, distr. Balcic, cu 168 loc.: 165 Bulgari, 1 Armean, 1 Român şi 1 Găuguţă (femee). Mai înainte se găseau deasemeni puţini Găgăuţi şi Turci. Bulgarii (56 în 1881) sunt noui veniţi.

Kamerler, com. Dokcielar, distr. Silistra, cu 375 loc.: 304 Turci, 69 Ţigani (61 cu l. mat. turcă) şi 2 bărbaţi Bulgari.

Kanipe, com. Kioseabdi, distr. Turtucaia, aproape de noua frontieră bulgaro-română, cu 683 loc.: 668 Turci, 8 Bulgari şi 7 Tatari. După desrobire populaţia turcă n'a mai scăzut.

Kapakli, com. Doimuşlar, distr. Silistra, cu 804 loc.: 426 Turci, 299 Bulgari, 69 Ţigani (15 dintre ei cu l. mat. turcă), 6 Armeni şi cu 4 bărbaţi Români. Dealtfel sat curat turcesc (în 1881 se găseau 518 loc., nimic altceva decât Turci), în care, în timpul penultimului deceniu, au venit să se fixeze mulţi Bulgari, mai ales din satele încunjurătoare.

Kapakli, v. *Alexandria*.

Karaaci, Golemi, v. *Golemi-Karaaci*.

Karaaci, Malâc, v. *Malâc-Karaaci*.

Karaagaci, com. Pcielarovo, distr. Dobrici, 339 loc.: 269 Turci, 43 Tatari, 20 bărbaţi Bulgari, 6 Armeni şi 1 Albanez.

Karaaptula, com. Avdulla, distr. Kurtbunar, cu 537 loc.: 470 Turci, 62 Bulgari, 4 Ţigani (cu l. mat. turcă) şi 1 Armean. Bulgarii sunt imigraţi în aceşti ultimi ani.

Karabaglar, com. Enidge, distr. Dobrici, cu 405 loc.: 244 Bulgari, 98 Turci, 21 Români, 20 Ţigani (10 cu l. mat. turcă), 19 Germani (2 femei cu l. mat. bulgară), 2 bărbaţi Greci şi o Sârbă. Bulgarii (46 în 1888) sunt noi veniţi, ca şi Românii, în timpul ultimului deceniu.

Karabakâ, v. *Liliakovo*.

Karabaşlâ, com. Aiorman, distr. Dobrici. cu 319 loc.: 234 Bulgari, 59 Turci şi 26 Ţigani (18 cu l. mat. turcă). Bulgarii sunt colonişti noui veniţi numai din regiunea Adrianopolei (Miletici, v. p. b. 158).

Karadurmuş, com. Pcielarovo, distr. Dobrici, cu 13 loc., toţi bărbaţi: 12 Bulgari şi 1 Turc. Vechiu sat tătăresc, a cărui populaţie a emigrat în timpul acestor ultimi ani (în 1900 se găseau incă 145 Tătari). Fermă.

Karadgiaat, com. Beibunar, distr. Kurtbunar, cu 640 loc.: 451 Bulgari, 166 Turci şi 23 Ţigani. Altădată sat curat turcesc (249 Turci în 1888 şi 47 alţi mohamedani, dar nici un singur Bulgar), în care s'au stabilit în cursul ultimilor două decenii Bulgari imigraţi din împrejurimi (în 1893 se găseau deja 239), în timp ce Turcii s'au dus puţin câte puţin.

Karedgialar, v. *Sârnino*.

Karadârlar, com. Viskioi, distr. Turtucaia, vechiu sat turcesc, cu 541 loc.: 538 Turci şi 3 Bulgari (bărbaţi). De la eliberare populaţia satului aproape s'a dublat.

www.ziuaconstanta.ro

Karaesekioi, com. Balabanlar, distr. Silistra, cu 1419 loc.: 1176 Turci, 153 Bulgari, 80 Ţigani, 7 Tatari (6 cu l. mat. turcă) şi 3 Armeni. Bulgarii s'au stabilit în cursul ultimului deceniu (în 1900 nu se găseau în acest sat decât 14 Bulgari, dintre cari o femee).

Karaghiozkuiusu, v. *Cerno oko*.

Karakoci, com. Songurlar, distr. Silistra, cu 763 loc.: 720 Turci, 26 Ţigani (17 cu l. mat. turcă), 14 Bulgari şi 3 Armeni.

Karakurt, com. Ghelendgic, distr. Dobrici, cu 125 loc.: 87 Găgăuţi, 37 Bulgari şi 1 Turc. Sat găgăuţ (pentru Găgăuţi v. Miletici v. p. b. 19), în care se stabiliră în urmă puţini Bulgari (în 1900 nu se aflau decât 8).

Karakişla, com, Hasîkioslcr, distr. Dobrici, cu 796 loc.: 560 Bulgari, 150 Turci, 28 Ţigani şi 28 Tatari. Bulgarii au venit în timpul celor două ultime decenii (în 1888 nu se găsea încă nici un Bulgar). Turcii (480 în 1900) au emigrat puţin mai în urmă.

Karalar, com. Durankulak, distr. Dobrici, cn 154 loc.: 114 Bulgari, 37 Găgăuţi, 2 Greci şi 1 Român. Bulgarii (30 în 1881) sunt aici noi veniţi. Erau la început de asemenea şi Turci (27 în 1881 şi 34 în 1893), dar au emigrat după aceia.

Karalar, com. Acadânlar, distr. Silistra, cu 1082 loc.: 1055 Turci, 22 Bulgari, 3 Ţigani (cu l. mat. turcă) şi 2 Armeni. Populaţiunea turcă (623 în 1881) a crescut considerabil. Puţinii Bulgari se stabilesc aici încetul cu încetul după eliberare (în 1881 ei erau 6 bărbaţi).

Karalez, com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 503 loc.: 478 Bulgari, 12 Ţigani, 8 Turci (bărbaţi), 3 Români (bărbaţi), 1 Tatar şi 1 Armean. Bulgarii (150 în 1881) sunt vechi emigraţi din Tracia (Miletici, v. p. b. 158).

Karali, reşedinţă de comună, distr. Dobrici, 32 km N. E. de acest oraş, cu 502 loc.: 493 Bulgari, 3 Armeni, 3 Tatari (bărbaţi), 1 Rus, 1 Turc şi 1 Grec. Este populat cu Bulgari (336 în 1888) emigraţi în timpul Turcilor din Turcia (Miletici, v. p. b. 158) şi în zilele noastre din vechea Dobroge românească ca şi din alte părţi.

Karamanli, com. Duranculac, distr. Dobrici, cu 319 loc. toţi Bulgari. Acest sat a păstrat înfăţişarea primilor ani după eliberare (în 1881 erau 156 loc.). Aceşti Bulgari sunt emigranţi din Tracia. La început acest sat a trebuit să fie populat cu Găgăuţi, cari în 1829, la fel ca şi Găgăuţii din Şabla şi din alte părţi, au emigrat în Basarabia (cf. Jireček, Cesty po Bulharsku 607; Miletici, V. p. b. 154).

Karamehmetler, com. Covangilar, distr. Turtucaia, nu departe de noua frontieră bulgaro-română, cu 622 loc.: 572 Turci, 42 Ţigani (8 cu l. maternă turcă) şi 8 Bulgari. Populaţiunea turcă (508 în 1881) n'a scăzut din număr.

Karamurad, com. Sredno-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 433 loc.: 335 Bulgari, 87 Turci, 7 Tatari şi 4 Ţigani (cu l. m. turcă). Bulgarii sunt emigranţi din alte părţi. Turcii (122 în 1893) au emigrat în aceşti ultimi ani.

Karanasuf, com. Duranculac, distr. Balcic, cu 23 loc., toţi Bulgari (bărbaţi). Fermă.

Karaomur, com. Cocina, distr. Silistra, cu 1.293 loc.: 1.285 Bulgari, 6 Turci, 1 Român şi 1 German (cu l. m. română). Sat bulgar (1881 — 918 Bulgari), populat cu vechi emigranţi din regiunea Razgrad (Miletici V. p. b. 164).

Karaorman, reşedinţă de comună, distr. Silistra, pe vechea frontieră română-bulgară, cam la 10 km. S. E. de Silistra, cu 1.002 loc.: 1.001 Bulgari şi 1 Grec.

www.ziuaconstanta.ro

Sat curat bulgăresc, a cărui populaţiune (749 loc. în 1881) se compune din emigranţi din satele Caracolac, Hârşova şi altele, ca şi din Bulgari macedoneni din satul Karaarnaut, reg. Razgrad (Miletici, V. p. b. 164, 141; Revista periodică LXI Sofia, 626).

Karapcia (Garibcia), com. Duranculac, distr. Balcic, pe litoral, cu 444 loc.: 416 Bulgari, 20 Ţigani, 5 Greci şi 3 Găgăuţi (un bărbat cu l. m. bulgară). Este populat de curând cu Bulgari (278 — 1881), veniţi din diferite părţi. (Miletici, V. p. b. 154).

Karapelit, com. Bairiambunar, distr. Kurtbunar, cu 803 loc.: 759 Bulgari, 23 Ţigani, 11 Turci, 8 Greci (3 bărbaţi cu l. m. arabă) şi 2 Români (bărbaţi). Turcii (202 loc. în 1881) au emigrat încetul cu încetul după eliberare. Bulgarii (634 în 1881) sunt emigranţi din Tracia — „Glavanţi", adică din satul Glavan, reg. Kavacli (Miletici, V. p. b. 156).

Karasinan, com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 490 loc.: 461 Bulgari, 18 Ţigani, 8 Români şi 3 Armeni. Bulgarii (271 în 1881) sunt vechi emigranţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158).

Karasular, com. Sredno-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 954 loc.: 754 Bulgari, 142 Turci, 51 Ţigani, 6 Armeni şi 1 Român. Bulgarii (329 în 1881) sunt veniţi aici din Tracia înainte de eliberare (Miletici, V. p. b. 158). Numărul Turcilor (224, în 1881) se micşorează din ce în ce.

Karaiamurlar, com. Acadânlar, distr. Silistra, cu 845 loc.: 666 Turci, 155 Ţigani (32 cu l. m. turcă), 20 Bulgari, 2 Armeni, 1 Rus şi 1 Ţinţar (Român). De la eliberare cifra Turcilor (442 în 1881) a crescut aproape îndoit.

Karaiapâlar, com. Duvaniuvas, distr. Balcic, cu 266 loc.: 114 Bulgari, 83 Turci, 54 Ţigani, 3 bărbaţi Tatari, 3 bărbaţi Români, 2 bărbaţi Armeni, 2 Sârbi (bărbaţi), 1 Rus, 1 Găgăuz, 1 Grec, 1 Caucazian (cu l. m. turcă) şi un Slovac. Bulgarii sunt emigranţi recenţi (în 1881 erau 18 bărbaţi). Jumătatea Turcilor (168 în 1893) a emigrat în urmă.

Karaiaschioi, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 48 loc.: 46 Bulgari şi 2 Turci (bărbaţi). Bulgarii (în 1881 erau 40 Bulgari şi 9 Turci) sunt noi veniţi.

Karaiasâgi v. Pisarovo.

Karavelichioi, com. Balabanlar, distr. Silistra, cu 541 loc.: 375 Turci, 152 Tatari, 7 Ţigani, 4 Bulgari (bărbaţi) şi 3 Armeni.

Karlâbeichioi, com. Duvaniuvas, distr. Balcic, cu 342 loc.: 162 Turci, 145 Bulgari, 15 Tatari, 10 Găgăuţi, 7 Evrei şi 3 Albanezi (bărbaţi). Bulgarii sunt colonişti proaspeţi (în 1900 nu erau decât 12 bărbaţi) veniţi în locul Turcilor cari au emigrat (în 1900 erau 243 Turci şi 25 Tătari).

Kasapli, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, 384 loc.: 242 Bulgari, 104 Tatari, 20 Turci, 5 Armeni, 2 Români (bărbaţi) şi 1 Rus. Bulgarii (55 în 1881) sunt veniţi din alte părţi.

Casâmkioi, comuna Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 112 loc.: 60 Turci, 31 Bulgari, (bărbaţi), 14 Tatari şi 7 Ţigani. Bulgarii (12 numai în 1881) sunt vechi locuitori din regiunea Cotel (Miletici V., p. b. 158). Numărul Turcilor (19 în 1881) s'a triplat.

Kassâmlar, com. Almatlar, distr. Turtucaia, cu 1.189 loc.: 625 Turci, 416 Bulgari (din cari 10 cu limba maternă română), 148 Ţigani (92 cu l. m. bulgară şi 6 turcă). Mai înainte erau în acest sat Români sau mai degrabă, Ţigani români ortodocşi (s'au găsit în 1881, 109 suflete cu l. m. română; în 1888, cele 80 persoane

www.ziuaconstanta.ro

însemnate sub rubrica „limbi diferite", trebuiau să fie din aceiași Țigani). Bulgarii (12 în 1900) s'au stabilit aici în cursul ultimului deceniu.

Kavarna, oraș, centru comunal a câteva sate, distr. Balcic, cam la 15 km est de acest oraș, pe margina mării, cu 4.102 loc.; 2.345 Bulgari (4 cu l. m. greacă), 1.079 Găgăuți (6 cu l. m. bulgară și 3 bărbați greacă), 288 Țigani (5 cu l. m. turcă), 221 Turci, 115 Greci (5 cu l. m. bulgară), 26 Tatari (14 cu l. m. turcă), 15 Armeni (13 cu l. m. turcă), 9 Evrei, 3 bărbați Români și 1 Slovean. În primii ani după eliberare, acest oraș avea o populațiune mai mult găgăuță (735 suflete în 1881) decât bulgară (683 loc. în acelaș an). Dar de atunci numărul Bulgarilor a crescut mult și a întrecut pe acela al Găgăuților. Numărul Grecilor (51 loc. în 1881) a crescut puțin.

Kavurka, com. Șahinlar, distr. Curtbunar, cu 521 loc.: 363 Bulgari, 136 Turci și 22 Țigani. Mai întâiu, sat turcesc (469 Turci și numai 3 Bulgari în 1881), a cărui populațiune a crescut (în 1900 erau deja 615 Turci), dar în acești ultimi ani o parte a emigrat de acolo, lăsând locul multor emigranți bulgari (în 1900 erau numai 14 Bulgari), așa că satul a luat un caracter mai mult bulgăresc.

Kazemir, com. Cocina, distr. Silistra, cu 1.041 loc.: 429 Turci, 402 Bulgari 185 Țigani (toți cu l. m. turcă), 13 Tatari (toți cu l. m. turcă) și 12 Armeni. Bulgarii sunt „Grebenți", dintre cari mulți au emigrat în 1828 în Muntenia în satul Ceacu; după eliberare ei și-au îndoit numărul (208 loc. în 1881), pe când acela al Turcilor (452 în 1881) a scăzut prin emigrare, mai cu seamă în cursul acestor 10 ultimi ani.

Kemalchioi, com. Tataratmagea, distr. Turtucaia, cu 696 loc.: 540 Turci, 123 Bulgari, 28 Țigani (12 cu l. m. turcă) și 5 Armeni. Bulgarii s'au stabilit aici în cursul ultimilor 10 ani (în 1900 ei erau 6 bărbați).

Keramet, com. Duranculac, distr. Balcic, cu 125 loc.: 123 Bulgari și 2 Găgăuți (bărbați). Era aici mai înainte un număr destul de însemnat de Găgăuți (în 1893 ei atingeau cifra de 59), cari au dispărut după aceia. Bulgarii (10 în 1881) sunt colonești recenți.

Kerimler, com. Doccelar distr. Silistra, cu 371 loc.: 360 Turci, 10 Armeni și 1 Bulgar.

Kesedjik (Klissedjik), com. Bairjambunar, distr. Curtbunar, cu 401 loc.: 289 Bulgari, 110 Turci și 2 Români (bărbați). La început satul era curat turcesc (cu 252 Turci în 1881), unde în decursul ultimelor două decenii au venit să se stabilească Bulgari (în 1893 deja erau acolo 72 Bulgari). O mare parte din Turci a emigrat în timpul ultimilor ani (în 1900 ei erau aici 327).

Kecideresi, com. Hardali, distr. Dobrici, cu 716 loc.: 496 Turci, 204 Bulgari, 11 Țigani, 4 Români și 1 Armean. Bulgarii (20 în 1888) sunt colonești recenți veniți mai cu seamă din vechea Dobroge românească.

Kecilermale, com. Sânărenimale, distr. Silistra, cu 416 loc.: 276 Turci, 133 Țigani, (din cari 132 cu l. m, turcă și 1 — română), 4 Bulgari (bărbați) și 2 femei atare (cu l. m. turcă).

Kilicadi, reședință de comună, distr. Curtbunar, 40 km la vest de Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 2.393 loc.: 2.257 Turci, 72 Țigani (din cari 28 cu l. m. turcă), 49 Bulgari și 15 Armeni (din cari 1 cu l. m. turcă). Mare sat turcesc (1.513 Turci în 1881) în care s'au stabilit puțin câte puțin câteva duzine de Bulgari.

Kirindji, com. Sredno-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 542 loc.: 234 Turci, 225 Bulgari, 57 Țigani (din cari 7 cu l. m. bulgară și 6 — turcă) și 26 Români (12 cu

www.ziuaconstanta.ro

l. m. bulgară). Sat turcesc în care în ultimii 20 de ani s'au stabilit destui Bulgari (în 1881 nu era nici unul).

Keuiuc, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 114 loc. : 104 Bulgari, 8 Găgăuţi (7 cu l. m. bulgară) şi 2 Turci (bărbaţi). Bulgarii (48 în 1881) sunt noi veniţi.

Kioseabdi, com. independentă, distr. Turtucaia, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 1.633 loc. : 1.146 Turci, 328 Bulgari, 151 Ţigani (111 cu l. m. română) şi 40 — turcă), 7 Armeni şi 1 Albanez. Bulgarii au venit în ultimii 10 ani (în 1900 nu erau decât în număr de 11). Numărul Turcilor s'a îndoit dela eliberare poate în paguba Ţiganilor (în 1881 erau pe lângă 653 Turci, 233 musulmani „de alte limbi" (Ţigani ?) ; ei aparţin sectei „Bektachi" (v. D. Gadzanov în „Anzeiger" al Academiei din Viena, 1912, No. III). Ţiganii români apar pentru întâia oară în 1900 sub numirea de „Români ortodocşi" (94 bărbaţi).

Keuseaidân, reşed. de comună, distr. Silistra, 33 km la sud-est de Silistra, cu 1.347 loc. : 588 Turci, 336 Bulgari, 215 Tatari, 192 Ţigani (din cari 88 cu l. m. turcă), 11 Armeni (din cari 5 cu l. m. turcă), 2 Greci (bărbaţi), 2 Albanezi (bărbaţi) şi 1 Sârb (cu l. m. bulgară). Bulgarii s'au stabilit aici după eliberare (în 1881 erau în număr de 7 bărbaţi) şi au venit mai cu seamă din Dobrogea românească şi din Basarabia.

Kioseler, com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 332 loc. : 225 Bulgari, 79 Turci, 19 Ţigani (9 cu l. m. turcă), 7 Armeni şi 2 Tatari (bărbaţi). Sat turcesc, în care Bulgarii au venit să se stabilească în ultimii ani (în 1888 nu erau încă Bulgari). Turcii au emigrat aproape toţi.

Kiostecciler, com. Ghelingic, distr. Dobrici, cu 133 loc. : 81 Bulgari, 50 Turci, şi 2 Români (bărbaţi). În locul emigraţilor Turci (57 în 1888) s'au instalat, încetul cu încetul, Bulgari (36 în 1888).

Kiupeler, com. Ghelengic, distr. Dobrici, cu 216 loc. : 116 Turci, 96 Bulgari şi 4 Evrei. Aproape pustiu în primii ani după eliberare (10 bărbaţi Bulgari şi 5 Turci în 1881), în acest sat au venit să se stabilească Turci şi Bulgari mai cu seamă în ultimii ani.

Kiutiucli, com. Kioseaidân, distr. Silistra, cu 467 loc. : 362 Bulgari, 79 Ţigani (56 cu l. m. turcă şi 23 — română), 14 Turci, 6 Greci (1 cu l. m. bulgară), 4 Sârbi şi 2 cari nu şi-au declarat naţionalitatea. La început sat turcesc (în 1881 erau 237 Turci), a cărui populaţiune a emigrat mai cu seamă în ultimii ani şi a fost înlocuită de Bulgari veniţi în deosebi din Dobrogea română.

Kiuciucacbunar, com. Avdula, distr. Curtbunar, cu 390 loc. : 379 Bulgari şi 11 Ţigani (din cari 4 cu l. m. turcă). La început sat turcesc, a cărui populaţiune (441 Turci în 1893) a emigrat în ultimii ani şi în locul ei au venit să se stabilească Bulgari (8 în 1893).

Kiuciucahmet, v. Nadejda.

Klisegic, v. Kesegic.

Kocina, reşed. de comună, distr. Silistra, 15 km la sud-vest de Silistra, cu 1.794 loc. : 872 Bulgari, 800 Turci, 63 Tatari (din cari 61 cu l. m. turcă), 47 Ţigani (din cari 15 cu l. m. turcă), 8 Armeni 2 Greci (bărbaţi), 1 Român şi 1 Arab (cu l. m. turcă). La început sat curat turcesc (cu 877 Turci în 1881 şi 111 alţi musulmani, probabil Tatari şi Ţigani), în sfârşit vin să se stabilească aici Bulgari din satele vecine, din Basarabia şi din România.

Kocimar, com. Curtbunar, distr. Curtbunar, cu 1.329 loc. : 1.274 Turci, 29

www.ziuaconstanta.ro

Ţigani, 25 Bulgari şi 1 Albanez. Mare sat turcesc (867 în 1881) în care în cele din urmă s'au stabilit câteva familii bulgare.

Kociular, com. Malka-Cainargea, distr. Silistra, cu 1.070 loc.: 555 Bulgari (din cari 1 cu l. m. română), 447 Turci, 67 Ţigani şi 1 Albanez (cu l. m. turcă). Populaţiunea bulgară (163 Bulgari în 1881) a crescut în urma sporului care-i venea din satele vecine şi din vechea Dobroge românească. Populaţiunea turcă (163 Turci în 1881) a crescut de asemenea.

Kodjaolar, com. Curtbunar, distr. Curtbunar, cu 853 loc.: 614 Turci, 148 Bulgari, 50 Ţigani, 35 Români şi 6 Germani (cu l. m. română). Bulgarii şi Românii sunt emigranţi din ultimele decenii (în 1900 nu erau decât 11 bărbaţi Bulgari şi nici un Român).

Koiunluchioi, com. Curtbunar, distr. Curtbunar, cu 220 loc.: 190 Turci, 13 Ţigani (cu l. m. turcă), 9 Ruşi (din Ungaria), 7 Români (bărbaţi) şi 1 Bulgar.

Kocargea, com. Armutli, distr. Dobrici, cu 656 loc.: 460 Bulgari, 84 Turci, 84 Tatari (din cari 1 cu l. m. turcă), 24 Ţigani şi 4 Evrei. Până de curând populaţiunea turco-tatară predomina asupra Bulgarilor cari sunt noi veniţi (254 în 1888).

Konac, com. Bairiambunar, distr. Curtbunar, cu 976 loc.: 950 Bulgari, 13 Turci şi 13 Ţigani. Bulgarii (463 în 1881) sunt vechi emigraţi din Tracia, mai cu seamă din satul Glavan, de unde vine numele lor de „Glavanţi" (Miletici, V. p. b. 166).

Konaccuiugiuc, com. Bairiambunar, distr. Curtbunar, cu 733 loc.: 495 Turci, 191 Bulgari şi 47 Ţigani. Bulgarii sunt noi veniţi în aceşti ultimi ani (în 1900 nu erau decât 2 bărbaţi).

Kosui, Bălgarski, v. Bălgarski-Kosui.

Kovangilar, reşed. de comună, distr. Turtucaia, 18 km la sud de Turtucaia, cu 1.027 loc.: 947 Turci, 50 Ţigani (din cari 27 cu l. m. turcă) şi 30 Bulgari. Populaţiunea turcă (759 loc. în 1881) a crescut puţin: Câteva familii bulgare au venit să se stabilească aici în aceşti ultimi ani.

Kovanlâc, com. Enigea, distr. Dobrici, cu 339 loc.: 288 Bulgari (din cari 13 cu l. m. română), 25 Turci, 23 Ţigani (din cari 14 cu l. m. română şi alţi 4 — turcă) şi 3 Români (bărbaţi). Turcii (199 în 1888) au emigrat în cei 20 de ani din urmă. Bulgarii (137 în 1888) sunt emigraţi din vechea Dobroge română, din Tracia şi din Basarabia (cf. Miletici, V. p. b. 158).

Kranovo, com. Kioseadân, distr. Silistra, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 951 loc.: 904 Bulgari, 41 Ţigani (cu l. m. turcă), 3 Greci (bărbaţi), 2 Români (bărbaţi, din cari 1 cu l. m. bulgară) şi 1 Evreu. Bulgarii (în 1881 nu erau decât Bulgari în număr de 556) sunt emigranţi din Tracia şi în deosebi din satul Glavan, de unde şi numele de „Glavanţi" pe care-l poartă locuitorii din Kranovo (Miletici, V. p. b. 166).

Kruşovo (Araclar), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 86 loc.: 46 Bulgari, 21 Tatari, 18 Turci şi 1 Român. Bulgarii sunt noi veniţi (3 în 1900).

Kufalcea, com. Asvatchioi, distr. Turtucaia, cu 405 loc.: 373 Turci, 24 Ţigani (din cari 20 cu l. m. turcă), 5 Armeni şi 3 Bulgari (bărbaţi). Numărul Turcilor n'a scăzut după eliberare.

Kufalcialar, com. Doccelar, distr. Silistra, cu 322 loc.: 316 Turci, 5 Armeni şi 1 Bulgar. Turcii (175 în 1881) s'au dublat după eliberare.

Kuiugiuc, com. Krumovo, singurul sat din districtul Varna care a rămas în teritoriul românesc, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 1003 loc.: 989 Bulgari, şi

www.ziuaconstanta.ro

14 Ţigani (din cari 7 cu l. m. turcă). Populat cu emigranţii veniţi din Gulița și Ercheci (v. Mlilteci V. p. b. 150).

Kuinechioi, com. Duvanuvas, distr. Balcic, cu 273 loc.: 138 Bulgari, 110 Turci, 16 Ţigani, 8 Găgăuzi și 1 Cerchez (cu l. m. turcă). Bulgarii sunt noi veniţi (în 1900 ei erau în număr de 20).

Kurthumar, capitala arondismentului, departamentul Varna, 40 km N.-O. de Dobrici, cu 1541 loc.: 584 Turci, 391 Bulgari, 336 Ţigani (335 dintre ei cu l. m. turcă), 197 Sârbi, 13 Romani, 9 Arabi (cu l. m. turcă), 3 Cehi, 2 Tatari (cu l. m. turcă), 2 Greci, 2 Albanezi (bărbaţi) din care unul cu l. m. bulgară), 1 Armean și 1 Italian. Altădată sat turco-ţigănesc (cu 772 Turci, 211 alţi musulmani și 10 Bulgari în 1881), după eliberare în acest sat au venit să se stabilească emigranţi Bulgari și Sârbi (din Austro-Ungaria). Turcii au emigrat în aceşti ultimi ani.

Kurthuman, v. Vasilevo.

Kurtpalar, com. Kioscabdi, distr. Turtucaia, cu 477 loc.: 472 Turci și 5 Bulgari. Numărul Turcilor (390 în 1881) s'a mărit după eliberare.

Kurucăinchioi, com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 274 loc.: 144 Turci, 66 Tatari (din cari 12 cu l. m. turcă), 38 Bulgari și 26 Germani. Sat turco-tatar, în care Bulgarii s'au stabilit în ultimii ani (în 1888 nu erau de loc). Deasemenea și Germanii.

Kurunale, com. Ghelingic, distr. Dobrici, cu 140 loc.: 65 Unguri (dintre cari 2 cu l. m. germană), 41 Sârbi, 10 Bulgari, 8 Evrei (din cari 4 cu l. m. germană), 7 Romani, 5 Ruși (bărbaţi), 3 Germani și 1 Polonez (cu l. m. rusă). Locuitorii de diferite naţionalităţi s'au stabilit aici în urmă (în 1893 nu erau decât 17 Bulgari și 35 Turci).

Kuzgun, v. Antimovo.

Kuzgunluc, v. Antimovo.

Kădărașie, com. Avdula, distr. Curtbunar, cu 589 loc.: 408 Turci, 168 Bulgari, 7 Ţigani (cu l. m. turcă), 5 Greci (din cari 1 cu l. m. bulgară) și 1 Romăncă (cu l. m. greacă). Bulgarii sunt noi veniţi din ultimii douăzeci de ani.

Kălăcichioi, com. Sabla, distr. Balcic, cu 231 loc., toţi Bulgari, veniţi de pretutindeni și din vechea Dobrege românească.

Kădăburun, com. Dococlar, distr. Silistra, cu 757 loc.: 736 Turci, 11 Ţigani (toţi cu l. m. turcă), 6 Bulgari, 3 Armeni (bărbaţi) și 1 Grec. Turcii (454 în 1881) au crescut în număr.

Kădăldăli, com. Curtbunar, distr. Curtbunar, cu 604 loc.: 298 Bulgari, 237 Turci, 80 Romani (din cari 20 din Austro-Ungaria) și 9 Ţigani (toţi cu l. m. turcă). Sat turcesc (376 Turci în 1881), din cari o parte a populaţiunii a emigrat ca să facă loc coloniștilor bulgari ce-au venit și se stabilească aici în ultimii ani (în 1893 nu erau decât în număr de 7 bărbaţi).

Lilinkovo (Kanabad), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 180 loc.: 76 Turci, 54 Tatari, 28 Bulgari (bărbaţi) și 22 Ţigani. Până de curând, sat turcesc (cu 58 Turci în 1888 și nici un Bulgar), în care în aceşti ultimi ani s'au stabilit Bulgari veniţi din toate punctele.

Maldjilar, com. Peclarovo, distr. Dobrici, 95 loc.: 62 Turci, 20 Ţigani și 13 Bulgari (bărbaţi). Numărul Turcilor (30 în 1888) s'a îndoit.

Malinovo (Gedemi-Ciouai), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 146 loc.: 76 Bulgari, 63 Turci, 3 Greci (cu l. m. bulgară), 2 Romani (bărbaţi), 1 Rus și 1 Alba-

www.ziuaconstanta.ro

nez. Numărul Turcilor (100 în 1888) a scăzut puţin. Bulgarii (19 în 1888) sunt colonişti veniţi după eliberare.

Malka-Kainargea, reşedinţă de comună, distr. Silistra, aproape de vechea frontieră româno-bulgară, 24 km S.-E. de Silistra, cu 1875 loc.: 1835 Bulgari, 38 Ţigani, 1 Român (cu l. m. bulgară) şi 1 Grec. Mare sat bulgăresc (1423 Bulgari în 1881), a cărui populaţiune este în parte veche (Grebenţi), în parte — „Erkeciani", colonişti veniţi din satele Ciatma şi Nicolaevca (Hadârcia), regiunea Varna, şi din Ciatalar, regiunea Balcic (Miletici, V. p. b. 162, 165).

Malki-Cioral, v. Orlovo.

Malko-Alâcichioi, com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 14 loc., toţi bărbaţi: 13 Bulgari şi 1 Român. Fermă.

Malko-Ciamurli, com. Sredno-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 365 loc.: 316 Bulgari, 47 Turci şi 2 Ţigani (bărbaţi, din cari unul cu l. m. turcă). Bulgarii (204 în 1881) au venit din regiunea Jamboli după pacea de la Adrianopole (Miletici V. p. b. 157). Înainte de venirea lor aici, se găseau în sat Găgăuţi „bulgari" (ib., p. 18).

Malcoci, com. Cavarna, distr. Balcic, cu 89 loc.: 86 Bulgari, 2 Găgăuţi (femei) şi 1 Grecoaică (cu l. m. bulgară). Este colonizat de curând (în 1881 era nelocuit) de Bulgari veniţi din diferite părţi ale Bulgariei ca şi ale României şi Rusiei (în 1888 erau deja acolo 57 Bulgari).

Malâc-Karaaci, com. Kioseaidân, distr. Silistra, cu 392 loc.: 343 Bulgari, 23 Ţigani (toţi cu l. m. română), 17 Români, 8 Turci şi 1 Rus. La început sat turco-tătar (până la 1900 chiar erau 250 Turci şi 48 Tatari), unde, în timpul celor două ultime deţenii au venit să se stabilească de asemenea Bulgari (în 1893 nu erau decât 3).

Mansârovo (Mansârchioi), com. Ezibei, distr. Balcic, cu 583 loc.: 351 Bulgari, 205 Turci, 24 Ţigani, 1 Găgăuţă (femeie), 1 Român şi 1 Ungur (cu l. m. română). Bulgarii (144 în 1881) sunt colonişti veniţi aici din diferite locuri, cuprinzându-se şi Tracia.

Masutlar, com. Asvatchioi, distr. Turtucaia, cu 928 loc.: 774 Turci, 140 Ţigani (din cari 47 cu l. m. turcă), 12 Bulgari şi 2 Armeni (1 cu l. m. turcă). Numărul Turcilor a crescut după eliberare.

Matlâmovo (Matlâmchioi), com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 553 loc.: 277 Tatari, 254 Bulgari, 21 Turci şi 1 Armean. Bulgarii (56 în 1881) sunt colonişti veniţi din diferite locuri. Tatarii au devenit aici mai numeroşi.

Melecler, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 45 loc.: 37 Turci şi 8 Bulgari (bărbaţi). Mai înainte erau aici mai mulţi Bulgari (26 în 1893) veniţi din regiunea Silistra (Miletici, V. p. b. 158). Fermă.

Mesimler, com. Kioseabdi, distr. Turtucaia, cu 340 loc.: 337 Turci, 2 Bulgari (bărbaţi) şi 1 Armean. Turcii (259 în 1881) au crescut puţin în număr).

Mesimmale, com. Covangilar, distr. Turtucaia, sat turcesc, chiar lângă noua frontieră româno-bulgară, cu 969 loc.: 961 Turci şi 8 Bulgari. Populaţiunea turcă (636 locuitori în 1881) a crescut.

Meşemale, com. Denizler, distr. Turtucaia, cu 383 loc.: 334 Turci, 27 Bulgari, 21 Români şi 1 Albanez (cu l. m. turcă). La început satul nu era locuit decât de Turci (361 în 1881), al căror număr a scăzut. Bulgarii au venit mai târziu (2 bărbaţi în 1893) şi Românii de asemenea (7 bărbaţi în 1900).

Mihalbei, com. Cavarna, distr. Balcic, cu 225 loc.: 217 Bulgari şi 8 Gă-

www.ziuaconstanta.ro

găuţi. Bulgarii (32 în 1881) sunt imigraţi din Tracia, din vechea Dobroge românească şi din alte părţi.

Momucichioi, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 58 loc.: 48 Turci şi 10 Bulgari.

Momcil, com. Duvaniuvas, distr. Balcic, pe malurile mării, 4 km la V. de Balcic, cu 287 loc.; 268 Tatari, 18 Bulgari şi 1 Turc.

Murfatcia, v. Predel.

Mursalchioi, com. Enige, distr. Dobrici, cu 468 loc.: 280 Turci, 114 Bulgari (4 cu l. m. română), 69 Ţigani, 4 Armeni şi 1 Român. Bulgarii (28 în 1888) sunt emigranţi, mai cu seamă din vechea Dobroge română.

Mursalchioi, v. Târnovca.

Mustafabeiler, com. Teke, distr. Balcic, situat pe noua frontieră româno-bulgară, cu 18 loc., toţi Bulgari. Ei au venit aici din toate părţile.

Musubei (Gorno-Musubei), com, Karali, distr. Dobrici, cu 692 loc.: 340 Bulgari, 199 Turci, 119 Ruşi, 12 Ţigani, 8 Români, 7 Germani, 6 Tatari şi 1 Armean. La început sat turco-tătar. Populaţiunea turco-tătară (497 în 1881) a emigrat în parte din el, mai cu seamă în aceşti ultimi ani. Bulgarii s'au instalat aici în ultimele două decenii (în 1893 ei nu erau decât 6 bărbaţi, veniţi îndeosebi din vechea Dobroge românească, şi Ruşii — în ultimul deceniu.

Musubei, Ciflic, v. Ciflic-Musubei.

Musubei, Dolno, v. Dolno-Musubei.

Mârzâc, com. Bairam-Bunar, distr. Curtbunar, cu 340 loc, (181 Bulgari, 108 Turci, 34 Tatari, 12 Ţigani (4 cu l. m. turcă) şi 5 Albanezi (4 cu l. m. turcă). Turcii (191 loc. în 1881) au început în cele din urmă să emigreze. Bulgarii sunt veniţi în ultimele două decenii.

Nadejda (Chiuciucahmed), com, Hasâchioseler, distr. Dobrici, cu 536 loc.: 497 Bulgari, 21 Ţigani, 17 Turci şi 1 Român. Bulgarii au venit aici (339 loc. în 1888) din regiunea Silistra (Miletici, V. p. b. 158).

Nasradân (Hasradân), com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 1099 loc.: 764 Turci, 186 Bulgari, 137 Ţigani (26 cu l. m. turcă), 10 Armeni şi 2 Tatari (bărbaţi) (1 cu l. m, turcă). Bulgarii au venit în ultimele decenii (în 1900 ei nu erau decât în număr de 12 bărbaţi).

Nasufpaşa, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 30 loc.: 28 Bulgari şi 2 Turci (bărbaţi). Numai în aceşti ultimi ani au apărut familii în acest sat (în 1881 locuit de 8 bărbaţi).

Nebicuiusu, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 131 loc.; 63 Turci, 59 Bulgari şi 9 Tatari (bărbaţi, din cari 4 cu l. m. turcă). Bulgarii (19 în 1881) au venit în cele din urmă din împrejurimile Balcicului. (Miletici, V. p. b. 158).

Novo-Botiovo, com. Botiovo, distr. Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 227 loc.: 218 Bulgari şi 9 Ţigani. Intemeiat de ţăranii veniţi din satele vecine.

Olucli, com. Acbunar, distr. Curtbunar, cu 579 loc.: 565 Bulgari, 10 Ţigani (din cari 5 cu l. m. turcă şi 5 alţii—română), 3 Greci (bărbaţi) şi 1 Turc. Altă dată sat turcesc (în 1881 cu 359 Turci), dar părăsit de Turci în cursul anilor 1880 până la 1890 (rămase 12 persoane în 1893), a fost repopulat de Bulgari veniţi mai cu seamă din satul Kalipetrovo (reg. Silistra) şi din satele vecine (în 1881 nu erau Bulgari, în timp ce în 1888 ei sunt aici în număr de 223 persoane), (v. Miletici V. p. b. 166).

www.ziuaconstanta.ro

Omurgea (Omurchioi), com. Rahmanaşiclar dist. Silistra, pe noua frontieră romano-bulgaro, cu 358 loc.: 354 Turci, 2 Bulgari (bărbaţi) şi 2 Ţigani.

Omurfacâ com. Trubciular, distr. Curtbunar, cu 1.034 loc.: 694 Turci, 291 Bulgari (din cari 2 cu l. m. română), 18 Slovaci, 11 Români, 11 Găgăuţi (din cari 9 cu l. m. turcă), 5 Ruşi şi 4 Armeni. Sat turcesc (667 Turci în 1881) în care în aceşti ultimi ani s'au instalat Bulgari (ei nu erau decât în număr de 6 în 1900).

Omurchioi, com. Enige, distr. Dobrici cu 575 loc.: 411 Turci, 65 Români, 60 Bulgari, 34 Tătari şi 5 Ţigani (cu l. m. turcă). Sat turco-tătar în care s'au aşezat în aceşti ultimii douăzeci de ani Români (din Ungaria) şi Bulgari (în 1893 ei nu erau decât 5 bărbaţi).

Omurchioi, v. Omurgea.

Opancea, com. Aiorman, distr. Dobrici cu 456 loc.: 293 Bulgari, 96 Ţigani, 66 Turci şi 1 Român. O parte din Bulgari sunt vechi emigranţi (Miletici, V. p. b. 158) şi o altă parte noi emigranţi (cu 1881 ei nu erau decât în număr de 38). O parte din Turci au emigrat.

Orlovo (Malki-Cioral), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 33 loc.: 15 Români 11 Germani, 5 Bulgari şi 2 Turci (bărbaţi). Odinioară sat turcesc (cu 62 Turci şi 6 bărbaţi Bulgari în 1888). Locuitorii de astăzi sunt toţi noi emigranţi.

Ormangic, v. Goriţa.

Ormanchioi; com. Songurlar, distr. Silistra, cu 1.064 loc.: 1.040 Turci, 10 Tătari (cu l. m. turcă), 10 Bulgari şi 4 Ţigani (cu l. m. turcă). Populaţiunea turcă (660 în 1881) a crescut simţitor.

Oratcuiusu, v. Sredina.

Osmanfacâ, com. Srendo-Ciamurli, distr. Dobrici, cu 513 loc.: 371 Bulgari, 69 Turci, 45 Tătari, 27 Ţigani şi 1 Român. Bulgarii (104 în 1888) sunt originari din Slivno şi din Jamboli, dar ei au venit să se aşeze aici, din vechea Dobroge românească, şi anume din satele Cineli, Başchioi, Beştepe, Ienichioi (regiunea Babadag) şi chiar din Babadag; sunt printre aceşti emigranţi bulgari, persoane originare din Cotel. Populaţiunea turcă (350 loc. în 1881) a scăzut puternic, mai cu seamă în aceşti ultimi zece ani.

Ovaşerman, com. At, unul din cele două sate din distr. Razgrad care au rămas pe teritoriul românesc şi care este situat pe noua frontieră romano-bulgară, cu 288 loc.: 287 Turci şi 1 Bulgar.

Pândâcli, com. independenţă, distr. Silistra, situată cam la 22 km la sud de Silistra, cu 775 loc.: 698 Bulgari, 75 Ţigani (cu l. m. turcă) 1 Turc şi 1 Român Vechiu sat turcesc (în 1881 era locuit de 289 Turci şi 40 Bulgari), a cărui populaţiune a emigrat (în 1888 n'a mai rămas aici decât un singur Turc), şi în locul ei au venit să se instaleze „Sicovţi" din satul Almalău, în vechea Dobroge românească, cari erau originari din Provadia din Bulgaria şi cari se aşezaseră la Almalău în 1812 (Miletici V. p. b. 165 şi 172). Printre noii veniţi erau încă şi locuitori din satele vecine, (în 1888 populaţiunea satului număra printre locuitorii săi 219 persoane născute în România şi 123 persoane născute în celelalte localităţi ale districtului Silistra).

Papuccilar, com. Bosna, distr. Silistra, cu 636 loc.: 610 Turci, 18 Ţigani, 5 Armeni, 2 Bulgari (bărbaţi) şi 1 Albanez. După eliberare populaţiunea turcă (245 în 1881) s'a îndoit.

Paragic, com. Armutli, distr. Dobrici, cu 572 loc.: 355 Turci, 205 Bulgari,

www.ziuaconstanta.ro

9 Ţigani şi 3 Armeni. Bulgarii s'au instalat aici în cei din urmă 20 de ani (în 1888 ei nu erau decât în număr de 7 persoane).

Paşabalâ, com. Curtbunar, distr. Curtbunar, cu 1.231 loc.: 1.137 Turci, 70 Ţigani (dintre cari 53 cu l. m. turcă), 18 Bulgari şi 6 Armeni. Sat turcesc (669 Turci în 1881) a cărui populaţiune s'a îndoit. Bulgarii s'au instalat aici în urmă.

Pcelarovo (Elibei), reşedinţă de comună, distr. Dobrici, cu 569 loc.: 562 Bulgari, 3 Armeni, 2 Români (bărbaţi), 1 Turc, şi 1 Tatar. Sat bulgăresc (265 pers. în 1881) populat înainte de toate de vechi emigranţi din Tracia (Miletici, V. p. b. 158) şi de noi veniţi din vechea Dobroge românească şi din Tracia.

Pirifacâ, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 241 loc.: 152 Bulgari, 86 Turci, 2 Români şi 1 Armean. Bulgarii (8 bărbaţi în 1888) sunt emigranţi din ultimii douăzeci de ani.

Pirlidaulgilarmale, com. Şahinlar, distr. Curtbunar, cu 328 loc.: 314 Turci, 10 Bulgari şi 4 Ţigani (cu l. m. turcă).

Pirligianimale, com. Şahinlar, distr. Curtbunar, cu 549 loc.: 542 Turci, 6 Bulgari şi 1 Albanez.

Pirlienimale, com. Şahinlar, distr. Curtbunar cu 360 loc.: 351 Turci, 6 Bulgari şi 3 Armeni.

Pirlichioi, com. Şahinlar, distr. Curtbunar, cu 566 loc.: 498 Turci, 42 Ţigani (din cari 41 cu l. m. turcă), 19 Bulgari şi 7 Armeni.

Pisarovo, com. Spasovo, distr. Balcic, cu 310 loc.: 232 Turci, 36 Bulgari, 32 Ţigani, 9 Armeni (cu l. m. turcă), şi 1 Tatar (cu l. m. turcă). Bulgarii sunt noi veniţi (în 1893 ei nu erau decât în număr de 8 bărbaţi).

Popina, com. independentă, distr. Silistra, 24 klm. la vest de Silistra, pe malurile Dunărei, cu 2.113 loc.: 2.092 Bulgari, 11 Români (din cari 4 cu l. m. bulgară), 5 Turci (bărbaţi), 4 Evrei şi 1 Rus. Mare sat bulgăresc (el număra deja în 1881, 1.529 Bulgari), populat de Bulgari indigeni numiţi „Grebenţi" (Miletici, V. p. b, 161).

Poriaz, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 32 loc.: 21 Bulgari (bărbaţi), 5 Germani, 3 Tatari (bărbaţi), 2 Turci (bărbaţi) şi 1 Sârb. Fermă.

Predel (Murfatcia), com. Spasovo, distr. Balcic, pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 194 loc.: 179 Tatari, 12 Bulgari, 2 Armeni (bărbaţi) şi 1 Român. Sat tătăresc a cărui populaţiune (217 loc. în 1900) a scăzut in ultimii ani.

Preselenţi (Başhasârlâc), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 376 loc.: 351 Bulgari, 15 Ţigani (din cari 1 cu l. m. bulgară), 8 Turci şi 2 Români (bărbaţi). Populat cu Bulgari (96 în 1881) veniţi mai cu seamă din Tracia şi din România.

Pătraeli, com. Tataratmagea, distr. Turtucaia, cu 715 loc.: 614 Turci, 79 Bulgari, 17 Ţigani, 4 Armeni şi 1 Tatar. Bulgarii s'au instalat în acest sat în urmă (în 1900 ei erau în număr de 3 bărbaţi). Turcii (321 în 1881) s'au dublat.

Racovschi (Seidahmed), com. Grjavursuiuciuc, distr. Balcic, cu 236 loc.: 183 Bulgari, 25 Turci, 24 Găgăuţi, 2 Români (bărbaţi), 1 Rus şi o Grecoaică. Populat cu Bulgari veniţi din toate părţile (în 1881 ei erau 26 oameni şi o femeie).

Rahmanasiclar, reşedinţă de comună, distr. Silistra, pe noua frontieră româno-bulgară, cam 46 klm. la sud-vest de Silistra, cu 2.521 loc.: 2.430 Turci, 51 Bulgari, 28 Ţigani (din cari 17 cu l. m. turcă) şi 12 Armeni (din cari doi cu l. m.

www.ziuaconstanta.ro

turcă). Mare sat turcesc (în 1881 deja avea 2.005 Turci) care nu şi-a schimbat mult caracterul său.

Regebchioi, com. Bairiambunar, cu 235 loc.: 179 Turci, 29 Ţigani (cu l. m. turcă), 26 Bulgari şi 1 Român. Bulgarii sunt noi veniţi.

Reşiler, com. Duvaniuvas, distr. Balcic, cu 135 loc.: 88 Bulgari, 44 Ruşi (din cari o femeie cu l. m. bulgară) şi 3 Turci (bărbaţi). In 1881 acest sat nu era cunoscut ca localitate populată; în 1888 el avea 55 loc. (din cari 48 Bulgari şi 7 Turci) dintre cari unul singur născut în sat. Bulgarii sunt veniţi din diferite părţi. Ruşii s'au instalat aici după 1900.

Riahovo, Dolno, v. Dolno-Riahovo.

Rogozina (Hasârcuiusu), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 369 loc.: 281 Turci, 68 Bulgari, 8 Ţigani (cu l. m. turcă) şi 5 Armeni (bărbaţi). Bulgarii sunt noi veniţi; numărul Turcilor (75 în 1881) a crescut mult.

Saarlar, com. Haschioi, distr. Silistra, cu 422 loc.: 268 Bulgari, 136 Turci, 14 Ţigani (cu l. m. turcă), 3 Albanezi (bărbaţi) şi o Româncă. Bulgarii s'au instalat aici în ultimele două decenii.

Salihler, com. Ahmatlar, distr. Turtucaia, cu 895 loc.: 787 Turci, 86 Ţigani, 8 Bulgari, 7 Români, 4 Armeni şi 3 Albanezi (bărbaţi). Populaţiunea turcă (460 în 1881) aproape s'a îndoit după eliberare. In datele statistice din 1881 figurează 53 Români (ortodocşi) cari dispar puţin câte puţin.

Sahtianlâc, v. Simionova.

Salman, com. Ghelengic, distr. Dobrici, cu 35 loc.: 13 Bulgari (bărbaţi), 9 Germani, 7 Evrei (cu l. m. germană), 2 Ruşi (bărbaţi), 2 Sârbi (bărbaţi) şi 2 Români (bărbaţi).

Sarsânlar, reşed. de comună, distr. Turtucaia. 17 klm. la est de Turtucaia, cu 999 loc.: 844 Bulgari, 146 Turci, 6 Armeni şi 3 Români Populaţiunea bulgară (418 în 1881) este originară din sat şi poartă numele de „Grebenţi" (Miletici, V. p. b. 162). Turcii nu s'au mai împuţinat după eliberare.

Sarâdja, com. Aiorman, distr. Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 303 loc.: 242 Turci, 52 Bulgari, 5 Greci şi 4 Armeni. Bulgarii (8 în 1888) sunt noi veniţi.

Sarâdja (Gorna-Sarâdja), com. Karali, distr. Dobrici, cu 1053 loc.: 600 Bulgari, 376 Turci, 39 Tatari (din cari 9 cu l. m. turcă), 16 Români, 8 Găgăuţi, 6 Armeni (bărbaţi) (din cari 2 cu l. m. turcă), 4 Serbi (? cu l. m. română), 2 Ruşi şi 2 Ţigani (bărbaţi). Bulgarii (în număr de 416 în 1888) eu venit din alte sate şi din vechea Dobrogn românească, de unde probabil au venit de asemenea şi Tatarii.

Sarâghiol, com. Vischioi, distr. Turtucaia, cu 451 loc.: 435 Turci, 15 Bulgari şi 1 Albanez (cu l. m. bulgară), Numărul Turcilor (275 în 1881) a crescut simţitor. Bulgarii au venit aici în aceşti ultimi ani.

Sarâmahmud, com. Vladimirovo, distr. Dobrici, cu 458 loc.: 171 Turci, 136 Tatari, 123 Bulgari şi 28 Ţigani. Sat turco-tătar în care s'au instalat Bulgarii (7 în 1881) veniţi din regiunea Cotel din Bulgaria. (Miletici, V. p. b. 157).

Sarâmeşe, com. Şabla, distr. Balcic, cu 219 loc.: 203 Bulgari, 8 Ţigani (1 femeie cu l. m. turcă), 6 Găgăuţi şi 2 Turci (bărbaţi). Populat cu Bulgari veniţi din toate părţile Bulgariei şi din vechea Dobroge românească (în 1900 erau încă 43 cari fuseseră născuţi în această provincie).

Sarâmusa, com. Duranculac, distr. Balcic, cu 287 loc.: 285 Bulgari, 1 Tătar

www.ziuaconstanta.ro

(cu l. m. turcă) şi 1 Român. Sat curat bulgăresc (166 Bulgari în 1881) fondat în 1828 de ţărani veniţi din satele Ercheci şi Gulița din Balcanul de răsărit (Miletici, V. p. b. 154).

Sarânebi, com. Bairiambunar, distr. Curtbunar, cu 541 loc.: 372 Turci, 111 Bulgari, 34 Ţigani (dintre cari 1 cu l. m. turcă), 9 Români, 7 Armeni, 5 Tatari, 2 Evrei şi 1 Albanez. Bulgarii s'au instalat aici în ultimii ani (erau în număr de 10 în 1900).

Sarânebiiurtluc, com. Beibunar, distr. Curtbunar, cu 246 loc.: 229 Turci, 15 Ţigani, 1 Bulgar şi 1 Român.

Satâlmâş com. Duranculac, distr. Balcic, aproape de marginea mării, cu 423 loc.: 414 Bulgari şi 9 Găgăuţi. Sat curat bulgăresc (cu 174 loc. toţi Bulgari în 1881) întemeiat de Bulgari din Tracia veniţi în 1828 (Miletici, V. p. b. 154).

Seidahmed, v. Racovschi.

Seidalifacâ, com. Usulchioi, distr. Curtbunar, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 592 loc.: 349 Turci, 144 Bulgari, 85 Ţigani (cu l. m. română), 8 Români şi 6 Armeni. Altădată sat curat turcesc (cu 377 loc. în 1881), în ultimii ani a fost populat de asemenea de Bulgari (19 în 1900).

Seidali, com. Enige, distr. Dobrici, cu 418 loc.: 253 Turci, 83 Bulgari, 71 Ţigani, 7 Români şi 4 Armeni. Bulgarii (10 în 1900) şi Românii (12 în 1900) sunt noi veniţi.

Selimcuiusu, com. Gargalâc, distr. Balcic, cu 79 loc.: 73 Bulgari, 5 Turci (bărbaţi) şi 1 Român. Populaţiunea din el este bulgară după eliberare (49 loc. în 1881).

Semizalâ, com. Aiorman, distr. Balciç, cu 428 loc.: 361 Bulgari, 47 Ţigani, 17 Turci, 2 Români (bărbaţi) (cu l. m. bulgară), şi 1 Ceh (cu l. m. bulgară). Bulgarii (181 în 1881) sunt vechi emigranţi (v. Miletici, V. p. b. 158). O mare parte din Turci (272 în 1881) au părăsit satul de la 1881—1890.

Semizler, v. Velikovo.

Serdimen, com. Vladimirovo, distr. Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 465 loc.: 391 Bulgari, 35 Ţigani (din cari 1 cu l. m. turcă), 17 Români, 13 Germani, 6 Turci, 1 Grec, 1 Rus şi 1 Sârb. A fost populat cu colonişti veniţi din regiunea Adrianopole (v. Miletici, V. p. b. 157). Turcii au emigrat în deosebi în ultimii ani (ei erau în număr de 210 în 1900).

Siiahlar, com. Staro-Selo, distr. Turtucaia cu 317 loc.: 312 Tatari, 4 Bulgari şi 1 Armean. Tatarii (198 loc. in 1881) au crescut mult în număr după eliberare.

Silistra, capitala districtului, departamentul Rusciuc, pe malul drept al Dunărei, la punctul de plecare a vechii frontiere româno-bulgare, cu 11.646 loc.: 6.314 Bulgari, (din cari 57 cu l. m. română 3 bărbaţi — cu greaca şi 1 — cu franceza; de asemenea 2 bărbaţi Pomaci, dintre cari 1 cu l. m. turcă), — 3.820 Turci, 405 Armeni (din cari 45 cu l. m. turcă şi 3 — bulgară), 320 Evrei (din cari 3 femei cu l. m. ungară şi o altă femeie cu l. m. germană), 250 Români (din cari 14 cu l. m. bulgară), 225 Ţigani (din cari 153 cu l. m. turcă şi alţi 5 cu l. m. română), 169 Tatari din cari 15 cu l. m. turcă), 52 Greci (din cari 11 cu l. m. bulgară şi 3 — română), 31 Ruşi (din cari 3 cu l. m. bulgară) şi 5 Lipoveni, 25 Albanezi (din cari 4 cu l. m. bulgară şi 4 bărbaţi — turcă), 10 Serbi (din cari 3 cu l. m. bulgară) şi 2 femei croate (cu l. m. germană), 1 Muntenegrean, 7 Germani (dintre cari 1 femeie cu l. m. ungară), 6 Unguri (din cari o femeie cu l. m. bulgară şi o alta — română), 2 Franceze, 1 Slovenă şi o Italiană. După eliberare numărul Bulgarilor

www.ziuaconstanta.ro

s'a dublat, în timp ce acela al Turcilor (5.303 în 1881) şi al Tatarilor (334 la 1900) a scăzut; numărul Românilor (768 în 1881) şi al Grecilor (264 în 1881) a scăzut de asemenea, probabil prin efectul unei bulgarizări încete.

Simeonovo (Sahtianlâc), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 353 loc.: 294 Bulgari (din cari 1 cu l. m. greacă), 53 Turci, 3 Ţigani, 2 Români (bărbaţi) (din cari unul cu l. m. bulgară) şi o Găgăuţă. Bulgarii s'au instalat aici încetul cu încetul după eliberare (ei erau în număr de 30 de bărbaţi în 1881). Numărul Turcilor a crescut de asemenea.

Sirakovo (Etimeli) com. Spasovo, distr. Balcic, 60 loc.: 51 Bulgari şi 9 Turci. Bulgarii sunt emigranţi (în 1888 ei nu erau decât în număr de 12 bărbaţi). Turcii au părăsit satul în timpul penultimului deceniu, (ei erau în număr de 79 în 1893).

Siianovo, comună independentă, distr. Turtucaia, 15 klm. la sud de Turtucaia, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 1199 loc.: 654 Turci, 451 Bulgari, 75 Ţigani (din cari 4 cu l. m. turcă), şi 19 Ruşi (din care 2 cu l. m. bulgară). La început sat curat turcesc (cu 626 Turci în 1881), după aceia populat de Bulgari, al căror număr a crescut iute (în 1888 ei nu erau decât 125 şi în 1900 — 189); Ruşii de asemenea au venit mai târziu (17 în 1888 şi 35 în 1900).

Siuleimanfacâ, com. Duvanjuvas, distr. Balcic, cu 169 loc.: 104 Tătari, 59 Turci, 6 Bulgari (dintre cari 1 Pomac).

Siuleimanlâc, v. Spasovo.

Siuneci, com. Doimuşlar, distr. Silistra, cu 517 loc.: 453 Turci, 52 Bulgari, 7 Serbi, 3 Armeni şi 2 Ruşi. Numărul Turcilor (116 în 1881) s'a mărit mult. Bulgarii s'au instalat aici în ultimele decenii (în 1888 ei nu erau decât în număr de 4 bărbaţi).

Siurtiuchioi, com Şabla, dist. Balcic, cu 16 loc. toţi bărbaţi: 8 Găgăuţi, 6 Bulgari, şi 2 Tătari. Fermă.

Songurlar, reşed. de com. distr. Silistra, 40 klm la sud-vest de Sllistra, cu 897 loc.: 866 Turci, 26 Bulgari, 4 Ţigani şi un Armean. Cele câteva familii turceşt aparţin sectei musulmane „Halveti" (v. D. Gadžanow, în „Anzeiger" al Academiei din Viena 1912, No. III, p. 2).

Soiakli, com. Beibunar, distr. Curtbunar, cu 581 loc.: 348 Turci, 216 Bulgari şi 17 Ţigani. La început sat curat turcesc (în 1881 erau 297 Turci şi nici un bulgar), el n'a fost dopulat de Bulgari decât în ultimele două decenii (în 1893 erau deja 136).

Soudjac, com. Beibunar, distr. Curtbunar, cu 605 loc.: 468 Turci, 98 Bulgari (dintre cari o femeie cu l. m. română), 31 Ţigani (dintre cari 27 cu l. m. turcă şi ceilalţi 4 tătară), 6 Români şi 2 Tătari. Bulgarii s'au instalat aici în ultimele două decenii.

Spanciov, com. Dolna-Rjahovo, distr. Turtucaia, aşezat pe malurile Dunărei, 10 klm în aval de Turtucaia, cu 559 loc.: 517 Bulgari, 25 Ţigani (dintre cari 6 cu l. m. turcă), 11 Români şi 6 Turci. La început sat curat bulgăresc (în 1881 cu 183 Bulgari, 11 Turci şi 3 Români), şi-a păstrat până în zilele noastre caracterul său etnic. Popoulaţiunea bulgară, în parte originară din sat („Grebenţi") în parte venită din regiunea Balcanilor (v. Miletici, V. p. b. 162), a crescut simţitor.

Spasovo, (Suleimanlâc) reşed. de comună, distr, Balcic, 35 klm cam la Nord-Est de Balcic, nu departe de vechea frontieră româno-bulgară, cu 805 loc.: 557 Bulgari, 144 Turci, 79 Tătari, 9 Români, 9 Ţigani, 3 Armeni (bărbaţi), 3 Albanez

www.ziuaconstanta.ro

(bărbaţi) şi o Găgăuţă. Bulgarii (142 în 1881) sunt emigranţi din Tracia, din Rusia (Basarabia) şi din România (vechea Dobroge românească).

Srebârna, comună independentă, distr. Silistra, 15 klm la vest de Silistra, pe drumul Turtucaiei, cu 1488 loc.: 1478 Bulgari, 6 Ţigani (cu l. m. turcă), 3 Români şi 1 Turc. Sat curat bulgăresc (cu 820 Bulgari în 1881) din cari jumătatea populaţiunii sunt indigent zişi „Grebenţi" şi restul „Arnăuţi" (Bulgari din Macedonia) din satul Karaarnăut, în reginunea Razgard (v. Miletici, V. p. b. 161, 164; Revista periodică, LXI, 626 şi urm),

Sredina, (Ortakuiusu), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 177 loc.: 125 Turci şi 52 Bulgari. Bulgarii sunt noui veniţi (în 1888 ei erau în număr de 13 bărbaţi).

Sredno-Ciamurli, reşed. de comună, distr. Dobrici, 12 klm la Nord-Vest de Dobrici, cu 431 loc.: 181 Turci, 167 Bulgari, 65 Tătari, 11 Ţigani (cu l. m. turcă) şi 7 Ruşi. Bulgarii originari din Tracia, au venit după 1880 din regiunea Comrat (în Basarabia) (v. Miletici, V. p. b. 157).

Staro-Selo (Starsmil), reşed. de comună, distr. Turtucaia, 8 klm la Sud-Vest de Turtucaia, pe drumul Rusciucului, cu 1668 loc.: 1643 Bulgari, 16 Ţigani, 5 Turci, 2 Români (femei), 1 Tătar şi 1 Grec. Populaţiunea bulgară „Grebenţi" este indigenă şi cu timpul ea a crescut mult (în 1881 nu erau decât 732 Bulgari) şi populaţiunea turcă, dacă a fost (faţă de 64 Turci în 1881 se numără 64 de Ţigani în 1888) a dispărut.

Strasmil, v. Saro-Selo.

Suiutciuc, com. Acadânlar. distr. Silistra, cu 830 loc.: 704 Turci, 87 Bulgari, 16 Ruşi (din cari un Malorus şi o femeie cu l. m. bulgară), 15 Ţigani (cu l. m. română), 6 Greci, 1 Româncă şi 1 Italian. La început sat curat turcesc (252 loc. în 1881). Bulgarii au venit aici după eliberare, în deosebi în cursul ultimului deceniu ca şi Ruşii.

Suiutciuc, com. Ezibei, distr. Dobrici, cu 889 loc.: 861 Bulgari, 17 Ţigani (dintre cari 3 cu l. m. turcă), 8 Turci (bărbaţi), 2 Români (bărbaţi) şi 1 Tătar (cu l m. turcă). Sat bulgăresc (cu 364 Bulgari în 1881) întemeiat de Bulgari din Tracia înainte de eliberare (Miletici, V. p. b. 158).

Sucuiudgiuc, com. Sânârenimale, distr. Silistra, cu 492 loc.: 463 Bulgari, 21 Ţigani (cu l. m. română) şi 8 Turci. La început sat curat turcesc (în 1881 nu erau decât Turci în număr de 267), a cărui populaţiune a emigrat în cursul ultimului deceniu şi a fost înlocuită cu o populaţiune bulgară.

Sususchioi, com. Ghelingic, distr. Dobrici, cu 359 loc.: 334 Bulgari, 16 Ţigani, 7 Turci, 1 Grec şi 1 Român. Populat după eliberare cu emigranţi din regiunea Adrianopole (Miletici, V. p. b. 158). Numărul Turcilor (43 în 1888) a scăzut mult.

Suvanlâcenimale, com. Doccelar, distr. Silistra, cu 298 loc.: 292 Turci, 3 Bulgari şi 3 Armeni.

Sânârenimale, reşed. de comună, distr. Silistra, 33 klm la Sud de Silistra, cu 1038 loc.: 586 Bulgari, 435 Turci, 13 Ţigani (din cari 5 cu l. m. turcă) şi 4 Greci (bărbaţi). Altădată sat curat turcesc (517 Turci în 1881). Bulgarii s'au instalat aici încetul cu încetul după eliberare venind din satele vecine. (Mietici, V. p. b. 167).

Sârdjilar, com. Asvatchioi, distr. Turtucaia, cu 728 loc.: 520 Bulgari, 159 Turci, 31 Ţigani (din cari 22 cu l. m. română), 13 Români, 4 Armeni şi 1 Grec. Turcii (314 în 1881) au scăzut pe jumătate, mai cu seamă în cursul celor două decenii, în timp ce numărul Bulgarilor s'a mărit din zi în zi. Românii sunt veniţi noui din ultimul deceniu.

www.ziuaconstanta.ro

Sârnino, (Karadgialar), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 255 loc.: 178 Bulgari 75 Turci, 1 Tătar şi o Grecoaică. Bulgarii (49 în 1881) sunt emigranţi din toate părţile, mai cu seamă din Tracia.

Sârtchioi, v. Bilo.

Şabla, reşed. de comună, distr. Balcic, la 30 klm cam la nord-est de Balcic, nu departe de malul mării, cu 1767 loc.: 1655 Bulgari, 84 Găgăuţi, 9 Greci, 8 Ţigani (din care o femeie cu l. m. turcă) 4 Albanezi (bărbaţi), 2 Turci (bărbaţi), 1, Tătar (cu l. m. turcă), 1 Sărb, 1 Armean, 1 Arab, şi 1 Karamanliu. Odinioară sat găgăuţ, ai cărui locuitori au emigrat în Basarabia în 1829 (v. Jrecek, Cesty 607) şi a fost repopulat de Bulgarii din Tracia (Miletici V. p. b. 154).

Şahindji, com. Enidge, distr. Dobrici, cu 533 loc.: 311 Bulgari, 174 Turci, 45 Ţigani (din cari 27 cu l. m. turcă), 2 Români (bărbaţi) (din cari 1 cu l. m. bulgară) şi o Rusoaică (cu l. m. bulgară). Bulgarii (160 în 1888) sunt noui veniţi din vechea Dobroge românească (în 1900 erau în el 62 născuţi în această provincie).

Şahinlar, com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 329 loc.: 202 Bulgari, 123 Turci şi 4 Ţigani (cu l. m. turcă). Bulgarii sunt noui veniţi, mai cu seamă din ultimul deceniu. (în 1900 ei erau 86).

Şahinlar, com. Şahinlar, distr. Curtbunar, la 45 klm cam la sud de Silistra cu 1620 loc.: 1557 Turci, 29 Bulgari, 25 Ţigani (din cari 6 cu l. m. turcă) şi 9 Armeni. Puţini Bulgari se găsesc deja la începutul eliberării (în 1881 ei erau în număr de 8).

Şahveli, com. Karali, distr. Dobrici, cu 298 loc.: 223 Bulgari, 53 Turci, 15 Ţigani, 6 Români şi o Rusoaică. Sat Turcesc în care Bulgarii s'au instalat în cursul celor două ultime decenii (în 1893 erau deja 10) veniţi mai cu seamă din Dobrogea românească, în timp ce populaţiunea turcă a părăsit, în parte, localitatea.

Tataratmagea, reşed. de com. distr. Turtucaia, 22 klm la sud-est de Turtucaia cu 1135 loc.: 1101 Tătari, 18 Armeni, 7 Turci, 5 Albanezi (bărbaţi) şi 4 Bulgari (bărbaţi). Populaţiunea tătărească (606 în 1881) aproape s'a dublat.

Tatariţa, com. Aidemir, distr. Silistra, cu 808 loc.: 788 Ruşi şi 20 Bulgari. Ruşii (264 în 1881) sunt „Lipoveni" şi ei s'au instalat aici după 1828 (vezi mai sus. pg. 27 şi urm.: cf. Miletici, V. p. b, 165, Bahmetieff, Rev. periodică LXVIII, Sofia, 296 şi urm.). (În primii ani după eliberare erau mai mulţi Bulgari (56 în 1881).

Teke, reşed. de comună, distr. Balcic, cu 762 loc.: 676 Bulgari, 43 Ţigani (din cari 3 cu l. m. română), 40 Turci şi 3 Greci (bărbaţi). Sat cerchezesc a cărui populaţiune l-a părăsit în momentul eliberării (Kanitz: Donau Bulgarien III² 219: Jirecek, Cesty 612 şi urm.). Bulgarii (317 în 1881) vin din satul Vaisal, regiunea Adrianopole (Miletici V. p. b. 153).

Terskondu, com. Hardali, distr. Dobrici, pe vechea frontieră româno-bulgară cu 342 loc.: 293 Turci, 41 Ţigani, 4 Armeni. 3 Bulgari (bărbaţi) şi 1 Tatar.

Tiuliudja, com. Teke, distr. Balcic, cu 283 loc.: 278 Bulgari şi 5 Ţigani, Populat cu colonişti veniţi din regiunea Adrianopole (în 1900 erau aici 77 născuţi în această regiune).

Tiurccosui, com. Sarsânlar, distr. Turtucaia, cu 820 loc.: 740 Turci, 44a Tatari, 27 Ţigani (din cari 6 cu l. m. turcă) şi 9 Armeni. Populaţiunea turcă (472 în 1881) a crescut mult. Mai înainte Tatarii nu figurau în datele statistice ale acestui sat.

Tiurcsmil, reşed. de comună, distr. Turtucaia 14 klm la Vest de Turtucaia

www.ziuaconstanta.ro

pe drumul Rusciucului şi noua frontieră româno-bulgară, cu 2.402 loc.: 1.983 Turci, 292 Bulgari, 111 Ţigani (din cari 19 cu l. m. turcă) 8 Evrei, 5 Români şi 3 Polonezi. Populaţiunea turcă (1.319 în 1881) s'a mărit. Bulgarii s'au stabilit aici către anul 1890 (în 1888 ei erau în număr de 16, în 1893 — 106 şi în 1900 — 177)

Tiurcsuiuciuc com. Cavarna, distr. Balcic, cu 458 loc.: 298 Tatari, 93 Bulgari, 41 Turci şi 26 Găgăuţi. Bulgarii (18 în 1900) sunt colonişti veniţi în urmă.

Toicuiusu com. Duvaniuvas. distr. Balcic, cu 182 loc.: 107 Turci, 59 Bulgari, 15 Ţigani, şi 1 Tatar cu l. m. turcă. Bulgarii (62 în 1888) sunt colonişti.

Toccilar, com. Aiorman, distr. Dobrici, cu 486 loc.: 417 Bulgari, 61 Turci şi 8 Armeni. Bulgarii sunt colonişti din ultimii ani (în 1881 nu erau decât în număr de 3 bărbaţi), mai cu seamă din ultimul deceniu. Turcii (301 în 1893) au părăsit în parte satul.

Tokmakchioi, com. Sânârenimale, distr. Silistra, cu 542 loc.: 484 Turci, 23 Ţigani, (din cari 18 cu l. m. turcă), 17 Bulgari, 6 Tatari, 6 Albanezi (cu limba m. turcă), 4 Serbi şi 2 Greci (bărbaţi) (cu l. m. bulgară). După eliberare în acest sat au venit să se stabilească Bulgari (205 în 1893) (v. Miletici, V. p. b. 166).

Topci, com. Gorno-Cainargea, distr. Silistra cu 901 loc.: 565 Bulgari (din cari 2 cu l. m. româna), 213 Turci, 66 Tatari (din cari 33 cu l. m. turcă), 50 Ţigani (din cari 41 cu l. m. turcă), 3 Armeni, 3 Albanezi (bărbaţi) şi 1 Român.

La început sat curat turcesc. In urma emigrării Turcilor, numărul lor (348 în 1881, probabil împreună cu Tatarii şi Ţiganii) a scăzut simţitor. Bulgarii sunt colonişti veniţi din Almalău, în vechea Dobroge românească, aproape de Silistra, (în 1881, 110 loc. ai populaţiunii erau născuţi în România) şi reprezintă un amestec de vechi „Grebenţi" şi de „Şicovţi" din regiunea Şumla (v. Miletici, V. p. b. 162, 166). Emigrarea Bulgarilor din România a continuat încă mai târziu (în 1888 erau în sat 235 loc. născuţi în România) ca şi din alte părţi ale Bulgariei.

Tortomâş, com. Duvaniuvas, distr. Balcic, cu 140 loc.: 77 Turci, 62 Bulgari şi 1 Grec. Bulgarii sunt colonişti (în 1881 erau deja 28).

Trubciular, reşedinţă de comună, distr. Curtbunar, 18 klm. cam la Vest de Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 2.466 loc.: 1.820 Turci, 347 Ţigani (din cari 264 cu l. m. turcă), 258 Bulgari, 22 Armeni, 17 Găgăuţi, 1 Rus şi 1 Grec. Mare sat turcesc (în 1881 erau 1.339 Turci şi 184 alţi musulmani, în deosebi Ţigani şi 12 Bulgari singuratici) în care s'au stabilit în cele din urmă mulţi Bulgari (în 1900 ei nu erau decât în număr de 30 persoane).

Turtucaia, reşedinţa despărţământului, aşezată pe malul drept al Dunărei, între Rusciuc şi Silistra, în faţa oraşului românesc Oltenița, cu 10.490 loc.: 4.056 Români (din cari 70 cu l. m. bulgară), 3.466 Bulgari (din cari 217 cu l. m. română şi 2 femei — cu l. m. greacă), 2.485 Turci (din cari 4 bărbaţi cu l. m. albaneză), 364 Ţigani (din cari 41 cu l. m. turcă şi alţi 37 — română), 38 Evrei (din cari 4 cu l. m. germană), 36 Armeni (din cari 2 cu l. m. turcă şi o femeie — cu l. m. română), 15 Albanezi (din cari 5 cu l. m. turcă), 14 Greci (din cari 3 cu l. m. bulgară), 4 Tatari (din cari 3 cu l. m. turcă), 4 Germani, 2 Serbi (femei), 1 Muntenegrean, 1 Italian, 1 Karamanliu, o Rusoaică (cu l. m. bulgară), o Franceză (cu l. m. rusă) şi o Unguroaică (cu l. m. germană).

Populaţiunea română (2.804 loc. în 1881 împreună cu mahalaua Kalimoc) constă din vechi emigraţi veniţi de dincolo de Dunăre, şi avea o şcoală românească. Ea a crescut în număr mai cu seamă în urma procesului natural al excedentelor

www.ziuaconstanta.ro

născuților, proces pe care-l observăm de asemenea și în ceia ce privește populațiunea bulgară (1.699 loc. în 1881), în timp ce populațiunea turcă (2.556 loc. în 1881 și 2.742 în 1900) a scăzut în ultimii ani în urma emigrării.

Târnovca (Mursalchioi) com. Diuvaniuvasâ, distr. Balcic cu 182 loc.: 168 Bulgari (din cari 2 cu l. m. rusă) 8 Germani, 3 Rușii și 3 Tatari (bărbați). In primii ani după eliberare acest sat era pustiu. Rușii s'au stabilit cei dintâi (în 1888 ei erau în număr de 30), după aceia au venit Bulgarii (3 în 1888).

Uzlar, com. Pcelarovo, distr. Dobrici, cu 215 loc.: 204 Bulgari, 8 Țigani, 2 Ruși (bărbați) și 1 Turc. Populat cu Bulgarii (135 în 1881) veniți din Tracia sau din vechea Dobroge românească (Miletici, V. p. b. 158). Altă dată satul avea de asemenea și o populațiune turco-tatară care a emigrat (în 1900 erau 27 Turci și 12 Tatari).

Uzundjeorman, com. Sarsânlar, distr. Turtucaia, cu 749 loc.: 481 Turci, 171 Bulgari, 88 Țigani, 7 Armeni și 2 Români (bărbați). Turcii (355 în 1881) au crescut în număr, probabil în paguba Țiganilor. Bulgarii s'au stabilit aici în ultimii zece ani (în 1900 ei nu erau decât în număr de 4 bărbați).

Usulchioi, reședință de comună, distr. Curtbunar, 45 klm. sud de Silistra, nu departe de noua frontieră româno-bulgară, cu 989 loc.: 651 Turci, 255 Bulgari, 82 Țigani (din cari 22 cu l. m. turcă) și 1 Armean. Sat curat turcesc (cu 768 loc. în 1881) în care în acești ultimi ani s'au stabilit mulți Bulgari (ei nu erau decât în număr de 24 în 1900).

Valali, com Aiorman, distr. Dobrici, 159 loc.: 115 Bulgari și 44 Țigani. Bulgarii sunt vechi coloniști din alte regiuni, poate înainte de eliberare. (cf. Miletici. V. p. b. 158).

Vasilevo (Kurtdumar), com Spasovo, distr. Balcic, cu 307 loc.: 258 Bulgari, 25 Țigani, 18 Turci, 4 Albanezi (bărbați) și 2 Tatari. Sat bulgăresc, populat de curând de coloniști veniți din diferite regiuni (în 1881 erau 94 Bulgari și o Găgăuță) (Miletici V. p. b, 154).

Veischioi, com. Diuvaniuvasâ, distr. Balcic, cu 363 loc.: 330 Tatari, 21 Bulgari, 11 Țigani, și 1 Turc. Bulgarii (în 1881 numai 4 bărbați) au venit în ultimii ani.

Velifacâ, com. Ghelengic, distr. Dobrici, cu 342 loc.: loc.: 318 Bulgari. 19 Țigani (15 vorbind turcește) 3 bărbați Turci și 2 bărbați Tatari (vorbind de asemenea turcește). Bulgarii (218 suflete în 1881) sunt emigranți din Tracia. Minoritatea turcă (41 suflete în 1881) a emigrat sunt acum deja 20 de ani.

Velicovo (Semizler), com. Spasovo, distr. Balcic, cu 292 loc.: 165 Turci, 88 Bulgari, 28 Țigani, 9 Armeni (5 vorbind turcește), 1 Tatar și 1 Arab (vorbind turcește). Bulgarii (1 bărbat în 1881), s'au așezat aici încetul cu încetul. După eliberare Turciii au crescut deajuns în număr; în 1881 ei nu erau decât 38 suflete.

Vetren, com. independentă, distr. Silistra, pe malul Dunării, 13 klm. O. de Silistra, cu 1.135 loc.: 1.128 Bulgari, 3 Turci, 3 Români (bărbați) și 1 German (vorbind românește). Bulgarii sunt mai cu seamă „Grebenți", dar sunt de asemenea și vechi coloniști veniți din regiunea Sliven și din Balcani — „Gorneni" (Miletici, V. p. b. 161, 165).

Vischioi, reșed. de comună, distr. Turtucaia, la 13 klm. S. E. de acest oraș, sat curat bulgăresc cu 581 loc.: 575 Bulgari și 6 Țigani (vorbind turcește). Bulgarii sunt vechi emigranți (din 1828) din satul Hârsovo, distr. Razgrad (Miletici, V. p. b. 167, 140), și numărul lor s'a îndoit după eliberare (în 1881 satul număra 262 Bulgari).

www.ziuaconstanta.ro

Viciovo (Hiuseincichioi), com. Spasovo, distr. Balcic, chiar pe vechea frontieră româno-bulgară, cu 65 loc.: 31 Turci, 29 Bulgari, 4 bărbaţi Tatari şi 1 Armean. Colonizat de curând cu emigranţi din diferite părţi.

Vladimirovo (Deliosmanlar), com. Vladimirovo, distr. Dobrici, 25 klm. O. de Dobrici, pe noua frontieră româno-bulgară, cu 1.049 loc.: 990 Bulgari, 45 Ţigani, 7 Armeni, 6 bărbaţi Turci şi 1 Rus. Populat cu Bulgari (647 în 1881) veniţi din Glavan (distr. Cavacli) după pacea dela Adrianopole (v. Miletici V. p. b. 156). Turcii au emigrat după 1893 (ei erau atunci 101).

Zarnici, com. Malka-Cainargea, distr. Silistra, cu 646 loc.: 363 Turci, 142 Bulgari, 129 Ţigani (cu l. m. turcă), 11 Tatari (cu l. m. turcă) şi 1 Român. Bulgarii n'au venit aici decât în cursul ultimului deceniu (se semnalează pentru întâia dată în 1893, 43 persoane) din satele împrejurimii.

ANEXĂ

Manifestul împărătesei Ecaterina II, din 22 Iulie 1763, pentru atragerea coloniştilor în ţinuturile Noii Rusii [1]).

Din mila lui Dumnezeu!

Noi Ecaterina II Impărăteasă şi Atotstăpânitoare a tuturor Ruşilor de la Moscova, Chiev, Vladimir, Novgorod, Ţarină la Cazan, la Astrachan, Siberia, Doamnă la Plescan şi Mare principesă la Smolensc, Principesă la Estland şi Liland, Carelia, Twer, Jugoria, Permia, Wjatka şi Bolgaria şi a multor altora, Doamnă şi Mare principesă la Novgorod, a Ţării de jos de la Cernigov, Resan; Rostov, Iaroslav, Belooseria, Obdoria, Condinia şi Stăpână a părţii nordice întregi şi Doamnă a ţării Iurisch a Ţărilor Cartalinei şi Grusiniei şi a ţării Cabardiniei, a principilor Cerchezilor şi Gorişilor şi a multor altora Doamnă şi Stăpânitoare.

Fiindu-ne prea cunoscută întinderea mare a ţărilor imperiului nostru, vedem între altele că un număr nu neînsemnat a unor asemenea regiuni este încă necultivat, care cu o insemnată uşurinţă ar putea să fie întrebuinţate cu folosinţă pentru popularea şi aşezarea neamului omenesc, dintre care cele mai multe ţări ţin ascunse în sânul lor o bogăţie, neintrebuinţată încă, în tot felul de podoabe preţioase şi metale; şi fiindcă acestea sunt datate îndeajuns cu lemnărie, fluvii, lacuri şi regiuni de mări bune pentru comerţ, de aceia sunt foarte potrivite pentru espedierea şi înmulţirea a tot felul de manufacturi, fabrici şi alte feluite întreprinderi. Aceasta ne-a dat prilejul pentru acordarea manifestului care a fost publicat la 4 Decembrie a trecutului an, 1762, pentru folosinţa supuşilor noştri credincioşi.

Fiindcă voinţa noastră a fost anunţată sumar numai străinilor cari ar avea dorinţa să se aşeze stabil în imperiul nostru, atunci poruncim, pentru o mai bună clarificare, următorul ordin, pe care îl considerăm ca bază, în mod solemn, şi care, poruncim ca să fie adus la îndeplinire.

1.

Permitem tuturor străinilor de a veni în imperiul nostru pentru ca să se aşeze stabil în toate gubernniile, după placul fiecăruia.

[1]) Traducere după Dr. Karl Stumpp: *Die deutschen Kolonien im Schwarzmeergebiet*, Stuttgart 1922, pg. 25—28.

www.ziuaconstanta.ro

2.

Astfel de străini pot să se înscrie după sosirea lor nu numai la reşedinţa noastră la cancelaria Tütel, creiată mai ales în acest scop pentru străini, ci chiar şi în celelalte oraşe mărginaşe ale Imperiului nostru după placul fiecăruia, la guvernatori, şi dacă nu sunt de aceştia, la cei mai nobili reprezentanţi ai oraşului.

3.

Fiindcă între aceşti străini cari doresc să se aşeze în Rusia s'ar putea găsi şi unii din aceia cari n'au destule mijloace pentru a suporta cheltuelile necesare de călătorie, atunci aceştia se pot înscrie la miniştrii şi reprezentanţii noştri din străinătate, cari trebuie nu numai să-i trimită pe cheltuiala noastră în Rusia fără întârziere dar chiar trebuie să-i aprovizioneze cu bani pentru călătorie.

4.

Îndată ce asemenea străini au ajuns la reşedinţa noastră şi se vor fi anunţat la Tütel — Cancelarie sau într'un oraş de graniţă, atunci aceştia sunt obligaţi de a-şi exprima hotărîrea lor adevărată, anume în ce constă dorinţa lor proprie şi dacă voiesc să se înscrie în categoria negustorilor, sau în listele acelora ce voiesc să devină cetăţeni, anume în ce oraş; sau dacă doresc să se aşeze pe pământ liber şi roditor în colonii întregi şi în sate pentru agricultură, sau pentru tot felul de meserii folositoare, pentru că atunci toţi aceşti oameni vor obţine imediat după dorinţa lor proprie locul destinat; căci din registrul alăturat se poate vedea unde şi în ce regiune a imperiului nostru mai ales sunt ţinuturi libere şi potrivite pentru a se aşeza stabil; totuşi, se mai găsesc, în afară de registrul ce cuprinde aceste ţinuturi publicate, deasemeni şi alte mai multe regiuni întinse şi tot felul de ţări, unde noi de asemenea permitem ca oricine să se aşeze stabil acolo unde fiecare va alege ceia ce-i convine lui mai mult.

5.

Imediat după sosirea în imperiul nostru a oricărui străin, care are de gând să se aşeze stabil şi îndată ce se înscrie în acest scop la cancelaria Tütel creiată pentru străini, sau chiar în alte oraşe mărginaşe ale imperiului nostru, — trebuie ca fiecare, după cum este prescris sus în paragraful 4, să-şi espună mai întâi de toate hotărîrea sa proprie şi apoi, după confesiunea fiecăruia, să-şi depună jurământul de supunere şi de credinţă. —

6.

Însă, ca să vadă străinii, ce doresc să se aşeze în imperiul nostru, cât de mare este bunăvoinţa noastră pentru folosul şi bunăstarea lor, — iată această voinţă a noastră:

1. Garantăm tuturor străinilor veniţi în Imperiul nostru exercitarea nestingherită a credinţei după obiceiurile şi prescripţiunile bisericilor; acelora însă cari nu au de gând să se aşeze în oraşe ci în regiuni nelocuite şi mai cu deosebire în colonii, le dăm libertatea de a-şi clădi biserici şi clopotniţe şi să întreţină numărul necesar de preoţi şi servitori ai bisericii, afară de zidire de mănăstiri. Cu toate acestea atragem atenţia tuturor că nu le este permis sub nici un motiv de a convinge sau de a atrage pe vreunul dintre creştinii, cari locuesc în Rusia la primirea sau la exercitarea credinţei sale şi a comunităţii sale, dacă nu vrea să se expună la frica de pedeapsă după toate rigorile legii noastre. De la acestea sunt excluse toate naţiunile care mărginesc imperiul nostru şi sunt supuse credinţei mahomedane; ca atare, noi permitem

www.ziuaconstanta.ro

şi dăm voie nu numai să simpatizeze în mod cuviincios cu religiunea ci chiar să o mbrăţişeze de bună voie.

2. Nimeni dintre străinii cari au venit să se aşeze stabil în Rusia să nu fie obligat să plătească cea mai mică dare la casa noastră şi nici să nu fie silit de a face vre un serviciu ordinar sau extraordinar, nici să fie obligat să sufere încartiruiri, ci, cu un cuvânt, fiecare să fie liber de orice dajde şi contribuţie în modul următor: acei cari ocupă în multe familii şi în colonii întregi o regiune încă necunoscută până acum, se bucură de 30 ani liberi, însă acei ce se aşează în oraşe sau voiesc să se înscrie sau în bresle sau între negustori pe socoteala lor proprie în reşedinţa noastră St. Petersburg sau în oraşele învecinate din Lifland, Estland, Ingermanland, Carelia şi Finlanda, precum nu mai puţin în oraşul nostru de reşedinţă, Moscova, au să se bucure de 5 ani liberi. Pe lângă aceasta, fiecare care vine în Rusia, nu numai pentru scurt timp, ci pentru adevărata aşezare stabilă, să aibă, afară de asta, o jumătate de an cartiruire liberă.

3. Tuturor străinilor cari vin să se stabilească în Rusia şi cari au de gând să întemeieze fabrici şi întreprinderi, sau pentru cultura grâului, sau alte lucruri manuale, sau pentru manufactură, li se oferă tot ajutorul şi îngrijirea şi nu numai că i se va da fiecăruia îndeajuns acontul necesar, după cum cere nevoia şi folosul viitor pentru construirea unor astfel de fabrici şi întreprinderi, mai ales pentru acelea eare n'au existenţă până acum în Rusia.

4. Pentru clădirea caselor, pentru procurarea animalelor de diferite feluri, necesare în gospodărie şi pentru toate instrumentele necesare în agricultură ca şi la meserii, ca materiale şi accesorii, să i se dea ca acont fiecăruia din casa noastră, fără nici o dobândă, ci să restitue numai capitalul şi anume nu înainte de cât după trecerea a 10 ani, şi anume în trei ani, în trei rate egale.

5. Lăsăm acelora stabiliţi în sate, în colonii întregi sau în sate, constituţia internă jurisdicţiunii bunului lor plac şi anume ca persoanele puse în fruntea lor ca funcţionari să nu se amestece în organizarea instituţiunilor lor interne; de altfel, astfel de colonişti sunt obligaţi să se supună dreptului nostru civil. În caz când ei înşişi vor cere să obţină de la noi o anumită persoană ca un tutor sau îngrijitor al siguranţei şi apărării lor, până când se vor face cunoscuţi locuitorilor vecini, tutor ce are să fie ajutat de o gardă de soldaţi cari ţin o disciplină bună, — să li se acorde de asemenea şi această dorinţă.

6. Dăm voie oricărui străin, care vrea să se aşeze în Rusia, ca să introducă în ţară fără nici o taxă vamală averea sa de orice fel, totuşi cu condiţiunea ca o atare avere să fie destinată folosinţii şi nevoii proprii, nu însă spre vânzare. Cine însă în afară de trebuinţele sale personale, ar aduce şi ceva mărfuri de vânzare, aceluia îi garantăm vamă liberă pentru orice familie, la mărfuri, până la valoarea de 300 ruble şi numai atunci când familia ar rămâne în Rusia cel puţin 10 ani; în caz contrar, se va cere taxa vamală la întoarcerea lor din ţară, atât pentru mărfurile intrate, cât şi pentru cele ce vor eşi.

7. Aceşti străini stabiliţi în Rusia, nu vor fi luaţi contra voinţii lor, în tot timpul şederii lor aici, afară de serviciul obişnuit pe uscat, nici în serviciul militar, nici în cel civil; ba chiar la prestarea acestui serviciu pe uscat nu va fi îndatorat nici unul decât după trecerea anilor liberi de mai sus; cine însă este dispus ca de bună voie să intre soldat în serviciul militar, aceluia i se va da, în afară de solda obişnuită la înrolarea sa în regiment, 30 ruble ca bacşiş.

www.ziuaconstanta.ro

8. Îndată ce străinii s'au anunţat în cancelaria tutelară întemeiată pentru ei, sau în oraşele noastre de pe graniţă şi şi-au făcut cunoscută hotărîrea lor de a călători în interiorul imperiului şi de a se stabili acolo, imediat vor căpăta aceştia şi bani de hrană pe lângă libertatea de vânătoare la locul lor de destinaţie.

9. Cine dintre străinii stabiliţi în Rusia întemeiază fabrici, manufacturi, sau întreprinderi şi acolo fabrică mărfuri, care până la acea dată n'au fost în Rusia, aceluia îi permitem ca în timp de zece ani să le vândă liber fără punerea vreunei vămi interne pe mare sau la graniţă şi să le trimită afară din imperiul nostru.

10. Capitaliştilor străini, cari pe contul lor propriu au întemeiat în Rusia fabrici, manufacturi şi întreprinderi, le permitem prin aceasta să-şi cumpere oamenii şi ţăranii robi necesari pentru astfel de manufacturi, fabrici sau întreprinderi. Noi permitem şi

11. tuturor străinilor stabiliţi în colonii şi sate în imperiul nostru să fixeze, după buna lor plăcere, zile de târg şi bâlciuri, fără să plătească la casa noastră nici cea mai mică dare sau vamă.

7.

De toate înlesnirile şi întocmirea de mai sus se vor bucura nu numai aceia cari au venit în imperiul nostru să se stabilească ci şi copii şi urmaşii lor, chiar dacă s'au născut în Rusia, în aşa fel că anii lor liberi li se vor socoti din ziua sosirii înaintaşilor lor în Rusia.

8.

După scurgerea anilor liberi fixaţi mai sus, toţi străini stabiliţi în Rusia sunt obligaţi să plătească obişnuitele dări şi cari nu sunt legate de nici o greutate şi să facă asemenea cu ceilaţi supuşi ai noştri serviciul ţării (militar)

9.

În sfârşit şi ultimul, cine dintre aceşti străini, stabiliţi şi supuşi suveranităţii noastre, ar dori să plece din imperiul nostru, aceluia îi dăm oricând libertate pentru aceasta, totuşi, cu această lămurire că acela va fi obligat să plătească la casa noastră o parte din averea câştigată în imperiul nostru: aceia adică, cari au locuit aici de la 1 an până la 5 ani, plătesc a cincia parte; acei cari au locuit de la 5 până la 10 ani şi mai mult, plătesc a 10 parte (pfenig); după aceasta îi este permis oricui să cătătoreasca nestânjenit ori unde-i place.

10.

Dacă de altfel unii străini, doritori să se stabilească în Rusia dintr'un motiv sau alte motive speciale, ar dori să câştige alte condiţiuni sau privilegii decât cele de mai sus, aceştia se vor adresa în scris sau personal la cancelaria noastră tutelară întemeiată pentru străini, care ne va raporta totul detailat; după care noi, în urma aflării împrejurărilor, nu vom întârzia a da înalta noastră rezoluţie cu mult mai binevoitoare decât se poate aştepta cineva, cu siguranţă, de la dragostea noastră de dreptate.

Dată în Petersburg în anul 1763, Iulie 22, în al doilea an al domniei noastre.

Originalul l-au semnat Majestatea Sa Imperială Înaltă cu mâna proprie astfel.

Tipărit la Senat, la 25 Iulie 1763.

Al. P. Arbore
profesor secundar, Focşani

www.ziuaconstanta.ro

PARCUL FERMECAT

Se scutură sideful lunei clare
Pe marmura statuilor uitate
Păşesc încet perechi îngândurate,
Să nu trezească parcul din visare.

Pe Venus luna tot mai tare bate,
Dintr'un frunziş Polymnia tresare,
Diana râde albă, visătoare,
Fântâni suspină în singurătate.

Dorm sculptorii în liniştea ţărânii,
Pe veci de veci înamoraţi de linii
Şi dalta lor de veacuri nu mai sună;

Iar visul desmierdat de vraja mânii,
Statuile mai albe decât crinii,
Nemuritoare strălucesc în lună.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

SEARĂ ÎN DEŞERT

Roşcate pustiuri de foc...
Pe calda nisipului dună,
Cu paşi melancolici s'adună
Leoaice şi lei la un loc.

Sălbatice doruri ascund
Scânteile ochilor crunţi,
Şiraguri albastre de munţi
Le scapără visul în fund.

In umbra deşertului seara
Aruncă albastre văpăi
Şi tainic, ca'n noaptea dintăi,
De lună se umple Sahara.

Se scutur'a leilor ceată,
Spre lună îşi tremură nara
Cu perii sburliţi şi deodată
Se umple de răget Sahara.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

MAREA

— N'ai pace'n largul necuprins,
Intindere neodihnită!
Ce chin îţi biciuie 'ntr'adins
Tălăzuirea obosită?

Când astrul rotitor de foc
Aprinde 'n răsărit tăria,
De ce te tot frământi pe loc
Şi-ţi urli până 'n slăvi mânia?

Vei fi simţind şi tu dureri,
Sărmană apă frământată,
Ţi-i dor de 'n veci trecutul eri
De eşti la faţă 'ntunecată?

Te-ai supărat văzând acum
Că-i buza de nisip pustie?
Aşteaptă! Vara e pe drum
Cu 'mpestriţata-i veselie!

— Crezi tu că simt dorinţi lumeşti?
Priveşte malurile-mi sparte
Şi să 'nţelegi, slab om ce eşti:
Vreau tot mai sus! Tot mai departe!

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

ZALMOXIS

Subiectul de față se referă la viața religioasă a poporului geto-dac. Ea se încheagă, sub forme bine definite, în jurul unui mare profet, Zalmoxis, pe care îl putem socoti ca pe unul dintre cei mai mari fundatori de religie din antichitate. Dacă strămoșii neamului românesc intră în istoria universală cu 500 ani înainte de Christos, se afirmă strălucit în epoca lui Caesar și culminează sub Decebal, aceasta se datorește în cea mai mare parte operei religioase a lui Zalmoxis, care a isbutit să inspire un suflet și o conștiință nouă unui popor întreg. Dacă creștinismul a fost înțeles atât de adânc de Daco-Romani, încât, după mărturia lui Tertulian, Dacia a fost printre primele provincii câștigate creștinismului, de asemenea se datorește în bună parte profetului Zalmoxis, adeptul fidel al orfismului tracic, precum și continuatorului operei sale, Deceneu, preotul-zeu din epoca strălucită a lui Burvista.

Problema asupra căreia vom insista aci mai cu deosebire, este originea și caracterul concepțiilor religioase ale lui Zalmoxis.

Despre acest profet există o bibliografie relativ bogată (cf. Kazarov în Klio XII, 1912, p. 355). Tot ce s'a scris în această privință se bazează mai ales pe știrile redate de Herodot din Halicarnas, părintele istoriei, și de geograful contemporan cu August, Strabon, care în fond repetă cele spuse de Herodot.

Să pornim de la izvoare.

Iată ce spune Herodot (IV, 93—96, vezi: *Al. Philippide* în „Originea Românilor" vol. I, p. 80 și u.): „Mai înainte de a ajunge la Istru, Darius a supus pe Geți, cari se cred nemuritori. Pentrucă Tracii dela Salmidessus și acei cari locuesc mai sus de Apollonia și de Mesembria, cari Traci se numesc Scyrmiadi și Nipsaei, s'au supus lui Darius fără luptă; Geții însă, cari dintre Traci sunt cei mai vrednici și cei mai drepți, au căutat să se împotrivească, dar au fost și ei robiți îndată. Despre nemurire ei spun următoarele: ei cred anume că nu mor, ci, dacă au răposat, se duc la zeul Zalmoxis, pe care unii dintr'ânșii îl numesc Gebeleizis. La fiecare cinci ani trag la sorți pe unul dintr'ânșii și-l trimet sol la Zalmoxis, însarcinându-l să arate acestuia păsurile lor de la fiecare dată. Pe soli îi trimet în chipul următor. Unii se așează și țin trei lănci, iar alții apucă de mâini și de picioare pe cel pe care vor să-l trimeată la Zalmoxis și-l zvârl în sus ca să cadă deasupra lăncilor. Dacă moare străpuns de acestea, ei cred că zeul le este favorabil; dacă nu moare, ei aruncă vina asupra solului, spunând că e om rău și, dacă au dat vina pe dânsul, trimet pe altul în locul lui. Cele ce trebue să spună lui Zalmoxis, ei

www.ziuaconstanta.ro

le înşiră soluţui, fiind incă acesta în viaţă. Tot Tracii aceştia, când tună şi fulgeră, aruncă săgeţi spre cer şi ameninţă pe Dumnezeu, pentrucă ei cred că nu este alt Dumnezeu afară de al lor. După cum însă am aflat dela Grecii cari trăesc la Pont şi la Hellespont, acest Zalmoxis a fost om, sclav la Samos, şi anume sclav al lui Pythagora, fiul lui Mnesarchus. După ce s'a eliberat, a făcut avere mare şi s'a întors acasă. Şi fiindcă Tracii duceau o viaţă proastă şi incultă, acest Zalmoxis, ştiutor cum era de chipul de a trăi ionian şi de obiceiuri mai delicate decât cele ale Tracilor, de oare ce trăise printre Greci şi încă pe lângă unul din cei mai distinşi înţelepţi ai Grecilor, pe lângă Pythagoras, şi-a făcut o odaie în care primia şi ospăta pe fruntaşii concetăţenilor săi şi-i învăţa că nici el, nici oaspeţii lui, şi nici urmaşii acestora nu vor muri, ci vor merge într'un loc unde vor trăi veşnic şi vor avea toate bunătăţile. In odaia aceia, în care făcea şi spunea cele expuse mai sus, el a pus să-i facă o subterană. Indată ce a fost gata subterana, el s'a făcut nevăzut dintre Traci, s'a coborât în subterană şi a trăit acolo trei ani, iar Tracii îl regretau şi-l jeleau ca pe un mort. In al patrulea an însă iar s'a arătat între dânşii şi aşa s'au încredinţat Tracii că cele ce spunea Zalmoxis erau adevărate. Aşa spun că ar fi făcut Zalmoxis. Eu despre acestea şi despre subterană nici nu zic că n'au fost, nici nu cred tare că ar fi fost; bănuiesc numai că Zalmoxis acesta trebuie să fi trăit cu mulţi ani înainte de Pythagora. Dar, ori că va fi fost om Zalmoxis, ori că va fi el vre-un zeu pământean al Geţilor, treaba lui".

Ceia ce ne relatează Herodot asupra lui Zalmoxis şi asupra învăţăturilor sale e foarte departe de a cuprinde un raport fidel şi amănunţit. Tot ce ne spune Herodot, a aflat dela acei Greci sau Geţi elinizaţi, cari cunoşteau mai de aproape felul de a fi şi de a simţi al băştinaşilor. Herodot ne vorbeşte despre Zalmoxis şi opera lui religioasă numai în trăsături generale. Totuşi, putem deduce din spusele lui unele concluzii care să arunce o lumină mai clară asupra religiei propovăduite de Zalmoxis. Din raportul istoriografului se desprinde concepţia, că nu toate sufletele fără deosebire pot trece deadreptul la Zalmoxis spre a se bucura alături de el de o viaţă fericită, ci numai cei buni, cei curaţi, cu alte cuvinte cei iniţiaţi în misterele zalmoxiene. Caracteristic pentru aceste mistere sunt mesele comune ale adepţilor, pe care le găsim la orfici şi la credincioşii lui Sabazios, şi ei adânc influenţaţi de orfism. Vedem că solul cel rău nu poate fi primit de Zalmoxis. Astfel se naşte întrebarea: „Ce se întâmplă cu sufletul celui rău, care moare de o moarte firească"? Este vădit că în eshatologia lui Zalmoxis trebue să fi fost cuprinse anumite indicaţii asupra soartei sufletului păcătos. Această soartă nu putea să fie alta decât cea a metempsichozei, care coincide cu un proces de purificare. Că metempsichoza era cunoscută şi crezută de Traci, ne dovedeşte Euripide, Hekabe 243 sq. unde regele trac Polymestor îi prezice Hekabei că sufletul ei se va întoarce după moarte în corpul unui câine. Fără îndoială, că Zalmoxis a admis o reîncarnare a sufletului, căci de altfel legenda

www.ziuaconstanta.ro

asupra învierii sale după un răstimp de trei ani n'ar fi putut lua naştere. Legenda învierii lui Zalmoxis trebuia să întărească sufletele slabe în credinţa posibilităţii unei palingenezii; numai că reîncarnarea sufletului prin metempsichoză nu era socotită ca o graţie divină, ci dimpotrivă, ca o pedeapsă pentru păcatele neispăşite în viaţa anterioară, urmând ca aceste suflete să se purifice pentru a putea trece la Zalmoxis, scăpând de circuitul metempsichozei. Aruncarea solului în aer înseamnă arătarea şi oferirea acestuia lui Zalmoxis-Gebeleizis, care este o zeitate solară ce corespunde cu tracicul Dionysos-Sabazios. Străpungerea prin lănci denotă concepţia dualistă a Geţilor, pentru cari sufletul este o substanţă eterică, legată de sânge, ce iese din rănile corpului spre a se înălţa către acel loc unde va trăi veşnic şi va avea toate bunătăţile împreună cu celelalte suflete curate ce înconjoară pe Gebeleizis. Gebeleizis este zeul propovăduit de Zalmoxis; cu el este identificat profetul într'o unitate de aceeaşi substanţă, după îndeplinirea misiunii sale pământeşti.

Nu Herodot este acela care ne înfăţişează pe Zalmoxis ca pe un om inspirat şi apoi el însuşi divinizat, ci istoriograful ne redă numai tradiţia populară (cunoscută şi Grecilor din Pont) despre viaţa pământească a omului ales, care, după îndeplinirea misiunii sale profetice, a fost identificat de adepţii săi cu zeul Gebeleizis, a cărui emanaţie a fost socotit. Herodot este atât de departe de o interpretare euhemeristă, încât îşi permite, în baza unor indicii istorice, un calcul asupra raportului cronologic între Zalmoxis şi Pythagora. Despre o interpretare raţionalistă în felul lui Euhemerus s'ar fi putut vorbi, dacă în tradiţia populară Zalmoxis ar fi apărut numai ca zeu, căruia Herodot i-ar atribui un trecut omenesc. Herodot se mulţumeşte cu redarea tradiţiei, recuzând cu cuvinte exprese orice părere asupra calităţii de om sau de zeu a lui Zalmoxis.

Raportul lui Strabon, deşi cuprinde ştiri comune cu ale lui Herodot, aduce totuşi unele detalii nouă, datorite lui Poseidonios şi altora. In cartea VII, cap. 3/5 ne spune următoarele (vezi Philippide l. c. p. 138):

„Se spune anume că un Get cu numele Zalmoxis a fost sclavul lui Pythagoras şi că a învăţat dela dânsul ceva din ştiinţa cerului, ba şi dela Egipteni câteva, pentrucă şi până acolo rătăcise, şi că, dacă s'a întors acasă, a avut mare trecere şi la şefi şi la popor, pentrucă prezicea semnele meteorologice, până ce mai la urmă a înduplecat pe rege să-l iee tovarăş la domnie, ca pe unul care era în stare să anunţe cele ce se întâmplă pe la zei. La început l-au pus preot al celui mai de cinste zeu dela dânşii; după aceia însă a fost proclamat el însuşi zeu şi alegându-şi un loc, unde era o peşteră, şi până la care nu putea nimeni pătrunde, a trăit acolo, întâlnindu-se numai rar cu alţi oameni, afară de rege şi de servitori. La aceasta regele i-a dat tot concursul, fiindcă vedea că oamenii îi erau supuşi cu mult mai mult decât înainte, ca unuia ale cărui ordine erau date în înţelegere cu zeii. Acest obiceiu a dăinuit până în zilele noastre, căci totdeauna s'a găsit

www.ziuaconstanta.ro

cineva de aşa natură, ca să fie consilier al regelui, iar Geţii să-l socoată drept zeu. Şi munţele a fost considerat ca sfânt şi-l numesc sfânt; numele lui e Cogaeonon, la fel cu numele râului care curge pe lângă dânsul. Când domnia peste Geţi Byrebistas, asupra căruia se pregătia pentru răsboiu divul Caesar, această onoare o avea Decaeneos. Poate că şi preceptul acela pythagoric de a nu mânca vietăţi a rămas prin tradiţie dela Zalmoxis".

Preceptele religioase ale lui Zalmoxis, îmbrăţişate de un popor întreg ce se credea nemuritor, au început să cadă în desuetudine, până ce, în timpul lui Burvista, ajutorul religios al acestuia, Deceneu, a reluat năzuinţele de moralizare ale lui Zalmoxis. Despre acest eveniment ne relatează Strabon VII, 3 (11) următoarele (vezi Philippide pag. 144):

„Las la o parte istoria veche a Geţilor. Cele ce s'au întâmplat în zilele noastre însă sunt următoarele: Boirebistas, un Get, după ce a căpătat domnia peste poporul său, a făcut întâiu să resufle pe oameni, cari fuseseră tare năcăjiţi din cauza necontenitelor războaie, şi apoi atât de mult li-a ridicat puterea prin exerciţiu şi sobrietate şi disciplină, încât, în timp de câţiva ani, a înfiinţat un imperiu mare şi a supus Geţilor pe cele mai multe din popoarele vecine. Şi Romanii se temeau de dânşii. Trecea fără frică Istrul şi prăda Thracia până la Macedonia şi până în Illyria. Pe Celţii câţi trăiau printre Traci şi printre Illyri i-a sfărmat, iar pe Boii de sub regele Cristasiros şi pe Taurisci i-a stârpit chiar cu totul. Ca să facă pe poporanii lui să asculte de dânsul, îşi luase ca ajutor pe Decaeneos, un şarlatan, care călătorise prin Egypt şi învăţase câteva semne meteorologice cu care-şi da aparenţe că ar fi în contact cu zeii. Şi chiar nu după multă vreme a fost socotit chiar ca zeu, cum am spus că s'a întâmplat şi cu Zalmoxis, când am vorbit despre dânsul. Să dau o probă de ascultare: au fost convinşi anume Geţii să distrugă viile şi să trăiască fără vin".

După Apollodor, Lycurg, regele Edonilor şi adversar al lui Dionysos, a stârpit şi el viţa de vie.

Credinţa în nemurirea sufletului făcea din Geţi nişte luptători dârji, cari nu numai că nu se temeau de moarte, ci dimpotrivă o căutau. Acest „appetitus mortis" este relevat de împăratul Iulianus Apostata. Dispreţul morţii la Geţi provine, după Pomponius Mela II, 2, din următoarele motive: unii cred că sufletul mortului se va întoarce; alţii socot că, deşi nu se întoarce, totuşi nu se stinge, ci trece în locuri mai fericite; alţii, însă, cred că sufletul se stinge, dar că aceasta e mai bine decât viaţa.

De fapt, n'avem de a face aici cu trei păreri diferite, ci numai cu două diametralmente opuse, întrucât primele două păreri se împacă foarte bine, reducându-se, potrivit cu concepţia religioasă a Geţilor, la una singură; căci numai sufletele neprihănite trec deadreptul către locuri mai fericite, pe când sufletele celor cu păcate se reîntorc de atâtea ori până se purifică complect. Locul citat al lui Pomponius Mela ne arată, că printre Geţi s'au ivit spirite independente, care nu-şi ascundeau scepticismul lor cu privire la nemurirea sufletului.

www.ziuaconstanta.ro

Ceia ce este însă comun celor două concepţii atât de opuse, e pesimismul absolut, pentru care viaţa pământească este un rău.

După părerea lui A. D. Xenopol (vezi Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. II, vol. I, pag. 88), religia lui Zalmoxis nu era decât o reproducere, în o formă nouă, a cultului lui Zaratustra, amestecat cu alte elemente.

Analogiile între religia lui Zalmoxis şi parsism sunt prea puţine, pentru a putea considera religia geto-dacă ca o simplă reproducere a cultului lui Zaratustra. Apoi relaţiile între aceste două popoare, geograficeşte atât de depărtate, nu erau de natură să faciliteze o înrâurire religioasă directă, sau chiar indirectă. Atunci când Darius a pornit cu războiu împotriva Sciţilor şi Geţilor, religia lui Zalmoxis era de mult formată.

Zeul Geţilor era un zeu al *soarelui*, iar zeul Perşilor un zeu al *luminei* (Fr. Spiegel, Eranische Altertumskunde, II Bd, 1873, p. 67). Din această asemănare însă, nu putem deduce un raport de dependenţă, cu atât mai puţin, cu cât cultul soarelui era răspândit în meleagurile tracice cu mult înaintea lui Zalmoxis. Să nu uităm, că înainte şi după Zalmoxis orfismul era răspândit printre numeroasele seminţii tracice. Ori, zeul principal al orfismului era un Dionysos apolinizat, o zeitate solară. Lupta dintre principiul bun şi cel rău, care caracterizează religia lui Zoroastru, nu apare în religia lui Zalmoxis. Este adevărat, că Geţii trag cu săgeţile în nouri, ceia ce denotă recunoaşterea unui sau unor spirite vrăjmaşe soarelui, care este unica zeitate. Dar nu e vorba de două zeităţi sau de două grupuri de zeităţi, cu puteri egale. Apoi antagonismul între cele două principii are la Perşi un caracter atât fizic cât şi moral, pe când la Geţi vrăjmăşia nu trece peste domeniul fizic. Părerea lui Xenopol este respinsă şi de V. Pârvan (l. c. pag. 156).

În lucrarea sa „Influenţa elenismului asupra lumii Traco-Dacice etc." (extras din „Cercetări istorice" anul II—III) 1927, Viaţa Românească, pag. 3, Ph. Horovitz afirmă : „Legenda lui Zalmoxis transmisă de Herodot este un ecou al unor îndepărtate influenţe elene . . . Nici Herodot nu crede această legendă, în care însă trebue să vedem ecoul fluxului de civilizaţie, care din Sudul elenic se revărsa asupra lumei tracice încă din vremuri a căror datare nu se poate face, în tot cazul anterioară epocei clasice greceşti". Influenţa elenă asupra Tracilor e incontestabilă, iar legenda lui Zalmoxis ne va servi drept dovadă că, cel puţin pe tărâmul religios, se manifestă o înrâurire puternică, exercitată de lumea tracică asupra elenismului. Religia lui Zalmoxis nu-şi are rădăcinile în cultul lui Zoroastru, a cărui reproducere ar fi, nici în concepţiile religioase ale Elinilor, ci ea emană din spiritul etnic al Tracilor.

Versiunea care făcea pe Zalmoxis discipol al lui Pythagora, provine din tendinţa mult răspândită în istoriografia antică de a face pe oameni cu năzuinţe similare contimporani şi prieteni. Un asemenea raport de maestru şi discipol se presupune între Homer şi Licurg,

www.ziuaconstanta.ro

precum şi între Pythagora şi regele roman Numa. Faptul că informatorii lui Herodot îl considerau pe Zalmoxis adept al lui Pythagora, ne dovedeşte într'adevăr, că între învăţăturile lui Pythagora şi cele ale lui Zalmoxis trebue să fi existat unele analogii izbitoare. Orgoliul naţional al informatorilor elini ai lui Herodot i-a oprit să recurgă la o ipoteză inversă, potrivit căreia celebrul Pythagora ar fi apărut ca imitator şi continuator al unor precepte barbare. Adevărul e că, după cum Zalmoxis nu poate fi socotit discipolul lui Pythagora, — nu numai din motivele cronologice invocate de Herodot, — tot aşa nici Pythagora nu poate fi înfăţişat ca un continuator al năzuinţelor etico-religioase ale lui Zalmoxis. Admiţându-se că Zalmoxis n'a putut fi discipolul lui Pythagora, deci că învăţăturile sale nu constituie un reflex al pitagoreismului, aplicat unei populaţii încă barbare, se naşte problema: care este originea spirituală a învăţăturilor lui Zalmoxis? Această problemă rezolvită, ne va mai rămâne să căutăm o explicaţie privitoare la analogiile existente între pitagoreism şi viaţa religioasă preconizată de Zalmoxis.

Poporul trac ajunsese în epoca eroică la o mare înflorire. Homer ne prezintă pe Traci ca aliaţi ai Troianilor. Regele lor, Rhesos, seamănă, în armamentul său strălucitor, cu zeul răsboiului. Helbig, „Das homerische Epos", după ce ne descrie, în baza epopeelor homerice, viaţa înfloritoare şi civilizaţia înaltă a Tracilor vechi, se străduieşte să ne explice decăderea lor prin faptul că, după alungarea Fenicienilor din marea Egee, relaţiile cu popoarele orientale mai vechi au fost întrerupte. In timpurile istorice Tracii apar, după înfăţişarea mai multor scriitori, ca o populaţie cu moravuri rele, dedată desfrâului.

Impotriva acestei destrăbălări se îndreaptă în veacul al VII o mare mişcare etico-religioasă ce se leagă de numele legendar al lui Orfeu. Cultul dionisiac cu riturile sale orgiastice demoralizase poporul. Acestui Dionysos, zeul vinului, îi opune orfismul un zeu solar, un Dionysos apolinizat. Orfeu apare în mitologia elină ca adversar al vechiului Dionysos, ale cărui adepte, Menadele, l-au şi omorât. Nu importă dacă persoana lui Orfeu a existat, sau dacă ea este numai un simplu produs al legendei. Fapt istoric este, că a existat orfismul ca o mişcare etico-religioasă, care impunea un anumit trai tuturor acelora cari făceau parte din ea. (βίος Ὀρφικός). Acest trai era pentru orfici condiţia mântuirii şi a scăpării sufletului din zăbrelele trupului, supus circuitului metempsichozei. Mişcarea orfică s'a răspândit prin triburile tracice. O găsim la Edonii cari construiseră un templu orficului Dionysos pe muntele Pangaios; de asemenea erau cunoscute, (după Suidas s. v. Orpheus) misterele orfice şi la Kikoni. Foarte cunoscute erau misterele orfice la Odryzi, pe cari Celsus (la Migne 11, 651, 687) îi considera ca pe unul dintre cele mai vechi şi mai înţelepte popoare. Alte triburi tracice, unde orfismul a prins rădăcini, sunt: Terizii, Krobizii, Satrii, Morisenii, Sithonii, etc. (vezi articolul lui Gruppe asupra lui Orpheus în Roscher, Mythologisches Lexikon, III, Sp. 1078 etc.).

www.ziuaconstanta.ro

In veacul al V, Odrizii întemeiaseră un mare imperiu sub conducerea regilor Teres şi Sitalkes, unind mai multe triburi tracice, printre cari pe Geţi şi Daci. Pe atunci numeroşi Daci locuiau pe muntele Rodope. Ori, Orfeu primeşte adeseori în literatura antică atributul Rhodopeius. Este verosimil că orfismul a trecut dela Odrizi la Geto-Daci, chiar cu mult înaintea fondării imperiului Odrizic.

Ar fi fost de mirat, dacă orfismul n'ar fi pătruns şi până la Geţii pe cari Dio (după Jordanes) îi aseamănă cu Grecii în ceia ce priveşte profunzimea vieţii lor spirituale.

Acel care a introdus misterele orfice la Geto-Daci a fost tocmai Zalmoxis. E însă de remarcat că, pe când la ceilalţi Traci orfismul s'a mărginit numai la un număr restrâns de adepţi din pătura de sus a triburilor, la Geţi noul curent religios a cuprins aproape tot poporul. Şi la Geţi Zalmoxis se adresează mai întâiu fruntaşilor, de la cari misterele fură împărtăşite cercurilor mereu crescânde. Numai la Geto-Daci orfismul a devenit o religie populară. Numai la ei credinţa în nemurirea sufletului s'a înrădăcinat în aşa fel, încât ei înşişi se numiau „cei nemuritori".

In ce constă orfismul?

La baza orfismului stă credinţa despre un păcat original. Sufletul e închis în corp ca şi într'un mormânt sau într'o temniţă, ca pedeapsă pentru un păcat vechiu săvârşit de Titani, strămoşii oamenilor, prin uciderea mişelească şi devorarea tânărului zeu Zagreus (Dionysos). Iniţierea în misterele orfice avea de scop scutirea sufletului omenesc de circuitul reînvierii repetate (metempsichoză). Sufletul omenesc este de substanţă divină, căci oamenii s'au născut din cenuşa Titanilor, pedepsiţi de zei pentru devorarea pruncului dumnezeesc. Impreunarea sufletului dionysiac cu trupul titanic constituie o pedeapsă pentru oameni, cari ispăşesc astfel păcatul strămoşesc. Omul se compune din două elemente: cel bestial sau titanic (corpul) şi cel divin sau dionysiac (sufletul). Aşa fiind, este firesc ca sufletul să se străduiască să scape din lanţurile corpului, cu atât mai mult, cu cât sufletul se coboară de mai multe ori în corp. După moarte, sufletul celui cu păcate ajunge la infern, unde este judecat. Pentru păcatele din viaţa anterioară, sufletul trebue să sufere în viaţa cea nouă. Astfel se continuă circuitul reîncarnărilor. Cel iniţiat în misterele orfice, însă, se poate aştepta la o soartă mai bună. El poate spera că circuitul reînvierilor succesive se va închide după un proces de purificare redus. De aceia şi Zalmoxis cere, după Herodot, numai o participare la riturile îndeplinite cu prilejul meselor comune. O moralizare a întregii vieţi s'a cerut abia mai târziu.

Legendarul orfeu a revelat Tracilor şi celorlalţi locuitori ai pământului ceia ce le era îngăduit să ştie din lucrurile divine. Orfismul este unul dintre cele mai interesante fenomene religioase din antichitate. Părinţii bisericii văd în Orfeu o prefiguraţie a Mântuitorului, un intermediar între zeitate şi oameni; căci ei singuri nu pot ajunge la mântuirea de cele rele.

www.ziuaconstanta.ro

Din cele relatate de Herodot asupra lui Zalmoxis, reese caracterul eminanente orfic al învăţăturilor sale. Herodot nu ne explică pe larg cuprinsul dogmelor religiei lui Zalmoxis. Dar cele câteva indicaţii ale lui, combinate cu celelalte ştiri răzleţite asupra lui Zalmoxis, ne silesc să recunoaştem în această reformă o reproducere a orfismului tracic. Reforma religioasă a lui Zalmoxis nu este deci datorită unor influenţe religioase externe, ci ea izvoreşte din însuşi spiritul etnic al Tracilor. Este adevărat că Herodot nu pomeneşte cu cuvinte exprese despre o metempsichoză preconizată de Zalmoxis, nici nu ne putem aştepta ca el să ne desvolte mai amănunţit eshatologia acestuia; totuşi ne vorbeşte şi el de reînvierea lui Zalmoxis, prin care reformatorul religios n'a vrut decât să facă plauzibilă posibilitatea şi a unei metempsichoze.

Apoi caracterizarea religiei lui Zalmoxis ca doctrină pitagoriciană ne face să credem, că în eshatologia lui Zalmoxis metempsichoza trebue să fi avut un rol însemnat.

Rezumând, putem spune: caracterul orfic al religiei lui Zalmoxis se manifestă prin următoarele însuşiri.

1. Intrunirea la mese comune pentru îndeplinirea unor rituri mistice (cf. şi Plato Rep. 2,363 despre „ospăţul celor evlavioşi").

2. Credinţa în nemurirea sufletului şi răsplata celor fără de prihană prin trecerea sufletului la o viaţă veşnică fericită în jurul zeului adorat.

3. Credinţa că viaţa pământească este un rău (Solul cel rău este respins de Zalmoxis şi silit să-şi continue viaţa pământească).

4. Povestea sfântă asupra învierii lui Zalmoxis, prin care profetul ar fi căutat să dovedească veracitatea învăţăturilor sale, conţine fără îndoială un element orfic. Învierea lui Zalmoxis trebuia să convingă pe adepţi că sufletul omului poate reînvia, şi nu numai o singură dată, ci chiar de mai multe ori, fie în acelaş, fie în alt corp. Locul din Herodot referitor la acest detaliu ne serveşte drept temei pentru părerea că doctrina orfică asupra metempsichozei ca un proces de purificare nu se poate să fi fost străină de religia lui Zalmoxis.

5. Abţinerea dela vin şi carne, caracteristică pentru traiul orfic, trebue să fi fost una din cele mai principale învăţături ale lui Zalmoxis. Stârpirea viţei de vie, ordonată de Burvista în urma îndemnului lui Deceneu, corespunde cu concepţia religioasă a lui Zalmoxis, emanând din ea. Supremul zeu al orficilor este Dionysos, dar nu zeul vinului, ci un Dionysos apolinizat. De asemenea este şi Gebeleisis-Zalmoxis o zeitate solară (cf. Eratosthenes, ediţia Robert p. 140/1 catast. 24).

6. După cum orficii formează ordine sau secte mistice ce practică o viaţă ascetică, tot aşa se naşte şi la Geto-Daci un fel de ordin călugăresc al Polişţilor (Ctişţilor) ai cărui membri trăiesc în celibat, abţinându-se dela vin şi carne (cf. H. Schurtz, Altersklassen und Männerbünde, Berlin, Raimer 1902).

Că orfismul a exercitat o înrâurire puternică asupra filosofiei

www.ziuaconstanta.ro

greceşti, este un fapt cunoscut. În deosebi Pythagora datoreşte mult acestei influenţe. Mai mulţi autori antici îl înfăţişează pe Pythagora ca un adept înfocat al misterelor orfice (Hermippos la Josephus Flavius contra Apionem I,22, Diogenes Laertius, Pythagora; Iamblichus, de Pythagorica vita, 146 şi alţii).

O serie întreagă de elemente orfice se constată la secta Pitagoricienilor: metempsichoza, credinţa în nemurirea sufletului, abţinerea dela vin şi carne, un cult deosebit pentru soare, viaţa ascetică în cadrul unei organizaţii etico-religioase, etc.

Aşa dar, nu ne putem mira că informatorii lui Herodot au putut să considere pe Zalmoxis ca un elev al lui Pythagora, date fiind analogiile izbitoare între organizaţia etico-religioasă a lui Pythagora şi cea a lui Zalmoxis.

Adevărul însă este, că nici Zalmoxis nu depinde de Pythagora, nici Pythagora de Zalmoxis, ci ceia ce este comun între Pythagora şi Zalmoxis se datoreşte unui izvor spiritual comun, anume orfismului tracic.

Faptul că Geţii apar, după Dio, ca unul dintre cele mai înţelepte popoare şi aproape asemănători cu Grecii, se datoreşte în primul rând caracterului orfic al religiei lor (Iordanes, De rebus Geticis, V. 40. In secunda sede Zalmoxem regem habuisse dicuntur, quem mirae philosophiae eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam et Zeutam prius habuerunt eruditum, post eum Dicineum, tertium Zalmoxem, de quo superius diximus. Neque defuerunt qui eos sapientiam erudirent, unde et paene omnibus barbaris sapientiores semper extiterunt Graecisque paene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Graeco stilo composuit),

Acest loc din opera lui Iordanes trebuie comparat cu cele spuse de Celsus (la Migne 11,681,687), cum că Odrizii, Samotracii, Eleusinii şi Hyperboreii ar fi dintre cele mai vechi şi cele mai înţelepte popoare.

Cu drept cuvânt Lobeck (Aglaophamus, 295) atribuie înţelepciunea acestor popoare, relevată de Celsus, misterelor orfice cunoscute şi practicate de ele.

În baza celor stabilite, putem explica un loc din Josephus Flavius (Antiquitatis XVIII, I, 5) pe care Io. Christianus Engel îl numeşte un „locus memorabilis"), Acest loc conţine următoarea constatare:

„Ei (Esenienii) nu trăiesc nicidecum deosebit, ci dimpotrivă, foarte asemănător cu aşa numiţii Ctişti (Polişti) ai Dacilor".

Datorită cercetărilor mai ales ale lui E. Zeller, se ştie astăzi, că Eseneismul n'a izvorât numai din spiritul biblic, ci naşterea lui se datoreşte puternicei influenţe exercitată în epoca Alexandrină de filosofia pythagoriciană asupra judaismului. Confirmând rezultatul obţinut de E. Zeller, putem spune, că nu filosofia Pythagoriciană ca atare, ci mai mult elementele orfice cuprinse în ea au dat naştere la înjghebarea ordinului ascetic al Esenienilor. Fiind ordinul geto-dac al Poliştilor o emanaţie directă a spiritului orfic, nu ne mirăm că Josephus Flavius a putut stabili asemănări atât de mari între Polişti şi Esenieni, după cum în arh. XV. 10. 4 îi aseamănă pe Esenieni cu Pythagoricieni.

www.ziuaconstanta.ro

Ordinul religios al Geţilor este cunoscut sub denumirea de Ctişti sau Polişti, ceia ce dovedeşte că în limba getică erau numiţi fondatori. Posidonius (după Strabon VII, 3, 1) îi numeşte şi „cei evlavioşi"; aceiaşi denumire o întâlnim şi la Iordanes (de Rebus geticis cap. X); *„unde et sacerdotes Gothorum (Getarum) illi, qui Pii vocabantur, subito patefactis portis cum citharis et vestibus candidis obviam sunt egressi, patriis diis, ut sibi propitii Macedones repellerent voce supplici modulantes"*. După Schürer, şi cuvântul Esenieni înseamnă „cei evlavioşi". Interesant este şi amănuntul că „evlavioşii" Geţilor sunt înfăţişaţi ca purtând haine albe, ceea ce este caracteristic atât pentru Pythagoricieni cât şi pentru Esenieni.

Aşadar, analogiile dintre Polişti şi Esenieni nu se datoresc unui joc orb al întâmplării, nici nu aparţin stilului retoric al lui Josephus Flavius (cf. P. E. Lucius, Der Essenismus in seinem Verhältnis zum Judentum. Strassburg, 1884 p. 24.), ci ele se explică ca datorite unor legături ce, istoriceşte, se pot urmări şi reconstitui.

Despre Zalmoxis tratează regretatul V. Pârvan în opera sa monumentală „Getica, o proto-istorie a Daciei" Bucureşti, Cultura Naţională 1926 p. 151 şi u. Ceia ce ne îndreptăţeşte să reluăm problema, este faptul că însuşi autorul nu consideră cercetările sale asupra lui Zalmoxis ca definitive, promiţându-ne că va reveni într'un studiu special asupra lui Zalmoxis (Getica, p. 153).

Cu drept cuvânt Pârvan combate părerea lui Rohde susţinută şi de Kazarow (Klio XII, 1912) cum că Zalmoxis ar fi un zeu chthonic. De fapt Zalmoxis este o zeitate solară.

În lucrarea de faţă am desvoltat motivele ce ne îndeamnă să atribuim lui Zalmoxis o viaţă pământească. Pentru noi Zalmoxis este un personagiu real ca şi Pythagora, Empedocle, sau Deceneu. După îndeplinirea misiunii sale profetice, el se confundă esenţialmente cu zeitatea preconizată de el, adică cu Gebeleizis.

În orice caz, concepţia euhemeristă despre Zalmoxis nu atinge întru nimic caracterul orfic al religiei getice, susţinut în această lucrare. Încercarea lui Pârvan de a despărţi pe Geţi de celelalte seminţii tracice din sud, apropiindu-i de popoarele nordice, nu se va putea menţine. Tocmai caracterul orfic al religiei lui Zalmoxis dovedeşte strânsa legătură ce-i leagă pe Geţi de celelalte seminţii tracice din sud, la care misterele orfice au fost de mult practicate într'o formă esoterică. Religia Geţilor nu este altceva decât un orfism exotericizat şi ridicat la rangul unei religii naţionale. Deşi Pârvan p. 159 recunoaşte rădăcinile tracice ale orfismului, de care Pythagoreismul era adânc influenţat, totuşi nu aminteşte cu nici un cuvânt de caracterul eminamente orfic al religiei lui Zalmoxis.

Scopul principal al acestei lucrări era tocmai scoaterea în evidenţă a caracterului orfic al religiei lui Zalmoxis.

C. Blum

Dr. phil. et lic. iur.

www.ziuaconstanta.ro

CE GREU RĂZBAŢI, BĂTRÂNE CÂNT

Ce greu răzbaţi, bătrâne cânt,
In casa lumii inoptate! . . .
Frânturi de vers pe-aripi de vânt
Strecoară clipe 'ntunecate!

Te-au întristat aceste vremi
Din ce în ce tot mai haine!
Ce singur şi sfielnic chemi
Trecutul cu-ale lui ruine!

Nu despera, bătrâne cânt,
Nu da frâu liber suferinţii,
Că rostul tău e încă sfânt:
Te-or asculta 'n mormânt părinţii! . . .

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

TREI MARINARI

(Inspirație din: Mon Frère Yves de Pierre Lotti)

Au plecat spre larg odată,
Au plecat trei marinari;
Au vâslit ei ziua toată:
Era vânt și valuri mari.

Seara cârma fuse ruptă
Și cârmaciul s'a 'nnecat.
Ceilalți doi aveau de luptă:
Bătea vântul necurmat.

Când s'a potolit furtuna,
Zarea când se lumina,
Marea le-arătă, nebuna,
O beretă ce plutea.

Și-au luat cu ei bereta,
Punga pipei și-un cuțit...
Fața mării cum e creta
Pân 'la țărm le-a tot zâmbit.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

PASTEL

Un muget! Marea. O tăcere! Malul.
Potop de întuneric. Infinit.
O marmură din cer s'a prăbuşit
Şi s'a sfărmat în mii de ţăndări: Valul

Un şarpe fioros în mare: Digul.
Ţăriile şi apele sunt una.
In negură, din neguri deslipită,
Ca un turban de foc răsare luna.

Gr. Sălceanu

VIZIUNE

Aleargă'n zări trei coşuri afumate
Şi pier şi ies pe umere de valuri,
In goană luna poleeşte dealuri
De spumă ce de proră sunt sfărmate.

Se svârcolesc pe punte marinarii,
Sfruntând talazul poleit cu aur,
Cătând un far în zările deşarte.

Şi'n vuetul maşinilor, focarii
Se opintesc cu braţele de taur
Să taie drum nălucii mai departe.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

DURERII

In fața ta eu nu mă plec, durere!...
Cu gura strânsă, ochii crunți, o stană
Ce poate frânge-a ta pornire-avană,
Așa voiu sta și voiu răbda 'n tăcere!...

N'am gând să gem la strânsul tău, tirană!
Nici sprijin n'am să cer celor din sfere
In care tu nu poți avea putere:
Nu-i demn de om să ceară sus pomană!...

Crescut în umbra aripilor tale
Cântând purta-voiu marea-ți greutate
Și voiu glumi și'n clipa de pe urmă!...

Și-atunci când voiu lua ne'ntoarsa cale
Spre apa 'n care toate-s înecate,
Simți-voiu fericiri ce nu se curmă!...

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

PE MARMARA

Tărăgănatul cântec de Bairam
Şi leneşa cadână te'nfioară
Cu legănarea trupului barbară
Pe Marmara, în drum către Islam.

Dansând, se învârteşte'n şerpuiri,
Se pierde'ntr'un vârtej ameţitor
Şi'n vălurile trupului, subţiri,
Ea pare-un vis pe yachtul călător.

Gr. Sălceanu

ORIENTALĂ

Departe zvon pierdut de darabane.
Un nor, o pânză nu-i pe marea lină.
Moschee albă. Uliţă pustie.
Pe marmură aprinsele turbane
S'apleacă şi se'nnalţă spre tărie.
Cum bat mătănii, parcă se înclină
Un câmp de maci bătut de-o vijelie.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

ARHITECTURA NOUĂ ŞI CEA ROMÂNEASCĂ

ÎN LUMINA TEORIILOR LUI J. GUADET

Deabea au trecut două decenii de când Franţa a pierdut pe unul din cei mai străluciţi arhitecţi ai ei, pe *Julien Guadet*.

După *Charles Garnier*, autorul vestitei lucrări arhitectonice, care este „Opera" din Paris, prin care s'a subliniat arta franceză contemporană, urmează Guadet, care, începând din 1894, dădu la iveală monumentala sa lucrare „*Éléments et théorie de L'architecture*", un mănunchi de prelegeri ţinute la „Beaux Arts" din Paris.

Terminând la 1864 Şcoala de arhitectură din Paris, obţine „Prix de Rome", cea mai mare distincţie ce se acordă anual în Franţa, prin concurs, arhitecţilor francezi, cari trec la Vila Medicis, o şcoală pentru aceşti premiaţi, spre a-şi desăvârşi studiile clasice la Roma.

Se zice că şederea sa la această şcoală l-a învăţat, prin comparaţia mediului artistic din patria sa cu acela din Italia, să prindă taina caracterisărilor în artă. Stăpân pe această taină, Guadet ajunge un desăvârşit traducător de programe arhitecturale, iar în laturea didactică un documentat maestru în a evidenţia principiile pe care le cunoaştem din monumentala sa operă.

La înapoierea sa în patrie primi direcţiunea unui atelier la şcoala de arhitectură din Paris; iar după 20 de ani de conducere în această calitate, el ocupă catedra de profesor de teorie şi de programe arhitecturale la aceeaş şcoală. Aici ţinu el acele prelegeri atât de apreciate nu numai pentru varietatea principiilor, pe care ştia, ca un maestru, să le ilustreze printr'o mare bogăţie de documente, surprinzătoare prin exactitatea şi raritatea lor, dar şi pentru frumuseţea expunerii caracterizate printr'o logică strânsă şi o claritate într'adevăr latină.

Guadet este cel dintâiu care a arătat erorile învăţământului arhitectural din Franţa, precum şi partea programului de arhitectură în crearea operei de artă. Programele date de Guadet exprimau în modul cel mai convenabil viaţa contemporană franceză. Cu ajutorul lor el a determinat pe elevii săi să părăsească metoda tradiţionalistă de a concepe un proect după modelul operelor vechi, care reprezintă postulatele vieţii unei omeniri de mult dispărute; căci programul de arhitectură este un deziderat al societăţii; el exprimă viaţa mereu reîmprospătată a acestei societăţi. De aceia, ca o urmare a celor spuse mai sus, toată mulţimea exemplelor de arhitectură cu care Guadet, în lucrarea

www.ziuaconstanta.ro

sa, ilustrează principiile de artă, reprezintă evoluţia şi starea până la care au ajuns diferitele probleme de arhitectură în lume.

Încă din vremea Renaşterii se încetăţenise în Franţa, de altfel ca şi în alte ţări, obiceiul de care învăţământul francez nici până azi nu s'a eliberat definitiv, — de a întrebuinţa elementele de artă de toate felurile, sub forma petrificată a consacrării definitive prin tradiţii şi neputinţa de a diseca aceste elemente, în scopul de a scoate din ele principiile de artă, iar nu de a le folosi drept icoană, la problemele cele noui ale vieţii moderne.

Ne închipuim ce mult se înrădăcinase acest obiceiu în arhitectura franceză, ca să se fi ajuns la arta decadentă din vremea celui de al doilea Imperiu; şi deprinderea aceasta are consecinţe atât de nefaste asupra artistului, încât acesta, odată format, nu mai află putinţa de a reveni la libertate.

„E prea târziu!", răspunde profesorul Guadet elevului care, format în atelierul vreunui maestru al timpului, unde căpătase vechea deprindere a arhitecturii, venea să se înscrie la şcoala cea nouă.

Munca sa de a însufleţi elementele amorţite ale practicei seculare şi a libera spiritul creator al artistului a fost considerabilă.

„Va trebui să dispară această generaţie, ca să se ajungă la o nouă creaţiune în artă!" a fost ultima sa exclamaţie după atâtea sforţări.

Pe când marele dascăl şi teoretician artist încerca în Franţa renovarea teoretică a arhitecturii franceze prin prelegeri savante, în ţările germane, dar nu peste tot, ci mai cu seamă în centrele depărtate de Berlin, adică mai libere de despotismul oficialităţii prusace, se arată semnele aceluiaş proces de reînviere a libertăţii în artă; cu deosebire că spiritul german ajunse la aceleaşi rezultate folosind metoda experimentală a construcţiilor pe teren, mai simplă, mai greoaie, dar tot aşa de sigură şi solidă.

Dela Renaşterea italiană ţările germanice, în afară de arhitectura veche pe care o posedau, nu mai cunoscuseră o alta pentru vremurile noui, decât aceea de imitaţie. Curentul Renaşterii italiene, ceva mai târziu aci decât în Franţa, apoi curentul francez şi în urmă curentul stilurilor amestecate, care intrase în obiceiul de pretutindeni, cu nici o privire la uzul lor în desfăşurarea programului de construcţie şi fără a fi înţelese asupra destinaţiei lor de la origină, toate au fost întrebuinţate, rând pe rând, la ridicarea arhitecturii de imitaţie în Germania.

Dacă arhitectura Renaşterii italiene, — greşită faţă de arta pură prin metodele sale, — reuşeşte totuşi să se impună prin minunatele ei capo d'opere, — aceasta se datoreşte în special unor genii ca Bramante, Brunelleschi, Michel Angelo, Sansovino, Palladio, Alberti, etc.

Operele lor însă sunt lipsite de o viaţă proprie; ele capătă viaţă numai prin execuţia genială, adică prin traducerea plină de sevă a ordinelor clasice romane şi greceşti. — Dar artiştii Renaşterii n'au cunoscut nici principiile care conduseră pe antici în construcţiile lor şi nu aveau nici obişnuinţa naturală a artei clasice. Pentru orice de-

www.ziuaconstanta.ro

taliu trebuiau să caute, cu sforțări penibile, exemplarul antic care să se potrivească construcției din vremea lor.

Arhitectura germană de clasicism importat e lipsită însă și de această viață, pe care i-o dă artistul de geniu.

De aci a urmat pentru artiștii germani nevoia unei reacțiuni, nevoia de a părăsi imitația unei arte străine și a încerca creațiunea unei arte naționale proprii.

Se înțelege că arhitecților germani le-a fost mult mai ușor să-și cuceriască libertatea decât celor francezi. Aceștia moșteniau o artă tradițională atât de înrădăcinată, încât de greutatea de a o înlătura s'a resimțit până și de marele Guadet care, de la înălțimea catedrei primei Școale de arhitectură și cu autoritatea sa de arhitect strălucit, n'a putut s'o cuceriască curând pentru ai săi.

Astfel, libertatea în arta arhitecturii pornește teoretic din Franța, prin activitatea lui Guadet, iar practic din țările germane, mai libere de impunerile oficiale despotice.

Nimic nu ne împiedică de a crede că latinii, atât de iubitori de trecut, dar și atât de geloși de libertățile spiritului, nu-și vor menține întâietatea, imprimând arhitecturii moderne ceia ce-i lipsește spre a se desăvârși: suflul geniului artistic, adică expresia arhitectonică a operei. Este natural să se întâmple astfel, deoarece arta nouă, adoptând metoda realităților în construcție și înlăturând imitațiunile, se găsește simplificată prin ridicarea aproape numai pe bază științifică a construcției,

Dar, în artă, știința nu creează. Ce ar putea să facă în artă metoda științifică decât să varieze ici și colo dimensiunile, controlând datele, să rezolve vreo problemă din nou cu acelaș rezultat, schimbând doar cifrele; și dacă abuzează, atunci ajunge să se sterilizeze în rezultate. Se simte nevoia să intervină spiritul degajat de ambianța și grija științifică, spiritul de creație în mediul simplificat, care să combine elementele, adică să compună; să combine proporțiile, adică să studieze.

Metoda germană realizează în practică, în modul cel mai simplu, principiile enunțate de Guadet; ea procedează prin tatonare, reducând prisosul din construcție; pornind chiar de la ideia construcției, ea elimină orice factor strein de legile statice și se mulțumește numai cu stricta interpretare a programului de arhitectură. Artistul rămâne să se ocupe numai de acesta din urmă, deoarece expresia arhitecturală a fost redusă la simpla expunere constructivă; tot ceea ce veacuri de artă au așezat pe fațade, în interioare, în elemente și în compoziție, a fost eliminat. De aceea arta de azi se găsește încă în fașe, caracterizându-se prin linii rigide și extrem de simplificate. Ele limitează suprafețe liniștite, uniformizate de natura materialului de construcție, printre care betonul armat are întâietate.

Fabricile furnizoare, ajutate și de spiritul de economie al timpului, unifică producția, o standardizează, — ca să întrebuințăm un cuvânt nou, — reducând la și mai simplu întrebuințarea diferită a elementelor de construcție și a celor de arhitectură: grinzile, stâlpii, plăcile, culorile, tâmplăria, etc., se întrebuințează așa cum le dă fabrica. Profilele

www.ziuaconstanta.ro

cad, ca şi cum ar fi de nisip ; ornamentele dispar, lipsindu-le cadrul ; golurile se proporţionează numai după criterii de higienă şi de confort ; plafoanele se ridică după stricta necesitate a cubajului necesar de aer ; nimic, deci, nu se vede încă din ceiace trebuie să aducă sufletul artistului ; expresia arhitecturală a operei.

Arta, prin urmare, a trecut în sarcina mulţimii, care dă programul. Această a doua bază pe care se sprijină o operă de artă — *programul* — a rămas, din nefericire, singura pe care să se realizeze creaţiunile epocii noastre. *Începuturile arhitecturii moderne se manifestă printr'o expresie de program.* Odată programul creiat, arhitectura devine desigur o artă uşoară de mânuit, deoarece nu mai rămâne nimic din vechiul arsenal al arhitectului în opera de artă ; de aci priveliştea acelui enorm flux de nepregătiţi, cari, lipsiţi de focul sacru al artei şi al talentului, escaladează zidurile acestui divin domeniu al arhitecturii.

Schimbările sociale aduc probleme noui şi'n arhitectură. Planuri de construcţie, necunoscute până acum, se cer adaptate la noile instituţiuni destinate marilor aglomerări omeneşti ; evolutia vieţii de familie, deosebită de cea veche şi influenţată de numeroasele invenţiuni în domeniul confortului, a determinat modificări în casa de locuit, ducând la gospodăria de apartament şi transformând mai cu seamă oraşele prin ridicarea de imense construcţii — locuinţe blocuri — pe care le cere necesităţile spiritului de colectivitate.

Vidul lăsat prin îndepărtarea tuturor elementelor de artă veche, ce dădeau expresie arhitecturală unei construcţii, tentează pe unii artişti de azi, înzestraţi cu oarecare originalitate, spre o artă personală, foarte puţin viabilă şi spre exagerări cu totul condamnabile, care deviază arta de la evoluţia ei normală. Aşa se explică înflorirea acelor directive ciudate ca : simbolismul, cubismul, ultramodernismul etc., directive neadmisibile şi ineficace pentru oricine cunoaşte criteriile de desvoltare ale artei arhitecturale. Se cunoaşte, mai de mult, cazul ridicol al unui plan de palat pentru „Légion d'honneur" din Franţa, conceput cu cinci corpuri de construcţii formând o stea şi cu o sală rotundă la centru, urmărind prin aceasta o siluetă de plan, un simbol în proecţia orizontală, just ceiace a trebuit să realizeze, câţiva ani mai târziu, închisoarea din Mazas, pentru construcţia sa.

Se uită că poezia arhitecturii nu este poezia arhitectului, ci poezia lumii întregi, a epocii pe care o cântă sufletul artistului. Arhitectul trebuie să se menţină în realitatea vieţii ; căci zice Guadet : — „*Car, il ne faut pas se le dissimuler, et à cela ne pouvons rien, le grand architecte d'une époque, c'est son état social*". Apoi adaogă : „*Construire est à la fois le but de l'architect et le moyen dont il dispose ; et à l'origine étymologique du mot* **architecte**, *nous trouvons ce sens précis, qui est une définition :* **maître constructeur**.

La construction est un art et une science. Art par l'invention, la combinaison, la prévision ; science par le contrôle et la rigueur de vérification. L'art ne suffit pas à donner les certitudes nécessaires,

www.ziuaconstanta.ro

la science ne suffit pas à créer, ou plutôt, la science ne crée pas, mais elle apporte sa garantie aux créations de l'art.

Dacă a construi este şi scopul şi mijlocul de care dispune arhitectul în crearea operei sale, aceasta se face prin şi pentru vremea sa. Această vreme trebuie să-i dea imaginea operei sale. Iată de ce Guadet protestează puternic împotriva tendinţei de a face arhitectură cu imagini trecute. Totuşi s'au găsit mulţi literaţi, arheologi şi istorici cari, fermecaţi de frumuseţea vechilor capo d'opere, au crezut că pot da directive pentru o artă „reînviată" din trecutul mult admirat. Zice de aceia Guadet:

„L'histoire est une explication, mais malheur à qui, professeur ou élève, enfermerait l'étude de l'architecture dans les lisières d'une étude historique! D'abord, pour étudier utilement cette histoire, il faut au préalable connaître les matériaux, les éléments de l'architecture. L'histoire vient alors confirmer les saines études, montrer les apogées concordant avec la discipline acceptée des principes, les décadences expiant fatalement leur oubli, les renaissances s'éclairant de leur réveil. Mais, pour qui n'a pas cette préparation nécessaire, l'histoire d'un art ne serait plus que de l'archéologie. Et, ainsi isolée, l'archéologie, qui devrait et voudrait être l'auxiliaire des arts, peut en être le plus redoutable ennemi. La question est grave et mérite bien un crie d'alarme, car c'est pour les arts une question de vie ou de mort. Je m'éxplique:

Depuis un siècle, et dans le monde entier, les arts et l'architecture surtout sont anémiés par leur subordination à l'archéologie. Eussions-nous un Raphaël ou un Paul Véronèse, il ne leur serait permis de faire ni **l'École d'Athènes** *ni les* **Noces de Cana,** *car à ces admirables chef-d'oeuvres, l'archéologie opposerait qu'ils sont inexacts! L'architecture, à qui l'on ôse demander de se faire contemporaine aujourd'hui de Saint Louis, demain de Louis XV, l'architecture n'est plus presque partout à l'étranger qu'une expression archéologique, une adaptation servile d'anachronismes illogiques, quelle que soit l'époque qui fournit le modèle au pastiche. A Munich, on imagine des Parthénons utilitaires; à Londres, pour répondre aux besoins tout modernes du* **club,** *vous rencontrez de vieilles connaissances, le palais Farnèse, les Procuraties, la colonnade de la place de la Concorde, tout cela copié jusqu'au surmoulage, pour plus de servilité. L'art italien ne sait plus que se répéter; et partout ainsi, jusqu'en Amérique, pays jeune, mais aussi vieux en art que la vieille Europe.*

Această limpede expunere arată cauzele decadenţei contemporane în artă, cauzele desorientării de azi şi asupra cui cade răspunderea acestei tiranice oprimări în artă.

Ce mult se potrivesc aceste juste observaţiuni şi pentru explicarea mersului greoi, mereu în declin al arhitecturii româneşti din ultimele timpuri! Moştenind un material bogat, dar unilateral şi în acelaş timp extrem de stilizat; dar şi suferind de un mare gol de producţie

www.ziuaconstanta.ro

naţională, imediat după înfloritoarea epocă brâncovenească, — arhitectura românească s'a găsit, într'un moment dat, în aşa situaţie, încât totul cădea în sarcina invenţiunii contemporanilor. Ce prilej fericit de creaţiuni arhitectonice într'o epocă atât de eroică în alte manifestări naţionale!

Dar s'a ridicat arheologia cu activitatea ei impunătoare şi a oprit din leagăn zborul liber al inspiraţei în arhitectură. Recitiţi numai admirabila disertaţie a lui Odobescu pentru Ateneul român! Ne minunăm cum autorul vede, explică şi doreşte ca elementele din compoziţia clădirii să fie aservite exemplelor disparate pe care le culege din operele antichităţii, atât de felurite prin nuanţa, caracterul şi destinaţia lor. Extragem din acele multe exemple ciudata concepţie a acoperişului Ateneului, realmente executat dintr'o *împreunare statică* de ferme şi învelitoare metalică, dar reprezentând prin forma sa *monolitul* cu urechile de ridicare care este acoperişul de pe mormântul lui Teodoric cel Mare dela Ravena.

Metoda aleasă de artiştii noştrii pentru „reînvierea artei străbune" n'a fost, precum se vede şi din această expresie, decât utilizarea insinuantă a exemplelor arheologice. Şi răul a fost cu atât mai mare, cu cât modelele, neputând fi găsite decât în vechi programe religioase şi, excepţional, în câteva exemple de arhitectură civilă — au trebuit să fie folosite, în elementele lor, într'o învălmăşeală de nedescris şi deadreptul îngrozitoare, pentru necesităţile unor programe contemporane, mutilate în vederea adaptării lor la elementele vechi, mutilate şi acestea la rândul lor în acelaş scop de potriveală. Ce a eşit din toate acestea pentru formarea gustului public, se poate vedea din comenzile zilnice impuse arhitecţilor şi din felul de apreciere al unor critici de artă.

De la căsuţa modestă, cu inevitabila culă aşezată deasupra unui gol de vitrină cerut de necesităţile prezente, căsuţă transformată, prin elementele religioase din compoziţia sa, într'o adevărată bisericuţă şi până la acea greoae construcţie a Şcoalei de Arhitectură din Bucureşti, — muzeu de elemente disparate luate din publicaţiunile Comisiei Monumentelor Istorice; dela uşile de sufragerie, înflorate după modelul uşilor împărăteşti de altar, până la burlanul de ploaie acoperit de arabescuri presate în suprafaţa tablei, — toate s'au întocmit de mâna foarte abilă, dar necondusă de conştiinţa creatoare a arhitectului şi anume după fotografia vreunui album sau al unui text de istoria artei româneşti.

Iată, spre exemplu, modesta căsuţă a unui şi mai modest cetăţean, înzorzonată pe cei câţiva metri pătraţi de faţadă, cu cea mai revoltătoare îngrămădire de streşini, profile şi goluri de toate formele şi cu diferite decoraţiuni, care amintesc motivele de la Trei Erarhi, Curtea de Argeş şi de pe lespezile mortuare brâncoveneşti; ba încă şi cu complicate combinaţii personale de artă primitivă romanică sau seldjuco-otomană.

„Flori, ghirlande şi rozace de ghips risipite peste tot, dela temelie până'n vârf, de la uşa de intrare până la acoperişuri, ale căror

www.ziuaconstanta.ro

uluce sunt înflorite: desfrâu de ornamentaţie, care nu e întru nimic mai prejos de stilul celui de al doilea Imperiu al nostru", — scria de curând criticul lui „Le Temps", d-l Iules Bertaut, despre arhitectura nouă românească. Arhitectură de muzeu, desigur, dar nu arhitectură de artă pură izvorîtă dintr'un spirit creator de artă românească contemporană.

Ne lipsesc artiştii mari? Nu. Arhitectura contemporană românească a avut fericirea să cunoască şi personalitatea geniului creator. Acesta a fost arhitectul *Ion Mincu*. Datorită geniului său avem astăzi o oază răcoritoare şi înflorită în pustiul artei noastre arheologizate. Arta sa se caracterizează nu numai prin traducerea elementului istoric la forma strict necesară a construcţiei moderne, dar mai cu seamă *printr'o admirabilă luminare a creaţiilor de către principii riguros cunoscute*. De aci au rezultat acele opere complete şi desăvârşite, cavourile lui Mincu. Din nefericire, prin moartea prematură a autorului, metodele sale n'au putut exercita o influenţă destul de simţită asupra urmaşilor.

Mincu a fost un bun cunoscător al timpurilor trecute şi al condiţiunilor de viaţă din timpul său; el ştia ceea ce s'a transmis viabil din trecut în societatea prezentă. De aceea lua din trecut numai ceia ce trăeşte şi astăzi.

Impresia ce ne lasă operele lui Mincu este impresia clasică de *necesar*, de *adevăr constructiv*. De aceea operele sale rămân de sine stătătoare ca şi legile firii.

Situaţia arhitecturii româneşti se aseamănă nu cu a celei franceze, caracterizate printr'o continuitate în dezvoltarea ei, ci cu a celei germane, care a cunoscut arta de import. De aceea generaţia nouă de arhitecţi trebuia să se îndrumeze prin gust, prin înţelegerea vieţii noui, printr'o independenţă raţională şi prin lipsă de prejudecăţi spre creaţie, iar nu spre compilaţie anacronică.

În acest sens rolul unei şcoale de arhitectură ar fi fost, desigur, nu în a scoate artişti de diplomă, sau a impune curente, care fireşte, iau naştere în afară de şcoală, în atelierele talentelor zilei, ci în a orienta tinerele generaţii spre înţelegerea realităţilor actuale încadrate în principiile artei. Din nefericire, metodele întrebuinţate în învăţământul şcoalei noastre de Arhitectură au fost din cele proscrise de Guadet, metodele învăţământului prin imagini trecute. Nu ştim dacă această eroare, care stă la baza şcoalei noastre, se poate atribui celor ce nu s'au pătruns temeinic de prelegerile lui Guadet în timpul instruirii lor la Paris, sau diletanţilor cari au avut un rol precumpănitor în organizarea acestei şcoale. Credem că şi unora şi altora!

Prin desenarea repetată a modelelor de artă veche, cât şi prin studiul abrutizant al manualului de clasicism al lui Vignole, s'a avut pretenţia a se forma şcolari-artişti cari, la terminarea şcoalei, în locul creaţiunii proprii, duc cu ei un bagaj de documente representative.

Este foarte adevărat că şi şcoala de la Paris a cunoscut, până

www.ziuaconstanta.ro

la venirea lui Guadet, metoda care împiedică promovarea firească a arhitecturii, — deoarece scrie Guadet:

„Mais j'ai toujours été choqué de voir mettre ces ordres antiques au point de départ des études, lorsque l'élève est encore incapable de les comprendre, et cela surtout par des auteurs qui n'y cherchaient et n'y trouvaient qu'une forme: une forme, c'est-à dire une expression, et non une conception. Je ne puis y voir le pivot unique de l'architecture ni la première étape de vos études". Apoi adaogă mai departe: *„Pendant plus de deux siècles, les études d'architecture ont été soumises à ce despotisme, Vitruve, écrivain à coup sûr médiocre, architecte probablement médiocre, si tant est qu'il fût architect, avait laissé un livre très discutable, recueil plus on moins approximatif des règles de l'architecture grecque; très éloigné des origines de cet art, il fut aux créateurs de l'architecture ce que furent les rhéteurs aux grands orateurs, les sophistes aux grands philosophes.*

Il subsiste une curieuse délibération de l'Académie royale d'architecture à peine créée, qui proclame la magistrature de Vitruve, et en fait une sorte de père de l'Eglise artistique. Dès lors, ses théories devinrent quasi royales, et le triomphe du module fut presque un article de foi. Et, malgré l'indépendance incoercible des véritables artistes de tous le temps, malgré la renaissance momentanée et si brillante des Gabriel et de leurs émules, le chiffre alourdit de plus en plus sa tyrannie jusque dans des temps très récents. Aujourd'hui encore, que de gens croient que l'architecture est un art chiffré, un barême de formules rigides et mathématiques!

Tot astfel şi la noi în proectele de scoală se întrebuinţează aceeaşi metodă a imaginelor, şi la cele de „stil românesc", acestea oferite şi cu solemnitatea unui pompos sentimentalism naţional, care metodă ne-a dus la arhitectura românească actuală. Se copiază elementele de artă veche românească, dar şi elementele imprecise din momentul de faţă. Am auzit un profesor, conducător de atelier, exclamând odată în faţă acestor proecte: „În arhitectura românească poţi aşeza tot ce vrei, totul merge!" Lipsa de *metodă analitică* în acest nejustificat fel de învăţământ al arhitecturii şi al stilului românesc în şcoală a dus la rezultatul descris mai sus. De sigur şi pe timpul profesorului I. Mincu s'au admis, însă nu în mod obligatoriu, proecte de arhitectură în stil românesc în atelierul său din şcoală; aceasta în momentul când această artă se dibuia în afară, adică în atelierele maeştrilor; dar Mincu a folosit *metoda analitică* în predarea acestei lature de stil în proecte, contribuind cu multiplele sale cunoştinţe, la studiul principiilor aplicate la arta arhitecturii generale. De altă parte şi programele sale de arhitectură, admise să fie tratate în stil românesc, au fost alese cu multă socoteală şi cumpătare, aşa încât, pe lângă un studiu cât mai complet, elevul prindea şi acel interes pentru aplicaţiunea elementelor naţionale de arhitectură, care este unul din scopurile şcoalei. Adevărul deplin este însă că Mincu a făcut abstracţie întotdeauna de stilul în care

www.ziuaconstanta.ro

lucra elevul şi, pentru a nu îngreuna învăţământul propriu arhitecturii, nu da voe să se întrebuinţeze de elev stilul românesc oriunde şi cu orice preţ.

Se pomeneşte de interes naţional în artă? Acest interes însă se realizează tocmai prin *concepţia* artistică, determinată de simţirea şi cultura generală naţională, adecă prin creaţie, iar nu prin copiere servilă; deci *prin metoda realităţilor constructive, nu prin metoda imaginei copiate*. Propabil că obiecţiunea „interesului naţional" s'a pus şi aiurea; dar iată şi aci răspunsul lui Guadet:

„Aujourd'hui nous savons et nous proclamons que l'art a droit à la liberté, que seule la liberté peut lui assurer la vie et la fécondité, disons mieux, le salut! Si j'insiste sur ces considérations, ce n'est certes pas pour faire table rase de tout ce qui nous a précedés; au contraire, notre art, comme notre langue, comme toute notre civilisation, est et doit être un héritier, riche du patrimoine accumulé pendant des siècles. Mais je hais les proscriptions artistiques comme toutes les proscriptions, l'exclusivisme artistique comme tous les exclusivismes.

Voilà la méthode logique: **Commencer l'enseignement par les ordres, c'est l'enseignement de l'image; commencer par le mur, c'est l'enseignement de la réalité".**

Pe acest postulat al marelui Guadet se sprijină şi arhitectura nouă, care cucereşte tot mai mult atelierele şi se impune în societatea obosită de prejudecăţi. Curentul artei nouă însă nu este exclusiv de origină germană. Se înţelege interesul pe care îl au unii din arhitecţii noului curent german de a se exprima tare: Principiile vechi nu mai convin; am creat principii nouă şi necunoscute, neformulate până la noi.

Recunoaştem că principiile nu pot fi o servitute, dar sunt o luminare, o sevă de viaţă sau *sursum corda* al artiştilor; totuşi nimic din logica construcţiei moderne nu iese afară din lumina principiilor eterne evidenţiate de Guadet. Dacă am luà ca exemplu cel mai răspândit element de arhitectură: cornişa, — acest element al apărărei zidurilor, — atunci cornişa modernă, simpla bandă sau sprinceană, cu sau fără lăcrămar, construită din material rezistent supraaplicat zidului, este aceeaşi pe care ne-a dat-o Guadet în raţionamentul conceptici de cornişe clasică multiprofilată.

Prin urmare, nu poate fi vorba de nici o schimbare a principiilor în arta arhitecturii. Impresiuni nouă arhitecturale da, ba chiar şi multe exagerări, care nu pot fi luate în serios, cum ar fi spre ex. forma de flacără a bisericei de la Dornach. Căci spune Guadet:

„La science a ses axiomes; l'art a ses principes. Les uns comme les autres sont la base des études. L'architecture est de tous les arts celui dont les principes sont les plus rigoureux; mais comme les axiomes, les principes ne se démontrent pas, sinon par l'éternelle supériorité des oeuvres qui les ont le plus fidèlement respectés".

Acesta este răspunsul la pretenţiile acelor arhitecţi ai noului curent, cari afirmă că nu lucrează în baza principiilor stabilite din cele mai vechi timpuri.

www.ziuaconstanta.ro

Realizarea principiului în opera de artă diferă de la un timp la altul, de la un popor la altul, de la o regiune la alta, de la o concepţie la alta, dând toată diversitatea stilurilor, realizarea specifică a artei, a frumosului dat de un artist, aşa cum îl explică Guadet:

„Le beau, a dit Platon dans une magnifique définition, le beau est la splendeur du vrai. L'art est le moyen donné à l'homme de produire le beau; l'art est donc la poursuite du beau dans le vrai et par le vrai. Dans les arts d'imitation, le vrai c'est la nature; dans les arts de création, dans l'architecture notamment, le vrai se définit moins facilement: pour moi cependant je le traduirai d'un mot: la conscience. Si pour le peintre et le sculpteur le vrai est **dans le monde extérieur, pour nous il réside en nous-même**".

Iată ceeace trebue să stea la temelia culturii viitorului arhitect: conştiinţa că, dintre toate categoriile de artişti, arhitectul poartă pentru opera sa răspunderea *cea mai mare;* că logică lui trebue să se sprijine nu numai pe experienţa şi cunoştinţele cele mai variate şi solide, dar şi pe un suflet cu desăvârşire cinstit. Cu o astfel de orientare în învăţământ nu ne-ar fi fost dat să vedem nici cule peste vitrine, nici cerdacuri spânzurate de streaşină, unde te introduci prin pulberea din podurile casei [1]), nici tânăr arhitect care să recomande [2]) pentru o „Casă la ţară un holl, în care să găseşti ca obiectiv principal fie un *falş şemineu,* fie, în loc, o sobă viguroasă".

Se spune deasemeni: Vom introduce modernismul şi în arhitectura noastră. Această afirmare, alături de unele studii recente şi de unele proecte expuse la concursuri publice, dovedeşte persistenţă în eroarea fundamentală de până acum. Introducere, import, înseamnă servilism în artă. Libertarea locală a concepţiei, aceasta este arta pură; ea se obţine prin *aplicarea principiilor* şi *înţelegerea mediului nostru;* căci nu este suficient să iei un plan şi o faţadă a cutărei opere de pe ţărmurile Balticei şi să le potriveşti prin soluţiile păcătoşite de pe malurile Dâmboviţei, pentru a realiza o operă potrivită Ţării şi gustului nostru.

Arhitectura modernă, — atât de trâmbiţată în internaţionalismul caracterului ei, pe care i-l dă o simplitate deocamdată voită, sau, mai exact, lipsa de expresie arhitecturală, — va trebui să se supună complexului de condiţiuni ale mediului actual şi local şi să capete, cu timpul, o expresie proprie, aşa cum o au spre ex. arta clasică, gotică etc.

De altfel semne par a se arăta. Dacă luăm ca exemplu originalul proect de şcoală din Leningrad [3]), datorit arhitectului ruş Nikoljsky, unul din reprezentanţii artei moderne, vom constata într'adevăr modificări esenţiale de plan, datorite condiţiunilor locale şi în special celor climatologice. Să ne închipuim o sală imensă, a cărei suprafaţa e împărţită în clase, amfiteatre, laboratoare şi culoare largi, luminate de

---

1) „O lucrare necunoscută de I. Mincu" de Sp. C. Arhitectura Anul V. 1926
2) „Un studiu de casă la Ţară" Rev. Căminul Anul II. No. 1
3) Wasmuths Monatshefte für Baukunst, Heft 4, April 1929.

www.ziuaconstanta.ro

sus în felul atelierelor de sculptură, adică cu tavanele înclinate; printr'o succesiune de câteva vestibule şi străbătând prin mai multe uşi, se pătrunde în interiorul marei săli; o *minimă suprafaţă de zidărie vine în contact cu exteriorul.* Care este raţiunea acestei concepţii de plan? Uşor de înţeles, dacă ţinem seamă de frigul intens ce stăpâneşte în regiunea Leningradului. Este *construcţia omului arctic,* a eschimosului care-şi zideşte coliba din blocuri groase de ghiaţă, nelăsând decât o fereastră cu ventilaţie deasupra, spre a fi cât mai ferit de gerul intens.

Ce deosebire acum între această construcţie de şcoală polară şi aceea din Niederursel-Frankfurt a. M., a lui Franz Schuster, alt reprezentant al arfei moderne, construcţie ai cărei pereţi se reduc aproape la o serie de stâlpi, încadrând imense goluri, sau formând portice ce-ţi dă impresia unei şcoale în aer liber! Într'acest fel se stabileşte criteriul de concepţie peste tot unde metoda şcoalelor sănătoase de arhitectură a avut de scop dezvoltarea conştiinţei sau adevărului în sufletul viitorului arhitect.

Şi dacă principiile, care se află la baza exemplelor de mai sus au fost aplicate cu atâta rigurositate de cei mai autorizaţi reprezentanţi ai arhitecturii moderne, aceasta dovedeşte ce adevăr mare stă închis în următoarele rânduri ale lui Guadet:

„D'un climat à un autre, l'architecture a des exigences toutes différentes; et il est bien remarquable que les architectes qui, au XVI-e siècle, s'inspirèrent si passionnément en France de l'architecture italienne, bien mieux, les architectes italiens travaillant en France, comme le Boccadoro, empruntèrent à l'Italie son goût, ses décorations, mais non sa composition.

Il est curieux de faire un rapprochement entre deux monuments de très grande valeur, presque contemporains, la cour du Louvre et le palais de la Chancellerie à Rome. Certes, la cour du Louvre est bien inspirée de l'art italien dans son étude et son décor. Mais voyez au Louvre la proportion des baies, en hauteur surtout, comparée à celle de la Chancellerie. A Paris, avec la façade de la Chancellerie, on ne verrait pas clair. A Rome, avec la façade de la cour du Louvre on serait aveuglé et on brûlerait".

Care sunt acum observările ce le putem scoate din operele arhitectonice româneşti în lumina teoriilor lui Guadet? Arhitectura veche poartă într'adevăr un caracter de adaptare progresivă la condiţiile mediului geografie românesc.

Priviţi numai arhitectura moldovenească şi cea muntenească, în cele mai multe din elementele ei de compoziţie. Deşi acestea sunt tratate după o manieră deosebită, datorită diferitelor influenţe streine, totuşi ele se modifică după natura locului unde sunt aşezate. Peste tot se observă o logică adaptare la condiţiile climatologice, îndată ce elementele de compoziţie trec din mâna artistului stein la cunoscătorul autohton. Intrebuinţarea stonului deschis, după practica construcţiilor civile, la bisericile din Muntenia şi. într'o măsură foarte mică, la cele

www.ziuaconstanta.ro

moldoveneşti, ca şi atâtea alte exemple ne dovedesc îndeajuns adevărurile de mai sus.

Nicăiri în vechea noastră arhitectură nu se vede compilaţia goală, cu toată influenţa puternică exercitată de marile şcoli streine şi de fluxul meşterilor streini; pentrucă meşterul, chiar strein fiind, era silit a ţine seamă atât de gustul şi deprinderile indigene, cât şi de condiţiunile mediului local.

Oricât de mici ar fi deosebirile de mediu de la un loc la altul, ele totuşi se vădesc, dacă nu în climă, lumină, orientare, cel puţin în perspectiva mijloacelor locale de construit. Satisfăcând pretenţiile artei corecte, în nici un caz nu se poate adopta acelaş tip de locuinţă — s. ex. la Sinaia ca la Tekirghiol. Totuşi, multe lucrări patronate de Ministere, precum sunt clădirile de şcoli construite în ultimii ani, n'au ţinut seamă de acest principiu. Identitatea programelor nu poate fi motiv de desconsiderea lui. Un program ne dă nomenclatura serviciilor, ne arată relaţiile dintre ele, dar nu trebue să sugereze nici combinaţia lor, nici proporţia şi mai puţin încă nu trebue să impună soluţiuni. Zice Guadet:

„Il tombe sous le sens, qu'un programme de minister de la Marine, par exemple, sera le même quel que soit le quartier supposé, et que cependant un ministère de la Marine sera tout autre chose s'il est conçu place de la Concorde, ou dans une rue quelconque. Le Panthéon serait sans doute tout autre s'il n'était sur le sommet de la butte Sainte-Geneviève, on ne concevrait pas une Cour de Comptes avec l'architecture de l'ancien palais d'Orsay, s'il y avait eu la perspective de la Seine et des Tuileries". De altă parte, dacă pentru condiţiuni locale diferite acelaş program primeşte soluţiuni diferite, este firesc ca programul să primească, pentru condiţiuni asemănatoare, interpretări asemănătoare. În acest caz nu ne putem mira îndeajuns de marea diversitate de interpretare a programului s. ex. la staţia Carmen Sylva dela Mare, unde stau alături elemente de arhitectură aşa de disparate, cum ar fi acoperişul ţuguiat elveţian, terasa romană, sau acoperişul plat. Cât de frumoase şi interesante sunt acele localităţi, care, fără să îmbrace aspectul monotoniei, se prezintă totuşi cu o impresionantă unitate de înţelegere a construcţiilor şi astfel ne fac să distingem caracterul dominant al naturii sau al ocupaţiei locuitorilor. Principiu atât de evident în arhitectura populară rustică, arhitectură de care începem a ne ocupa!

Ce evoluţie putea să aibă arhitectura noastră naţională şi „stilul românesc", când principiile enunţate mai sus nu şi-au găsit formularea nici măcar într'un slab început de învăţământ oficial! Este curios de ştiut cum, în locul acestor principii, s'a lăsat libertate elevului să dea importanţă exclusivă la ceea ce numim impresie picturală în arhitectură. Dar această goană după impresia picturală a dus la hotărârea bunului plac; şi de aci, pentru căutarea pitorescului, nesfârşita variaţie şi frământare a formelor arhitecturale, care bat la ochi în proectele caselor de locuit şi mai cu seamă în cele ale vilelor. Locul, regiunea,

www.ziuaconstanta.ro

acestea pot fi sfidate oricum: prin turnuri ce se iau la întrecere cu brazii, prin masivităţi de zidărie spre a se opune impresiei de munte, printr'o multicoloraţie de faţade răsucite şi găurite în fel şi chip. Iată ce spune şi Guadet:

„Mais on ne compose pas le pittoresque; il se compose à lui tout seul par l'oeuvre du plus grand des artistes, le temps. Ce palais de justice, sept siècles y ont travaillé et mis leur empreinte: qui done ôserait se flatter de faire celà à lui tout seul et en un jour? On compose — quand on est artiste de génie — la place de la Concorde; on ne compose ni la place Saint-Marc de Venise, ni la place de Signorie de Florence, ni celle de Sienne, ni le Capitole de Rome".

Orice mişcare de linie, orice variaţie de formă în arhitectură trebue să fie determinată de o necesitate: technică şi de program, morală şi de artă; ea nu trebue să pornească de la ideea preconcepută a variaţiei. Zice tot Guadet: *„Cherchez dans toute l'antiquité, vous ne trouverez pas un édifice — pas un seul, entendez-le bien — dont l'intérieur et l'extérieur ne soient pas la conséquance réciproque, rigoureuse et nécessaire, l'un de l'autre. Lorsqu'une fois vous avez saisi la structure d'un édifice antique, sa forme, son expression, sa réalisation évoquent chez vous l'idée invincible du* **nécessaire.** *Et en même temps, c'est généralement d'une grande beauté: mais beauté de par la composition, et non beauté de par l'artifice, voilà l'art parfait. Mais est-ce le privilège de l'antiquité? Non".*

Această idee de necesar a liniilor, formelor şi expresiunilor este tocmai ceea ce lipseşte arhitecturii româneşti din zilele noastre. S'a spus cu drept cuvânt de către un critic de artă, că în tot ce s'a construit în ultimele decenii va trebui să intervină, pe viitor, în multe părţi o răzuire completă, în alte părţi o muncă de corectare a tuturor acestor lucrări, pentru a se creea o atmosferă estetică convenabilă în oraşele noastre degradate.

Curentul nou în arhitectură vine în mod fericit şi la timp să libereze arta românească de trufia unei originalităţi rău înţelese, aducând în locul unui falş pitoresc, metoda construcţiei simple, riguroase şi exclusiv practice, pentrucă, abea după acest purgatoriu, prin care trebue să treacă vechea şcoală, să ne avântăm spre înălţimile artei superioare pe care o aşteaptă neamul nostru.

Şcoala superioară de Arhitectură are aci un mare rol de îndeplinit. Totuşi, această şcoală este încă departe de a răspunde chemării sale legitime. Cu toate dreptele critici aduse, cu toate reformele cerute [1]) de persoane autorizate prin calitatea unei depline competinte — totuşi, în ceea ce priveşte funcţionarea ei — nu s'a ajuns nici măcar la o existenţă legiferată.

Îi lipseşte acestei şcoale, în primul rând, concepţia nouă a artei

---

[1]) „Reforma învăţământului arhitectural", de Sp. Cegăneanu Ziarul Curentul No. 472—473—475—480 din 1929.

www.ziuaconstanta.ro

noastre, cum şi posibilitatea de a împărtăşi tinerelor generaţii înţelegerea justă a scopurilor arhitectului. Numai prin metoda învăţământului realităţilor se obţine concepţia teoretică a creaţiei, care ne va da arhitectura românească de mâine. Pentru aplicarea ei practică se mai cer două lucruri: întâi, asigurarea prin legiferare a libertăţii de manifestare a artistului român, prin apărarea lui de pseudo-artiştii streini, cari contribue în mare măsură la decadenţa gustului unui public încă neformat printr'o cultură artistică. Se cere, prin urmare, de urgenţă o lege de îngrădire a profesiunii de architect.

În al doilea rând se mai cere o legiferare completă a edilităţii publice. De la această legiferare se aşteaptă paza în oraşe a aplicării principiilor riguroase de arhitectură; ea va ţine locul criticei autorizate şi eficace de artă, care nouă ne lipseşte. Priviţi cum Roma de curând ne-a dat un strălucit exemplu de răspundere urbanistică, prin refuzul unui mare proiect românesc de şcoală. O lege a construcţiilor va renova oraşele, le va armoniza cu caracteristica mediului în care se dezvoltă şi le va scăpa de aspectul haotic în care zac acum.

G. Brătescu
Arhitect.

www.ziuaconstanta.ro

MARINARUL

Cerul e cuprins de nouri,
Zarea toată s'a 'nnoptat;
Ale vântului ecouri
Gem în aeru 'nghețat.
Munți de apă se ridică
Farul până 'n vârf scăldând, —
Marinarul fără frică
A plecat spre larg cântând.

Vasul pârâie pe creste
Ori scoboară 'n guri de iad,
Dar nimic din toate-aceste
Voia bună nu i-o scad.
Căci așa e legea sorții
De când lumea s'a iscat:
Tot ne 'nghite gura morții,
Ori pe mări, ori pe uscat.

Zarea de se luminează
Pe-orizont de aur plin,
Ruga 'n pieptul lui vibrează
Pentru bunul cer senin.
Și atuncea iarăși cântă
Și cum suie pe uscat,
El sărută țărna sfântă
De pe care a plecat.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

SUB NORII NEGRI

Sub norii negri de pe cer
De-o săptămână ploaia pică.
Pământul parc' ar fi de fier;
E totul trist și mut de frică.

De apă e văzduhul plin.
Și ce 'mpietrită zarea este!...
Doar gându-mi spune cu glas lin
A 'ntregului trecut poveste.

Și-atâtea tomni, și-atâția ani
Îi retrăiesc în vechea casă, —
O viață plină de dușmani,
Și singură de tot, retrasă.

Îmi par atât de 'mbătrânit
Și mă cuprinde-atât regretul,
Că lacrimi cad necontenit
Ca ploaia toamnei pe încetul.

Sub norii negri de pe cer
Când ploaia toamnei se 'nfiripă,
O, Doamne-al meu, atâta-ți cer:
Dă-mi Sfântul Soare pentru-o clipă!...

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

COMOARA

— DE PE FRONT —

Plouă... plouă mereu. Zi şi noapte cad picurii cu nemiluita. De o săptămână cerul a'ncremenit ca un ceaun plumburiu de-asupra pământului. Peste tot stăpâneşte noroiul clisos ca un aluat. Numai prin fundurile tranşeelor s'au adunat băltoace lungi.

E o dimineaţă de Octombrie. Un colţ de cer albastru surâde peste Măgura Odobeştilor. Creasta ei dantelată apare limpede în marginile zării, dar răspândeşte fiori de'ngrijorare: tunurile duşmane de-acolo aveau poate să'nceapă iarăşi bombardamentul lor necruţător. Dar după prânz alţi nori se ridicară, iar dealul se pierdu sub desimea picăturilor de apă.

Vântul zbuciumă atmosfera aceasta grea. El schimbă mersul liniştit al ploii, pătrunde pe sub cojoace, se strecoară prin cele mai prizărite crăpături şi loveşte cele mai tainice colţuri.

S'a 'noptat. Vântul e din ce în ce tot mai tare şi mai rece. In asemenea împrejurare, plutonierul, care în alte dăţi mai aţipea în patul lui de nuiele, acum nu mai poate să aibă odihnă. Cu umărul drept înainte, cu spatele încovoiat, tulbură băltoacele şanţurilor şi cercetează bordee şi posturi.

— „S'aude ceva, moş Anghele?"

Intrebatul nu se clinti din loc. Cu ochii pironiţi în întunericul umed, răspunse încet, ca şi când şi-ar fi şoptit ceva lui însuşi.

— „Aş!... Aicea îs diparti rău!... şi tuşi ca sub stăpânirea unei răguşeli.

— „Ai fuma o ţigară?..."

Soldatul se văicări:

— „Di două ceasuri rabd!... Nici nu mai văz în faţa ochilor!..."

Plutonierul îi întinse tabacherea şi-i luă locul în post. Omul se

www.ziuaconstanta.ro

ghemui în fundul şanţului, răsuci cu greutate ţigara, apoi îşi afundă nasul într'o firidă şi o fumă.

— „Sâ-ţi facâ Dumnedzău parti di casâ di argint, câ tari om bun mai ieşti!..."

Rămânând singur, începu să sară când pe-un picior, când pe-altul, sfredelind cu ochii mereu întunericul. Căci cu toată bătrâneţea lui, îşi păstrase văzul şi auzul tinereţei.

Vântut bătea dinspre Păuneşti. El se lovea cu toată puterea de spatele bătrânului ostaş, isbea apoi malul şanţului şi se'ntorcea spre fund unde da peste bocancii cu pielea umedă şi rară prin care întra cu uşurinţă.

— „Am sâ scriu acasâ pintru ciubote... Cu acelea ştiu câ n'oi mai avea nevoie!..."

Gândurile i se'ntoarseră înapoi cu doi ani. Îşi vedea casa din mijlocul unui sat aruncat la margina unei păduri din Botoşani... zărea acoperişul ţuguiat şi prispa înaltă... deosebea'n cuprinsul ei pe toţi cei dragi...

— „Hei!... oftă el; dac'aveam eu bani atunci... nu-mi putrezau mie ciolanele bătrâne pi front!..." Şi toate împrejurările acelea i se limpeziră acum în minte.

Mobilizat la o coloană, rănit greu la şoldul drept în retragere, zăcu aproape un an la spital. Apoi, de'ndată ce puse piciorul în pământ, l-au trimis la un centru de instrucţie. Acolo moşneagul cercă să-şi caute dreptatea. Dar majorul de la cancelarie îi tăie vorba.

— „Dumneata care eşti din teritoriul liber... să vii după amiază! Om vedea noi atunci dacă putem face ceva!"

Iar când se duse, majorul era singur. El se sculă de la masa lui de scris, se propti în faţa soldatului, şi ţântuindu-şi privirile în ochii lui, îi şuieră printre dinţii strânşi:

— „Mişti?... Cinci sutare!... Numai cinci sutare şi te-am făcut scăpat!... Altfel... Pastrama s'alege de tine pe front!..."

— „Da n'am... păcatele mele!... N'am câ-s om sărac de tot şi cu o casă di copii..."

— „Atunci... mişcă-te la front!... Eşti repartizat la regimentul 33 Infanterie!... Ai înţeles?..."

Cu picioarele grele soldatul plecă de acolo. O săptămână mai pe urmă îşi găsea regimentul pe front, în faţa Panciului.

Vremea trecu repede cu aceste gânduri. Schimbaşul sosi, iar Anghel Dinu se'ntoarse la bordei. El se minună de puterea gândului

www.ziuaconstanta.ro

omenesc, care'n mijlocul celei mai mari suferinţi îţi duce mintea către suferinţele trecute, plăcute nouă pentru că sunt definitiv înfrânte.

— „Doamne!... Doamne!... Mare-i puterea ta!... îşi termină el gândurile, şi merse să se culce pe pământul umed al unui bordeiu.

Dimineaţa începu să tuşească. Dar nu luă în seamă. Către prânz luă'n primire acelaş post. Văzduhul se luminase, dar vântul îşi însuţise furia. Infăşurat în cojocul care-i ajungea până la călcâie, mângâia cu privirea mereu acelaş petic de pământ; pe'ntinsul lui cunoştea toţi pomii, toate viţele şi toate buruienele mai răsărite.

Vântul trecea pieziş peste cele două şanţuri, iar iarba se'nvălurea veşnic în aceiaşi parte. Tăiosul şuierat al tulpinelor băţoase s'amesteca laolaltă cu cel al miilor de gloanţe care brăzdau aerul în toate felurile, cu pocnetele ca de enorme geamuri sparte ale minelor şi cu multe alte numeroase sgomote cum numai într'un iad se mai pot închipui.

Dar iată, pe'ntinsul învălurit al buruienilor, se'ntâmplă un lucru ciudat: unele vârfuri se plecau altfel de cât era rostul lor. De bună-seamă că cineva se târa pe brânci. Pândarul puse mâna pe arma totdeauna întinsă pe malul şanţului şi urmări cu încordare drumul pe care-l făcea nevăzutul duşman. Se'ndrepta spre rădăcina unui nuc bătrân.

— „Vrei tu sâ ti chiteşti bini... dar lasă!... Te-oi chiti ieu şâ mai bini!...

Ochi îndelung şi trase. Şi'n timp ce împuşcătura se pierdu în haosul celorlate, sub umbra nucului ierburile se mişcară violent sub rostogolirea unui trup greu. Apoi ele-şi reluară ritmica lor mişcare.

— „Atât i-o trebuit!..." îşi şopti pândarul. Dar imediat se născu un gând chinuitor:

— „Să nu fi fost unul dintre-ai noştri?...

Gândul acesta nu voia să-i iasă din minte. Când pe la două veni schimbaşul, el merse pe la cele trei posturi apropiate.

— „Măi fraţâlor! Iote ci s'o'ntâmplat! Acu mă duc sâ văd cini o putut fi? Băgaţi di samâ sâ nu trageţi în mini!...".

Trecu pe sub reţele şi cu atenţie se târâ spre nuc. Când fu pe-aproape, văzu pe cineva întins cu faţa în sus, cu o mână lipită la piept, cu cealaltă larg în lături şi cu genunchii aduşi la gură. Aşteptă câteva clipe, dar pentru că nu făcea nici un fel de mişcare, se apropie. Era un german cu trupul învăluit în haine de piele neagră.

www.ziuaconstanta.ro

O neaşteptată bucurie îl fulgeră pe bătrân.

— „Ia aşa haini îmi trebuia mie!... Şâ ci mai ciubote! Mai straşnici di cât ali meli!...". Şi cu multă cazną îl desbrăcă pe neamţ. Apoi, cu pachetul la subţioară, se'ntoarse înapoi.

Sergentul Onică îl aştepta.

— „Ce-aduci acolo, moş Dinule!...".

Faţa lui Anghel Dinu radia de fericire.

— „He hei!... Domnule Sergent!... Asta-i o comoară!..." Şi-i desfăcu mototolu.

Plutonul tot se adună în jurul lui.

— „Măi tată Anghele, dă-mi-le mie!... Îţi dau doi poli pe ele!...".

— „Aş, Domnule Sergent!... Aşa lucru bun ari sâ poarti copii di copiii mei!...".

— „Îţi mai dau şi mantaua mea cea rusească... ştii tu... cea nouă!... Hai... treacă şi două pachete de mahorcă!... Şi zece cubice de zahar pe de-asupra!...

Dar în mintea lui moş Anghel Dinu, ghemotocul cel negru căpăta o valoare nemăsurată.

— „Şâ viaţa s'o mai pui dumneata, Domnule Sergent, şâ tot nu li dau!...".

Merse la bordeiu, îşi puse comoara sub cap şi cercă s'adoarmă. Dar nu putu. Urechile-i vâjâiau, capul îi era cuprins de-o ameţeală puternică şi tot corpul îl durea ca o rană. Şi tusa haină-l chinuia mai des şi mai tare.

— „Să ştii, domnule sergent Onică, azi, mâine... te'mbrac cu haine şi cisme nemţeşti!..." glumi sanitarul Florea.

Anghel sări'nfuriat.

— „Ticălosule!... Da ci crezi tu c'am sâ mor?... Eu?" Şi ca să le dovedească tuturor că este sănătos, luă mult râvnitele haine şi plecă pe-afară. Dar aerul rece şi umed îi făcu şi mai rău. Tremurând din toate încheieturile şi clănţănind din dinţi, se'ntoarse şi se lungi lângă sobă. Şi'ncepu să geamă. Durerea îl învinsese.

— „Frate Dinule, văd că-ţi este rău de tot!... Fii cuminte şi hai la doctor!...".

Bolnavul cercă să se ridice.

— „Câine de sanitar!... Vrei să mă jăcmăneşti?...".

Cum ori ce silinţă de a-i veni în ajutor era fără folos şi cum din clipă în clipă îi era tot mai rău, raportară numaidecât comandantului.

www.ziuaconstanta.ro

— „Trebue să te duci, îi spuse plutonierul; uite ce rău îți este!".

— „Mă duc, Domnule Plononer, mă duc!... Cum să nu!... Da' țâi mața hainili istea câ..." și se uită cu înțeles spre sanitarul Florea; „tari mă tem câ m'or prăda tâlharii!...".

Sanitarii îl întinseră pe-o targă și scoborâră cu el la postul de ajutor. Aici un dentist ovrei făcea pe doctorul. El îi cercetă hainele pline de noroi.

— „Ai durmit ca un oi la nuroi... și vii acu la chilipârjalâ?... Sâ dați un dublâ porțiii di chininâ... și muini... la front!...".

Dar în noaptea aceia aiură. Dimineața nici nu se mai putea întoarce. Când a doua zi veni comandantul să-l vadă, de-abea mai putu vorbi:

— „Ai vinit... tari bine ai făcut!... Eu mă duc... măăă duuuuc!... O racilă di om... Da' hainili celea să li trimiți mata la Botoșăni la copii... la copii di om sărac... Sâ pomineascâ șâ iei atât di la tata lor".

Lacrimi multe udară obrajii lui galbeni.

Pe seară întră în agonie, iar noaptea închidea ochii pentru a intra în odihna celei mai sănătoase liniști.

Încă o moviliță de pământ răsări'n umbra bătrânului codru. La căpătâiul ei sanitarul Florea a sădit o cruce pe care o cioplise, gânditor și trist, cu baioneta dintr'o cracă de mesteacăn. Pe brațul ei grosolan scrisese două litere mari și dedesuptul lor un număr de regiment.

Mihail I. Pricopie

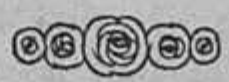

www.ziuaconstanta.ro

Tutunul Paşei

Viaţa trece din ce în ce tot mai repede. Nimeni, către sfârşitul existenţei sale, nu mai recunoaşte pe aceia din vremea copilăriei. Toate îi apar streine.

Totul se schimbă, se'nceţoşează şi capătă înfăţişări stranii. În veci neschimbat, ca un semn de statornicie dumnezeească, rămâne doar natura.

In acest vârtej, omul nu este totdeauna fiinţa cea mai înţeleaptă. Cu cât inima bate mai repede şi sângele curge mai cald, cu atât el se chinuie să'ndese în strâmtoarea ei cercări mai numeroase şi mai mari şi, urmarea naturală a acestei strădanii este că temelia vieţei se surpă prea de timpuriu.

In vremurile vechi însă, lucrurile nu se petreceau tot astfel. Viaţa oamenilor urma ritmul domol al naturii. Nimeni nu ajungea strein în vremea lui. Fiecare se silea să trăiască mult, nu să petreacă multe.

Dintre aceştia din urmă era şi Reiz-Paşa. Scurt, gros, cu faţa înflorită de o barbă albă, zădarnic se'ncerca să puie multă asprime în privire. Zâmbetul gurii lui dezminţea sprincenele încruntate. In tinereţe comandase războaie multe şi glorioase; mai pe urmă, când vârsta bărbăţiei îl sili către o viaţă mai aşezată, sultanul îi încredinţă funcţiunile cele mai grele şi mai de încredere. Această înaltă favoare însă, i-a trezit numai invidii, mai ales din partea acelor tineri cari umblau prin ţările ghiaurilor şi se'ntorceau de-acolo cu gânduri foarte ciudate pentru bătrânul paşă. De-aceia nu pierdea nici odată prilejul de a-i înţepa.

Odată, la un sfat al înalţilor demnitari ai împărăţiei, veni vorba şi despre viaţa care se făcea din an în an tot mai scumpă. Reiz-Paşa aruncă priviri fulgerătoare către ceata celor tineri.

— Numai voi sunteţi de vină!... De când aţi început să vă'ndesaţi la şcolile creştinilor, toate merg rău! V'aţi deprins să mân-

www.ziuaconstanta.ro

caţi din tinichele şi-acum vă miroase arama părinţilor voştri! Dacă vă trebuie ac, îl aduceţi de-acolo! Creşte importul, şi odată cu el şi sărăcia!

— N'ai dreptate Paşă! E un progres al vremurilor şi acesta! Lumea se'nmulţeşte, hrana e tot mai rară şi, ca atare, mult mai scumpă! E o lege neîndurătoare!

— Toată vina e pe voi! De ce v'aţi deprins numai cu lucrurile streinului şi nu şi cu meşteşugurile lui?... Voi nu vedeţi?... Ei aduc fleacuri şi iau în schimb aurul nostru!

— Lasă, Paşă! îl întrerupse unul; dumneata eşti un om cu idei învechite!... Nu vrei să te potriveşti cu progresul vremurilor noastre!...

Reiz-Paşa nu se supără. El făcu pe grăbitul.

— Să veniţi Vineri la prânz la mine! Vom continua atunci discuţia! şi bătrânul le'ntinse mâna surâzând şiret.

Toţi primiră. Era Joi dimineaţa. Ajuns acasă, Reiz-Paşa chemă un fecior.

— Uite o liră! îi spuse el; să te duci la Buiukdere şi s'alegi o oca de foi de tutun din cel mai prost... mai prost decât cel din care fac ei leşie pentru oile râioase! Ai înţeles?...

— Inţeles Paşă!... Cocean...

— Ei da!... Aproape cocean!....

In dimineaţa următoare, acelaş Fecior primi sfatul Paşalei:

— Ai să-mi tai foile subţiiiri... subţiri de tot! Să fie mătase de Brusa, nu altceva! Apoi umpli cele două tipsii de aur şi le păstrezi bine! Dar cotoarele şi maşina de tăiat rămân pe tava asta pe care tai! Dacă bat eu din palme odată, aduci o tipsie, dacă bat a a doua oară, aduci pe cealaltă, iar la a treia bătaie vei aduce tava cu toţi cocenii ce vor fi rămas!... Inţeles?...

— Inţeles Paşa!

Către prânz mosafirii începură să vină. Palatul de pe marginea mării era plin de trăsuri şi de zgomote. Paşaua tăiase în cinstea zilei aceleia cei mai graşi berbeci ai lui. Mirosul de său prăjit plutea peste toate încăperile palatului. De aceia poate umblau slujitorii cu nările larg deschise şi'nghiţeau în sec.

După masă toată lumea trecu în sala de fumat. Aici, fel şi fel de ţigarete, lulele, narghilele, toate felurile de ţigări şi tutunuri se răsfăţau pe măsuţele joase încrustate cu ciudate flori de sidef. Privirile dornice nici nu mai ştiau încotro să se îndrepte. Cele mai nu-

www.ziuaconstanta.ro

meroase mâni golură însă cutiuțele de lemn cu trabucuri scumpe. Toate privirile se țântuiau către Reiz-Pașa, care nu înțelegea să pună mâna pe vr'o țigară și să dea astfel semnalul fumatului general. In cele din urmă, unul mai nerăbdător mușcă din colțul unui trabuc și se'nrătișă bătrânului.

— Reiz-Pașa îmi dă voie?...

Acesta sări în sus.

— Poftiți, Domnilor! Luați tot ce vă dorește inima! Apoi se uită cercetător prin cameră. Mie însă o să-mi permiteți să fumez altfel de tutun! Și bătu odată din palme!

Toți ridicară privirile. Altfel de tutun?... Dar trebuia să fie ceva mai bun de cât tot ce vedeau ei acolo. De-aceia toți dosiră trabucurile în palme și așteptară până ce se ivi feciorul cu tipsia de aur. Atunci toți se'ngrămădiră în jurul pașalei.

— Să nu vă'mpingă ghiaurul de diavol să v'atingeți de-un firișor că... fac bocluc! Și Reiz desfăcu tipsia tacticos. Firișoare subțiri și negre ca păcura ieșiră la iveală. Nasurile tuturora se grămădiră de-asupra.

— E tutun negru de China! Cu ajutorul prietenului meu, Șahul Persiei, am căpătat o oca dela curtea împăratului Chinei. Dar ce mă costă!.... Două lire de aur fiece dram!...

Toate trabucurile fură aruncate la loc și toți fumătorii se repeziră la foițe.

— Pașă!... Numai două firicele!...

— Reiz-Pașa! Fă-mi și mie măcar atâta hatâr!

— Să nu mă lași Pașă!... Măcar o țigărușă de poftă!..

Bătrânul făcea gălăgie, dar strecura la toți cu destul belșug. Un fum vânăt și iute umplu sala. Unii tușiau, altora li se tăia respirația, și tuturora le lăcrămau ochii.

— Ce deliciu!... Și ce parfum!...

— Dar ce tărie!

— Dacă Alah fumează, apoi tutunul negru de China e pe placul lui!

Gazda se simți măgulit peste măsură. El mai bătu a doua oară din palme. Și servitorul aduse și cealaltă tipsie, care fu gata și ea numai decât.

— Pașă! Nu s'ar putea să-mi faci și mie rost?... Ce'nseamnă o mie de lire, când e vorba să ai o oca de tutun divin!...

www.ziuaconstanta.ro

— Şi mie Paşă! Simt că de-acum nu mai pot fuma de cât tutun negru de China!...

— Cum să nu!... Dar mai întâi să vă mai aduc ceva! Şi bătu pentru a treia oară din palme.

Acelaş servitor aduse pe-o tavă de-argint un cuţit de tăiat tutun şi un maldăr zdravăn de coceni.

— Iată ce-aţi fumat, Domnişorilor! A fost destul să vă spun povestea cu Şahul Persiei şi împăratul Chinei şi să pun cocenii într'o tipsie de aur, pentru ca să vă pară cel mai delicios tutun! D'apoi n'aveam... eu dreptate alaltăieri?...

O clipă rămaseră cu toţii înlemniţi! Apoi isbucniră într'un râs sincer.

— Adevărat Reiz-Paşa!... Adevărat!... Ne-ai dat o pildă pe care nu o vom uita!...

Bătrânul Paşă îi privi cu o părintească mulţumire. Râsul din colţul gurii lui înflorite străluci luminând sufletul său cinstit.

Nimeni nu-i luă în rău păcăleala. Vorbind zgomotos scoborâră treptele de marmoră către margina apei. Acolo îi aştepta un caic lung cu baldachin de mătasă verde.

Şi se pierdură pe puntea de lumină, pe care luna plină o arunca peste faţa liniştitei mări.

Mihail I. Pricopie

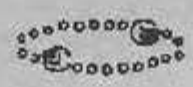

www.ziuaconstanta.ro

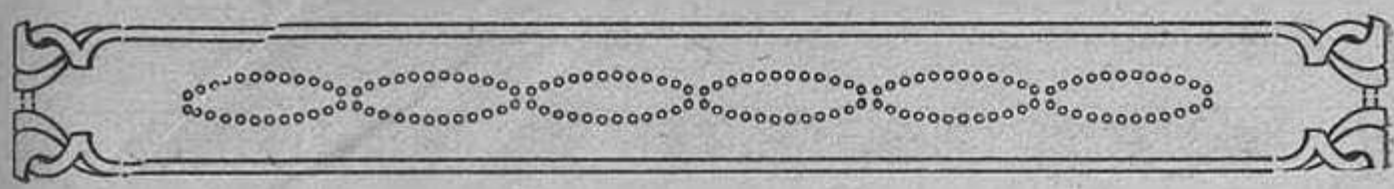

COBOARĂ NOAPTEA GREA...

Coboară noaptea grea pe stradă,
Târziu luminile s'au stins,
In van vrea ochiul să mai vadă
Noroiul groaznic ce s'a 'ntins.

Pe-o noapte-atâta de adâncă
Din casă ce puteri m'au scos
Să rabd pe umeri, ca o stâncă,
Şuvoaiele ce cad în jos?

Dureri ce ard scânteietoare
Să fug din casă m'au silit...
O muzică 'nfiorătoare
La o răscruce m'a oprit.

Strânşi la un colţ stau trei la masă
Privind paharele cu vin.
In geam loveşte ploaia deasă,
De foşnet crunt văzduhu-i plin.

In mâni şi-ascunde unul faţa,
Priveşte altu 'n gol şi tace,
Al treilea 'n glas îşi pune viaţa:
„Lăsaţi-mă să cânt în pace!"

La cântul lui ascultă soţii
Şi-s umezi ochii la tustrei.
Câte-o durere au cu toţii,
Dar beau şi uită dorul ei.

Mă pierd în noaptea 'ntunecată..,
Ce trist că soarta nu mi-a dat
Să-mi vând durerea necurmată
Pe-un cânt nebun, pe-un vin spumat.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

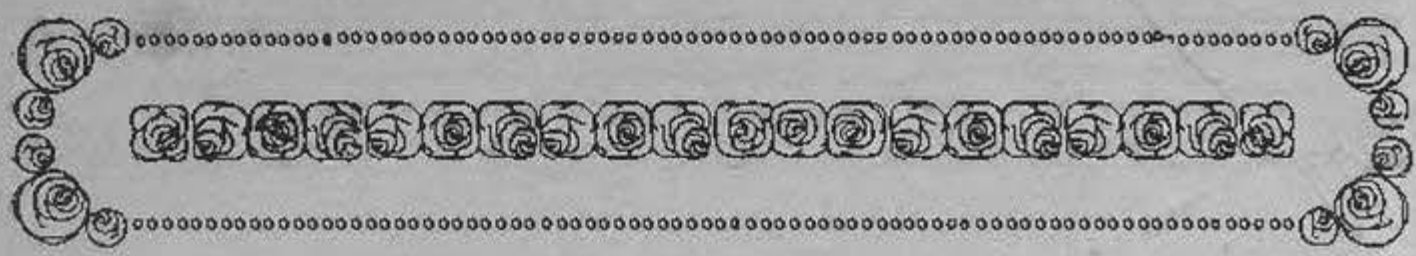

NOCTURNĂ

Pe coastă e lună
Şi umbră pe mare.
O pânză 'n furtună
Se zbuciumă 'n zare,

Albe 'n lumină, s'afundă 'n abis,
Răsare pe dealuri spumoase, ca 'n vis,
Catargul s'apleacă, se naltă sub cer,
Ai crede că puntea e fără năer,

Atâta de iute aleargă în zare.
Pe coastă e lună şi umbră pe mare.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

MARINARII

Pâcla 'nserării,
Luna de foc,
Pânzele mării
Ard la un loc.

Luna de jar
Arde-catargul,
Flacără par
Țărmul și largul.

Negru se scoală
Valul din larg,
Munți de sinșală
Fulberi se sparg.

Nava isbită
Tremură lung,
Coasta dorită
N'o mai ajung.

Marea frământă
Solzi de mărgean,
Scoicile cântă
Cânt de ocean.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

DUPĂ ŞAPTE ANI

TĂTARII DIN MOŞNENI (PERVELIA)

Vremea trece şi'n mersul ei schimbă starea şi moravurile societăţii. Unii salută zorile vremurilor mai bune ce vor veni, alţii plâng pe ruinile celor apuse. Din contrastul trecutului cu viitorul, se naşte melancolia prezentului.

Cu aceste gânduri pornesc spre Pervelia, sat al cărui nume, din tătărescul Pir-Veli, — „Veli Bătrânul", — s'a schimbat în românescul Moşneni. Acum şapte ani am plecat din Pervelia, iar acum mă'ntorc în Moşneni.

Din Constanţa până'n sat, — vreo 30 de Kilometri, — cu maşina aproape că nici nu simţi drumul.

Pe şosea întâlnim o mulţime de automobile: unele de cursă, — cu călători, altele de transport, — camioane, încărcate cu cereale sau diferite mărfuri. Toate, atât la dus cât şi la întors, trec prin Moşneni. Altădată, prin aceste părţi nu se vedeau automobile şi orice transporturi se făceau numai cu căruţele. Azi, vezi unii Tătari mergând cu maşinile de cursă, iar alţii transportându-şi cerealele la oraş cu camioanele. Prin sat, toată ziua trec maşini spre Mangalia, Constanţa, Movilă, Topraisar, sau Gherengic.

Imi vin în minte versurile din „Doina" lui Eminescu:

„Şi cum vin cu drum de fier,
Toate cântecele pier!"

Astăzi, cu maşinile ce toată ziua vin şi se duc prin Moşneni, vor fi pierit sau se vor fi schimbat multe din ale Tătarilor.

Cum te-apropii de sat, observi o transformare. Odată, nu vedeai decât case scunde tătăreşti, făcute din chirpici şi acoperite cu pae. In prezent, satul este încă odată mai mare, fiindcă s'au aşezat aici colonişti veniţi de prin judeţele Olteniei şi Munteniei, cari ,au construit case în stil românesc, înşirate ca un lanţ împrejurul vechilor aşezări tătăreşti, în părţile de răsărit, miază-noapte şi miază-zi. De unde altădată satul erà aproape curat tătăresc, astăzi e locuit şi de Români şi de Tătari, în părţi egale.

www.ziuaconstanta.ro

Şi-au schimbat şi Tătarii felul construcţiei caselor lor. Au început să părăsească acele clădiri de chirpici şi învelite cu pae. S'au ridicat şi se ridică multe case în stil românesc, mai mari şi cu camere spaţioase, învelite cu ţiglă sau olană.

Venirea coloniştilor români a schimbat mult faţa lucrurilor.

Innainte vreme, împrejurul satului erau câteva moşii de mii de hectare. Unii dintre proprietari trăiau în alte părţi, iar pământul îl arendau la Tătari pe preţuri de nimic. Alţii, prin administratori, îl dădeau tot lor, cu o dijmă mică. In afară de acestea, statul avea în-finse terenuri domeniale, care erau lucrate tot de Tătari, cu arendă mică, deşi pământurile erau foarte bune.

In aceste condiţiuni, Tătarii luau pământ de cultură cât poftea şi lucrau unde voiau şi cât puteau, plătind arenzi foarte mici. Când lucrurile stăteau astfel, cine se gândea să cumpere pământ? Dece să'nchidă banii în cumpărături, când n'aveau putere să muncească atât pământ cât li se oferea? Apoi, Tătarul este cheltuitor şi, — mai ales, — neprevăzător. Din aceste cauze, în acele vremuri, mai nimeni n'a cumpărat pământ. Cum să cumpere, când chiar părinţii lor îşi vânduseră pământurile cu preţul de o oaie hectarul?

Lucrurile s'au schimbat însă. Moşiile au fost expropriate, iar terenurile luate dela marii proprietari, împreună cu o parte din cele domeniale, au fost împărţite celor cu drept de improprietărire şi coloniştilor. O parte dintre Tătari au fost şi ei improprietăriţi cu câte cinci hectare.

Proprietarii au venit sau şi-au orânduit administratori destoinici, şi-au procurat inventar viu şi mort şi au început să exploateze pe compt propriu parcelele rămase. Tot deodată, au fost aduşi foarte mulţi colonişti, cari au fost improprietăriţi, prin anul 1923, atât în Moşneni (Pervelia), cât şi'n satele vecine: Taflâgeacul-Mare, Taflâgeacul-Mic şi Schitul (Mangeapunar).

Prin expropriere şi improprietărire, pământul s'a pulverizat în mică proprietate şi s'a împuţinat atât de mult, încât astăzi nu se mai găseşte nici pentru plugărie, nici pentru islaz; iar Tătarii, pe cari precipitarea evenimentelor i-a prins nepregătiţi, nu mai au unde să muncească.

Cunosc Tătari cari înainte vreme cultivau 50—80—100 de hectare, iar astăzi nu mai fac plugărie, sau fac prea puţin. Dacă-i întrebi de situaţia lor, atâta ştiu şi ei: să oftеze după vremurile apuse şi să-şi dea cu pumnii în cap că n'au fost prevăzători.

www.ziuaconstanta.ro

O parte dintre Tătari, — atraşi de mirajul unei vieţi mai bune în Turcia, — şi-au vândut pe preţuri de nimic gospodăriile şi puţinele pământuri ce mai aveau şi au plecat spre Asia-Mică; dar în Turcia n'au putut trăi şi au venit înapoi. Astăzi,—deşi nu mai au nimic, — ei preferă să trăiască tot pe acest pământ ospitalier şi să'nchidă ochii unde au văzut lumina zilei şi au copilărit.

Raporturile între Tătari şi noii colonişti nu sunt tocmai bune; dar faţă de cele câteva vechi familii româneşti, sunt mai mult decât prieteneşti. Curios este faptul că vechii Români băştinaşi nu se'mpacă mai deloc cu coloniştii şi toate prieteniile şi vorbele bune le păstrează pentru Tătari, nu pentru conaţionalii lor. La islaz, coloniştii îşi au cireada lor, iar vechii Români băştinaşi îşi ţin vitele lor cu ale Tătarilor, într'altă cireadă.

Cauza acestor manifestări ar fi învinuirea ce se aduce coloniştilor că sunt cam atinşi de boala cleptomaniei.

Tătarii povestesc o anecdotă. Se zice că'ntr'o seară un hoge trecea pe lângă casa unui Român-colonist. Românul luase plugul din curte şi se muncea să-l vâre'n casă. Când l-a întrebat hogea, de ce face lucrul acesta, el ar fi răspuns:

— „Trebue să mă culc cu capul pe el, căci altfel nu-l mai văd!"

Insă nu aceleaşi idei au despre vechii Români băştinaşi.

Inainte vreme, Tătarii îşi lăsau seara pe ogor plugul, rariţa sau grapa, iar dimineaţa le găseau la locul lor. Astăzi nu mai lasă nimeni nimic la câmp.

Dacă altădată nu vedeai împrejmuiri în jurul caselor, acum mai toţi şi-au făcut sau îşi fac. Tătarii au început să-şi însuşească spiritul de proprietate pe care nu-l aveau. Acum, influenţaţi de coloniştii cari sunt foarte economi şi cumpără pământ ori unde găsesc, au început şi ei să cumpere.

Tineretul de astăzi ştie şi carte. Şcoala românească, înfiinţată de mine pentru prima oară în anul 1919, a dat în urmă mulţi absolvenţi Tătari, dintre cari astăzi unii îşi fac serviciul militar prin Bucureşti, Constanţa sau alte oraşe, de unde vin cu diferite apucături şi idei. Parte din ei au obţinut gradul de caporal sau sergent în armată şi cunosc diferite părţi ale ţării româneşti, când altădată Tătarii nu ştiau decât Dobrogea. Aceşti tineri beau vin şi'n multe privinţe nu mai merg pe cărările bătute de bătrâni.

Astăzi tineretul, în special flăcăii, nu mai poartă nici fes,

www.ziuaconstanta.ro

nici şalvari. Au împrumutat pantalonii şi pălăria sau căciula, încât dela depărtare nu ştii dacă sunt Români sau Tătari. Asemenea, am avut ocazie să văd vreo două fete care, în locul şalvarilor şi rochiei lungi până la pământ, purtau rochiţe scurte până la genunchi, asemenea Româncelor de pe la oraşe, care se ţin după modă.

Trece timpul, se schimbă lumea!

Dacă'n alte timpuri nu se pomeneà ca o fată să-şi facă neamul de ruşine înnainte de căsătorie, astăzi sunt cazuri când fetele şi flăcăii gustă din fructul oprit fără binecuvântarea hogii, iar bărbaţii mai sar gardurile pe la femeile mai frumuşele ale vecinilor.

Asemenea, divorţurile s'au cam înmulţit.

Numai bătrânii nu se'mpacă deloc cu aceste schimbări. Ei văd totul şi-i doare sufletul când se gândesc la alte vremuri. Bătrânii însă se duc. Unul câte unul, închid ochii pentru vecinicie. Cei rămaşi încă îşi poartă bătrâneţele, sprijiniţi în câte-o cârjă, cu ochii duşi par'că'n alte zări.

Stau de vorbă cu hogea. Bătrânul, cu picioarele încrucişate sub el, oftează şi-mi spune:

— „Ei, domnule, d-ta care n'ai avut de lucru şi-ai scris atâtea despre noi, spune drept: ne mai cunoşti acum? Ce fel era odată şi cum este astăzi? Dar mai târziu, ce-o mai fi?"

Îmi vorbeşte bătrânul hoge despre vremurile de aur ale Tătarilor, despre Timur-Lenk al lor, . . . despre Crimeea, . . . despre vechea viaţă patriarhală din Dobrogea, . . . dspre viaţa şi obiceiurile de astăzi. . . . şi o lacrimă i se prelinge pe obraz.

Mă uit la el şi par'c'aud cântecul lebedei.

Intr'un târziu îmi iau rămas bun dela dânsul şi pornesc spre gazdă. Deşi seara, e tot cald, căci e'n miezul verii. Nici o adiere de vânt, iar luna dă mult farmec liniştii din prejur.

În depărtare s'aude un cântec monoton tătăresc. După obiceiul lor, s'au strâns într'un loc un grup de flăcăi şi cântă. Din altă parte răspunde un grup de fete.

Pe lângă mine trece un car încărcat. În vârful lui un Român cântă şi el;

Ce mai lună de iubit,
Dar cu mândra-s învrăjbit;
Cine-ar sta ca să ne'mpace,
Ce mai pomană şi-ar face!

I. Dumitrescu-Frasin.

www.ziuaconstanta.ro

VREMEA

Cum fluturii spre pară'ntind aripele,
Așa te-avânți, când ești copil, spre sutele
De culmi visate'n viață, iară clipele
Năvalnic trec și repezi trec minutele.

Apoi, cu tinerețea, vraja dorului
Ți-aduce'n suflet toate melodiile
Și, biruit de farmecul fiorului,
Nu simți cum sboară orele cu miile.

Din cartea vieți 'ntr'una se rup filele,
Se'mprăștie și umplu toate zările,
Îmbătrânești și trec alene zilele
Și anii ce îngroapă frământările.

Ajuns la urmă'n pragul vieții, genele
Se'nchid pentru odihnă'n pacea somnului
Pe care'ncet-încet se cern troenele
Din nepătrunsa veșnicie-a Domnului.

I. Dumitrescu-Frasin.

www.ziuaconstanta.ro

ROMÂNII TRANSILVĂNENI ÎN DOBROGEA.

Legea din 1909 şi urmările ei. În proclamaţia adresată de Domnitorul Carol I al României, la 19/26 Noembrie 1878, locuitorilor Dobrogei se spune că, în curând, această provincie, pe cale constituţională, va primi o organizaţiune definitivă. — Organizaţiunea promisă însă atât de solemn întârzia.

Dobrogea Veche, până în pragul întregirii sale cu Dobrogea Nouă, stă sub un regim excepţional, inexplicabil din punct de vedere al politicei româneşti, mai înalte.

A fost nevoie de o viguroasă campanie parlamentară şi extraparlamentară, pentru ca să se aducă, abia la 19 Aprilie 1909, legea pentru acordarea de drepturi politice Dobrogenilor.

Între luptătorii acestei cauze trebuie amintiţi d-nii: Ion N. Roman, Const. D. Pariano şi Vasile M. Kogălniceanu.

Cel dintâiu, pe lângă un mare număr de discursuri parlamentare, a tipărit în acest scop broşura: „Dobrogea şi drepturile politice ale ei". (Constanţa, Tip. Ovidiu 1905, 8°, 159 p. p.), despre care glorii ale tribunei parlamentare şi ale baroului, ca Barbu St. Delavrancea, au spus că e una din cele mai strălucite pledoarii ce au cetit vreodată.

Al doilea, a purtat o viguroasă campanie pentru acordarea acestor drepturi în ziarul „Farul Constanţei" 1903 şi anii următori, mai apoi în calitate de prefect al judeţului.

Al treilea, ca proprietar dobrogean şi moştenitor al unui ilustru nume, s'a simţit îndemnat să continue tradiţia de luptă nobilă şi generoasă a marelui său părinte, autorul istoricei proclamaţii către locuitorii Dobrogei din 1878, — publicând şi el o broşură animată de acelaş spirit.

În urma acestei legi din 1909 s'au instituit două comisiuni pentru formarea primelor liste electorale din această provincie: una la Tulcea şi alta la Constanţa.

Cea dintâiu era prezidată de D. V. Buzdugan, Consilier la Curtea de Apel din Galaţi şi avea ca membri: pe prefectul judeţului (întâiu, I. C. Atanasiu, pe urmă, P. Sfetescu) şi pe preşedintele Tribunalului din Tulcea, D. Dumitrescu.

www.ziuaconstanta.ro

A doua era alcătuită la fel, sub preşedinţia unui Consilier de Curte de Apel (întâiu D. Istrati dela Curtea de Apel din Galaţi, opoi I. Baştea dela Curtea de Apel din Bucureşti), având membri pe aceiaşi demnitari: prefectul judeţului Constanţa (întâiu, Ion T. Ghica, iar după acesta C. Pariano) şi preşedintele Tribunalului din localitate: Stelian Bonea.

Acestor două comisiuni li s'au înaintat zeci de mii de cereri ale tuturor cetăţenilor dobrogeni, doritori de a fi înscrişi cu drept de vot pentru alegerile, pe colegii, cum se făceau atunci: la senat, la cameră şi la comună.

Între aceste cereri 4032 sunt dela Românii Transilvăneni, aproape toţi capi de familie şi oameni cu rosturi deosebite în viata acestei provincii.

Cele 4032 de cereri se descompun astfel: 1091 din judeţul Tulcea şi 2941 din judeţul Constanţa.

Înainte de a intra în amănuntele acestor cereri, câteva cuvinte despra felul cum erau alcătuite, sprijinite şi soluţionate.

Cererile erau toate tipice şi cam de următorul cuprins: Cutare, de origine român, din comuna . . . judeţul . . . ţara . . . aşezat în România la . . . iar în Dobrogea la . . . renunţ la calitatea de supus străin şi declar că vreau să deviu cetăţean român, conform prevederilor legii din 19 Aprilie 1909.

Cererile erau sprijinite de diferite acte ca: act de naştere sau carte de botez, cum i se zice în Ardeal, eliberată totdeauna de oficiul parohial şi numai la minori de ofiţerul stării civile; actul de plata impozitelor, eliberat de administratorul financiar sau, de cele mai multe ori, de perceptor; carnet de serviciu militar, fiind acest serviciu o condiţie pentru obţinerea calităţii de cetăţean român; acte de vânzare şi cumpărare; foi de zestre şi altele.

Aceste cereri, făcute toate la un fel şi întemeiate pe aceleaşi acte stereotipe, evident, nu sunt atrăgătoare şi nu ne dau toate lămuririle dorite.

În ele e vorba exclusiv de petiţionar, de situaţia lui morală şi materială, nu însă şi despre familia lui. Şi ar fi interesant să avem oarecare ştiri şi în privinţa aceasta! Câtă lumină n'ar fi adus nişte memorii sau chiar nişte simple *curricula vitae* (schiţe biografice), oricât de sumare, ale acestor petiţionari! Din ele s'ar fi putut redacta o vastă şi interesantă cronografie contemporană. Adevărat că înfăptuirea ei ar fi fost anevoioasă. Deşi majoritatea Românilor Ardeleni, cari cer drepturi politice în Dobrogea, ştiu carte şi semnează cei mai mulţi cererile — şi numai puţini neştiutori de carte pun degetul pe cruce, — totuşi redactarea acelor memorii sau schiţe biografice ar fi răpit mult timp şi energie şi acordarea de drepturi politice s'ar mai fi întârziat cu vre-o câţiva ani. Nu rămâne, deci, decât să suplinim cu alte izvoare informaţia defectuoasă din aceste acte.

Dar mai sunt şi alte neajunsuri.

www.ziuaconstanta.ro

Comisiunile compuse, precum am arătat, din magistrații și înalții demnitari de Stat, suflete puritane de Români neaoși, erau preocupate — se vede din hotărârile lor — înainte de toate de asigurarea marilor interese naționale, favorizând în tot chipul elementul românesc. Era de ajuns să se știe că cutare sau cutare este Român din Transilvania, ca să fie trecut în liste și să i se recunoască cetățenia, chiar dacă nu avea toate actele în regulă, obligându-se cel mult petiționarul să le prezinte ulterior.

Mai mult! Acești înalți funcționari ai Satului Român nu aveau nimic de obiectat fraților lor transilvăneni, nici chiar atunci când aceștia, sub presiunea oficialității ungurești, schimonosiau numele de localități, încât, dacă nu știi ungurește, anevoie le poți identifica. De exemplu: Popa Gheorghe, vopsitor în Cernavoda, e originar din Soconzel „Segmari", ceea ce vrea să zică județul Satu Mare. Altul: Simion Ion Țăranu și Ion I. Țăranu, amândoi plugari în Cara-Omer, județul Constanța, spun că sunt născuți în „Sempt Ianoși", nu în Sânianăș, județul Torontal, cum se zicea unei comune românești din părțile Banlocului Bănățean.

Dar ce să zicem despre Românii aceștia dela granițele românismului, când sunt contaminați de această manie a schimonosirii vechilor nume de localități românești până și frați de ai noștri din inima Ardealului, cum sunt Oltenii din Țara Făgărașului și chiar unii Sălișteni!

Câteva exemple: Titu Gheorghe Vasu zis Georgescu, plugar în Osmanfacâ, jud. Constanța, e originar din „Alșu Arpași" (sic), nu din Arpașul de jos, județul Făgăraș. Bărdaș Loghin și Bărdaș Manole, amândoi plugari din Șiriu, plasa Hârșova, sunt din „Ferșu Porumbac" (sic!) nu din Porumbacul de sus, acelaș județ. Sau chiar Iordache Goșa, plugar în Cavaclar, plasa Mangalia, e născut în „Szelistye" (sic!), nu în renumita noastră Săliște a Sibiului. E sigur că, în aceste pociri de nume, își au partea lor de vină și fruntașii satelor noastre de peste munți, preoții și învățătorii cari, cu preget și fără preget, spuneau sătenilor noștri să spună și să scrie pretutindeni denumirea ungurească a satului lor, aceasta fiind cea bună și adevărată, nu cea veche românească.

E deci, cu atât mai vrednic de laudă spiritul de toleranță și de largă înțelegere a tuturor împrejurărilor noastre de peste Carpați, de care au dat dovadă, prin judecata lor senină, înalții funcționari ai comisiilor amintite. Dacă erau cât de puțin pedanți și formaliști, ei puteau să reducă cu mult numărul Românilor Ardeleni improprietăriți în Dobrogea. Dar ce hibrid ar fi fost caracterul național al acestei provincii. Dat a fost însă, vorba regelui Carol I, întemeietorul României moderne, — ca, prin înțelepciunea cumpănită a marilor noștri bărbați de Stat și prin patrioticul avânt al tuturor inimilor, să înscriem o epocă de binecuvântată și rodnică renaștere a țării și în deosebi a provinciei noastre de peste Dunăre. Onoare și recunoștință lor!

www.ziuaconstanta.ro

Şi aşa cum sunt, dosarele comisiunilor pentru formarea primelor liste electorale din cele două judeţe dobrogene cuprind mai multe date, privitoare la populaţia acestei provincii, decât ori care din publicaţiile cunoscute până acum, în româneşte sau în limbi străine.

Când se vor studia cu deamănuntul, se va putea alcătui din acestea adevăratul tablou etnografic al Dobrogei Vechi în anii 1909—1912.

Până la compunerea unui tablou etnografic aşa de vast şi de complicat, cum ni-l oferă provincia noastră de peste Dunăre, să ne mulţumim, de data aceasta, cu câteva indicaţiuni sumare asupra originei, aşezării şi rosturilor mai însemnate ce au Românii ardeleni în această provincie.

Originea şi aşezarea Românilor transilvăneni în judeţul Tulcea.

Am arătat mai înainte că, în judeţul Tulcea, avem 1091 cereri pentru acordarea de drepturi civile Românilor transilvăneni. Făcând statistica acestor cereri, ajungem la următoarele încheeri:

332, adică 33%, sunt dela Români de pe Ţara Oltului, sau dela Făgărăşeni;

313, sau 31%, sunt dela Mocani;

112, sau 11%, sunt dela Ţuţueni sau Români din marginea Sibiului şi

334, ce reprezintă 33%, sunt dela Românii din celelalte părţi ale Ardealului şi Banatului.

În judeţul Constanţa, precum vom vedea îndată, mai bine sunt reprezentaţi numeric Mocanii propriu zişi, adică Secelenii şi vecinii lor.

În judeţul Tulcea majoritatea numerică o au Olteni sau Făgărăşenii. Fostul căpitan în armata austriacă, Mihai Poparadu, întemeiază, cu ajutorul inimosului prefect al acestui judeţ, Remus Opreanu, satul Făgăraşul Nou, din colonişti transilvăneni. Acest sat aparţinea comunei Topolog.

Iată comunele mai însemnate de unde au venit coloniştii făgărăşeni: Sevestreni, Copăcel, Pojorta, Lisa, Netotu, Sâmbăta, Viştea şi Ucea de jos şi de sus, Bran, Zărneşti, Voivodeni, Ileni, Şinca Veche şi Nouă, Mărgineni, Berivoiul Mare şi Mic, Poiana Mărului ş. a.

Şi acum câteva nume de familii de colonişti făgărăşeni: Blendea, Condulet, Florescu, Răşină, Corboş, Drugă, Căpăţână, Căbuz, Gârbacea, Grămoiu, Zăbavă, Comanici, Roşoiu, Pedestru, Şerban, Chiujdea, Scorţea, Herda, Butoiu, Dăianu, Orăşteanu, Codrea, Făşcanu, Dumbravă, Pană, Olteanu, Noianu, Lazea Roşca ş. a.

S'au aşezat, de asemenea, numeroşi coloniştі făgărăşeni şi în comuna Urumbei, judeţul Tulcea, unde, dată fiind aşezarea lor mai veche (unii încă din 1878, dar cei mai mulţi din 1880) au fost împroprietăriţi mai bine cu câte 15 hectare de pământ fiecare, iar unii

www.ziuaconstanta.ro

chiar cu câte 25 ha. Ilustrăm şi această aşezare cu câteva nume neaoşe româneşti: Floca, Ganea, Boiţan, Crăciun, Rotaru, Păcuraru, Neacşu, Bârsan, Tataru, Ciocu, Aldea, Căpraru, Pătraşcu, Budac, Lăcătuş, Hampu, Ţipu, Hârşan, Bucel, Oancea, Babeţ ş. a.

O comună vestită pentru colonişţii ei transilvăneni este, în sfârşit, Casimcea, plasa Babadag, jud. Tulcea. Aici majoritatea colonişţilor sunt Mocani sau Bârsani din părţile Braşovului şi Trei-Scaunelor, precum şi Mărgineni sau Ţuţuieni del Sibiu. Iată comunele de baştină: Satulung, Purcăreni, Cernatu, Prejmăr, Râjnov, Tărlungeni, Vama şi Înforsura Buzăului, Sita-Buzău, Covasna, Poiana Sărată, Breţcu, Săliste, Galeş, Tilişca, Vale, Sibiel, Gura Râului, Orlat, Poplaca, Răşinari, Rod, Magu, Cacova, Topârcea, Poiana, Jina ş. a. Iar ca nume de familii cităm: Roşculeţ, Munteanu, Iernică, Diaconu, Ciocea, Poenaru, Toma, Oprişan, Encică, Botoşaru, Husaru, Săvulescu, Bărăscu, Dobrinaş, Moroianu, Tocitu, Taflan, Marcoşan, Rucăreanu, Gridea, Domnu, Bocarnea, Bancotă, Talpău, Grădeanu, Bredeanu, Onişcă, Stelea, Comăniţă, Banciu, Bratu, Nanu, Herţa, Stăneasă, Dura, Curechianu, Grecea, Cristea, Mija ş. a.

Intre locuitorii acestei comune sunt doi mari proprietari şi anume Sandu Munteanu, având 551 ha. pământ cu un venit anual de 8272 lei aur şi Ion Sandu Munteanu cu 5000 ha. teren şi venit anual de 15.356 lei aur. Acesta din urmă se număra, negreşit, între marii moşieri ai ţării.

In afară de menţionatele trei comune, în judeţul Tulcea şi-au mai împrospătat sângele vechiu românesc prin infuziunea de sânge nou ardelenesc şi următoarele comune: Chilia Veche, Mahmudia, unde avem colonişti chiar din Lugojul Banatului ca Ion L. Gataianţu, fost funcţionar la C. F. R.; Ciamurlia de jos şi de sus ş. a.

Ne-ar duce însă prea departe, dacă am dori să urmărim primenirea fiecărei comune, în parte, cu elemente de colonizare din Transilvania. Ca indicaţiuni generale, credem, sunt suficiente acestea pentru judeţul Tulcea. Documentele par a nu fi complete. Ele nu arată aşezarea Mocanilor în Dunavăţ, Cârjolari, Cerna ş. a.

In judeţul Constanţa. Mai numeros şi mai puternic e elementul ardelean în judeţul Constanţa. Aici îl găsim în peste 80 din cele 99 de comune ale judeţului. Inşirăm aceste comune cu numele, pe plăşi, şi subliniind numele acelor comune în care elementul românesc din Ardeal e deosebit de puternic reprezentat: Afară de oraşul *Constanţa*, unde aproape toate iniţiativele mari de cucerire românească pornesc dela ei, în plasă se găsesc următoarele comune bine populate cu Ardeleni: *Canara*, (şi în satul Palazul Mare), *Cara-Murat*, (numai în această comună am găsit 128 familii ardelene), Hasiduluc, Osmanfacâ, *Sibioara* (cu denumirea veche Cicrâcci), *Techirghiol* (şi în satul Musurat), *Tuzla* (şi în satul Carmen Silva), şi *Valul lui Traian* a cărui denumire veche e Hasancea, precum şi în satul Omurcea aparţinător acestei comune.

www.ziuaconstanta.ro

In plasa *Cerna-Vodă*, afară de centrul plăşii care, fiind cel mai în cale, e foarte bine populat cu Români transilvăneni, aceştia mai sunt reprezentaţi prin număroşi colonişti şi în următoarele comune: Cochirleni, Rasova, Seimeni, *Tortoman*, (şi în satul Defcea), Ţepeş-Vodă, a cărui denumire veche e Chior-cişmea, precum şi în satul Siliştea, a cărui nume turcesc e Taşpunar.

In plasa *Cogealac*, iarăşi la fel. Găsim în centru şi în următoarele comune: Casapchioi, Istria (numele turcesc Cara-Nasuf), *Pantelimonul de jos*, (şi în satul Runcu, al cărui nume turcesc e Terzichioi), Potur, *Săcele* cu denumirea turco-tatară Pelitlia şi în satul Vadul (mai înainte denumit Cara-Harman), apoi în Toxof.

Plasa cea mai bine colonizată cu Ardeleni e, însă, fără îndoială *Megidia*. Ei se află în mare număr, atât în reşedinţa plăşii, cât şi în următoarele comune: *Alacap*, *Biul-biul*, (80 de familii) Carol I, Chiostel, Cobadin, *Enge-Mahale*, *Izvorul Mare*, cum se numeşte astăzi Mamut-Cuius, (121 familii), Murfatlar, Osmancea şi în satul Agemler şi Peştera.

Nu lipsesc nici din plasa *Mangalia*, şi anume nici din oraşul de reşedinţă, nici din comunele: Cara-Omer, Comana cu numele vechiu Mustafaci şi în satele aparţinătoare ei: Azaplar şi Carachioi; *General Scărişoreanu*, cum se numeşte astăzi Enghezu de altă dată, Gherengec [1]) şi în satul Haidarchioi, Ghiuvenlia cu numele de astăzi Chirnogi, Sarighiol şi Tatlageac.

In plasa *Hârşova* încă sunt numeroşi Transilvăneni, atât în comuna urbană reşedinţă de plasă (88 de familii!) cât şi în celelalte comune şi anume: Cartal, Ciobanu, *Gălbiori* sau cum se numea mai înainte Saragea şi în satul *Băltăgeşti*, Gârliciu, Ghizdăreşti, Muslubei şi în satul *Şiriu*, (117 familii!) Sarai, *Satişchioi*, şi Topalu.

Numeroşi sunt şi în *plasa Traian*. Anume în comuna urbană Cuzgun (78 familii!) şi în comunele: *Adam-Clisi*, mai ales în satul *Urluia*, *Aliman*, şi în satul Vlahii, Beilic, Caranlâc, *Dobromir*, *Enigea*, (234 familii) *Enişenlia*, (95 familii!) şi în satul Ghiuvegea şi Tudor Vladimirescu, denumit mai înainte Regep-Cuius.

In fine, ei sunt bine reprezentaţi şi în *Plasa Nouă*, centrul acesteia Baeramdede, precum şi în comunele: Cavaclar, *Cazil-Murat*, Chioseler, Docuzaci; *Dumbrăveni*, cum se numeşte astăzi Hairanchioi de altă dată; *Negreşti* cu denumire vechea Carabacâ.

Nu trebue să uităm apoi nici pe Ardelenii aşezaţi în comunele care astăzi nu mai aparţin judeţului Constanţa, dar care în 1909 îi

---

[1]) Fiind vorba de comuna de origine a faimosului agitator anti-român, *Doctorul Cristu G. Stancioff Racovski*, să nu uităm a înregistra faptul că, prin Decizia No. 1502 din 13 Aprilie 1912, i s'a recunoscut întregimea drepturilor politice, înscriindu-l în listele electorale la colegiul I de cameră, I de senat şi I de judeţ, împroprietărit fiind de Stat cu 25 ha. pământ în anul 1884. Precum ca să se ştie. Şi totuşi Statul Român e mormântul libertăţilor cetăţeneşti! (Nota Autorului).

www.ziuaconstanta.ro

aparţineau şi anume: Ostrov, Almalău, Bugeac, Esechioi, Garvan, Canlia şi Lipniţa, trecute acum la judeţul Durostor.

Pentru a da o imagine şi mai fidelă asupra realităţii etnografice, vom cita în opt grupe, potrivit celor opt plăşi, din acest judeţ numele de familii ardelene mai reprezentative, fiind aceasta o contribuţie la capitolul onomasticei româneşti. Multe din aceste nume sunt arhaice şi deosebit de expresive şi caracteristice. Le cităm în ordine alfabetică pe plăşi. Incepem cu plasa *Constanţa*: Aldea, Apolzan, Băcanu, Băceanu, Bănăţeanu, Banciu, Bănciulescu, Bangal, Bărboi, Bătrânu, Bercaru, Berleą, Blĕbea, Boeru, Bogdan, Borzea, Brânză, Bucur, Bradască, Bundă, Bufu, Căciulă, Căligă, Căpăţină, Cărbunărea, Cazacu, Caţă, Cergău, Chivariu, Cinezeanu, Cioflec, Ciuceanu, Ciupală, Ciurea, Ciuţă, Comănescu, Conduleţ, Constantinescu, Corbean, Creţu, Cruţiu, Dima, Dobreş, Dordea, Dragomir, Drăguş, Duicu, Făşie, Frăţilă, Giuglea, Gojman, Gologan, Gradin, Grădinar, Grecescu, Grigorescu, Hanciu, Iancu, Ilea, Irimia, Ivănel, Jugănaru, Labă, Lebu, Linţu, Lojan, Ludu, Lungu, Lupaş, Lupu, Mailat, Mănuţiu, Marcu, Mateiu, Mitrea, Modoiu, Moraru, Munteanu, Muşa, Muşat, Nanu, Nicoară, Nonu, Ooană, Oproiu, Ostaşu, Piroi, Puşcariu, Răcuciu, Rodeanu, Rucăceanu, Salomia, Selivestru, Sgârcea (Gârciulescu), Sofronie, Stoica, Stoichiţia, Stoian, Stroe, Sturzulescu, Sùciu, Şchiopea, Şeitan, Şerban, Tibăr, Tocitu, Tomoşoiu, Tudoran, Urdea, Vâlcu, Vineş, Vinţeanu, Zorilă.

Precum va consta cetitorul atent, între aceste nume sunt unele, (mai puţine) cunoscute din judeţul vecin Tulcea, cele mai multe însă sunt nume care nu se mai găsesc de cât în ţara de baştină, în Ardeal.

Aproape tot atât de bogată şi interesantă e seria de nume ardeleneşti ce o întâmpinăm în *Cernavoda* şi împrejurimi. Reţinem următoarele: Ardeleanu, Avrigeanu, Baltag, Belu, Bocârnea, Brânduşoiu, Bratu, Breleanu, Buzoianu, Calcan, Căpulnaru, Cocârţă, Coconea, Codreanu, Cojea, Comşa, Crăciun, Crişan, Dăianu, David, Dobrin, Drăgan, Drăgoi, Ene, Făgăraş, Fântână, Feer, Folea, Gafton, Ganea, Ghinea, Gurgău, Herda, Herţa, Iliant, Jinga, Luca, Maneza, Manole, Mărunţelu, Micu, Mocanu, Moţoi, Muscoi, Neamţu, Negrei, Orlanda, Păcuraru, Pană, Părău, Poiană, Popa, Poşea, Rădoiu, Roşca, Roşu, Săcăreanu, Sinea, Straya, Şovăilă, Tâmpănar, Tăulea, Tohăneanu, Topârceanu, Turcu, Ţuţuescu, Ungureanu, Voicu, Voileanu.

In plasa Cogealac, sunt mai puţine nume de familii originale. Cauza? De o parte, numărul redus de colonişti ardeleni; de altă parte suprimarea celor cunoscute din enumărările de până acum. Reţinem totuşi următoarele nume: Babă, Bistea, Braşoveanu, Brătei, Clanţon, Colac, Făcăleţ, Gabor, Maniţă, Moldovan, Neagu, Pascu, Răcea, Toma, Verzea, Vlad, Zahan.

Din plasa Megidia, unde am spus şi mai înainte că s'au aşezat foarte mulţi transilvăneni, menţionăm numai următoarele nume de

www.ziuaconstanta.ro

familii, netrecute în listele precedente: Baldovin, Băncilă, Bârzan, Bârzea, Berbec, Berghea, Biliboacă, Bocioagă, Bonţilă, Brezeanu, Brusture, Bucnaru, Bucurenciu, Burcă, Cacoveanu, Catinga, Cercel, Chiravola, Ciucur, Comăniţă, Cornea, Cosmeanu, Cotârlea, Cozea, Cristea, Crucean. Curteanu, Dancu, Dăularu, Dicu, Dobrotă, Domnaru, Doncescu, Dorobanţu, Drugă, Duroi, Duţu, Filip, Fleşaru, Frecea, Fusaru, Găvăneanu, Gegea, Gheorghescu, Gheorghiu, Gherghina, Gherman, Ghibu, Ghiojdeanu, Golea, Goşa, Gugiu, Guleran, Hăbianu, Hânsa, Hulea, Iuga, Jalea [1]), Jifianu, Lăpuşanu, Lupea, Măcrineanu, Mandai, Mârza, Măţău, Miclăuş, Mihăescu, Modorcea, Mohai, Morărescu, Mosora, Nădăşanu, Nedea, Nemeş, Nicolaescu, Niţescu, Olar, Opreanu, Orbianu, Pârţache, Petcu, Pintea, Prică, Prodan, Puşcaşu, Răchiteanu, Roman, Ruscă, Sărăţanu, Sârbu, Sasu, Săvoiu, Scânteie, Schiţea, Seceleanu, Sighireanu, Sintea, Socaciu, Sorescu, Soricu, Stănilă, Stireciu, Stoiţa, Şerbu, Şteflea, Tăbăcaru, Tălămaş, Taraş, Tarcea, Trâmbiţaş, Trifu, Ţaţa, Ţintea, Ţugui, Vatră, Viciu, Vidrighin, Vingherzan, Vizan, Voinea, Vonica, Zărnescu, Zeicu.

In plasa Mangalia, în ce priveşte onomastica, e aproape aceiaşi situaţie ca şi în plasa Cogealac. Nume de familii ardeleneşti puţin obişnuite în alte părţi, sunt: Aloman, Bobescu, Botoroagă, Cârstocea, Căsineanu, Creangă, Gogozianu, Leancu, Mircea, Pirău, Răuţă, Ţiţei, Vancea.

In plasa Hârşova încă avem puternice aşezări ardeleneşti. De aceia aci, ca şi la Megidia, lista numelor de familie, cu toate suprimările celor odată menţionate, e considerabilă. Iat'o: Alduca, Alesiu, Apostol, Arsenie, Bădicu, Balea, Bărdaş, Beleşică, Beju, Bercu, Berghişan, Boroş, Brătianu, Brătulescu, Brumă, Bulgărea, Burhai, Busuioc, Cartoman, Cazan, Cocan, Coltofeanu, Corneanu, Cosneanu, Crisbăşanu, Dan, Deleanu, Dobruş, Ercuş, Fărcaş, Feşileanu, Firibă, Gaşpar, Gimbă, Grosu, Grovu, Herda, Ioneticu, Ivaşcu, Jiga, Limbă, Luncan, Măluşel, Mândreanu, Manu, Marşavela, Mazere, Mihu, Moşoiu, Mustaţă, Nenciu, Odor, Ovessa, Păcală, Pescar, Picioruş, Piticu, Podaru, Popea, Popoţincu, Pricopie, Pripici, Purice, Răchiţan, Răcoşanu, Râmbu, Răşinaru, Renciu, Sârbu, Stelea, Sulică, Şotilă, Ştirbu, Tocnean, Tudorică, Ţenţu, Ursu, Verzeanu, Vulpoiu.

E destul de respectabilă şi seria numelor de familii din plasa *Traian*, unde avem atâţia colonişti din Munţii Apuseni ai Transilvaniei, precum şi din părţile Aradului şi Cenadului. Cităm următoarele nume: Ancău, Baranga, Bistrae, Bobaru, Boglea, Bolchiş, Buzgaru, Catalina,

---

[1]) Din această familie, stabilită în Dobrogea la Biulbiul, încă dela începutul secolului trecut, se trage şi sculptorul *Ion Jalea*, fost elev al liceului „Mircea cel Bătrân", Constanţa, artist bine apreciat şi în metropola artei la Paris. Vezi studiul nostru „Invăţământul public în Dobrogea", publicat în Monografia jubilară „Dobrogea", Bucureşti 1929 p. 671.

www.ziuaconstanta.ro

Cobeliac Chiricheanu, Cioară, Corcheş, Culda, Danghea, Debecan. Drajea, Ghioancă, Ghirea, Giurcă, Guleaş, Hurtoi, Iancu, Joldişu, Leahu, Ludoabâ, Ludova, Otlăcan, Motoc, Negrău, Planchici, Pogan, Popistaşu, Posedaru, Poşogan, Potenteu, Precup, Scrob, Span, Surdu, Şuşea, Taneş, Tomuş ,Vărciu, Vărtanu, Veder, Vesa, Vijolea.

În sfârşit în Plasa Nouă cu reşedinţa la Baeramdede o familie însemnată, deşi întâmpinată şi până acum, e Borcea. Afară de aceasta mai numim încă următoarele: Bărbat, Beju, Bică, Blaga, Alaj, Blăjan, Boantă, Boaru, Cupeş, Fliter, Găoază, Inglezianu, Joică, Ludoşanu, Medeanu, Negustoru, Oancă, Oază, Rădăcină, Rotaru, Şuler, Tonciu, Zodie.

Vorbind mai înainte despre coloniştii ardeleni din judeţul Tulcea, am arătat că cei mai mulţi acolo sunt din ţara Oltului, aşa numiţii Făgărăşeni, menţionând cu numele şi comunele lor de origine. La fel am procedat şi în ce priveşte pe Mocani sau Seceleni, precum şi pe Mărgineni sau Tuţuieni.

În judeţul Constanţa am spus că majoritatea o constitue tocmai aceste două grupe din urmă.

Mai sunt însă numeroşi colonişti transilvăneni şi din alte părţi. Anume în plasa Traian avem o mulţime de Moţi: la Adam Clisi, Uzuia, Cuzgun, Enigea şi Enişenlia ca: familiile Bobaru, Scrob, Ancău, Corcheş, Potentău, Şuşea din Câmpeni; Vărciu şi Surdu din Neagra; Lazăr' şi Todea din Albacul lui Horia; Dinu, Nistor, Drăjea, Poşogan, din Bistra postelnicului episcop Petre Pavel Aron, ctitorul şcoalelor din Blaj; Giurca, Orga, Morcan, Ciocan, Tomuş, Vesa din Vidra lui Avram Iancu; Span din Lupşa, Sicoe din Cărpinişul lui Cloşca şi Crişan. ş. a. Avem însă şi Arădani ca: Crişan, Codreanu, Goldea, Otlăcan din Nădlac; Ardeleanu din Semlac; Popistaşu din Dalboşeţul Caraşului; Nadaşchi din Batania Cenadului; Marşavela din Dalboşeţ în părţile Bozoviciului (Banat), Boeru din Uzdinul Torontalului rămas la Sârbi.

Nu e irelevant să ştim şi timpul aşezării acestor colonişti în Dobrogea Veche.

În ce priveşte judeţul Constanţa găsim un tablou statistic recapitulativ, pe care îl reproducem alăturat, înfăţişând sporirea populaţiei dobrogene pe ani şi naţionalităţi timp de 18 ani. Regretăm că tabloul s'a oprit la anul 1897 şi n'a mers înainte până la 1909 cel puţin, adică până la data prezentării cererilor pentru acordarea de drepturi politice Dobrogenilor. Şi mai regretăm că, pentru judeţul Tulcea, nu avem nici atât.

www.ziuaconstanta.ro

TABLOU

înfăţişând sporirea populaţiei din judeţul Constanţa timp de 18 ani (1880—1897 incl.)

Anul	Români	Greci	Bulgari	Armeni	Turci şi Tatari	Ruşi şi Lipov.	Italieni	Germani	Franc.	Ung.	Sârbi	Evrei	Alte nat.
1880	110	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881	218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1882	187	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
1883	758	2	28	—	4	2	—	1	—	—	—	—	—
1884	281	1	10	5	18	—	—	3	—	—	—	—	—
1885	1072	2	4	2	4	—	—	1	—	—	—	1	6
1886	1927	11	9	3	8	1	—	4	1	—	1	4	—
1887	814	15	15	2	6	6	—	7	1	—	1	22	1
1888	292	17	9	4	5	3	—	1	—	—	—	4	—
1889	75	11	16	10	13	—	—	33	—	—	—	9	—
1890	365	74	30	18	37	—	1	51	—	—	—	18	—
1891	262	28	21	20	14	2	3	291	1	—	—	6	2
1892	205	27	43	29	22	3	3	45	—	—	—	11	—
1893	1465	50	20	19	13	3	1	38	—	—	—	14	—
1894	4026	32	58	20	13	—	1	45	—	1	1	6	—
1895	1329	10	11	5	14	1	2	8	—	—	7	7	—
1896	182	17	13	10	10	1	1	11	2	1	2	9	—
1897	41	29	4	12	4	—	1	13	—	1	—	14	3
Total	13.609	328	291	160	185	25	13	552	5	3	12	125	12

Din tabloul alăturat se constată că valurile de migraţiune românească spre Dobrogea variază ca intensitate. In unii ani (1880, 1881, 1883, 1885, 1886, 1893 şi 1894) valul merge crescând. In alţi ani însă, (1882, 1884, 1887, 1888, 1889, 1891, 1896 şi 1897) acest val scade simţitor, dar de încetat nu încetează niciodată.

Pe cât ne stă în putinţă, din însemnările nu totdeauna complete ale dosarelor cercetate, vom încerca să întregim acest tablou, arătând cu numele pe coloniştii transilvăneni mai vechi ca anul 1880. Astfel e Dumitiu din Hârşova, venit aci din Covasna la 1850, deci înainte de răsboiul Crimeic, iar în timpul acestui răsboiu (1854) se aşează în Sarai (plasa Hârşova) Dragomir Munteanu, de fel din Covasna şi el, sau fraţii Luca şi Costache Oancea, stabiliţi în Dobrogea în însuşi anul războiului independenţei (1877). Din acelaş an a descălecat la Megidia şi Dobrotă, de fel din Turcheşul Braşovului, sau Golea tot acolo din Satulung; asemenea Bârzan din Săliştea Sibiului; sau Sorescu tot de acolo. Văleanu din Apoldul Mic a venit în Megidia la 1872, iar Bădilă din Sibiel, doi ani mai apoi, tot acolo. Găsim între petiţionarii dela 1909, un colonist ardelean, stabilit în Dobrogea la 1849; este Constantin Urzică, de fel tot din Covasna Trei-Scaunelor şi el.

www.ziuaconstanta.ro

Să nu cugetăm însă că, înainte de aceste date n'ar fi existat Românii ardeleni în Dobrogea. Nu! Am arătat altă dată [1]), deşi numai în treacăt, vechimea şi importanţa acestui element românesc în Dobrogea, de prezenţa căruia acolo erau nevoite să ţină seamă şi să stipuleze învoieli deosebite în tratate de pace internaţionale marile puteri ale timpului: Turcia şi Austria. In deosebi îşi are importanţa sa firmanul sultanului Mustafa privitor la privilegiile păstorilor transilvăneni, reprodus şi la No. CLXXXII din „Corespondenţa diplomatică şi rapoartele consulare austriace 1782—1797", publicate de Ion I. Nistor în volumul XIX, partea I a colecţiei Eudoxiu de Hurmuzachi, Documente privitoare la Istoria Românilor, Bucureşti 1922 p. 204.

Şi e sigur că, chiar înainte de aceste firmane imperiale păstorii noştri umblau acelaş drum: vara la munte, iarna la baltă, ori în câmpiile Dobrogei. Aceasta din timpuri imemoriale, dela plămădirea neamului, anterior chiar epocei romane, care reprezintă numai o fază: aceia a cristalizării definitive a fiinţei noastre naţionale, dar nu unica.

Rosturile Românilor transilvăneni în Dobrogea.

Pentru întregirea celor de mai înainte trebue să adăugăm ceva despre *rosturile dobrogene ale coloniştilor ardeleni.* Intâi despre cele materiale, pe urmă despre cele sufleteşti.

Sub raport material, în general, putem spune că aceşti colonişti sunt destul de bine situaţi. Mai bine decât fraţii lor rămaşi acasă. Nu există unul fără curte şi fără casă proprie, chiar dacă n'au putut fi improprietăriţi toţi şi cu teren de cultură. Dar şi cei neîmproprietăriţi găseau totdeauna pământ de ajuns pentru munca agricolă, fie că îl luau în arendă dela Stat, fie dela alţi proprietari particulari. Numai braţe sănătoase să fi avut şi voie de lucru!

Şi cei mai mulţi — majoritatea absolut covârşitoare — au avut aceasta; ba ceva mai mult. Fiind unii cu stare bună de acasă, au investit capitaluri însemnate în pământul pe vremuri aşa de ieftin şi au cumpărat „tapiuri" dela locuitorii cari, neputându-se împrieteni cu sufletul vremilor nouă, plecau din ţară. Unii au ajuns, în chipul acesta, adevăraţi moşieri mari.

Cităm, ca exemplu pe fraţii Oancea, dintre care unul (Luca Oancea), pe lângă negoţul ce purta în Hârşova, avea în această localitate şi 2620 ha, o moară cu aburi, plătind anual o dare de 2171 lei aur după un venit de 37.583 lei — iar celălalt (Costache Oancea) proprietar în Izvorul Mare, cu numele turcesc Mamut-Cuius, avea aproape tot atâtea hectare pe mereaua acestei comune, apoi două mori, care-i aduceau acelaş venit anual, ca şi fratelui său, pentru care era la fel impus. Mai sunt de amintit ca proprietari mai mari Const. G. Golea din Megidia, care are 300 ha şi Gh. Gh. Golea tot de acolo,

---

[1]) Vezi studiul nostru: „15 ani de transhumanţă în ţările române", publicat în *Analele Dobrogei*, a V—VI (1925), Cernăuţi, „Glasul Bucovinei", p. 30—48.

www.ziuaconstanta.ro

având 800 ha. Tot în Izvorul Mare mai găsim pe Ştefan Gh. Popa cu 180 ha, apoi pe Boroş şi Cazacu din Tortoman cu câte 300 ha fiecare. In Hârşova mai e şi Nic. Oancea, negustor care a cumpărat în 1897 în total 740 ha. La Pazarlia e Ilie Jiţianu cu 520 ha cumpărate în 1889. Să nu uităm nici pe fraţii Ion şi Voicu Moţoi din Chiorcişmea, cum se numea mai înainte Ţepeş-Vodă de astăzi, având fiecare proprietate de câte 500 ha. Mare proprietar e şi Nic. Gh. Popa din Vadul (Caraharman)-Pelitlia, stăpânind 1030 ha. Asemenea Niţă Gologan din Carol I. cu cele 309 şi 1/2 ha ale sale.

Majoritatea covârşitoare a coloniştilor ardeleni o alcătuesc însă micii proprietari cari au, în medie generală, câte 10—15 sau 20—25 ha, după vechimea aşezării lor în Dobrogea.

E caracteristică râvna acestor colonişti pentru agricultură. Deposedaţi în ţara lor de origine de glia strămoşească, ei au fost bucuroşi de ţelinele părăginite ale Dobrogei. Chiar cei cari s'au ocupat până atunci exclusiv de economia de vite, în Dobrogea au prins gust de agricultură, revenind la îndeletnicirea de căpetenie a strămoşilor romani, ei înşişi agricultori de frunte [1]). Lucrul e cu atât mai vrednic de remarcat, cu cât plugarii noştri, când au tras întâia brazdă în ogorul Dobrogei pustiite de atâtea războaie, n'au găsit decât numai cenuşe. Ameliorarea solului e vrednicia lor.

Ca ori ce popor normal şi sănătos, ei însă nu s'au limitat la ocupaţiunea cunoscută de plugari şi economi de vite, ci au îmbrăţişat şi alte cariere, mai cu seamă comerţul şi industria.

Dintre reprezentanţii comerţului cităm pe: Gh. Brătucu din Casil-Murat, de fel din Târlungenii Braşovului, apoi pe cârciumarul din Biulbiul I. D. Dragomir, originar din Galeş. In Alacap e băcanul D. Lupea, galeşan şi el, sau sălişteanul N. Stioca, cu prăvălie în Musurat. Tot comercianţi ardeleni sunt Duţu R. Pascu din Izvorul Mare, Ion G. Bundă din Palaz-Anadolchioi, N. Nistor tot de aici, I. S. Pană din Ţepeş-Vodă, apoi măcelarul Sava Pamfi tot din Anadolchioi, de fel din Jina Sibiului. Mai amintim pe hotelierul S. Sorescu din Megidia, de fel din Săliişte şi pe colegul său de întreprindere Nic. Vidrighin, care are hotel cu 37 camere în Techirghiol, reprezentând un venit anual de 1750 lei aur şi 34 lei dare către Stat. Nu

---

[1]) Reţinem din memoriul lui *Ion V. Moţoi*, unul dintre primii descălecător în Dobrogea după războiul din 1878, comunicat nouă de fiica acestuia, *D-na Efrosina Mironescu*, directoarea Şcoalei No. 2 fete din Constanţa, partea de îndemn pentru agricultură, dată de luminatul boier patriot, Mihail Cogălniceanu: — Cucoane, ne-am nenorocit! Ne mor oile cu sutele. Plecăm îndărăt cu ce mai avem, căci rămânem şi fără acestea.

— Nu fiţi copii, măi fraţilor! Puneţi mâna pe plug! Sunteţi voinici, sănătoşi, tineri şi harnici. Araţi, sămănaţi şi culegeţi! Nu vă descurajaţi aşa de repede, căci vieaţa-i făcută din încercări. Acela e om care înfruntă nevoile. Nu părăsiţi locurile, căci vi le iau alţii şi o să vă pară rău!

— Dar noi n'am făcut plugărie, cucoane! Nu ne pricepem la asta.

— O să vă pricepeţi, căci nevoia-i dascăl bun. O să vă ajute şi Statul şi când îţi da voi de rodul pământului, n'o să vă mai lăsaţi de el.

www.ziuaconstanta.ro

REVINO

S'a stins iubirea cea fierbinte
Parcă n'a fost în veci de veci.
In lumea la te'ntorci cuminte,
Cu fruntea sus, cu ochii reci.

De-acuma totul ne desparte;
Mâini poate n'ai să mă cunoşti;
Suntem sortiţi să facem parte
Din două'n veci duşmane oşti.

In sfera ta strălucitoare,
Pe drumul tău de daruri plin,
S'a vestejit sublima floare
Ce-alin 'al sufletelor chin.

De vei simţi că remuşcare
Se naşte 'n gingaşul tău piept,
Tu, ce mi-ai fost a vieţii floare,
Revino, iertător te-aştept.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

REPUBLICA

Cu pumnii strânşi norodul bate 'n poartă
Şi Ludovic cutremurat se 'nchină;
Copiii pali se strâng lângă regină.
Inc' un asalt şi cetăţuia-i spartă.

Puternicii au fruntea 'n veci senină.
Deci, el îşi taie-un chip cu multă artă;
Puterea lui, el simte că e moartă,
Dar va păstra pe chip a ei lumină.

Aşa semeţ păşeşte prin mulţime!
Biruitorii, sclavii lui de ieri,
O clipă simt regeasca-i înălţime;

Dar amintindu-şi vechile dureri,
Cu pieptul plin de noile lui crime,
Răcnesc în cor: „Minciună veche, pieri!"

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

SUFERINȚA

Când vei simți nemărginita jale
Că zguduie întreaga ta ființă,
Să nu te lași răpus de suferință,
Să nu deschizi a lacrimilor cale.

Iubește-aceiași sfântă năzuință
Chiar când dureri te duc spre-a vieții vale:
Sub soarele copilăriei tale
Să stea și 'nfrângere, și biruință.

Ci singur tu deschide-a vieții carte
Și 'nseamn' acolo tot ce-i demn și mare,
Aparte chin, și bucurii aparte.

Cu sufletu 'mpăcat așteaptă 'n urmă
Să-ți vie pacea 'n veci liniștitoare:
Eternul foarfec care viața curmă!

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

EXPOSITION STOICA D.

SALA ILEANA

(Mars 1929)

La nouvelle exposition que M. Stoïca a ouvert cette année dans la salle *Ileana* de la „Cartea Românească" confirme, après celle si réussie de l'année dernière, les pronostics que nous avons formulés alors sur l'avenir de cet artiste émérite. Il est et reste, à nos yeux, le peintre le plus remarquable et le mieux doué de la Roumanie actuelle. Digne successeur de Grigorescu et de Lukian, il continue, à sa façon, la tradition de ces maîtres, en y ajoutant une note bien personnelle et des thèmes nouveaux, C'est dire qu'il ne s'est laissé ni dominer, ni inféoder à la manière ou à l'inspiration de l'un ou de l'autre. Original, comme ses deux illustres prédécesseurs, épris, comme eux, de la vie du peuple et des charmes du paysage roumain, il s'en est fait l'interprête, selon sa vision et selon son âme à lui, avec un réalisme caractéristique, aussi sincère que l'était l'idéalisme poétique de Grigoresco, et avec un sentiment du pittoresque et de la couleur locale, aussi prononcé que le fut celui de Lukian. Il occupe de ce fait, dès maintenant, une place à part, au premier rang, parmi les peintres de son pays.

Ce qui distingue ses tableaux de tant d'autres qui pourraient passser pour des photographies en couleurs ou des combinaisons caléïdoscopiques de taches et de tons — c'est la vie, l'expressivité, résultant du dessin pris sur le vif et de la *composition,* jaillie, toute vibrante, de l'imagination de l'artiste. Saisi par un sujet — qu'il s'agisse d'une scène rustique à noter, d'une page de vie actuelle à fixer ou d'une vision historique à ressusciter — Stoïca, mis en verve, les projettera sur la toile avec une dextérité de prestidigitateur et les dotera à jamais de toutes les magies de la couleur et de la présentation picturale dont il n'ignore aucun secret.

Mais cette maîtrise — due au talent sans doute — il ne l'a acquise cependant que parce qu'il est resté fidèle aux bonnes et saines traditions de son art. Il est en effet un de ceux — et nous l'en félicitons — qui savent et veulent encore dessiner et s'appliquent, d'autre part, à étudier et à composer un tableau une fois qu'il l'a conçu. Dessin et composition — loin de mépriser ces deux éléments es-

www.ziuaconstanta.ro

sentiels de la peinture, dont les nouvelles écoles semblent faire fi — il y tient, lui, et c'est à eux que ses tableaux — surtout les grandes compositions historiques — doivent leur solide tenue et leur imposante unité. Et voici pourquoi n'importe quel motif — simple ou complexe — est chez Stoïca nettement expliqué, comme chez les vieux maîtres hollandais. On comprend d'emblée ce que le peintre a voulu dire, et faire dire à ses personnages — fût-ce des bêtes. Voici un cheval ou des chevaux au relai, près d'une auberge rustique; ils s'abreuvent ou mangent ou somnolent sur leurs quatre pattes fatiguées, en attendant leurs maîtres, attardés au cabaret. Tout cela est plausible et ressort naturellement du tableau, parce que cela a été bien vu, bien senti, bien observé.

Voilà un paysan solitaire qui revient des champs, tirant par la bride sa vieille jument brune derrière lui. On devine à l'allure lente de l'un et de l'autre que l'homme et la bête sont las — las de quoi ? — d'une dure journée sans doute, de la vie peut-être. Et cela suffit pour retenir l'attention.

On m'a reproché souvent de faire non de la critique d'art, mais de la littérature à propos des oeuvres d'art dont je parle. C'est possible. J'aime à les décrire, à les transposer en prose — il paraît que ce n'est plus d'usage et qu'on fait aujourd'hui la critique d'une toute autre sorte — bref à noter en quoi elles m'attirent ou, le cas échéant, en quoi elles me choquent. Des peintres m'ont même dit que j'avais découvert dans leurs tableaux plus d'intentions qu'ils n'y en avaient mises eux-mêmes ; mais je m'empresse d'ajouter qu'ils n'avaient pas l'air d'en être trop fâchés. Quoi qu'il en soit je préfère les tableaux qui me captivent par une idée, qui s'adressent non seulement à mes yeux, mais à ma pensée, qui, en deux mots „me disent quelque chose" selon la locution populaire.

Et c'est précisément ce „quelque chose", „ce je ne sais quoi" qui me rend les peintures de M. Stoïca sympathiques.

Comment m'y prendre maintenant, après ces généralités, pour donner une idée d'ensemble de l'exposition qu'il vient de présenter au public, comme une nouvelle récolte de son activité picturale? — Comment en synthétiser l'impression et la valeur ? Impossible d'annoter et d'apprécier, un à un, tous les numéros du catalogue qui, s'il était complet, ne contiendrait guère moins de 200 ouvrages au total : compositions, portraits, dessins et aquarelles. Je ne vois qu'un moyen de me débrouiller dans cette profusion, — et d'orienter en même temps les visiteurs — c'est d'établir des catégories et d'envisager successivement, par exemple, les peintures historiques, les souvenirs de la guerre, les scènes de moeurs, les paysages et impressions de nature, les portraits et enfin les dessins de toutes sortes et les aquarelles.

www.ziuaconstanta.ro

I

Peintures d'histoire

Lecteur assidu des vieilles annales et des chroniqueurs de son pays, M. Stoïca s'est plu, dans une série de compositions, déjà nombreuse, à évoquer les grands événements et les grands personnages du passé. Les tableaux qu'il a consacrés à l'histoire roumaine en jalonnent toutes les phases depuis les origines jusqu'aux temps modernes et constituent dès maintenant une intéressante collection, malheureusement très dispersée. C'est avec plaisir que nous voyons cette galerie nationale, due à ce seul maître, s'augmenter chaque année de nouvelles oeuvres. L'exposition actuelle en contient une trentaine à ajouter aux listes précédentes.

Voici, pour procéder chronologiquement, *Un Guerrier scythe en reconnaissance*, un admirable tableau comme motif, comme fond de paysage et comme couleur. Du haut de son cheval blanc — le plus beau sans doute qu'ait produit l'art roumain jusqu'à présent — ce cavalier barbare, armé de pied-en cape, perché sur un monticule, s'enlevant sur le ciel immense, prend une signification symbolique: on dirait la statue équestre, ou pour mieux dire, l'incarnation vivante des maîtres de la steppe. Et de là, isolé sur la proéminence en plateforme de la colline comme sur un piedestal, il sonde au loin le vaste horizon, où des mamelons, déjà violacés par la nuit tombante, prolongent à l'infini leur chaîne dans la plaine — morne et déserte — jusqu'à deux cavaliers perdus qui, donnant l'échelle du paysage, fuient dans la brume vespérale et bleue. Outre ce Scythe typique vous en trouverez d'autres, dans cette exposition: au guêt ou à l'attaque, en l'une de ces charges de cavalerie endiablées, comme seul d'entre les nôtres, Stoïca réussit à les rendre. Il est à noter que pour le fond du paysage ce tableau reproduit un des sites les plus caractéristiques de la Dobroudja, où Stoïca a fait sa dernière campagne d'été.

Comme évocations des temps passés, se rattachant à la même époque, mentionnons quelques *Types de Barbares* toujours localisés en Dobroudja et passons à la période romaine, moins primitive, plus civilisée, représentée par un *Oplite montant la garde* aux confins de l'Empire, sur les côtes de la Mer Noire et par des *Legionnaires romains* rentrant d'une incursion: un centurion, suivi d'un milicien, allant à pas réglés et conduisant deux captifs mains liées derrière le dos. Nous regrettons, à propos de cette série, de ne pas y trouver les tableaux se rapportant à Ovide, entre autres celui où le poète proscrit, assis près de la grève, médite attristé, au bruit des flots monotones, sur son exil plus monotone encore. Ce tableau, resté inachevé dans l'atelier du peintre, et qui figurera, sans doute, à la prochaine exposition de Stoïca, m'a rappelé, comme thème et comme sentiment *l'Iphigénie en Tauride* de Feuerbach; mais il s'en distingue par l'expression d'une nostalgie qui, loin d'être féminine et

www.ziuaconstanta.ro

sentimentale comme chez celle-ci, est empreinte d'une mâle et amère résignation de victime du sort.

D'autres sujets du temps des invasions barbares et du moyen-âge servent de transition aux temps modernes. Nous les énumérerons rapidement : *Luttes de boyards bessarabiens contre les hordes tatares*, un engagement de cavalerie dans la steppe, entrevu à travers la poussière soulevée, une mêlée confuse dont se détache un cheval blanc, qui frustré de son cavalier, s'enfuit au grand galop.

Silistra assiégée par les Byzantins, en guerre avec Sviatoslav. L'antique citadelle romaine (restaurée sur ses ruines par le peintre) est attaquée à coups de catapultes et assaillie d'échelles et d'engins d'assaut. Imposante, avec ses murs massifs, ses tours crénelées, elle apparait, enveloppée d'un nuage de poussière et toute fumante sous l'incendie des brandons qui y ont été jetés ; elle résiste encore, tandis que les troupes ennemies, massées autour d'elle, — guerriers bardés de fer, armés de lances, de boucliers et d'épées — continuent à l'assiéger.

Une autre composition à citer, tout aussi importante que celle-ci, mais d'une inspiration plus pacifique, c'est *Timoush*, le hetman cosaque, venant solliciter la main de la Princesse Rouxandra, fille de Vasile Loupu et présenter à la fiancée ses cadeaux de noces. Ce grand panneau est dominé à gauche par un fastueux baldaquin de parade, qui orne l'entrée du palais, vers laquelle ascendent quelques marches d'escalier, couvertes d'un tapis rouge. Le prince et sa cour y apparaissent, prêts à recevoir l'ambassade qui se présente.

Devant, sur la place, une foule bigarrée qui assiste, en costume de fête, à la réception de la mission. A droite au fond la résidence crénelée. L'ensemble, avec les personnages principaux, tous en costumes du temps, bien mis en place, constitue un scénario historique nécessairement un peu théatral, mais qui décorativement et archéologiquement ne laisse rien à désirer. Comme ordonnance et comme couleur, cette grande toile, toute rayonnante de pourpre et d'or, rappelle, par l'éclat somptueux des costumes, certaines pages historiques de Matéiko. Vous n'y trouverez pas, il est vrai, la facture soignée du vieux maître polonais, mais en revanche une verve et un entrain juveniles qui en font oublier l'exécution sommaire.

Signalons encore, parmi les motifs historiques d'autrefois, *La trahison de Jéremie Golia*, le conseiller perfide du Voïvod Jean le Terrible, *La nostalgie de Stéfanitza-Voda*, réfugié à Insbruck, *La conspiration des mercenaires turcs* à la cour de Mathieu-Bassarab, *Une lutte contre les Turcs*, tous intéressants comme étude psychologique, comme reconstitution d'un passé lointain, comme évocation picturale.

L'événement le plus rapproché de nos jours que M. Stoica ait commémoré en peinture est le réveil du sentiment nationaliste au commencement du XIX-éme siècle. Le tableau en question, qui par ses dimensions domine tous les autres dans la salle, est intitulé *Pro-*

www.ziuaconstanta.ro

clamation de la révolution par Tudor Vladimirescu sur les côteaux du Padesh.

A voir cette agglomération de paysans, accourus de toutes parts à l'appel de leur chef, attentifs à la proclamation qu'il leur lit, sous l'étendard levé de la révolte, on sent qu'il s'agit d'un soulèvement populaire. Ce fourmillement de catchoulas noires [1]), de culottes et de casaques blanches, cette masse compacte de travailleurs des champs, munis en partie de leurs faux, cette foule de vieillards et de jeunes hommes vigoureux, rassemblée là sous le ciel libre, donne bien l'impression d'une armée de campagnards, surgie du sol natal et décidée à revendiquer ses droits sur la glèbe qu'elle a fécondée, pendant tant de siècles, de ses sueurs et de son sang. Cet essaim de paysans, entrainés là par une idée, ressemble à une grappe d'abeilles humaines, attachées à Tudor Vladimiresco comme à son cep et donne, dans sa robuste rusticité, l'impression d'une de ces comices plébéiennes de l'antique Rome, ou d'une de ces „landsgemeinde" helvétiques d'autrefois. Ce dont le peintre mérite surtout d'être félicité, c'est d'avoir su mettre dans cette large composition tant de mouvemement et de vie, sans parler de la couleur locale. On y sent vraiment palpiter l'esprit des foules et le coeur du peuple. On y devine un geste de la volonté nationale.

Outre ces sujets divers, évoquant tel ou tel événement des annales roumaines, Stoïca s'est plu à reconstituer, à travers leurs descendants d'aujourd'hui — paysans, pâtres, manoeuvres, vignerons — les types des soudards et des pandours d'autrefois et il nous a donné déjà une série nombreuse de scènes soldatesques des plus curieuses. Ces miliciens — vieux reîtres ou fantassins des temps jadis — en marche ou au repos, buvant ou devisant, ressuscitent, tous, par leur armement, leur uniforme, leur physionomie, les moeurs et la vie militaires à l'époque de Mircéa-le-Vieux, de Michel-le-Brave, d'Etienne-le-Grand et de Basile-le-Loup, de sorte que, dans ce genre encore, Stoïca s'est créé une spécialité unique, en marge de la grande peinture historique roumaine. Et il y a, sans doute, dans ces pages détachées plus de vérité humaine, et peut-être même plus de vérité historique que dans de vastes compositions, toujours un peu machinées et truquées en vue d'un effet pathétique ou décoratif.

III. Souvenirs de la Grande Guerre

Les impressions de guerre de Stoïca sont des impressions vécues et bien personnelles, car il a pris part à toute la campagne roumaine comme sous-lieutenant d'abord, puis comme lieutenant, du commencement à la fin. Gravement blessé dans l'échauffourée de Tourtoucaïa, il n'a échappé à une mort certaine que grâce à son calepin d'esquisses qui a fait dévier la plus mortelle des balles. Le

[1]) Le bonnet de fourure en peau de mouton des paysans roumains.

www.ziuaconstanta.ro

sang coulant de ses blessures, pansées à la hâte, il est arrivé, exténué et affaibli, à Bucarest, d'où, après un court internement au Sanatorium Gerota, il a été évacué, non encore rétabli, pour être incorporé à nouveau en Moldavie, où toute l'armée roumaine devait être réorganisée pour la suprême défense.

Cette retraite militaire et stratégique qui devait aboutir, l'année suivante, aux grandes et glorieuses batailles de Mareshti et de Marasheshti, où les divisions de Mackensen, le perforateur de fronts, furent arrêtées et vaincues, s'est effectuée sous un ciel gris d'automne qui répandait sa note triste sur tous ces convois lugubres de soldats, de blessés, de munitions, sillonnant les grandes routes. A ce spectacle émouvant des vicissitudes de l'armée s'ajoutait en bien des endroits, celui de toutes les misères de la guerre : canonnade lointaine, villages incendiés, exode de la population civile, femmes, enfants, vieillards, bestiaux chassés du territoire envahi par l'ennemi, et prenant la fuite au hasard, vers l'inconnu. Stoïca a assisté à toutes ces tribulations et en a été profondément émus comme patriote et comme artiste. Il a fait partie d'une de ces escouades évacuées. Il a vu et il a noté à la hâte — pour en faire des tableaux plus tard — ces transports de troupes désemparées, ces déménagements de pauvres gens, — chars et charriots, accablés de bagages et d'enfants, trainés par des boeufs lents ou des chevaux poussifs, pittoresques et piteux attelages, conduits par des femmes et des vieillards, escortés de quelques bestiaux : d'une vache ou d'un veau ou en tout cas d'un chien fidèle —. Tels sont quelques-uns des aspects et des épisodes de la guerre roumaine dont maître Stoïca nous a conservé le souvenir, vivant et saisissant, dans une série aussi riche que variée de notations, de dessins et de tableaux. Nous nons abstiendrons d'analyser une à une toutes ces impressions de guerre, qui présentent chacune un intéret spécial par les détails pris sur le vif, par la caractéristique des figures sincèrement observées et enfin et surtout par le sentiment de douloureuse et patriotique commésiration qui les a inspirées et qu'elles suggèrent. Nous nous contenterons de signaler. *Une Famille de paysans fugitifs.* Ils ont attelé leur unique bidet à leur unique chariot, pour emporter leurs hardes domestiques. La femme réchauffant sur son sein un nourrisson qu'elle soutient de son bras droit, tire de la main gauche la brave bête par la bride, qui, l'échine ployée, les jarrets tendus, avance péniblement, mais docilement. Un grand vieillard, l'aïeul sans doute — le père absent doit être sur le front — marche avec son neveu à côté de ce pitoyable attelage, d'un air fatal comme s'il escortait un corbillard. Et tous ces personnages, y compris le cheval, s'en vont, abattus, comme courbés sous le vent du destin qui les accable. Et c'est à travers la plaine infiniment morne que s'effectue cet exode, sous un ciel gris, bordé seulement à l'horizon des lueurs tragiques du jour mourant. Lugubres convois, mais touchantes peintures.

Ce thème de la retraite — soit militaire, soit civile — apparaît en variantes diverses dans d'autres ouvrages du peintre. Relevons en

www.ziuaconstanta.ro

particulier une admirable esquisse au fusain. Sur la courbe ascendante d'une route tortueuse et malaisée, une file de chars qui se suivent; le dernier, au premier plan, est resté en panne. L'un des deux chevaux de l'attelage vient de succomber et gît à terre. La paysanne, accroupie sur le talus de la route, se lamente, désespérée devant ce désastre, n'attendant plus de secours que du ciel. Son mari debout à côté d'elle, désemparé lui aussi, a l'air de faire appel à ses compagnons d'infortune, mais ils restent indifférents et, détournant à peine la tête, continuent leur marche fatale vers l'inconnu. C'est, en quelques traits, tout un drame familial, englobé comme un épisode dans le grand drame de la guerre.

Notons encore comme tableaux spécialement militaires:

Le Cantonnement — quelques soldats passant la nuit, dans un réduit, sombre comme une prison, avec une seule fenêtre, donnant sur le ciel nocturne. Un des poilus, quelque berger sans doute, assis près de l'âtre, dont le brasier l'éclaire, veille encore et joue de sa flûte champêtre pour se désennuyer; les autres, ses camarades, déjà couchés, se sont endormis aux sons plaintifs de la *doïna* natale, dans la pénombre silencieuse de cet antre, aux murs tristes et nus, comme ceux d'un caveau. Toute la composition, noyée dans des tonalités sombres, apparait, fantomatique, estompée seulement par les lueurs tremblantes et les ombres projetées qui émanent de la flamme mourante du foyer. Comme peinture, c'est une élégie de gammes brunes, grises et bleutées, rehaussée d'accords rouges, harmonisée au mode mineur, un chef d'oeuvre de coloris impressionniste.

Une autre scène de guerre nous met en face d'une *Troïtza*, une de ces croix rustiques à la roumaine, en bois sculpté, tels qu'on en rencontre un peu partout dans la campagne roumaine, au bord des chaussées, près des puits, en tête des ponts, dues à un ex-voto, commémoratives d'un événement quelconque ou érigées là par piété pour protéger les passants dans leurs pérégrinations. Aucun paysan ne passera devant ce symbole du salut, sans se signer ou dire une prière. La „*Troïtza*" qui nous occupe, dressée à gauche dans le tableau, doit avoir été témoin de quelque bataille voisine et récente, comme l'indiquent, sur le contour de la route, des charrettes brisées, des chevaux en putréfaction et des cadavres de soldats. On devine qu'elle est devenue aussi, dans cette solitude, le seul et suprême refuge des blessés et des moribonds, épaves de la lutte, soit qu'ils aient pu se traîner jusque-là pour mourir, soit que des camarades les y ait déposés, à la garde de Dieu. Quoi qu'il en soit, le dernier venu, couché contre la croix qu'il embrasse de son bras droit, est en train d'agoniser. Blafard et blême, les yeux levés vers la croix rédemptrice, il voit apparaître, sur le bois même du crucifix, comme une vision diaphane toute vêtue de candeur blanche le Christ bénissant qui lui donne l'absoute. Emouvante conception, où la réalité cruelle des choses s'ennoblit des réalités consolatrices de la foi.

Le thème de la camaraderie militaire qui a si souvent inspiré,

www.ziuaconstanta.ro

artistes et poètes — est-il besoin de rappeler Detaille et Déroulède — n'a pas manqué de toucher aussi l'âme compatissante de Stoïca, et le motif du soldat blessé, soutenu ou soigné par un frère d'arme ou par un infirmier, figure souvent, et en plusieurs variantes dans ses ouvrages : par exemple en un beau dessin au fusain, où l'on voit un soldat qui emporte son camarade blessé ; et dans un tableau qui nous représente un grand poilu, en soutenant un autre, à la tête bandagée et toute saignante encore à travers le pansement, et tant d'autres notations analogues, toutes saisissantes par la sincérité de l'observation, par la justesse de l'expression, des attitudes et des mouvements.

Tous ces motifs, pris sur le front, n'ont pas empêché le peintre de songer aussi, lui père de famille, aux scènes douloureuses qui se sont produites derrière le front, dans la population civile, comme répercussions des vicissitudes de la guerre. A preuve *Dans l'attente du guerrier :* une jeune épouse, assise près de la fenêtre — Anne, ma soeur Anne, ne vois-tu rien venir ?... — et qui regarde au loin, attendant des nouvelles ou le retour de son mari absent. A la gravité de l'expression, à la pâleur de ce profil de femme, amaigri et absorbé par une seule pensée, on devine l'inquiétude intérieure qui la consume et l'obsède depuis longtemps. Derrière elle, à droite, dans la pénombre, au fond de la chambre, deux servantes en train de tisser ont interrompu leur travail et chuchottent entre elles, en observant leur maîtresse, sans oser la troubler dans la tristesse où elle est plongée. Ce même motif moins développé, mais très explicite déjà, figure dans une belle esquisse au charbon, avivée par la couleur dans le tableau.

Qu'il me soit permis, pour terminer ce chapitre sur Stoïca comme peintre militaire et patriotique, d'exprimer un désir. Ce serait de voir toutes ces impressions et ces scènes de guerre y compris les batailles, recueillies en un album commémoratif de la participation de la Roumanie au conflit mondial, un album qui formerait le digne pendant et le complément glorieux de celui publié par Grigorescu sur la Guerre de l'Indépendance. Ce serait là une oeuvre qui ferait autant d'honneur à l'armée roumaine qu'à l'art roumain et un legs précieux à laisser aux générations futures. Au Ministère des Beaux-Arts d'y aviser.

III.

Tableaux de genre et paysages

Comme scènes de la vie quotidienne d'aujourd'hui, celles qui prédominent par leur nombre dans l'oeuvre de Stoïca jusqu'à ce jour, se rapportent au commerce local des produits agricoles, transportés par les paysans — sur des chars et des chariots en été, sur des traîneaux en hiver — vers les bourgs et les villes, sur les places de marché ou les foires les plus rapprochées. Tout ce trafic maraîcher, servant à approvisionner la population urbaine, s'effectue, encore au-

www.ziuaconstanta.ro

jourd'hui à l'aide de véhicules de toutes sortes — tombereaux, char à ridelles, camions — trainés par des boeufs ou par de braves petits chevaux de race roumaine, endurants et patients, conduits par les paysans eux-mêmes. M. Stoïca s'est fait l'interprête de tout ce mouvement de va et vient, des champs à la ville et de la ville aux campagnes ; et les tableaux qu'il y a consacrés, tout imprégnés de pittoresque et de couleur locale, resteront comme des témoignages parlants et sincères d'un des aspects de la vie populaire à notre époque. Aspects originaux, caractéristiques d'une période, par les attelages, par les costumes, par le milieu ambiant — autant de traits et d'éléments notés d'après nature, encore vivants, mais sur lc point de disparaître devant l'envahissement du cosmopolitisme dans les moeurs et des moyens mécaniques de traction dans les transports. Le public amateur semble avoir compris l'intérêt et la valeur artistique de ces petits tableaux dont tout le charme est dû surtout à l'exécution exacte, aux gestes bien saisis, au groupement heureux, au pêle-mêle animé des gens et des bêtes. Rien d'étonnant qu'ils aient trouvé d'emblée des acquerreurs. Qu'il s'agisse de traîneaux sillonnant la neige, de chariots en marche sur les grand'routes, d'attelages allant au petit trot, ou arrêtés pour reprendre haleine devant un „han" rustique, ou stationnant près d'un puits solitaire ou sur quelque place de marché ou de banlieue, — tous ces motifs se distinguent par un mérite spécial auquel on reconnaîtra la griffe du maître, c'est la génialité avec laquelle Stoïca s'entend à dessiner et à peindre les chevaux.

Aucun, nous le répétons, n'y réussit mieux que lui ; il en a observé et surpris tout les mouvements, toutes les allures, toutes les attitudes : lancés furibonds dans une mêlée guerrière, trottant monotonement sur les grandes routes, emportant en silence des traîneaux à travers la neige, ou somnolant sur une place publique ou auprès d'une auberge villageoise ; en marche ou au repos, au ou piccotin, la gueule plongée dans une botte de foin, il nous les représente toujours d'une façon si vivante et si caractéristique qu'il nous intéresse à leur sort comme il s'y intéresse lui-même. Il s'entend à nous les faire admirer, aimer ou prendre en pitié, selon les cas. Il s'est créé ainsi, dors et déjà, dans ce genre une spécialité qui n'appartient qu'á lui parmi nos peintres, et c'est grâce à cette originalité incontestable que les *Tableaux à chevaux* de Stoïca sont aujourd'hui aussi recherchés par les amateurs que l'étaient jadis les *Chars à boeufs* de Grigoresco. On se les dispute et il n'est pas de collectionneur qui se respecte, qui ne tienne à honneur d'en posséder au moins un, si ce n'est plusieurs.

Simple „Cicerone" des oeuvres d'art que nous avons l'occasion de signaler, nous pouvons nous abstenir d'insister sur les mérites qui distinguent les tableaux de cette catégorie, puisque, sans autres explications, les visiteurs en ont compris et goûté le charme ou la saveur. Nous ajouterons cependant que sur ce thème, où les chevaux forment le centre d'attraction du tableau, M. Stoïca s'est plu, parce qu'il sait

www.ziuaconstanta.ro

ORAŞUL

Se'ndeasă noaptea peste-oraşul mare;
Pe'nguste uliţi străjuiesc palate
Cu streşini care par tremurătoare
De nouri grei de fum înconjurate.

Ce globuri şi lumini s'aprind pe stradă!...
Oricare geam şi felinar e-un soare,
Iar noaptea se transformă'n zi; grămadă
Şi zgomotoşi merg oameni la plimbare.

Zări dragi ale copilăriei mele,
Cu drumuri lungi, cu aer mult, cu Mare,
La voi gândesc în aste zile grele!
Ce singur sunt şi'n ce'nchisoare!...

O timp!... Ridică-ţi cât mai sus ciocanul,
Izbeşte crud în zidul de cetate,
De pe ruini să pot privi colanul,
De diamant al nopţii înstelate.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

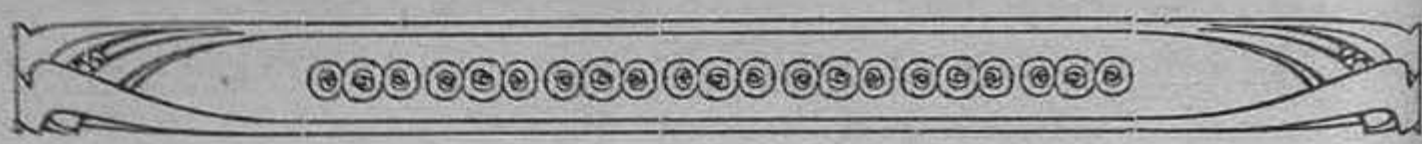

S'A ȘTERS O NOAPTE

Secundele, minutele și ora
S'alungă 'n jurul vechiului cadran...
Când pe ferești pătrunde aurora,
S'a șters o noapte lungă cât un an.

Și umbra mea pe ziduri se alungă
Cu razele de soare ce străpung
Un suflet chinuit de-o noapte lungă,
Ce-a depănat un vis atât de lung.

Cu miliarde clipele trecură
Și miliarde vor mai trece încă
În nesfârșirea timpului adâncă
Și fi-vor iarăș toate câte fură.

Ceasornicul etern, universal,
Cu soare și cu lună și cu stele,
Se 'nvârte 'n goana sborului fatal,
Târându-ne vieața după ele.

Secundele, minutele și ora
S'alungă 'n jurul vechiului cadran...
Când pe ferești pătrunde aurora,
S'a șters o noapte lungă cât un an.

Gr. Sălcoanu

www.ziuaconstanta.ro

composer et synthétiser, à imaginer et à réaliser des compositions plus amples et plus significatives. C'est notamment le cas pour les deux *Relais de poste*, l'un en hiver, l'autre en été, où vous voyez, devant un „han" au grand toit, aux façades nues, stationner une foule affairée et bigarrée, autour de la chaise de poste, dont on change les chevaux. Dans de pareils sujets qui exigent quelques efforts de composition et de présentation pour être artistiques, ce qui frappe chez Stoïca c'est le don qu'il a de grouper d'une manière pittoresque et attrayante gens et bêtes, et de créer des rassemblements, ou l'on sent circuler tout à la fois la vie individuelle et la vie collective. Nous en dirons autant des différentes *Foires* qu'il nous présente, d'une si large tenue dans l'ensemble et d'une observation si poussée et si attentive dans les détails de chaque groupe, ainsi que des *Passages à gué* et des *Puits*, ceux de Dobroudgea surtout avec leurs chadoufs, très pittoresques par les accidents du paysage et par l'animation variée qu'y mettent les chevaux qu'on abreuve, et les gens du pays, divers de race, de ports et de costumes. Ce sont là d'intéressantes et vivantes synthèses de la vie quotidienne actuelle. Et notez bien, qu'en peinture aussi bien qu'en littérature rendre un mouvement populaire, avec toute la palpitation des individus et de la foule confondus, n'est point chose aisée, et seuls les vrais maîtres y parviennent. Sous ce rapport également, Stoïca est en Roumanie unique en son genre. Tandis que tant d'autres de ses confrères se bornent à résumer leurs impressions en des figures isolées qui rarement dépassent la banalité, il réussit lui à exprimer l'âme des masses et l'âme des agglomérations populaires. Il me rappelle sous ce rapport le grand poète américain Walt Whitman, cet apôtre enthousiaste de la démocratie des Etats-Unis.

IV.

Paysages

J'arrive à Stoïca paysagiste et je n'hésite pas à déclarer d'emblée que le paysage en soi — j'entends de pures impressions de nature — ne tient pas une grande place dans l'oeuvre du maître jusqu'à présent. Il ne l'emploie guère que comme scénario aux manifestations multiples de lo vie humaine ou sociale, au champ ou à la ville, rarement pour le seul plaisir de rendre un site — mont, plaine ou grève — dans ce qu'il peut suggérer de sensations particulières, indéfinissables: soit de solitude, soit de grandeur, soit de sauvagerie poétique. Néanmoins il y a dans sa dernière exposition quelques paysages proprement dits, enrichis de préférence de quelques ruines comme celles de la *Forteresse d'Héraclée* en Dobroudja, dressant ses murs déchiquetés sur l'horizon, argentin et grisâtre. Voici *Une vieille petite église roumaine* à Cernowitz, enfouie dans la verdure; voilà, une autre vétusté, *Un Moulin à vent*, toujours en Dobroudja, étendant sur la colline ses grands ailes rouges aux brises qui lui

www.ziuaconstanta.ro

viennent de la mer dont la ligne bleue dort dans le lointain. Notons encore *Les Meules de blés*, un pan de plaine roumaine au moment de la récolte, sous un ciel azuré, pommelé de nuages blancs. Tous ces tableaux, d'une facture excellente, se distinguent par le sens du pittoresque et de la couleur — très vive surtout dans les aquarelles — mais ne traduisent pas une émotion, cette communion de pensée entre le motif et l'artiste qui transforme le paysage en un état d'âme Quand il s'agit de la nature, il ne suffit pas d'en emprisonner tant bien que mal un aspect dans un cadre, car la réalité sera toujours supérieure à toutes les reproductions par le verbe ou l'image ; il faut que, dans ce fragment, l'artiste répercute, avec sa vision extérieure des choses, aussi sa vision intérieure, le sentiment personnel, l'émotion spéciale, la pensée inspiratrice qui l'a poussé à oeuvrer.

C'est cette émotion, cette répercution du moi dans le paysage, qui en fait en peinture comme en littérature un poème ou une oeuvre d'art ; car autrement une photographie colorée ou une description à la Delille suffiraient. Il n'y a dans tout paysage que l'âme qu'on y met.

V.

Stoïca, portraitiste

Comme portraitiste l'éloge de Stoïca n'est plus à faire. C'est à lui que nous devons, entre autres, le meilleur portrait de Michail I, notre gentil petit Roi. Il ne tiendrait qu'à lui, s'il voulait avant tout faire fortune, que d'exploiter uniquement cette veine, une mine d'or, surtout à ce moment où toute la roture enrichie cherche à l'envi à se créer des galeries de gueules sur champ d'or. Mais Stoïca a trop de cordes à son arc pour ne jouer que d'une seule et pour se prêter à ce métier. Il semble d'ailleurs préférer comme figuriste aux personnages vaniteux du grand monde, les petites gens anonymes, les types populaires, pourvu qu'ils aient du cachet. Parmi les têtes intéressantes de sa dernière exposition, citons au hasard : *Une Prêtre en prière*, un pope grisonnant, seul avec son ombre austèrement projetée sur le mur nu de la chapelle ; *Une Tête de moine* à barbe rousse, inculte, au type slave ou dacique ; toute une série de paysans, assis ou debout, dans leurs costumes régionaux, puis des faquins, des matelots, des vieux loups de mer, croqués dans les ports de Constantza, de Braïla ou de Galatz. Une galerie complète de figures caractéristiques, exécutées à l'huile, à l'aquarelle, au fusain, à la plume — toutes bien vues, bien observées et dont les traits, les gestes, l'expression trahissent le tempérament, le métier, les habitudes, jusqu'aux vices et aux vertus de chacun. A ces frimousses d'hommes de tout âge, ajoutez quelques visages de femmes, non moins remarquables : de vieilles grand'mères, résignées et bonnes, des jeunes filles, une de face entr'autres, aux grands yeux noblement arqués, au front pur, au nez droit et fin, à la bouche candide — un type de jeunesse pensive, de virginité, sincère

www.ziuaconstanta.ro

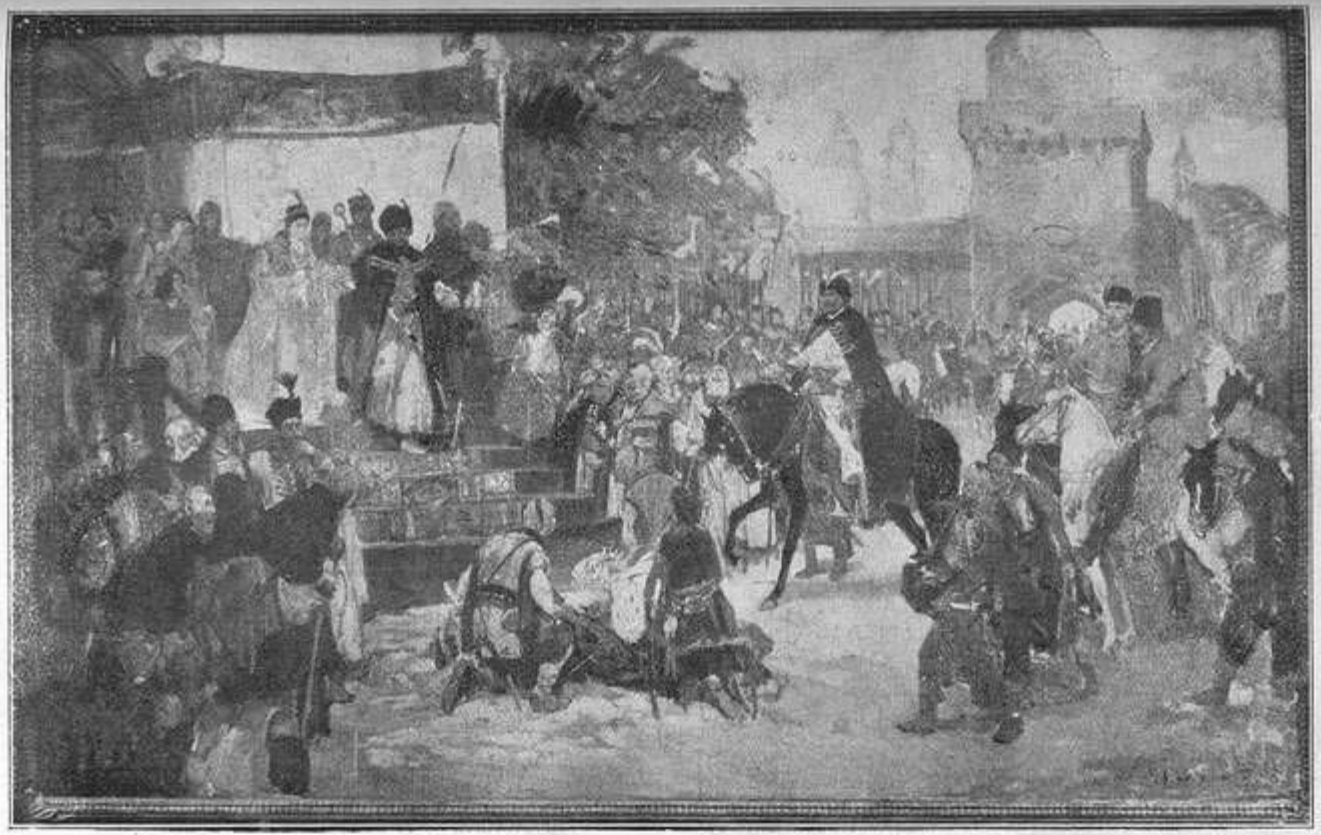

Timoush, le hetman cosaque, venant solliciter la main de la Princesse Rouxandra, fille de Vasile Loupu. — D. Stoica.

www.ziuaconstanta.ro

Proclamation de la révolution par Tudor Vladimirescu. D. Stoica.

www.ziuaconstanta.ro

Une Famille de paysans fugitifs D. Stoica

www.ziuaconstanta.ro

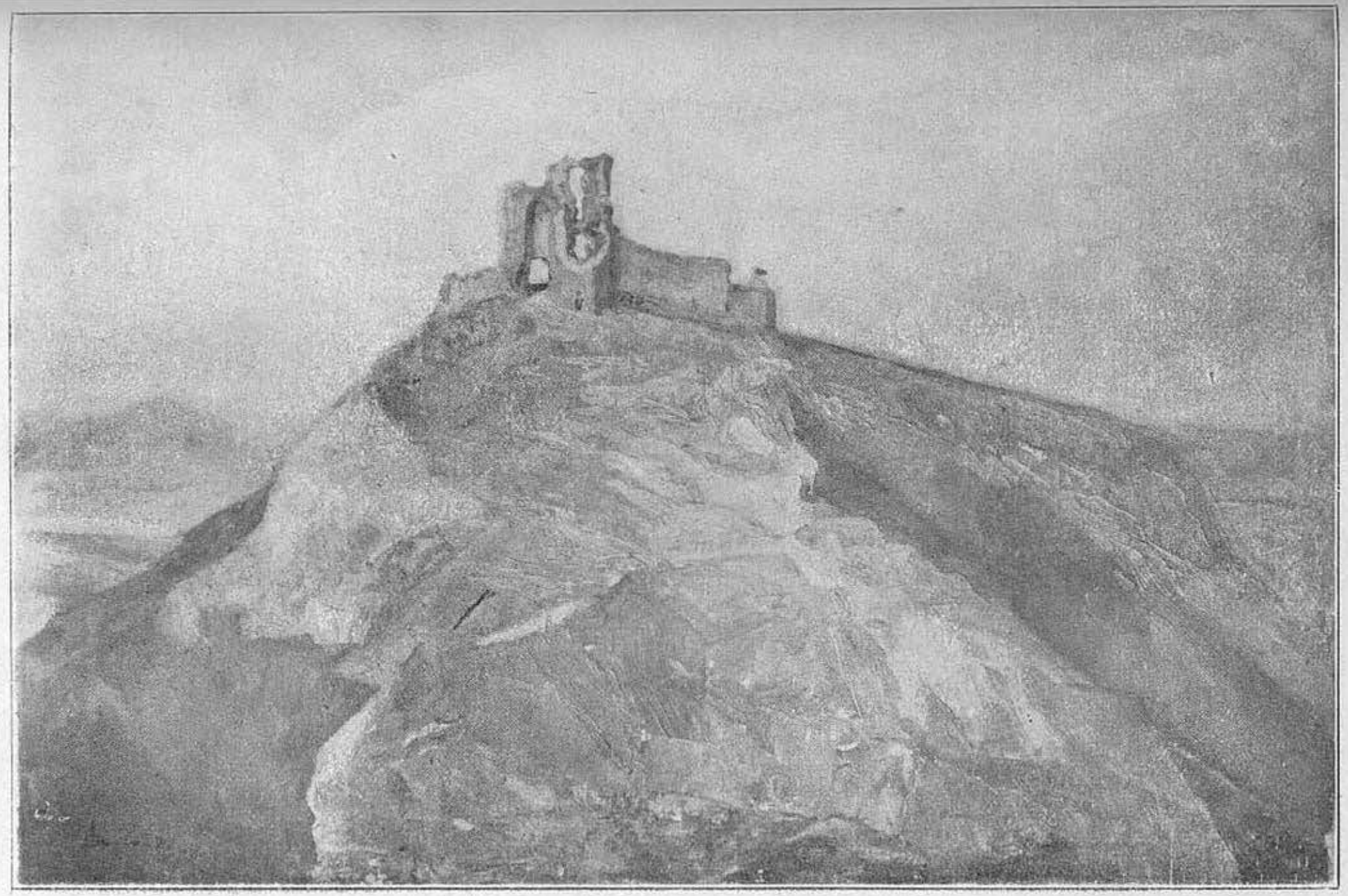

Forteresse d'Héraclée en Dobroudja. D. Stoica.

www.ziuaconstanta.ro

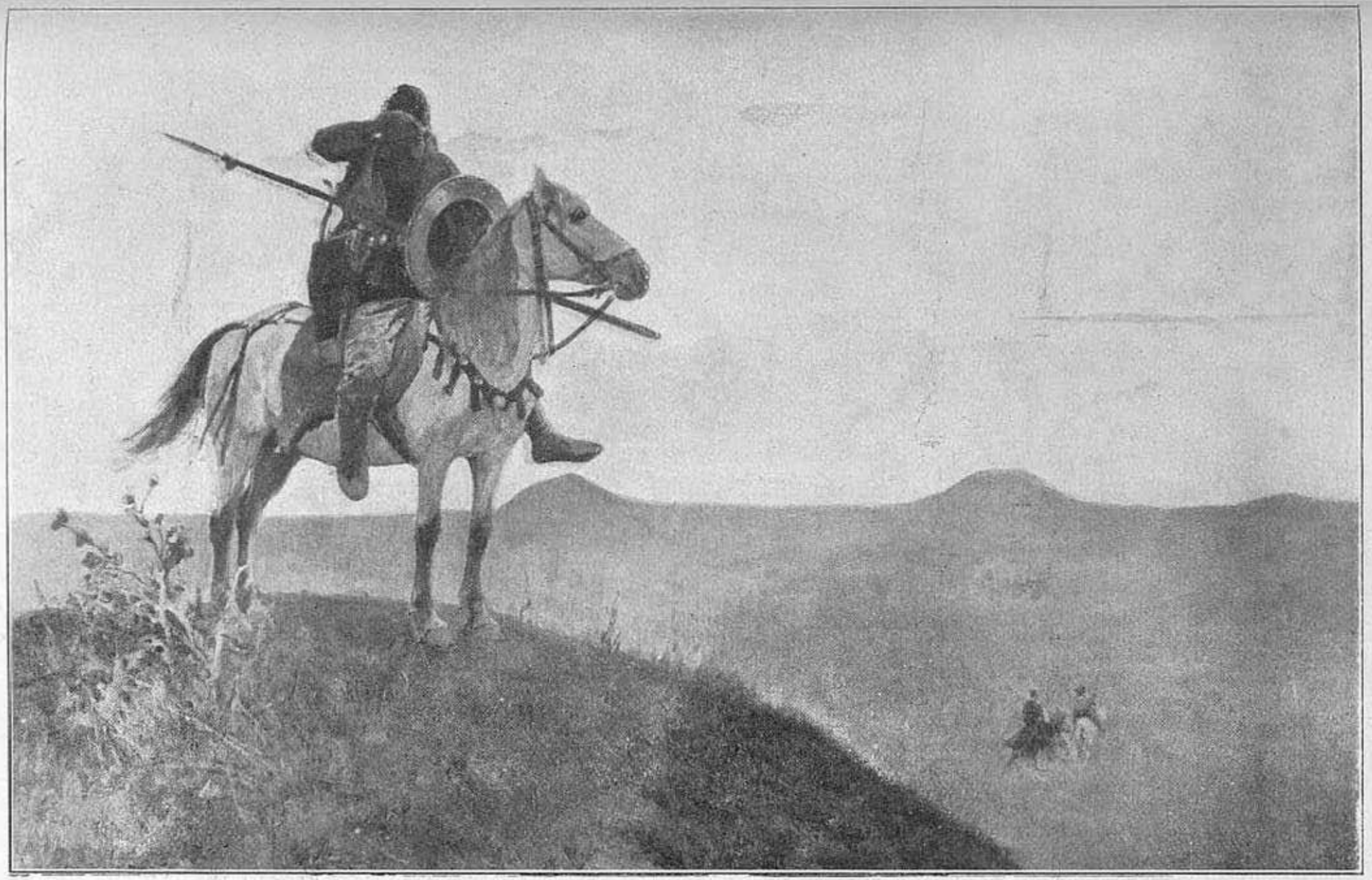

Un Guerrier scythe. D. Stoica.

www.ziuaconstanta.ro

sans miévrerie, ni coquetterie, et tant d'autres, où apparaît, outre l'oeil du peintre qui voit et saisit les lignes et la couleur, l'oeil du psychologue qui sait lire dans les traits d'une physionomie et en révéler l'âme intime. Tandis que le photographe ne fait que reproduire mécaniquement les traits d'un modèle, le peintre les interprète intelligemment, et, par l'art divinatoire qu'il possède, s'il est vraiment potraitiste, il les selecte et les accentue sans les fausser, mais de façon à manifester plus clairement parfois que la nature elle-même, le fôr intérieur, le moi de l'individu à représenter. Marquer le trait dominant et caractéristique, dégager l'expressivité de sa gangue, n'est-ce pas là ce que Taine appelait faire oeuvre d'idéal. Et à ce point de vue il y aura autant d'idéal dans une tête de brigand de Salvator Rosa que dans une tête de sainte Vierge de Raphaël.

Parmi les personnages chers à tous les Roumains comme patriotes ou comme poètes, il connviendrait de citer *Balcesco* ce romantique exilé dont Stoïca a compris la nostalgie et qu'il nous présente, seul avec son cheval, au milieu des forêts transylvaines, puis et surtout le poète Eminesco que nous voyons, assis sur un banc, méditant sous la chute des feuilles et des jours qu'il a si douloureusement chantée. Espérons que cette série commencée, d'icones nationales, ira en s'augmentant d'année en année.

Dans cette catégorie de portraits ce n'est pas tant à la ressemblance qu'à l'expression et à la vie que doit tendre le peintre. Même s'il s'agit d'un personnage historique déterminé, la plupart du temps, il n'en existe aucun portrait ou des portraits fort insuffisants, comme c'est le cas pour Tudor Vladimiresco, par exemple. Alors c'est au peintre de l'imaginer de toutes pièecs, ainsi que l'a fait Stoïca pour celui-ci, et pour tant d'autres figures historiques, qui, si l'artiste a su en rendre le caractère, deviennent *typiques*, tel Vlad l'Empaleur dont Stoïca a dors et déjà fixé les traits pour ainsi dire définitivement, au point que nul autre après lui ne les changera, tant ils s'imposent. Ils portent la griffe du maître.

Qui donc se souvient, après tout, de Mircéa-le-Vieux, de Michel-le-Brave, d'Etienne-le-Grand, au point de garantir la fidèle authenticité de leurs portraits ? — Toutes ces figurations ne valent que pour autant qu'elles traduisent l'image de chacun d'eux selon que l'a créée la légende ou qu'un artiste, après coup, a su la rendre et l'imposer à notre imagination.

Conclusion

A envisager dans son ensemble cette nouvelle exposition de Stoïca, nous constatons, non sans une certaine satisfaction personnelle, qu'il a tenu ce qu'il promettait dans la première, et, plus encore, qu'il a élargi le domaine, déjà si étendu, de ses motifs picturaux. Par l'extension qu'il a donnée aux thèmes divers qu'il traite — passé et présent, histoire et actualité, scènes de moeurs, tableaux de genre, impressions de nature, portraits — il est arrivé à embrasser un domaine

www.ziuaconstanta.ro

plus vaste et plus varié que celui de n'importe quel autre peintre roumain jusqu'à ce jour. Sous ce rapport, il surpasse, dès maintenant, Grigoresco lui-même, en extension tout au moins si ce n'est en valeur. Comme qu'il en soit c'est beaucoup dire. J'avouerai même que cette génialité expansive de Stoïca ne laisse pas de m'inquiéter un peu. J'ai peur qu'elle ne l'entraîne, avec la virtuosité qu'il possède, à une certaine superficialité, à une surproduction trop hâtive et trop abondante, à des improvisations trop faciles. Qu'il n'oublie pas, qu'en art, le vieux précepte — *non multa sed multum* — fait les grands maîtres. Les plus productifs n'ont pas toujours été les premiers. Ce n'est pas à la quantité, ni à la diversité que se mesure le mérite, c'est à la qualité, à la supériorité — non dans le métier qui sert à tout — mais dans la conception, dans la réalisation d'un thème, étudié, approfondi, poussé jusqu'au point où il devient chef-d'oeuvre et s'impose d'une façon triomphante à l'admiration de tous, si bien que nul autre artiste n'osera y toucher qu'au risque de déchoir.

Sans doute il y a déjà dans l'oeuvre de Stoïca — et nous sommes heureux de le constater — des pages auxquelles on peut appliquer ce critère d'élection, des pages condensées, méditées, achevées qui resteront, à côté d'autres plus nombreuses où il a prodigué, mais commercialisé son talent. Il n'en disconvient pas d'ailleurs, et il est le tout premier à le regretter. „Mais que voulez-vous que je fasse ? me disait-il, ces jours derniers. Je ne demanderais pas mieux que d'oeuvrer pour l'art pur, sans songer au gain. Mais c'est grâce à ces gentils petits riens, qui se vendent comme du pain chaud que je puis vivre et que je puis m'adonner à des travaux plus considérables. Ce qu'ils exigent de temps, d'argent, d'études, le public l'ignore et finalement, quand ils sont achevés, ils vous restent pour compte. À preuve mon *Etienne-le-Grand au Monastère de Poutna*, cette grande machine à trente personnages que je roule et trimbale depuis dix ans d'un atelier à l'autre. Vous avouerez que c'est décourageant de travailler dans ces conditions-là. Si l'Etat, qui a créé un Ministère des Beaux-Arts, veut avoir des artistes, il faut qu'il les soutienne, qu'il leur donne de l'ouvrage, qu'il enrichisse de leurs oeuvres les Musées et les édifices du pays, comme cela se faisait aux beaux temps de la Renaissance. Autrement — j'en sais quelque chose — les artistes mourront de faim et les Beaux-Arts, d'inanition ?

Que Stoïca ait lieu de se plaindre, je l'admets ; mais il pourrait se consoler d'abord par la productivité admirable dont il dispose, en suite par l'exemple de tant d'autres de ses confrères, par celui de Grigoresco, en particulier, qui, sans avoir été spécialement favorisé par l'État, est, quand même, parvenu à laisser une oeuvre unique et impérissable. Il s'est soumis, lui aussi, bon gré mal gré aux circonstances et aux nécessités de la vie ; il a fait des *Chars de boeufs*, peut-être plus qu'il ne l'eût désiré, comme son successeur fait des *Cabarets rustiques* et des *Chevaux*. Mais ces bibelots — de complaisance au goût du public, de sacrifice peut-être de sa part — n'ont pas em-

www.ziuaconstanta.ro

pêché Grigoresco de rester avant tout le poète ailé des Géorgiques roumaines par la luminosité des ciels, la transparence de l'atmosphère, la biblique simplicité qu'il a mise à chanter la vie pastorale et champêtre de son pays.

Que Stoïca fasse comme lui. Qu'il aille de l'avant, confiant en son talent comme en sa bonne étoile. Il est impossible qu'après avoir obtenu les faveurs du public, faveurs bien méritées, il ne recueille pas aussi celles des autorités, d'autant plus que l'État a tout intérêt à ne pas laisser s'étioler un talent aussi exceptionnel que le sien. Il ne naît pas tous les jours des artistes de la valeur de Stoïca, et quand on a le rare privilège d'en posséder un, il y va de l'honneur du pays de le soutenir largement et de l'encourager dans les nobles efforts qu'il fait vers le grand art. Le moment ne serait-il pas venu, par exemple, de confier à ce maître, si qualifié pour une pareille oeuvre, l'exécution de la grande fresque sur l'histoire des Roumains, destinée à décorer l'amphithéatre de l'Athénée et qui attend depuis cinquante ans et plus, un Jean-Paul Laurens capable de la peindre ?

Nous nous abstenons pour le moment d'autres suggestions. En attendant qu'elles se produisent, — et nous les appelons de tous nos voeux — nous souhaitons au maître Stoïca, pour conclure, de persister à tenir haut le flambeau de son art, malgré toutes les déconvenues possibles et de réserver, comme il l'a fait jusqu'ici avec un noble coursage, le meilleur de ses jours et de ses peines à réaliser en peinture l'idéal qu'il rêve et qu'il a dans l'âme.

L. Bachelin.

www.ziuaconstanta.ro

ELEGIE

Duc nava mea pe mări cu'n fir de ață.
Oceanul e basinul din grădină.
Din zări un roi de fluturi prind să vină;
Sunt marinarii și'n catarg s'agață.

Copilărie! râs pierdut! lumină!
Pământul, nava mea de azi mă'ngheață.
Ce fioros ocean se cască'n față!
Și lutu-i chin și zâmbetul e tină.

Nu mai zăresc povești cu smei în stele;
Le văd cum cad — cenușă'n veșnicie —
Pustiu și frig se scutură din ele;

Și toate mi se par zădărnicie.
Redați-mi toate visurile mele
Și nava mea cu pânza de hârtie!

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

HARPISTUL

W. Goethe

Acel ce pâinea 'n lacrimi n'a muiat:
Acel ce 'n nopţi de vajnice dureri
Plângând, - uitat de toată lumea -, n'a vegheat,
Nici nu vă poate şti cereşti puteri!

Voi viaţa i-o pătrundeţi ori şi cui
Şi spre greşeli împingeţi lumea toată
Şi 'n urm'o părăsiţi păcatului...
Şi-ori ce greşeală trebui-expiată!...

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

TOAMNA

Sub cer sculptat cad picuri, cad într'una;
In jur e totul prins de 'ncremenirea
Unui blestem grozav; azi toată firea
Cu firea morţii însăşi e tot una.

Văzduhul umed n'are fericirea
Unui sublim acord; azi doar furtuna
Un cânt de ghiaţă-l hăuie, nebuna,
Ce ştie pe de rost nemărginirea.

In încăperi ne mângâie căldura
Moleşitoare-a flăcărilor din cămin;
In piept ni se trezeşte iar iubirea...

Şi'n timp ce-afară toamna-şi toarnă ura,
Ingrozitor ne chinuie-amintirea
Atâtor clipe care nu mai vin!...

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

ISTORICUL COMUNEI INANCEŞME

Satul Inanceşme a aparţinut până la 1925 comunei Cogealac; de atunci formează comună aparte. Satul a fost înfiinţat, după legendă, de un bogat beiu turc, în apropiere de ruinele altor trei sate, de existenţa cărora astăzi nu se mai ştie nimic.

A rămas în amintirea celor de azi doar numele unui loc unde se văd încă ruinele unui vechiu sat, — Hagiavat — în partea de N. E. a comunei.

Inanceşme *(adevărată cişmea, apă bună)* e situat spre N. E. de oraşul Constanţa, la depărtare de 54 km şi numai la 7 km depărtare de com. Cogealac, care e şi reşedinţa plăşii cu acelaş nume.

Comuna Inanceşme e compusă dintr'un singur sat, aşezat pe o vale largă, între curmătura a două dealuri nu prea înalte, dar întinse în suprafaţă. Prin mijlocul satului trece un mic pârâu (deré) cu un debit aproape neschimbat de apă; această deré se alimentează din câteva izvoare foarte bogate, ce se află la o depărtare de sat de numai 7800 m. Izvoarele ţâşnesc din curmătura celor două dealuri. Tot de la aceste izvoare pleacă un apeduct, poate roman, sau poate grec, foarte bine conservat. El trece pe subt sat la o adâncime de 0,50—1,50 m. în pământ, în direcţia vechei cetăţi Istria. Parcursul acestui canal se poate urmări în sat, apoi din loc în loc pe câmp până la calea ferată spre satul Tariverde, având direcţia N. W—S. E. Este construit din piatră, nisip şi var; are o formă semicilindrică cu un diametru de 0,40 m.

Comuna Inanceşme, cu o suprafaţă de 4323 ha, e înconjurată la distanţe cc variază între 1—7 km. de numeroase movile, cu diferite forme, care ca nişte santinele neadormite stau pururi de pază, amintindu-ne de vechea lor întrebuinţare, semnalizare prin focuri, sau morminte a diferiţi şefi de triburi, ce odată au peregrinat pe aici. Prin felul aşezării lor, — căci dacă le priveşti după cea mai înaltă dintre ele, rămâi uimit de ordinea perfect circulară, în care se desfăşoară cât vezi cu ochii, — cele mai multe par a nu fi naturale. Doritorii de comori au săpat superficial câteva, dar nu ştiu să fi găsit ceva.

Regiunea e complet lipsită de păduri; nici chiar copaci izolaţi în afara satului nu se mai găsesc. Totuşi nu e mai mult de 20—25 ani, de când partea nord-estică a satului era împădurită pe o bună suprafaţă cu adevăraţi codri de tufă. Dar, fie lăcomia omenească, fie

www.ziuaconstanta.ro

nevoia mereu crescândă de pământ de agricultură, a distrus această utilă podoabă naturală, lăsând vânturile aprige și atât de dese pe aici să bată în voie, stânjenind plugăria. Ultimii copaci ce mai rămăseseră în picioare au fost dați la pământ de nevoile armatei de ocupație, pe timpul marelui război.

Cam la 4 km de sat, în direcția E., se mai văd încă urmele unui alt sat vechiu, — probabil tătăresc — Haidân, din care azi n'au mai rămas decât pietrele printre care trece plugul. Asemeni se văd încă, răscolite de timp și oameni, pietrele funerare ale vechiului cimitir tătăresc. Tot acolo, într'o vălcea, e și o fântână cu apa la $1^1/_2$ m. adâncime, cu o vechime prea îndepărtată în trecut, ca să se mai poată aminti ceva. Astăzi în afară de fântână, doar câțiva copaci răsleți te fac să mai gândești că aci a fost odată viață, credință, dragoste și ură.

Legende și amintiri lăsate din părinți în copii despre dealuri și văi, oameni și locuri, nu sunt; deoarece locuitorii bulgari sunt pe acii — după cum voiu arăta mai jos, — cel mult în a treia sau a patra generație și nu au legendele ce leagă atât de strâns omul cu locul unde sunt îngropați moșii și strămoșii săi.

Pământul e negru, conține mult humus bun pentru agricultură, pe alocuri pietriș bun pentru pășune. Multe stânci de piatră, cu ridicături sgrunțuroase în afară, cu teșituri și colțuri, fac impresia — cu mușchiul umed verzui ce le acoperă, — că încă eri erau scăldate, tocite și linse de valurile sărate și neliniștite ale mărei. Aceste stânci de piatră acum sunt tăiate în bucăți mai mici sau mai mari, după necesități, și întrebuințate la construcții. Vara, când e căldură mare, stânca se înfierbântă ca fierul pus în foc; în schimb, uneori, iarna, ea crapă din cauza gerului excesiv. Crivățul suflă cu putere tot cursul anului, mai temperat numai vara și toamna. Regiunea nefiind împădurită, vântul pe aici e domn la el acasă; nimic nu i se opune, așa că se răzbună uneori cumplit, fie prin puternice uragane, fie prin vânturi de vară, vânturi calde ce pălesc ogoarele. Cât privește ploile, se înțelege de la sine, că nu prea îndrăgesc mult aceste locuri.

Locuitorii comunei Inanceşme, în număr de 309 capi de familiei cu 1245 suflete, sunt de origină Bulgari. Până la 1878, data anexări, Dobrogei, satul Inanceşme era locuit de Tătari, cari netrăind în termeni tocmai prietenești cu Bulgarii, locuitori ai satelor vecine, au început să emigreze. O altă cauză, care a făcut pe Tătari să plece, a mai fost desigur și mirajul unui mai ospitalier pământ prin Anadol, în afară de faptul că, din stăpâni necontestați, s'au trezit de odată egali, dacă nu chiar inferiori ghiaurilor conlocuitori.

Așezarea Bulgarilor în acest sat, ce-și păstrează vechiul nume, începe în 1878, terminându-se în următorii doi ani. In 1881, puținii Tătari ce mai rămân aci, cer commasarea loturilor lor — tapii — în partea de est a satului. Ceva mai în urmă, vând toată moșia lor unui judecător din Babadag, Dinescu. Apoi și ei pleacă, ultimele familii părăsind satul prin 1895—1900.

www.ziuaconstanta.ro

Pe măsură ce Tătarii plecau, Bulgarii din satele vecine: Beidaut, Potur, M. Viteazul, le cumpărau mai pe nimic curțile, casele, grădinile etc. In deosebi se așezară aci finerii căsătoriți, durându-și gospodării noui și frumoase în locul firavelor gospodării tătărești.

Bulgarii muncesc pământul în devălmășie, folosindu-l după nevoie, mai mult ca pășune, mai puțin pentru plugărie. De altfel, după chiar spusele lor, așa au muncit pământul încă dela venirea lor în Dobrogea — sfârșitul celei dintâiu jumătăți a secolului al XIX-lea — până ce au fost împroprietăriți de statul Român cu loturi definitive în 1886,

Am căutat a sta de vorbă cu cei mai bătrâni reprezentanți ai celor 3—4 familii mai numeroase din comună, spre a afla vechimea lor prin aceste sate și amintiri din trecutul părinților și bunicilor lor.

Am stat astfel de vorbă cu locuitorul Eniu Stoiu, om de 60 ani, de la care am putut afla cele de mai la vale. Bătrânii acestei familii —Ștoești — sunt veniți în Dobrogea dintr'un sat de lângă Adrianopol, numit „Covceas", de unde le-a rămas acum porecla de „Covceazischi". Această familie s'a așezat întâiu la Toxof, apoi în Hamamgia și în urmă la Tulcea, de unde a venit aci.

In timpul războiului din 1916—1918 — îmi povestește bai-Eniu, un locuitor de aici, membru al acestei familii, — ducându-se într'un sat vecin, se întâlnește pe drum cu un soldat bulgar: acesta, după felul îmbrăcămintei și mai ales după vorbă, îl recunoaște că e din aceleași părți ale Bulgariei ca și el. In urmă ei află că-și au rădăcina comună în aceleași părți ale Bulgariei, ba chiar că-și au obârșia în acelaș sat, Covceas, și că sunt și rude.

In satul de origină, porecla acestei familii era *„Grabiufti"*, schimbându-se aci în cea de *Covceaschi*, aducătoare aminte a satului de baștină. Această familie are rude apropiate în Bulgaria, rude ce ocupă înalte situații sociale: un episcop, un general etc.

Altădată, am stat de vorbă cu reprezentantul celei mai numeroase familii din sat „familia Crâșmarschi". Am vorbit cu moș Gheorghe, un bătrân de 95 ani, sănătos încă, cu mintea limpede și vioaie. El mi-a trecut pe dinnainte oameni și locuri, fapte și vremuri, într'o admirabilă povestire a celor întâlnite de el în lunga-i viață. Din acestea, desprind cele ce interesează aci.

Mai multe familii, între care și Crâșmarschi — numele e vechiu și astăzi e păstrat numai ca poreclă, — părăsesc în anul 1829 satele lor din Tracia — numele satelor nu le mai știu —. Rușii sunt acei cari, după pacea dela Adrianopol, îi ademenesc și-i fac să-și părăsească vechile lor cămine. Sunt duși în Basarabia și colonizați în apropiere de Bolgrad. De altfel Rușii aveau interesul să populeze sudul Basarabiei, lipsit în oarecare măsură de locuitori. După 1829 armatele ruse retrăgându-se din Balcani, aduc aci pe Bulgari, cari erau mai aproape de ei, nu numai prin religie, dar și prin graiu. Insă în Basarabia Bulgarii aduși nu stau mult. După câțiva ani de continuă secetă, pornesc iarăși spre vechile lor sate din Tracia. In drumul de întoarcere pe la Babadag, se întâlnesc cu un beiu turc, care îi reține și le dă

www.ziuaconstanta.ro

pământ de cultură şi păşune, aşezându-i prin satele din centrul Dobrogei.

Bulgarii opriţi sunt aşezaţi în mai multe sate locuite de Cerchezi şi Tătari, unde formează mahalale aparte: în Sariurt (M. Viteazul), Hamangia, Potur, Beidaut, Caranasuf (Istria), Casapchioi etc. Cel dintâiu creştin botezat în Sariurt (M. Viteazul) este chiar cel ce-mi dă aceste informaţiuni, pe care le deţine dela tatăl său.

Familia Crâşmarschi are rude nu prea depărtate atât în Bulgaria, cât şi în Basarabia, căci este de la sine înţeles, că în ambele părţi au mai rămas membri ai familiei, neplecând de cât cei ce nu se puteau mulţumi cu împrejurările de viaţă inferioară aspiraţiunilor lor.

Imi mai spune moş Gheorghe amintiri despre Mocanii coborâţi cu oile din Ardeal. Cunoaşte multe din aceste familii, cu care coloniştii Bulgari trăiau în bună înţelegere, ajutându-se reciproc în toate nevoile lor. Are numai cuvinte de laudă pentru ei.

O altă familie veche este aceea a lui Minciu, al cărei începător s'a stabilit în Dobrogea acum 60—70 ani şi a fost pe rând argat, apoi băiat de prăvălie, apoi cârciumar prin diferite sate, până ce s'a fixat definitiv aci în Beidaut.

Din cele arătate mai sus se poate trage concluzia, care se potriveşte exact cu cele scrise de Ionescu de la Brad, că în anul 1850 populaţia dobrogeană era foarte rară, iar Bulgarii de abia începuseră a se aşeza pe aici.

Sunt unii colonişti Bulgari, cari au venit direct în Dobrogea şi anume după 1850, mânaţi în primul rând de nevoia de păşune pentru vite, care cer câmpii vaste şi schimbări dese de locuri.

Sunt alţi colonişti cari cu două decenii mai înainte trecuseră în Basarabia, de unde, pornind înapoi spre Bulgaria, au rămas în Dobrogea, atraşi de locuri şi de perspective pentru viitor.

Aceştia emigrau oarecum în massă. Carele trase de boi şi încărcate cu măruntele lucruri ale gospodăriei, oamenii şi vitele se ţineau lanţ. Pribegeau spre locuri mai ospitaliere.

In sfârşit, al treilea fel de colonişti sunt cei cari vin singurateci, ca ciobani, argaţi, mici negustori, sau numai chiar în vizită la cei dintâiu şi apoi se stabilesc aci.

In măsura în care aceşti colonişti se gospodăresc în satele unde sunt aşezaţi de stăpânirea turcească, vechii locuitori, Cerchezii şi Tătarii pleacă spre sud.

Pământul aparţinea statului turc, care, printr'un slujbaş înalt cu reşedinţa în Caraharman, astăzi satul Vadul, le da încuviinţarea pentru întrebuinţarea pământului necesar plugăriei şi păşunatului. Pentru plugărie, plăteau dijmă la harman. Turcul însărcinat cu luarea dijmei venia sara şi punea peste grămada de cereale o ştampilă mare de lemn. Gospodarul dormea lângă grămadă, păzindu-o de a nu fi stricată de pasări sau vite; căci o mică mişcare numai şi urmele ştampilei dispăreau. Slujbaşul turc venea dimineaţa şi lua dijma. Pentru păşunat, plăteau o prea mică taxă.

www.ziuaconstanta.ro

Deci colonişţii Bulgari nu erau proprietari funciari, ci numai uzufructuari, cu anumite obligaţiuni asupra acestui pământ.

In 1886 Statul român face parcelarea pământului, împroprietărind pe toţi locuitorii, adică pe membrii unei familii, de orice sex şi orice vârstă, cu câte 10 ha. Mulţi, cei mai harnici şi inteligenţi, eludând legea, sunt împroprietăriţi cu 50—100—150 ha. Unora, părându-li-se că nu au copii în de ajuns, au mai cerut pământ pe nume fictive; aşa *au fost fericiţi împroprietăriţi cu 10 ha chiar şi . . . unii câini.* Şi faptul e absolut exact.

Alţii — au fost şi dintre aceştia — *nedeprinşi să aibă un titlu de proprietate,* sau fiindu-le poate teamă, că nu vor putea face faţă uşoarelor condiţii puse de stat (mici anuităţi şi impozitul) nu primesc de cât atât pământ cât cred că le e necesar, 20—30 ha, certându-se, după cum spun acum, cu *inginerul hotarnic, care cu sila îi forţa să se împroprietărească.*

Pământul producea mult; păstoritul vitelor bovine şi mai ales oieritul era în cinste. De observat că legătura între pământ şi locuitorul colonist Bulgar nu este prea strânsă. Ţine şi el la pământ, dar nu în sensul în care Românul îşi iubeşte palma lui de moşie. Bulgarul colonist îşi părăseşte uşor pământul lui în schimbul altuia; condiţia de îndeplinit este ca prin acest schimb el să iasă în câştig.

In 1906 sunt împroprietărite aci şi câteva familii de veterani, svârliţi cu gospodăriile într'o margine a satului, nu cea mai frumoasă şi prosperă. Nici nu se potriveau de altfel condiţiile de viaţă în care s'au găsit Bulgarii cei dintâi, cari au găsit şi au luat totul şi cele câteva familii româneşti, cărora se pare că din milă li s'au aruncat fărimiturile rămase de la pomana cea mare, dându-li-se de la început mijloace inferioare de întreţinere, nu de progres.

Urmarea firească a fost că, pe când cei dintâi au mers înainte, ceilalţi au stat pe loc, sau chiar au dat înapoi. E aceiaşi veşnică şi tristă politică de rea mamă, care vrea să arate străinilor (Oh! această năstruşnică teamă de ce spune lumea!) că are mai multă grijă de copiii aduşi dintr'o a doua căsătorie, de cât de proprii fii, lăsaţi în voia soartei. Şi cât de hâd se răzbună uneori soarta . . .

Casa. Odată cu stabilirea colonişţilor în acest sat s'a început o mare activitate, care a preschimbat aspectul gospodăriilor după nevoile noilor locuitori. Vechile bordeie sau case şcobite în pământ dispar şi în locul lor se ridică case mai răsărite, mai frumuşele, cu 2—4 odăi, tindă şi unele cu prispă, în majoritate higienice şi încăpătoare.

Casele sunt făcute din chiripici (cărămizi mari de pământ amestecat cu pleavă şi uscate la soare), iar temelia e din piatră, care se găseşte din abundenţă. Acoperişul e de stuf şi olană, iar în timpul din urmă aproape numai de ţiglă. Fiecare îşi aşează casa după interes sau plăcere, în genere cu faţa spre S. E.

Fiecare odaie are 2—3 ferestre potrivit de mari, care luminează suficient. Bulgarii nu se folosesc de cât de una din odăi; aci stau

www.ziuaconstanta.ro

cu toţii în timpul iernei, claie peste grămadă, lăsând celelalte odăi sau neîntrebuinţate, sau ocupate cu lucrurile casnice, ce nu servesc zilnic.

Până înainte de războiu duceau o viaţă cu totul simplă, puţine fiind lucrurile din casă. In afară de soba mare, ce ocupa un colţ întreg, mai aveau în odaia în care stau: o masă mică cu trei picioare şi un scăunel, lucrate de gospodar; două căldări de aramă pentru apă, atârnate în cuie de lemn, în faţă, la intrare, sau în dosul uşei; o tingire de aramă (*tingiure*); un castron de aramă (*sahan*); un fel de străchiniţă de aramă (*tas*); o tavă de aramă (*tipsie*); linguri de lemn; iar sub horn aveau un fel de rafturi pentru linguri (*lăgişnec*). Pe jos aşterneau câte o ţoală de lână, dar cele mai adesea se mulţumeau tot cu strămoşeasca lipeală. Pentru luminat, întrebuinţau lumânări de seu făcute de ei, sau un fel de vas de pământ cu seu şi un fitil de bumbac.

Dormiau pe jos, îmbrăcaţi.

Dar acestea . . . au fost odată. Astăzi aproape fiecare om are în casă un pat de lemn lung şi lat, în care de-acurmezişul se culcă toată familia, care, — când e mai numeroasă, — mai ia loc şi pe jos. Mai sunt încă destule case, în care locul patului îl ţin simple laviţe înguste, aşezate pe lângă pereţi, servind pentru şedere şi nu pentru dormit. Apoi mai au o masă pe patru picioare, 1—2 scaune, un dulap pentru pâine, vase, lampă de petrol, oglindă, pieptene, perie, apoi străchini, farfurii, pahare, linguri, furculiţe — au şi furculiţe! — etc. Sobele şi-au mai schimbat aspectul, modernizându-se şi ele în sensul că-s mai mici.

In afară de accastă odaie a întrebuinţării zilnice, cei mai gospodari mai au o altă odaie îmbrăcată curat, ca o fată mare în zi de horă, unde, pe lângă un pat, masă, scaune, se mai găsesc ţoale de lână pe jos, scoarţe pe pereţi; pe ici pe colea litografii, unele cu caracter bulgăresc, altele reprezentând pe Cuza-Vodă, Regele Carol, etc. Imi povesteau cu emfază unii dintre ei cum au scăpat . . . pozele româneşti de urgia voinicilor bulgari, în timpul războiului. Este drept că am uitat a-i întreba de ce nu s'au îndurat a le lăsa pradă distrugerei? Îi preocupa valoarea morală . . . sau materială a obiectelor? Nu rareori, în odăile pentru musafiri, se văd paturi mari de fier, garderoabe simple, sau şifoniere luxoase, lucruri ce ne amintesc vremea bejeniei războiului celui mare şi a caselor rămase fără stăpân.

Icoanele sunt în cinste la fiecare casă; odaia de musafiri are în peretele de răsărit 2—4 icoane, aşezate în rafturi, cu o candelă dedesubt.

Încă şi astăzi totul se lucrează în casă. Răsboiul de ţesut e aproape nelipsit în orice gospodărie. Bulgăroaicele ţes scoarţe în două ţe, cu dungi roşii şi galbene, pentru aşternut sărbătoarea pe jos (*cergătă*); pentru pat se ţes cuverturi de lână; apoi scoarţe de cârpe pentru aşternut pe jos (*cergă de parţali*). Pentru pereţi ele ţes covoare, pe care reprezintă o femeie în port ţărănesc bulgăresc, sau animale, — în deosebi cai.

Mai lucrează feţe de perne cu motive bulgăreşti, din lână cu acul; şorţuri de lână (*prestelci*), roşii pentru tinere, negre pentru bă-

www.ziuaconstanta.ro

trâne; rochii de lână, apoi şorţuri în două dungi, purtând numele special de „*cotlenschi*", de la un târg din Bulgaria, Cotel, de unde vine modelul; în fine postavuri de lână pentru haine, pânză pentru cămăşi, ştergare cu margini roşii sau albastre,

Inul şi cânepa nu se lucrează; cele mai întrebuinţate culori sunt: roşul, galbenul, negrul, albul etc.

Cum am spus mai sus, Bulgarii trăesc îngrămădiţi mai multe familii în aceiaşi odaie: bătrânii cu feciorii căsătoriţi şi cu nepoţii. Cei mai bătrâni dorm în pat, ceilalţi pe jos, pe rogojini; cei mai bogaţi au saltele umplute cu lână (*duşec*); se învelesc cu plapome (*inâgân*). Cu toţii dorm îmbrăcaţi în aceleaşi haine, pe care le-au purtat ziua.

Curtea; animalele. Fiecare casă are în juru-i o curte, ades mult mai mare decât ar cere trebuinţa; aceasta pentrucă, după plecarea Tătarilor, coloniştii veniţi ocupară două şi chiar trei locuri vecine. Curtea e împărţită, după necesităţi, în două sau trei părţi. În cea dintâiu se află casa, curnicul păsărilor şi grajdul vitelor (*dam*). O altă parte, despărţită de prima prin ziduri de piatră, e semănată cu zarzavat. Cei mai mulţi au pentru zarzavat locuri vecine cu gârla, iar locul din curte îl seamănă cu orz, pe care-l taie verde pentru cai. Pe ici, pe colea, câte o mică livadă, cu câţiva pruni, zarzări, meri şi nuci.

Aproape peste tot curtea e împrejmuită cu ziduri construite din piatră şi tencuite cu pământ. Sunt buni constructori cu această piatră; totuşi, rare sunt curţile care să aibă îngrăditurile complet terminate.

Nu ţin seama de aliniere, pe care n'o înţeleg de cât dacă intră la vecin, sau în drum cel puţin cu o palmă de loc. În această privinţă satul a rămas cu aceleaşi drumuri şi uliţe strâmte şi strâmbe, cotite şi sucite ca şi pe vremuri; ba, când vecinii ca oameni de treabă s'au înţeles, unele au şi dispărut.

În curte, nu departe de casă, au grajdul bine lucrat din acelaş material ca şi casa. E mare, încăpător, foarte curat, călduros, dar insuficient luminat. Bulgarii îşi îngrijesc bine vitele, în deosebi caii, pentru cari au deosebită predilecţie. Dragostea de cai au căpătat-o de la Turci, cu cari au vieţuit împreună atâtea sute de ani. Înainte aveau mulţi boi, astăzi înlocuiţi cu cai. Fiecare familie are 10—15 cai, până la 400—500 oi, care sunt binişor întreţinute şi au în curte despărţitura lor aparte. Vacile, câte 1—2 de familie, nu sunt de soiu şi nici bine întreţinute; în posturi nu sunt mulse, laptele fiind lăsat viţelului. Numele ce dau vitelor, în deosebi cailor, sunt cele obişnuite şi la Români, cu deosebirea că aceste nume se dau după culoarea părului, niciodată după ziua în care s'au născut. Astfel unui cal sur îi zic *Siva*; unuia negru *Arap*; unuia roib *Alciu* etc. La boi: roşu, *Şerbas*; plăvan, *Cubă*; vânăt, *Comuri*; negru, *Caraman* etc.

În ultimul timp, numărul bovinelor şi ovinelor merge descrescând, deoarece locuitorii, neavând islaz, pe care l-au arat, vând vitele, neţinând decât pe cele necesare plugăriei.

Mai cresc porci, apoi păsări, mai ales găini, gâşte, raţe, curci.

www.ziuaconstanta.ro

Au multe proverbe în legătură cu vitele. Despre cai, pe cari fiecare locuitor caută să-i îngrijească cât mai bine, au unele proverbe ca: *Hùbovo coni naş ciùpenă na telegă* = Caii buni se cunosc la căruţă. *Na beal con dă ni sluguvăş* = La calul alb să nu slujeşti. Şi alta: *Hubăvi con să pusnàva i put scăsnic ciul* = Calul bun se cunoaşte şi sub pătura rupţă.

Hrana, băutura. Păsările servesc în primul rând ca hrană, din ele tăindu-se fie la sărbători, fie când au oaspeţi; mai rar mănâncă carne de oaie. Toamna sunt tăiate oile bătrâne, iar când sunt bolnave, în orice timp al anului. Dacă oaia e tăiată în post, sau vara, ei fierb carnea până ce se desparte de oase şi pun carnea, astfel preparată, într'un burduf de oaie, unde se conservă foarte bine şi pe timpul cel mai călduros şi formează ceia ce se chiamă *săsdârmà*, un amestec de carne şi seu asemenea „bulzului" mocănesc.

La Crăciun şi uneori la Paşti se taie un porc şi chiar doi. La Sf. Gheorghe aproape nu e familie care să nu taie câte un miel *(agne)*. Se mai hrănesc apoi cu lapte dulce şi mai ales cu iaurt, ouă etc. Până la Sf. Gheorghe, nimeni nu taie pui de găină.

Dar hrana de căpetenie şi a bogatului, dar mai ales a săracului, sunt zarzavaturile, pe care toţi le cultivă în bună măsură. Cunosc de altfel bine meşteşugul acestor culturi. În post fasolea, cartofii, varza şi mai ales murăturile, în care ardeiul de toate mărimile şi culorile predomină, ceapa, usturoiul şi prazul, sunt zilnic nelipsite.

Toamna, şiraguri nenumărate de ardei, mai ales din cei mici roşii *(ciuşci)* — ca şi şiragurile de mărgele la gâtul fetelor, împodobesc ştreaşinele caselor, fiind puşi la uscare.

Ei prepară ciorbă dulce, acrită cu oţet *(ciurbà)*; varză prăjită cu ulciu de rapiţă; grâu bătut, fără coajă *(bulgur)*, fiert şi prăjit; plăcintă preparată din aluat, brânză şi iaurt *(topchi)*. În post, prepară câteodată praz prăjit cu uleiu de rapiţă, făcând un fel de plăcintă *(prăznir)*. Mâncărurile toate sunt tare ardeiate, copii încă de mici fiind învăţaţi cu ele. Un mosafir nedeprins însă, după o astfel de mâncare, fără doar şi poate îşi face stomahul burduf de apă, ba va mai umbla şi câteva ore cu gura'n vânt. Toamna, femeile prepară din pepeni un fel de magiun destul de gustos. În post, adesea, murăturile cu pâine sunt singura hrană. Pânea rămâne alimentul cel mai întrebuinţat. De câţiva ani, seceta succedându-se regulat, pâinea conţine mai puţină făină de grâu şi mai multă de orz sau de porumb. Ba în unele case a început să se împământenească şi mămăliga noastră, pe care femeile bulgare încă nu ştiu a o prepara bine.

După ardeiata lor masă, ei dau de duşcă o cană două de apă, această universală băutură, care aici e foarte bună şi curată. Apa provine de la 4—5 isvoare, e captată, trece printr'un canal şi apoi prin o cişmea şi curge prin trei guri. Cişmeaua e construită din vremuri depărtate, — de Turci — şi reparată de locuitorii satului în anul 1908. Apa aceasta curge necontenit, formând o arteră însemnată,

www.ziuaconstanta.ro

ce dă viață multelor grădini de zarzavat, care se întind în tot lungul ei până la vărsarea în lacul Sinoe.

La cișmea se adapă vitele, sau vara fetele spală pânza țesută, cergile din casă etc. Se proectează construirea altei cișmele în mijlocul satului.

În fiecare curte este câte o fântână. Excepție fac cele ce sunt pe o curmătură de deal. Apa se găsește la o adâncime de 2—20 m, variind după depărtarea de derea și după altitudine.

Cu toată calitatea superioară a apei, locuitorii satului nu disprețuesc de loc vinul și chiar băuturile mai alcoolice, cu condiția să nu fie prea scumpe. De când cu seceta ce bântuie de câțiva ani, cârciumarii trăesc greu. Dar aceasta nu înseamnă că nu se bea. Aproape fiecare locuitor are câte un petec de vie: terasă, zaibăr, pe ici pe colo indigenă, din ai cărei struguri fac toamna vin, pe care îl beau în tovărășie cu prietenii și vecinii. Locuitorii se invită unii pe alții și cei ce nu au, colindă pe la cei ce au vii, laudă vinul băut și astfel beau și ei deavalma cu ceilalți. Din drojdia de vin prepară rachiul de drojdie în cazanele de prin satele vecine. Mai prepară o băutură din alcool îndulcit cu zahăr ars și amestecat cu scorțișoară, piper, roșcove.

La nunți au rachiul roș, cu care umblă a doua zi după nuntă. Dar înainte vreme numai cârciuma era locul de primire și plecare al oaspeților, începutul și sfârșitul cumetriilor, logodnelor și nunților. Astăzi au înlocuit, în oare care măsură, cârciuma cu cafeneaua, unde beau cafea, mult ceaiu, dar mai ales consumă sămânță de floarea soarelui.

Agricultura. Așa își petrece majoritatea sătenilor timpul iernei, cu deosebire sărbătorile, până spre începutul lunei lui Februarie; de acum, încep a-și face anumite socoteli, numărând zilele ce au mai rămas până să iasă la arat. Ei își au un vechiu calcul luat de la Turci, după care, numărând zilele de la Sf. Dumitru până la vremea aratului, să nu treacă peste 110—120 zile. O veche zicală turcă spune: *„Iuz on bașindà ghiun, iuz irmi, hac tun* = o sută zece în cap, până la o sută douăzeci. Această zicală adaptându-se, a suferit oarecare transformări, căci acum ei zic: *iuz on bașindà con, iuz irmi hac tun* = la o sută zece zile să fii la tarla cu calul, la o sută douăzeci să sameni. De multe ori natura, reînviind mai târziu, le mai încurcă socotelile. Dar când soarele își arată mai prelung fața, când ciocârlia în zorii dimineții, sburând în înălțimi, îi cheamă la noua muncă, ei sunt gata. Munca agricolă pe mereaua comunei noastre începe primăvara întotdeauna cu 3—4 zile mai târziu, după ce s'a început munca agricolă în satele vecine (Cogealac, Tariverde etc.) Înflorirea pomilor are loc la noi tot cu 3—4 zile mai în urmă.

Când toamna e frumoasă se fac multe arături adânci, iar primăvara se dă numai cu cultivatorul și apoi se seamănă. În primăvară, arăturile se fac mai la suprafață, cu pluguri cu o brazdă sau două, cu 4—6—8 vite la plug. După arat și semănat, trag cu boroana de fer și apoi cu grapa de mărăcini.

www.ziuaconstanta.ro

În afară de instrumentele strict necesare plugăriei, altele nu au. În sat e un tractor, proprietatea unui gospodar cu 100 ha, care nu-l întrebuințează decât pentru pământul lui. Tăvăluge de lemn sunt numai câteva, puțini fiind acei cari își tăvălugesc semănăturile.

Semănatul se face cu mâna. Se seamănă orz, grâu, porumb, rapiță, ovăz, leguminoase și se pun bostani pentru nevoile casei.

Orzul ține primul loc, cam a treia parte din tot pământul semănat; producția în medie este mediocră. Luată pe cei 5 ani în urmă, se constată o producție medie de 700—900 kg la ha. Pământul e bun pentru orz și adesea paiul crește înalt, frumos, cu spic bogat, dar în apropiere de coacere câteva vânturi calde îngălbenesc spicul, pălesc bobul, orzul ne mai putând avea desvoltarea normală.

Grâul *(jito)* se seamănă mai mult pentru nevoile casei. Cantitativ se seamănă mult, dar clima nu permite acestei cereale să se desvolte cum trebuie. Numai câțiva gospodari ce seamănă 5—10 ha reușesc să-l aibă în casă tot anul. Se mai seamănă și grâu de primăvară — arnăut — *(căzălgea)*, dar el dă o producție și mai mică, având uneori bobul și mai slab.

Porumbul ține al doilea loc după orz. E de altfel planta care produce cel mai mult. În medie, pe ultimii cinci ani, a produs 1200—1500 kg la ha. E întrebuințat ca hrană pentru vite și de câțiva ani făina de porumb, în amestec cu cea de grâu, servește la preparea pâinii.

Porumbul e muncit destul de slab, e prășit cel mult odată; adesea în loc de prașilă i se dă cu rarița. Dacă s'ar munci mai rațional, ar produce mult mai bine.

Rapița e semănată pentru vânzare și pentru facerea uleiului mult întrebuințat în casă. Produce puțin, 300—500 kg la ha.

Fasolea e cultivată mai ales pentru nevoile casei.

În fiecare an, unii gospodari, spre a nu slăbi prea mult puterea de producție a pământului, lasă câte 3—4 ha fie pentru pășune, fie spre a fi semănate cu pepeni. În acest din urmă caz dau pământul cu arendă; fiecare dintre cei ce vor să pună bostană iau câte 1—2 băniți de pământ. (O baniță este a opta parte dintr'un Ha). Când pepenii încep a se coace, se pun păzitori — bostangii — până la Sf. Maria mică, — când bostana se sparge.

Iată și câteva proverbe în legătură cu plugăria:

Chișovan Mart, berechet ni noșe. = Ploaie în Martie, belșug nu aduce. *Suf April, gladnă gudină.* = Aprilie uscat, an flămând. *Chișovan Maiu, plodrodie des crai.* = Ploi în Maiu, mare berechet aduce. Sau: *Slatnie plug cuie muie tinată?* = Plug de aur ce preț are? *Acu neama dăș făf Maiu, pet pări ni prai.* = Dacă în Maiu nu plouă, cinci bani nu face.

Comerțul e puțin desvoltat în comună. Locuitorii nu au aptitudini prea desvoltate negustorești. Avem în comună două cârciumi cu tot felul de băuturi; una e ținută de un Bulgar, cealaltă de un Român. Apoi sunt trei băcănii cu mărfuri mărunte de trebuință zilnică;

www.ziuaconstanta.ro

MUZEUL REGIONAL R.P.R.

una aparţine unui Român, a doua unui Armean, cea de a treia unui Bulgar. De altfel cafenelele lucrează numai iarna. Băcăniile, în afară de cea dintâiu, mai bine aprovizionată, lucrează slab.

Se pare că pe locuitori nu i-ar tenta prea mult comerţul, dar din cauza lungei secete, pământul ne mai dându-le putinţa existenţei, unii au început a se ocupa cu comerţul. Astfel câţi-va şi-au mai vândut din pământ şi astăzi fac negoţ ambulant, cumpărând ouă şi păsări, pe cari le revând la Constanţa şi, pe cât se pare, câştigă binişor.

Tot din cauza secetei se observă o tendinţă a locuitorilor de a părăsi satul, plecând spre oraş.

Cei ce au de vândut, ca şi cei ce au de cumpărat, vând şi cumpără mai puţin de la Constanţa, dar mai ales din Cogealac, târguşor apropiat şi reşedinţa. plăşii. Marţia aici e şi obor de vite. Cârciumile se ţin lanţ în jurul oborului şi de pe la o anumită oră, chefurile se întind, cântecele bandelor de lăutari — Marţi sunt aci toţi în părere ; s'aud de departe. Oamenii cari au făcut vre-o afacere beau că au făcut-o ; cei ce n'au făcut nimic, beau ca să ajute celorlalţi, iar cârciumarii îi otrăvesc pe toţi şi fac bani. Caii, obişnuiţi cu aşteptarea, filosofează înhămaţi, apărându-se de muşte, pe când femeile, aşteptând, îşi blestemă bărbaţii şi zilele.

Sunt foarte mulţi locuitori din satul meu, ce n'ar lipsi de la târgul din Cogealac nici în ruptul capului. O mică istorioară circulă prin sat în această privinţă. Locuitorul S. prea fusese luat la ochi de consăteni cu regularitatea drumurilor la Cogealac în zi de târg. Ori unde s'ar fi întâlnit cu ceilalţi, era luat la răspăr. Le răspundea şi el, căci toţi aveau acelaş cusur ; dar nu prea avea succes, căci ceilalţi o luau înainte şi el era singur. Vorba ceia : „Zi-i mamă guşată, ca să nu-ţi zică ea ţie". Badea S. se gândi, se răsuci şi în sfârşit găsi mijlocul, nu de a nu se mai duce la târg, dar a face drumul cu motiv. Pentru aceasta îşi cumpără o purceluşă şi apoi în fiecare Marţi era cu ea la târg, spre a o revinde. Bineînţeles n'o vindea niciodată, purceaua fiind motivul, iar nu cauza dreaptă a ducerei la târg. Ba se spune că purceaua nu era mult inferioară în deşteptăciune stăpânului. Ea se obişnuise cu târgul cel puţin atât cât şi stăpânul, încât, cum venia Marţia, disdedimineaţă se suia pe prispă, iar de acolo în căruţa de alături, unde sta liniştită atât pe drum, cât şi la târg. Badea S. lăsa căruţa în obor ; purceaua făcea de pază şi el pleca în colindatul cârciumelor. La întoarcere îşi lua căruţa din obor, trăgea o înjurătură purcelei, care-i răspunde c'un guiţ îndesat şi pleca spre casă. Şi ar fi dus-o ei multă vreme aşa, dacă unul, sătul de otrăvurile cârciumarilor, nu s'ar fi supărat şi n'ar fi dat ortul popii.

Cei mai mulţi dintre locuitorii comunei îşi vând produsele la Cogealac ; vând cereale, vite, păsări, ouă, brânză, lână etc. Alte afaceri comerciale nu fac ; îşi dau însă copiii la meserii şi prăvălii.

Industria mare e reprezentată doar printr'un mic motor ce deserveşte o piatră de moară, măcinând numai porumb sau orz pentru vite.

Meseriile sunt mai bine reprezentate. Sunt în comună : 1 fierar,

www.ziuaconstanta.ro

3 căruţaşi, 3 tâmplari cari construesc şi case, 1 croitor, 2 cismari, 2 cojocari şi 1 hămurar. Ei îşi scot greu existenţa, dar cei mai mulţi se ocupă şi cu plugăria.

Laptele oilor e vândut negustorilor veniţi din Constanţa sau Bucureşti şi transformat în brânză şi caşcaval.

Industria casnică e încă în floare. În multe case se cresc gândaci de mătase, din cari scot firele, fie în casă, fie la o fabrică din Babadag. Sămânţa de gândaci şi-o procură femeile singure, cu toată intervenţia legei, care opreşte aceasta. Lipsesc duzii suficienţi, nefiind plantaţii. Lucrează lâna oilor şi aproape întreaga îmbrăcăminte a membrilor familiei este confecţionată în casă. Se mai lucrează apoi tot felul de ţesături. Execuţia e slabă; femeile nu se pricep a lucra scoarţe alese. De la un timp au început a lua modele româneşti, fără însă a le executa cu aceiaş artă.

Tot ceia ce se lucrează, se întrebuinţează în casă, nevânzându-se nimic.

Îmbrăcămintea. Atât îmbrăcămintea cea de vară ca şi cea de iarnă pentru bărbaţi, femei şi copii se face în casă. Astfel obicinuit, bărbatul poartă: pe cap o căciulă mare şi rotundă de oaie *(calpac)*. Din această cauză Românii zic Bulgarilor: patru piei o căciulă = *cetiri coji idin calpac.* Pe corp poartă o cămaşă de pânză, sau uneori, mai ales la muncă, cămaşă de stambă închisă *(riză)*; de-asupra cămeşii au un ilic fără mâneci *(ilec)*; de-asupra acestuia un zăbun *(anterie)*; cei mai bătrâni poartă şalvari *(găşti)*, iar cei mai tineri pantaloni, purtarea şalvarilor fiind părăsită, în parte şi din spirit de economie. Ismene nu au, pantalonul aspru de casă fiind îmbrăcat direct pe piele. În picioare au obiele groase de lână *(nani)*, apoi opinci, fie cumpărate, fie mai ales lucrate de ei din piele de porc *(ţărule)*; pe de-asupra obielelor sunt legaţi cu nojiţe de păr de capră *(vrăvi)*. Mijlocul îl încing cei mai tineri cu brâu roşu, cei mai bătrâni cu negru. Pentru că Românii nu prea poartă brâu, ei le zic „*neîncinşi*".

Pentru drumuri, în tot timpul iernei, au o manta cu mâneci şi glugă *(iamurluc)*; cei mai bogaţi au şi câte un cojoc lung cu mâneci.

Femeia are pe cap un tulpan *(răcinac)*, pe de-asupra căruia pune o mică perniţă rotundă de lână *(şapcà)*. Înainte vreme în locul acestei şapcà, purta fes, pe care l-a părăsit acum din cauza scumpetei. Peste şapcà, poartă o basma mai mare *(bans)*. Pe corp are o cămaşă lungă *(riză)*; pe de-asupra acesteia are rochia lungă până la pământ *(fiştan)*. În loc de brâu, femeia e încinsă cu bete înguste *(culan)*; peste rochie poartă un şorţ *(pristelcă)*; în picioare, iarna are ciorapi de lână *(ciurapi)*, pe de-asupra cărora are *târlici*, sau papuci. Vara umblă desculţă.

În zilele de sărbători, poartă după gât salbă *(altănù)*, sau, cele sărace, şiruri de mărgele *(ghirdan ot mărgean)*. La cap, au cusuţi de *răcinac* bănuţi de aur *(sarai)*. La mâini, au brăţări de stică sau alamă *(grimnă)*, la urechi cercei *(minghes)*.

Părul îl au lung, la unele foarte lung. El atârnă până aproape

www.ziuaconstanta.ro

de călcâie, împletit în 3—4 cozi şi lăsat pe spate. Tinerele îl leagă cu o panglicuţă roşie, cele mai bătrâne îl au înfăşurat în jurul capului. După logodnă, fetele poartă o cingătoare din bani de argint *(covănic)*, care se încheie cu două paftale tot de argint; covănicul e purtat şi de tinerele căsătorite.

Flăcăii sunt îmbrăcaţi ca şi bărbaţii, cu deosebire că nu au şalvari.

Fetele sunt frumuşele, unele sglobii şi vesele, cele mai multe întunecate şi reci. Înainte îşi păstrau faţa curată. Astăzi toate se vopsesc fel şi chip, urâţindu-se din plăcere. Poartă rochii lungi până la pământ, care le arată mature chiar şi pe codanele de 14—15 ani.

Moralitatea, cel puţin după spusele lor, n'ar lăsa nimic de dorit. O trâmbiţează sus şi tare, deşi realitatea are cu totul altă faţă. Cunosc destule cazuri de concubinaj odios — unchiu cu nepoată, sau cumnat cu cumnată etc. Bineînţeles, lucrurile se petrec în ascuns: aceste cazuri, deşi nu sunt generale, totuşi sunt fapte care, chiar excepţionale, nu le fac cinste, aşa că se feresc cu toţii a vorbi ceva cu un strein în această privinţă.

Femeile par a fi toate cinstite, dacă n'ar fi pe ici, pe colea câte una cu sentimente mai largi... cu sânge mai fierbinte... Mai sunt cazuri, şi nu prea rare, când feciorul îşi bate părintele. Dar cu toţii sunt înţeleşi ca toate acestea să rămână numai între ei. Dealtfel, în unele privinţe, au foarte desvoltat simţul solidarităţii, cum voiu arăta mai jos.

Obiceiuri la naştere. Înainte de sorocul naşterei, femeia însărcinată îşi face curăţenie în casă, muncind singură peste tot. E credinţa înrădăcinată, că spre a naşte uşor, femeia însărcinată trebuie să lucreze în ultima lună cât mai mult, dar nu lucrări prea grele. După naştere, moaşa, o babă din sat care se ocupă cu această relativ mănoasă profesie şi câteodată e ferventă discipolă chiar a lui Esculap, — moaşă comunală nu este, — înfăşoară copilul în scutece, după ce mai întâiu îi face baie şi-l presară peste tot cu sare. Aceasta, ca atunci când se va face mare, să nu miroasă cum miros Lipovenii, cari-s nesăraţi. Sub lehuză se pune fân, sau în lipsa acestuia paie, spre a aminti naşterea lui Isus în esle, pe fân.

La pragul uşei de intrare se pune un fier, ca astfel copilul să fie tare şi resistent tuturor ca fierul. Sub capul lehuzei se pun iţe de la răsboiul de ţesut spre a se încurca în ele duhurile rele şi astfel să nu poată trece asupra copilului. După toate acestea, se face o azimă-turtă coaptă'n spuză; se chiamă vecinele, care împreună cu lehuza iau câte o gustare. Apoi moaşa se duce cu o sticlă de ţuică şi anunţă naşul, întrebându-l şi de numele ce doreşte a da copilului.

A doua zi după naştere are loc *panuda;* acum vin la lehuză vecinele şi rudele; ele aduc mici plocoane ce constă în mâncăruri (compot de prune, orez cu lapte, pâine etc. şi câte o sticlă cu rachiu). Mănâncă şi urează viaţă lungă mamei şi copilului.

A treia zi se face lehuzei o baie de aburi cu pietre bine în-

www.ziuaconstanta.ro

ferbântate. În seara aceleiași zile, se pune pe masă o farfurie cu sare, piper, ceapă, pâine; sunt așteptate ursitoarele, care trebue bine primite spre a dărui cu alese calități noul născut. Dacă vre o fată mare, rudă cu lehuza, dorește să știe de se va mărita și cu cine, pune sub capul mamei, fără ca aceasta să știe, un lucru ce-i aparține, pieptene, colan etc. Dimineața, lehuza își povestește visurile și fata vede dacă îi s'a arătat ori ba și ei ursitul.

La botez. De obiceiu, botezul copilului se face în cea dintâiu, sau cel mai târziu a doua Duminică de la naștere. Când serviciul religios e aproape de sfârșit, moașa se duce și vestește nașul. Acesta își ia de acasă plapoma copilului, cârpa de mir, un șervet, un săpun și fașa, de căpătâiul căreia e legat puțin busuioc și un ban. Pleacă apoi la casa părinților viitorului fin. Ajungând aci, intră înăuntru, face 2—3 mătănii la icoană, ia copilul în brațe, punând în locul de unde l-a luat un mic dar *(bacșiș)*. Apoi cu moașa și 2—3 femei se duc la biserică, unde copilul e botezat de preot. Când se întorc acasă, nașul stă afară la ușă, cu copilul în brațe. Înăuntru, tot lângă ușă, e mama; nașul îi întinde de trei ori copilul zicând: *Zeiftigu evreici, natigu cristenei*, l-am luat evreu (nebotezat) și ți-l dau creștin. După ce repetă a treia oară aceste cuvinte, dă copilul mamei, care la rându-i îl dă moașei. Nașul rămâne afară până ce mama vine cu o strachină, sau o albioară, cu o cană de apă, un buchet de flori și un șervet. Pune strachina jos, florile în mâinele nașului și toarnă de odată toată apa din cană peste flori; apoi ia florile și le pune fie la urechea nașului, fie la butoniera hainei, iar șervetul, cu care i-a șters mâinele, i-l pune pe umăr zicându-i: *dă-ti cistitu*, să-ți fie de bine. În urmă, nașul e poftit în casă, cinstit cu rachiu și apoi pleacă.

Când masa e gata, moașa îl vestește iarăși și el vine însoțit de rude și prieteni. La casa finului s'au mai adunat încă rudele și prietenii acestuia. Femeile ce vin la cumetrie aduc câte un colac și ceva mâncere, iar bărbații câte o sticlă de vin sau țuică. Se așează cu toții la masă, nașul în dreptul icoanelor; ceilalți, după obraze, în apropierea lui. Odată așezați la masă, se dau darurile; nașul a dat cele necesare copilului și acum primește cel dintâiu o cămașă de pânză, nașa o broboadă, sau o bucată de stofă pentru rochie; băeții nașilor, șervete; fetele, băsmăluțe. Toți oaspeții veniți cu nașul primesc de asemeni în dar un șervet; moașa primește un șervet sau o bucată de stambă pentru rochie. Invitații gazdei nu primesc, sau mai bine zis nu li se dă daruri. După împărțirea darurilor se așează două farfurii pe masă; una are puțin vin și pâine, cealaltă e goală. In cea dintâiu, începând cu nașul, toți invitații pun în bani darul pentru copil: 2—10 lei. In a doua, se pune darul pentru moașă. Femeile finere punând darul zic: „eu dau mai mult babei, căci o să am nevoie de ea" și în adevăr, în loc de 2 lei îi pun 3 lei.

După ce s'au strâns darurile, se aduc la masă mâncăruri și băuturi; între acestea sunt și cele aduse de oaspeți, din care însă s'a oprit puțin pentru lehuză, dar mai ales și-a făcut partea leului moașa.

www.ziuaconstanta.ro

Ţuica se serveşte la început: un pahar sau două. Gospodarul de gazdă urează şi bea cel dintâiu. De altfel întotdeauna, orice musafir ar avea, Bulgarul bea cel dintâiu şi apoi dă să bea şi oaspeţilor. Ei spun astăzi, că fac aceasta ca să le meargă în plin; bănuesc că în vremuri depărtate altă semnificaţie avea paharul băut întâiu de gazdă, fie că era o urare de bun venit pentru oaspete, fie o încredinţare că băutura nu e otrăvită.

După gazdă bea naşul, apoi la rând ceilalţi. Apoi cinsteşte naşul din rachiul lui; cei cinstiţi de el spun: „*Năsdravi crăsnic, dăvi juvei i dăgu ivincea văşi.* = noroc, naşule, să trăiască să-l şi cununi. Cu terminarea mesei, ceremonia botezului s'a sfârşit. Rămâne ca a doua zi să vină naşa, să scoată copilul din mir.

Numele de botez al copilului e ales de părinţi sau de naş. Numele de botez (pronumele), dacă e cel dintâiu copil, e al tatălui sau al mamei, după cum e băiat sau fată.

Numele de familie va fi numele de botez al bunicului, transmisiunea numelui de familie făcându-se din bunic în nepot, prin numele de botez al celui dintâiu.

Ca nume mai obicinuite au: Coliu, Ivan, Peiciu, Gheniu, Nedelcu etc. pentru băeţi; iar pentru fete, în afară de Dragea, Slata, au aceleaşi nume ca şi Românii.

Din cauza numelui şi pronumelui, care nu se prea deosebesc, precum şi din cauza felului de transmisiune a numelui, se fac multe încurcături, nu puţini fiind aceia ce-şi confundă starea lor civilă cu a altora.

Iată una:

I. Impărţirea cărţilor de alegător.

Se fac publicaţii în comună că în ziua de . . . soseşte judecătorul spre a distribui cărţile de alegător. In ziua fixată, judecătorul soseşte, şi oamenii sunt adunaţi în faţa primăriei. Judecătorul face apelul după lista electorală, iar locuitorii, în ordinea în care sunt strigaţi, îşi confirmă numele, iau buletinul de vot, iscălesc şi pleacă. Se ajunge cu strigarea la lit. N, când e chemat locuitorul Nedelcu Dr. Dimu. Acesta, deşi prezent, nu răspunde, încredinţat că nu el e cel strigat. Cei din juru-i îl împing înainte, el se opune, nerecunoscându-şi numele nici în rupţul capului. Notarul de faţă îi explică cu numele bunicului şi al tatălui, că el e cel strigat, dar omul nostru îşi are bine fixat în minte un anumit nume şi puţin îi pasă de starea lui civilă înscrisă la primărie. Nu cedează un pic. Notarul amărât, văzând că şi-a epuizat toate argumentele fără nici un succes, se'ntoarce către primar, care, roşu de mânie şi ruşine, sta ascuns într'un colţ — cel cu numele îi era cumnat — şi-l întreabă: — „este sau nu acesta locuitorul Nedelcu Dr. Dimu cumnatul d-tale"? Atunci primarul sare în sus ca ars cu ferul roş, uită unde şi cu cine se află şi răspunde: — „El este, fir'ar al dracului de Bulgar prost" . . . Şi-i aminteşte printr'o curată înjurătură românească nu ştiu ce Sfinţi ai bisericei în legătură cu

www.ziuaconstanta.ro

mamă-sa. Dar Bulgarul nostru nu e aşa de prost să se lase convins... doar de o înjurătură — fie chiar în familie — şi pleacă, se gândeşte până seara, dacă el este în adevăr... el şi nu altul şi, probabil, convingându-se aşa de unul singur, seara vine pe furiş şi-şi ia buletinul.

II. Cum mă chiamă?

Tot la aceiaşi şedinţă, un alt locuitor mai în vârstă, ce nici el nu-şi prea ştia numele, întreabă pe un vecin cum să răspundă judecătorului. Vecinul îl învaţă: „Spune că te chiamă Velicu Gh." Omul stă puţin pe gânduri, îşi spune încetişor numele, mişcându-şi necontenit buzele, dar iar uită. Îşi întreabă din nou vecinul pe bulgăreşte în şoaptă: „*Căc dă cazvăm?*" (cum să spun?) Acesta îi repetă numele. În sfârşit, e strigat. El porneşte încet, strângând şi sucind căciula în mâini, cu buzele în continuă mişcare, rostindu-şi mereu numele, cu pas tărăgănat, cu capul în jos şi ochiul fixat într'un anumit punct, ca omul preocupat de o ideie fixă. Dar când judecătorul îl întreabă de nume, sare ca picat din lună, se'ntoarce speriat în dreapta şi'n stânga, se uită în sus, se uită în jos şi, însfârşit, revenindu-şi, întreabă încăodată înnecat şi tare: „*Căc dă cazvăm?*" (Cum să spun?) Dar cei din juru-i, în hohote de râs, îi spun numele, el îl repetă ca un om scăpat din grele chinuri, făcând şi pe judecător, cu toate că era bolnav, să râdă cu poftă.

Logodna. Dacă un băiat a găsit fata ce-i place, caută a face totul spre a-i intra în voe. La horă joacă numai lângă ea; la şezătoare stă de vorbă cu ea, nescăpând nici un prilej spre a i se face plăcut. Apoi, când crede că a străbătut o parte din drum spre inima fetei, într'o seară, când se întorc de la horă, din vorbă'n vorbă o întreabă: „*ubit cesli dă doba jdăni?* Îţi place să viu pentru d-ta? Dacă fata primeşte, răspunde sfios „da". De acum ei sunt iubit şi iubită. Se întâlnesc în fiecare Duminică şi sărbătoare la horă, iar în serile de şezători, la şezătoare. Când fata se duce seara la cişmea s'aducă apă, flăcăul îi aţine calea, stau de vorbă şi o conduce acasă. Când flăcăul se duce la şezătoare şi găseşte fata acolo, aceasta se scoală numai de cât şi-i dă o perină (*glaniţă*) să stea; el aşează perina lângă fată şi amândoi îşi vorbesc, croindu-şi viitorul.

În general, logodna se face toamna, după culesul viilor. Părinţii flăcăului trimit în peţit o rudă. Dacă părinţii fetei acceptă cererea, trimit ca semn un şervet şi hotărăsc şi ziua când pot să stea de vorbă.

În ziua hotărâtă, părinţii băiatului se duc cu *băcliţa* (plosca) şi fac cererea oficială. Plosca cu vin e frumos împodobită cu un ban de aur şi busuioc. După ce ajung la părinţii fetei, pun plosca pe masă şi mai stau de vorbă până ce, însfârşit, se intră în materie; tot acum se vorbeşte şi de zestre. Tatăl fetei dă ca zestre, după puterea lui materială, câteva ha. de pământ, o vacă, oi, lucruri necesare în casă etc. Tatăl băiatului arată ce salbă va da fetei — numărul şi calitatea monedelor de aur. După ce a avut loc înţelegerea, e

www.ziuaconstanta.ro

chemată şi fata. Ea, odată intrată în odaie, ia *băcliţa* de pe masă şi-o dă pe rând celor de faţă, sărutându-le mâna. Apoi are loc o mică masă *(seon)*. Deacum, grija socrilor e să se prepare de logodnă, care a fost fixată peste 2—3 săptămâni.

Înainte vreme, până acum 20—30 ani, părinţii fetei nu erau datori să o înzestreze. Fata nu avea nici cel puţin vreun drept de uzufruct asupra averei părinteşti. Un singur drept, acela de moştenire.

Mai mult chiar, băiatul aproape îşi cumpăra mireasa. Când se duceau cu băcliţa, avea loc un adevărat târg. Tatăl fetei lua 20—30—40 galbeni, mama o scurteică sau un *dălghi-anterie* (haină lungă), fratele o pereche de cisme etc.

Acum a dispărut acest obiceiu. Au luat şi ei obiceiul zestrei, făcând prin aceasta să dispară unul din vechile conflicte ce aveau loc între urmaşi pentru moştenire.

Logodna se face în ziua hotărâtă, la casa logodnicei *(gudiniţă)*. Părinţii logodnicului *(gudinit)* duc din vreme mâncare şi băutură la viitorii cuscri, unde vin şi ei seara cu invitaţii lor. Aci odată sosiţi, se aşează la masă: cuscrii la locul de cinste între icoane, rudele şi invitaţii, după obraze, deoparte şi alta a lor. Vorbesc de una şi alta, până ce soacra mare vine cu o tavă pe care e frumos aşezată rochia de logodnă, salba, un colac şi o gâscă fiartă. Pune tava în faţa socrului mic. Acesta examinează cu minuţiositate darurile aduse spre a convinge dacă sunt aşa cum a avut loc înţelegerea. După el le examinează pe rând rudele lui. Apoi cheamă logodnica şi i le dă în primire; ea le primeşte, sărutând mâna socrului mare şi la toţi ceilalţi. Îşi împarte în urmă şi ea darurile: socrului mare o cămaşă de pânză, soacrei o basma şi la ceilalţi câte un şervet. După împărţirea darurilor, socrul mare cere o farfurie; în ea pune puţină pâine şi apoi, începând cu el, darul în bani pentru mireasă. În acest timp se mănâncă şi se bea, vinul alternând cu ţuica. Socrii dau adevărata probă că sunt oameni întregi, bând la discreţie, după cum li se cere de cei cari vin ori pleacă. E o probă de întrecere, din care puţini ies . . . oameni. Pe la ora 1—2 noaptea se strânge de pe masă totul. Până acum masa a fost servită din partea logodnicului. De acum şi până la ziuă, se serveşte masa din partea logodnicei. Pe când bătrânii petrec în casă, tineretul joacă afară, sau în o odaie vecină, după anotimp. Din când în când logodnica şi câteva tinere fete sunt chemate spre a juca şi cânta în faţa mesenilor. Spre ziuă, pornesc cu toţii, cu lăutarul *(gaidargiul)* în frunte, spre cârciumă. Aci are loc adevăratul sfârşit al logodnei, aci are loc adevăratul chef, de aci pornesc cu toţii mahmuri spre casă.

În tot timpul logodnei, logodnicul stă acasă; el nu ia parte la logodnă, ci împreună cu câţiva prieteni petrece, luându-şi astfel rămas bun de la viaţa de flăcău.

Nunta s'a hotărât de cuscri; totuşi e obiceiul ca, cu o săptămână înainte de data hotărâtă, socrii mari să se ducă la cei mici cu mâncare şi băutură, sfătuindu-se asupra tuturor detaliilor nunţei. Din această

www.ziuaconstanta.ro

zi logodnicul nu se mai duce pe la logodnică. Preliminariile nunţii au loc de Joi seara, atât la logodnic cât şi la logodnică. Ambii trimit câte o fată, sora sau ruda cea mai apropiată, să facă invitaţiile la nuntă. Se invită numai fetele. Atât fata care invită cât şi fetele invitate poartă numele de *zălve* (fete de încredere). Zălva care invită umblă cu plosca din casă în casă. Dă plosca tatălui fetei zicând: — „*Mlogo sdravi ut tati i ut mama; dă dodi M... zălva.* (Multă sănătate de la tata şi de la mama; să vie M... ca zălvă.) Dacă zălva are şi frate, e poftit şi acesta ca *dever* (slujitor.) Seara, fetele se duc la logodnic sau logodnică, fiecare unde a fost invitată. Joi seara e a tinerilor, neluând parte căsătoriţii, în afară de rudele apropiate. Flăcăii se duc la unul sau la altul dintre logodnici, după prietenia cu aceştia, sau după cum ştiu că-şi vor găsi fetele simpatice lor.

La logodnic se află lăutarul; la logodnică cântă fetele din gură. Se joacă până spre miezul nopţii, când flăcăii pleacă, iar fetele rămân toate pe loc şi se culcă. Spre ziuă se scoală toate şi cos *bairacul* (steagul), semnul nunţii, El este făcut din o prăjină, are legat la capătul de sus un şervet, o bucată de pânză roşie şi puţin busuioc. Acesta e bairacul logodnicului; cel al logodnicei are în vârf numai un şervet alb, simbolul nevinovăţiei.

Tot timpul cât se lucrează *bairacul*, fetele cântă:

Tudorenă-tă maiciţă,
Tea nă Tudoră dumasi:
— „Mări Tudora, Tudora,
Ciulă-li si, Tudora,
Ciulă-li i răsbrală
Ce să e posgodil, posgodil
Mlad Coinu toia libovnic?"
Tudora mami-si dumăşi:
Măr male, măr mila male,
Măr male, um ză gubenă,
Snoşti săm săs Coinu urtuvălă
I toi mă pită, male-mo:
— „Mări Tudora, Tudora,
Şe li să jeniş tăs gudină
Tăs gudină, tăs zimă?"
Tudoră nă Coinu dumă:
— „Coinule, libe Coinule,
Neamă să jenă tăs gudină
Tăs gudină, tăs zimă;
Coinu-vă prăsten făf mene
Moetă grimnă făf negu."
Durdesi Tudoră is dumă
Slugari na porti pohlopăt,
Pohlopăt i oşti puvicăt:
— „Mări Tudora, Tudora

Mama Tudorei,
Spune Tudorei:
— „Mări Tudoro, Tudoro,
Ai auzit, Tudoro,
Ai auzit şi-ai înţeles
Că s'a logodit, logodit
Tânărul Coinu, iubitul tău?"
Tudora mame-si răspundea:
„Mamă, scumpă mamă,
Mamă, minte proastă,
Aseară eu cu Coinu am vorbit
Şi el m'a întrebat, mamă:
— „Mări Tudoro, Tudoro,
O să te măriţi anul acesta
Anul acesta, în iarna aceasta?"
Tudora lui Coinu spuse:
— „Coinule, iubite Coinule,
N'am să mă mărit anul acesta,
Anul acesta, în iarna aceasta;
Inelul lui Coinu-i la mine,
Brăţara mea e la el".
Pân'ce Tudora-şi termină vorba
Stolnicii au bătut în poartă,
Au bătut şi au strigat:
— „Mări Tudoro, Tudoro,

www.ziuaconstanta.ro

Dă dodiş făf Coinu vi zălvă,
Zălvă, săstă zălvă"
Tudoră si nişţu ni căza.
Tudore-nă-ţa maiciţa,
Tea nă Tudoră dumăşi:
— „Mări Tudora, Tudora,
Zemi toetă furcă pisănă
Zăvărji beală cădele
Ză de ni nogu vrătenţi
Ce i di sriştu Coinu viţi vradniţi!"

Să vii la Coinu bună fată
Adevărată fată de'ncredere [1])".
Tudora nimica n'a spus.
Mama Tudorei,
Tudorei spuse:
— „Mări, Tudoro, Tudoro,
Ia-ţi frumoasa-ţi furcă lucrată
Şi-i leagă caerul alb
Şi'ncepe a toarce pe noul tău fus,
Peste drum de curţile lui Coinu".

După ce termină bairacul, îl pun la streaşina casei şi fetele se duc acasă.

Vineri seara se petrece ca şi Joi seara. Sâmbătă dimineaţa, când fetele se scoală, fac *cacearcu* (colac cu stafide pe el), care trebuie să fie gata înnainte de răsăritul soarelui. Dimineaţa, fetele cu 2—3 femei, care au o sticlă de rachiu şi o basma cu bomboane, stafide, zahăr etc. se duc cu lăutarul în frunte, jucând şi chiuind, la o fântână. Jocul pe drum e o horă neînchisă şi e condus de *buneţ*. Ajunse la fântână, care trebuie să fie cât mai depărtată de casă, scot o căldare de apă, o varsă jos ca să meargă în plin nuntaşilor, rup apoi colacul în bucăţi mici, luând fiecare câte o bucată. Fetele cântă, joacă şi chiue tot timpul. Apoi sunt cinstite cu rachiu, bomboane, zahăr. La fel sunt cinstiţi şi cei pe cari i-a adunat curiozitatea la fântână. Tot în chiote şi joc se întorc după aceasta zălvele la casele lor.

De obiceiu nunul este chiar naşul ce a botezat băiatul. El a fost înştiinţat încă din vreme să se pregătească de cununie.

Nunta începe din trei părţi de odată; atât socrii cât şi naşul trimit cu ploşca un flăcău călare şi-şi invită fiecare rudele şi prietenii. Tot acum, din partea socrului mare, e invitat şi *pubaştămul* (al doilea naş). Băiatul acestuia va ţine bairacul la cununie lângă naş.

Seara, oaspeţii se strâng acolo unde au fost invitaţi; fiecare aduce cu sine un colac şi o sticlă cu vin sau ţuică.

Nunta cea mare are loc la mire. De la socrii mici se trimet zălvele cu încă 2—3 femei spre a aduce naşa, care, venind, împleteşte cozile miresei. În urmă naşa e condusă acasă. La socrii mari, mirele se bărbiereşte. Zălvele cântă şi atunci când se împletesc cozile miresei, cât şi când se bărbiereşte mirele. Socrii mari trimit plocon (un colac, vin şi o găină fiartă) naşului şi-l invită la nuntă. Naşul cu oaspeţii săi, cu lăutarul în frunte, vin petrecând şi glumind tot drumul. Ajunşi la casa mirelui, naşul aşteaptă afară. În întâmpinare îi ese mirele, îl cinste pe el şi pe oaspeţii săi şi apoi îi poftesţe în casă. Mirele are pe umeri o şubă mare, orice anotimp ar fi. Când nunul intră în casă, cei prezenţi se scoală şi-i fac loc lângă socrul

[1]) Era chemată ca zălva *(fată de încredere)* la nunta lui Coinu.

www.ziuaconstanta.ro

mare. La masă, se mănâncă şi se bea tot timpul. Mâncările sunt aduse toate odată, fiecare servind ce-i place. Fetele sunt pe rând chemate spre a cânta şi juca în faţa mesenilor. La miezul nopţii, naşul e condus acasă. De aci oamenii mirelui se reîntorc la nuntă, unde petrecerea ţine până la ziuă.

Duminică dimineaţa, zălvele se strâng iarăşi la mire. De aci, cu lăutarul în frunte, jucând şi chiuind, se duc la naşă pe care o duc la mireasă. Naşa găteşte mireasa, apoi e condusă acasă.

Ceva mai în urmă, mirele trimete prânzul *(obet)* — colac, găină fiartă, sticlă de vin — naşului. Acelaş prânz e trimis şi socrului mic. Mai târziu mirele, însoţit deoparte din nuntaşi, se duce şi ia nunul cu care împreună se duc la mireasă. Se opresc în faţa casei, până ce o rudă a miresei iese, îi cinsteşte cu vin şi-i poftesţe în casă. *Pubaştămul* (al doilea nun), care a luat parte la toată petrecerea, se află şi el în apropierea naşului. Zălvele îi primesc pe toţi la intrare. Aci dau mirelui *(elha)* trei crăci de pom împodobite cu busuioc, naşului îi dau trei colaci, iar pubaştămului îi dau un cocoş viu *(pitel)* învelit într'un şervet, o traistă mică frumos lucrată, cu grăunţe în ea. Darul pubaştămului închipue un cal cu pătura şi traista de grăunţe. Pubaştămul dă fetelor bacşiş. Zălvele dau naşilor salbe făcute din floricele de porumb şi stafide *(vinţa)*. Mireasa a fost ascunsă de zălve; mirele o caută şi după ce o găseşte dăruesţe ceva fetelor, care în tot acest timp au cântat:

Elha

Priemni elha, comciuleo,
Tea nie ză zlea
Ia nai e za dobrea
Letea ză şeancă, comciuleo,
Zime ză zavet.
Tea nie scăpă, comciuleo,
Şiise hiledi, comciuleo,
Triisi hiledi prastămi, comciuleo,
Triisi zimămi.

Primeşte elhaua [1]), naşule,
Ea nu e pentru rău,
Ci e pentru bine,
Vara pentru umbră, naşule,
Iarna pentru adăpost.
Ea nu e scumpă, naşule,
Şaizeci de mii, naşule,
Treizeci de mii iertăm, naşule,
Treizeci luăm.

Mirele mai dăruesţe câte ceva şi flăcăilor cari au fost la nuntă. Nunii şi invitaţii s'au aşezat la masă. Mirele îşi ia mireasa şi intră în odaia unde sunt musafirii. Mireasa îşi ia rămas bun dela părinţi, dându-le să bea un pahar de vin şi sărutându-le mâna. Acelaş lucru îl face cu naşii. Fiecare din ei îi dă câte un dar *(bacşiş)*. Apoi un frate mai mic sau un nepot al miresei apucă o batistă de un colţ, mireasa de un altul şi mirele de al treilea şi sunt conduşi afară. De aci pleacă la cununie; cei din casă aruncă în urma lor vinul dintr'un pahar, ca să le meargă în plin. În timpul cât sunt la

[1]) Nu se poate traduce.

www.ziuaconstanta.ro

cununie, pubaştămul vine, încarcă zestrea miresei şi o duce acasă la mire. Pentru acest serviciu, cere şi el un bacşiş. După cununie se reîntorc cu toţii la casa ginerelui. Din casă iese socrul cu două lumânări aprinse, iar soacra cu o strachină de făină şi urează bun venit tinerilor. Amândoi joacă în cerc în sens invers; nuntaşii le aruncă cu făină în ochi, îi murdăresc şi-şi râd de ei. După terminarea jocului, se aşterne o velinţă din casă până afară. Mirele, mireasa şi ceilalţi după ei merg pe velinţă până la uşa casei. Aci îi primeşte o femeie cu un pahar cu miere de albine; mireasa ia miere pe degete şi unge uşa jur împrejur. Cei din jur îi zic: *„Dă bă di slatcă că tu miedă"*. (Să fii dulce ca mierea).

După aceasta o rudă a mirelui face strigătul darului: *„Căc va si hărigi crăsnica?"* (Ce dăruieşte naşul?). Acesta dăruieşte de obiceiu o vită. După ce naşul dăruieşte, cel ce a strigat trage cu cuţitul o crestătură pe uşă zicând: „Dacă nu o dă, să o mănânce lupul". În urmă, pe rând, fac daruri celelalte rude ale mirelui.

Apoi cu toţii intră în casă; mirele şi mireasa ţin în mâini lumânările aprinse şi stau sfioşi într'un colţ; ceilalţi se cinstesc cu ţuică, bomboane, zahăr. In urmă naşul e condus acasă, ceilalţi plecând şi ei pe la casele lor.

Tocmai seara se strâng din nou toţi cei invitaţi la ambii socri şi la nun. După un timp, în vederea pregătirii mesei celei mari, mirele trimete o parte din nuntaşi şi plocon la naş, care cu mare alaiu e adus la masă. După venirea naşului, aceiaşi nuntaşi se duc la socrul mic. Acesta nu vine la nuntă, dar trimite câteva rude, care să ajute miresei la împărţirea darurilor.

Masa e gata; în juru-i s'au aşezat toţi nuntaşii; trimişii socrului mic stau retraşi de-oparte şi ajută miresei, care a început să impartă darurile: cămăşi, rochie, şorţ, basma naşilor şi socrilor, şervete mai mari sau mai mici celorlalţi, după greutatea lor. Naşul ia o farfurie şi fiecare commesean dă darul; socrii dau bani de aur sau argint. Terminându-se de împărţit darurile, trimişii socrului mic se reîntorc la acesta. La socrul mare petrecerea îşi urmează cursul până pe la miezul nopţii, când naşul e iarăş condus acasă.

Şi pe când petrecerea e mai în toiu, e joc, sunt cântece, e râs şi veselie, mireasa e luată de câteva femei, rude ale mirelui şi dusă în cea mai depărtată odaie din vreme pregătită. Aci e desbrăcată şi i se dă o altă cămaşă, pe care acum o îmbracă pentru întâia şi ultima oară. Apoi e cercetată amănunţit pretutindeni ca nu cumva să aibă la ea vre-un obiect ascuţit, ac, bold etc. cu care să-şi poată eventual provoca emoragie. Bărbaţii aduc în aceiaşi odaie şi pe mire. In odaie sunt încuiaţi şi lăsaţi timp de un ceas, după care mirele bate în uşă, i se deschide şi pleacă . . . fluerând.

Femeile intră şi . . . după petele cămăşii constată virginitatea miresei. Apoi o îmbracă din nou în hainele de mireasă. Dacă totul s'a petrecut . . . după sfânta tradiţie strămoşească, nuntaşii ies afară, aprind un foc de paie, soacra îşi pune broboada pe foc, cântă şi

www.ziuaconstanta.ro

joacă. Cămașa miresei, semnul fecioriei, e pusă pe o sită și dusă cu pompă nașei. Tot atunci i se mai duce și o sticlă cu rachiu roș din care s'a servit și în casă. După reîntoarcerea de la nași, iau altă provizie de rachiu roș și chiuind, cântând și jucând, duc fericita veste și socrilor mici. Ajunși la casa acestora, gălăgia încă se mai mărește; dar cei din casă, cari simt vestea cea bună, se fac a nu-i băga în seamă, sting luminile ca și când somnul cel greu ar fi cuprins întreaga casă. Afară se aprind torțe, paie, se cântă, se strigă și se chiuie până ce în sfârșit adânc somnoroșii din casă se milostivesc, le deschid ușa, și cu aere de mari seniori își primesc supușii. In adevăr, de data aceasta socrii mici sunt atotputernici, nuntașii veniți fiind obligați a executa de îndată orice ordin li s'ar da. Toți veniții sunt legați la cap cu un șervet, iar rudele au la șervet și busuioc. In casă cinstesc pe socrii și oaspeții lor cu rachiu roș. Socrii se simt bucuroși și tari că proba le-a scos fata... fată. Se petrece și aci din toată inima și greu se hotărăsc gazdele să dea voie vestitorilor să plece.

Când în sfârșit se hotărăsc socrii la aceasta, dau un dar în bani fetei, care nu i-a făcut de rușine.

Insă dacă fata a călcat înainte de măritiș cu stângul, vestitorii duc socrilor mici în loc de rachiu roș, rachiu obișnuit și intrând în casă dau socrului să bea dintr'un pahar găurit la fund, dedesubtul căruia cel ce cinstește ține degetul; când socrul ia paharul, lichidul e lăsat să curgă jos. Dar o sumă de bani peste zestre aranjează totul și mireasa iese... tot fată.

Luni dimineața, se chiamă din nou oaspeți la masă. Tinerii s'au retras deoparte; socrii mici le trimit mâncare, friptură, plăcintă etc. Socrii mari trimit din nou prânz nașului și cuscrilor. Nunul e adus iarăși la masă. După ce nașul ia masa, când e gata să plece, mireasa îl preîntâmpină la ușă. Aci pune un scaun pe care așează o perină; este darul ei pentru naș. Mirele îi toarnă apă și-i spală mâinele și fața; operația durează cam mult, de oarece cei de față îi aruncă praf pe obraz, îl mâzgălesc cu cărbune și greu se hotărăsc a-l lăsa în pace. Acelaș lucru se petrece cu nașa. Mireasa dă și nașei în dar o cârpă de cap, sau un șorț. Socrul sosește cu o căldare de vin cald îndulcit și cinstește toți nuntașii. Se joacă, se cântă, se chiuie; nașul dă ceva bani tinerilor. Insfârșit e condus acasă. După ce se reîntorc cei ce l-au condus, se ia o ultimă masă numită — expresia e turcească — *sictir ciorbasî*, care în traducere liberă ar însemna... mai vedeți și de alții, că pe mine m'ați dat gata.

Marți se face curățenia casei; acum se poate vedea hărnicia tinerei. Miercuri vin zălvele, care se îmbracă cu rochii de-a tinerei, se duc la fântâna unde au rupt *cocearcu*, scot o căldare de apă, o varsă jos și sparg câteva ouă ca să meargă în plin tinerilor căsătoriți. Când se întorc, joacă, cântă și strigă: *„bulca, ilatin ot crif* (leliță, veniți la luatul vălului). Până acum mireasa nu s'a desbrăcat de hainele de mireasă. Inainte de sosirea femeilor, ea leagă o frânghie în

www.ziuaconstanta.ro

casă şi pe ea îşi întinde toată zestrea. Femeile vin, văd şi-i admiră zestrea, mănâncă ceva dulciuri şi pleacă.

Sâmbătă seara, înainte de apusul soarelui, tinerii se duc cu plocon la pubaştăm, unde şi dorm. A doua zi vin acasă înainte de răsăritul soarelui. In a doua săptămână socrii mari vizitează pe cei mici *(proşca)*. Aci, sigur, mănâncă şi beau. Cei mici dăruesc tinerilor o vită. La câteva zile întorc şi ei vizita.

Până ce naşa nu se duce la fină să-i dea voie să se desbrace, să o erte, *(nigă e să bleaclă crăşniţă-tă)* tânăra nu poate umbla de cât încălţată şi îmbrăcată de sus până jos.

Apoi tinerii trăesc la un loc cu bătrânii, nora fiind numită în casă *bulcă*.

Moartea. Când aripele morţei se apropie, când se presimte că muribundul e gata a-şi da sfârşitul, se aprinde candela; o lumânare aprinsă îi e ţinută la cap. După ce moare, cadavrul e scos afară într'un loc dosnic şi neumblat şi acolo i se face baie. Dacă cel mort a zăcut bolnav mai multă vreme şi are pe corp vreo rană, aceasta i se arde cu un fer înroşit, ca să se omoare orice urmă de vietate s'ar mai afla în corp. Aceasta spre a nu se face strigoiu. După baie mortul e îmbrăcat cu o cămaşă curată, e adus în casă şi îmbrăcat cu hainele pentru înmormântare. Dacă e bărbat, brâul i se pune de-asupra, fără a-l mai încinge.

La uşa casei se leagă nu şervet alb, semn că în casă e mort. Cadavrul a fost aşezat în casă, jos, pe o velinţă nouă; mâinele i se leagă la piept, iar pe buză i se pune puţină tămâie. Se sună clopotul de moarte; bărbaţi şi femei vin cu flori şi lumânări. Cei ce intră în casă zic „*Bog dăgu prosti*" (Dumnezeu să-l erte). Femeile, amintindu-şi de morţii lor, încep să plângă. Mortul de faţă e făcut intermediar între cei vii şi cei morţi, între viaţa pământească şi viaţa cerească. E rugat în cuvinte mişcătoare să comunice morţilor cunoscuţi veşti despre întâmplările ivite în familie etc. Insfârşit, mortul e factorul transmiţător de veşti. In timpul cât fiecare din cei prezenţi plâng în mortul de faţă propriile lor dureri, în casă se face o turtă, două, se fierbe grâu, şi se cinstesc cei veniţi.

Se prepară sicriul şi crucea de lemn. Sicriul e din scânduri cu fundul de stuf, pentru ca mortul să vie mai repede în atingere cu pământul şi să putrezească uşor. După ce se termină sicriul, se aşterne în el velinţa care a fost jos, apoi e pus şi mortul. La cap i se pune o perină. Femeile care vin la mort aduc şi câte o pâine şi împărţind-o zic: „Dumnezeu să erte pe ai noştri". Măsura sicriului se ia cu o bucată de stuf şi e trimisă la doi oameni din sat, ca aceştia să se ducă să sape groapa. Ori cari ar fi aceşti oameni, ei nu pot refuza. Cu groparii la cimitir se duc şi două femei, care iau cu ele turtă, colivă şi tămâie; se tămâiază locul unde se va săpa groapa. De obiceiu locul groapei e ales acolo unde a mai fost un mort al familiei. După ce groparii termină de săpat groapa, stau lângă ea până ce este adus mortul, oricât ar fi timpul de târziu. Păzesc groapa să

www.ziuaconstanta.ro

nu treacă peste ea un câine sau pisică, căci au credinţa că atunci mortul se va preface în strigoiu. Dacă mortul a fost flăcău sau fată mare, se ia o cracă de pom şi se împodobeşte cu lucruri de îmbrăcăminte ce au aparţinut mortului; asemeni se mai agaţă de cracă tot felul de fructe.

Preotul vine şi oficiază în casă; apoi se duc la biserică. Sicriul e scos aşa ca mortul să fie cu picioarele înainte. La felinare, cruci etc. aduse de la biserică, s'au legat şervete. Dacă mortul e cel dintâiu copil al familiei, părinţii lui nu se duc la cimitir. Lor li se pune o cârpă neagră pe cap şi sunt aşezaţi sub horn, ca pe acolo să fugă duhurile rele din casă, să nu le mai moară alţi copii. După ce preotul a făcut parastasul în biserică, rudele mortuiui îşi dau ertăciune; fac mătănii şi sărută mâna sau faţa celui mort. Se împart lumânări celor prezenţi la ceremonie.

Apoi convoiul porneşte la cimitir; pe drum, pe la răscruci se aruncă bani, ca să servească mortului spre a-şi plăti vămile văzduhului. Sicriul e pus pe două lemne şi purtat de patru oameni. La cimitir, preotul oficiază din nou şi toarnă untdelemn şi vin de-asupra groapei. Peste ochii mortului se pune o pânză albă, se aşează capacul sicriului şi cu două brâuri se lasă în groapă. Cei prezenţi aruncă câte 3 bulgări de pământ peste sicriu zicând: „Dumnezeu să-l erte". Crucea şi craca împodobită se pun la cap. Când oamenii ies pe poarta cimitirului, o femeie le dă să guste grâu fiert îndulcit şi puţină pâine. Ajunşi la casa de unde a fost luat mortul, se spală cu toţii pe mâini, apoi se şterg cu un şervet încă neîntrebuinţat. Cel care se şterge în urmă ia şi şervetul. In timpul cât mortul a fost dus la cimitir, cei din casă au preparat praznicul, la care iau parte toţi cei ce au luat parte la trista ceremonie.

Pomană se mai face la 20 zile şi o mare pomană la 40 zile; acum se dă de pomană o masă cu tacâmurile pe ea, un scaun, haine, căldări de apă, cergă şi adesea o vită. Asemeni se mai face la 3, 6 şi 9 luni.

Până la 40 zile, în fiecare dimineaţă se afumă mormântul cu tămâie şi se varsă pe el o sticlă cu apă.

Obiceiuri pe la sărbători peste an. In ajunul Ignatului se fierbe puţin grâu, se fierbe fasole, se face compot de fructe. Toate acestea se pun pe masă; un copil, sau cel mai bătrân spune o rugăciune. Apoi se stinge lumânarea, vârându-se cu partea aprinsă în făină.

Până în această zi fiecare gospodar caută a-şi aduce acasă toate lucrurile ce le-ar fi împrumutat prin vecini. In această zi nu se dă nimic împrumut.

In ajunul Crăciunului toată lumea se pregăteşte pentru marile sărbători ce vin. Seara se fac aceleaşi pregătiri ca şi în ajunul Ignatului.

In ajunul Crăciunului flăcăii umblă cu colindul. S'au pregătit încă din vreme la unul din ei. Seara, înainte de a porni, se împart în două cete de opotrivă de mari, împărţindu-şi şi satul în două părţi.

www.ziuaconstanta.ro

Ei se duc şi colindă la fiecare casă, nescăpându-le nici una, fie că e locuită de un bogat sau de un sărac. Flăcăii sunt bine îmbrăcaţi, iar în picioare au cisme. Căciula rotundă şi mare le e frumos împodobită. Ca o cunună de jur împrejurul ei, au o nueluşă împletită cu lânică divers colorată, de care leagă un ban de aur, de obiceiu o megidie.

Deasupra acesteia au o altă cunună formată dintr'un şir de mărgele, de care au legat un alt ban de aur, de astădată un irmilic. Toate aceste lucruri sunt luate împrumut dela fete, iubitele sau rudele lor. Alte diferite flori artificiale împodobesc căciula. La colind iau parte numai flăcăii dela 18—19 ani în sus. Fiecare din cele două cete *(cude)* mai au după ele băietanii dela 15—18 ani, numiţi pisici *(cotchi)*. Fiecare cudă are un conducător *(popa)*; acesta are îndatorirea să cânte. Colindătorii intrând în curtea gospodarului, vin la fereastră, de unde vestesc pe cei din casă de sosirea lor, cântând:

Stărni, nini gospodini,	Scoală, nene gospodare,
Ceti idăt dobri gasti,	Că-ţi vin buni oaspeţi,
Dobri gasti colădniţi.	Buni oaspeţi colindători.

Cei din casă le deschid şi-i poftesc înăuntru. Flăcăii au cu ei o ploscă cu vin *(băcliţă)*; *„popa“* cinsteşte pe stăpânii casei.

După aceia încep a cânta cântece de colindă. Ceata e împărţită în două şi fiecare cântă pe rând. Cântecele variază după casa unde se află. La preot cântă:

Zbilu să i Cernu More	S'a sbătut Marea Negră
Tă nă pravi guleam puhoiu	Şi-a făcut valuri mari
Ci prieri tri mânăstire	Şi-a acoperit trei mănăstiri
Ci isbeagă-hă ţeal căr sfet	Şi-a fugit peste câmp lumea
I călugheri.	Şi călugării.
I tugavă staria iagumen	Şi atunci bătrânul egumen
Isvică săs glas guleam:	A strigat cu glas mare:
— „Oi! va, vazi călugheri,	— „O! voi călugărilor,
Hai dă pravim slujbi gulemi“.	Hai să facem slujbe mari“.
Ină praveli.	Şi au făcut.
Isă o tegli Cernu More.	Şi s'a retras Marea neagră.
Tui năsdravi ni tăzi căşta.	Intr'un noroc în această casă.

In casa unde e un om bătrân se cântă:

Răsşetel săi star stanini	S'a sculat în grabă bătrânul gospodar
Ci ză pretnăl beli scuti	Şi şi-a sumecat mânecele albe
Ci răsmită nă şiroco	Şi a măturat peste tot
Ci pustilă nă visocu	Şi a aşternut mai gros
Ci să naida dă-mu dodăt	Şi aşteaptă ca să-i vină
Dobri gosti samsi Gospot	Oaspeţi buni, adevăratul Dumnezeu
Să Sbuja Maică,	Cu Maica Domnului,

www.ziuaconstanta.ro

Nă celoi iasmi slănţi,	In frunte cu soarele strălucitor,
Nă gard i temen meşet,	In piept închisă lună,
Pu pulii voi svizdiţi.	Pe la poale roi de stele.
Tui năzdrave star stănini.	Intr'un norocul bătrânului gospodar.

Unde e un copil mic se cântă :

Sidi ionac na visoc ceardac	Şade voinicul pe cerdac înalt
Gorea sidi dolu gledă	Sus stă, jos se uită
Cac să bie sineo more	Cum se sbate albastra mare
I cac isbivă mreană ribă	Şi cum se sbate peştele mreană
Ses slatnă percă	Cu aripi aurite
Utguvare dobăr ionac :	Şi strigă bunul voinic :
— „Oi vă, vazi teschi slughi,	— „Voi, credincioaselor slugi,
Ia idete uvidete	Ia vă duceţi şi aduceţi
Maistorii mrejitari	Maistori mrejeri,
Dă upliten sitni mreji,	Să'npletim mărunte mreji,
Da primrejim sinin more,	Să'mprejmuim cu mreji albastra mare,
Da isluvim mreană ribă,	Să prindem peştele mreană,
Dă nă godvim dubri gosbi,	Să pregătim mâncăruri bune,
Dă nă gustim dubri gosti,	Să aşteptăm musafiri buni
Baba Iova i deadu Adam".	Baba Eva şi bătrânul Adam."

Când în casă e fată mare, se cântă :

Malcă mumà păt zăgubi	Fata mică a încurcat drumul,
Păt zăgubi i um zăgubi	A pierdut drumul şi-a pierdut mintea.
Ci e nă meri malcu ufcearci	Şi a găsit-o un mic ciobănaş
Ci ează vedi u baştini-si	Şi a dus-o la tatăl-său acasă
Ci gu dări dubra darbă	Şi l-a dăruit cu dar bun
Dubra darbă tăncă riză	Dar bun, cămaşă subţire
Tăncă riză cuprinenă.	Cămaşă subţire de mătasă.

La logodnică se cântă :

Gudiniţă dori mite,	Logodnica mătură curtea,
Dori miti stoli ridi	Curtea o mătură şi-aşează scaunele
Ci se naidi dă i dodăt,	Şi aşteaptă ca să-i vie,
Dă i dodăt dubri gosti	Ca să-i vie oaspeţi buni
Dubri gosti colădniţi	Oaspeţi buni colindători
Ci ghi dări dubra darbă	Şi le-a dăruit dar bun
Dubra darbă, vit beal crăvai	Dar bun, colac alb răsucit
Văs crăvaie, sreabro i slato	Peste colac, argint şi aur
Tu năzdravi.	La mulţi ani.

Acestea se cântă, în afară de alte cântece de colind, pe care le voiu reda cu ocazia folclorului.

După ce se cântă, se dă flăcăilor un dar în bani şi un colac

www.ziuaconstanta.ro

frumos lucrat în casă *(crăvaiu)*. Când conducătorul *(popa)* ia darurile, zice urarea aceasta:

„In seara aceasta s'a născut tânărul Dumnezeu, din nevinovata Maica Domnului şi ne-a adunat tot flăcăi aleşi şi ne-a trimis colo de vale, unde ne este drumul. Am călătorit şi ne-am dus acolo jos la un bătrân gospodar; puţin am bătut la porţile lui, dar mult am tropăit şi noi credeam că e vreun om rău, însă el a fost omul lui Dumnezeu; a sărit cu picioarele goale şi a băgat mâna în frumoasele lui buzunare şi a scos cheile şi ne-a condus în curţile lui bine aranjate şi ne-a dăruit dar bun, colac alb şi la colac, argint şi aur. Dacă aurul e curat, să fie blagoslovit. Amin".

In bulgăreşte:

— „Tăzi vecer, săi rudilă mladă Bogă u devnic Bujea Maică ci nă isbra se isbur momţi. Ci nă pruodi tatăc dolo stuim pătea. Pătuveli ci uftidămi tatăc dohu du star stăninic, negufti porti malco puhlopăhmi i mlogo pu trahăhmi i ni seacăhmi neacui sărdit ciuvec toi bil Buji ciuvec scoci bas nă crăca ci brăcnă u hubăvi giobuvi ci isvadi cliciuvi i nă uvedi u neguvi ravni dori i nă dări dubra darvă beal crăvai nă crăvaia sribro i slatu. Acu mu i cistu slatu-tu dă bădi blăgusluven. Amin".

După ce ambele cete isprăvesc de colindat toate casele din sat, se întâlnesc la o casă hotărâtă mai dinnainte. Colacii ce s'au strâns se vând a doua zi (în ziua Crăciunului) la licitaţie. Când începe licitaţia, se anunţă că se vinde colacul dăruit de cutare fată. Flăcăul care face dragoste cu acea fată, dă la licitaţie orice sumă, numai să-revie lui colacul; iar dacă punga nu-i permite să-şi bată adversara în licitaţie, apoi odată cu colacul pierde şi dragostea fetei, care consideră darea înapoi dela licitaţie ca o înjosire ce i se aduce. Colacii ce rămân nevânduţi la licitaţie, se vând pe preţ eftin unui sărac, oprindu-se numai câţiva pentru masa ce va avea loc seara, între flăcăi. Inainte vreme, din banii strânşi se rezerva o bună parte şi cu ei se procurau lucruri utile pentru biserică. Astăzi, toţi banii strânşi au altă destinaţie. In seara de Crăciun se adună toţi flăcăii la o cârciumă. Acolo petrec şi beau până la ultimul ban, după care ameţiti încep a se bate, sau pleacă după pradă, găinele din coteţe fiind victimile vitejiei lor.

In ajunul anului nou se face acelaş lucru ca şi în ajunul Ignatului şi Crăciunului, aprinzându-se la masă aceiaşi lumânare. După ce lumânarea a fost stinsă în făină şi rugăciunea spusă, capul familiei ia o furculiţă din grâul fiert de pe masă, o aruncă până la podină şi zice: *„Dă porasne jito-tu du tăvană* (să crească grâul până la tăvan). Orice strein intră în această zi în casa unui gospodar, trebuie să stea jos, ca să stea cloştile pe ouă.

Tot în această seară, băietanii de 12—15 ani se duc cu pluguşorul, luând cu ei un buhai şi un clopot. Obiceiul e luat dela Români, nedeosebindu-se întru nimic, cântându-se aceleaşi colinde în româneşte.

Tot în seara aceasta are loc şi încercarea norocului. Oamenii se

www.ziuaconstanta.ro

strâng pe la cafenele. Jocul constă din două bețe despicate în patru. Bețele sunt cam de 4—5 cm lungime; pe o parte sunt fără coaje, pe cealaltă parte sunt rotunjite și cu coaje pe ele. Cele patru bețe sunt ridicate în sus și înainte de a li se da drumul să pice pe masă, jucătorul zice: *ciuf* (soț) sau *tec* (fără soț), câștigând sau pierzând, după cum bețișoarele au picat cu soț sau fără soți, cu coaja sau cu fața cea netedă. Câștigătorului, nici vorbă, îi merge bine tot anul.

In dimineața zilei de anul nou, copiii de 10—11 ani se duc cu sorcova. Intrând în curte, vin până la fereastră, strigând: *survă, survăă* (sorcova). Cei din casă dăruesc sorcovarilor, covrigi, nuci, câte un colăcel. La ziuă se duc cu sorcova copii mici. De data aceasta fiecare copil are în mână o nueluşă de alun, cu mici crenguțe, toate pline cu muguri. Femeile iau de pe aceste sorcove câte 1—2 muguri, pe cari îi pun în leșia cu care se lau, ca să nu le doară capul.

Copii intrând în casă, spun:

Survă, survă gudină,
Survă, survă gudină,
Pu jno, pu sdravă
Pac dă gudină.

Sorcovă, sorcova anului,
Sorcovă, sorcova anului,
Să trăiți, să fiți sănătoși
Iarăși la anul.

Li se dă apoi covrigi, nuci etc. De la un timp, copiii au început a umbla cu sorcovele cumpărate din târg, împodobite cu flori artificiale.

In ziua anului nou finii se duc la nași, unde iau masa. Logodnicul se duce la logodnică, — căreia în duce în dar o rochie, iar ea dă logodnicului o cămașă.

La Bobotează, după terminarea slujbei religioase, toată lumea merge la cișmea, unde se sființește apa. Tot acolo vin călăreții cu toți caii ce au pe delături spre a fi binecuvântați și botezați de preot. Apoi flăcăii cu cei mai buni cai ies la marginea satului și se iau la întrecere *(cușie)*. Călărețului, al cărui cal iese întâiul, i se dă ca premiu o cămașă, celui de al doilea și al treilea câte un șervet. Aceste lucruri sunt dăruite de un gospodar. Tot în această zi, dacă un flăcău are un cal bun, îl încalecă și-și vizitează rudele și prietenii. In fiecare casă e cinstit cu rachiu, iar la șeaua sau coama calului se leagă un șervet. Se întoarce acasă cu calul împodobit peste tot cu șervete, iar cu capul amețit de alcool.

In ziua Sf. Ioan, tinerii căsătoriți în acel an sunt scăldați de flăcăi. Dacă stau în casă și sunt cuminți, se toarnă pe ei o căldare de apă. Dacă bărbatul fuge, e gonit ca epurele de copoi și când e prins, e dus la dereà și băgat în apă. Drept mulțămită că au fost udați până la piele, tânăra dărueşte fiecărui flăcău câte un şervet zicând: *„că zdrave-tu nă . . . x“* (în sănătatea lui . . x) soțul său.

Baben den, (Ziua babelor). Aceasta este ziua femeilor, este ziua când ele sunt libere, ziua în care scapă de sub controlul bărbaților, ziua când își fac de cap. Ziua femeilor este a doua zi după Sf. Ioan

www.ziuaconstanta.ro

(st. v.). Încă de cu noapte se strâng cu toate la babă-moaşa casei.— Ele duc acesteia o sticlă cu rachiu, un săpun, un şervet, cele mai bogate o broboadă etc. Pe de-asupra îi mai dau şi ceva bani. Fiecare femeie, pe măsură ce soseşte, toarnă apă babei să se spele pe mâini şi o cinstesc cu un păhăruţ de rachiu. Până la ziuă s'au strâns toate femeile. Cum s'a luminat bine, pun baba pe o cotiugă şi o duc la derea (pârâu) de-i fac baie — o stropesc cu puţină apă. — Una din femei poartă bairacul (steagul), o prăjină de care e legat un şervet şi puţin busuioc la vârf. De la dereà pornesc în grup compact şi colindă cafenelele şi cârciumele în chiote sălbatece şi în continuu hu-hu-huuu! Bărbatul găsit prin localurile publice sau pe drum e nevoit să le dea o sumă de bani. Altfel e luat la goană, prins, boşmălit pe înfundate şi la urmă e scăpat, după ce i s'a luat cojocul de pe spate, sau căciula de pe cap.

Lucrurile nu i se înapoiază, până ce bietul om nu plăteşte taxa pretinsă de ele. Una dintre femei, cea mai îndrăzneaţă, sau cea mai puţin morală, umblă cu o căldăruşă cu apă şi un buchet de busuioc. Ea botează pe cei găsiţi prin localurile publice, sau pe drum. Singurul bărbat care însoţeşte ceata de femei este lăutarul. După ce-şi fac bine de cap, duc moaşa acasă, reîntorcându-se şi ele pe la casele lor. Îşi iau mâncare şi băutură şi se adună din nou la moaşă. Acum, grupuri, grupuri, după rudenie şi prietenie, iau masa. Moaşa le presidează. După ce termină cu masa, pleacă cu toate la cârciumă. Pe drum chiuie şi joacă horă neîncheiată *(buneţ)*. Acum toate sunt ameţite şi vai de trecătorul întâlnit în cale. Pierd orice ruşine. Odată întâlnesc în drumul lor un om ce trecea cu căruţa spre casa-i dintr'un sat vecin. E asaltat. Acesta dă bici cailor, însă femeile-s mai iuţi, s'au şi suit în căruţă. Dar când văd că omul mână, nu se încurcă, sar jos de-a rostogolul una câte una. Una din ele, probabil mai ameţită, ne mai având timp să sară, rămâne în căruţă şi călătorul o duce în satul lui, de unde bărbatu-său o ia a doua zi. Cât i-a măsurat coastele, ea singură poate şti.

În sfârşit, după ce colindă tot satul, intră într'o cârciumă. Moaşa face întâiu cinste cu o căldare de vin. Tot acolo se întâlnesc şi cu bărbaţii şi, din cinste în cinste, se îmbată bine, pornind apoi pe două cărări spre casă.

La *1 Februarie e Sf. Trofin.* În această zi vierii se duc cu o ploscă de vin şi mâncare la vie. Aci se mai strâng 2—3 vecini; se curăţă un butuc de vie, ca şi cum această lucrare s'ar face primăvara. Apoi se mănâncă, se bea vinul din ploscă şi se reîntorc acasă.

Iată şi legenda povestită de ei:

Sfânta Fecioară Maria trăia în micul orăşel Nazaret. La 40 de zile după naştere, pleacă cu pruncul Isus la templu. În drum, Fecioara trece pe lângă via vecinului de casă, din sat, Trifon. Acesta, cu custurea în mână, tocmai îşi tăia via. Când Trifon vede pe Maria îmbrăcată în haine de sărbătoare, o întreabă: „unde te duci astăzi, sărbătoare, nesărbătoare, aşa frumos îmbrăcată?". Fecioara îi răspunde

www.ziuaconstanta.ro

că a plecat la biserică. Trifon râde de ea; Fecioara Maria se supără şi se întoarce acasă. De aci se duce la femeia lui Trifon, căreia îi spune să plece la vie cu sare şi cârpe, căci Trifon şi-a tăiat nasul. Femeia cum aude, se duce la vie, dar îşi găseşte bărbatul sănătos.

La întrebarea lui ce caută la vie, ea îi răspunde că a trimis-o Maria, ca să-i lege nasul pe care şi l-a tăiat cu custurea. Trifon a început a râde. — „Cum să-mi taiu nasul? Că doar eu nu taiu aşa, — arătă de jos în sus — ci taiu aşa, de data aceasta gestul tăierii e făcut de sus în jos. Dar odată cu gestul îşi taie şi nasul. Nevasta îi pune sare şi-l oblojeşte. Prin puterea lui Dumnezeu, nasul se vindecă uşor.

La lăsata secului de Paşti se adună într'o curte, anume hotărâtă, toţi băetanii dela 18—20 ani. Fiecare din ei are o săgeată obişnuită; la capătul de jos săgeata are o despicătură, pe unde se introduce un fel de aripi dintr'o materie uşor combustibilă. Un foc e dinainte aprins în curte. La foc se aprind aripele săgeţii; apoi săgeata astfel aprinsă e introdusă într'un sistem anume preparat de nuele, de unde prin svârlire, săgeata sboară în înălţime de 50—60 m. Când săgeata porneşte, cel ce i-a dat drumul zice: *Deadu X, na ti strilată, dai mi mumată, acu ni mi dădeş mumată, dă ti s... ubrădată.* (Moş X, n-aţi săgeata, dă-mi fata D-tale, dacă nu-mi dai fata, să mă... încurc în barba D-tale).

Kucherii (mascaţii). Tot în această zi, adevărată zi de carnaval, umblă prin sat mascaţii. Ceata e formată din 10—15 inşi, oameni mai fără căpătâiu din sat. Fiecare din ei e mascat. La cap au un burduf plin cu paie, ce le ţine loc de căciulă; la spate au un alt burduf, umplut tot cu paie; el se termină cu o coadă. Sunt îmbrăcaţi cu cămăşi rupte, diferit colorate; o perdeluţă murdară, cu două găuri pentru ochi, le acoperă faţa. Unul din mascaţi e îmbrăcat femeieşte şi ţine în braţe o păpuşă făcută din paie şi acoperită cu cârpe.

Cucherii se plimbă prin sat. Oamenii cu cari se întâlnesc le dă, vor, nu vor, câte un bacşiş; altfel sunt luaţi la bătaie. Nici unul din mascaţi nu are voie să vorbească. Se înţeleg numai prin semne. Ei fac tot felul de drăcovenii: se suie pe case sau şire de paie, potrivesc să nu fie prea înalte — şi de acolo îşi dau drumul jos, se fac a se bate între ei, dar mai ales cer tuturor bacşiş. Când cred că şi-au făcut suma, se duc la cârciumă şi beau tot ce au câştigat. Mai totdeauna tovărăşia se desparte după o straşnică păruială, fie între ei, fie cu alţi oameni. Într'o astfel de zi am văzut chiar 7 capete hodorogite — adevărată zi de carnaval!...

După ce lasă sec, fetele şi chiar unii oameni mai în vârstă postesc complet în următoarele 2 zile; nu iau în gură nici chiar apă. A treia zi, fiecare din cei ce au postit, în deosebi fetele, se duc la biserică cu o strachină de compot de fructe. Dupăce preotul le citeşte o rugăciune, se îndreaptă unele către altele zicând: „gustă din a mea" *(cusăisi ut moita).* După ce ies de la biserică, se duc pe

www.ziuaconstanta.ro

rând la toate fetele ce au postit şi mănâncă. Ziua aceasta, a treia zi, se chiamă *trimer*.

În ziua Sf. Toader, toţi flăcăii şi chiar gospodarii ies dimineaţa cu caii la câmp. Fiecare e călare pe un cal, ceilalţi cai fiind ţinuţi alături. Ei ocolesc astfel de trei ori cimitirul. Apoi cei mai buni cai fac „cuşie" (întrecere).

Lazărul. În Sâmbăta Floriilor, fetele de 8—12 ani se strâng în grupuri de câte cinci, se duc din casă în casă, joacă şi cântă. Li se dă de către gospodine, ouă, făină, untură şi bani. În Dumineca Floriilor, fetele se strâng în aceleaşi grupe, fac câte o rotiţă de salcie, se duc la dereà şi dă drumul acestei rotiţe pe gârlă. Rotiţele de salcie sunt însemnate, fiecare a cui este. Când una din rotiţe a ajuns la un punct dinainte însemnat pe gârlă, fetele o pescuiesc şi văd a cui este. Proprietara rotiţei este numită naşă. Ea dă celorlalte fete masa în ziua de Paşti. Toate fetele, venind la masă, aduc daruri, colaci şi ouă roşii. Naşa le dă în schimb un buchet de flori şi dacă poate câte o brăţară.

In ziua de Paşti, femeile se duc la biserică. Ele duc o pască făcută în casă şi un ou roş. După ce se termină întreaga slujbă, preotul binecuvântează lucrurile aduse. Femeile le iau acasă aşa întregi cum le-au adus ; din ele gustă toţi membrii familiei înainte de a mânca altceva. A doua zi de Paşti, finii se duc la naşi.

La Sf. Gheorghe, cei mai gospodari duc la biserică un miel fript, usturoiu verde şi lumânări. După terminarea slujbei, aceste lucruri sunt binecuvântate de preot. Gospodinele le iau şi împart câte ceva celor din jur. Apoi se aşează masa în jurul bisericei şi stau cu toţii la masă. Aceasta se face pentru sănătatea vitelor. Drept plată preotului, dau pielea meilor.

Păpăruda are loc a patra Joi după Paşti. Se întovărăşesc mai multe fete mari (10—15) şi se duc din casă în casă. Una din fete conduce *(popa)*. Ea are o căldăruşe şi busuioc ; intră prin case şi stropeşte peste tot. Celelalte fete cântă şi joacă în jurul unei căldări de apă ; jucând, ele se sucesc şi se strâng până se fac ghem. Atunci popa ia căldarea de apă şi le-o toarnă peste capete. (Să plouă cu găleata). Femeile le dăruesc făină, untură, lapte etc. Nu li se dă şi ouă, ca să nu plouă cu grindină.

După ce strâng atâtea alimente câte cred că le e necesar, depozitează toate aceste lucruri la una din ele şi apoi se duc la gârlă şi se udă până seara. La cârciumă se udă oamenii şi pe corp şi pe . . . gât. A doua zi după păpărudă se prepară o masă la care vin fetele şi vecinele. Este masa de păpărudă.

La Rusalii se adună tot felul de iarbă şi flori şi se răspândeşte prin casă. Mai ales nu trebuie să lipsească pelinul şi foile de nuc. Trei zile, cât ţin Rusaliile, nu se mătură prin casă.

A doua zi de Sf. Petru se sărbătoreşte Sf. Pavel. În această zi nu se lucrează, ca să nu cadă grindină. Până la Sf. Ilie femeile nu mănâncă fructe şi pepeni. Până la Sf. Maria nu mănâncă stru-

www.ziuaconstanta.ro

guri. În ziua de 14 Sept. (Ziua Crucii) nu se mănâncă nimic din bucatele ce au culoarea roşie (culoarea sângelui).

Curbanul se hotăreşte în ziua cununiei. Se ia spre a se sărbători un Sfânt. El este patronul casei. În această zi se cumpără un miel, se face pâine şi colaci şi se poftesc rudele şi vecinii. Curbanul se găteşte astfel: întreg mielul se taie în bucăţi mici, se pune într'o căldare de aramă şi se fierbe numai cu apă şi sare. Când e gata, se chiamă preotul, care binecuvintează curbanul.

Cuvântul curban e turcesc.

Şezătorile (sidenci) au loc în toate serile, începând din toamnă până la Paşti. Numai Joi şi Sâmbătă seara nu se ţin şezători. Sunt două feluri de şezători: cele de casă şi cele de afară. La cele dintâiu, fetele se strâng mai multe într'o casă. Aci vin şi flăcăii. Se lucrează, se cântă şi mai ales se vorbeşte de dragoste. Aceste şezători au loc iarna. Cele de afară au loc toamna. Într'un loc anume hotărât, se strâng fete şi flăcăi, se sapă o groapă şi se aprinde un toc de tizic. Se face dragoste şi mai ales se cântă.

Situaţia socială a femeii. Din punct de vedere social, femeia trăeşte într'o stare de inferioritate faţă de bărbat. Bărbatul hotăreşte; femeia este datoare a asculta şi a executa totul. La masă, când sunt oaspeţi străini, femeia serveşte, bărbatul ospătează cu mosafirii şi face onorurile casei. Când gospodarul pleacă undeva cu căruţa, el stă frumos pe locagăn, pe când femeia stă în urmă, pe fundul căruţei.

În fond însă femeia este ceea care conduce casa; ea îşi creşte copiii, ea e cea care ţine obiceiurile şi vechile credinţe, păstrătoarea şi transmiţătoarea tradiţiilor. Unii dintre bărbaţi au încercat să serbeze sărbătorile după noul stil — în sat se păstrează încă tot vechiul stil — dar nu au putut reuşi din cauza intransigenţei femeii.

Constituirea familiei. Tatăl este, dar mai ales a fost stăpânul necontenit al tuturor membrilor familiei. Toţi cei cari atârnă de el, îi dau cea mai deplină ascultare; un gest, un semn e deajuns, ca feciorul, chiar om căsătorit, să înţeleagă şi să execute de îndată. Dacă un bătrân intră în cârciumă, cei tineri se scoală în picioare; iar dacă sunt rude, sau feciori, dispar înainte de a-i vedea bătrânul. Părintele care are 4—5 copii, îi căsătoreşte pe fiecare când le vine timpul. Fetele, odată măritate, sunt date la casa lor şi nu-i mai preocupă. Băieţii sunt căsătoriţi de tineri, fetele fiind întotdeauna mai în vârstă ca ei. Nurorile sunt adeseori în casă. Bătrânul poate căsători 2—3 băieţi. Toţi trăesc împreună. Averea e administrată de bătrân, chiar atunci când şi copiii au averea lor personală. El ţine punga, el face cheltuielile necesare în casă, el dispune totul cum crede mai bine. Băieţii, unii oameni în vârstă, cu 3—4 copii, nu au de buzunar decât atât cât tatăl se îndură a le da. Nu-i vorbă, mai vând ei câteodată din cereale fără ştirea bătrânului.

Când bătrânul se convinge că familia e prea numeroasă, se hotăreşte a da pe cel mai mare din feciori la casa lui. Când feciorul

www.ziuaconstanta.ro

e dat la o parte, i se dă tot necesarul: casă, pământ, vite, car, plug etc., ba uneori și magaziile pline cu cereale.

Rând pe rând sunt apoi gospodăriți toți feciorii. Cel mai mic băiat rămâne la casa bătrânească. El e dator să îngrijească de bătrâni până la moarte.

Este vechiul sistem al zadrugei — unul pentru altul —. Fetele nu au decât dreptul de moștenire asupra părții rămase de la părinți.

Dar acest obiceiu — sistem de proprietate, toți pentru unul și unul pentru toți — se pierde din ce în ce, astăzi fiind părăsit aproape cu totul.

Nu mai sunt nici turmele de vite, nici hergheliile de cai, nici pământ suficient de pășune și de muncă; nu mai sunt necesare multele brațe, care toate la un loc să muncească pentru prosperitatea aceleași case. Dacă s'ar continua cu vechiul sistem, cele mai multe familii nu ar mai avea posibilitatea de a-și câștiga existența. Sistemul și-a avut rostul lui când numai multele brațe puteau contribui la îmbunătățirea economiei generale a casei; el dispare acum când s'au modificat simțitor condițiile de întreținere a existenței.

Astăzi s'a pierdut respectul tinerilor față de bătrâni, al copiilor față de părinți. Astăzi, uneori feciorul își bate pe tatăl său. Părintele e ascultat atâta vreme cât are încă puterea de a fi ascultat. Acum fetele se înzestrează, iar băieții sunt repede dați la casele lor. În nici un caz a doua căsătorie nu-i prinde în casa părintească.

Ospeția. Primesc bine mosafirii ce le vin în casă, cu condiția ca aceștia să fie cunoscuți. Cei necunoscuți, călători ce poposesc noaptea prin sat, greu sunt primiți. Când le vin oaspeți, cari fac parte din cercul lor de rude sau prieteni, sunt foarte primitori. Toamna mai ales, se vizitează rudele din cele mai îndepărtate sate. Atunci cheful și buna dispoziție se țin lanț. Se începe cu masa și cinstirea acasă și se termină la cârciumă. Tot timpul cât stau oaspeții, 3—4 zile, petrecerea nu încetează, decât doar timpul necesar odihnei, dar și acesta scurtat pe cât se poate.

Când un prieten sau o rudă pleacă la un cunoscut comun, i se trimite de cei ce rămân *(mlogo sdrave)* multă sănătate, împreună cu o sumă de bani pentru cinste; suma variază între 2—20 lei, după dragostea ce există între trimițător și primitor.

Sborul. Odată pe an, la Înălțarea Domnului, are loc în sat hramul bisericei *(sbor)*. Fiecare familie prepară mâncare și băutură pentru orice număr de oaspeți i-ar veni. În orice curte, la orice casă, în această zi poate veni oricine, rudă sau prieten, cunoscut ori necunoscut.

Pe la ora 10—11, căruțele încep a sosi. Caii frumoși, căruțele cele mai bune, fetele și flăcăii frumos îmbrăcați sosesc, sosesc mereu într'un nour de praf. De obiceiu, cei veniți trag în gazdă la rude sau prieteni. La ora 12, în fiecare casă se așterne masă mare. Se mănâncă și se bea în lege. După masă tineretul pleacă la horă. Locul pentru horă este la marginea satului. Aci s'au adunat încă din ajun

www.ziuaconstanta.ro

negustori de mărunţişuri, băuturi răcoritoare, covigi, bomboane, bragă, sămânţă de floarea soarelui, căluşei, fotografi la minut etc. Se fac 2 hori: una deoparte pentru Bulgari — băeţi şi fete; aci un flăcău cântă din caval. E mai rustică, dar cu atât mai frumoasă. În altă parte e hora românească. Lăutarii sunt în mijloc şi cântă. Românii, mai uşor adaptabili la mediu, joacă şi jocuri vechi, dar din păcate îşi amintesc des că-s Latini şi o dau şi prin cele aşa zise . . . moderne. Fetele din ambele hore sunt tot atât de sulemenite. Cât priveşte îmbrăcămintea, pe când Bulgarcele sunt încă în hainele lor de casă, pe ici pe colo doar un început de îmbrăcăminte târgovească, — Româncele toate sunt îmbrăcate după ultima modă de acum cinci ani. E poate o evoluţie mai încetă la Bulgari, mai rapidă la Români.

Totuşi hora românească e tare admirată de Bulgari, pe când Românii nostalgic admiră hora bulgărească. Bine înţeles, fetele se amestecă în ambele hore, după cum le e gustul.

În acest timp bătrânii se duc la cârciumă. Berea — astăzi nu se bea vin — curge în valuri.

Pe la ora 5—6 horele încep să se spargă. Cârduri, cârduri, tinerii se întorc, pun caii la căruţă şi pleacă.

Scopul sborului, — în afară de hramul bisericei, ar consta în cunoştinţele ce se fac şi relaţiile viitoare între tineri. Acum se cunosc tinerii şi se prepară viitoarele căsătorii. Înainte vreme, când creştinii trăiau isolaţi în această provincie, sborurile erau tocmai mijlocul de întâlnire şi cunoştinţă între flăcăi şi fete. Pe atunci, fetele care erau de măritat, când erau la horă, aveau în faţă două şorţuri suprapuse. Era semnul că sunt gata de măritat.

Îmi mai spun bătrânii, că pe vremuri, când o fată de măritat nu-şi găsia uşor bărbat, era pusă în car şi dusă pe la bâlciuri. După cele două şorţuri suprapuse se ştia că fata e de măritat. La bâlciu veniau şi flăcăii ce doriau să se căsătorească. Spre a li se cunoaşet intenţiile, aveau legată de brâu o tivgă mică. Dacă unul găsia o fată pe plac, o întreba dacă doreşte să-l ia. Când fata accepta, era cerută de la părinţi şi se pornea nunta. Dacă însă nu-i plăcea băiatul, îi răspundea îmbufnată: „să mă b . . . în cartunca (tivga) ta?

Şcoala şi biserica. Deşi şcoala şi biserica din această comună nu au un trecut prea îndepărtat, totuşi nu am date complecte şi mai ales sigure despre începutul şi progresul lor, aşa că voiu căuta ca în linii generale să arăt începuturile şcoalei şi bisericei, care se confundă cu însuşi începutul satului, dela colonizarea lui cu Bulgarii.

Odată aşezaţi aci, Bulgarii îşi aduc un preot din Bulgaria, care vine însoţit şi de un cântăreţ. Acesta, pe lângă slujba-i de cântăreţ, o are şi pe aceia de *ucitel* (dascăl, învăţător).

Pentru a învăţa carte pe copii, învăţătorul e plătit de săteni. El îşi face cursurile într'o casă mică, rămasă fără stăpân, un fel de bordeiu. Nici vorbă, cursurile se predau în bulgăreşte, dascălul însuşi neştiind româneşte; de altfel se pare că nu-i cerea nimeni să înveţe carte într'o limbă sau alta. Scrierea e cea cu litere cirilice, fiind şi acum

www.ziuaconstanta.ro

încă mulţi bătrâni trecuţi de 55 de ani, cari iscălesc cu aceste litere, necunoscând altele. Ceva mai de seamă despre activitatea acestui Petre dascălul — Petre Donciu se numea — nu se cunoaşte. Cunoştinţele predate de el se reduceau la scris, cetit şi câteva noţiuni elementare de artimetică. El a stat aci cam până prin 1883—84. După Petre dascălul urmează tot un învăţător bulgar, care fiind cântăreţ la biserică, deţine ca rol secundar şi rolul de învăţător. Este Tudor Eneschi, care după câtva timp rămâne numai cântăreţ la biserică, în învăţământ fiind succedat de fiica sa, Tudora Eneschi, care avea trei clase secundare la Tulcea. Din activitatea acestei femei, care în raport cu predecesorii ei ştia ceva mai multă carte, citez doar faptul că-şi da silinţa să înveţe pe copii bine limba bulgărească. Această fostă învăţătoare trăieşte şi astăzi. După ea, — măritându-se, iese din învăţământ, — urmează alţi câţiva învăţători bulgari ce nu stau decât puţin pe aici, aşa că nu sunt cunoscuţi.

Munca şcolară depusă de aceşti învăţători e de mică importanţă, puţini din foştii lor elevi ştiind azi abia să se iscălească.

In 1886, an pe care îl găsesc ca anul înfiinţării şcoalei româneşti de stat în arhiva de după războiu a şcoalei, an pus probabil tot din amintire — pare a fi începutul de drept, dacă nu şi de fapt, al începutul şcoalei româneşti. Dar arhiva şcoalei fiind cu totul distrusă în timpul marelui războiu, nici un indiciu precis nu se găseşte care să pomenească de felul şcoalei din acel an şi încă din anii următori. După datele culese, e probabil că şi în aceşfi 2—3 ani au funcţionat tot învăţători bulgari, plăţiţi însă de stat.

In sfârşit, prin anul 1888—89 se pomeneşte de primul învăţător român, Ioan Leu, de origină din jud. Covurlui, normalist absolvent al şcoalei normale din Bucureşti. Atât după spusele locuitorilor — foşti elevi ai lui — cât şi după faptul că toţi foşti lui elevi vorbesc bine româneşte, sunt curioşi întru aflarea de noutăţi şi pot rezolva încă uşor anumite probleme de artimetică, se constată că acest Leu a fost un foarte bun şi însufleţit învăţător. De altfel e aproape singurul învăţător dintre toţi . . . apostolii, cari au peregrinat prin satul acesta, care a avut absolvenţi de şcoală primară şi care a lăsat după el roade bogate.

Cu mult drag îşi amintesc astăzi foştii lui elevi de el, pomenindu-l adesea şi povestind amintiri din timpul şcoalei, din vremea activităţii lui. Işi făcea cu drag datoria, nelipsit dela şcoală, înconjurat de elevii lui dragi. Era sever, aşa că pe atunci nu era de loc iubit de săteni. Astăzi se vorbeşte cu veneraţie de el şi nu odată foştii lui elevi, la cârciumă sau cafenele, recită poezii întregi — multe patriotice — sau când se încurcă la câte un chef, pe lângă cântecele lor populare, se aud şi din cele învăţate pe vremuri: *„Mama lui Ştefan cel Mare“*, *„Pe-al nostru steag“*, *„Preda Buzescu“* etc. Că sunt cântate din inimă, sau numai de dorul chefului şi al cântecului, asta e altă vorbă.

Leu a murit tuberculos. Amintirea lui va trăi însă cel puţin atât cât vor trăi foştii lui elevi. A fost adevărat învăţător, în înţelesul larg

www.ziuaconstanta.ro

al cuvântului, muncind cu dragoste de şcoală, cu însufleţire, deşteleninind din greu ogorul şcoalei româneşti atât de refractar în primele lui începuturi. Prin el au început să se deprindă a vorbi româneşte. După Leu, care stă aci până în 1893, urmează alţi învăţători, puţini titulari, mulţi suplinitori, slabi, nepricepuţi, fără un ideal în dăscălie, cu puţină dragoste faţă de măreaţa menire ce aveau.

Titularii, în majoritatea lor s'au purtat bine, dar nu au putut face prea mult, căci neavând aci un local de şcoală, ne având o locuinţă, având şi inconveniente de ordin sufletesc, plecau repede aiurea, activitatea lor în sat reducându-se mult.

Dintre titulari citez: *Ţarălungă*, un bun învăţător; *Cardaş* şi *Nemţeanu*, profesând amândoi în acelaş timp, lasă ceva roade; un suplinitor demn, singurul dintre suplinitori cari şi-a făcut datoria, *Cristescu*. După Cristescu urmează tot un suplinitor, *Artimescu*, pe care îl apucă aci războiul din 1916.

Dacă munca în parte a fiecărui învăţător nu lasă urme adânci, totuşi munca depusă de toţi la olaltă, oarecum coordonată de lege, lasă urme care nu pot dispare uşor.

Dar vine războiul din 1916. Marele uragan se întărâtase în toată Europa, scuturând popoarele, măcinându-le, distrugându-le. Vine epoca tragică, cea mai groaznică pentru această sfântă provincie românească, care suferise totuşi şi în trecut destul de mult de la atâtea popoare ce o cutropiau, spre a o libera, lăsând locul altora şi mereu altora.

Este epoca cea mai tristă pentru sufletele noastre româneşti. De abia începuse provincia a se resimţi de suflul nou şi binefăcător ce adia de pretutindeni, când totul se distramă, se distruge. Giulgiul negru al nopţii se aşterne peste alba năframă românească, care cu faldurile-i luminoase scânteia frumos în lumina aurorei, ce începuse a apare la orizont.

Odată cu retragerea armatelor noastre, satul e ocupat de armata bulgărească şi o viaţă nouă, nu tocmai plăcută începe. Bulgarii, prevăzând probabil scurta lor viaţă pe aceste meleaguri, caută a profita de timp, deschizând în grabă uşile şcoalei. Ei aduc învăţători bulgari, sau îi improvizează din plutonieri şi sergenţi şi încep cursurile în limba bulgară. Crezând că vor putea aşterne vălul uitării peste tot ce a făcut şcoala conştientă românească, aduc la cursuri şi pe adulţi şi chiar pe cei maturi; se fabrică, sau se aduc din Bulgaria cărţile potrivite şi nepotrivite şi se începe munca. Numai că, dacă oarecare elan se depune din partea învăţătorilor, nu tot cu aceiaşi însufleţire răspund locuitorii, mai ales faţă de noile principii pedagogice bulgăreşti aduse direct din Sofia — gârbaciul şi ciomagul. — Locuitorii, afară de parte din ei — şoviniştii — se lipsesc cu dragă inimă de noua şcoală şi fac tot ce pot ca să scape.

Tinerii învăţători bulgari, plini se vede de focul sacru al sarcinei ce-şi luaseră pe umeri, nu se dau în lături de a face cursuri sui generis cu adultele mai curăţele, de unde certuri şi chiar câteva bătăi,

www.ziuaconstanta.ro

după care elanul a scăzut simțitor, *gospodin ucitel* ocupându-se destul de slab — spun sătenii — numai cu elevii școalei primare.

Felul brutal de a se purta al învățătorilor bulgari a făcut de multe ori pe locuitori să se gândească la învățătorul român, pe care, dacă nu-l puteau iubi, îl respectau însă.

Dar războiul trece; armatele române se reîntorc victorioase. Cu o mândrie și răbdare sufletească de adevărați eroi, soldații și ofițerii români ocupă după multe parlamentări satele bulgărești din vechea provincie a lui Traian și Mircea, în care streinii de neamul și aspirațiile noastre fuseseră primiți ca prieteni, iar acum nu ne mai primeau în casa noastră.

Multe sate bulgărești erau întărite de șovinștii locali conduși de ofițerii, preoții și învățătorii bulgari rămași pe loc în această misiune. După cât se pare, satul Inanceșme era un fel de centru al organizației mișcării iredentiste bulgare. Toți locuitorii, chiar cei mai liniștiți, erau obligați să se atașeze noului regim de așa zisă *respublică democrată*. Nimeni nu putea ieși sau intra în satul ce fusese înconjurat de tranșeie și armat până în dinți. Se organizează câteva cete, care ca haitele de lupi ce umblă noaptea după pradă, căutau a vâna Români, schingiuindu-i și omorându-i. Nimeni, chiar dintre ei — înțeleg pe cei loiali — nu putea fi sigur de viață.

Armatele române se apropie. Administrația românească luase provincia în primire. Santinelele dela marginea satului dau de știre. Jandarmii nu sunt primiți. Vine armata, înconjură satul. Se așează artileria ca să distrugă cuibul celor ce nu vor să înțeleagă de bună voe. De data aceasta văd că nu e glumă și închină satul unui ofițer francez. Atâta opunere dârză și fără sens, atâtea greutăți întâmpinate, atâta răutate și, totuși, „Românii cei răi" n'au făcut uz de represalii atunci; au uitat, au iertat totul acum.

Anul 1918, ca și cei următori, sunt ani de muncă, ani de sacrificiu, totul fiind de refăcut, de îndreptat. Învățătorii ce se perindă pe aici până în 1923, sunt numai suplinitori. Ei nu înțeleg de loc greaua răspundere ce le incumbă menirea, lăsând totul în voia Domnului, slabi din fire și din nepricepere.

Titularii sunt rari, mulți își plătiseră tributul sângelui pentru apărarea gliei strămoșești; alții sătui de ororile războiului, pleacă peste Dunăre, puținii rămași lundu-și posturi acolo unde li se părea că tot a mai rămas piatră peste piatră.

Școala se redeschide aci tot într'o casă particulară, nefiind încă local propriu. Posturile sunt ocupate de suplinitori, pe cari nu instrucția și educația elevilor îi conduc, ci cu totul alte gânduri și fapte streine de obiectul profesiei sale.

Cauza de căpetenie a lipsei unui titular aci era lipsa unui local de școală și a locuinței pentru diriginte. Locuitorii vedeau că copiii lor nu prea fac mare ispravă la școală. Harnicul și energicul prefect al județului din 1922—23 nu-i lăsă deloc în pace, așa că în 1923 începu prin a constitui un comitet, care strânse fonduri pentru clădirea

www.ziuaconstanta.ro

unui local de şcoală. Construirea şcoalei începe la 1 August acel an. La 1 Sept., tot acelaş an, subsemnatul e transferat după cerere aci, unde îmi şi iau postul în primire. Se lucrează de zor la terminarea şcoalei. Locuitorii contribuie atât cu fonduri cât şi cu munca în natură. Prefectul judeţului dă dese ajutoare băneşti şi nu-i slăbeşte o clipă. La 1 Noembrie şcoala e terminată şi are loc inaugurarea.

S'au cheltuit pentru şcoală 420.000 lei. In anul următor, se începu construirea casei — locuinţa dirigintelui. — Lucrul mergea greu din lipsă de fonduri ; locuitorii nu mai dau nimic, fiind siguri că-şi făcureră şi răsfăcuseră datoria. Dar s'au adunat fonduri de unde şi cum s'a putut, aşa că în 1926 fu gata şi locuinţa.

Din 1923 şi până azi funcţionează aci scriitorul acestor rânduri. La început munca a fost mai grea, numărul recenzaţilor mare, a elevilor regulaţi disproporţionat. Părinţii, deprinşi ca în schimbul a diferite servicii făcute suplinitorului să nu-şi trimită copii la şcoală, se opun cu îndârjire chemărilor repetate ce le fac, fie în scris dar mai ales verbal. Dacă le vorbeşti de lege, de nevoia ce are copilul de a fi luminat, de greutăţile întâmpinate în viaţă de cei ce nu ştiu carte, însfârşit de minte, suflet şi de Dumnezeu şi apoi de pedeapsă, cei mai mulţi o ţin tot pe a lor : că nu pot, că au nevoie de copii, că legea e făcută de oameni, dar cine trăieşte după ea moare, că nici tată-său n'a învăţat carte şi trăeşte şi multe altele. Ajung, după multă discuţie, să vadă că în adevăr copiii au nevoie de şcoală, însă foarte greu cedează. Şi asta, dacă e vorba de băieţi. Când ajungi la fete, ei nici nu mai stau de vorbă — fetele n'au nevoe de şcoală — să înveţe să toarcă, să ţeasă, să-şi facă zestre, le e deajuns. In zadar demonstraţiile tale, în zadar te sbuciumi, în zadar le vorbeşti de Dumnezeu şi chiar de dracul, ei cred că tu, învăţătorul, eşti vinovat. Odată ajuns aci, nu-ţi mai rămâne decât să alergi la ultimul şi supremul argument — amenda — căruia cu greu îi rezistă. In schimbul amenzilor pe care le aplică comitetul şcolar, dar de care tu, învăţător, eşti răspunzător, ai anumite şi uneori grave neplăceri, mai ales dela oamenii cari nu uită uşor şi-şi sapă în suflet răsbunarea. Se adună la cârciumă sau cafenele şi acolo eşti arătat în cele mai negre culori ; eşti uşor reclamat de tot ce-şi închipuie că ai făcut, sau ai putut face. Mai greu este că noaptea trebue să fii cu băgare de semă, căci te pândesc şi-ţi măsoară — cât eşti de învăţător — cojocul.

Se zice că unui suplinitor ce a murit aci, moartea i-ar fi provenit din această cauză.

Mie mi-au spart geamurile, noaptea, speriindu-mi soţia şi copiii.

Astăzi raporturile s'au schimbat în parte, de oarece am reuşit, dacă nu să mă fac iubit, să fiu cel puţin respectat. Bătrânii ştiu mai toţi carte bulgărească. Ades copiii încă din şcoală învaţă literile chirilice dela părinţi. Cărţi bulgăreşti nu au, decât doar calendare întocmite pe 99 de ani. După aceste calendare se şi conduc în ţinerea sărbătorilor după vechiul stil.

Biserica a fost construită în 1892 de către locuitori. Are forma

www.ziuaconstanta.ro

unei cruci şi nu e zugrăvită, ci numai văruită şi pe dinăuntru şi pe din afară. Numai catapeteasma e zugrăvită şi aurită cu aur rusesc.

Cel dintâiu preot în sat a fost bulgar — Popoff — ai cărui urmaşi trăiesc şi azi aci ca buni gospodari. A urmat preotul N. Constantinescu până în 1921. El a murit în Cogealac, unde e şi parohia, Inanceşne ne fiind decât o filială. A urmat apoi un alt preot R. Constantinescu, care a fost şi învăţător. Apoi un preot Iliescu, iar astăzi este tânărul şi energicul preot I. Gheţu, a cărui soţie e învăţătoare în sat.

In 1923, odată cu construirea şcoalei, s'a reparat şi biserica, reparaţiile costând 180.000 lei.

In biserică se cântă şi se oficiază româneşte. Feciorul preotului bulgar a fost în tinereţe cântăreţ. El îşi mai aminteşte câteodată doar de vremea copilăriei, cântând câte un Gospodin pomilui (Doamne milueşte).

Nu sunt prea religioşi şi se pare că, de când cu despărţirea după cele două stiluri, se depărtează şi mai mult de biserică.

Inteligenţa. Bulgarii sunt oameni dintr'o bucată, greoi în judecată şi în a se acomoda unor împrejurări născute spontan. Nu pricep cu multă uşurinţă un lucru, dar odată priceput, nu-l mai uită.

Dau mai jos câteva exemple concludente despre felul de a fi al lor:

Numele nevestei [1])

Un tânăr locuitor vine să declare la primărie naşterea unui copil. Intrebat de notar cum o chiamă pe nevastă sa, el rămâne mirat, se gândeşte. se suceşte, întreabă pe cei prezenţi în primărie, dar nimeni nu-i poate spune numele nevestei. Văzând că totul este în zadar, ia o hotărâre eroică: o sbugheşte'n fugă pe uşa primăriei întins spre casă, să-şi întrebe nevasta cu care trăise 6—7 ani, cum o chiamă.

Doi necunoscuţi

Nevoia de sfat îi face adesea a se aduna în grupuri mai mici, sau mai mari, nu numai la cârciumi, sau la cafenele, ci oriunde pot, în mijlocul drumului, la unul din meseriaşi şi în oricare altă parte. Un fierar, R., îşi are atelierul în mijlocul satului; se întâlnesc aci cei ce nu au altă treabă, ori cei ce vin cu vreo reparaţie.

Intr'o dimineaţă locuitorul A . . ., cu locuinţa în partea de nord a satului, vine la fierar cu reparaţia unei roţi. Dă bună ziua, îşi spune păsul şi aşteaptă să să i se facă lucrul. După un timp, alt locuitor, ce locuia în partea de sud a satului, vine şi el tot cu o reparaţie. După ce dă bineţe şi-şi arată nevoia, se retrage deoparte şi aşteaptă. O poate face şi el ca şi cei ce mai sunt în atelier, căci nu au lucru, fiind în aşteptarea secerei, ce nu venise încă.

---

[1]) Toate acestea mi-au fost povestite de notar, martor ocular.

www.ziuaconstanta.ro

Intorcându-se şi uitându-se într'o parte şi'n alta, dă cu ochii acolo de primul venit cu roata, pe care-l credea strein. După obiceiul locului, se îndreaptă spre el, aceiaşi mişcare făcând şi celălalt, şi-şi fac temeneaua: pun mâna la piept, se apleacă puţin, dau mâna, apoi iarăşi pun mâna la piept. Cei din jur rămân înmărmuriţi. Obiceiul este ca numai între streini, sau cu oaspetele ce-ţi vine, să se întrebuinţeze aceste semne exterioare de bun venit.

Pricepând însă că cei doi, cei cu temeneaua, se cred reciproc streini, isbucnesc într'un sgomotos râs. Prietenii noştri, dezorientaţi de acest râs, se măsoară din ochi unul pe altul şi se întreabă: De unde eşti tu? — De àici din Inan! — Dar tu din ce sat eşti? — Tot de aci! Rămân cu gura căscată unul la altul şi numai după lămuririle date de ceilalţi, care le explică obârşia neamului fiecăruia, se conving că au copilărit şi au trăit pe aceiaşi glie.

Inteligenţa-i suverană

Şeful de post, cu reşedinţa în Cogealac, vine în comuna noastră să cerceteze situaţia militară a locuitorului C... Trimite gardistul să cheme pe cel în cauză la primărie. Intre timp, el se duce la cafenea să bea un ceaiu. Locuitorul vine la cafenea. Şeful îi spune să poftească la primărie, să dea lămuririle necesare în chestiunea militară. Cel în cauză se roagă să fie lăsat acasă, spre a-şi lua biletul de demobilizare şi apoi va veni la primărie. Ajunge acasă, îşi ia ordinul, pune caii la căruţă şi pleacă la Cogealac, de care comuna noastră era despărţită de 2 ani de zile. Ajuns la primăria din Cogealac, întreabă de şeful de post şi istoriseşte funcţionarilor de ce e chemat. Aceştia, văzându-l aşa deştept, îl iau la vale, făcându-l să plece ruşinat spre casă. Pe drum, la întoarcere, se întâlneşte cu un consătean căruia îi spune: *„Dă stană ză sram"* (am păţit o ruşine). Am uitat că avem primărie în comună şi m'am dus la Cogealac.

Intre timp, trec 2—3 ore, şeful de post aşteaptă la primărie şi omul nostru nu mai vine. Trimite după el. Ba se duce însuşi la casa celui cu pricina, primind răspuns de la femeie că bărbatu-său a plecat la primărie, la Cogealac, chemat de şeful de post.

Şeful se reîntoarce la primărie şi, pulbere de mânie, aşteaptă până ce apare şi cetăţeanul cu declaraţia. — D-le şef, să mă ertaţi că am greşit; eu am uitat că avem primărie în sat şi m'am dus la Cogealac, unde abia mi-am văzut greşala!

Un râs puternic calmează pe şeful de post, care în urmă îi ia declaraţia.

Iulian I. Sassu
Invăţător Com. Inanceşme
Jud. Constanţa

www.ziuaconstanta.ro

ÎN GLASUL TÀU

Paul Bourget

Domnița mea, când gânditoare lângă mine
Cuminte stai și pradă mi te dai privirii,
Adânc mă uit în ochii tăi, scântei divine,
Și asta e destul iubirii!

Dar când te știu în sfere mie'nstreinate,
Incerc să-mi amintesc măcar de-a ta vorbire
Și-atuncea dorul clipelor înseninate
E mult mai vast ca vasta fire.

Sublimul Te iubesc! să mi-l repeți într'una,
In viața mea pustie-i singura plăcere:
In glasul tău simt cântul mării, simt furtuna
Ce'ntunecă ori ce durere.

In ochii tăi senini și mari, în ei e focul
Diamantin ca luna nopților senine;
O știi: în noaptea lor mi s'a'nnecat norocul...
De n'am să cred în ei... în cine?...

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

VIZIUNE

W. Hertz

Stătea femeia 'n fapt de sară
Și 'n hain 'avea luciri de stea.
Stătea 'ntre cruci, pe iarbă rară, —
O secere în mâni ținea.

In fața ei plângea 'n țărână
Ocean de oameni, nesfârșit!
Și mulți amenințau c 'o mână,
Sau se văitau cu glas cumplit:

„Blestemul, moarte, ți-l dăm ție...
Natură, ce-ți făcurăm noi?
Să-mi dai copilul!... Soțul mie!...
Dă-ni-l pe tata înapoi!..."

Ea le-a răspuns la toți, grăbită,
In zări cu ochii ațintiți:
„Din ce-am strâns, știți: nu las nimica!...
Dar pentru ce vă tot iubiți?"

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

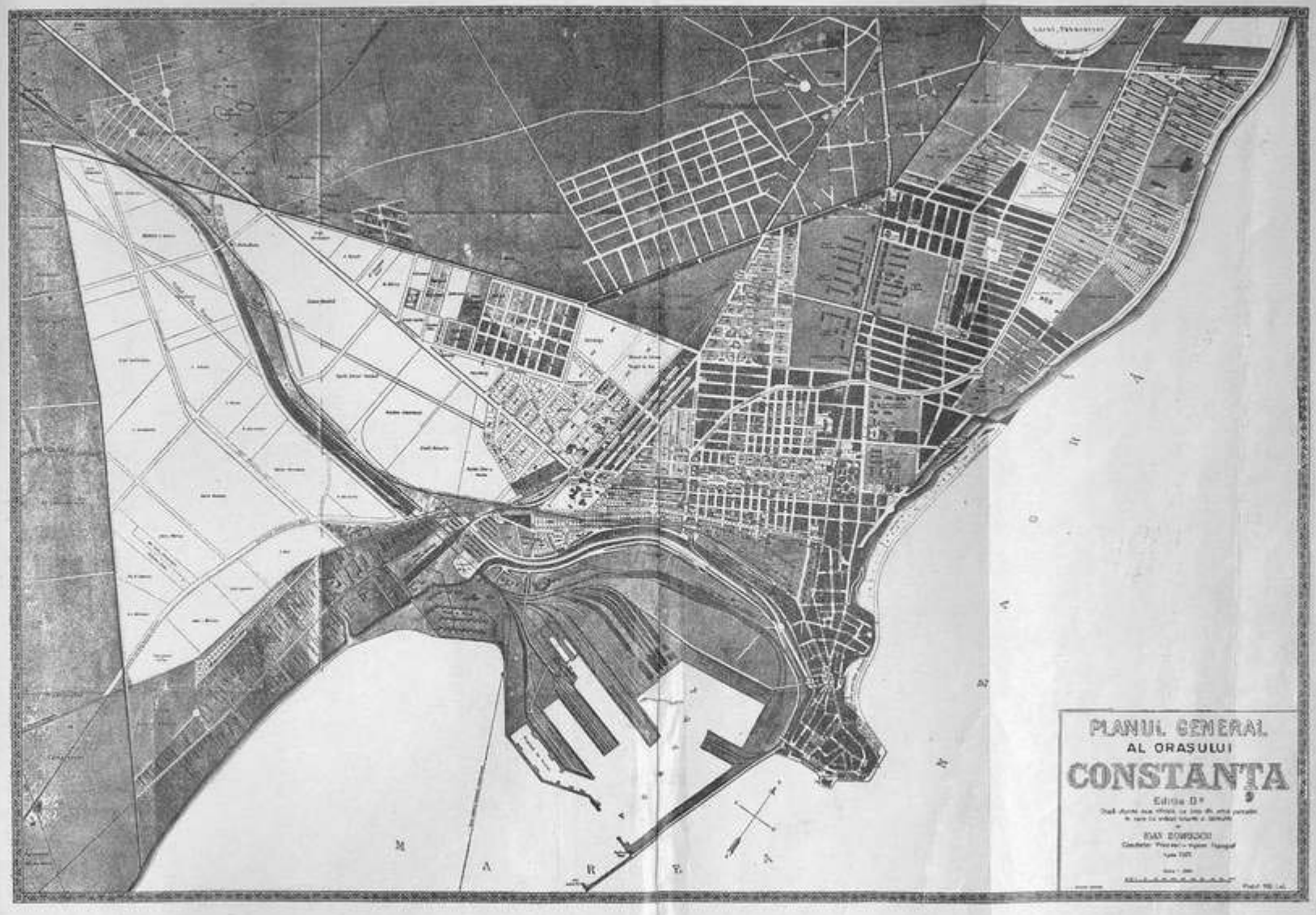

www.ziuaconstanta.ro

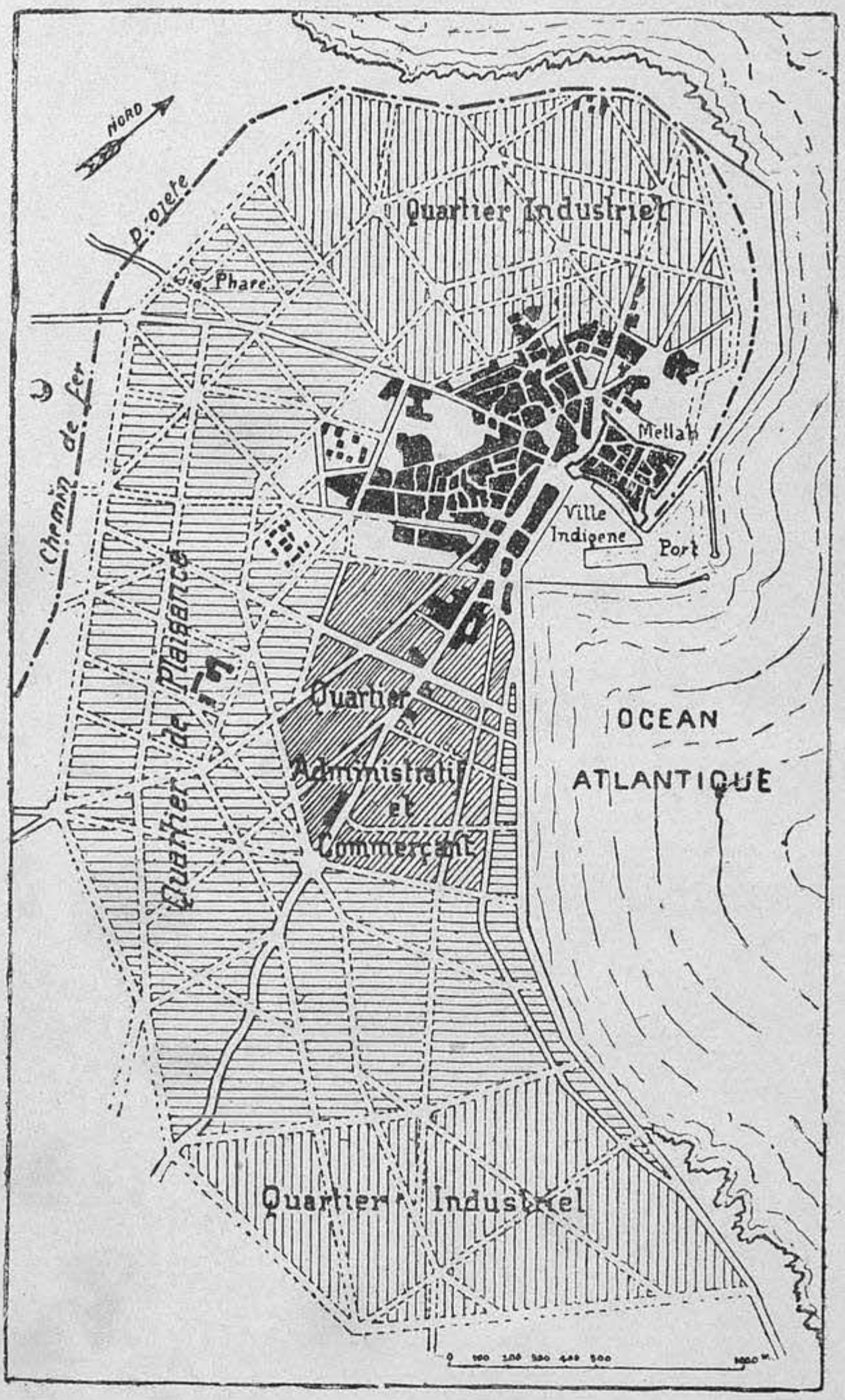

www.ziuaconstanta.ro

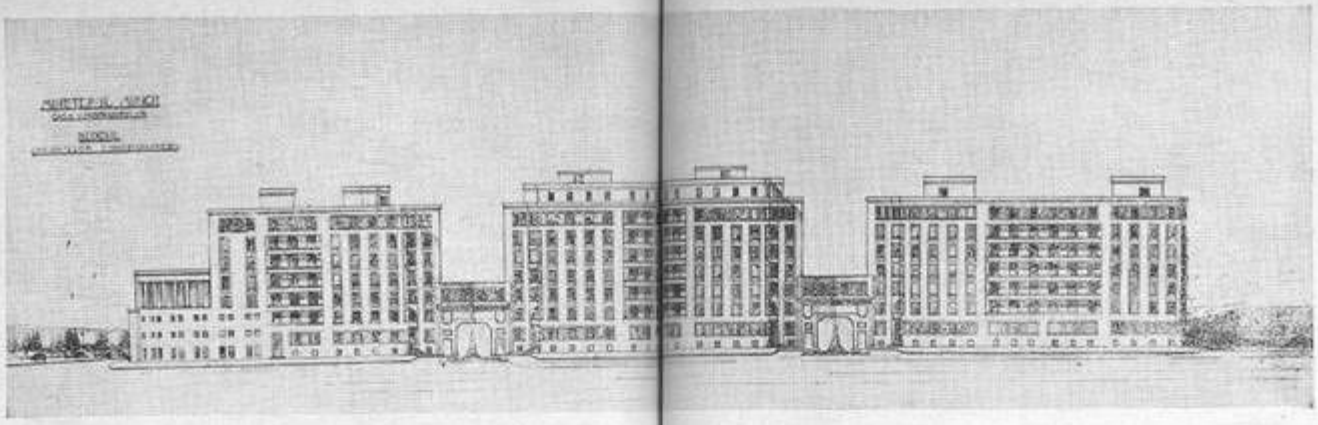

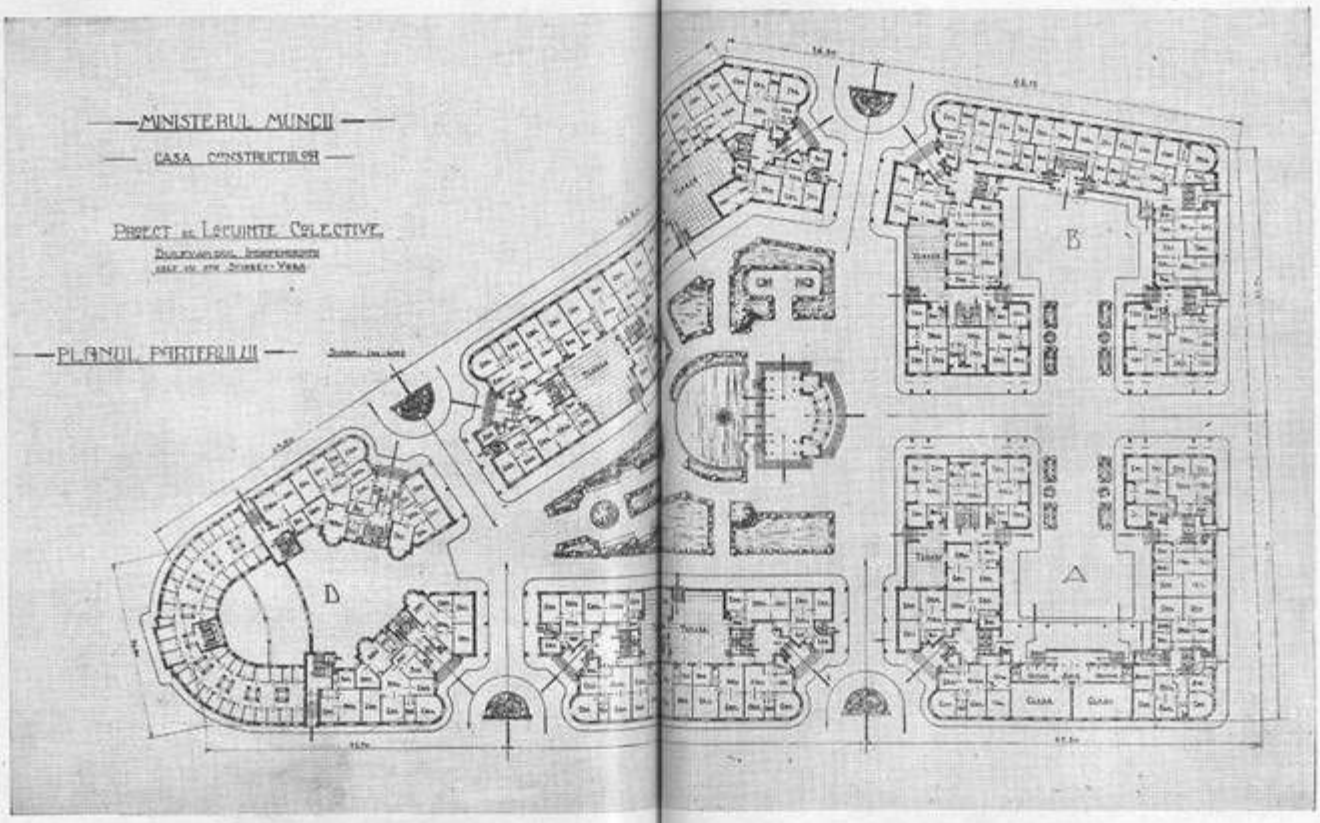

www.ziuaconstanta.ro

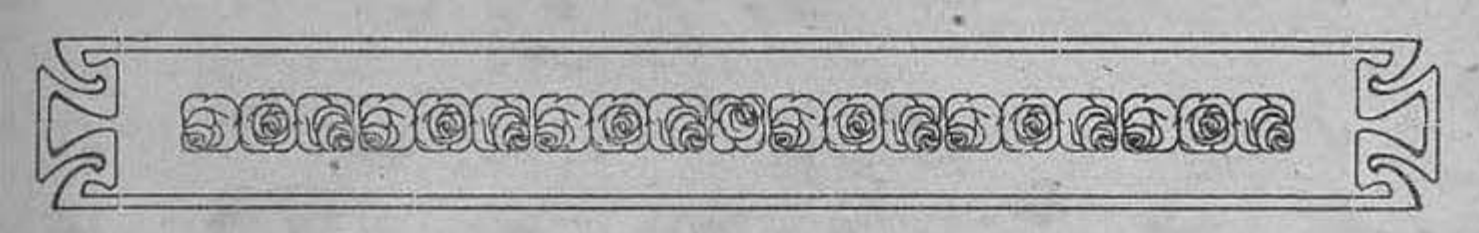

CONSTANȚA

Considerații generale pentru sistematizarea orașului

Un studiu complet asupra sistematizării și desvoltării viitoare a orașului Constanța, a acestui port la Marea Neagră, nu se poate întreprinde. Motivul principal este că ne lipsește ceia ce numim *dosarul urbanistic*.

Această lipsă nu este o constatare care apasă numai asupra orașului Constanța, ci și asupra mai tuturor orașelor noastre, care nu se gândesc încă la o asemenea lucrare de gospodărie comunală. Nu s'a întocmit unul complet nici chiar pentru București, Capitala Țării, din care pricină și studiile de sistematizare, care se încearcă asupra acestui oraș, prezintă atâta greutate.

S'a afirmat de unii părerea greșită că, cele mai multe din orașele noastre neflind la origină decât niște sate fără importanță urbanistică și care, deci, s'au desvoltat și au devenit orașe mult mai târziu, datorită numai unor împrejurări favorabile sau de ocazie, — n'ar fi nevoe să se răscoliască temeliile care conțin în sânul lor secretul programului după care s'au creat. Eroare gravă; pentrucă nimeni nu are voe, nesprijinit pe considerațiunile de vitalitate din trecutul unui oraș, să dispună de el, suprapunând cu de-a sila programe nouă, fără sudura acestora cu legăturile lăsate de creație. În urma acestor păreri s'au dat directive pe documentări superficiale, care au contribuit în toate cazurile la o desvoltare artificială a orașelor noastre moderne. Acesta este și cazul Constanței. Dosarul urbanistic se întocmește din totalitatea studiilor de documentare, pe specialități, în tot ceia ce privește viața trecută și până la zi a orașului, pentruca fiece problemă urbanistică de viitor să poată fi privită pe toate fețele sale și în legătură cu toate propunerile celor pregătiți și inițiați în secretele orașului.

Totuș, pentru Constanța, în lipsa acestor preciziuni ce pot fi găsite numai într'un dosar urbanistic [1]), putem schița unele principii generale, în sensul cărora să se îndrepte pe viitor desvoltarea acestui oraș și port la Marea Neagră.

Constanța, cunoscută în vechime sub anticul nume grecesc de

[1]) *Buletinul Municipal al orașului Constanța*, o publicație a Primăriei Constanța, datorită inițiativei d-lui Virgil Andronescu, bun cunoscător al problemelor acestui oraș, poate îndeplini în parte rolul dosarului urbanistic. Până în prezent au apărut numai trei numere.

www.ziuaconstanta.ro

Tomis, este o fundaţie de colonizare a navigatorilor greci miletani şi face parte din seria de colonii pe care aceştia le-au stabilit la ţărmurile Pontului Euxin, încă din veacul al şeaselea înainte de Hristos.

Îndată după fundarea oraşului şi pe măsură ce litoralul Mării se populează, această colonie — port la mare capătă o preponderanţă crescândă asupra celorlalte porturi, datorită nu numai unor favorabile împrejurări istorice, dar mai cu seamă acelor condiţiuni geografice, graţie cărora comerţul şi-a îndreptat atenţia asupra acestui punct dobrogean.

În spre gurile Dunărei Marea înainta spre inima podişului Dobrogean, formând o lagună neîmpotmolită şi bună pentru navigaţie, Halmyris, pe ale cărei ţărmuri înfloriau câteva porturi dobrogene. Gurile acestui liman, care astăzi s'au închis prin depunerile progresive ale sedimentelor venite dela gurile Dunărei, erau desigur mult mai largi şi mai adânci, iar cea dela Sud, dacă exista pe atunci, se găsia la abea 30 km depărtare de Constanţa.

Portul Tomis, prin urmare, servia ca cel mai apropiat popas, pe linia Mării, către centrele comerciale de lângă liniştitele ape ale lagunei Halmyris: către Istria, Argamum, Halmyris şi, mai departe, către porturile Dunărene. Pentru micuţele corăbii antice, care plutiau tot în zarea coastelor (periple), el servia şi ca loc de refugiu, la dus şi întors, în faţa unei mări furtunoase, dar mai ales ca punct de concentrare al mărfurilor ce veniau pe drumuri continentale spre mare, sau de pe mare către interiorul ţării. Faţă de oraşele dunărene, care reprezintau un vad, o încrucişare de drumuri de uscat şi de apă, unde navigatorii străini au găsit un port de organizat după nevoile comerţului lor, — Constanţa, progresând, a reprezintat primul şi marele depozit străin al comerţului, concentrând în ea capetele drumurilor radiale ale uscatului dobrogean.

Această caracterizare ne oferă primul criteriu după care ne vom orienta în studiul planului de extindere al oraşului Constanţa. Tema ce se dă e, prin urmare, aceea a *organizării unui punct de coastă, ca rezervoriu, în raport cu întreaga reţea colectoare de produse, desfăşurată pe întinsul larg al Ţării.* Această temă s'a pus şi se pune la toate porturile comerciale maritime ce se cunosc.

Portul maritim şi drumurile sale sunt corelative şi chiar istoria desvoltării portului Constanţa ne-o dovedeşte cu prisosinţă. Dacă vechii barbari năvălitori din Nord, mai mult ignoranţi decât nepăsători faţă de cauzele care menţineau civilizaţia în ţinuturile pe care le străbăteau, au reuşit să distrugă vechiul Tomis, aceasta se datoreşte interceptării din partea lor a întregii activităţi dealungul marilor drumuri ce sosiau la port. Dimpotrivă, civilizaţia reintră în drepturile sale şi portul înfloreşte, numai dupăce hinterlandul şi drumurile sale sunt liberate de ocupaţia barbară.

Astfel se luminează, prin documentarea istorică şi antropogeografică, însemnătatea legăturilor dintre port şi drumurile lui. Capitolul drumurilor sau al legăturii hinterlandului cu portul, prin care respiră

www.ziuaconstanta.ro

economia și comerțul nostru — la care se poate adăuga și transitul dela Nord spre Sud, — este unul din cele mai importante capitole care ne oferă un criteriu în studiul de organizare al orașului. În lipsa lui nu se poate prevedea și nu se poate hotărî nimic serios și sănătos asupra desvoltării sau organizării sale. Orașul s'a desvoltat până acum fără documentare de plan, la întâmplare și după necesități efemere sau ocazionale, pornind de la moștenirea rudimentară pe care ne-a lăsat-o vechea societate englezească de C. F. Cernavoda-Constanța la 1860. „*Orice lucrare s'a înfăptuit, poartă bine distinct pecetea provizoratului. Nici o vedere largă, nici o prevedere modernă nu a condus. În afară de naționalizarea orașului Constanța, nu vedem și nu putem nimic menține pentru viitor. Totul trebue făcut din nou*[1])".

De aceia, lăsând deocamdată basinul portului la o parte, să vedem *cauzele desfășurării actuale așa de anormale a orașului* și ceia ce se poate face pentru îndreptarea anomaliilor acestei desvoltări.

Va trebui, prin urmare, să cercetăm, pentru documentarea acestei chestiuni, în primul rând configurația terenului pe care este așezat orașul și orientarea acestuia în raport cu basinul portului.

Terenul ocupat în prezent de oraș se poate împărți în două zone distincte.

1. Prima se compune dintr'o peninsulă îngustă, a cărei înaintare în mare nu depășește lungimea de 1300 de metri, socotită dela Cazinou până la „Grand Hotel", unde s'a desgropat și „*poarta măcelarilor*" din vechea cetate Tomis. Această peninsulă îngustă și mușcată de valuri încă din cele mai vechi timpuri, prezintă o denivelare progresivă, în trepte, de la bază până la capătul Sud-Estic al ei. Pe ea a fost locul de așezare al vechei cetăți greco-romane Tomis. Peninsula apără și în același timp conturează spre Nord-Est portul, care n'ar exista, dacă această peninsulă n'ar ieși ca un pinten stâncos din linia monotonă și neospitalieră a țărmului.

2. A doua parte a orașului este platforma continentală, aproape plană, cu variațiuni neînsemnate de teren pe măsura depărtării de coastă. În schimb platforma se ridică mai mult deasupra nivelului mării, fără a păși însă altitudinea de 40 m. Malurile ei sunt supuse, în tot lungul lor, unor violente surpături. Din punct de vedere topografic și în lipsa unui plan cadastral, pe care orașul încă nu-l posedă, ne vom orienta în propunerile noastre asupra desvoltării orașului numai după susmenționatele considerațiuni.

Un studiu al coastelor în continuă surpare, față de interesul de așezare al orașului și al legăturilor acestuia cu portul, cere o deosebită atenție, pentru a reuși să punem concluzii.

Cercetări la fața locului[2]) ne arată că țărmul de Răsărit al Con-

---

[1]) V. Andronescu, Municipiul Constanța. Bulet. Municip. al orașului C-ța, III pg. 8.

[2]) C. Brătescu: Coasta de răsărit a Constanței. -Analele Dobrogei. Anul VII, 1926.

www.ziuaconstanta.ro

stanței se împarte în două secțiuni bine distincte și foarte caracteristice prin formele și prin agenții diferiți care le modelează:

1. Dela fostul hotel Carol până la biserica grecească predomină tipul de țărm stâncos:

2. Dela biserica grecească spre Nord, precum și la coasta dinspre port, avem tipul de țărm argilos.

Prima secțiune de țărm ne arată că peninsula vechiului oraș se compune la bază dintr'un strat de calcar sarmatic înălțat peste nivelul mării și deasupra căruia se așterne un strat de loess. Aceasta face ca surpăturile de teren, atât de caracteristice coastelor Constanței, să nu se facă în această parte decât într'o măsură foarte redusă. S'a reușit să se oprească aceste surpări în mare parte prin mijloace tehnice curente.

În schimb secțiunea țărmului continental ne arată că orașul din această parte este așezat pe o triplă stratificație. La bază și aproape la nivel cu suprafața mării se află un strat relativ rezistent de calcar sarmatic; deasupra acestui strat de piatră urmează, cu o grosime variabilă, un strat de argilă impermeabilă, destul de compact, care se crapă în contact cu aerul și se surpă în bulgări; deasupra lui vine un al treilea strat, format din loess, adică din depuneri eolice. Grosimea acestui strat din urmă variază dela 2 la 8 metri. El se crapă în mari felii verticale care, năruindu-se, provoacă prăbușiri violente de coastă.

Față de un asemenea țărm orașul a trebuit să sufere foarte mult și aceasta-i una din cauzele principale care-l silește să se desvolte departe de niște maluri atât de nestabile. Această retragere dela țărmul mării este una din caracteristicile neplăcute ale desvoltării orașului Constanța.

Pentru a ne lămuri și celelalte cauze grație cărora orașul fuge de mare, să urmărim dzsvoltarea lui în legătură cu nucleul peninsular.

Într'adevăr, nucleul, cuprinzând întreaga peninsulă dintre Casinou și „Grand Hotel", reprezintă prima așezare orășenească. Puținele urme de vechi construcții, descoperite prin săpături, nu ne pot da încă o ideie precisă despre dispoziția de plan a orașului antic. După cele ce cunoaștem din alte exemple bine documentate și ținând seamă și de topografia acestui loc, orașul vechiu ca și cel de azi trebue să se fi desvoltat pe o axă longitudinală a peninsulei, care s'ar confunda cu actuala Str. Carol I, pe care o va fi tăiat alte artere secundare, mai mult sau mai puțin regulate. Orașul era apărat spre Nord-Vest de întărituri sprijinite pe malurile râpoase ale peninsulei. Portul și orașul formau o unitate datorită organizației de strânsă colaborare, care s'a păstrat și în vremea noastră numai pentru această parte peninsulară. Pentru acest motiv, sistematizarea acestei părți a orașului se reduce la chestiuni de detaliu, în scopul de a se aduce oarecari îmbunătățiri arterei principale de circulație, pieților, construcțiunilor de tot felul etc. Totuși, rămâne întreagă și aci, ca și în restul orașului nou, după cum

www.ziuaconstanta.ro

am văzut, problema organizării țărmurilor, spre a împiedica surpările.

Am văzut criteriul după care se construește un oraș comercial maritim. El se va desvolta, prin urmare, în jurul portului, pe linii de centură care leagă între ele marile artere radiale, așa după cum vedem în numeroasele exemple de porturi maritime, cum este s. ex. orașul *Amsterdam*.

Același criteriu rezultă și din planul vechiului Tomis. Numai că aci orașul fiind peninsular, arterele radiale venite din interiorul provinciei, cum este Str. Carol și Șoseaua Mangaliei, se unesc în 2—3 axe longitudinale, cum este Str. Carol, sau Str. Traian și bulevardul P. P. Carp, care pot fi considerate în același timp și ca linii de centură în jurul portului. Planul orașului, în acest caz, trebue să fie rectangular: adică axele longitudinale să fie tăiate transversal de scurte străzi de circulație, dispuse convenabil pentru a da cartiere regulate, dar și cu maximum de utilizare de teren și de fațade. Acesta este exemplul orașului *New-York*, luminând acest principiu.

Desvoltându-se din orașul vechiu peninsular, Constanța n'a mai urmărit principiul de mai sus. Privind planul orașului, observăm că acesta s'a întins în direcția Nordului, pe o fâșie cuprinsă între coastă și hotarul satului Anadolchioi, pe când marea arie circulară a portului, cu basinele și platformele sale, a rămas izolată la extremitatea Sudică a orașului. Acest plan alungit al orașului este străbătut, în tot lungul lui, de bulevardul Regina Maria care, prin această așezare, devine o axă principală a orașului și care, dela prima vedere, ne-ar da de bănuit că ea este artera în jurul căreia trăește și prin care se alimentează orașul-port.

Această bănuială devine siguranță, când mai vedem că alături de bulevard se întinde și o cale ferată care, la extremitatea ei dinspre port, se ramifică, legându-se astfel cu gara orașului, cu instalațiile portului și cu linia ferată a Cernavodei. Totuși, pentru un cunoscător al problemelor urbanistice, această linie pare dintr'odată foarte curioasă prin lipsa ei de legătură intimă cu rețeaua de circulație din restul planului de oraș și mai ales că această linie, dimpreună cu calea ferată de pe ea, duce spre un punct *înfundat* din interiorul provinciei și fără raport cu necesitățile de desvoltare maritimă comercială. Duce adică la stația balneară Mamaia!

Acest plan confuz, — care nu subordonează cartierele unei rețele de canalizare firească a circulației și prin care cartierele să se caracterizeze după importanța așezării lor în plan, — este străbătut în diagonală de o arteră dreaptă, limpede, care aleargă din Nordul Dobrogei direct spre portul Constanței. Însemnătatea acestei artere care este str. Carol și care, trecând peste toate artificiile de circulație stabilite în planul orașului nou, înaintează până în buza portului dela extremitatea peninsulei, — este aceea a unei adevărate artere radiale. Dealungul ei trebuia să se organizeze cele mai frumoase cartiere și piețe ale orașului. Din această arteră s'ar fi desprins apoi liniile largi de centură ale portului spre bulevardele Ileana și Independenței, con-

www.ziuaconstanta.ro

tinuate spre şoseaua Murfatlarului şi Mangaliei, schimbând prin această dispoziţie înfăţişarea monotonă a cartierelor din prezent, al căror plan se confundă cu planul cimitirului apropiat.

Sunt multe cauze pentru care oraşul Constanţa s'a întins astfel, împotriva principiului adoptat la portul maritim. Prima cauză ar fi desvoltarea rapidă a oraşului, datorită aglomerării de populaţie imediat după ocuparea Dobrogei de către Români. A doua cauză ar sta în chiar ocupaţia multor locuitori noi veniţi, deoarece aceştia, fiind în majoritate agricultori, îşi ţineau privirile îndreptate mai mult spre uscat, către pământurile pe care le lucrau. O altă cauză ar fi lipsa de aprofundare a problemelor urbanistice locale, aşa că conducătorii, conducându-se după criterii de agrement, au îndreptat desvoltarea oraşului spre Mamaia. În sfârşit, o ultimă cauză din cele principale ar fi aşezarea neprielnică a gării, cu toate instalaţiile şi cu tot traseul de cale ferată, în interiorul oraşului.

Asupra acestei ultime cauze avem următoarea explicaţie:

După ce Englejii construiră pe la 1860 calea ferată Cernavoda-Constanţa, ei ocupară pentru gară şi pentru serviciile acesteia locul pe care se găseşte şi astăzi, adică pe malul ridicat al portului şi anume la extremitatea Nord-Vestică a oraşului, până unde acesta se întindea la acea vreme. Circulaţia de cale ferată a înconjurat astfel mereu coastele portului cu liniile rigide de fier, peste a căror barieră nu s'a putut întinde nici o construcţie. Mai mult încă, s'a oprit din această parte cu desăvârşire şi transportul orăşenesc spre port, contribuind astfel la separarea acestuia de oraş. Portul şi oraşul s'au desvoltat astfel deosebit şi nu s'au sprijinit între ele, cum era firesc şi bine să se facă.

Pentru înţelegerea celorlalte cauze enumerate mai sus, să urmărim istoricul întinderii oraşului, care se rezumă în felul următor [1]):

Pe la 1871 oraşul, ocupând peninsula, se întindea spre N-V până la gară. Portul, amenajat în mod rudimentar, deabia putea adăposti câteva vase mai măricele. Un vechiu dig genovez [2]) se afla în partea de Vest a portului. Societatea engleză de cale-ferată construise şi ea un mic cheiu de lemn în partea opusă, spre oraş, pentru acostarea vaselor. Transportarea vagoanelor pe platforma portului până la cheiul de descărcare se făcea cu ajutorul cailor.

Imediat după ocuparea Dobrogei de către Români, oraşul vechiu începe a creşte spre Nord, aşa că, pe la 1897, el se întindea până la strada Ştefan cel Mare, numită şi str. Mangaliei şi până la Grădina Publică [3]). După această dată şi după înfiinţarea gimnaziului

---

[1]) Din informaţiunile culese dela d-l V. Andronescu, căruia îi mulţumesc pe această cale.

[2]) Planul portului Constanţa de Direcţia Porturilor Maritime — vezi Volumul jubiliar „Dobrogea", Anal. Dobr. vol. I, 1928.

[3]) Pe la 1885 Oborul era încă în locul Grădinei Publice de azi, care s'a plantat pe la 1900, numindu-se Grădina Beledieі. — *Focşa*. Bulet. Munic. al Oraşului C-ţa, Vol. III, pg. 27.

www.ziuaconstanta.ro

român, profesorii, cari reprezentau cultura, au pornit la o acțiune de românizare a orașului. Aceasta pentru motivul că în micul orășel abea dacă existau, la acea vreme, câteva familii curat românești. Profesorul I. Bănescu obținu în 1901, în calitate de primar al orașului, decretul regal prin care se înființa cartierul românesc. Acest cartier ocupa spațiul de la limita orașului vechiu, adică dela linia dintre gară și grădina publică și până la linia ferată Mamaia. În scurt timp depășindu-l, el ajunse până în str. Călărașilor și Bulevardul Independenței. Locul acestui cartier a fost bine ales, căci într'un viitor nu tocmai îndepărtat el va deveni, credem, adevăratul centru al unui mare oraș. Nu se poate aduce acelaș elogiu și sistemului de împărțire a cartierului în loturi dreptunghiulare, cu străzi de circulație de așa natură, încât nu se precizează nici caracterul și nici legătura cartierului cu orașul vechiu și cu portul. Este un cartier izolat și executorul planului n'a înțeles fecunda concepție a creatorilor acestui cartier românesc. Atras de activa circulație de pe marile artere, acest cartier s'a întins cu timpul și se întinde și în prezent în direcția străzii Mangalia și a Bulevardului Ferdinand; totuși nu poate trece peste bariera liniilor-ferate dinspre port.

După primariatul de un an al lui Bănescu urmează d-l Virgil Andronescu, sub care opera de întindere continuă: orașul se desvoltă tot mai mult spre Nord. Dar direcția Mamaiei nefiind în vederile sale, d-l V. Andronescu opină, încă din 1910, ca pe locul acestor cartiere noui să se planteze un parc al orașului. Acest parc ar fi însemnat, de sigur, începutul acelei zone de plantațiuni protectoare, care ar fi încunjurat orașul pe la hotarul Anadalchioiului, pe la Cimitirul creștin și prin proprietățile marei industrii până la extremitatea Sudică a orașului, adică până la Parcul General Năsturel de pe șoseaua Mangaliei. În locul executării acestui program, locurile de la Nord au fost completate cu noi cartiere. Într'adevăr, chiar și după 1921, în urma legii de improprietărire a demobilizaților la orașe, aceștia capătă loturile lor de case până în dreptul lacului Tăbăcăriei. Se'mpart astfel 213 loturi de către Bănescu și peste 3000 de loturi de către d-l V. Andronescu, așa că pe la 1913 Românii ating procentul de 65% din numărul de proprietari ai orașului.

Prin activitatea de care se însuflețesc marile artere radiale după ocupația românească, orașul începe să se așeze, reculegându-se din desorientarea primelor începuturi. Dealungul șoselei Murfatlarului și Mangaliei se stabilesc cartierele vii ale orașului, adică oboarele, depozitele, mica și marea industrie, aceasta din urmă deocamdată în mod artificial, adică impusă. Coastele mării și ale portului rămân și mai departe inaccesibile acestor cartiere de activitate orășenească. Totuși, arterele de circulație caracteristice desvoltărilor normale prind să se deseneze tot mai distinct. Șoseaua Mangaliei se unește cu șoseaua Murfatlarului într'o piață, Ștefan cel Mare, dând acest splendid nord de circulație care, din nefericire, este atât de rău proporționat prin planul care limitează piața. Din această piață se desprinde apoi

www.ziuaconstanta.ro

artera de legătură radială, care este şoseaua Productelor, continuată cu şoseaua oborului şi str. Alex. Lăpuşneanu până în str. Carol. Pe deoparte aceste două artere din urmă, iar de alta Şoseaua Viitorului cu Şoseaua Murfatlarului formează, împreună cu triunghiul verde care este proprietatea Ministerului de Război, ca suprafaţă centrală adiacentă, — *sistemul superior stelar al uneia din cele mai frumoase concepţii de plan orăşenesc.*

Tot din piaţa Ştefan cel Mare, stricată şi de traseul de cale ferată care o împarte, porneşte str. Ştefan cel Mare, reprezentând circulaţia unită a şoselelor Mangaliei şi Murfatlarului. Tocmai din această cauză strada Mangaliei conţine *comerţul dobrogean* al oraşului, fiind una din cele mai animate străzi ale Constanţei.

În urma tuturor celor expuse mai sus se înţelege uşor că sistematizarea oraşului Constanţa, cuprinzând şi prevederile de desvoltare în viitor, se sprijină, conform principiilor enunţate, pe un cadru de circulaţie compus din următoarele artere:

Str. Carol, tăind oraşul până în Piaţa Ovidiu şi de aci, prin str. D. Sturza şi Remus Opreanu, până în capătul peninsulei pe bulevardul Elisabeta şi dubletul lui, bul. Gl Averescu; apoi str. *Alex. Lăpuşneanu*, pornită din str. Carol şi continuată cu *Şoseaua Productelor* şi *Bulev. Independenţei* până în Bulev. P. P. Carp. Aceste artere formează prima zonă de încrucişare stelară radială. A doua zonă e formată din *Şoseaua Viitorului*, continuată cu *str. Călăraşilor* şi *Bulev. Regina Maria*, apoi din *şoseaua Murfatlarului* până în Piaţa Ştefan cel Mare. În sfârşit vine *şoseaua Mangaliei* ca arteră radială izolată şi drept o rezervă a expansiunei viitoare a oraşului spre Sud, când va fi posibil să se hotărască ceva şi cu privire la fixarea gurii canalului navigabil Cernavoda-Constanţa.

Acestor zone radiale le urmează zonele de legătură concentrice faţă de incinta portului, fixate prin următoarele linii de circulaţie:

Bulevardul P. P. Carp, care va trebui să limiteze buza superioară a coastei portului, *prezentând toate pieţele şi faţadele de lumină ale oraşului spre largul Mării Negre.* Este strada de perspectivă marină, de paradă cu alt cuvânt, cu care se va arăta străinilor oraşul Constanţa. De aceia poate, ca fi un cunoscător al acestor probleme, însuşi Regele Ferdinand şi-a exprimat celor din jurul Său dorinţa ca acest bulevard, odată construit, să-i poarte Augustul său nume.

Bulevardul Principesa Maria, până în şoseaua Mangaliei, în care punct se va construi o piaţă simetrică pieţei Ştefan cel Mare şi de aci prin *şoseaua Oborului, piaţa Şt. Mihăileanu, str. Valea Albă* până în *Bulev. Regina Maria* şi *Bulev. Principesa Ileana.*

Bulev. Ferdinand din piaţa nou creată şi până în Bulev. Principesa Ileana şi trecând peste exproprierile prevăzute în planul oraşului din jurul străzii Plevna.

Din cauza greşelilor comise prin dispoziţia prezentă a cartierelor, întocmite după planuri de o concepţie simplistă şi streină de problemele specifice oraşului Constanţa, se prezintă o greutate însemnată pentru

www.ziuaconstanta.ro

găsirea şi organizarea altor linii de centură sau de legătură între marile artere. Singura parte, în care felul parcelărilor lasă posibilităţi întocmirii unui plan ideal, este cartierul marei industrii care, din fericire, este aşezat şi în partea cea mai prielnică dezvoltării viitoare a oraşului Constanţa.

După cele spuse în privinţa cadrului de aşezare urbanistică în raport cu arterele de vitalitate ale oraşului, mai rămâne de rezolvat locul, sau aşezarea viitoare a gării. Principiul urbanistic cere ca gara oraşului să se aşeze în cea mai mare apropiere de centrul comercial şi industrial al oraşului; ea trebuie să se găsească la nodul unei reţele principale de circulaţie, astfel ca să fie găsită uşor din oricare punct al oraşului am porni şi, în fine, să i se dea posibilitate să se aşeze pe o linie continuă, gările terminus ne mai fiind permise în concepţia modernă urbanistică, dar aceasta cu condiţia ca liniile ei să nu oprească dezvoltarea oraşului în direcţia lui firească.

In raport cu aceste reguli, D-l V. Andronescu a opinat şi a găsit că locul cel mai potrivit pentru gara oraşului Constanţa ar fi cel cuprins între şoseaua Viitorului şi şoseaua Producţelor, adică triunghiul care a fost proprietatea Ministerului de Război şi e situat în capul Bulev. Independenţei. In acest scop s'a şi obţinut acest teren pe seama Comunei, în urma demersurilor făcute pe lângă Minist. de Război. Într'adevăr, de oarece acest loc se găseşte la intersecţia celor două mari zone radiale stelare, circulaţia oraşului către gară este perfect satisfăcută. Liniile ferate, sosind din staţia Palazu pe hotarul comunei, au posibilitatea de a se racorda cu linia ferată Mamaia şi a transforma actuala gară terminus într'o gară curentă. Fiind la colţul intern al zonelor stelare, se găseşte în inima viitorului centru orăşenesc, în imediată apropiere de oboare, depozite, industrii mari şi mici şi de comerţ. Desigur că un studiu de detaliu va da posibilitate unui program de lucrări subterestre, prin care să se lege gara cu portul printr'un al doilea tunel, care ar trece pe sub Bulev. Independenţei până în incinta portului. Regele Carol, pe care-l interesau atât de mult problemele oraşului şi portului Constanţei, propunea, în discuţia purtată cu conducătorii oraşului, acelaş traseu pentru un metropolitan.

In ceiace priveşte marele edificiu al gării ridicat în acest punct din capul Bulev. Independenţei, el ar căpăta valoarea şi frumuseţea pe care i-ar da-o aplicarea metodei şi principiului Haussman, care a făcut din edifiiciile Parisului cele mai valoroase edificii de perspectivă ce se pot întâlni în arhitectură.

Accentuăm că nu se va putea întreprinde sistematizarea Constanţei câtă vreme gara şi liniile ei vor continua să ocupe zona actuală a oraşului, închizând drumurile acestuia spre port. Refuzul factorilor conducători de a muta gara din locul actual, îl socotim contrar intereselor vitale ale oraşului. Priviţi planurile sistematizate ale oraşelor moderne şi veţi observa, în toate, dar absolut în toate, respectul cu sfinţeniei a principiilor enunţate mai sus. Din mulţimea de exemple ce s'ar putea

www.ziuaconstanta.ro

aduce cităm planul oraşului maritim Mazagan din Maroc [1]) sistematizat de curând. Ne surprinde la aceasta marea sa asemănare cu portul Constanţa. Până şi arterele principale seamănă cu cele ale oraşului nostru. Dar aci calea ferată lasă oraşului vecinătatea portului, căutând să se aproprie de acesta printr'un traseu dus pe partea lipsită de importanţă maritimă şi improprie viitoarei dezvoltări a oraşului.

Portul Constanţa şi calea ferată, cu gara ei, sunt organizaţiuni care, în momentul de faţă, par streine de oraşul propriu zis. Locuitorii au simţit adeseori vitregia legăturilor acestor instituţii cu oraşul şi mai cu seamă evoluţia izolată a portului în contra propriului său interes. Pentru a stabili legăturile oraşului cu portul, este necesar să se organizeze malurile abrupte care-l despart de oraş. In studiul amintit asupra coastelor din jurul Constanţei, s'a constatat că prăbuşirile de teren la malul mării se fac pe terase, după natura celor trei stratificaţii: calcaroasă, argiloasă şi de loess. Nimic mai natural decât să urmărim indicaţia naturei. Se va întări marginea superioară a podişului prin construirea bulevardului P. P. Carp., căruia i-ar urma un taluz plantat. Pe la jumătatea înălţimii întregului mal să se formeze o a doua terasă care să conţină, pe lângă un rând de loturi pentru construcţii, şi două linii de circulaţie de ambele laturi ale terasei şi între care să se găsească construcţiile. In sfârşit, după cel de al doilea taluz plantat, care va sprijini această a doua terasă, se va găsi platforma portului, către care se vor îndrepta construcţiile de comerţ.

Prin scări pentru pietoni şi prin străzi în pantă de a curmezişul taluzelor s'ar stabili legătura dintre terasele malului, obţinându-se, prin aplicarea acestui procedeu de organizare în pantă, faţada cea mai frumoasă şi mai pitorescă a oraşului, aşa cum se vede la multe din oraşele de coastă ale Italiei.

Construcţiile monumentale ale oraşului, care în prezent sunt ascunse după străzi dosnice şi fără perspectivă, sau altele ca palatul Primăriei, care prezintă faţada posterioară spre largul Mării Negre, închizând printr'o aşezare nepotrivită vederea pieţei Ovidiu spre mare, vor găsi, prin sistematizarea oraşului şi a malurilor, cele mai valoroase puncte de aşezare. Oraşul, căruia în prezent îi lipsesc pieţele monumentale, pe care nu i le poate oferi sistemul de plan al cartierelor de acum, va câştiga aceste locuri de perspectivă şi de limpezire a circulaţiei fie la întretăierea marilor artere, fie dealungul acelor artere care oferă cea mai frumoasă perspectivă. Cunoaştem străduinţele pe care le-au depus organizatorii serbărilor semicentenarului Dobrogei pentru alegerea unui loc potrivit construcţiei Palatului Cultural. Dovada că locul ales nu s'a găsit în condiţiunile cerute de arta construcţiei monumentale, o face proectul întocmit pe locul Grădinei publice unde, spre a obţine perspectiva necesară acestui grandios monument, autorul a trecut — eroare gravă! — cu porticele unei curţi de onoare peste o arteră de circulaţie aşa de importantă ca Str. Carol.

---

[1]) L'urbanisme à la portée de tous. *Jean Raymond.* Vezi şi traducerea T. Socolescu în bibl. urbanistică.

www.ziuaconstanta.ro

Sistematizarea oraşului Constanţa va atrage după sine aplicarea unui regulament al construcţiilor, prin care să i se asigure o evoluţie cu adevărat orăşenească. Se vor da în acelaş timp directive prevederilor bugetare ale comunei, pe o perioadă mai îndelungată de timp, punându-se lucrările de edilitate la adăpost de lipsa de programe, de tatonări, sau de arbitrarul de care suferă gospodăria noastră politică.

Există la noi pretutindeni, atât la conducătorii oraşelor cât şi la o mare parte din populaţie, predilecţia pentru caracterul rural al locuinţei orăşeneşti. De aceia oraşele s'au întins fără limită, prin construcţii periferice destul de nesănătoase şi adesea cu o înfăţişare de mizerie, care lasă o impresie dintre cele mai neplăcute. Aceste locuinţe individuale au adus un dublu rău, căci, întinzându-se, s'au epuizat rezervele de teren ale oraşelor şi s'au îngreuiat bugetele cu cheltueli enorme şi pentru totdeauna, prin construirea şi întreţinerea unei însemnate reţele de străzi.

Principiul de economie în urbanistică cere: *mică lungime de străzi la mare volum de construcţie*. De aceia, cu drept cuvânt s'a spus că legea improprietăririi demobilizaţilor la oraşe a greşit, deoarece, în loc să dea demobilizaţilor locuinţe, li-a dat terenuri. In marile oraşe din Apus şi mai cu seamă în Viena, s'au construit pentru aceste categorii de neîmproprietăriţi, pentru lucrători şi funcţionarii publici sau particulari, blocuri de apartamente în mijlocul parcurilor orăşeneşti, unde şi omul cel mai sărac poate deveni proprietarul unui apartament omeneste amenajat în centrul oraşului [1]).

Totuş, o sistematizare completă trebuie să prevadă şi cartiere-grădini, cu locuinţe pentru cei cari doresc o viaţă mai retrasă de zgomotul şi agitaţia orăşenească. In cazul oraşului Constanţa, în afară de zona periferică plantată, unde pot fi făcute toate instalaţiile de sport sau de petrecere în aer liber şi care va înconjura oraşul pe linia de centură amintită mai înainte, mai rămâne în acest scop şi organizarea municipală. Prin noua lege administrativă Constanţa a devenit municipiu şi a înglobat sub conducerea ei satele şi staţiunile apropiate adică: Mamaia, Anadolchioi, I. C. Brătianu, Palaz, Constanţa-Nouă şi Viile Noi. Toate la un loc, cu oraşul împreună, numără peste 80.000 de locuitori, dintre cari circa 12.000 trăesc în suburbii.

Pentru aceste suburbii se prevede o organizaţie deosebită de a oraşului. Cât priveşte plaja Mamaia, toată lumea este de acord să i se păstreze şi să i se desvolte caracterul de staţie balenară.

Prin această înglobare municipiul se întinde pe o suprafaţă de ca. 6085 ha. de uscat şi 120 ha. de apă, în care se cuprinde şi bazinul portului. Oraşul propriu zis cu toate construcţiile şi locurile sale virane ocupă numai 1900 ha.

Străzile oraşului şi ale suburbiilor, precum şi drumurile de legă-

[1]) La noi s'a inaugurat acest sistem deabea acum în urmă prin blocul de locuinţe al funcţionarilor Băncei Naţionale din Bucureşti cu planuri întocmite de Arch. Antonescu precum şi prin grandiosul proect cu 529 apartamente al Ministerului Muncii, întocmit de Archit. Sp. Cegăneanu.

www.ziuaconstanta.ro

tură dintre ele, au în total o lungime de aproape 161 Km. Din această lungime abea 36 Km. sunt acoperiţi cu macadam, 6800 m. p. cu piatră cubică, 2800 m. p. cu asfalt şi 26.000 m. p. sunt trotuare [1]. Avem, prin urmare, un rest de aproape 124 Km. străzi şi drumuri încă nepavate în cuprinsul întregului municipiu, O completare a acestei statistice ne-ar da posibilitatea să aflăm raportul dintre suprafeţele construite şi suprafaţa străzilor pavate şi nepavate, spre a deduce sumele ce vor greva bugetul comunei, din cauza desfăşurării peste măsură a oraşului, prin construirea de străzi inutile şi prin lipsa unui plan sistematizat.

Socotim drept o mare greşeală tendinţa de a împinge dezvoltarea oraşului până la unirea definitivă cu suburbanele. Nu numai că acestea trebuie să fie organizate independent, ca subcentre de aprovizionare ale marelui oraş, cu ferme, grădini şi locuri de repaos şi de refugiu pentru orăşeni, legându-se cu centrul prin drumuri netede, bine întreţinute şi cu mijloace rapide de locomoţiune, — dar încă oraşul va trebui să desfiinţeze chiar şi loturile marei industrii, spre a libera acest vast teren al viitoarei sale dezvoltări.

Din cele expuse până aci ne putem orienta asupra viitorului plan al municipiului Constanţa. Acesta s'ar presenta având un centru ce ar continua basinul portului, căruia i s'ar adăoga basinul dela sud prin prelungirea digului dela larg [2]. In tot lungul coastei portului, pe terase se vor ridica construcţii, separate prin taluze înflorate, peste care vor urca scări monumentale şi străzi în pante. Pieţe largi, cu clădiri publice armonizate liniilor de terasă se vor înşira dealungul bulevardului superior, iar în fundul lor va apărea perspectiva străzilor radiale îndreptate spre podiş. De sub malul în terase vor ieşi gurile tunelurilor de cale ferată sau ale metrourilor electrice pe platoforma întinsă a portului.

Deasupra podişului se va desfăşura planul de stea al oraşului, cu trei raze îndreptate în direcţia celor trei mari artere de comunicaţie cu provincia : str. Carol, str. Murfatlarului şi str. Mangaliei. In această din urmă direcţie, o activitate intensă se poate bănui la gura viitorului canal Cernavoda-Constanţa, prin ale cărui ecluse ar trece vasele încărcate spre depozitele din această parte a oraşului.

Imprejurul planului de stea şi înapoia grădinei de centură a oraşului cu aleile şi instalaţiile sale sportive, se vor înşira centrele suburbane, ca frumoase cetăţi grădini sau ca centre de industrie rurală.

Cum se presintă pe hârtie în detaliile lui acest plan de civilizare a oraşului C-ţa, vom vedea cu altă ocazie.

G. Brătescu
Architect.

---

[1]) Cifrele mi s'au dat după măsurătorile Serv. technic al Primăriei C-ţa de către d-l Filoti, căruia îi mulţumesc.

[2]) Proectul măririi portului C-ţa. Direcţia porturilor maritime: Evoluţia portului C-ţa. Analele Dobrogei 1928, vol. I.

www.ziuaconstanta.ro

SEARA

— ADALBERT Von CHAMISSO —

Lăsaţi, copii, să-mi văd de cale.
Sunt vremi târzii şi reci de tot!
Se stinge ziua şi spre-odihnă
Voiu sta pe urmă, de-o să pot!...

Dar ce cântaţi adinioarea
Că se părea aşa ciudat?...
Un cânt de-amor?... O, biet de mine!
De câţi ani nu l-am mai cântat!...

Dar tot gândesc la tinereţe...
Imi amintesc de-un înger blând...
Dar ia să-mi văd de drum mai bine!
Pe-acolo alţii vor fi stând!...

De-aicea caleā ne desparte;
Puterę nu mai am în pas;
Tot mai puternic simt: Din focul
Străvechiu nimic n'a mai rămas!

M. I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

CU GLAS DOMOL

Cu glas domol un basm bunica spune:
Voinici plecară pe cărări curate
Să scape zânele de zmei furate...
Şi basmul picură ca 'n vremi străbune.

Cu gândul dus în locuri depărtate
In poala ei nepoata capu-şi pune.
In pieptu-i mic se zbat gândiri nebune
Şi par'că retrăieşte vremi uitate.

— Bunico, dar atunci când voiu fi mare,
Mă va fura un Făt-Frumos călare
Sau demonul de Zmeu viclean?

— O, tu, copil cu inima curată,
Să-ţi fie calea vieţii mai înceată
Şi să rămâi: un înger pământean.

M. I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

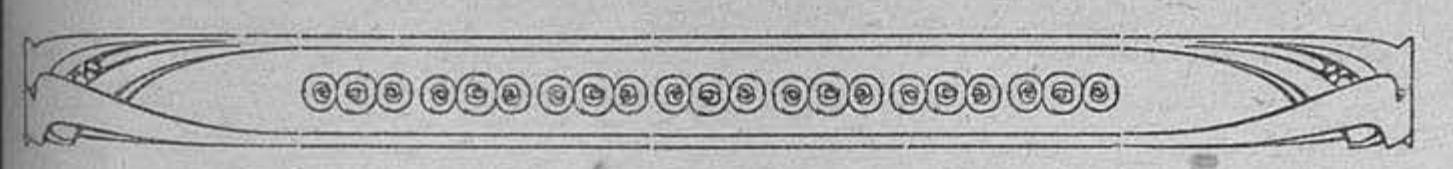

INSEMNĂRI DIN TIMPUL REFUGIULUI

Căderea Turtucaei şi în scurt timp ocuparea Constanţei a forţat retragerea armatelor ruse din Dobrogea. Armata noastră, cu toată resistenţa şi bravura desfăşurată la atacurile violente şi neîntrerupte ale duşmanului, superior în număr şi armament, fiind lipsită şi de ajutorul aliatei sale, a trebuit să se retragă şi ea în cea mai perfectă ordine.

Acum Dobrogea, rămasă fără apărare, cade prada armatelor străine.

Din nefericire, pământul Dobrogei a avut să sufere mult de pe urmele năvălitorilor. Multe sate şi oraşe au fost prefăcute în mormane de ruine şi unele au fost părăsite, după reocupare, fiind în neputinţă de a fi refăcute.

Populaţiunea dobrogeană, înspăimântată de înaintarea vertiginoasă a inamicului, şi-a căutat salvarea în refugiu, lăsând averea în voia întâmplării şi luând drumul pribegiei, dincolo de Dunăre. Cea mai mare parte dintre refugiaţi s'au împrăştiat prin întreaga Moldovă, Basarabia, până şi peste Nistru.

Un număr mare dintre ei, format din toate treptele sociale, s'a aşezat în oraşul Galaţi şi în regiunea de prin prejur şi o parte, în deosebi ţăranii, pe ţărmul drept al Dunărei, în faţa Galaţilor, neocupat de inamic, unde şi-au săpat bordee pentru locuinţa familiilor lor. Situaţia acestor prigoniţi ai soartei era de plâns. Pentru existenţa traiului simţiau nevoe de concursul autorităţilor şi oamenilor de bine. Mai ales oraşul Galaţi era suprapopulat prin aglomeraţia refugiaţilor; stocul de alimente de prima necesitate era redus, aşa că traiul acestor pribegi era foarte greu. In astfel de împrejurări triste autorităţile din Galaţi şi-au făcut pe deplin datoria, dând sprijinul lor desinteresat şi binevoitor, în dorinţa ca această populaţie să-şi poată îndulci traiul, procurându-i cu preţuri reduse cele de trebuinţă, ba chiar purtând şi grija de a găsi de lucru muncitorilor lipsiţi de mijloace. Greutăţile suferite de această populaţie pribegită a deşteptat spiritul de solidarizare între refugiaţi, cari îşi dădeau seamă de nenorocirea lor şi de timpurile grele prin care trec.

Din fericire, o bună parte dintre intelectualii constănţeni şi tulceni, formată dintre proprietari, profesionişti, funcţionari, comercianţi, industriaşi, în faţa situaţiei critice ce s'a creiat prin refugiu, au pus la cale înfiinţarea unei asociaţii de oameni pricepuţi, care să colabo-

www.ziuaconstanta.ro

reze cu autoritățile locale, în scop de a înlesni protejarea și ajutorarea familiilor nevoiașilor. Dorința lor s'a realizat în curând, devenind realitate.

Ca loc de întâlnire s'au ales saloanele berăriei „Luther" din fața Parcului municipal din Galați, puse gratuit la dispoziția refugiaților. Un comitet diriguitor lucra cu mult interes pentru binele și folosul refugiaților.

Cităm cererea cetățenilor dobrogeni (29 Martie 1918) adresată Primului Ministru Al. Marghiloman, referindu-se și asupra situațiunei lor politice, arătând că populația cea mai greu încercată a fost cea din Dobrogea, care a suferit evacuări grăbite și fără mijloace de transport, pagube prin trecerea trupelor rusești în retragere și apoi jaful averilor de bande devastătoare, rugând guvernul ca, pe lângă satisfacerea trebuințelor de ordin economic, să avizeze și la restabilirea drepturilor cetățenești locuitorilor din Deltă și din întreaga regiune dintre Chilia, Sulina și Galați, neocupată de inamic, în vederea viitoarelor alegeri parlamentare, pentru a-și putea avea reprezentanții lor în Parlament, drepturi câștigate prin Constituție.

Comitetul, — luând cunoștință de starea deplorabilă a populației de origină română rămasă în Dobrogea, surprinsă de evenimente, muncile grele impuse de autoritățile bulgare, persecuțiile îndurate și presiunea exercitată pentru ca să o silească să părăsească pământul Dobrogei, micșorând ast-fel preponderența elementului român față de celelalte naționalități, în scop vădit de a induce în eroare opiniunea publică europeană în favoarea elementului bulgar, — a cerut autorităților respective îngăduirea de a ține în Galați o întrunire publică, pentru a protesta contra procedeului urmat de acele autorități streine față de elementul românesc și a cere repatrierea zecilor de mii de refugiați spre a-și reface gospodăriile ce le-au mai rămas și a redeschide școlile și bisericile închise.

După stăruințe continue pe lângă Prefectura județului și comandamentul militar, autoritățile permit ținerea întrunirii în Galați pe răspunderea Comitetului pentru menținerea bunei ordine.

Intrunirea a avut loc în ziua de 26 Octombrie 1918, în localul teatrului central. Sala de întrunire a fost înțesată de refugiați, de publicul gălățean, care se interesa de aproape, fiind în desbateri chestiuni însemnate de ordin național.

La această măreață întrunire s'au ținut multe cuvântări interesante, privitoare la starea provinciei sub ocupațiunea străină, la drepturile noastre asupra ei și la situațiunea locuitorilor dobrogeni din acele timpuri. Espunerile oratorilor au fost bine apreciate de numerosul public asistent. Intreaga adunare aprobă și hotărește a se face intervențiuni grabnice pe lângă guvern și miniștrii plenipotențiari ai Statelor aliate, cerând satisfacerea doleanțelor exprimate.

O comisiune aleasă pleacă la Iași cu însărcinarea de a preda memoriul celor în drept.

www.ziuaconstanta.ro

Asemenea memoriu s'a înaintat Majestăţii Sale Regelui, Guvernului ţării şi Corpurilor legiuitoare.

Redăm aci cuprinsul acestui act însemnat.

Escelenţă,

Populaţia dobrogeană de origină română, evacuată din Dobrogea pe timpul ocupaţiunii acestei provincii în anul 1916 de armatele Germano-Bulgare, iar parte izgonită de autorităţile bulgare după ocupaţiune, a luat cunoştinţă cu durere de hotărârea Marilor Puteri aliate de a lăsa Dobrogea sub administraţia bulgară până la încheierea păcii generale. Această populaţie, formată din sute de mii de suflete, pribegeşte astăzi prin tot cuprinsul Moldovei, al Basarabiei, precum şi prin cuartierele oraşelor de pe malul stâng al Dunărei de jos şi, lipsită de mijloace de traiu şi de bunul său căzut pradă năvălitorilor, se află astăzi în mizerie, aşteptând cu nerăbdare îngăduinţa de a i se permite întoarcerea la vetrele sale din Dobrogea, fără a fi ameninţată cu izgonire şi fără a mai fi expusă la persecuţii.

Hotărârile luate de Bulgari în congresele din 17 Decembrie 1917 şi 23 Septembrie 1918 ţinute în oraşul Babadag, au fost luate în lipsa celei mai mari părţi din populaţiunea dobrogeană de origină română, care se găseşte de 2 ani în pribegie dincoace de Dunăre.

Populaţiunea română protestează cu energie contra procedeurilor şi insinuaţiunilor autorităţilor bulgare, publicate în l'Echo de Bulgarie şi contra rezoluţiunilor amintite mai sus, luate de cele 2 congrese sub auspiciile autorităţilor bulgare, în scop de a se induce în eroare opiniunea publică europeană, prin afirmaţiuni false.

Espunându-vă acestea, Vă rugăm, Escelenţă, să bine-voiţi a fi interpretul acestei nenorocite populaţii şi de a interveni pentru a i se permite întoarcerea la vatră şi reintegrarea în drepturile ei, lăsând această provincie la ţara ei mamă.

Publicăm aci, după cum urmează, şi copia procesului-verbal din şedinţa dela 1 Noembrie 1918.

Proces-verbal dela 1 Nov. 1918

Prezenţi

D-l *Ştefan Borş*, preşed. de onoare
P. Grigorescu, preşed. activ
Brutus Cotovu, vice-preşedinte
I. Ghibănescu „
Const. N. Filip „
Membri: D-nii *Dim. Mira, Iancu Lascaride, Al. Băldănescu, Nic. Ciocănescu* şi *Gh. I. Auneanu.*

www.ziuaconstanta.ro

„In urma convocării d-lui Preşedinte pentru şedinţa comitetului refugiaţilor Dobrogeni, întrunindu-ne astăzi la ora 4 p. m., în una din sălile „Cafe Luther" din Galaţi şi deschizându-se şedinţa, ni s'a comunicat de d-l Preşedinte mai întâi că, drept urmare la congresul Dobrogean ce s'a ţinut de refugiaţii din Galaţi în ziua de 26 Octombrie expirat şi tot din iniţiativa acestui comitet, s'a expediat telegrafic moţiunea votată Maj. Sale Regelui, cât şi Primului-Ministru Coandă, Miniştrilor plenipotenţiari ai Americii, Franciei, Angliei şi Italiei.

Maj. Sa Regele, prin Mareşalul Palatului, ne-a răspuns telegrafic următoarele:

D-lor *Ştefan Borş*, preşedinte de onoare şi *Petre Grigorescu*, preşedintele Congresului refugiaţilor din Dobrogea, Galaţi.

Palatul Regal, Iaşi, 12 Noembrie

Majestatea Sa Regele a binevoit a mă însărcina să aduc la cunoştinţa D-Voastră că textul moţiunii votată de Congresul ce aţi presidat în Galaţi I va reţine întreaga atenţiune şi că, datorită frumoaselor împrejurări de astăzi, să vă dea siguranţa că grijile şi suferinţele populaţiunii româneşti din Dobrogea se vor risipi cât de curând sub căldura binefăcătoare a soarelui libertăţii.

Maj. Sa vă mulţumeşte pentru expresiunea sentimentelor D-Voastră şi pentru neadormita veghere cu care aţi păzit interesele şi demnitatea Dobrogenilor.

Mareşalul Curţii Regale (ss) *Henry Catargy*.

Comitetul, care a ascultat — în picioare — răspunsul M. S. Regelui, a luat act de înbărbătarea ce-ni se recomanda întru apărarea dreptului românesc asupra teritoriului dobrogean şi, în unire cu Comitetul Naţional Dobrogean indicat de congresul sus citat, hotărî să ducă lupta înainte până la realizarea aspiraţiunilor româneşti.

Mişcarea refugiaţilor, secundată şi de concursul bunilor patrioţi din ţară şi al presei şi de sprijinul guvernului, a fost favorabilă realizării dreptei lor cauze.

Puterile aliate au hotărât trecerea Dobrogei în condominiu până la încheerea păcii, ocupându-se partea nordică de Francezi, iar cea sudică de Englezi, în locul autorităţilor şi trupelor bulgare, care urmau a se retrage din Dobrogea.

Vasele franceze staţionate în Brăila au primit ordinul de a transporta trupe franceze în Dobrogea, destinate menţinerei bunei ordine şi protecţiunii locuitorilor.

Ast-fel, prin înalta hotărâre luată de aliaţi, s'a îndeplinit dorinţa refugiaţilor de a se reîntoarce la căminurile lor.

In curând autorităţile române au trecut la Tulcea, pentru a-şi relua serviciile în locul autorităţilor şi trupelor bulgare retrase, după care s'au dat vase pentru transportul gratuit pe Dunăre al refugia-

www.ziuaconstanta.ro

ţilor. Este de prisos să amintim entusiasmul populaţiei din Dobrogea la sosirea autorităţilor române.

Incheindu-se pacea cu puterile beligerante, întreaga Dobroge, dinpreună cu judeţele Durostor şi Caliacra, a trecut în deplina posesiune a României şi cu aceasta a reînceput firul întrerupt al dominaţiunei române în Dobrogea.

Din expunerea de faţă se pot vedea suferinţele, munca şi patriotismul refugiaţilor dobrogeni, precum şi interesul cel mare ce l-au purtat bunii patrioţi ai ţării pentru reocuparea pământului invadat; fapt care merită toată lauda şi poate servi ca pildă pentru generaţia de astăzi.

Astfel s'a dovedit că vrednicia, munca şi patriotismul sunt virtuţi caracteristice ale neamului românesc.

Brutus Cotovu
Institutor pensionar şi fost senator

www.ziuaconstanta.ro

VERSAILLES

Prin parcuri, blonde, vesele amante
Se'ntorc călări dând crengile 'ntr'o parte;
Semețul rege șoapte le împarte,
Suita face ironii galante,

Iar Saint-Simon le strânge pentr'o carte.
Orice mișcări și vorbe-s diamante.
Contesele fac grații elegante
Ce vor străbate veacuri mai departe.

O, Rege-Soare, grații neuitate
Și râs și fluturări de evantai,
N'ați amuțit sub marmură 'ngropate!

In feeria nopților de Mai,
Pășind încet, perechi înfiorate
Reînviază parcul din Versailles.

Gr. Sălceanu

www.ziuaconstanta.ro

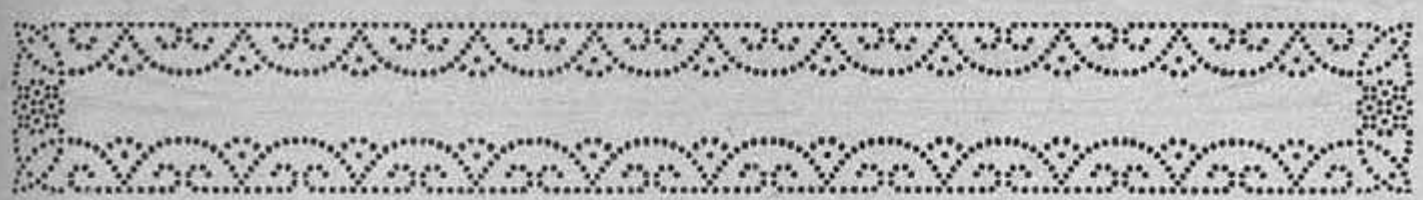

IMI PARE-O NEAGRĂ, URIAŞE CRUCE

Pe unde doarme lotca mea uitată?
In care golf uitat o bate vântul?
Cu ea odată părăseam pământul
Şi înfruntam nemărginirea toată.

Orice talaz îmi aprindea avântul,
Strângeam mai tare mâna pe lopată,
Cântam mai dârz când marea înspumată
Se năpustea urlând să-mi fure cântul.

Lopeţile s'au rupt şi luntrea-i spartă.
Un cimitir albastru-mi pare largul;
Povestea ei în plâns pe vânt se duce;

Când se deschide-a depărtării poartă
Şi nava intră liniştit, — catargul
Îmi pare-o neagră, uriaşe cruce.

Gr. Sălceanu

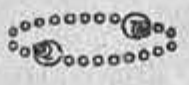

www.ziuaconstanta.ro

ÎNTRE DUNĂRE ŞI MARE

— SIMPLE OBSERVĂRI —

Un Român din restul ţării, într'o călătorie făcută pe ţărmul mării, e impresionat în chip plăcut de vieaţa care plusează cu putere aici mai ales vara, vieaţă pe care nici o scriere nu o poate plastic reda, căci dela an la an, dela zi la zi aproape, se schimbă înfăţişarea locurilor. Rămâi uimit de frumuseţea şi bogăţia naturii, dar te minunează şi puterea de muncă a omului, tenacitatea cu care caută să folosiască darurile naturale. Căci Dobrogeanul e „sinteza" sufletului românesc, deoarece populaţia e formată din Munteni, din Moldoveni şi din Transilvăneni veniţi în timpuri ştiute să conlucreze cu „Dicienii" băştinaşi. Şi dacă — intervalul de timp fiind scurt — din punct de vedere antropologic nu s'au făcut schimbări, „sufleteşte" unificarea s'a făcut. S'a petrecut aici în Dobrogea în mic, ceea ce se va petrece în mare cu întreaga Românime, mai târziu însă, peste un veac două, poate. Şi de aceea spunem că Dobrogeanul de azi, este oglinda Românului de mâine.

Prezentul articol nu are pretenţia de a fi o lucrare de documentare, ci numai să înşire câteva observaţii care, oricât ar fi de adevărate, sânt totuşi subiective.

Un drum făcut între Ecrene şi Jurilofca ne arată imediat care sânt factorii principali ce fac să înfloriască ţărmul mării. Să-i numim:

1. Porturile
2. Staţiunile balneare
3. Porturile pescăreşti.

Vom analiza pe rând pe fiecare din aceşti factori.

Porturile. Aşezarea cea mai prielnică pentru un port o are Constanţa. S'au investit sume enorme, s'au făcut diguri, cheiuri, silozuri, pompe pentru încărcat, faruri, în sfârşit tot ce trebue unui port modern prin care să se scurgă multe din bogăţiile ţării. Construcţia portului a început la 1895, după terminarea podului dela Cernavoda, iar efectiv s'a lucrat

www.ziuaconstanta.ro

dela 1899. [1]) Aşa dar în treizeci de ani, din nimic s'a făcut un port extraordinar, la cheiurile căruia pot încărca dintr'odată 44 vapoare, şi pe unde se scurge 65% din petrolul de export al ţării!

Şi trebue să ne gândim că a mai fost şi răsboiul, când nepri-etenii nu numai că n'au adus înbunătăţiri, dar au şi stricat — în ori ce caz a fost o stagnare.

Astăzi graficele aflate în Muzeul din faţa Cazinoului arată că veniturile portului întrec cu mult cheltuelile, deci se va lucra înainte, căci nu poate fi încă vorba de economii.

Celelalte porturi mici, Mangalia, Cavarna, Balcic, rămân în urmă, privind mirajul Constanţei pe care nu o vor ajunge niciodată. Nu au nici aşezarea ei care să feriască vasele de vânturile grozave de N-E, nici legătură de cale ferată cu hinterlandul. Mangalia poate să aibă însă alte perspective, graţie portului militar, despre construcţia căruia se vorbeşte insistent; căci, fără îndoială, aşezările militare deschid, cităm escadrila de hidroavioane dela lacul Mamaia, cu amenajările şi construcţiile sale, care dau un farmec deosebit acestei părţi a coastei.

Constanţa — orice s'ar spune — e un oraş occidental; totuşi primăria nu a înţeles că oraşul este creaţia portului şi nu invers. Prin felul cum e conceput planul oraşului, rămâne portul izolat, iar Constanţa se întinde nefiresc în direcţia opusă. Pentru ce? Un plan de sistematizare e numai decât necesar, la care să se ţie seamă şi de acest deziderat.

Şi acuma, fiindcă un port e ceva organic, să vorbim şi de rivalele Constanţei. În primul rând sunt porturile dunărene. Au avantajul că sunt mai aproape de câmpia Dunărei şi concurează Constanţa. Totuşi de câtva timp ele stagnează. Tomisul poate fi mulţumit deocamdată.

O altă rivală, Varna, pentru înfrumuseţarea căreia Bulgarii au lucrat cu râvnă deosebită, reuşise nu de mult să atragă foarte mulţi din vizitatorii Constanţei. Vara care a trecut a arătat că nu e nevoe de mare lucru pentru reîntoarcere: redeschiderea cazinoului a fost deajuns...

Staţiunile balneare se întind aproape pe toată coasta Mării Negre, despre care e vorba în articolul nostru. În primul rând punem lacul Tekirghiol, în jurul căruia s'au desvoltat veritabile orăşele, care să-i exploateze dumnezeescul dar de a vindeca reumaticii. Şi apoi vin celelalte staţiuni, care s'au născut lângă câte o plajă. Cel puţin

[1]) Cf. art. Evoluţia portului Constanţa (Analele Dobroge, anul IX, Vol. I)

www.ziuaconstanta.ro

între Mamaia-Sat şi Movilă vilele se ţin lanţ, parcă am avea o singură localitate. Singură plaja dela Ecrene, extraordinar de frumoasă în singurătatea ei, rămâne necăutată.

Constanţa, ca să înlăture exodul localnicilor, şi-a amenajat şi ea în fiecare parte a oraşului câte o plajă. Cele vechi s'au distrus (Tataia şi la Vii) pentrucă s'au exploatat pietrişurile din apropierea lor şi marea a năvălit până lângă faleze. În locul lor s'au ridicat altele, cu numiri curioase (Trei papuci de ex.) înfrumuseţând locuri unde altă dată se svârliau gunoaele.

Plaja „en vogue" este Mamaia, unde vara se încurcă un respectabil număr din limbile pământului cu ciripiala franţuzească a snobilor de pe malul Dâmboviţei. Şi doar la o mică distanţă este plaja dela Mamaia-Sat, frumoasă cum nu se mai poate, unde dunele de nisip se desvoltă în voe, nesupărate de nimeni, căci vizitatorii sunt rari.

Toate acestea însă sunt consideraţii subiective; realitatea este că un mare număr de oameni vin şi populează toată regiunea aceasta semănată cu staţiuni balneare, timp de patru luni de an, lăsând un frumos venit localnicilor şi judeţului. Cu toate acestea e o creaţie factice: iarna localităţile-s pustii; totul hibernează în speranţa verei ce va să vie, când ţărmul mării se împestriţează de costume divers colorate.

Porturile pescăreşti sunt o adevărată bogăţie pentru Dobrogea. Cine a văzut Jurilofca, satul acela mare, cu cherhanalele curate, cu cele peste trei mii de lotci care plutesc pe întinsul apelor Razimului, îşi poate da seama de ce avere stă în pescuit.

În medie se pescuesc în Dobrogea 9 milioane kg. de peşte. Jurilofca singură vine cu 3 milioane şi nu-i întrecută decât de Vâlcovul din Deltă. [1]) Bogăţia mare a acestui port pescăresc o face chefalul. Acesta e peşte călător, vine slab din mare ca să se îngraşe în mâlul din Razim. Şi la o anumită zi pleacă întregul cârd iar spre mare, să ierneze. Atunci toţi pescarii din Jurilofca, în lotcile lor, îi aşteaptă la o îngrădire făcută de ei şi cu ciorpacele adună puzderia de chefali călători. Producţia variază între opt sute de mii şi un milion Kgr. chefali, pe care-i afumă pe loc. Se prinde în mare cantitate crapul şi apoi morunul.

Norocul a făcut ca cei de sus să-şi dea seama de importanţa

---

[1]) Cf. art. Lucrări technice pentru valorificarea pescăriilor Dobrogene de I. G. Vidraşcu (idem).

www.ziuaconstanta.ro

pescuitului. Şirul de canale care îndulcesc lacurile e o dovadă. Astfel Dunavăţul canalizat aduce din Dunăre apă dulce Razimului — altfel expus salinităţii excesive, deci pieirii peştilor. Razimul e şi el legat printr'un canal cu Babadagul.

Ca să ne dăm seama de ceea ce înseamnă un canal cu efectele lui, să luăm cazul lacului Taşaul.

Acesta era alimentat cu apă dulce de râul Casimcea. Anii au fost secetoşi şi lacul a scăzut mult, apa s'a făcut din ce în ce mai sărată şi peştii au murit, încât malurile erau pline de peşti morţi pe care-i mâncau porcii şi câinii. Vitele nu mai aveau de unde bea apă şi patru sate din jur lânceziau în sărăcie.

Un articol al Directorului Analelor Dobrogei arată că lacul Mamaia e la un nivel superior, şi cum acesta e puternic alimentat de isvoare, un canal între Mamaia şi Taşaul ar îmbunătăţi situaţia. Şi astfel a luat naştere canalul betonat pe care se scurge azi apă dulce din lacul Mamaia. Încet, încet, nivelul Taşaulului a crescut, apa a ajuns până la vechile faleze, peştele a început să-şi facă apariţia, iar vitele au iarăşi unde se adăpa, şi în felul acesta s'a semănat din nou nădejdea în sufletul locuitorilor celor patru sate.

Până acuma am vorbit numai de pescuitul în apă dulce. În mare însă nu se pescuieşte încă întins şi e păcat că se pierde atâta avere pe care ea o oferă. Institutul hidrobiologic din Constanţa, cu studiile sale, va îndrepta pescarii dobrogeni desigur şi în această direcţie.

Din cele enumărate mai sus, vedem că astăzi coasta Mării-Negre e un tezaur plin de bogăţii ce se desvălue acuma. În scurt timp, după 1878, s'a făcut enorm de mult — ca Români putem fi mulţumiţi pe deplin.

Populaţia oraşelor — porturi a crescut considerabil, la Constanţa în mod anormal aproape; construcţiile nouă se ţin lanţ; pescuitul aduce statului venit din an în an mai mare.

Se naşte o întrebare însă. Cât timp şi până la ce limită va dura această înflorire?

Răspunsul îl dăm, dacă facem o comparaţie cu Dunărea cu porturile şi delta ei.

Galaţii şi Brăila, oraşe mari, cu acelaş număr de locuitori ca şi Constanţa, au instalaţii moderne şi sunt accesibile şi vapoarelor de tonaj mare. Ele au avantajul că sunt aproape de câmpia Dunărei,

www.ziuaconstanta.ro

lucru ce pentru Constanța e cu totul dimpotrivă și de aceea porturile dunărene încarcă cereale mai multe decât porturile maritime.

Și apoi, comerțul pe care-l face Polonia în Orient se face și se va face tot prin Galați și Brăila.

Dacă privim problema și din celelalte puncte de vedere, constatăm că pescuitul este bogăția Deltei cea mai mare. Vâlcovul întrece Jurilofca în cantitatea de pește prins și are superioritate asupra acesteia din urmă, din pricina mijloacelor de transport, mai repezi, spre restul țării. De asemenea din punct de vedere balnear, plaja dela Sulina, cordoanele litorale dinspre Jibrieni, sunt locuri ce vor avea în viitor căutare.

Fără îndoială că între Dunăre cu Delta ei deoparte și coasta maritimă dobrogeană de altă parte este o concurență și va fi și mai vie în viitor — poate spre paguba acesteia din urmă. In antichitate sigur că înflorirea Deltei nu se compara cu a coastei marine. Tomis, Histria, Calatis, Dionysopolis o arată îndestul. Decăzând aceste porturi sub Turci, Dunărea a trecut pe primul plan. Corăbiile lor intrau prin brațele fluviului la raiale și încărcau grâne. Apoi, mai târziu, Comisia Europeană a Dunărei, construind canalul Sulinei, dă un avânt mare cărăușiei pe apă în aceste locuri, în timp ce la Constanța era un biet cheiu de lemn. Trecând Dobrogea sub stăpânirea românească, aceasta a lăsat Dunărea în grija C. E. D., iar ea s'a ocupat de țărmul mării — și pe bună dreptate.

Constanța are însă o bună aliată și aceasta este C. E. D., care sistematic s'a desinteresat. Bara de nisip crește mereu, vasele mari s'au împotmolit și armatorii nu mai hazardează un drum la Brăila, ci-și încarcă vasele, comod, dela Constanța. Cât C. E. D. va avea în grijă navigația pe Dunăre, Constanța să fie liniștită, căci va rămâne portul marin tot pe primul plan.

Dar să ne gândim mai departe. Dunărea este azi un fluviu internațional. Între Aschaffenburg și Passau se lucrează canalul care va lega Main — Rinul cu Dunărea. [1]) Rezultatele pe care le va aduce acest canal vor fi nebănuite. Se va face pe Dunăre o flotă specială și desigur că sunt destule popoarele apusene care vor avea bani și intenții să exploateze Orientul. De aici înainte, pe Dunăre se va face legătura între Anglia — Franța — Germania și Răsărit. Vasele fluviatile vor face legătură cu cele marine prin Brăila, Galați, sau Sulina.

---

[3]) Cf. art. Dunărea internațională și ținutul românesc al gurilor (idem).

www.ziuaconstanta.ro

E fatal să cadă Constanța pe al doilea plan, mai ales dacă buna ei prietenă, C. E. D., va dispărea, sau își va schimba forma.

Fără îndoială că nu exagerăm până într'atâta să spunem că va dispărea Constanța. Ci arătăm că și în trecut lupta aceasta s'a mai dat și a învins când o parte, când cealaltă. De data aceasta prevedem o reînflorire a porturilor dunărene în detrimentul „Perlei Mării Negre." Totuși Constanța va rămâne și mai departe primul port pentru exportul petrolului (instalațiile fiind deja făcute), portul de adăpostire al vaselor pe timp de furtună, și stație principală a vapoarelor mari de pasageri, care vor face legătura însă cu cele fluviatile într'un port dunărean. Remediul? Unul singur, dar prea dureros: canalul Cernavoda — Constanța al d-lui I. Stoenescu — Dunăre. În cazul acesta flota Dunărei ar veni până în Constanța și vă închipuiți frumoasele rezultate. Dar ar fi neomenos, și economia țării ar suferi mult, dacă porturile Brăila, Galați, Reni și Sulina se vor prăpădi cu totul, căci acest canal le-ar condamna la o pieire sigură. Și nimeni nu are acest interes.

Cele spuse mai sus sunt simple păreri născute din analiza faptelor prezente; dacă se va întâmpla așa sau altfel, nu știm; realitatea ne-o va arăta viitorul.

N. Al. Rădulescu
Profesor, Focșani

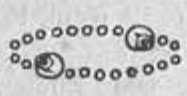

www.ziuaconstanta.ro

DE PE FRONT

IN FAȚA SOBEI

Pe pumnul de jăratec cruciș stau doi tăciuni
Și flacăra tresare ca 'n anii cei mai buni;
Se 'nvăluie în sobă și murmură încet,
Și către horna largă trimite-un fum discret.

E la 'nceput Noembre; afară bate vântul
De se 'nfior copacii și tremură pământul.
O iarnă grea ne paște; sub cerul înnorat,
Cad fulgi din vreme 'n vreme; văzduhul a 'nghețat.

Iar gândurile mele o clipă n'au hodină:
Se 'nvolbură puternic spre zarea mai senină
A unei depărtate și dulci copilării, —
Spre dragostea sortită eternei veșnicii.

Din flăcări se 'nfiripă real bătrâna casă,
Ea are 'n largi ferestre perdele de mătasă,
Sub geamuri cântă lacul de lună argintat
Și 'n depărtare Marea vuiește ne'ncetat.

Și parc'o văd aevea: un înger plin de viață,
Din păr i-alungă noaptea privirea ei măreață
Dar umedă și plină de tari melancolii...
E o icoană 'n pragul eternei veșnicii!

Un vis sublim e totul, o vraje, o magie!
În depărtări mă prinse a morți 'mpărăție.
Tu... cine știe oare pe unde rătăcești!
Nebun sunt de-aș mai crede că tot mă mai iubești!

... Pe vatr'au ars tăciunii și s'au făcut cenușe.
Iar în bordeiul fără de geamuri și de ușe,
Pătrunde vajnic vântul. Adorm cu gând duios
Că 'n noaptea asta tristă te voiu visa frumos.

Mihail I. Pricopie

www.ziuaconstanta.ro

CÂTEVA NOTIȚE DESPRE „GRECII" DIN SATUL REGELE FERDINAND
(FOST ALIBEICHIOI, ÎN JUD. TULCEA)

Dacă-i întrebi: ce sunteți voi?, unii din ei îți răspund: *Imesti Rumni*, adecă: suntem Rumni, Romei. Alții îți spun că această denumire era folosită mai de mult de bătrâni, dar că acum ei se numesc și se socot *Elini*, sau *Greci*. Puțini mai păstrează tradiția că înaintașii lor au venit aci după un războiu, nu se știe care, din părțile Mesembriei, oraș în Bulgaria actuală, lângă M. Neagră; alții spun că au sosit acum vre-o 100 ani din „Grecia" și că n'au auzit de Mesembria; dar nici unul dintre cei întrebați nu mi-a pomenit de *Acdere*, satul de lângă Varna, de unde-i aduce St. Romansky [1]). Românii și celelalte neamuri conlocuitoare îi numesc *Greci*, dar și *Găgăuți* și une ori, în dispreț, *Țigani*. Numele de *Găgăuți* ei nu-l primesc, câtă vreme au mândria a se numi Elini și cei cu cari am vorbit, mi-au ripostat: „Ce vorbă e asta, Găgăuț? Găgăuț este ori ce creștin care vorbește în familie turcește!"

Convingerea mea este că sub denumirea de Găgăuți trebuie să înțelegem o populație foarte amestecată, la origine Cumani (de limbă turcă) creștinați, la cari apoi s'au adăogat și alte neamuri precum: Greci, Bulgari, Români, cari, în timpul trecutei stăpâniri turcești și în urma persecuțiunilor, au fost siliți să-și părăsiască limba spre a-și păstra religia, după cum în peninsula Balcanică găsim Bulgari și chiar Români mohamedani — nu mai vorbim de Albanezi și de Bosniaci — cari și-au părăsit religia creștină, dar și-au conservat limba. D-l N. Iorga îi crede Greci; Jirecek îi socoate resturi de Cumani. Cred că sunt și una și alta; sunt un popor amestecat, ca multe alte popoare de pe glob. De altfel și tipul lor antropologic o trădează: pe lângă figuri care s'ar putea numi mediterane, deosebești și figuri românești, dar și tipuri cu impresionante caractere turanice. Aceștia din urmă fac o mină de cele mai multe ori stupidă când vorbești

[1]) Vezi și *Al. P. Arbore*, Informaț. etnografice etc. în acest volum, pag. 61.

www.ziuaconstanta.ro

cu ei şi sunt nişte prostănaci prin excelenţă. Unii Găgăuţi de pe lângă Coasta de Argint îţi pot povesti şi o tradiţie mai veche, în care se vorbeşte de Turcii tăetori de limbi şi fac chiar legătură între numele de Găgăuţ şi gângăveala gurilor cu limbile tăiate pân'la rădăcină. Ori cum ar fi, locuitorii din satul Regele Ferdinand se socot astăzi Greci şi vorbesc o limbă mai mult grecească ; şi aceasta e hotărâtor pentru determinarea naţionalităţii lor. Căci una e rasa, ca noţiune zoologică şi alta e naţionalitatea, ca noţiune psihologică ; iar aceste două noţiuni se ştie prea bine că nu se acopere în totul.

Bărbaţii din satul Regele Ferdinand au nume ca : Ştefanì, Ianciu, Mihali, Peiciu, Thódoru, Sava, Vasili, Iani, Iorghi, Manoli, Vangheli, Alixandru, Şterghiu, Anastasi, Sotir, Dimu etc ; iar femeile au nume ca : Niculina, Anaşti, Vasilichi, Ilenco, Sultana, Irniţa (sic), Thodora, Marino (sic), Maria, Deşpina, Caliţa, Caluşu (sic), Radu (sic), Steriani, Iano etc. Iată şi câteva nume de familii de „Greci" din acest sat : *Tranuli* Sava, *Burlacu* Ştefan, *Dascalo* Nicola, *Nicolachi* Iani, *Rizu* Panait Todor, *Dobre* I. Sotir, *Alexe* Manole Alexe etc.

De la *Tranuli Sava* (43 ani) — care, între altele, îmi vorbeşte despre vârful Consul Mare şi Mic *(=Consulachi)* ; despre Piatra Roşie *(=Cóchin petra)*, un dâmb de sub munte, cu un izvor de apă ; despre Bisericuţa *(=Manaştirachi)* dela poale, unde sunt ruine şi unde au săpat nişte oameni veniţi din Rusia ; apoi despre cărămizile mari (probabil romane) ce se găsesc pe Consul, în faţa unei mori etc. — culeg şi următoarea poezie populară :

Aspro=mo pilişteri	Albă porumbiţă
Apo ton dópo=mo,	Din locul meu (natal),
Mavro=mo hiledoni	Neagră sburătoare [1])
(N') apú tin Arapià,	Din Arabia,
Hambilos ta ffirà	Jos, la cancelarie
Na grapso mia grafì,	Să scriu o scrisoare,
Na ştilo ti manùlam,	S'o trimit la maică=mea,
Na mi min caitirì	Să nu mă aştepte
Che ton ghiriom potes na mi tharì.	Şi tatălui meu să nu mă creadă.
Na ştilo chi tin agàpim	Să trimit şi iubitei
Na pai na pandrefti,	Să se ducă şi să se mărite,

[1]) O paserea din Asia, al cărei nume în româneşte nu=l poate da, fiindcă paserea nu trăeşte şi'n Dobrogea. Adesea folklorul e şi el un argument pentru negarea autohtoniei unei populaţii într'o regiune.

www.ziuaconstanta.ro

Tùrco na mi'mbarì	Turc să nu ia
Chi pai chi colaşfì,	Şi să nu se păgânească,
Che ambàri to diàco ton iò,	Ci să se mărite cu fiul diaconului,
Na pai na aiaşfì.	Să se ducă să se sfinţească.

De la *Iordan Gh. Dàscalu* (45 ani), care trece drept un bun cântăreţ în sat (o figură de Român podgorean), culeg următorul cântec, pe care l-am mai auzit şi'n copilărie la Grecii din Tulcea:

Ena Turcàchi	Un Turculeţ
Che ena Rusàchi	Şi un Rusnac
Càmunun pòlemu	Fac războiu
Che pulimùnun,	Şi se luptă,
Càmunun pòlimu	Fac războiu
Ia tu canunàchi.	Pentru un tunuleţ.
— Dòs-mi, Turcàchi,	— Dă-mi, Turcule,
Àftò canunàchi!	Tunuleţul acesta!
— Deşi tu δìnu	— Nu ţi-l dau
Ofu canunàchi (bis);	Tunuleţul acesta;
Rubleà tu hinu,	Ruble vărs,
Vòtica tu pinu	Votcă beau
Chi deşi tu δinu	Şi nu-ţi dau
Fto tu canunàchi	Acest tunuleţ
Chi şi chi màşi	Şi tu dormi
S'àspra şin Dunàchia	La Dunăriţa albă
Ch'egò ghirizu	Şi eu ocolesc
Tis Polis ta sucàchia.	Uliţele oraşului (Constantinopolei).

Limba, de sigur, e dialectală şi în pronunţarea cuvintelor locuitorii adesea şovăesc între o formă şi alta: chi şi che, pòlemu şi pòlimu, gh şi γ, d şi δ etc.

De la *Niculae Lambru Iordache* (curelar, 29 ani) şi de la alţii culeg următoarele proverbe, zicători şi expresii:

1. *Kiròs kalòs γnoriziti tu purnò*=Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă.

2. *Pos stròis eci da pèis* = Cum îţi aşterni aşa te culci.

3. *Àpù da cams duleà mi tu dicòs-tu nèthrapu còma calà mi tu cşènun* = De cât să-ţi faci treaba cu un om de-al d-tale (cu o rudă ?), mai bine cu streinul.

4. *Panaìia na filài!* = Maica Domnului să mă apere!

5. *Pfiu! Na mi tu matìà-su!* = Pfiu! Să nu-i fie de deochi!

www.ziuaconstanta.ro

6. *Pia şin Dùlcea me ena caruţĭ şteàrĭ* = Am fost la Tulcea cu o căruţă de grâu.

7. *Eγò ìme àrhondas* = Eu sunt bogat.

8. *Pu hti pas che pu scàzi!* = Unde dai şi unde crapă!

9. *Tin ànexi o càmbos ine pràşinos*=Primăvara câmpul e verde.

10. *Èclipşe cumbàros apò to nùnu àhero* = A furat finul de la naşu său paiele. Se zice aşa despre Calea Laptelui din cer.

11. *Şimera kiròs şi nifkià, nĭaji na vrèxi* = Azi e înnorat, seamănă a ploaie.

Nu mai notez cele vre-o 200 cuvinte culese din vocabularul mai uzual al acestor locuitori, de oarece un studiu amănunţit asupra limbii şi în genere asupra întregii înfăţişeri etnografice a Grecilor din Regele Ferdinand ni-l va da d-l *N. Bonjug*, distinsul şi însufleţitul diriginte al Şcolii din acest sat.

Menţionez numai că limba acestor Greci conţine multe cuvinte româneşti, turceşti şi chiar bulgăreşti.

Dintre cele româneşti — pentru unele şi în sensul că păstrează şi fonetismul l. române, — culese de mine, sunt: *cârciuma, cârciumar, masa, rachiu, pat, friptura, primăria, pălăria, flanela, mănichi,* (= mânecă), *pleava, homa* (= humă pământ), *mămălinga (sic), càmbos* (= câmp), *nunu* (= nun, naş), *căruţi* (= căruţă) *etc.*

Dintre cele turceşti, menţionez: *hamucci* (= curelar), *demirgi* (= fierar), *cifcis* (= plugar), *zanaicis* (= meseriaş), *iahni* (= tocană), *pilaf, bahcea* (= grădină), *bair* (= munte, deal), *şinduchi* (= ladă, coşul căruţei) etc.

Grecii din Regele Ferdinand sunt o populaţie care merită într'adevăr atenţia deosebită a filologilor şi etnografilor, fiindcă studiul acestor locuitori ne poate desvălui stări de lucruri ce ne duc departe, în trecut, până în Evul Mediu.

Constanţa, *Septembrie 1929* C. Brătescu

www.ziuaconstanta.ro

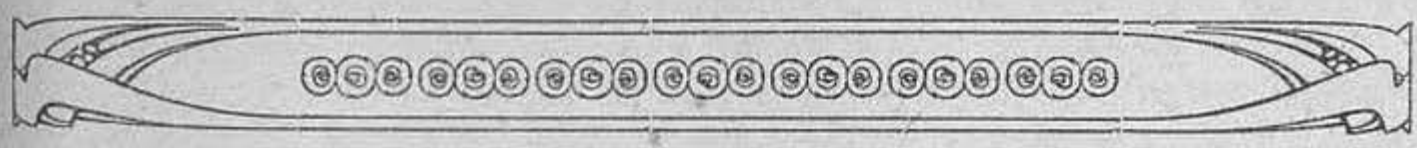

NOTE ASUPRA „GRECILOR" DIN SATUL REGELE FERDINAND I

ALIBEICHIOI [1]

La un Km. spre E. de încrucişarea şoselelor Tulcea—Măcin şi Babadag—Isaccea, în apropierea *Consulului*, unul dintre cei mai frumoşi *munţi* din Dobrogea, — de pe înălţimile căruia călătorul vede spre V. apele Dunărei albastre şi spre E. oglinda strălucitoare a lacului Razim, străjuit de ruinile vechii cetăţi Heracleea, — se găseşte satul *Regele Ferdinand I*, numit astfel cu prilejul încoronării Regelui Ferdinand I, după propunerea lui Aurel Păcuraru, un om de inimă, pe atunci administratorul plăşii Isaccea, şi după acceptarea cu bucurie a sătenilor, în frunte cu subscriitorul acestor rânduri.

Înainte de această dată, satul Regele Ferdinand I se numea *Alibeichioiu*, după numele unui *Ali-bei*, ce-şi avusese cândva rostul prin aceste părţi şi la 1828 şi-l lăsase în voia lui Alah, răspunzând poate chemării steagului patriei sale, ori fugind de groaza oştilor ruseşti, ce se revărsau spre sud.

Rostul acesta consta, în toamna anului 1830, din nişte bordee părăsite, ocupate în treacăt de 13 familii de *Greci* originari din *Aspru* (Acdere) şi 7 familii de *Bulgari* din *Curuchioi*, districtul *Varnei*. Pornind dela locurile lor la anul 1829, odată cu înapoerea oştilor ruseşti din Turcia înfrântă, ei s'au aşezat pentru scurtă durată în sudul Basarabiei, la *Frecăţei, Cişmechioi, Traianu—Vechiu, Pelini* şi *Curciù*. Mai apoi, mânaţi de dorul locurilor naşterii lor, luându-şi drumul înapoi, poposiră aci cu întreg chervanul, de oare ce născându-se pe drum gemenii *Tudoriţa şi Chiriac* ai unui Vaşili Lefter, mama trebuià să-şi facă repaosul celor 40 de zile cerute de higienă.

Imensele păduri înconjurătoare şi lemnăria de construcţie ce le stătea la îndemână, îndemnă pe aceşti pribegi să facă transporturi fabricilor de caice dela Isaccea şi Tulcea, porturi ce se găseau ca la o poştă şi jumătate; şi le rentă bine. Abundenţa vânatului în mistreţi şi căprioare, terenurile fertile cu izvoare numeroase şi valea bogată şi răcoroasă a *Taiţei*, îi legară de acest ţinut şi pribegii s'apucară şi de puţină plugărie.

Câştigurile uşoare îi fixară pe nesimţite locului. Bordeele se refăcură; pe alocuri se ridicară căsuţe modeste, apoi mai solide — şi

[1]) Uzual Libichioi

www.ziuaconstanta.ro

astfel a luat naştere acum 99 ani satul lui Ali-bei, *Alibeichioiu-l* de astăzi.

În harta statului major rusesc din 1838, *Alibeichioiu-l* este menţionat cu 5—20 familii, fără specificarea naţionalităţii. [1])

Ion Ionescu dela Brad dă pentru anul 1850 douăzeci de familii de Greci [2]).

„După Lejan, îl cunoaşte şi Peters, care spune că satul avea 30 familii" [3]).

„Satul Ali-beg", pomenit de Dimitrie Cantemir (prima jumătate a secol. XVIII) şi despre care d-l C. B. face observaţia că ar fi „probabil Alibeichioi din jud. Tulcea" [4]), cred mai de grabă c'ar putea fi Libichioi (Celebichioi) din apropierea Megidiei, pentrucă *acolo* „locuitorii încălzesc casele cu băligar", „fiindcă nu au păduri cu lemne" şi „apa şi-o iau din fântâni" pe care, „din cauza uscăciunii solului, trebue să le sape adânc, până la 100 orgnii" [5]) şi pentrucă această localitate şi astăzi, la mine în sat, se numeşte „*Satul lui Ali-beg*".

Istoricul N. Iorga, vorbind despre manuscriptul găsit la 1912 în biserica din Azaclău, un caeţel de daruri făcute, începând din anul 1859, de locuitorii mai multor sate din Dobrogea, pentru a clădi biserica, biserica românească — pe o vreme când în aceste ţinuturi ortodoxe se cunoşteau bine deosebirile de rasă — dela Alibechioi", manuscris intitulat „Condica de milostenii, cu ajutorul Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, amin; 1859, 16 August" şi semnat „Teodorescu, sau cum iscăleşte odată, după o modă care a domnit în Bucovina, Teodorescul", — crede că satul la acea dată era românesc [6]). De fapt, satul Alibeichioi a fost la 1830 greco-bulgar; tot astfel la 1838, 1850 şi 1859.

Memoria bătrânilor [7]) pomeneşte, pentru anul 1830, pe următorii bătrâni, capi de familie, întemeietori ai acestui sat: Tranulus Moscu, Pandilèmus, Ştefani Altâparmac (6 degete), Vaşilis Chiriac, Panaiot Vaşilis, Nicolos Màcris (Uzumus), Ciubànis Nicòla, Lifteris Mandagiolarî, Foti Tanàşi, Stoian Ciolachis (ciungu), Ianciu Vaşili, Custandas Nicòlas, Mutuis Ruşius — *Greci*; şi Stefan Burlacu, Jeliu Stoian, Stefan Jeliu Stoian, Hagi Gherghe, Hristu Nediu, Rusi Cioban, Peiciu Dermengi (moraru) — *Bulgari*.

---

[1]) Analele Dobrogei, An. IV No. 3, Din Etnografia Dobrogei. Alex. P. Arbore.

[2]) Analele Dobrogei, An. III No. 1. Excursiune agricolă în Dobrogea. Trad. de F. Mihăilescu.

[3]) Analele Dobrogei, An. III No. 4 Câteva însemnări asupra Cerchejilor, Grecilor şi Arabilor din Dobrogea, de Alex. P. Arbore.

[4], [5]) Analele Dobrogei, An. I No. 1 Extrase din Dimitrie Cantemir C. B.

[6]) Analele Dobrogei, An. III No. 1 Cele 3 Dobrogi pe care le-am găsit. Sate şi oameni din Dobrogea românească la 1859.

[7]) Vanghele Dobre, 72 ani, plugar din Regele Ferdinand I (Alibeichioi). Informaţiunile asupra trecutului satului le-am cules de la locuitorul *Tranulea Gh. Tranulea*, de 65 ani, din Alibeichioi; Vocabularul de la locuitorul *Gh. Tandafir*, de ani 69; poeziile şi traducerile de la *Panait D. Iofciu*, de ani 58, cântăreţ în sat. Acesta mi-a dat şi relaţiunile asupra obiceiurilor din localitate. Datele statistice le-am obţinut de la notarul Comunei, d-l *St. Staniú*, după scriptele primăriei.

www.ziuaconstanta.ro

Între anii 1852—1856, satul Alibeichioi este amenințat cu desființarea.

O verișoară primară a locuitorului Rusi Lifteris fusese cândva răpită din *Aspru*, turcită și luată în căsătorie de un ius-basî [1]), care o adusese cu sine în Dobrogea la Balabancea și mai apoi la Accadâna (Alba). Răspunzând ius-basiul chemării armelor patriei sale, soția răpită este înlesnită de tânărul Cara—Ianachiș, fiu al lui Tanàși Cara Liftèris, să fugă peste Dunăre, în Basarabia, unde devine soția unui ofițer rus.

De groaza răzbunării ius-basiu-lui, familii întregi se ridică din sat și anume: Gherghe D. Dimu, Tranùlus Moscuiàni, Tanàși Cara Liftèris, Sfeatcu Jeliu Stoian și se stabilesc la Tulcea; Cara—Ianàchis, Chiriac Tanàși, Pantèlis Tuduràchis și alte câteva familii trec în Basarabia, în satele pe care le locuiseră odată: *Pelini* și *Curciù*.

Grozava răzbunare a ius-basiu-lui nu s'a produs însă și refugiații s'au întors la vetrele lor, soția răpită explicând soțului ei pentru totdeauna părăsit, că a fugit, ca să evite purtarea imorală a fratelui ius-basiu-lui. De aci înainte viața satului este liniștită, atâta cât se puteà numi liniștită pe atunci.

Grecii, evitați de locuitorii satelor învecinate, fac căsătoriile vreme îndelungată numai între dânșii și cu bulgarcele din sat; Bulgarii aduc fete și din alte sate, dar numai foarte rar, fetele refuzând să se ducă la „*Greci*".

Astăzi chiar, după o existență de 99 de ani în centrul județului, locuitorii acestui sat grecizat în întregime, — Bulgarii dându-se drept Greci și căutând voluntar să se grecizeze pentru a scăpa de ponosul că sunt Bulgari, fac încă greu căsătoriile cu fete din alte sate și numai cu partide fără trecere.

Acestor fapte se datorează conservarea caracterului etnic al Grecilor, grecizarea bulgarilor și excesiva solidaritate a locuitorilor, ei constituind de fapt o unică mare familie, ai cărei componenți sunt toți rude apropiate între ele.

* * *

Cine va fi fost primul păstor sufletesc al acestor locuitori, nu mai știe nimeni. Cel dintâiu, pomenit de sătenii bătrâni, este *papà Fucaras*, despre care se spune că a făcut sfânta slujbă creștinească în limba caramanească (turcească). El este înmormântat în curtea bisericii. I-au urmat apoi: papà *Ilie*, papà *Moscu*, papà *Dima*, (feciorul lui papà Moscu), care slujește și astăzi la Cocargea din jud. Constanța, papà *Panteli Cumbidis*, toți veniți din satele *Aspru* (Acdere), *Misèvri*, *Curi*, *Caràacci* și *Vașilicà*, din Tracia. Grecii, fac slujba numai în limba grecească. Sunt înmormântați în cimitirele satului.

După anexarea Dobrogei, a păstorit și mai departe papà Panteli Cumbidis.

---

[1]) ius-basî=căpitan militar. ius=100; basi=căpitenie.

www.ziuaconstanta.ro

La anul 1882 păstorește scurt timp, vre-o 2 luni numai, slujind pentru prima oară în limba românească și de pe cărți românești, preotul român *Popa Nicolae*, poreclit de săteni *„face cruce"*, pentru cuvintele ce le pronunța cu regularitate, învățând pe credincioși să facă cruce în toate ocaziunile ce impun facerea crucii, în prezența preotului. Este înlocuit de papà Panteli Cumbidis; revine din nou, pentru a fi înlocuit din nou de același papà Panteli Cumbidis, care în sfârșit murind, închide cu sine, pentru totdeauna, sub lespedea de piatră și limba slujitoare credinții în grecește.

În anul 1898, biserica are de slujitor al altarului pe *preotul* seminarist a 4 clase *Asanachi Marinescu*, prin stăruința căruia s'a ridicat, între anii 1904—1909, actualul frumos, încăpător și solid locaș al sfintei biserici ortodoxe, cu hramul Sf. Dumitru.

Merită să fie pomeniți, pentru concursul dat la construirea locașului, sătenii *Gligore Dimu* și *Gheorghe Alexe;* iar pentru înzestrarea lui cu bogate daruri, în afară de contribuțiunea comună pe 4 ani de 10% din recolta semănăturilor și viilor, *Ștefani Cara Ghiorghi* și *Arhondi Dascălu.*

Imprejmuirea s'a făcut cu obolul sătenilor, inițiator fiind ixarul *Iani Tranule.*

Urmează apoi ieromonahii *Ilarie Munteanu, Isichie Roșca,* Pr. *Atanasie Economidis,* admirabil caracter și fire apostolică rară, ieromonahul *Arsene Vasiliță* și, dela 29 Septemvrie 1929, preotul seminarist a 8 clase *Andrei Cojocaru,* care lasă să se întrevadă omul muncii de mâine.

Cântăreți, concomitent cu *Papà Fucara,* care slujia în limba *caramanească,* a fost *Teodorescu* (Teodorescul), autorul *„manuscriptului dela Azaclău"*. Fire activă, cu milostenia strânsă de el din satele și târgurile: Cineli, Babada (Babà), Satu-Nou, Meduncu (Medenchiu) Ortachioi, Balabancea, Cerna, Niculițelu, Văcăreni, Gherbănu (Garvan), Greci, Taița, Jijila, Tulcea, Călugăra, Apcadun și Turcoaia — și cu contribuția localnicilor, ridică în *Alibechioi «biserică românească»* de închinare Domnului, care a durat până la 1918, când a fost dărâmată; iar icoanele s'au dat casei de rugăciuni, făcută atunci, la Accadâna (Alba).

În acest locaș slujește el însuși, cel dintâi, *în limba românească,* bine meritând titlul de *pionier al românismului în Dobrogea.* Face slujbă românească și cu papà Ilie, grecul, slujitor credinței *în limba grecească,* dar care va fi știut, poate, și ceva românește, judecând după corespondența lui *Teodorescu* către dânsul [1]).

Până la 1916 numele lui Teodorescu a figurat în fruntea ctitorilor vechii biserici, pe un pomelnic vechiu, care s'a perdut în timpul marelui război, odată cu multe alte odoare ale bisericii.

I-au urmat apoi: *Dumitrache Bogdan,* bulgar, care a slujit în

---

[1]) Analele Dobrogei, An. III No. 1. Cele 3 Dobrogi ce le-am găsit. Sate și oameni din Dobrogea românească la 1859 de *N. Iorga.*

www.ziuaconstanta.ro

limba bulgară, cu preoţii slujitori *în limba grecească* papà *Moscu* şi papà *Dima*; *Stoian Dumitru* şi *Panait Ianachi Iofciu*, cari fac slujbă *în limba greacă* cu papà Panteli Cumbidis; cel din urmă şi cu preotul român *Popa Nicolae*. Dela 1899 încoace slujeşte neîntrerupt *Panait D. Iofciu*, cântăreţ cu şcoală românească, 12 ani cu papa Panteli Cumbidis şi 31 de ani cu preoţii următori, până astăzi. În această îndelungată vreme a fost îndrumătorul multor dintre preoţi; iar în intervalele libere, a botezat şi'nmormântat de multe ori singur. A predicat cum a putut şi a vorbit mişcător la serbările zilei Eroilor, el însuşi fiind, în marele războiu, un erou, decorat cu crucea comemorativă şi baretele Mărăşeşti, Carpaţi şi Dobrogea.

* * *

Primul învăţător va fi fost, de sigur, *Teodorescu* şi va fi făcut şcoală în *limba românească*. I-au urmat: *Papà Moscu*, care acasă la el făcea şcoală în *limba grecească*. Preotul *Moscu* de mai târziu este elevul acestuia. *Papà Panteli Cumbidis* a procedat la fel; elevul acestuia a fost cântăreţul Panait Ianachi Iofciu.

Dela 1885, învăţătorii români, în ordinea succesiunii, au fost, între anii:

1885—1887	Mariţa	Suplinitoare?
1887—1889	Neculai Carpuz	Titular
1889—1892	. . . Rădulescu	?
1892—1895	Neculai Rădulescu	Titular?
1895—1896	Sevastiţa Dedulescu	Suplinitoare
1896—1898	Vachi	?
1898—1904	Simion Mardare	Titular
1904—1908	Popa Teodor	„
1908—1912	Gheorghe Mihai	„
1912—1929	Nichita I. Bonjug	„

Iar dela ani 1910—1929 în posturile II şi III încă şi suplinitorii: Suchiaş, Elena Ionescu, Sofia Tulceanu, Ana Popov, Ana Chircef, Ana Avramescu, V. Dingu şi Gh. Sechilă.

Pe vremea învăţătoarei Mariţa. . . . s'a ridicat, între anii 1885—1887, primul local de şcoală, existent şi astăzi, când se lucrează local nou cu 4 săli de clasă, o sală de recreaţie, vestibul şi cancelarie, vechiul local rămânând, refăcut radical, să adăpostească *Grădina de copii*, şi *Muzeul Regele Ferdinand I*, existent pe lângă şcoală de 2 ani, cu următoarele interesante secţiuni:

a) Obiecte şi unelte de gospodărie ţărănească, în miniatură;

b) Obiecte antice, cuprinzând un topor preistoric din epoca bronzului şi altele.

c) Secţiune numismatică, cu monede antice greceşti (Histria, Dionysopolis, Callatis), romane (Traianus Augustus), bizantine, vechi româneşti (1773) şi moderne, româneşti şi streine.

d) Secţiunea petrografică: cu multe minerale, roci eruptive, calcare, gresii etc.

www.ziuaconstanta.ro

e) În fine o secţiune cu exemplare din fauna şi flora Dobrogei.

Nu pot trece înainte, fără a-mi arăta recunoştinţa pentru concursul preţios ce mi l-a dat în clasarea şi complectarea secţiunii petrografice D-l Mircea Savul, Conferenţiar la Universitatea din Bucureşti, D-l Athanasie Petreanu Şeful Ocolului Minier Tulcea, Ivan Savof, Ştefan Burlacu, săteni din localitate, cum şi d-nii colegi: Iulia Popovici-Meidanchioi, Ilinof Steluţa-Nalbant, M. Ghirindac-Balabancea şi Zaharia-Topolog, pentru îmbogăţirea secţiunii numismatice.

Tot în acest local se va adăposti Biblioteca şcolii, înbogăţită cu un apreciabil dar al Societăţii Studenţilor universitari Tulceni, şi o preţioasă colecţie pe mai mulţi ani a revistei Viaţa Românească dăruită de fostul Prefect, D-l avocat Theodor Economu, cărora le mulţumesc pe această cale.

Conducătoarele Grădinei de copii au fost:

1906—1908	D-na Caramfila T. Popa	Titulară
1908—1910	„ Florica A. Petreanu	„
1910—1912	„ Florica Gh. Mihai	„
1912—1929	„ Valeria N. Bonjug	„

E dureros să constaţi că sârguinţa atâtor muncitori — unii din ei foarte conştiincioşi ca Neculai Carpuz; alţii conştiincioşi şi de talent, ca Simion Mardare — să se fi risipit fără nici un rezultat pozitiv.

Aceasta poate să fie şi din pricina lipsei de local, dar în primul rând este din lipsa aptitudinii pentru cultură a localnicilor.

Muncitorul pe ogorul şcoalei din acest sat este în situaţia artistului silit să scoată o operă de artă dintr'un bloc de piatră sfărimicios; toate sforţările îi rămân zadarnice.

* * *

Prin aptitudinile lor caracteristice, locuitorii acestui sat se deosebesc mult de locuitorii satelor din Dobrogea. Sunt foarte avizi de pământ. Ori ce pământ de cultură ese la vânzare, ei îl cumpără imediat, oferind preţuri duble şi triple ca'n alte sate. Au ajuns din această cauză să-şi însuşiască întreg pământul de cultură al Turcilor şi, în parte, al Românilor din (Accadâna) Alba; o bună parte din pământurile Românilor din (Ortachioi) Regina Maria şi Trestenic. Nu s'au oprit de a cumpăra pământuri chiar din sate mai îndepărtate, ca Balabancea, Cerna, sau Frecăţei. Au pământuri cumpărate chiar şi la Tulcea. Ei zic că pământul este cea mai sigură avere, pe care focul n'o arde şi războiul n'o distruge.

Sunt sfătuiţi stăruitor, în această direcţie, şi de negustorii greci din oraşul Tulcea, cu cari ţin contact intim, vânzându-şi cerealele şi făcând târgueli aproape numai la dânşii.

Au o deosebită înclinare pentru negoţ. Negustorii din Tulcea le-au luat frică, pentrucă se duc, scotocesc marfa, se tocmesc şi după ce află preţul cel mai scăzut, pleacă în altă parte, şi'n altă parte, pentru a face acelaş lucru şi abia dacă târguesc dela al patrulea sau

www.ziuaconstanta.ro

al cincilea negustor, care-i silit să le dea marfa aproape pe cost. Din această cauză negustorii cari-i cunosc, refuză de a vorbí cu dânşii.

Nu li-i greu a se duce pentru un pachet de bumbac la Brăila sau Galaţi. Cumpărăturile de cai, pentru cari au o adevărată pasiune, i-a purtat întotdeauna înainte de războiu şi acuma prin Basarabia, Transilvania şi chiar prin Bucovina. Mulţi ţin să facă şi grădinării de zarzavaturi, neizbutite însă; toamna şi iarna ţin să aibe un ciainic, o cafenea, sau cel puţin o brăgărie. Fac, deşi neîndemânatic, pe morarii, pe meseriaşii de tot felul. In scurt, spiritul negustoresc pătrunde în toate manifestările vieţii lor; la ei totul se face cu târg şi pe bani. Până şi viaţa familiară are caracterul unui act de comerţ.

Dacă soţia cuiva se îmbolnăveşte şi nu mai este speranţă să se îndrepte, soţul desparte zestrea şi averea femeii, ia ce-i al său şi fără nici o mustrare de cuget şi necondamnat de nimeni, o părăseşte, pentru a trăi imediat cu alta sănătoasă, care să-i producă.

Părinţii îmbătrâniţi, neînstare să munciască, sunt pur şi simplu suprimaţi, ţinându-i iarna la frig, 'părăsiţi în camere neîncălzite sau în mizerie, jos pe paie, între două lemne drept pat.

Bătrânii în genere nu se bucură de nici o consideraţie. Sunt luaţi în derâdere de toată lumea. Când trec prin faţa unei aglomeraţii de bărbaţi, se hăuie ca lupii în urma lor; copiii îi zburătuesc cu petricele, sau fac alte necuviinţi, fără teamă de vre-o mustrare a părinţilor.

Foarte istusiţi în a-şi pleda interesele, fără nici o frică de Dumnezeu, sau de autorităţi, fără nici o ruşine de oameni, falşifică adevărul — şi, solidari până la unul, ies întotdeauna biruitori în conflictele cu funcţionarii statului şi satului, sau cu locuitorii satelor învecinate. Exagerează lucrurile, intriganţi până la saturaţie, nerecunoscători, iubitori de politică, infideli în căsnice, linguşitori şi laşi.

Bărbaţii sunt foarte muncitori şi economi şi, într'o măsură, ordonaţi în gospodărie; foarte retrograzi însă, sub raportul culturii. Femeile grecoaice sunt muncitoare, dar dezordonate, murdare şi reduse. Bulgarcele şi'n special Româncele, care dela o vreme au început a veni în sat, deşi dintre cele mai nevoiaşe, constituie totuşi elementul de regenerare şi civilizator al satului: gospodăriile lor sunt curate şi ordonate, iar copii mai vioi şi inteligenţi.

In vocabularul limbii vorbite zilnic de locuitorii acestui sat se'ntâlnesc cuvinte *greceşti, turceşti, bulgăreşti* şi *româneşti*, după influenţele suprapuse în cursul timpului.

Este inposibilă însă o redare fidelă a pronunţiei cuvintelor 1) pentru că aceasta variază dela om la om şi chiar la acelaş om dela un moment la altul; 2) pentru că, în pronunţarea cuvintelor, au sunete ce nu le avem noi în limba românească şi nu cunosc nici la francezi sau germani, astfel că lipsesc literele care să le redea.

Aceste fenomene cred că se datoresc amestecului cu atâtea naţionalităţi pe cale de grecizare, aşa că limba lor e încă în formaţie.

Pentru a reda pronunţia lor, voiu utiliza următoarele semne:

www.ziuaconstanta.ro

th (angàthes — mărăcine), pronunţat într'un sunet cu limba ingroşată între dinţi, lăsând să se audă un s.

gh (làghios — epure), pronunţat pe gât într'un singur sunet hâgâit;

δ (cunδariδià — tei), pronunţat între dinţi într'un singur sunet, un dza;

dz (dzanhilis — buze), pronunţat ca vardză, moldoveneşte;

hg (suhgla — sulița), pronunţat pe gât, ca un sunet hâgâit.

Voiu mai utiliza, pentru redarea sunetelor, (') accentul grav, i plin, ĭ scurt, ŭ mut, ü francez.

* * *

Obiceiurile, înmulţite foarte mult prin conlocuirea iniţială greco-bulgară şi acuma în urmă şi prin venirea Bulgarilor şi Românilor de prin satele învecinate, sunt extrem de interesante.

Iată câteva din cele mai specifice satului.

Sùrva
(Sorcova)

In dimineaţa zilei Sfântului Vasile, băeţii şi fetele, chiar mai mărişoare, umblă cu „Sùrva" (sorcova), un beţişor simplu, neînfrumuseţat, uneori uscat, luat din grămada de lemne din curte şi, umblând din casă în casă, sorcovesc pronunţând cuvintele:

Sùrva, sùrva, che ai Vaşilĭ!
Chi tu hron iruşìnĭ!

Sorcova, sorcova şi Sfântu Vasile!
Şi la anul sănătate!

Tis bàbus mèra.
(Ziua Babelor)

In ziua Sfântului Ion (7 Ianuarie), încă de cu noapte, naşa primei cununate din anul expirat, însoţită de câteva femei (rude şi vecine), se duce la moaşa empirică a satului, o ia şi se duc în grup la finăsa (prima cununată din anul expirat). Fina, care se aşteaptă la această vizită, se ascunde în casă, în grajd, în curte undeva. Când grupul ajunge, moaşa trimite pe cele mai finere s'o caute. Când o găsesc — şi o găsesc, pentrucă se lasă a fi găsită — o aduc înaintea casei. Ea se apleacă înaintea naşei şi aceasta îi toarnă o căldare de apă rece peste corp, apoi se îndreaptă, sărută mâna la toate femeile din grup şi le dă câte un buchetel de busuioc legat cu o fundă de beteală. Le invită în casă şi stau la masă, cinstesc câte un păharel două de rachiu sau vin şi pornesc toate la a doua cununată, cu naşa acesteia, unde se repetă acelaş lucru; şi aşa se urmează din fină în fină, până se sfârşesc toate cununatele din anul expirat. Seara, pe la

www.ziuaconstanta.ro

sfinţiful soarelui, grupul, care acuma cuprinde toate femeile satului, se duce în mijlocul satului şi aci face o horă mare, joacă 2—3 jocuri la cântecul:

Tis Paraşchèus travùδi

Paraşchèo, Paràşchèo, chi triona
Pui san fètu tu himòna
Ch'irtis mèstu caluchèri.
Stu vunò imàm ch'irta tòra
Lüri stu macşilàri
Lighus ipnus na mà spàri
Chi mas piri lighus ipnus.
Irti mneà stu inuròmu
Tu hiràchitiţi aplòni
Tu mandiliţi miδone
Tu mandilitiţi chinδimènu
Nulu şirma chi hrisàti.
Nehi mèsa chindimènu
Enan mneò sgurafijmènu
Varimènus htipimènus
Tris saitis singariàtu
Chiò aghapitu cundàtu.

Cântecul Paraschivei.

Paraschivă, Paraschivă tinerică,
Unde-ai fost tu în iarna asta,
Şi-ai venit în vară?
Eram la pădure
Şi-am venit acuma.
Aplecată pe pernă
Puţin somn să ne ia,
Şi ne-a luat puţin somn.
Şi a venit una în vis,
Mânişoară întindea,
Batista îmi dădea,
Batista ei brodată
Numai fir şi mătasă.
Are'ntr'ânsa brodat şi un tânăr,
Si un tânăr zugrăvit, greu lovit,
Trei săgeţi la inimă
Şi iubita lângă el.

De acolo pornesc cântând pe drum până la moaşă acasă, unde moaşa le cinsteşte pe toate. Acuma moaşa este aşezată într'o căruţă şi toate femeile, apucând cu mânile de căruţă, o duc la o fântână, unde o udă şi pe ea, la fel ca pe celelalte cununate. O duc apoi,

www.ziuaconstanta.ro

trasă la fel, cu căruța acasă, unde moașa schimbă hainele și iarăși cinstește toate femeile. Aceasta durează până pela ora 10 noaptea, după care oră se împrăștie fiecare pentru a se duce acasă.

Petrecerea aceasta se cheamă „*Vrimènus nifis*" (= Udatul mireselor).

Tot timpul cât durează „Vrimènus nifis" femeile poartă în mijlocul lor un steag făcut dintr'un „peșchir" (ștergar) alb și unul roșu, împodobit la capăt sus cu un șomoiog de busuioc legat cu beteală și împodobit cu ciușcă roșie în vârf, un bănuț și floricele de porumb înșirate pe un fir de ață, care simbolizează organul masculin.

Steagul acesta este semnul suveranității femenine, în această zi!

In cursul petrecerii, moașa poartă și ea pe cap un șomoiog de busuioc, identic cu cel descris mai sus.

A doua zi, disdedimineață, cu plăcintele gata făcute de cu noapte, cu $^1/_4$ sau $^1/_2$ litru de rachiu, puțin zahăr, stafide sau covrigi, pleacă iarăși la moașă acasă.

Fiecare venită cinstește întâiu pe moașă, pe urmă pe toate celelalte femei ce găsesc acolo. Astfel fac toate la rând până la ora 9 din zi. Pe urmă fiecare femee se duce acasă, de unde ia câte un colac mare, făcut tot de cu noapte, un pui, sau o bucată de pastramă de porc, sau vreun pește și se adună toate iarăș la moașe.

Moașa face și ea 3—4 feluri de mâncări, gătite până la adunarea femeilor. Când s'au adunat toate, aleg dintre ele un casier care încasează dela fiecare câte 1—2 lei pentru vin și câte 1 leu pentru cimpoiaș.

Se duc toate la crâșmă, cumpără vinul, tocmesc cimpoeșul și apoi, cu vinul cumpărat și cimpoeșul cântând, se înapoiază la moașă. Pun masa și mănâncă. Rămân 2—3 femei care servesc la masă. Se așează apoi la masă și acestea. După ce s'au săturat bine și au luat câte 2—3 păhăruțe de vin, sau și mai multe, prind la curaj și ies afară în curte, pun cimpoeșul să le cânte și ele joacă până seara pe la ora 9, făcând tot felul de glume și comedii, pentru petrecere. După această oră se împrăștie. Unele din ele rămân pe loc și cheamă și pe bărbații lor. Aduc câte o găină fiecare, le ferb intregi și petrec în casă la moașă sau la crâșmă până a doua zi dimineața (noaptea aceasta este noaptea orgiei). La ziuă pleacă fiecare acasă și se termină petrecerea, care astfel durează două zile și două nopți!

Femeile tinere, care au născut întâiul copil în anul expirat, în ziua a doua a petrecerii se duc la moașă și-i dăruesc, după putere, o cămașe, ciorapi, tulpan, șort, rochie, ștergar, în sfârșit ce are fiecare.

Vrimènus ghàmbros
(Udatul ginerilor)

La 7 Ianuarie, ziua Sfântului Ion, toți căsătoriții din anul expirat ies din sat pe dealuri. Cei pedeștri fac focuri mari cu paie cărate de cu noapte; cei călări se plimbă cu caii de hăț, gata de fugă.

www.ziuaconstanta.ro

Flăcăii din sat, încălecați pe cai, pornesc în cete, în căutarea și capturarea acestora.

Pe cei prinși îi duc la o fântână din sat și-i vâră în jghiabul (ulucul) plin cu apă. Pe care nu izbutesc să-l vâre în uluc, îl țin 4 inși cu putere și unul toarnă peste dânsul o căldare de apă rece.

Cel udat poftește la el acasă pe flăcăii cari l-au capturat și udat, îi cinstește, le dă masă și-l dărucște pe fiecare cu câte un ștergar, sau cu câte o batistă.

Coșù

(Alergare)

In luna Ianuarie, în ziua sfântului Ion, toți vârstnicii ies dis-de-dimineață la crâșmă, în așteptarea flăcăilor. Flăcăii, sosiți cu o căldăruță cu apă și puțin busuioc, se adresează celui dintâiu vârstnic întâlnit:

— Ne dai voie să te stropim?

— Dacă-mi aduceți pe.... (numește pe cineva din sat). Flăcăii se duc și-l aduc.

— Cine m'a poftit?

— Eu, răspunde, invitatorul.

— Un chil de vin, băeți, să mi-l stropiți, pentrucă mi-a făcut supărarea să viu aici!

— Două dela mine, să-l stropiți, băeți, că n'a eșit din casă în dimineața asta!

Flăcăii intervin și cei doi se împacă, cinstesc pe flăcăi și hotărăsc ziua pentru „coșù", care-i ziua Sfântului Toader din Martie, la o săptămână din lăsatul secului de Paște. Un gospodar iese din grupul sătenilor și oferă un premiu; alții oferă și ei. Se adună și bani!

De obiceiu se dă:

Premiul I un batal sau 500 lei.
„ II câțiva coți de stambă colorată.
„ III un ștergar mare.

Se anunță și 'n satele vecine premiile fixate și se invită amatorii, să participe cu caii la „coșù".

De la această dată, caii ce vor participa la „coșù" se îngrijesc în mod deosebit. Li se așternpaie mai multe, li se dă ovăz și chiar grâu, se scot la plimbare și fac alergări pentru antrenare. Cu 3 zile înainte de Sf. Toader, li se reduce treptat porția de hrană. In ajunul Sf. Toader se gonesc până se fac spume, se șterg bine, se friționează cu spirt, pentru a fi mai elastici și a rezistă la răceli; mâncare li se dă doar numai vre-o 2 pumni de orz fiert, pentru a nu se umfla în timpul alergării.

Dimineața sunt scoși, plimbați cu covoare pe ei și, astfel acoperiți, sunt duși la locul de întrecere.

Câțiva amatori se constituesc în dirijori, arbitri, supraveghietori.

www.ziuaconstanta.ro

Dintre aceştia, unii deplasaţi la locul de pornire al *„iuruccidisi"*-lor, au grije să fie aşezaţi caii pe linie şi la pronunţarea numerelor 1, 2, 3, un „aide!" izbucneşte din piepturile tuturor călăreţilor şi caii se pun pe goană. Cei neinstruiţi, forţează caii dela început. Cei mai dibaci îi mână potrivit şi treptat le dă drumul.

La marginea satului toată lumea, bărbaţi, femei, copii, aşteaptă nerăbdători să vadă alergătorul din frunte. Când s'a zărit, lumea toată freamătă. De ce se apropie, de ce-i mai mare nerăbdarea mulţimii, să vadă rezultatul. In fine caii se văd venind în goană, se apropie. Lumea se înbulzeşte peste parapetele şoselei, peste şosea. Organizatorii se luptă să lase deschisă calea alergătorilor. Iată-i aproape! Iată primul sosit. Un „bravos!" izbucneşte din piepturile întregii mulţimi şi pare că ecoul repetă şi el aceeaş felicitare fericitului alergător!

Vine al doilea! Vine al treilea! Sosesc pe rând toţi călăreţii. Lumea se mişcă, se frământă, face comentarii. Organizatorii distribue premiile. Caii sunt împodobiţi cu darurile ce li s'au dat, acoperiţi cu covoare şi plimbaţi să nu răcească.

„Iuruccidis"-ii premiaţi încalecă pe cai şi se plimbă toată ziua prin sat, mergând din curte în curte. Gazdele-i cinstesc şi le dăruesc „peşchire" (şervete) şi „mandilis" (batiste), care se leagă de căpestrele cailor.

Lumea întoarsă acasă, ziua toată, dela mic la mare, vorbeşte numai despre „coşù".

Marlu Ianis

(Mări Ianis)

In dimineaţa Sâmbetei lui *Lazăr*, fetele între 11—15 ani, gătite cu hainele de *mirese* ale mamelor sau surorilor măritate, împodobite cu *„hàndra"* (mărgele), *„fluria"* (salbe de aur) la gât, *„idechea"* (zale) şi flori la cap, încinse cu *„zunàri"* (cordon de metal) sau *„zuna"* (bete), se strâng toate acasă la cea mai mare dintre ele, pe care o numesc *„buiànciu"* şi care, spre deosebire de celelalte, mai poartă încă şi o *„mandilis"* (basma) dela o logodnică. Aici se 'nşiră după înălţime, umăr la umăr, pentru a-şi şti locul, începând dela „buiànciu" şi mergând până la cea mai mică. Apoi pleacă prin sat, din curte în curte, unde, în frunte cu „buiànciu" şi înşirate după înălţime, joacă ţinându-se de brâu şi încolăcind mereu coloana în faţa gazdei, cântă greceşte în cor *„Marlu Ianis"*, sau turceşte *„Măr i Stanchi, ghiaur càzâm"*, sau bulgăreşte *„Izlez Rado"*, *„Mări bulio Dimuviţo"*, sau *„Imălai Mamo"*.

Marlu Ianis, are următoarele cuvinte:

Marlù Iànis chi Enàchis chi planù chi planù Ianis,
Pu planèvum ta curàşo eàtise etis èmurtis.
Dèmburì na tin blanèpşì chiulu flé chiulu flèviti.
Chià pu tin navliţi pirnài tin galitin galimirnái.

www.ziuaconstanta.ro

Adi marĭ Marùlĭ na pàmi catu stu catu stueàlo.
Mar na màsumi luludia chi trandà chi trandàfila.
Mari na càmumi ştifànea eatisè eatisè murfis.
Ştéca ştéca mneà chi dio marĭ ea na ea na stulistò.
Mari na vàlu tu zunàrim chi tun ga chi tun gambuhàm.
Şi misònu ðromu tin bài chi ti ro chi ti ròtişì.
Mari Maruli o enumierachis şi ti e şi ti ènişi.
Sapşilò vuno nivènu hambilò hambilòmumi.

Mări Iane

Mări Iane, Enăchel, stăpânul câmpului, Enăchel, unde creşte bucuria pentru frumoase? Nu poate să crească bucuria, întotdeauna se înrădăcinează. Din curtea ei trece şi-i dă bună ziua. Mări Marulo, să mergem pe malul mării să culegem flori şi trandafiri şi să facem cununi pentru frumoase. Stai, stai puţin să mă gătesc, să pun brâul şi scurteica. La jumătatea drumului a dus-o şi-a întrebat-o: eu mă fac uliu, tu ce te faci? La pădure înaltă mă sui şi iată, incet, incet, mă las în jos.

După terminarea jocului, gazda le dă făină, ouă, bani, ce are. Vizitează astfel tot satul până la ora 2 după amiază. Atunci adunându-se acasă la *„buiànciu"*, socotesc tot ce au strâns; apoi se duce fiecare acasă şi schimbă hainele, luând de data aceasta hainele de toate zilele şi adunânduse din nou la „buianciu", vând făina, oule şi transformă totul în bani, pe cari-i împart egal, sau după categorii, cele mai mari luând mai mult, cele mai mici, mai puţin. Apoi se duce fiecare acasă.

Pipirià
(Păpăruda)

In dimineaţa zilei de întâiu Maiu, fetele de 11—15 ani culeg ştevie şi adunându-se la una mai mare, aleg 2 fete, una orfană de tată, alta de mamă, le împodobesc cu frunze de ştevie (lapata) şi pornesc în grup, din curte în curte, unde cântă de trei ori:

Luşuria, màri pipirià
Vrècşi Chiriò, mneà vruhiţa
Ia ta şteària, ia ta critària
Ia tun Thiò ta paraspòria,
Cati stahì chi chilò,
Cati clima chi vuti.

Umedă, mări păpărudă,
Dă Doamne o ploicică
Pentru grâie şi pentru oarze
Pentru a Domnului sămănături.
Fiecare spic şi chila,
Fiecare cu clima în plin!

www.ziuaconstanta.ro

La acest cântec cele două orfane joacă în faţa casei, dinaintea gazdei, faţă în faţă trecând prin câteva sărituri una în locul alteia, strângând şi desfăcând mereu braţele (în felul cum oamenii îşi bat braţele iarna spre a se încălzi). La sfârşitul jocului gazda apropie dansatoarele, cap la cap, lipindu-le frunţile şi le udă, turnând peste ele chiar câte o căldare de apă rece. Le dă apoi făină, lapte, brânză, numai ouă nu, pentrucă atunci plouă cu piatră peste vară.

La amiază se duc toate pe la casele lor, cele 2 orfane schimbă hainele şi, după ce mănâncă, se strâng din nou la locul de adunare, socotesc ce au strâns din sat, vând ce se poate vinde şi cumpără pentru biserică untdelemn şi lumânări; iar dacă nu fac astfel, vând o parte pentru a-şi cumpărà ce le trebue şi cu restul fac plăcinte, pâine şi mâncări şi stau la masă toate, cu gazda care le-a dat ajutor. După masă se împrăştie fiecare pe la casele lor.

Hristos inèti
(Hristos se naşte)
colind.

După prima săptămână din postul Crăciunului, flăcăii se adună acasă la unul mai deştept dintre dânşii, pe care-l numesc *„dragoman“* şi sub conducerea acestuia învaţă să colinde greceşte şi bulgăreşte.

In ajunul Crăciunului ei pornesc pe la ora 1 noaptea, începând dela o margine a satului şi, intrând în fiecare casă, cântă:

Hristos inèti
(culàdeli)

Hristòs inèti haràs tun gòzumun tun gòzumun ùlum.
Càn ghiràfitun tun ghiràfitun
Can ghi chi lipòna can ghi paràcaleàn.
Tis arhangheli nişì arhàngheli.
Chi aipóstoli voithìşis mi chi to tin tin òra.
Andi vluiméni, andi δucsàjmeni.
Sta mìra pài şìrma mi irèvi anduliu ti màna
Andi vluimèni andi ducsàjmeni.
Chi osu na pàsi chi osu narthòsi
Chi chi ipan chi Hristòn afèndi
δa féngus fènghi δa n'ilius lambis
Chiò n'icu chìris mèta pidiato
Meti ia pohi meta piδiato
Meti ia pohi meta piδiatò meti ia pòhi.

Hristos se naşte
(Colind.)

Hristos se naşte, bucurie la lume, la toată lumea. Se scrie, se scrie, se spune, se spune, se roagă, se roagă. Voi îngerii şi sfinţii

www.ziuaconstanta.ro

apostoli, ajutați-ne în ceasul acesta binecuvântat și dăruit. La mironosița s'a dus și a cerut aur, aur dela soare, dela mama soarelui, pentru binecuvântata și dăruita. Până s'a dus și până a venit, ni s'a spus: Hristos Domnul strălucește ca lumina, strălucește ca soarele. Și domnul casei se bucură cu copii și cu sănătatea care o are!

Calendarul Superstițiilor

Ianuarie:

2 Nu se lucrează, pentru a se putea împerechea vitele.

8, 9, 10 Zilele Babelor.

25 Nu se lucrează spre a nu se înmulți șoarecii pe câmp.

Februarie:

2, 3 Nu se lucrează și nu se taie nimic, cu nici un fel de unealtă, (topor, cuțit, foarfeci etc.), să nu nască vitele monștri.

10 Nu se lucrează spre a fi feriți de ciumă.

Martie:

1, 2, 3 Femeile nu lucrează, unele până la 9 Martie, pentru a fi ferite grânele de tăciune.

Aprilie:

23 Sfântul Gheorghe. Fiecare cap de familie jertfește la biserică câte un miel și mănâncă toți, cu femei și copii, „*Curbanul*", la un loc, în curtea bisericii, sau chiar în biserică. Pentru slujba jertfei preotul primește în dar pelcica mielului jertfit de fiecare și un but de miel din „curban" (friptură la tavă, în cuptor, pe „*bulgur*" (grâu râșnit).

Iunie:

24 *Drăgaica.* Nu se muncește spre a nu fi mușcați de șerpi la secere. Femeile scutură și scot la aer hainele din casă.

Iulie:

20 Nu se lucrează pentru a ploua peste an.

27 *Foca.* Nu se lucrează spre a nu se aprinde casele și

Octomvrie:

1 *Pocroavele.* Nu se lucrează de femei spre a fi împuternicite pentru iarnă.

26 *Sf. Dumitru.* Se jertfește la biserică un taur dăruit de un sătean, crescut liber pe toată mereaua satului 3—4 ani.

Noemvrie:

1, 2, 3, 15, 16, 17 Femeile nu lucrează nimic pentru bărbați (nu țes, nu cârpesc) spre a fi bărbații și vitele ferite de lupi.

Decemvrie:

20 Ignat. Fiecare familie taie porcul de Crăciun.

Rânduiala feciorului rămas în curte, lângă părinți.

După ce copii au fost căsătoriți și li s'a dat câte ceva de zestre, ce mai rămâne în curte și'n casă se stăpânește de părinți. Feciorul

www.ziuaconstanta.ro

ultim din casă, care primeşte parte egală cu ceilalţi fraţi, are dreptul de folosinţă a acestora şi dreptul de uzufruct la 1/2 din pământul rămas neîmpărţit, până la moartea părinţilor, când rămâne stăpân pe curte şi casă şi tot ce se găseşte în acestea (avere mişcătoare sau nemişcătoare), iar pământul se împarte frăţeşte.

Pentru masă, bătrânii şi familia feciorului contribue cu muncă, pâine şi mâncare, după trebuinţa respectivă şi mânâncă în comun.

Unii din părinţi încă în viaţă fiind, fac feciorului acte vânzătoare pentru casă şi câteva hectare de pământ. Restul se împarte frăţeşte.

Oricum s'ar face însă, la bătrâneţe 99% din părinţi rămân cerşetori.

Cântece

Travudi tu biulbiulcuşù

Ia iδiti ta pulea ti lenun
Mari fetu δa èni polimus
Chi ena vari sufèri
Emisam clèfti sta vuna
Chi clefti sta Balcania.
Pàtisan ta inéa hurià,
Ta δoδeca castra
Piran vanghèlia δoδeca
Patisani chi tu scupò
Tu megha manaştiri
Piran tu arghiro stavro
Apu tun δimùni cosmus,
Apu tun dimunini hriştiàni.

Cântecul sticletelui

Ia ascultaţi ce spune pasărea
Mări, anul ista are să fie războiu
Şi o grea suferinţă.
S'au umplut câmpii de haiduci
Şi munţii de comitagii.
Au călcat nouă sate
Au călcat şi douăsprezece oraşe.
Au luat douăsprezece evanghelii.
Au călcat şi marile mănăstiri.
Au luat crucea de argint
La care se închină lumea
Şi o cinstesc creştinii.

Custandinos

Mări poti δa èrti eànicşi
Tu Mai tu caluchéri.

www.ziuaconstanta.ro

Mări nà ricsu tà puδìmata
Na şi ficsu ta cirvùlea.
Mări na pàru δipla ta vuna
Chiò δipla ta Balcania.
Mări na pèsu chi na chimitho
Şi mneà ucşas riza,
Mări n'acusa iδónea pulalùn
Chi tà pulcà ti lenun.
Mări n'acùsu chi tun pèrdica
Pos picnù catarèji.
Mări na fàsai them ta nihe-so
Ta niho poδaro-sò.
Mări na pò fais tu teri-mu.
Chi tiriazmò δen eho.
Mări tu pilişteri şi fuleà
Chi chino metu tèri.
Mări ch'io caimènus munahos
Himon chi caluchèri

Constantin

Mări, când are să vie primăvara,
Luna lui Maiu de vară,
Mări, să zvârl cizmele
Şi să strâng opincile,
Mări, să iau câmpii deacurmezişul
Şi munţii dealungul,
Mări, să mă culc să odihnesc
Lângă umbra unui fag,
Mări s'aud merla cum cântă
Şi pasările ce spun,
Mări s'aud şi prepeliţa
Cum indesat blestemă,
Mări, să-ţi mânânci
Doamne unghiile
Unghiile dela picioare!
Mări, care mi-ai mâncat perechea
Şi împerechere nu mai am,
Mări, porumbiţa
Şi ea la cuibul ei cu perechea,-
Mări şi eu, sărmanul,
Singur singurel, iarna vara!

(Va urma) N. Bonjug

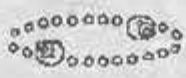

www.ziuaconstanta.ro

DIN MEMORIILE LUI ION V. MOŢOI [1])

UNUL DINTRE PRIMII DESCĂLECĂTORI ÎN DOBROGEA DUPĂ RĂZBOIUL DIN 1878.

„M'aţi tot întrebat, cum de ne-am îndurat să părăsim la 1879 —1880 Basarabia, unde aveam o aşezare bună şi să venim în Dobrogea cea pustiită de necazurile unui război!

Iacă, ne-am îndurat, dragilor, căci şi alţii mai pricepuţi decât noi ne-au îndemnat...

Statornici nu eram nici în Basarabia. Familiile noastre erau rămase în Săcele, trăind viaţa patriarhală de pe vremea aceia — şi numai noi, bărbaţii, plecam unde ne găsiam loc de aşezat şi hrănit turmele. Doar primăvara porniam caravane de căruţe cu „covilfir" şi ne mai aduceam şi parte din ai casei, cari împărtăşiau o lună, două, traiul nostru de nomazi.

Mă mai întrebaţi de ce plecam din Săcele tocmai în Basarabia. Păi, p'acolo n'aveam noi Românii pământ şi nici păşune cu arendă nu prea găsiam şi... eram şi persecutaţi tare de Unguri pentru ideile noastre, că eram naţionalişti aprinşi ca orice tineri. — Nu toţi treceau în Basarabia — mulţi găsiau păşune bună şi destulă prin „Ţara românească", prin părţile Focşanilor, Bârladului, Brăilei şi chiar în Dobrogea.

Pe vremea când se pregătia războiul din 1877 — taică-meu, Vlad Moţoi, ţinea în arendă moşia Sărata de pe lângă Leova — moşia Conului Mihai Kogălniceanu.

Se'nţelege, cu el la un loc eram şi noi, feciorii lui, adică eu şi nenea Voicu.

Cum s'a făcut pacea după războiul cu Turcii, „Conul Mihalache", cum îi ziceam noi, ne-a chemat şi ne-a zis: „Măi băieţi, bun aur îmi aduceţi voi ca arendă, dar mă lipsesc de el — haideţi după mine în Dobrogea şi de vă va fi rău, eu vă dau pe gratis moşia mea. Sunteţi isteţi — vreau să vă procopsesc. Mergeţi în Dobrogea că se dă pământ ieftin ca de pomană".

Moş Vlad i-a răspuns: „Coane Mihai — eu sunt om cu rânduieli bătrâne — mă mişc greu — ducă-se ei, cei tineri, că au viaţa înainte... Eu m'oiu întoarce la bârlogul bătrânesc, în Săcelele neamului meu!...

---

[1]) Născut în Braşov la 1848. Mort în Constanţa la 1916.

www.ziuaconstanta.ro

Să'ncerce ei... că tot o fi mai bine pe pământ cu stăpânire românească decât la streini.

Eu am dus jugul a două neamuri, că de am fost la Săcele, ne-au asuprit Ungurii, de am cutreerat Basarabia, nu ne-au ţinut pe braţe Ruşii. Ducă-se ei cu D-zeu — şi trăiască sub cerul libertăţii până s'o îndura Prea Sfântul şi de Ardealul nostru"...

După multă chibzuială şi nelinişte am început a ne deprinde tot mai mult cu gândul plecării. Ne era greu să-l lăsăm şi pe bătrân — dar la nădejdea că vom avea şi noi pământ al nostru, simţiam o mare bucurie şi un îndemn care nu ne-a mai dat răgaz. Am despărţit dar în trei gospodăria bătrânească dela Sărata şi am început pregătiri de ducă.

Se'nţelege că întâiu am plecat noi fraţii să cercetăm cam ce fel or fi locurile şi cam pe unde ne-am putea aciuià.

Conu Mihalache Kogălniceanu — fie-i pomenirea bună — ne spusese: „Măi, tinerilor, ascultaţi-mă. Cât îi Dobrogea de mare, cutreeraţi-o şi unde v'o plăcea, aşezaţi-vă. Aşa vremuri n'o să apuce neam de neamul vostru. Cumpăraţi pământ cât de mult şi o să mă blagosloviţi".

Şi... am plecat. Până pe la Hârşova mai fusesem noi — că-l pusese odată pe taica acolo un turc la butuc şi ne-am dus de l-am scos — dar mai încolo nu.

Am umblat zile dearândul — cutreerând judeţul Constanţa de azi. Cât vedeam cu ochiul, văi, dealuri, câmpii — ne gândiam cu neîncredere că ar putea fi la alegerea noastră.

Printre lumea de aici era zarvă ca după război şi ca atunci când pe un loc se schimbă stăpânirea.

Întâlniam caravane de Tătari, cari întristaţi părăsiau satele cu calabalâc trântit în câte o căruţă, cu câteva vitişoare mai moarte de slabe; colonişti, cari ca şi noi cutreerau ţinutul în căutarea unui loc de aşezare, apoi soldaţi, ţărani români voioşi că au scăpat de jugul turcesc dar sărăciţi de război. Nu le venia să creadă că pot acum răsufla în voie aerul libertăţii şi erau bucuroşi; când ne vedeau pe noi îndoiala lor se clătina.

Pretutindeni cercetam cam ce fel de trai ne-ar putea aştepta — unii ne încurajau, alţii ne înspăimântau. Mai ales Bulgarii ce-i întâlniam ne dădeau informaţii greşite şi ne priveau mai cu duşmănie decât Tătarii.

Mi-aduc aminte că am întâlnit o caravană de Bulgari cari plecau cu căruţe încărcate şi vite. Ei ne-au spus că pleacă în Bulgaria din cauza sărăciei pământului dobrogean, a vânturilor şi a secetei. Mai târziu am aflat că jefuiseră pe nişte Tătari chiaburi pe cari războiul îi prinsese duşi şi cărau prada la neamurile lor din Bulgaria.

După primul drum n'am înţeles mare lucru, nu ştiam unde să ne alegem locul. Erau ce-i drept câmpii frumoase, dar pentru noi şesul nu însemna grâu, ci păşune. Parcă ne cuprinse o întristare şi o mare grijă. Era trecerea cam mare — dela Basarabia înverzită la

www.ziuaconstanta.ro

Dobrogea uscăcioasă, cu sate arse, cu câmpul plin de ciorlani, cu Tătari amărâți... trăind în sate urâte, fără nici o verdeață.

Îndemnul nostru nu prea avea pe ce prinde rădăcini.

Ne-am dus la Conu-Mihalache și i-am spus:

— „E pustie și sărăcăcioasă țara unde ne mâni, Cucoane!"

— „Lasă c'o veți înflori voi, Mocanii! Și iar ne-a luat la gură cu mutaful și iar ne-a vrăjit cu graiul lui convingător, că ne vorbia cu ochii în lacrimi și ne spunea: „Ferice de voi și copii voștri că veți prinde zile mari din viața neamului nostru. Păcat că-s bătrân... și-s și cam amărât".

De ce o fi fost amărât nu știu, dar de convingător nu mai era altul ca el.

Ați văzut că în casa noastră portretul Conului Mihalache era la locul de frunte, că nu l-am putut uita ce suflet mare era. Eu cu mâna mea am scris în josul portretului: „Într'adevăr ne-ai fost tată".

În sfârșit la al treilea drum am poposit în Cernavoda. Acolo am întâlnit mulți Mocani de prin Săcele, veniți ca și noi în cercetare. Ne-am comunicat unii altora impresiile și cu cât ne sfătuiam mai mult cu atât nu știam ce s'alegem, mai ales că fiecare păstra taina vre-unui loc bun de care auzise sau pe care-l văzuse. Către seară — mâncam la un han. La o masă vecină cu noi stătea un grup de viitori coloniști și discutau cu aprindere. Între ei erau doi cari păreau a fi cunoscători ai locurilor — bănuiesc că erau ingineri hotarnici din „țară" trimiși poate să mai deslușască grupurile de nedumeriți.

Ei îndemnau pe cunoscuții lor cam pe unde ar fi mai bine să-și aleagă loc. Noi trăgeam cu urechia și ne făceam semne, iar după ce ne-am fixat bine despre ce locuri vorbesc ei, ne-am sculat dela masă, am ieșit afară, am încălecat pe armăsarii noștri basa-raheni și p'aci ți-e drumul. Ne-am îndreptat spre locul arătat, am ieșit a doua zi în valea Tașpunarului, unde am dat de un sat tătăresc urât tare, am început a cerceta — Tătarii nu ne înțelegeau vorba — dar am găsit și o târlișoară românească. De acolo am aflat că o duc greu cu apa. Am trecut înainte pe valea satului Chiorcișmé.

Pustiu și cenușă, dar câmpii frumoase, întinse.

— Să ne oprim aici, măi Niță, zice nenea Voicu, că-i șes bun și iacă și-o târ de deluștan cât să-mi privesc herghelia și s'auzim fluerul ciobănesc ca de după deal.

— Să ne oprim, frate, și D-zeu cu noi! îi răspunsei eu în-gândurat.

— Ce stai pe gânduri, mă?

— Mă întreb dacă ceasul acesta e cel bun sau cel rău din viața noastră!

— Bun, măi, rămânem aici.

Am plecat la Conul Mihai.

— Ați ales, descălicătorilor?

— Ales, Coane Mihalache.

— Bravo, băieți, să trăiți! Și ne-a sărutat.

www.ziuaconstanta.ro

De acum plecaţi şi vă porniţi turmele şi D=zeu să fie cu voi. *„Cât despre mine, eu vi=s tată“.*

Şi tată ne=a fost. El ne=a învăţat ce şi cum să facem să ne întărim stăpânirea pe locul ales şi ne=a dat multe sfaturi.

Ne=am întors cu sufletul plin în Basarabia. Am lăsat pe bătrân să mai facă arendă Kogălniceanului, ne=am rânduit familiile din Săcele pe o lipsă a noastră mai îndelungă, ş'apoi ne=am rupt turmele din ale bătrânului şi am plecat.

Lung şi greu drum am mai făcut! Pornisem cu zece mii de oi, herghelie de cai, cireadă cu tărhat în care mari mocăneşti cu ciobani straşnici.

Toţi călcam îngrijaţi — parcă şi vitele erau îngrijorate... „Unde ne duceţi?“...

Când am ajuns la Reni, gata să trecem Dunărea, hait că nu se poate, că aşa şi pe dincolo, că n'avem nu ştiu ce formalităţi împlinite. Ciuda noastră era mare. Să stai în drum cu atâtea vietăţi... Şi erau vremuri nesigure pe atunci. Îşi rupeau ai dracului ciobani cârdurile unii dela alţii, de nu ştiai dincotro să te aperi, că erau mulţi oieri ca şi noi grămădiţi la Reni. Într'o noapte au fost atacaţi ciobanii noştri şi li se rupsese dintr'un cârd un număr de oi. A doua sau a treia zi au găsit în nişte turme o parte din ele.

Peste vreo două trei zile — cum stam în aşteptarea unui răspuns — am făcut noaptea o inspecţie să vedem de nu dorm ciobanii. Dar de unde! Ei şedeau într'o vale la un foc mare şi învârtiau nişte frigări.

— Ce=i cu voi, măi Trică?

— Ce să fie! E bine; mâncăm nişte rinichi. Pasă=mi=te, haiducii noştri pedepsiseră pe cei ce le furaseră lor oile, rupându=le din cârd vre=o sută de oi, de le mâncau numai rinichii... Noi eram necăjiţi. Bănuiam că oprirea aici e vreo combinaţie ca să ne întârzie şi să ne prindă alţii locurile. Nu era mult telegraf pe vremea aceia, dar noi tot am isbutit a da Kogălniceanului o telegramă, după răspunsul căruia ni s'a dat drum deschis. Această telegramă suna cam aşa pe cât mi=aduc aminte: „Suntem aici la Reni cu zece mii oi, herghelia şi cireada, dar ne e oprită trecerea. N'avem hrană pentru vite; vă rugăm descurcaţi=ne“. Semnată: Fraţii Moţoi.

Ştiu că telegrama se păstrează în arhiva Statului; că odată, mai târziu, având nevoie să dovedim averea cu care am venit, am găsit=o şi ne=am folosit de cuprinsul ei.

În fine, după multă abatere, am ajuns la locul cu norocul!

Ce vremuri de grijă şi de nesiguranţă. Noroc c'aveam ciobani buni şi câini amarnici!

Am prins dar a ne face adăpoaste pentru noi şi vite — cu mare greutate că n'aveam ce ne trebuia şi nici sate în jurul nostru dela care să luăm vreo deslişire ori vreun ajutor.

www.ziuaconstanta.ro

N'am să uit cât oiu trăi mândria ce mi-a umplut sufletul când am împânzit locul cu turmele şi vitele noastre.

De acum, gândiam noi, aurul pe care-l căram Kogălniceanului — ca arendă — ne va rămâne nouă să trântim aici nişte gospodării ardeleneşti, care să rămână pildă celor ce vor urma nouă. Aveam o poftă de muncă şi o nerăbdare de a ne vedea aşezaţi, de nu se poate închipui.

La o jumătate de km de târlele noastre era Chiorcişmé, un rest de sat tătăresc, sat care mai dăinueşte şi astăzi, rămas pur tătăresc. Trist şi urât sat. Trăisem noi bine în Basarabia, în satele frumoase româneşti . . . aşa de româneşti pe vremea aceia . . . dar aci ni se'n-fundase. Veniţi dela săcelencile noastre frumoase, dela basaraben-cile svelte şi . . . când am dat cu ochii de tătăroaicele cu faţa lată, ochii piezişi, buzate, speriate şi urât îmbrăcate, am avut imprésia că ne pedepseşte D-zeu de niscaiva inimi frânte ce lăsasem în urma noastră. Auzisem noi dinainte că ele se ascund să nu fie văzute de bărbaţi şi taina aceasta ne gâdila sufletul. De, ne gân-diam, or fi frumoase şi Tătarii le fem, că uite nici noi nu eram chiar de lepădat. Ehei . . . doar şi prin sus şi prin jos de Leova şi Cahul aveam cântec :

— „Un'te duci tu Niţişor ?"
— Pe din deal de Prutişor
Să-mi văd mândra bălăioară
Prinsă'n salbă gălbioară.
— Nu te duce, Niţişor,
Prutu-i lat ş'amăgitor ;
Vin la casa de din vale
Un'te-aşteaptă mândra'n cale.
„Omu"-i dus în spre Rusia
Strânge-l-ar pe loc pustia
Să rămân cu'n voinicel
Frumos, mândru, sveltişor
Cum eşti tu, măi Niţişor !

Când ne-am convins cât sunt de urâte Tătăroaicele noastre . . . am zis :

— Aici ni s'a'nfundat, măi nene Voicule . . . şi . . . Săcelele-s departe . . .

Dar eram prea îngrijoraţi de alte nevoi, încât dela o vreme ne-am bucurat că le ţin Tătarii ascunse să nu le mai vedem ! . . .

Mai marele satului lor se numia „Ciobargiu". Dela el am aflat că Chiorcişmé îşi poartă acest nume dela o inundaţie, o revărsare de apă în fine care, spunea el, a fost stăvilită cu arari (saci mari) de lână. Deci numele ar însemna „cişmeaua înfundată". Povestea lui ne-a dat să gândim că şi altădată au trăit p'aici oieri şi ne-a părut bine de loc prielnic. Acesta ne-a primit cu resemnare şi mulţi ani cât am trăit noi, am dus casă bună cu întregul sat. De altfel ei

www.ziuaconstanta.ro

spuneau totdeauna că sunt mai mulţumiţi cu administraţia românească de cât au fost cu cea turcească. Recunoşteau că Românii nu-i socotesc drept duşmani — dimpotrivă, îi tratează egal ca pe coloniştii aşezaţi prin prejurul lor. Învăţaseră foarte bine româneşte unii din ei, cei tineri — şi erau tare mulţumiţi de stăpânirea cea nouă.

De felul lor erau oameni habotnici, îndărătnici, dar erau supuşi şi cinstiţi. Satul lor era straşnic de urât — ca şi ei. N'am putut face mai nimic bun acestui sat nici în cei 35 de ani cât am muncit alături. Mi-aduc aminte câtă rezistenţă au pus când i-au executat să-şi scoată movila — dealul aş putea zice — de gunoi din mijlocul satului. Au zis că pe acea movilă îşi plâng morţii. Într'o primăvară le-am dus în sat o căruţă de var cu intenţia de a-i pune să-şi văruiască casele, care fiind numai lutuite, dădeau satului o înfăţişare de jale.

M'am adresat „ciorbagioaicii" ca să facă îndemn să înceapă ea prin a-şi vărui casa. Mi-a răspuns disperată: „Nu se poate, nu se poate, vrei spus lume, la ciorbagioaica este amant?".

Şi n'a fost posibil s'o conving.

Într'un rând satul acesta a fost atacat de banda de hoţi a lui Bălan, care voia să jefuiască pe un Tătar bogat numit Sefer. Când am auzit în miez de noapte pocnituri de puşcă, ne-am trezit oamenii şi crezând că suntem noi atacaţi, ne-am luat, cari aveam, puşti, cari nu, bâte şi ne-am îndreptat spre partea de unde veniau pocniturile. Am tras şi noi şi deodată auzim: „Daţi măi foc la foc, că-i puşca lui Moţoi".

Am aflat mai pe urmă la proces că Bălan fusese herghelegiu pe la noi şi d'aia mi-a cunoscut arma.

Noi am reuşit să-i gonim; eu însă m'am ales din această vitejie... cu un glonţ în cotul mânei drepte, care de atunci mi-a rămas ţeapănă; iar guvernul, ca să încurajeze probabil apărarea reciprocă, mi-a dat pe restul vieţii mele o *„recompensă naţională"*.

Dar abia ne făcusem oleacă de orânduire — şi mereu ne treziam cu alţi colonişti peste noi. Aveam aduşi din Basarabia nişte ciobani ortomani, deştepţi şi voinici, haiducoşi cum s'ar zice şi-i dresasem cum să facă să îndepărteze pe cei cari se vor apropia de locurile noastre.

De acum începeam a ne apăra cu îndârjire valea şi tot felul de mijloace întrebuinţam să ne scăpăm de nepoftiţi.

Pe unii îi alungam cu forţa, nu-i lăsam să-şi descarce bagajele, îi ameninţam, le făceau oamenii noştri necazuri de plecau unde vedeau cu ochii. De aceia în jurul şi apropierea noastră s'au putut forma mai târziu sate.

Mi-aduc aminte când poposise Petcu Sasu cu turmele pe Valea Taşpunarului. Şi-a descărcat carele, gata să se aşeze acolo.

Deşi era mai departe de noi, totuş nu ne convenia aşezarea altuia tot cu turme multe, fiindcă de pe valea aceia noi cosiam fânul şi-l aduceam cu carele la târlele noastre.

www.ziuaconstanta.ro

I-am spus noi că-i greu de apă acolo, lucru care era adevărat şi motiv pentru care nici noi nu ne opriserăm acolo. Dânsul nu ne-a crezut, bănuind că vrem să-l vedem plecat de prin părţile noastre. A pus dar de a săpat un puţ sau două şi atât de adânc au săpat încât nu se mai vedeau săpătorii şi de apă tot n'au dat.

Rămăsese de pomină puţul lui Petcu Sasu, care descurajat şi-a încărcat calabalâcul şi luând negăsirea apei ca un semn rău, a plecat cu turmele spre Caramurat, unde s'a stabilit definitiv.

Pe semne acolo-i fusese locul cu norocul!... Tot în acel timp au mai venit şi alţii de ai noştri: Ion Tomoşoi la Erchesek; Neculai şi Alexe Rosculeţ la Terzichioi, Nistorii la Râmnic şi Casimcea etc.

Dar aici norocul nostru face un popas, căci oile noastre, deprinse cu iarba şi apa Basarabiei, când au dat de iarba dobrogeană s'au întristat, apoi n'au mai mâncat, s'au îmbolnăvit, şi cu sutele au murit de cârceag. De iernat le iernam nu se putea mai greu.

Disperarea noastră era de nedescris.

— Cine ne-a adus aci? Ce minte proastă să ne luăm după poveşti boereşti! Ce ne facem... Ce ne facem?!. Asta era acum tânguirea noastră cu care ne-am dus la Conul Mihalache.

— Cucoane, ne-am nenorocit! Ne mor oile cu sutele... plecăm îndărăt cu ce mai avem, că rămânem şi fără astea!.

— Nu fiţi copii, măi fraţilor; puneţi mâna pe plug. Sunteţi voinici, sănătoşi, tineri, harnici; araţi, semănaţi şi culegeţi! Nu vă descurajaţi aşa repede, că viaţa-i făcută din încercări. Acela e om care înfruntă nevoile! Nu părăsiţi locurile, că vi le vor lua alţii şi veţi regreta.

— Dar noi n'am făcut plugărie, Cucoane, nu ne pricepem.

— O să vă pricepeţi, că nevoia-i dascăl bun; o să vă mai ajute şi statul şi când îţi da voi de rodul pământului, n'o să vă mai lăsaţi de el!

Am plecat dela dânsul mai încurajaţi. Dacă am văzut şi am văzut că vremea trece şi altă scăpare nu-i, ne-am luat în anul următor de plugărie.

Când am răsturnat prima brazdă, a fost de cenuşă (arsese satul şi împrejurimile în timpul războiului) şi am oftat adânc; dar de acum trebuia să ne luăm de treabă, că în Basarabia nu ne mai puteam întoarce. Se mai deprinseseră şi oiţele noastre cum ne deprinsesem şi noi şi, mai necăjiţi, mai veseli, ne-am socotit pe veci statorniciţi aici.

Acum ne făcusem gospodării mai bune, coseam fânul de pe cât pământ voiam şi cu nădejdea în D-zeu am dus-o înainte.

La vreo şase ani dela venirea noastră au început a se aduce colonişti, ţărani ialomiţeni şi brăileni, mai ales brăileni şi i-am încurajat de s'au aşezat în jurul nostru. Înţelegeam noi avantajul de a avea sate împrejur şi stăruisem mult pe la prefect să ne îndrumeze colonişti şi în spre noi. La 2 km de noi s'a format satul Chiorcişmé după numele satului tătăresc de care am pomenit. Românii însă n'au voit să se aşeze lângă „lighioi" cum le ziceau ei Tătarilor, ci şi-au

www.ziuaconstanta.ro

format satul la un km departe de ei. Se făcuse dar Chiorcişmea românească; iar vechii aşezări tătăreşti îi ziceau scurt „*Satul tătăresc*" sau „*La Tătari*"; de fapt ei făceau parte tot din Chiorcişmé.

Coloniştii ăştia tare erau amărâţi şi săraci; însă nădejdea că de acum bucata de pământ muncită va fi a lor, le da tăria să suporte greutăţile unei desrădăcinări.

Când ne-am strâns mai mulţi necăjiţi la un loc, viaţa parcă ne păru mai bunişoară.

Erau între ei mulţi oameni cum-se-cade cu cari ne-am înţeles dela început, dar erau şi răutăţi şi cârcotaşi unii din ei. Noi eram oarecum aşezaţi, eram şi oameni cu stare, mai pricepuţi, cunoscuţi de autorităţi, am reuşit îndată să ne impunem, iar ei s'au lăsat povăţuiţi şi ajutaţi de noi.

Ca orice colonişti, unii s'au aşezat în bordee, alţii au adus din bălţi nuiele, le-au împletit şi au făcut pereţi de case lipite cu pământ. Au trăit la început ani grei şi au avut mare noroc cu noi. La miazănoapte de noi s'a format satul Saragea.

După câţiva ani au mai prins la oleacă de stare şi au început a-şi face case mai ca lumea. Atunci am intervenit eu cu un plan de aliniere şi am luptat mult cu îndărătnicia lor. Mai scăpasem noi de aşa zisele „soiuri rele", de cârcotaşi, că le făcusem de ducă din primul an al venirii lor. Dorinţa şi interesul nostru era să avem lângă noi sate frumoase cu oameni chivernisiţi. Le-am vândut şi lor oi, le-am îmbunătăţit rasa cailor şi le-am fost la îndemână la nevoie. Ni i-am făcut fini şi cumetri, botezând şi cununând, ca să ni-i apropiem. La urmă, ca să mă pot impune, m'am dus la prefectul de atunci şi i-am cerut să mă facă primar, ca să pot face treabă bună cu forţa, acolo unde nu isbutesc cu binele.

Am fost primar vreo 32 de ani şi mă mândresc cu asta, căci am putut face multe lucruri bune. Buna mea grijă a fost să nu se oploşască în satul Chiorcişmea, din care făceau acum parte şi conacele noastre, oameni beţivi, leneşi, intriganţi, secături cum s'ar zice, cari ar fi putut fi exemplu rău şi sâmbure de zavistie printre ceilalţi. Pe care-l dovediam hoţ, ticălos, îl porniam cu forţa din sat şi scăpam de el.

Comuna Taşpunar peste care eram acum primar, cuprindea patru cătune: Taşpunar, Chiorcişmea, Saragea şi Bălţăgeşti.

Din Taşpunar unde era şi reşedinţa comunei n'am putut face mai nimic. Era şi departe de noi, avea o aşezare proastă. Românii s'au alăturat cu Tătarii găsiţi acolo. (Taşbunar pe limba lor înseamnă Puţul de piatră — pe semne unde era aşa de greu de dat peste apă în sat!).

Parcă şi Românii împrumutaseră nepăsarea tătărească. Destul că am stăruit mult şi am putut muta mai târziu reşedinţa comunei în Chiorcişmea.

Bălţăgeşti, sat românesc, aşezat sub poalele dealurilor cu acelaş nume, fiind aşezat pe un loc pietros şi accidentat, departe de

www.ziuaconstanta.ro

şosele, n'a luat desvoltarea dorită de mine. Din Chiorcişmea şi Saragea am isbutit însă, cu munca noastră şi a consătenilor, să facem două sate cu care se poate făli jud. Constanţa. Ele au fost mândria mea de primar şi în special satul nostru Chiorcişmé.

După o serie de ani buni în satele acestea, mai toate casele erau acoperite cu tablă, cu ferestre mari, cu grajduri cum-se-cade şi pătule bune, ba chiar cu pomi şi legume. Am luptat şi am întrebuinţat fel de fel de mijloace; m'au sprijinit mult şi autorităţile care, înţelegând intenţiile mele, m'au ajutat totdeauna.

Ţi-era mai mare dragul să vezi la nunţi flăcăi călări pe cai frumoşi, sau căruţe dobrogene înflorite, trase de căiuţi dolofani şi bine îngrijiţi, ducând nuntaşi mulţumiţi de soarta lor.

Ne-am făcut şcoală şi biserică, cred că printre primele sate, şi mai mult cu propriile noastre mijloace decât cu ajutorul statului. Casele frumos aliniate, cu plantaţii împrejur, cu ecareturi aşezate cu rost, cu drumuri largi şi drepte, cu oameni harnici şi economi (mulţi aveau depozitaţi bani la bănci), iubitori de învăţătură — toate astea fac ca satul nostru să fie un sat de frunte, care a devenit el singur comună.

Cred că satul Chiorcişmea a fost printre primele sate căruia, ne mai ajungându-i sala de clasă, a închiriat un local vecin, pentru o nouă sală de şcoală.

După ce au prins la stare bună, ce întrecere pe „cojanii" noştri, Doamne, Doamne!

Din zori până în noapte munciau şi ne miram noi de unde scot boerii dela oraş vorba că ţăranul e leneş şi beţiv, când ai noştri erau în stare să doarmă pe câmp numai să poată începe mai de noapte munca.

În sat pot afirma că n'avem nici un beţiv decăzut. Ani dearândul n'a fost decât o cârciumă făcută de mine, mai ales pentru ca oamenii să-şi procure articole de băcănie de prima necesitate. Clienţii la băutură îi formau, de primăvara până toamna, muncitorii aduşi de noi la munca câmpului. Aceia erau streini de locurile noastre: ardeleni, buzoieni, brăileni, chiar şi Sârbi, că din satele noastre rar găsiai la vremea aceia om la muncă cu ziua. Fiecare lucra pentru el.

Duminica se strângeau la horă şi se mai cinstiau oamenii — dar peste săptămână rar vedeai vreun întârziat pe lângă tejgheaua cârciumarului.

Aveam în Saragea şi Chiorcişmea mulţi săteni cari-şi măriseră proprietatea dela 50 ha în sus, cumpărând „tapiuri" dela Tătari. Băieţilor buni la învăţătură le făceam rost de dus la şcoli mai departe — şi chiar cu „burse dobrogene" pe la Bucureşti; serbările naţionale în satul nostru erau prilej de bucurie.

Elevii şi întregul sat petreceau voioşi în zilele de isbândă ale neamului românesc.

www.ziuaconstanta.ro

Le făcusem un fel de educaţie, unde iniţiativa privată ocupa un loc de frunte. Când aveam de făcut ceva de interes general, alegeam o zi în care ştiam că-s oamenii p'acasă, trăgeam clopotul la biserică — lumea ştia semnalul. Ne strângeam aşa la sfat şi puneam la cale treburi bune şi folositoare tuturor. Toamna scârţâiau carele cu lemne la poarta şcoalei, la biserică şi la primărie.

Şcolăreii noştri n'au prea ştiut ce-i frigul, nici ce'nseamnă lipsa de cărţi. Învăţătorul — care este şi finul meu — de mult mi-a făcut cor la biserică şi şezători în sat şi le cetia şi explica oamenilor veştile de prin gazete şi articolele din revista „Albina".

Orice îmbunătăţire de ordin general se făcea cu contribuţia satului, de aceia satul ajunsese o pildă de bună rânduială.

Mi-este drag, parcă face parte din propria mea gospodărie. Noi însă n'am făcut ca boerii lui Moş Ion Roată, ci am pus umărul şi la bine şi la rău şi la greu şi la uşor.

Gospodăria noastră, a „Fraţilor Moţoi", cum ne ziceau streinii, a „Mocanilor" cum ne ziceau ţăranii noştri, poate fi model de rânduială şi bună întreţinere şi a şi fost, că s'au luat şi alţii după noi.

Am îndurat mulţi ani de secetă, dar am avut şi ani de belşug. Ocupaţia noastră de căpetenie a devenit agricultura; cultivăm amândoi fraţii peste 2000 de ha; pentru păşune mai închiriem din bălţile Dunărei, sau pornind cârdurile pe unde aflăm că e iarbă mai bună, acum plătind arendă, negreşit.

Nu mai avem aşa de multe oi. Prin 1915, când scriu aceste rânduri, mai avem amândoi vreo 5000. Folosul ce-l avem dela ele este redus — acum — şi le ţinem greu, că nu mai avem ciobani buni.

S'a stricat sămânţa ciobănească, noroc că ne mai trăiesc vreo 4—5 din cei cu cari am venit din Basarabia — şi cari duc greul cu poveţele şi autoritatea lor pe lângă cei tineri.

Acum ne-am îndulcit la agricultură şi ne sfătuisem de mai multe ori să le vindem, că mai nu înţelegem nimic de pe urma lor — Însă... nu ne-am îndurat!... Fără sunetul tălăngii şi al fluerului ciobănesc viaţa ne-ar părea pustie... şi le ţinem din dragostea de ele moştenită din strămoşi. Nu mai este vremea dela 1880 când cutreeram cu ele Dobrogea de ajungeam până la Tekirghiol şi Mangalia. Le dam ciobanilor hrană pe 2—3 săptămâni şi se amăgeau după iarbă bună prin depărtări. Herghelia de cai basarabeni a fratelui Voicu a alimentat multă vreme armata din judeţul nostru.

Când mă duc cu mintea îndărăt cu treizeci de ani la câmpia pustie ce am găsit şi când văd azi înflorind satul şi conacele noastre cu vii şi plantaţii pe întinderi de hectare, mă gândesc câtă muncă şi sbatere a cerut viaţa în acest şir de ani şi cât de profetice au fost cuvintele Kogălniceanului: „Veţi înflori locurile, voi Mocanii". Şi adevărat a fost. Unde s'au aşezat Săcelenii noştri au făcut conace frumoase, au ajutat satele lor cu ban şi povaţă şi s'a cunoscut ceva depe urma noastră.

www.ziuaconstanta.ro

Pot spune cu mândrie că noi, Mocanii, am dat Dobrogei strălucirea. Am meritat încrederea ce ni s'a arătat când ni se spunea: „Cât e Dobrogea de mare e a voastră — alegeţi" ... Noi am format elementul dominant, căci noi am adus în Dobrogea vigoare, pricepere şi avere.

La mai toate casele mocăneşti au răsărit câte 8—10—16 copii. Iacă, chiar la noi, eu şi nenea Voicu v'am crescut pe voi 16 copii, toţi voinici şi sănătoşi şi v'am dat pela învăţături. Eu am fost primul dintre Mocanii săceleni, azi dobrogeni, care am rupt tradiţia ţinerii fetelor la gospodărie şi v'am dus la Şcoala centrală din Bucureşti. Şi asta era o înnrăsneală pe vremea aceia.

Aşa socotesc eu că acum, când îmi controlez activitatea şi-mi văd părul alb şi puterile slăbite, zic că mi-am făcut datoria faţă de ţară şi naţia românească.

Scriu aceste însemnări la vârsta de 67 ani, pentru fiul meu cel mic de 12 ani, Horia, pe care bătrâneţea şi boala mă vestesc că n'am să mai am parte să-l cresc eu. Sunt gârbovit de griji trecute, dar simt că din suflet şi cu gândul aş mai trăi şi aş mai munci pe cât am muncit.

„Stejarul de pe munte, ce trăsnetu-l isbeşte,
Stă încă în picioare semeţ şi neclintit;
Dar inima-i e arsă şi, oricât mai trăeşte,
De nici o primăvară nu poate fi 'nverzit".

Aşa vă auziam când veniaţi dela învăţătură şi-mi recitaţi poezii. Trăsnetul care m'a lovit pe mine e bătrâneţea şi boala şi ... nici o primăvară nu mă mai poate înverzi.

Războiul început anul trecut (1914) mă îngrozeşte şi-mi reaminteşte brazda de cenuşă ce am răsturnat după 1879.

Oare ce zile veţi trăi voi?

În minte mi se arată grămezile de dărămături din care ne-am ridicat noi primele adăpoaste. Văd ... ca prin ceaţă grupele de Tătari cu cari am cărat resturile altor gospodării distruse de război şi am făcut începutul aşezării noastre ...

Mă cutremur, şi de gândul ce-mi vine mă scutur. Prea frumoase lucruri am făcut noi pentruca ...

Dar ... precum războiul din 1878 ne-a adus nouă libertatea Dobrogei ... cine ştie, un nou război ... ce ne-ar mai putea aduce?

Ia, aşa mi se strecoară în suflet o vagă, nedesluşită speranţă ... Oare nu cumva s'a început lanţul desrobirilor?

Atunci Dobrogea, mâine poate ... Ardealul nostru ... poimâne Basarabia, unde mi-am trecut ani din tinereţe ...

Cine poate rupe ceaţa dintre noi şi viitor? ... Trecem zile de cumpănă! Voi, copii, prevăd că veţi apuca timpuri grele. N'am fost la război, dar am văzut jalea care este după un războiu. Dar ... războiul poate aduce nu numai rele ci şi bune. Mă întorc şi zic, poate veţi trăi şi zile de fericire. Hora luptelor de azi nu poate lăsa ţara

www.ziuaconstanta.ro

noastră în afară de ea. România are de împlinit idealuri naționale... și pe cât știu eu, ea de când s'a deșteptat „din somnul cel de moarte", vorba lui Mureșanului, n'a prea lăsat să-i treacă prilejurile pela nas.

Din cearta Rusului cu Turcu la 78 își luă acasă Dobrogea; oare din cearta celor de azi nu și-o mai lua ce mai are prin străini? Lunile trecute la București, Conul Nicu Filipescu, cu care am avut de pus la cale o treabă, mi-a spus: „Ține'te tare, c'am să te duc la Brașov fără pașuș (pașaport)".

De-ar fi așa... pot muri și astăzi!

Ceia ce aș vrea să vă trec în vine și în suflet, copii mei, este să luați pildă dela noi și orice ar fi să fie, să nu vă descurajați. Infiorat de începerea acestui război, m'am hotărât să vă las aceste însemnări, ca să vedeți câtă răbdare, putere de muncă și curaj am avut noi și să vă fim pildă.

Nici o jertfă nu e prea mare când dintr'însa câștigă neamul în tărie.

Păstrați-vă sănătatea și cugetul senin, celelalte vin singure".

* * *

Și așa a fost! Tatăl meu, Ion Moțoi, proprietarul moșiei Chiorcișmea și Bălțăgești, a închis ochii în 1916 în orașul Constanța. Noi am trăit, cum a prevăzut el, grelele zile ale războiului. Frumoasele conace ale „Fraților Moțoi" au fost complect distruse de răutatea oamenilor.

Satul *Chiorcișmea*, astăzi *Tepeș Vodă* și care ar fi meritat să fie numit *„Moțoești"* fiind opera Moțoilor, a suferit și el jalea războiului, dar se reface. Am trecut printr'ânsul: școala, biserica sunt în vechea și buna lor așezare — și nu s'au uitat toate bunele tradiții.

Tatăl meu, născut în 1848, an de revoluție, mort în 1916, an de război, a pierit înainte de intrarea noastră în luptă; a fost deci cruțat de durerea de a-și vedea împlinită profeția cu „brazda de cenușă" și „mormanele de dărămături, rest al fostelor gospodării", dar și lipsit de luminata bucurie a întregirii neamului, pentru care, în ceasuri de durere și bucurie, de multe ori i-am văzut ochii scăldați în lacrimi.

Nenea Voicu Moțoi însă a murit în 1921. Deci dânsul a trecut prin stări sufletești, pe care le-a dus cu el în mormânt!

La 1916 și-a pornit turmele (acum dobrogene) și herghelia și carele încărcate în spre Brăila și d'acolo în spre Moldova.

S'a întors în 1918 cu ceia ce mai avea, la curtea lui boerească din care mai rămăsese un morman de ruine și, ca o ironie, o jumătate de zid ce purta încă urmele unei zugrăveli în ulei.

Și ne-a fost cea mai vie pildă! Deși avea 80 de ani, a avut tăria să-și, facă ca la 1879, din dărămături o mică căsuță și adăpoastă pentru vite, a desfundat fântânele și..., de n'ar fi fost cei 80 de ani, cred că era în stare să ridice la loc frumosul lui conac!

www.ziuaconstanta.ro

„Măcar un pom de aş mai fi găsit să mă umbresc" zicea el privind vag. A plecat desigur în lumea cea fără sfârşit cu adânca convingere că aşezările pământeşti n'au mare preţ, dar cu sufletul fericit că a trăit să vadă desrobit Ardealul pe care l-a iubit mai presus de orice.

Idealul lor, ca al oricărui bun român şi mai ales ca al oricărui ardelean, s'a împlinit! Ziua libertăţii a strălucit şi desigur acolo, în lumea cea fără durere şi întristare sufletele bătrânilor noştri plutesc liniştite şi fericite peste pământul României Mari — liberă şi întregită.

Eufrosina Mironescu

www.ziuaconstanta.ro

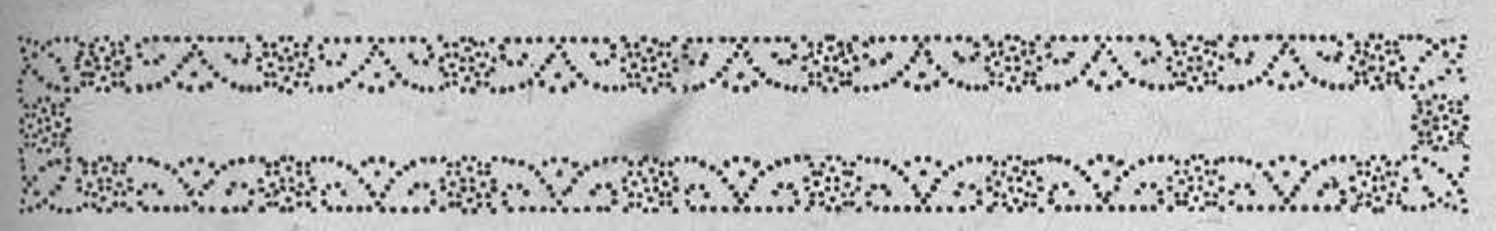

LEGENDE ASUPRA INSULEI LUI OVIDIU

culese de **Titus Cergău**

Povestea spune că, în vremuri depărtate, Ovidiu ar fi locuit într'un sat mare, unde el era căpetenia sătenilor, pe cari îi conducea cu vorbe şi sfaturi, cu toate că venise aici din locuri depărtate.

Într'o noapte, mâniindu-se Atotputernicul D-zeu, din cauza răutăţii oamenilor, ar fi scufundat satul în care trăia şi Ovidiu, acoperindu-l cu apă, ca şi când de când lumea ar fi fost numai apă.

Dimineaţa, când s'a uitat Ovidiu prin fereastra casei lui, n'a mai văzut în jurul curţii nimic decât apă, iar ograda lui a rămas ca o insulă. Văzând minunea aceasta, Ovidiu s'a înspăimântat atât de mult, încât a rămas pe loc stană de piatră, ca o statuie; apoi a fost luat din insulă şi dus de alţi oameni la Constanţa de mai târziu, unde se vede şi astăzi, după cum spun bătrânii noştri din timpuri vechi.

Auzită dela
Anton Munteanu
din Sibioara

VARIANTĂ

In vremea veche, când umbla D-zeu pe pământ, pe unde este azi lacul Mamaia şi insula Ovidiu, era un sat mare, care se învecina la răsărit cu Marea.

Oamenii din acel sat nu erau de loc credincioşi în D-zeu şi nici nu aveau iubirea de aproapele lor. Intr'una din zile poposesc în acest sat cu oameni răi doi călători pribegi, cari căutau gazdă la vre-un sătean; dar în zadar le era umbletul, căci nimeni nu vroia să-i primească.

Intr'un târziu, călătorii noştri — dintre cari cel mai în vârstă era D-zeu, — găsi ospătare şi găzduire la o văduvă săracă, ce-şi avea casa pe un loc mai ridicat, şi pare-mi-se, nu ştiu bine, ar fi avut şi un fiu, care el o fi fost Ovidiu. Seara, unul din oaspeţi spuse văduvei să nu se uite dimineaţa pe fereastră, că va fi rău de ochii ei; dar

www.ziuaconstanta.ro

ea nu ascultă sfatul şi cum se făcu ziuă, uitându-se pe geam, îi şi crăpă un ochiu.

Femeia mai aşteptă puţin şi văzu cu spaimă că în jurul curţii sale satul pierise sub apă şi doar o mică fâşie de pământ lega insula de uscat, ca să poată ieşi ea la mal cu ajutorul singurului ochiu ce-i mai rămase. Cât priveşte călătorii, ei dispăruseră în timpul nopţii în chip minunat.

Auzită dela
Moş Ion Marin,
care o ştie dela un Turc din Taşaul-Sibioara

VARIANTĂ

De mult de tot, la răsărit de Canaraua de azi, unde este astăzi lacul Mamaia (Siutghiol), era un sat cu oameni foarte răi, ce nu ar fi primit pe nimeni spre găzduire la ei, oricât de sărman ar fi fost călătorul ursit să treacă prin satul lor.

Intr'o zi de sărbătoare, când toţi oamenii erau pe acasă, un om străin a intrat în satul lor, cerându-le găzduire pentru o noapte.

Văzând călătorul că într'un sat atât de mare nu se găseşte nici un om primitor, s'a îndreptat şi el mai spre marginea satului, urcându-se pe un tăpşan de loc, unde era o casă mică de piatră a unei femei sărmane, care s'a îndurat şi a primit pe călător. Dar femeia, fiind foarte săracă, se văita mereu că nu are cu ce-şi ospăta musafirul neaşteptat. Atunci călătorul spuse văduvei să pună un tezec proaspăt de vacă în cuptorul sobei, în cenuşe. Care nu-i fu mirarea femeii, când după puţin timp, răscolind în vatră, găsi o pâine mare şi gustoasă, cu care îşi sătură călătorul şi care pâine nu se mai termina deloc, căci, decâteori rupea din ea, pâinea creştea la loc.

In sfârşit, a doua zi după plecarea oaspetelui minunat, satul cu oamenii aceia atât de răi se scufundă sub apă, prefăcându-se într'un lac mare şi adânc, rămânând numai un mic ostrov cu casa femeii celei bune.

Auzită dela
Moş Seit Agi Ali
din Taşaul

VARIANTĂ

Intr'o vreme de mult, când nu se ştie ce fel de oameni locuiau prin Dobrogea, pe locul din preajma Canaralei, unde e acum lacul (Siutghiol) Mamaia, era un sat cu nume ce nu se mai poate cunoaşte.

www.ziuaconstanta.ro

Locuitorii acelui sat erau niște oameni foarte răi, cari nu primiau niciodată pe nimeni la ei în sat.

Un om sărac la înfățișare a cerut odată găzduire acestor oameni, dar nici unul nu vru să-l primească, afară de o babă săracă și văduvă, care locuia unde e azi insula lui Ovidiu, într'o colibă cu ziduri de piatră.

Omul cel sărac, noaptea, în loc să se odihnească, a început a ceti dintr'o carte și pe măsură ce citia, satul dimprejur se scufunda.

Dimineața călătorul minunat a dispărut, satul din jurul colibei s'a scufundat, iar baba cea bună a găsit în casă o strachină plină cu bani de aur, trăind multă vreme în insula lui Ovidiu, de unde și azi se mai vede prin apă, când e lină, urme de temelii în fundul lacului.

Auzită dela
Moș Meemet
din Cara-Murat

www.ziuaconstanta.ro

RĂSPUNS UNUI CRITIC

(În atenţia geologilor şi geografilor români)

În anul 1925 am tipărit în *Codrul Cosminului* (Buletinul Institutului de istorie şi limbă de la Universitatea din Cernăuţi), — ca răspuns gentil la o invitaţie gentilă de colaborare — un mic studiu de morfologie geografică intitulat: *„Câteva captări quaternare şi iminente în Bucovina şi Pocuţia"*. În această lucrare preliminară schiţam în linii mari caracterele morfologice ale platformei colinelor dintre Rybnica Pocuţiei, Prut şi Siret, cu specială privire la fenomenele de captare din această parte a celor două provincii.

La *trei ani* de la apariţia acestei lucrări, colegul meu, petrograful şi geologul I. Prelipcean, — autorul până în acel moment al unei singure broşurele de valoare submediocră, semnată Johann Prelipczan, — publică, din motive care e bine să rămâie ascunse în fundul conştiinţei sale prea senine, o critică bolovănoasă, injectată de expresii eruptive, împotriva studiului meu care, probabil, impietase în domeniul cercetărilor sale întârziate, în orice caz nepublicate. Critica aceasta s'a tipărit — prin surpriză — în Buletinul Facultăţii de ştiinţe din Cernăuţi, vol. II, Fasc. 1, 1928, adecă în acelaş Buletin, al cărui prim volum a apărut la lumină sub îngrijirea mea personală, iar după retragerea mea, sub îngrijirea unui comitet de trei profesori, dintre cari unul este însuşi d-l J. Prelipcean.

Pentru ca *opera sa* să nu rămână în cercul îngust al cititorilor acestui Buletin, autorul a crezut că poate urca treptele nemuririi ştiinţifice, răspândindu-şi extrasele în l. germană şi prin librăriile şi antiquariatele străinătăţii. Intr'adevăr, revista bibliografică *„Der Geologe"* No. 46 din Iunie 1929, înregistrează la No. 22396, pag. 1363, şi această capod'operă de ştiinţă şi de conştiinţă a colegului nostru.

Faţă de aceste procedee, — care au încununat o întreagă campanie imorală, dusă prin presa . . . politică! de oameni corecţi, iubitori de adevăr şi cari, Doamne fereşte, nu urmăriau nici satisfacerea unor sentimente de invidie sau de răzbunare, nici asigurări de situaţii materiale unde m'ar fi crezut rival, — am tipărit în acelaş Buletin al Facultăţii de ştiinţe, Vol. II, Fasc. 2, 1928, traducerea în l. germană a studiului meu, însoţindu-l de o notă, pentru a pune în gardă pe cititorul neprevenit, de valoarea adevărului cuprins în critica . . . prea stimatului coleg. Promiteam acolo şi un răspuns în ro-

www.ziuaconstanta.ro

mânește, pe care îl ofer în cele următoare. Din el se poate vedea nivelul științific la care se poate ține recensentul și procedeele întrebuințate de d-sa.

Mai întâi fie-ne permis a menționa că recensia colegului nostru, (cuprinzând 26 pagini la un articol de 18 pag. text, fără accesorii), păcătuește printr'o *lipsă inițială de logică,* al cărei izvor nu poate fi aflat de cât sau în dorința de a acumula ori câte acuzări, fără spirit critic și fără coordonare, sau în structura intimă sufletească a recensentului.

Căci, ori lucrarea criticată este un împrumut nemărturisit și, în acest caz, trebuie s'o dovedești printr'o *onestă* dovedire, fără a te referi, într'un articol cu pretenție de știință reală, la niște neroade articole-revolver dintr'o gazetă politică în căutarea de senzațional și în acelaș timp să cercetezi și mobilul care ar fi îndemnat pe autor la parăsirea activității sale oneste și originale spre a recurge la asemenea procedee vrednice de un novice ca criticul nostru; ori lucrarea criticată nu concordă cu izvorul menționat, diferă de el în o sumă de puncte, cum arată însuși recensentul, și atunci iarăși, printr'o *onestă* și *competentă* critică trebuie să arăți care din cei doi autori *crezi* că că se apropie mai mult de adevăr și care din ei aduce mai multe adevăruri.

D-lui I. P. însă îi trebuesc cât mai multe capete de acuzare, ca ori și cărui invidios... care te simpatizează din senin. Pe deoparte d-sa își însușește acuzările de plagiat ale partenerului d-sale de celebră reputație, iar de alta, pe aceeași pagină găsește că cele două lucrări diferă așa de mult una de alta, în cât în 18 pagini de text d-sa descopere nu mai puțin de 15 cazuri, în care pana sa inteligentă are prilejul să se compromită, dovedindu-și propria sa incompetență în materie de geomorfologie, ba chiar și o surprinzătoare incultură în propria-i specialitate.

În cele din urmă, ca o încununare a unei asemenea jonglerii stângace, d-sa conchide că numai rezultatele pozitive ale lucrării mele coincid cu acelea ale lui Pawlowski (cf. p. 242 și 266), fără însă a arăta care sunt acele rezultate pozitive și fără a face distincție asupra metodei și argumentelor cu care s'a ajuns la aceste rezultate într'o parte și în cealaltă.

Într'adevăr, trebue să felicităm pe novicele nostru critic pentru asemenea balistică geologică și mai ales pentru presumția d-sale de a se considera — după trei ani de buchineală școlărească în manualul lui Davis — arbitru (mă rog!) autorizat și mai ales competent în probleme în care nu-i dă nici un drept a se amesteca nici valoarea lucrărilor sale mediocre de până în prezent și nici preocupările d-sale de a sparge bolovani prin râpele regiunii.

Să luăm pe rând cele 15 capete de acuzare ale d-sale.

Cazul 1, tratat de la nivelul unei... înalte culturi universitare, privește *greaua* problemă a punctelor cardinale. Fenomenele de captare studiate de mine sunt oare în nordul Bucovinei și în sudul Po-

www.ziuaconstanta.ro

cuţiei? Chestiunea, precum se vede, este foarte gravă! Dacă împărţim Bucovina cea lungueaţă ca o pară printr'o paralelă în două jumătăţi, una nordică şi una sudică, evident că sunt în nordul Bucovinei. Mai mult: dacă o împărţim prin patru paralele duse la egală distanţă, în patru părţi, atunci găsim că fenomenele de captare studiate cad în diviziunea cea mai nordică din cele patru şi în imediata ci vecinătate; aşa în cât a scrie: *„problema captărilor din nordul Bucovinei şi sudul Pocuţiei...“* este un fel de exprimare foarte corect, afară de cazul când vrei să faci paradă de pedanterie. Nu este vorba, precum se vede, de o lature de hotar înscrisă într'un poligon, ci de o parte din teritoriul unei provincii. Egoncentrismul d-lui I. P. însă îl îndeamnă a striga: Nu! Pentru d-sa nordul Bucovinei este, categoric, numai teritoriul cuprins între Prut şi Nistru! De ce? Fiindcă vine la Nord de Cernăuţi, unde locueşte d-sa.

Inapoi la clasele primare! „Wahrhaftig eine fatale und bedauernswerte Verwirrung“ (p. 243).

Iată primul punct din celebra critică cu care recensentul a căutat să cuceriască admiraţia germană! Intr'adevăr, o critică ce se ţine la un înalt nivel universitar.

Cazul 2. *„Intre zona puternic încreţită a gresiei carpatice... şi sloiul rezistent al horstului podolic...“*. Criticul nostru cere aci a-i documenta pe larg ce înţeleg prin expresia „sloiul rezistent“. Şi totuşi, este aşa de clar! In primul rând înţeleg un sloiu care n'a suferit cutarea stratelor ca regiunea carpatică, ceea ce se poate vedea chiar în malurile Nistrului; apoi, din alt punct de vedere, înţeleg ceea ce au înţeles toţi cei cari au studiat acest sloiu periferic arcului carpatic şi rolul său în imprimarea unei direcţii acestui arc. Ne fiind subiectul lucrării mele, nu era nevoie de o documentare amănunţită, ceea ce s'a făcut de alţii; ci s'a amintit numai ca ceva prea cunoscut, în treacăt, în două-trei rânduri, din nevoia de a da un cadru regiunii în care s'au cercetat fenomenele de captare. Probabil însă că recenzentul la data lecturii studiului meu nu era încă în curent cu această chestiune, s'a izbit de ea ca de ceva necunoscut, a răscolit ceva bibliografie asupra sloiului podolic (despre care, de altfel, se vorbeşte şi'n unele manuale de curs secundar) şi iată-l, cerându-mi mie ca, trecând peste economia unui articol, să deschid capitol a parte asupra unui subiect lateral! Putem, prin urmare, să felicităm şi aci pe geologul nostru asupra eruditei şi inteligenţei sale.

Cazul 3. *„Depresiunea precarpatică“* şi *„depresiunea Moldovei“*. Aceeaşi obiecţie şi acelaş răspuns.

Cazul 4. „Ein sehr interessanter Fall“!: *„Această ţară de coline se aşterne la picioarele Carpaţilor, pe care le îngroapă sub stratele ei superioare până la o înălţime, pe alocuri, de 550 m“*.

Imaginea este clară şi reală. Notaţi că e vorba de stratele *superioare* (acelea care, adecă, sunt la suprafaţa pământului şi care în deosebi interesează pe morfolog, mai ales în cazul de faţă) şi peste care nicăeri nu se văd răsturnaţi Carpaţii. Cazul pe care-l pomeneşte

www.ziuaconstanta.ro

MUZEUL REGIONAL DOBROGEA R.P.R.

d-sa în valea de sub munte a pârâului Sudeliu de lângă Vijnița e mai la adânc și nu prezintă pentru noi nici un interes morfologic; e un caz local, unicul constatat pe cât se pare în Bucovina, și de proporții neînsemnate. E surprinzător ce greoaie este priceperea recenzentului nostru. Confuzia d-sale însă se explică fie din dorința de a căuta, vorba populară, nod în papură, fie din imposibilitatea de a se familiariza cu felul de a privi al morfologului.

Cazul 5. Aci recenzentul, părăsind obiecțiunile de natură geologică (risum teneatis), se aventurează cu nepusă masă în obiecțiuni de natură morfologică. D-sa se leagă de afirmarea mea că în regiunea colinelor se observă *două* cicluri principale de erosiune: unul în pliocen și celălalt în quaternar și se întreabă: care sunt dovezile? Ori, dovezile, pentru o minte clară și atentă, răsar din întreaga mea lucrare, ba chiar și dintr'o fotografie și vederea panoramică anexată la urmă. Intr'adevăr, din acest studiu se vede, — de și nu aceasta este tema sa *principală*, — că începutul eroziunii normale în regiunea colinelor începe în pliocen. De ce? Fiindcă abia din această epocă regiunea devine continent. Dacă la suprafața ținutului găsim (evident, nu peste tot) sarmaticul, în schimb formațiunile marine mai nouă (meoticul, ponticul, dacicul, levantinul) rămân departe, spre SE, unde s'a retras nivelul de bază către care s'a îndeplinit eroziunea uscatului postsarmatic ieșit din mare; de altă parte, dacă în cercetarea noastră am stabilit că, în regiunea considerată de noi, suprafața cea mai înaltă modelată de râurile quaternare este lunca Mihodrei, — este evident că *din cercetarea raporturilor de nivel ale formelor și din însuși aspectul formelor de teren deducem ciclurile de eroziune, mai ales dacă le racordăm și cu formele vecine din regiunea muntoasă.* Dar studiul *amănunțit* al acestor cicluri este oare subiectul lucrării noastre, ori fenomenele de captare, cum este anunțat și'n titlu?

D-sa mai voește să-i spunem și'n ce stadiu de evoluție ajunsese ciclul de eroziune pliocen, când a început ciclul quaternar. Apreciem foarte mult dorința d-sale de a se instrui și i-o vom satisface atunci când vom trata această chestiune *pentru ea însăși.* Ca novice în materie însă, d-sa se rătăcește în niște considerațiuni superficiale și ridicole, după care ajunge la surprinzătoarea concluzie că în regiunea colinelor n'ar fi existat de cât un singur ciclu de eroziune; cel quaternar! Iată, deci, că pliocenul n'a lăsat nici o urmă în morfologia regiunii! Ori poate că d-sa pretinde să ne oblige pe noi să recunoaștem asemenea năzbâtii antiștiințifice?

Mai departe, pentru explicarea formelor de eroziune quaternare d-sa nu se mulțumește cu schimbările climaterice și cu schimbarea nivelului de bază din spre Siret spre Prut, pentru care avem suficiente dovezi, ci mai cere și mișcări epirogenetice, *fără însă a aduce o singură dovadă pentru ele.* Lucrarea mea nici nu afirmă, nici nu neagă mișcările epirogenetice în regiunea considerată. Această chestiune e mai grea de cât să poată fi rezolvită de recenzentul nostru, cu experiența și cultura d-sale, printr'o simplă afirmare superficială și ea

www.ziuaconstanta.ro

poate forma un subiect foarte pasionant, în care problema să fie privită sub toate laturile, conform cu cerințele științei moderne. De și avem la îndemână dovezi pentru aceste mișcări epirogenetice, noi nu le-am produs, rezervându-le pentru o nouă lucrare.

Pentru un mic amănunt d-sa citează *fals* pe autorul unei disertații de școală. D-sa scrie: *J. Prelipcean:* Das geologische Bild von Czernowitz etc. 1912. Însă această broșurică foarte ușurică e semnată *Johann Prelipczan!*

Cazul 6. *„Această luncă, cunoscută sub denumirea improprie de „platoul de la Vijnița"* . . . Recenzentul afirmă că denumirea de „platoul de la Vijnița" ar fi o invenție a noastră și că numirile curente ar fi „câmpia de la Vijnița", etc. Și aci pornirea de a contrazice. Expresia „platoul de la Vijnița" este întrebuințată curent de unii ofițeri superiori din garnizoana Cernăuți, de la cari am auzit-o; și, din punctul lor de vedere, ca oameni cari nu fac morfologie genetică, au toată dreptatea; căci un șes înalt, care domină orășelul Vijnița cu aproape 140 m, poate fi numit „platou", dacă-l privim numai ca o formă gata, iar nu și genetic. În ori ce caz, a-l numi „Ebene von Vijnitz", cum spune d-l recenzent, este fundamental greșit, de oare ce Vijnița nu e așezată pe suprafața acestei lunci a Mihodrei, ci jos, la poalele ei, în valea Ceremușului, la circa 140 m adâncime dela buza „platoului".

Cazul 7. Recenzentul crede că lărgimea de câțiva chilometri a luncii Mihodrei și stratul gros de bolovani rotunziți prin rostogolire și așternuți de apele curgătoare peste ea nu e o dovadă că un alt râu a modelat această luncă, un râu mai voluminos (Ceremușul) de cât cele două pâraie: Mihodra și Mihoderca, care curg *debile* la suprafață și cari *nici n'au măcar obârșia în munții de unde a venit stratul gros de bolovani.* Ceea ce pentru toată lumea este evidență, pentru d-sa nu este. Sau poate că redactarea sa e confuză? — Nu se împacă apoi d-sa cu ideea că pârâul Mihodra este moștenitorul Ceremușului. D-sa pare a ne imputa expresia „moștenitorul nemijlocit" (das unmittelbare Erbe), adecă în continuitate de timp, fără întrerupere. Expresia „nemijlocit" nu apare în textul meu; ea este o invenție a d-sale, și face parte din procedeele d-sale de atac. Dar că Mihodra moștenește lunca părăsită a Ceremușului, aceasta este un *fapt evident* asupra căruia nu mai încape discuție. Prin urmare, considerațiile d-sale cu privire la loessul ce acopere lunca înaltă sunt simple rătăciri izvorâte din propriile d-sale invenții și dintr'o mare dezorientare de care dă dovadă la ori ce pas; căci textul meu spune clar și documentat ceea ce spune (vezi cap. III).

Cazul 8. O chestiune de terminologie în care se amestecă și pedanterie: *„O sumă de râuri paralele . . .".* Apele curgătoare pomenite de mine, sunt într'adevăr râuri sau pâraie? Termenul de râu în românește e un termen cu care denumești în genere *toate apele curgătoare,* când nu vrei anume să faci o clasificare după importanța lor: pâraie, râuri, fluvii. Ce meschină este critica unor oameni! Și

www.ziuaconstanta.ro

cu aceste nimicuri de abecedar vrea recenzentul să-şi capete certificat de capacitate în străinătate?

„*Consequente de la origine cu panta*", adică consequente cu panta *iniţială*, deci în sensul lui Davis. Recenzentul, care nu e familiarizat cu terminologia morfologică, se mulţumeşte numai a afirma că termenul „consequent" nu ar fi folosit aici în sensul lui Davis, dar nu motivează, fiindcă nu ştie dacă aceste „râuri" sunt într'adevăr consequente ori nu. Noi însă cari suntem convinşi de existenţa liniilor tectonice ale lui Teisseyre[1]) şi de o slabă pantă iniţială a regiunii din această parte către Nord, putem aduce argumente reale. Dacă recenzentul are dovezi contrarii, pentru ce nu le-a arătat? In acest caz noi cei dintâi l-am fi aprobat. Dar D-sa nu dă nici o dovadă, fiindcă nu ştie nimic!

Cazul 9. In toată întinderea obiecţiunilor de la acest caz domneşte suverană reaua credinţă, insinuarea şi confuzia. Este vorba aici de cele trei cicluri de eroziune pe care le-am stabilit în Carpaţii Bucovinei cercetaţi de mine şi de faptul că se poate stabili mai uşor un raport cauzal între formele de teren şi gradul de rezistenţă al rocelor la eroziune, decât cu tectonica.

D-l recenzent este de rea credinţă când trece cu vederea următoarele două pasagii din textul meu:

a) „Totuşi, am putut descoperi *în această zonă a gresiei carpatice* o sumă de caractere şi am ridicat o seamă de întrebări, dintre care *unele vor trebui să-şi afle răspunsul* **definitiv** *în urma unor noi excursii* mai adânci în munte" (p. 12 extras); şi

b) „*Documentarea mai amănunţită* a acestei chestiuni, ca şi studiul morfologiei Carpaţilor Bucovinei *vor forma obiectul unei monografii viitoare*" (p. 14 extras).

Dar nu, D-sa cere chiar în această lucrare preliminară, care are alt subiect, să-i documentez totul! Ce bine ar fi dacă şi-ar aplica sie însuşi aceste pretenţii!

Prin urmare, concluzia mea asupra celor 3 cicluri de eroziune *este dedusă numai din studiul zonei muntoase cercetată de mine*; iar afirmarea că eu aş fi întins această concluzie asupra tuturor Carpaţilor răsăriteni (p. 250) este de-a-dreptul o invenţie a recenzentului, din dorinţa de a afla coincidenţe între mine şi L. Sawicki, despre care nu ştiu să fi scris un studiu de morfologie asupra Bucovinei şi căruia, pomenindu-i aci în Cernăuţi, despre critica d-lui J. P. a respins-o cu tot *desgustul*. Cât despre citatul ce-l face d-l J. P. din St. Pawlowski, tot din dorinţa creştinească de a huli, acest pasaj, făcut de autorul lui în treacăt, nu-l serveşte de loc pe recenzent, căci iată, St. Pawlowski afirmă în el numai 2 cicluri, iar nu 3 ca'n textul meu.

Şi totuşi, textul meu afirmă clar cele 3 cicluri (p. 13 extras): unul este cel care retează în cap stratele carpatice puternic dislocate

---

[1]) Sunt aşa de reale aceste linii, încât şi tratatele de geologie mai recente le pun la contribuţie pentru sinteze tectonice. Vezi s. ex. *Bubnof*: Geologie von Europa.

www.ziuaconstanta.ro

şi de vârstă eocenă, deci este un ciclu posterior eocenului, realizat către nivelul de bază al ultimei mări miocene; al doilea este cel pliocen, caracterizat prin văi superioare mature, care la baza lor se racordează ţinând seamă, între altele, şi de pantă, cu nivelul pliocen din regiunea colinelor; iar al treilea ciclu este cel quaternar, caracterizat prin văi mai înguste, încuţiate în văile pliocene şi prin terase. Şi ce clar se poate observa această succesiune în basinul Ceremuşului! Dar, ceea ce e clar şi documentat pentru un morfolog, care are ochiul deprins să distingă formele urcând pe înălţimi, nu poate fi văzut de un geolog de cultura şi experienţa recenzentului, care lucrează în orizontul limitat al unei râpe oarecare. D-l J. P., care nu cunoaşte literatura geologică românească şi care despreţueşte ştiinţa franceză (auzi acolo!), necum să mai fi citit şi studii de geomorfologie, — crede că numai L. Sawicki şi St. Pawlowski (pe cari i-a folosit doar ocazional) s'au ocupat cu ciclurile de eroziune din Carpaţi. Dacă ar cunoaşte şi lucrările făcute asupra Carpaţilor meridionali şi a munţilor Apuseni, desigur că şirul insinuărilor sale perfide ar spori. Cine posedă *metoda* de cercetare şi are *cap logic*, nu se poate să nu ajungă la un rezultat bun, pe care nu l-ar aproba ori ce cercetător de valoare. Nu acesta e însă crezul recenzentului meu! Ce e de mirare dacă rezultatele mele *în Bucovina* concordă cu ale lui L. Sawicki făcute *în Carpaţii Poloniei?* Iar dacă *nu* concordă cu ale lui St. Pawlowski, de ce neonesta însinuare că ar fi împrumutate dela acesta din urmă? Este confuzie de spirit, este mistificare, este *gazetărie politică în ştiinţă?*

Cât despre raportul cauzal mai uşor de stabilit între formele de teren şi rezistenţa rocelor la eroziune, decât cu tectonica, — constatare făcută în multe regiuni ale globului şi devenită adevăr curent — nu este nevoie, pentru Dumnezeu, a o împrumuta dela altul, care a făcut-o în Carpaţii Polonezi, căci e destul a observa cursul apelor (deci şi direcţia văilor) în raport cu direcţia cutelor munţilor, ca să vezi că, în primul rând, văile transversale nu ţin seamă de tectonică. (Vezi finele cap. VI). Ceea ce e clar şi uşor de priceput de un ucenic de-al nostru, după un curs de un an, este greu pentru d-l recenzent!

Cazul 10. Aici, dacă nu este o mistificare pentru cititorul strein, este desigur o necunoaştere a limbii române. Eu scriu (p. 14 extras): „... *lunca Mihodrei şi-a pierdut agentul ei de erosiune, adecă Ceremuşul, încă din vremea începutului sculptării de terase quaternare...*" iar recenzentul traduce pentru streini: „*vor Anbeginn* der Skulptierung von Quartärterrassen"! (p. 251). „*Vor Anbeginn*" însemnează *înainte* de începutul sculptării, iar nu „*încă din vremea începutului...*" căci noi am arătat că Ceremuşul şi-a părăsit lunca înaltă a Mihodrei *în quaternar* şi anume pe la începutul acestei perioade. Prin urmare nu se poate deduce de aci că această luncă, cu pietrişul de pe ea, este pliocenă. Este mistificare? Este confuzie? „Ist es Irrtum, Versehen, oder Zielbewusste Absicht?" Observaţi apoi că concluzia mea diferă

www.ziuaconstanta.ro

de aceea a lui Pawlowski, ceea ce după logica recenzentului însemnează . . . plagiat!

Cazul 11. Acesta arată o complectă nepregătire a recenzentului în chestiuni de morfologie şi o regretabilă miopie. In lucrarea mea am arătat că în Pocuţia, la Cerhanovca, între marginea Carpaţilor şi pantele domoale ale înălţimii dela Porab, se află un fragment de luncă largă şi înaltă, între valea curmezişe a Rybnicei şi a Ceremuşului, — luncă netedă şi înclinată spre acest râu din urmă şi care nu poate fi decât o veche vale părăsită de Rybnica în urma captării. Deasupra acestei lunci, care e o terasă ce-şi are corespondentul pe malul drept al Ceremuşului, se află o a doua terasă, mai veche, degradată (recenzentul, ca orice necunoscător, se miră de acest termen „degradat", aplicabil şi criticei sale); deci, degradată prin eroziune şi care se poate racorda cu lunca Mihodrei.

D-l J. P. neagă că lunca Cerhanovca ar fi o luncă fosilă a Rybnicei. De ce? Din miopie şi apoi fiindcă n'a afirmat-o nici Pawlowski. D-sa spune că Rybnica nu putea curge la nivelul terasei *superioare*, dela Cerhanovca, de oarece înălţimea dela Porab are o cotă mai mică decât această terasă. Dar nu se gândeşte măcar un moment că înălţimea dela Porab, cuprinsă între două ape aşa de vecine (Rybnica şi Ceremuş) şi alcătuită din roce aşa de puţin rezistente la erosiune, a fost denudată mult şi scăzută din altitudinea ei primitivă în răstimpul dela captarea Ceremuşului până azi (vezi artic. meu p. 17); şi iarăşi nu se gândeşte, nefiind deprins a gândi, că, dacă îşi menţine obiecţiunea, atunci ea s'ar putea aplica şi Ceremuşului pentru vremea când curgea la nivelul luncii Mihodrei! Iar cum acest nivel superior al văii Ceremuşului nu se poate nega, căci avem urmele sale clare racordate în munte şi regiunea colinelor, atunci ce mai rămâne din obiecţiunea prea eruditului şi prea agerului domn recenzent? D-sa uită de vechea cumpănă despărţitoare de ape, care a fost înlăturată cu totul în această parte dintre Rybnica şi Ceremuş. Te cuprinde mila când vezi cum se zbate recenzentul în cunoştinţele sale insuficiente ca să priceapă o chestiune care nu e grea, construind chiar şi un profil (fig. 1) după care, totuşi, un morfolog i-ar putea spune: dar nu vezi, d-le, că terasa inferioară dela Cerhanovca este aplecată către Ceremuş şi că cea superioară (punctată) se recordează în pantă cu lunca Mihodrei?

Dar . . . aci e aci! Despre aceste terase dela Cerhanovca nu scrie nimic d-l Pawlowski, iar recenzentului îi este teamă a afirma ceva fără sprijinul unei autorităţi. Şi totuşi, după logica d-sale, lucrarea noastră este un împrumut din Pawlowski!

Cazul 12. Recenzentul se ridică împotriva paralelizării teraselor Ceremuşului cu perioadele glaciare alpine şi împotriva stabilirii unei relaţii cauzale între ele şi citează, în sprijin, lucrările lui Deecke şi Rothpelz, ca şi un studiu asupra glaciaţiei în Ciornahora al lui St. Pawlowski. Şi apoi conchide, fără a fi dovedit de fapt nimic: „Soweit in die Irre zu gehen, wäre wohl nicht möglich gewesen!" (p. 253—254).

www.ziuaconstanta.ro

Mărturisesc că aşa de *categoric* n'am îndrăznit nici odată să fiu într'o chestiune *aşa de grea*. Şi mai ales mă mir de *uşurătatea* (Leichtfertigkeit) cu care recenzentul înlătură această paralelizare, fără însă a se documenta temeinic. Căci ce'nseamnă a cita, numai a cita 3 autori? Dar, Doamne, i s'ar putea cita alţii şase, şi încă dintre cele mai bune autorităţi în materie, cari susţin tocmai contrariul! Recenzentul probabil că nu e în curent cu ultimele lucrări ale lui Köppen şi Wegener şi mai ales ale lui *Soergel* şi cu faptul că discuţia în jurul glaciaţiei, mult mai veche de cât şi-o închipue d-sa (vezi şi IX Congrès géologique din Stockholm, 1910) încă nu poate fi socotită ca încheiată.

Când eu redactez textul astfel: „*Credem a nu greşi* dacă stabilim o relaţie cauzală etc." (p. 15); sau: „*Dacă* admitem relaţia cauzală între numărul teraselor şi numărul epocilor pluviale ale quaternarului ... atunci terasele ... *ar fi* rezultatul eroziunii etc."; sau: „Pietrişul *ar data* ..." (p. 17), — însemnează că am pus un *dacă*, şi că am exprimat oarecare îndoială (*ar fi, ar data*); dar că, totuşi, după a mea părere, motivată *şi* de lectura unor studii făcute asupra unor fenomene identice în *alte* părţi ale globului, — am socotit că paralelizarea aceasta ar corespunde mai bine cu realitatea. Dar recenzentul nostru nu poate face asemenea distincţii între ce e prezintat ca hipotetic şi ceea ce se afirmă cu siguranţă. La d-sa totul este categoric şi pe acelaş plan. D-sa năvăleşte orb în afirmarea că noi stabilim un paralelism cu perioadele glaciare din Alpi, şi anume după A. Penck. Il lăsăm să-şi creadă singur invenţiile şi nu avem nici un interes a-l scoate din ignoranţă.

Cazul 13. Număr fatal! Recensentul ne acuză că ne-am creiat un şablon propriu al nostru în ce priveşte diviziunile quaternarului, după ce afirmă că am adoptat articularea acestei perioade făcută de Penck-Brückner, fapt pe care-l califică drept „un pas îndrăzneţ"; apoi alcătuieşte un tablou *falş*, în care vâră fenomenele morfologice studiate de mine (captări, terase) în diviziunile quaternarului, probabil ca să dovedească sau că înţelege greu un text, sau că intenţionat îl alterează — cum s'a mai văzut —, sau că nu cunoaşte bine limba română. Aşa, ca să dăm un exemplu, putem cita cazul că precizarea noastră „*pe aproape de timpurile istorice*" (p. 18 şi 19) pentru vârsta captării Rybnicei la Dzurów, nu însemnează „*în timpurile istorice*", cum pune d-sa în tabloul dela pag. 255, ci *înainte* de timpurile istorice. Dar, criticul nostru ne modifică textul după cum îi cer interesele calomniei sale. Apoi, ce însemnează succesiunea aceasta falşe: ... IV perioadă glaciară, perioada postglaciară, *timpurile preistorice*, timpurile istorice?, — când orice tratat elementar de preistorie îţi arată că omenirea şi culturile preistorice pătrund adânc în perioadele quaternarului, deci nu încep *după* ceea ce numeşte d-sa „Postglazialzeit". Recenzentul a rămas tare înapoiat în ce priveşte studiul quaternarului şi ca să-i facem un serviciu, îi recomandăm, spre a-şi umple lacunele culturii sale, pe *Em. Haug*, unde va găsi şi

www.ziuaconstanta.ro

bibliografie bogată (suntem însă siguri că nu-l va citi, căci e 'n franţuzeşte); apoi, între altele, admirabilele studii ale lui *Soergel*: „Loesse, Eiszeiten und paläolithische Kulturen", sau „Die Gliederung und absolute Zeitrechnung des Eiszeitalters" etc. etc. etc.

Chestiunea vârstei, sau a timpului de producere a formelor morfologice fiind una dintre cele mai grele, noi, cum era şi firesc, am tratat-o sub forma *prudentă* a prezintării *hipotetice*. Insă o hipoteză nu se combate ca un fapt afirmat *categoric* şi mai ales fără ca tu, critic, să ai o cunoştinţă mai justă şi să zideşti ceva, iar nu numai să negi. Mai observ că recenzentul induce pe cititor în eroare când îmi atribuie mie că vorbesc despre perioade glaciare şi interglaciare în regiunea colinelor bucovinene, când eu vorbesc despre perioade pluviale şi interpluviale. Tabloul nostru este următorul, iar nu cum îşi permite să-l falşifice recenzentul:

5 Vremurile actuale: Sedimentare. Acumulare în valea Ceremuşului.

4 Perioade mici şi alternative pluviale şi interpluviale în care sedimentarea a aşternut mai multe orizonturi de pietriş peste lunca neinundabilă a Ceremuşului (vezi şi Fig. 10), iar într'o fază umedă dela urmă s'a produs captarea Rybnicei la Dzuröw şi adâncirea văii până sub nivelul luncii inundabile.

IV *Perioadă pluvială*. Erosiune. Adâncirea văii până sub nivelul luncii neinundabile.

3 Perioadă interpluvială. Sedimentare. Pietrişul de pe terasa Hniliţei şi Ciornohuze şi loessul de deasupra.

III *Perioadă pluvială*. Eroziune. Captarea Rybnicei la Kosów şi adâncirea văii până la nivelul terasei III.

2 Perioadă interpluvială. Sedimentare. Pietrişul de pe terasa Cerhanovca şi Ispas (Terasa II).

II *Perioadă pluvială*. Eroziune. Captarea Ceremuşului şi eroziunea văii până la nivelul terasei II.

1 Perioadă interpluvială. Sedimentare. Pietrişul de pe Bahna şi Cerhanovca superioară: Terasa I.

I *Perioadă pluvială*. Eroziune.

Acesta e tabloul nostru. Avem dreptate ori n'avem, aceasta e altă chestiune şi se poate discuta; criticul însă era dator să-l redea *corect* şi apoi să porniască la atac, dacă... cunoaşte chestiunea. Că vederile noastre nu se potrivesc cu ale cutărui autor citat de d-sa, sau chiar cu ale lui Soergel pe care-l preţuim noi, aceasta dovedeşte că avem anumite motive să ne formăm o altă convingere. Când va apărea o lucrare definitivă de sinteză asupra paleoclimatologiei quaternarului în regiunile noastre, deci nesupuse glaciaţiunii ca cele nordice ori alpine, atunci vom pune în concordanţă convingerile noastre cu acele rezultate, dacă vor fi diferite. Până atunci deducem ceea ce ne obligă să deducem faptele observate pe teren, păstrând, evident, în

www.ziuaconstanta.ro

exprimarea adevărului, *prudența* la care ne obligă o materie încă nu definitiv lămurită. In orice caz, rostirea *categorică* a criticului nostru este *fundamental antiștiințifică*.

La punctul 13 din rechizitoriu, admirabilul meu critic distinge 4 puncte de acuzare:

a) Prima acuzare: de ce, dacă am afirmat două cicluri de eroziune în regiunea colinelor, totuși pun terasele și captările numai în quaternar? Hohotul de râs prea semnificativ din prejur mă oprește de a mai răspunde și aci. — Se mai miră d-sa că numim lunca sau Valea Mihodrei o luncă *„evident plioceno-quaternară"*. Aci îl vom lămuri: este pliocenă, de oare ce *pe locul ei*, de și nu la acelaș nivel, a curs Ceremușul în pliocen; este quaternară, fiindcă Ceremușul a continuat să curgă pe aceeași vale până în quaternar, când a așternut-o cu pietriș sau bolovăniș carpatic de dezagregare mecanică și apoi, în urma captării, a părăsit-o. Deci: Valea s'a născut în pliocen și apoi a fost modelată mai departe, așternută cu pietriș și părăsită în quaternar. De ce înțelege recenzentul așa de greu lucruri atât de simple?

b) Se obiectează (pag. 256) că, de oarece lunca Mihodrei este contemporană cu terasa superioară a Cerhanovcei și ambele sunt formațiuni ale aceluiaș râu (Vechiul Siret), de ce atunci pe lunca Mihodrei se află o massă mare de bolovăniș, în grosime de 25—27 m, pe când la Cerhanovca se vorbește de o terasă? — Aș putea răspunde: dacă d-l J. P. nu pricepe *de loc* asemenea chestiuni, de ce nu are cel puțin inteligența să tacă? Dar nu! Voiu lămuri: probabil că d-sa nu cunoaște noțiunea de *terasă!* Și lunca înaltă a Mihodrei și terasa superioară a Cerhanovcei sunt deopotrivă terase și ambele sunt acoperite cu pietriș; deosebirea stă în aceea că pe lunca Mihodrei grosimea stratului e mai mare, fiindcă pe acolo a curs un râu mai mare, Ceremușul, ba încă încărcat și cu Rybnica, pe când pe terasa superioară a Cerhanovcei a curs doar un râu mai mic: Rybnica, ambele contribuind să formeze, în acea fază paleopotamologică, vechiul Siret, sau, mai corect, ramura cea mai nordică a vechiului Siret.

c) Un punct unde recenzentul își frânge gâtul! Noi am arătat că succesiunea cronologică a fenomenelor studiate este următoarea (pag. 18):

1. La început Rybnica din munte trecea peste terasa superioară Cerhanovca, se unia cu Ceremușul și apoi se ducea în Siret peste lunca Mihodrei.

2. Urmează captarea Ceremușului de munte de un Ceremuș de coline. Rybnica continuă a se vărsa în Ceremuș lângă munte, însă lunca Mihodrei rămâne părăsită, ca o luncă fosilă, sau ca o primă terasă a Ceremușului.

3. Se creează terasa II: Cerhanovca (spre stânga) de către râul Rybnica și Ispas (pe dreapta) de către râul Ceremuș.

4. Urmează captarea Rybnicei de munte la Kosów de o Rybnică de coline, care se vărsa în Ceremuș, dar mai la vale, către Prut.

www.ziuaconstanta.ro

Terasa Cerhanovca rămâne şi ea ca un fragment de luncă fosilă, sau ca a doua terasă a Rybnicei, contemporană cu cea dela Ispas a Ceremuşului.

Din această clară expunere recenzentul, cu logica d-sale întoarsă, conchide: dacă faptele stau aşa, atunci, ca urmare nemijlocită, rezultă că captarea Rybnicei nu e mai recentă, ci din potrivă, mai veche decât a Ceremuşului!?! Vă rog, nu râdeţi. Această teribilă confuzie mintală este interesantă de studiat. Nu cumva această întunecare a logicei să vie şi deacolo că la pag. 255 recenzentul a tipărit articularea cronologică a quaternarului cu capul în jos?... Parafrazăm: „Selten ist wohl jemand mit seinem eigenen Urteil so irre geworden, wie *Prelipcean* in dem Falle!" Cam amar hapul însă: ale sale dintre ale sale!

d) Am arătat că terasa III (Ciornohuze şi Hlinița), fiind tăiate în loess, eroziunea care a lăsat aceste terase înalte ca niște prispe este posterioasă depunerii loessului. — Recenzentul nostru, care afirmă *categoric*, dar *fără dovadă*, că loessul este *postglaciar*, deduce o vârstă mult mai recentă decât am găsit-o noi pentru fenomenul menționat. Deci, după d-l J. Prelipcean, loessul este *postglaciar!* Soergel susține că loessul e *glaciar* ca vârstă şi, fiindcă sunt mai multe loessuri, ele se paralelizează cu mai multe perioade glaciare. Alți autori îl socot *interglaciar*. In țară la noi, pe platouri sau la malul mării (s. ex. la Constanța), găsim mai multe orizonturi de loess (alternând cel galben cu cel roşcat), ceea ce vădeşte deplin oscilările climaterice ale quaternaralui (vezi şi *Florov*: Quaternarul în Basarabia). Ce dovadă are recenzentul că loessul de pe teresa III ar fi *postglaciar*? D-sa nu dă nici una, fiindcă nu ştie, adecă a rămas la aceeaşi afirmare întârziată ca şi'n broşurica sa de la 1912, unde de asemenea nu dă nici o dovadă. Noi însă credem că în această regiune ca şi'n altele din țara noastră e mai uşor a deduce vârsta loessului după terase decât invers şi că, în precizarea genezei teraselor, nu putem face de loc abstracție de oscilările climaterice ale quaternarului.

Cazul 14. Un caz în care recenzentul se îneacă în propria sa confuzie de cugetare şi dovedeşte completa sa nepregătire în materie de morfologie.

Noi am afirmat că la Dźurów s'a petrecut a doua captare a Rybnicei, care, după aceasta, nu s'a mai vărsat în Ceremuş, ci în Prut. N'am mai tratat pe larg modul cum s'a petrecut această captare banală, după ce am stăruit suficient asupra mecanismului acestui fenomen la cele trei cazuri anterioare. Pentru oamenii inteligenți e destul atât. Am avut însă grija să scot în evidență tinerețea văii dintre Dźurów şi Prut, arătând îngustimea şi adâncimea ei între colinele vecine şi contrastul între ea şi lărgimea luncii din sus de punctul captării.

D-l St. Pawlowski a văzut aci o vale antecedentă. Am arătat şi altă dată că această caracterizare e o greşală. De ce? Citez aci

www.ziuaconstanta.ro

din Davis: Die erklärende Beschreibung der Landformen, 1912 pag. 173, ca să se convingă şi recenzentul:

Când se produce o înălţare a terenului, prin cutare ori între falii deacurmezişul unui râu, atunci râul: sau *deviază*, neputând învinge obstacolul ce i s'a ridicat în faţă, sau îşi *menţine cursul* dacă poate învinge acest obstacol (prin volumul de apă, iuţeala cursului relieful mai pronunţat din sus de locul dislocării, încetineala înălţării, natura puţin rezistentă a rocelor la eroziune). In acest al doilea caz valea, fiind anterioară înălţării, se numeşte *antecedentă*.

Este acesta cazul la Rybnica între Dżurów şi Prut? S'a produs acolo un anticlinal sau un horst deacurmezişul râului? De sigur, nu. Şi atunci caracterizarea d-lui Pawlowski cade. Totuşi, după recenzentul nostru, noi, cari dăm altă explicare, anume aceea a *captării*, am plagiat pe acesta! Stranie logică!

Recenzentul, care ridică numai osanale colegului nostru din Posnan, nu îndrăzneşte aci să sufle nici un cuvânt. La pag. 242 d-sa scrie: „În timp ce lucrarea lui Pawlowski se afirmă ca o lucrare strict ştiinţifică, bazată pe observări bine ordonate, concisă, dar tot pe atât de clară"... Cazul de mai sus şi altele pot arăta capacitatea de discernământ a criticului nostru şi adulaţia laşe de care se face vinovat. Căci, între oameni de ştiinţă normali, afirmarea adevărului şi arătarea greşelilor în chip civilizat nu poate duce la supărare. Ştiinţa n'o face astăzi o singură persoană şi chiar cel mai genial om de ştiinţă nu poate fi scutit de greşeli.

Recenzentul nostru, neîndrăznind să înlăture cavalereşte greşita caracterizare de *antecedentă*, zvârle pe fugă şi fără nici o documentare termenul de *insequentă* (altă greşală! vezi Davis pag. 47, 201, 208, 228—229), pentru ca în cele din urmă, printr'un ocol stângaciu, să ajungă tot la explicarea noastră cu captarea. — Pe motivul că noi am socotit neinteligent şi şcolăresc a mai reveni asupra modului cum s'a produs fenomenul, după ce am arătat-o în trei cazuri anterioare, ci am tratat cazul scurt şi concis, dând numai elementele nouă, necesare înţelegerii fenomenului, — d-sa se apucă să trateze această captare mai pe larg, săvârşind însă o mulţime de stângăcii şi greşeli. Adecă ne plagiază ideea, dar nu ştie cum s'o desvolte.

La pag. 261 d-sa adaogă o schiţă de hartă în care vrea să reconstruiască reţeaua paleohidrografică a regiunii. Schiţa aceasta însă e greşită şi necompletă. In ea se oglindeşte lipsa de logică şi miopia autorului ei. Noi am reconstituit astfel vechea reţea: 1) Rybnica de munte dusă peste terasa superioară Cerhanovca până Ceremuş şi de aci cu Ceremuşul, peste Bahna Mihodrei, până în Siret; 2) Spre stânga acestei văi, o veche cumpănă a apelor, despărţind basinul râurilor pomenite de basinul Prutului; 3) Din spre această cumpănă de ape un Ceremuş de coline, mergând în Prut, şi o Rybnică de Coline, ca afluent al Ceremuşului de coline; 4) captarea I, a Ceremuşului, dela nivelul terasei I; captarea II, a Rybnicei la Kosów, dela nivelul terasei II; şi captarea III, a Rybnicei la Dżu-

www.ziuaconstanta.ro

rów, dela nivelul luncii neinundabile. Mai clar nici că se poate! Ce face însă criticul nostru? Suferind de miopie morfologică, nu vede terasele dela Cerhanovca şi rolul lor din trecut; nu vede nici captarea dela Kosów, mai ales că aci nici textul lui St. Pawlowski nu-i vine în ajutor şi astfel reconstituie o reţea paleopotamologică falşe, atribuind Rybnicei o evoluţie cronologică şi o importanţă pe care n'a avut-o. Şi totuşi, în naivitatea sa, recenzentul se laudă că tocmai această reconstituire este aportul său *original* în problema noastră paleopotamologică (când nici original nu e şi nici nu rezolvă corect chestiunea), vrând să scuze cu acest aport greşala-i neiertată de a fi coborât nivelul Buletinului Facultăţii de ştiinţe cu o critică calomnioasă.

Dar mai e ceva: recenzentul, care nu cunoaşte bine l. română, în care nu-şi poate exprima ideile curent şi de aceea o dă pe nemţeşte, fără a se exprima corect nici în această limbă, — traduce greşit expresia noastră *„din spre Prut"* (p. 16) prin *„in den Prut"* şi apoi, pe tema acestei greşeli a d-sale, se complace în a ne-învinui de contrazicere. Sau, nu cumva aceste traduceri greşite fac parte din procedeele d-sale de a mistifica spre a putea ataca mai uşor? Căci fraza noastră este foarte clară: *„era şi o Rybnică de coline, care rodea mai vioi spre un nivel de bază mai adânc: acela din spre Prut"*, din care rezultă că nivelul de bază era *în direcţia spre Prut*, iar nu însuşi Prutul. De altfel harta noastră dela urmă evidenţiază bine ceea ce spunem noi (vezi şi cursul punctat al Rybnicei spre Ceremuş, ultimul, existent dela început până în momentul captării de la Dżurów).

Cazul 15. La pag. 20 a lucrării noastre noi am scris: Un alt caracter, care izbeşte la reţeaua hidrografică din nordul Bucovinei şi din Pocuţia, este *tendinţa râurilor de a fi captate tot mai către nord...*". Recenzentul se plânge, şi cu ce expresii!, că nu aducem aci dovezi concrete! Avem impresia că peste inteligenţa d-sale s'a lăsat un văl gros de întuneric. Dovezi concrete? Dar faptul că Ceremuşul îşi schimbă cursul din spre E (către Siret) spre NE (către Prut) nu e o dovadă? Faptul că Rybnica îşi schimbă cursul din spre SEE către NE (captarea dela Kosów) nu e altă dovadă? Faptul că aceeaşi Rybnică părăseşte albia veche din spre E (către Ceremuş) spre a se îndrepta către NE (în Prut) (captarea de la Dżurów) nu e a treia dovadă? Faptul că se pregăteşte o nouă captare la Jadova, unde Siretul va fi deviat din spre SE către NNE nu este a patra dovadă? Şi explicarea acestei tendinţe prin nivelul de bază mai jos dela Prut şi prin slaba rezistenţă a rocelor la eroziune nu este o producere de fapte concrete?

Consideraţia noastră asupra direcţiei reale a apelor ce ies din Carpaţi şi anume că dela Suceava spre N ele au tendinţa a se îndrepta tot mai. către nord, iar dela Suceava spre S tot mai către S, — tendinţă motivata prin fraza: „ca şi când o depresiune mai mare le-ar atrage în acea parte", — d-sa o califică drept „vage Anspie-

www.ziuaconstanta.ro

lungen" ! Nu, d-le recenzent. Este o consideraţie din cele mai serioase şi mai cu greutate (măcar că nu e de natură petrografică), de care oricine trebuie să ţină seamă în studiul morfologic al acestor regiuni. Cursul apelor, aşa de sensibil la pantă, aduce un argument foarte ponderos pentru stabilirea depresiunilor şi pentru reconstituirea paleogeografică a unei regiuni. Acestea nu sunt „vage Anspielungen" de cât pentru profanii în materie; iar consideraţiunile inteligente cu care se încunună o cercetare nu pot însemna „superficialitate" sau alte calificative de cât pentru acele spirite teroase, care se cufundă atât de confuz în material, încât pierd orizontul din vedere şi nu mai pot ieşi la suprafaţă.

Cazul ultim. Las la o parte traducerile (intenţionat sau nu) greşite, precum „treptat" prin „treppenförmig", când trebuie tradus prin „allmählich", sau numeroasele rătăciri mărunte ale recenzentului şi trec la critica hărţii.

Aci o acuzare gravă: harta mea este un împrumut nemărturisit după harta Bucovinei de *Fischer* (p. 264) [1]). Şi care e dovada recenzentului? Dovada e că ambele hărţi sunt pe aceeaşi scară! Dar iată că:

1. Harta mea cuprinde un colţ (la NW), care nu e cuprins în harta lui Fischer.

2. Harta mea dă ape ce nu apar în harta lui Fischer şi le desenează cotiturile şi braţele mai complet şi mai corect.

3. Harta mea dă curbele de nivel în munţi, curbe ce nu apar pe harta în haşuri a lui Fischer.

4. Harta mea înseamnă terasele, şi dă cote, care nu apar în harta lui Fischer.

5. Conturul luncilor aşa cum e dat de mine după hărţile S. M.A, 1 : 75.000, nu se poate face exact după harta lui Fischer etc. etc.

Harta lui Fischer poate fi bună pentru diletanţi ca recenzentul nostru şi pentru o orientare mai rapidă asupra localităţilor; dar pentru studii de morfologie n'am socotit-o niciodată bună, cum face d-sa. (In treacăt pomenesc că în anul 1889 s'a publicat un volum asupra Bucovinei („Eine allgemeine Heimatskunde" !) pentru jubileul de 50 de ani de „glorioasă domnie a M. S. Fr. Iosef", în care volum privirea generală a provinciei, plastica terenului, structura geologică, clima, flora, fauna, populaţia, descrierea topografică a aşezărilor şi raporturile culturale, împreună cu numeroasele hărţi ce le însoţesc, sunt semnate de d-l General Fischer, fără indicaţii bibliografice, pentru care lucru îl lăsăm pe autor în seama onoratului recenzent, spre a-i ridica osanale cu un „Hoch !" patriotic, rostit din toată convingerea sa de onest

[1]) Ştiţi, faimosul Fischer, pe care d-l *N. Iorga* îl califică de curând drept „nepedepsitul criminal Generalul Fischer şi azi, cred, adăpostit în Bucovina fără de legilor sale", unde a spânzurat „pe Românii bănuiţi că nu iubesc pe tata Franţ-Iosef de blajină memorie" (Neamul Românesc, 21 Nov. 1929).

www.ziuaconstanta.ro

om de ştiinţă şi de urmaş al plăeşilor lui Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt).

Dar recenzentul afirmă că harta mea „este numai o copie după harta lui Fischer, întregită cu detalii după hărţile speciale 1 : 75.000 şi 1 : 25,000" (pag. 264).

Beoţie! mare este numele tău! Adică am întregit această hartă a lui Fischer cu curbele de nivel care-i lipsesc şi cu alte o sumă de elemente după hărţile statului major, care sunt *pe altă scară!* Şi cum? Poate credeţi că prin procedeul usitat de noi de a scoate elementele trebuincioase pe hârtie de calc şi apoi a le reduce prin fotografie, aşa cum am făcut noi după harta St. M. A. 1 : 75.000 pentru întreaga hartă a noastră? Nu! Ascultaţi pe recenzent cum se zbuciumă în ignoranţa d-sale să ne afle procedeul: „Doch wozu sich eventuell einem solchen *langmütigen Reduzieren* unterziehen, das *überdies noch ein nicht geringes Zeichnerisches Geschick erfordert...!*" Par'că ar vorbi din lună! D-sa îşi închipuie poate că noi facem reducerea dela o scară la alta prin metoda primitivă a cadrilării hărţii prin pătrăţele? Ia închipuiţi-vă ce virtuositate să reduci curbele de nivel, prin această metodă, la o scară mai mică! Asemenea procedee prosteşti ar necinsti inteligenţa şi a unui începător! Şi totuşi, d-sa crede că noi am luat ca bază harta lui Fischer şi am completat-o apoi prin asemenea procedee, în afară de care d-sa nu mai cunoaşte altele. Beoţie calomnioasă!

Ce mai obiectează încă?

Obiectează că noi am pus pe harta noastră izvorul Hliniţei din Bucovina în lunca Siretului! (p. 264). La această miopie fizică îi recomandăm adresa unui oculist. Dar: e miopie, ori mistificare? Căci izvorul Hliniţei (afluentul Prutului) se vede clar pe harta noastră că e despărţit de basinul Siretului prin cumpăna apelor, notată de noi printr'o linie punctată! D-l J. P. nu ştie să citească o hartă?

Apoi se întreabă: „de ce tocmai Brusniţa să realizere captarea iminentă a Siretului şi nu mai curând Hliniţa, care s'a apropiat mai mult de Siret?"

De ce? Fiindcă Brusniţa a ajuns azi cu unul din izvoarele sale chiar în lunca Siretului şi eroziunea ce se îndeplineşte acolo este destul de vioaie, pe când izvorul Hliniţei e încă departe de lunca Siretului şi, ca să ajungă aci, mai trebuie să se taie prin eroziune regresivă încă cumpăna despărţitoare a apelor (diferenţa de nivel între ea şi luncă de circa 65—75 m); pe când la Brusniţa diferenţa de nivel între izvorul cel mai înaintat în lunca Siretului şi între Siret este aproape disparentă. Mai rar atâta confuzie ca la recenzentul nostru.

Dar, o greşală surprinzătoare mai face d-l J. P. când interpretează harta noastră *morfologică* ca pe o hartă *geologică* şi încă *petrografică!* D-sa crede că suprafeţele mai înalte din regiunea colinelor, ocolite de curba de 500 m ar însemna, nici mai mult nici mai puţin, nişte enclave de fliş carpatic! Gravă rătăcire! Şi doar la finele cap. VIII al nostru noi am atras atenţia asupra acestor suprafeţe „*destul*

www.ziuaconstanta.ro

de întinse, la peste 500 m, precum se vede și pe harta alăturată", care suprafețe au rămas, în regiunea colinelor, mai înalte, grație nivelului de bază mai înalt al Siretului, în deosebire de acel al Prutului.

Ce poate însemna oare și aceasta? Înțelegere greoaie? lectură neatentă? nepregătire în materie de morfologie? sau mistificare?

În sfârșit, în recenzia sa criticul se mai plânge că descoperim prea multe captări! („Farmecul multor captări, pentru care autorul nostru pare a avea o deosebită slăbiciune morfologică" p. 260).

La constatarea captărilor te obligă realitatea lucrurilor. Captările vechi sau cele iminente, ba chiar și cele care se vor realiza ceva mai târziu, sunt o caracteristică a regiunii dintre Siret și Prut, de care orice morfolog trebuie să țină seamă. Ce mină va face criticul nostru dacă-i vom arăta că, în afară de captările pomenite, mai sunt în perspectiva viitorului și altele, dintre care una la Adâncata Bucovinei, unde Siretul va scăpa pe valea Derehluiului spre Prut; alta la vestita „Poartă de la Bucecea", mai la vale, ba chiar și una către Iași, pe valea Bahluiului. — „*Doch genug, genug*...!" (p. 262).

Acestea spuse, putem, pe baza documentării anterioare, să parafrazăm vorbele recenzentului, oferindu-i-le pentru caracterizarea culturii d-sale: „wie gefahrvoll, ja schädlich ist es, wenn man sich auf ein Gebiet hinauswagt, in dem man nicht ein Heimatsrecht besitzt" (pag. 265).

În plus, *îl recomandăm atenției geologilor noștri* și-i rezervăm, în cazul când nu e suficient atât, surprize dintre cele mai frumoase.

Noi n'am atacat. Ne-am apărat. Suntem cei dintâi cari să regretăm incidentul ridicat de d-sa și să-l compătimim.

C. Brătescu

www.ziuaconstanta.ro

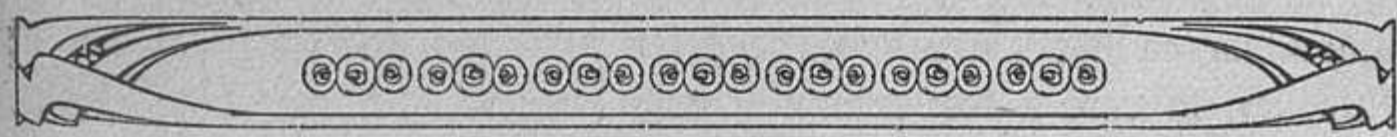

SCRISORI

Stimate Domnule Profesor,

Cu profund respect îmi permit a Vă ruga să binevoiţi a primi ca *Insula-fără-Nume* din lacul Taşaul să fie botezată aşa cum am hotărât noi, o mică societate învăţătorească, „Cercul cultural Sibioara", ai cărei membri sunt foştii Dv. elevi şi admiratori.

Totodată vreau să-mi cer şi scuze pentru faptul că nu v'am cerut învoirea Dv. în această iniţiativă, pe care am luat-o eu, personal, în numele satului Sibioara, aşa că Vă rog respectuos să-mi iertaţi îndrăzneala ce am avut de a Vă lega numele de un mic colţişor dobrogean.

Al Dv. fost elev,

Sibioara, 1929. *Titus Cergău.*

PROCES-VERBAL

Astăzi, 2 Iunie, 1929.

Subsemnaţii învăţători ai Cercului cultural Sibioara din judeţul Constanţa, având în vedere propunerea d-lui Titus N. Cergău, Preşedintele cercului nostru cultural, de a boteza Insula-fără-Nume din lacul Taşaul şi mai având în vedere explicaţiunile d-sale, precum că susnumitul lac a fost studiat în amănunţime de d-l Prof. universitar Dr. C. Brătescu, — am hotărît să botezăm pomenita insulă, denumind-o „Insula C. Brătescu", considerând şi interesul viu ce d-sa poartă acestei provincii şi ca un omagiu de recunoştinţă adus aceluia, care a înţeles în mod cu totul desinteresat să îndrumeze şi să încurajeze pe iniţiatorul canalului, pe bătrânul N. Cergău, în opera sa, care s'a înfăptuit prin construirea canalului, care a umplut iarăş lacul ce era sec.

In consecinţă, ne-am transportat la insulă cu toţii, unde s'a oficiat serviciul divin al botezului de către preotul D. Vâlcu din Cara-

www.ziuaconstanta.ro

murat, iar ca naş am propus pe cel mai vechiu dobrogean al satului Sibioara, în care a fost primul Român născut, pe d-l N. Cergău, fostul şi actualul primar. De faţă au fost şi locuitorii din satul Năvodari, reprezentaţi prin învăţătorul Epureanu şi d-nii Sofron Timofei şi Efim Cuzmici, cari ne-au pus bărci la dispoziţie. Toate acestea au decurs în prezenţa d-lui O. Martinescu, subrevizor şcolar, care a venit cu întreg corpul didactic din Caramurat, Carol I, Dorobanţu, Taşaul. Se vor face şi publicaţiuni în satele din jurul lacului, ca să se ştie de azi înainte numele insulei.

Drept care am semnat prezentul proces-verbal în dublu exemplar.

Preşedintele Cercului cultural:
T. Cergău.

Membri:
Subrevizor şcolar O. *Martinescu*,
Preot *D. Vâlcu*
Gh. Puşcaşu
Maria Vâlcu
Gh. Coconcea
P. Floca
M. Băceanu
I. Ştefănescu
Virginia Ştefănescu
Aneta Teodorescu
M. Cergău
Vict. Coconcea, etc.

Notă. Mulţumind foştilor mei elevi şi prietenilor pentru deosebita simpatie ce mi-au arătat-o, am stăruit totuşi şi verbal şi înscris pe lângă iniţiatorii acestei hotărâri a renunţa la ea şi a păstra vechea denumire aşa de frumoasă „Insula-fără-Nume". Dacă totuşi n'am reuşit şi am fost nevoit a primi, rog pe cititor a-mi ierta chiar şi aparenţa de vanitate de care aş putea fi bănuit.

C. Brătescu.

www.ziuaconstanta.ro